સ્ત્રીબોધ

બાળક-સાથે

વર્ષ ૯૭ : : અંક ૧

જાન્યુઆરી ૧૯૪૬

તંત્રી :
કેશવપ્રસાદ સી. દેસાઈ
B. A. LL. B
(Bombay)
જરબાનુ જ. કાબરાજી
મંત્રી :
ચંદ્રકાન્ત છો. મહેતા

ઓફીસ એડ્રેસ
સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય
લજપતરાય રોડ, બંગલો નં. ૨૧
વીલાપારલા. (વેસ્ટ)
અને
પીરમશાહરોડ, અમદાવાદ.

વિરહગાથા

☆

કદાચ કાલીદાસ હવે આ ભોમ રૂપે જો આવે
ગાયો યક્ષવિરહ તે માટે એ નક્કી પસ્તાશે,
"વર્ષ માત્રનો શાપ પ્રભુનો, તે યે જાત કસુરે,
તેમાં શાનાં વિરહ-વલોણાં-કાવ્ય?" કવિને થાશે.

ભારત રાષ્ટ્રતણા કૈં નેતા યક્ષ થકીય રૂપાળા,
વિનાવાંક યૌવનની અંતે કપરી કેદે પડતા,
વિરહ-જ્વાળની સાથે સત્તા-જ્વાળ દહે નારીને,
મેઘ સમા કો સખાય એને સ્હેજ નથી સાંપડતા.

કુસુમ સમાં કોમળ નરનારીનાં મંથન ઉર કેરાં,
વિરહ તણી વસમી વાતો, હા કોણ શકે આલેખી?
મુક્ત થશે આ ભોમ તદા હાં કાલીદાસો થાશે,
ભીષણ ત્યાગ વિરહાનળ કેરી પાવક ગાથા ગાશે.

તે દિ' સૌનાં મસ્તક એવાં નરનારીને નમશે;
પ્રેમવિરહની પોકળ વાતો કોઈ બીજી ના ગમશે,
કાલીદાસો વ્યાસ થશે, નવભારત ભવ્ય રચાશે,
ભાગ્યદિન ભૂમિ કેરો સત્વર આવી રહ્યો એ પાસે.

જેઠાલાલ ત્રિવેદી

કોણે લૂંટી ?

[રાગ, તીલક કામોદ મિશ્ર. તાલ, દીપચંદી તથા કહેરવાધુમાળી.]

ભારતજન ! માનવતા કોણે લૂંટી ?
ગૌરવાખતથી ઝુંટી, કે અબળા જાણી લૂંટી;
ભારતજન ! માનવતા કોણે લૂંટી ?
ધનલૂંટે ભંડારો ખૂટે લૂંટે અન્ન ને વસ્ત્રો,
મનોહર મેલી મોહિની લાલચ જમાવે સત્તા શસ્ત્રો;
સુરખમન ! દેશીઓને રહે કુટી,
રે ! નિજ માતની માયા ખુટી, ભારતજન ! માનવતા કોણે લૂંટી ?

સંસ્મરણો વીરત્વ ત્યાગનાં કીર્તિ વર્ણે ફુલ્યાં,
છે ઘા તાજા રુધીર ભરેલાં બલિદાન વર્ણો ભૂલ્યાં;
સ્મારક નિધિ રંક રુધીર શોષી મૂકી,
રે ! ધનપતિ ધરતા લક્ષ્મી ભૂંડી;
રે ! નિર્ધન નિધિમાં અશ્રુધાર છુટી,
રે ! દુઃખડામાં કાયાની માયા વછુટી, ભારતજન ! માનવતા કોણે લૂંટી ?

કાયરતામાં શૌર્ય અધિક છે શોષણ ભક્ષણ કેરું,
આપસમાં ઘરઘરને ખાવા પોષણ રક્ષણ અનેરું;
ભુલ્યા ભવ્ય આદર્શ તેરા જાપા, ભજ્યાં કામ કાળાંને નાગની માયા,
રે ! આતમ કેરી વાતો ખોટી, તરંગી મનડાની વાતો મોટી;
રે ! આદર્શ સત્ય પત મુકો ખૂંટી !
રે ! માનવતામાં જાય રે કમાણી ઘુટી
ભારતજન ! માનવતા કોણે લૂંટી ?

પવિત્ર ખાદી પ્રતિજ્ઞા હંભાગી સજવે માતને બાંધા,
મુક્તિપથ શૂરના વીરસજ્જનોના ભોગ ધરી શું ! કમાયા !
ગીતી વેગ ભુલ્યા તણી જે ત્રુટી,
સમજ ધરી મન વાણીથી ચુંટી;
માનવતા સત્પથની જડી બુટ્ટી;
રે ! ગુલામીની શૃંખલા ક્ષણે જાય તુટી,
ભારતજન ! માનવતા કોણે લૂંટી !

લે: "જયસંત જયોત."

*

સ્ત્રીઓના જન્મસિદ્ધ હક્ક

શ્રી. હંસાબહેન મહેતા. બી. એ.

[૧૯૪૫ ના ડીસેંબરની ૨૮ મી તારીખે અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદના પ્રમુખસ્થાનેથી હંસાબેને આપેલા સુંદર અંગ્રેજી વ્યાખ્યાનમાંથી સ્ત્રીઓના હકપત્ર સંબંધીનો ભાગ અત્રે ઉતાર્યો છે. તંત્રી, 'સ્ત્રીબોધ'.]

શ્રી. હંસાબહેન મહેતા.

વર્ષોના ભયંકર વિનાશ અને દુઃખ પછી યુદ્ધનો અંત આવ્યો છે. પરંતુ આપણે સૌ ઈચ્છતા હતા તે શાંતિ આવી નથી. યુદ્ધોત્તર પુનઃરચનાની વાતો સંભળાય છે, અને આપણે માટે તો આ પુનર્ઘટના આપણા સમસ્ત રાષ્ટ્રજીવનની નવીન રચના થશે. આપણા દેશમાં દુરગામી ફેરફારો થશે. આ નવીન રચનામાં રાજકીય, સામાજિક અને આર્થિક ક્ષેત્રોમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન ક્યાં હશે તેનો આપણે વિચાર કરવો જોઈએ. આ માટે આપણે સ્ત્રીના દરજ્જા સંબંધી વખતો વખત કરેલી માંગણીઓ એક સાથે મુકવી જોઈએ અને તે સર્વને સમગ્ર રીતે સ્ત્રીઓના જન્મસિદ્ધ હક તરીકે રજુ કરવી જોઈએ. મારા ટુંકા વ્યાખ્યાનમાં હું આ હકપત્રની વિગતો ચર્ચી શકું નહિ. હું તો ફક્ત આ હકોના મુખ્ય તત્વો જ આપી શકું. યોગ્ય લાગે તો પરિષદની કાર્યસમિતિ તેમાંથી એક સંપૂર્ણ હકપત્ર રચીને પ્રસિદ્ધ કરે.

પ્રથમ તો આપણે પુરુષો સાથે સ્ત્રીઓની સમાનતા અને સર્વ રીતે સ્ત્રીઓનું સ્વાતંત્ર્ય માંગીએ છીએ. સમાનતા એટલે પુરુષો સરખું જ સઘળું આપણે માગતાં નથી, પણ પુરુષો જેટલી જ તક સર્વ રીતે સ્ત્રીઓને મળવી જોઈએ એટલું માંગીએ છીએ. પુરુષની માફક સ્ત્રી પણ મનુષ્ય છે. સ્વાતંત્ર્ય અને સરખાપણું જો મનુષ્ય માત્રના વિકાસ માટે જરૂરી હોય તો સ્ત્રીઓ માટે પણ તે જરૂરનું છે. ફક્ત જાતિને લીધે જ સ્ત્રીઓના અધિકારમાં કાંઈ પણ કાપકૂપ હોવી જોઈએ નહિ. પુરુષ અને સ્ત્રી બન્ને સંસાર રચના બે ચક્ર છે. બન્નેની ઉપયોગિતા સરખી છે. માટે તેમાંથી એકને ઉપરી અને એકને દબાવેલ રાખી શકાય નહિ. એકને ભોગે બીજાનો લાભ ઉઠાવાય નહિ. આપણા હકપત્રની રચના આ પાયા ઉપર થવી જોઈએ. સાનફ્રાંસીસ્કોમાં જે હકનામું રચાયું છે અને જેમાં હિંદનો પણ સમાવેશ થાય છે, તે હકનામામાં સ્ત્રીપુરુષની સમાનતાનો સિદ્ધાંત સ્વીકારાયો છે તે આનંદની વાત છે. તેમાં જણાવ્યું છે કે:

"આર્થિક, સામાજિક, સાંસ્કૃતિક અને માન-

દયાને લગતા આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રશ્નો સંબંધી દેશ પરદેશ સાથે સહકાર સાધવો અને ધર્મ, ભાષા, લિંગ, કે પ્રજાત્વના ભેદ વિના મનુષ્યના જન્મહક્ક પ્રત્યે તથા સર્વની મૂળગામી સ્વતંત્રતા પ્રત્યે આદરભાવ કેળવવો."

હિંદી રાષ્ટ્રીય મહાસભાએ પણ ૧૯૩૧માં મૂળભૂત હક્ક સંબંધી ઠરાવ પસાર કર્યો છે તેમાં નીચે પ્રમાણે છે:

"કાયદાની નજરમાં સર્વ પ્રજાજનો, ધર્મ, જ્ઞાતિ, કે લિંગના ભેદ વિના સરખા છે, કોઇ પણ શહેરીને નોકરી રાખવામાં, વેપાર ધંધામાં, સત્તામાં, માન પાનમાં, તેની જ્ઞાતિ, ધર્મ કે જાતિને લીધે કોઇ પણ જાતની નાલાયકી ગણવી જોઈએ નહિ."

રાષ્ટ્રીય આયોજન સમિતિમાં પણ ૧૯૪૦ ની ત્રીસમી ઓગસ્ટે નીચેનો ઠરાવ થયો છે:

"(૧) યોગ્ય રીતે રચાયેલા કોઈ પણ સમાજમાં સ્ત્રીનો દરજ્જો પુરુષ જેવો જ હોવો જોઇએ. સરખી તકો અને સરખી જવાબદારીઓના સિદ્ધાંત ઉપર જ ...ઓના હક્ક નક્કી કરવામાં આવવા જોઈએ."

"(૨) કોઇ પણ કાર્યક્ષેત્રમાંથી, સ્ત્રીને તેની ...તિને જ કારણે બાદ રાખવામાં આવશે નહિ."

"(૩) સંપૂર્ણ શહેરી હક્કો કે આર્થિક હક્કો ...જવવા માટે સ્ત્રીને લગ્ન કરવાની ફરજ પાડવામાં ...શે નહિ."

એક વ્યક્તિ તરીકે અને સમાજના એક અંગ તરીકે સ્ત્રીઓનું હક્કપત્ર ઉપર દર્શાવેલું સ્ત્રી પુરુષની જવાબદારીનું ધોરણ ધ્યાનમાં રાખતું સ્ત્રેજાએ.

સમાજમાં એકમ તરીકે કુટુંબ નહિ પણ વ્યક્તિનો સ્વીકાર થવો જોઈયે. સ્ત્રીને પોતાના વ્યક્તિગત હક્ક તરીકે વ્યક્તિસ્વાતંત્ર્ય મળવું જોઈએ. પુખ્ત ઉમરની દરેક વ્યક્તિને મતાધિકાર મળે તોજ સ્ત્રીઓના સમાન હક્કનો સ્વીકાર થાય. અત્યારે તો ચાર પુરુષે એક સ્ત્રી મતાધિકાર ભોગવે છે, પણ સ્ત્રીની વસ્તિ તો અડધો અડધ છે.

દેશના કારભારમાં લાયક સ્ત્રીઓને વધારે સંખ્યામાં ભાગ આપવો જોઈએ. ધારાસભાઓની ચુંટણી હમણાં થવાની છે. આ ચુંટણીમાં લાયક સ્ત્રીઓને મહાસભા પક્ષે ઉભી રાખવી જોઈયે કે જેથી રાજકારભાર માટે તેમને જોઈતી લાયક સ્ત્રીઓ મળી શકે. સ્ત્રીઓ માટેની ખાસ બેઠક ઉપરાંત સામાન્ય બેઠકમાંથી પણ સ્ત્રીઓને ઉભી રાખવી જોઇએ.

શિક્ષણ વિના કોઈ પણ પોતાની જવાબદારી સમજી શકે નહિ. દરેક સ્ત્રીને શિક્ષણ મળે તે વાત ઉપર આપણે ખાસ ભાર મુકવો જોઇયે. બાળલગ્ન, બાળમજૂરી અને પડદા જેવા રીવાજોથી સ્ત્રીશિક્ષણમાં અંતરાય પડે છે, માટે તે રીવાજો દુર કરવા જોઇયે, શિક્ષણ કયા પ્રકારનું હોવું જોઈએ તેનો પણ વિચાર થવો જોઈયે. અત્યારનું શિક્ષણ બહુ ઉપયોગી કે લોકપ્રિય થતું નથી. સાર્જંટ યોજનામાં શિક્ષણનું આખું તંત્ર અને તેના પ્રકારની પુનરરચના કરવાની સૂચના કરી છે તેને આપણે ટેકો આપવો જોઈયે. સ્ત્રી અને પુરુષના શિક્ષણના મૂળ સિદ્ધાંતોમાં ફરક રહેશે નહિ, કારણ કે શહેરી તરીકેની તેમની ફરજો સરખી જ છે, પરંતુ જ્યારે ધંધાનુ શિક્ષણ લેવાનો સમય આવશે ત્યારે માણસે માણસે અને સ્ત્રીએ સ્ત્રીએ શિક્ષણમાં ફરક પડશે.

શિક્ષણ પછી બીજી મુખ્ય જરૂરીયાત આરોગ્યની છે. દરેક સ્ત્રીને પોતાનું આરોગ્ય સાચવવાની સગવડ હોવી જોઇયે. આપણા દેશમાં સુવાવડ વખતે સ્ત્રીઓનું મરણપ્રમાણ બહુ જ મોટું છે. પ્લેગ, બળીયા કે કોલેરાથી જેટલાં સ્ત્રીપુરુષો મરણ પામે છે તેના કરતાં સુવાવડમાં વધારે સ્ત્રીઓ મરે છે. તેનું એક મુખ્ય કારણ એ છે કે એ સમયે સ્ત્રીઓને જોઈતી દાક્તરી મદદ મળતી નથી.

ત્યાર પછી દરેક સ્ત્રીને કામ કરવાનો હક્ક અને તક જોઈયે. સાર્વજનિક નોકરીમાંથી લિંગભેદને કારણે સ્ત્રીઓને બાદ રાખવી જોઈયે નહિ. સ્ત્રીઓને કોઇ પણ ધંધા માટે નાલાયક ઠરાવવી જોઇયે નહિ. છતાંયે આ સબંધમાં એક વાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે. રાષ્ટ્રીય આયોજનમાં રાષ્ટ્રીય બિંદુથી સ્ત્રીઓ અને પુરુષોને રાષ્ટ્રકાર્ય માટે લેવાનાં છે. તેમાં દેશહિતની દૃષ્ટિએ સ્ત્રીઓને માટે અમુક કાર્યો રાખવાં પડશે.

સાર્જંટ યોજના મુજબ સ્ત્રીશિક્ષિકાઓની બહુ મોટી સંખ્યા જોઇશે. વળી આરોગ્ય વૃદ્ધિ માટે આવતા ત્રીસ વર્ષમાં આપણે દસ લાખ નર્સો-પરિચારિકાઓ તૈયાર કરવી પડશે. જો સ્ત્રીઓ સ્વેચ્છાથી આ કાર્યમાં નહિ પરોવાય તો જ્યારે રાષ્ટ્રીય સરકાર આવશે ત્યારે સ્ત્રીઓને આ ધંધામાં જવાની ફરજ પાડવામાં આવશે. રાષ્ટ્ર બંધારણનાં આ કાર્ય તરફ આપણે સ્ત્રીઓને અત્યારથી જ વાળવી જોઇયે.

સ્ત્રીઓને કામ મેળવવાનો હક્ક જોઈએ એટલું જ નહિ પણ યોગ્ય વાતાવરણમાં તે કામ કરવાનો હક્ક જોઇએ. કામના કલાક, રજાઓ, સુવાવડ પ્રસંગે સગવડો, કામ કરવાની જગા વગેરેથી યોગ્ય વાતાવરણ રચાય છે.

અત્યાર સુધીમાં સ્ત્રીઓનું એક પ્રકારનું કામ, ધંધા તરીકે સ્વીકારાયું નથી તે તરફ હું તમારું ધ્યાન ખેંચીશ. ગૃહિણી તરીકે જે સ્ત્રી કામ કરે છે તે એક ધંધા તરીકે સ્વીકારવું જોઇયે. સામાન્ય ગૃહિણીને નથી આરામ કે નથી રજા. છેક પરોઢથી કે મોડી રાત સુધી તે કામમાં જ ગુંથાયલી હોય છે. અને તે છતાંયે આ કામની કાંઇ કીંમત નથી, તે માટે એને કાંઇ લવાજમ મળતું નથી. હાલની શિક્ષિત કન્યાઓ લગ્ન કરવાનું પસંદ નથી કરતી અને અન્ય હોદ્દાઓ લેવા બહાર જાય છે તેનું એક કારણ આ પણ છે. ગૃહિણીના કામનું મહત્ત્વ સ્વીકારવું જોઈએ, અને આ કાર્ય કરવા માટેની શરતો પણ સુધારવી જોઇયે. ગૃહિણીને માટે, તેના પતિની કમાણીનો અમુક ભાગ તેના પગાર તરીકે મળવો જોઇયે. તેનો આર્થિક આધાર તેના પતિ ઉપર ન રહેવો જોઇયે, પણ અમુક પગાર તેને પોતાના હક્કથી મળવો જોઇએ.

દરેક સ્ત્રીને નવરાશ મેળવવાનો પણ હક્ક જોઇએ. ઉપરના વર્ગની સ્ત્રીઓ શીવાય હિંદમાં સ્ત્રીઓને નવરાશ મળતી નથી. હિંદમાં સ્ત્રીનું જીવન એક સળંગ વેઠ જેવું છે. રાંધવામાંથી, લુગડાં ધોવામાંથી, દળવામાંથી, પાણી ભરવામાંથી, એંઠવાડ કહાડવામાંથી, છોકરાં ઉછેરવામાંથી, અને એવાં ઘણાં ઝીણાં કામોમાંથી પરવારીને એ નવરાશ મેળવી શકતી જ નથી. તેની તબિયત માટે કે માનસિક વિકાસ માટે આ સ્થિતિ ઇચ્છવા યોગ્ય નથી, નવરાશ વિનાનું માણસ ગુલામ જેવું જ છે. ગૃહજીવનમાં નિયમિતતા આણીને, તે માટે ચોક્કસ નિયમો ઘડીને, અને મહેનત તથા વખત બચે તેવા સાધનોનો ઉપયોગ કરીને, સ્ત્રીઓને વધુ નવરાશ મળે તેવો પ્રયત્ન કરીને, સ્ત્રીની ગુલામી હળવી કરવી જોઇએ.

સ્ત્રીના સામાજિક હક્કોની સ્થાપના, મીલકત, લગ્ન, અને કુટુંબ એ ત્રણ સંસ્થા દ્વારા થઈ શકે. દરેક સ્ત્રીને પુરુષની માફક જ મીલકત મેળવવાનો, મીલકત ધરાવવાનો, મીલકતનો વારસો મેળવવાનો અને મીલકત વેચવાનો કે તેની વ્યવસ્થા કરવાનો હક્ક હોવો જોઇએ. અત્યારના કાયદાઓ આ આદર્શ સિદ્ધ કરતા નથી. આ સંબંધમાં હિંદુ અને મુસલમાન તથા અન્ય ધર્મની સ્ત્રીઓને યોગ્ય હક્ક મળે તે પ્રમાણે કાયદામાં ફેરફાર થવા જોઇયે.

લગ્નની બાબતમાં વિધિ સંબંધમાં ભાંજગડમાં પડવાની જરૂર નથી. પણ તેમાં નીચે જણાવેલી બાબતો ધ્યાનમાં રાખવી જરૂરી છે :

(૧) લગ્ન સમયે વર કે કન્યાના આગળનાં પત્ની કે પતિ હયાત ન હોવાં જોઇએ.

(૨) લગ્ન પહેલાં પરણનારની સંમતિ જોઈએ.

(૩) લગ્ન સમયે કન્યાની વય ૧૬ અને વરની વય ૨૧ ની અંદરની નહિ જોઈએ.

(૪) લગ્નમાં જ્ઞાતિ કે કોમનો અંતરાય નડવો જોઈયે નહિ.

(૫) અમુક સંજોગોમાં વર કે વહુ બન્નેને છુટા છેડા મેળવવાનો હક્ક જોઇયે.

આપણે હવે કુટુંબ સંસ્થાનો વિચાર કરીશું. કુટુંબ એટલે પતિ, પત્ની, અને બાળકો. આવા કુટુંબને એક સહકારી સંસ્થા માફક ગણવું જોઇયે.

તેમાં દરેક સભાસદ વચ્ચે સમાનતા જોઈયે. બાપ અને મા બન્ને તેમનાં સગીર બાળકોનાં કુદરતી વાલી ગણાવાં જોઈયે. વળી કુટુંબમાં કેટલાં બાળકો જોઈયે તે નક્કી કરવાની સત્તા સ્ત્રીની હોવી જોઈયે. બાળજન્મનું દુઃખ સ્ત્રીને સહન કરવું પડે છે, તેમને રીતસર ઉછેરવાં અને તેમની દેખરેખ રાખવાનું કામ પણ સ્ત્રીને જ કરવું પડે છે, તેથી સંતતિની સંખ્યા નક્કી કરવાનો હક્ક સ્ત્રીને જ મળવો જોઈયે.

છેવટે મારે એ કહેવાનું છે કે સ્ત્રીઓએ ફક્ત પોતાના હકકનો જ વિચાર કરવાનો નથી, પણ પોતાની જવાબદારીઓ અને ફરજોનો પણ વિચાર કરવાનો છે. પુરુષને આશરે પડી રહીને પરાવલંબિજ જીવન જીવવાનો ધર્મ સ્ત્રીનો ન હોવો જોઈએ. સ્ત્રી એક વ્યક્તિ છે, સમાજનું તે પણ એક અંગ છે. સમાજના સામાન્ય કલ્યાણ માટે સ્ત્રીએ પણ પોતાનો હિસ્સો આપવો જોઈયે. સ્ત્રીઓએ ભુલવાનું નથી કે આ પરિષદનો ધ્યેય "સ્ત્રી સ્વાતંત્ર"નો અને તે દ્વારા સમાજ સ્વાતંત્ર સાધવાનો છે. મને તો ખાત્રી છે કે સ્ત્રીઓને બંધનમુક્ત કરવાથીજ આપણે આપણી પ્રિય જન્મભુમિનો ઉદ્ધાર કરીને તેને માટે સ્વાતંત્ર્ય મેળવી શકીશું. તેથીજ હું ઇચ્છું છું કે સ્ત્રી માત્ર, તે મહારાણી હોય કે મજૂરણ હોય તો પણ આ ધ્યેય સ્વીકારે અને તે સફળ કરવામાં સહાય આપે. ધર્મ, કોમ, કે જ્ઞાતિના ભેદ વિના દરેક સ્त્રી કાર્યમાં જોડાઈ જાય.

એજન્ટો નીમવાના છે

આ માસિક પત્રનું છુટક વેચાણ કરી શકે તેવા એજન્ટ દરેક ગામમાં જોઈએ છે. વધુ માટે કાર્યાલયમાં લખવું.

"સ્ત્રીબોધ" કાર્યાલય
લજપતરાય રોડ, વીલાપારલા
અને પીરમશાહ રોડ—અમદાવાદ.

માતાને પુત્રીને હિતોપદેશ

(શાર્દૂલવિક્રીડિત).

(૧)

વ્હાલી! તું, અહીંથી જઈ પતિગૃહે,
લજ્જા રૂડી રાખજે,
લજ્જા એ વનિતા તણું ભૂષણ છે,
લજ્જા સદા પાળજે;
સ્વામિની અનુચારિણી થઈ અને,
સેવા રૂડી સાધજે;
ભર્તા એ સતિ નારીના પ્રભુ કહ્યા,
શાસ્ત્રે સુતે જાણજે.

(૨)

ભર્તા એ ગતિ એક છે સતિતણી,
ભર્તા વળી પ્રાણ છે,
ભર્તા થાય પ્રસન્ન તો વળી કહ્યું,
"દેવો ખુશી થાય છે;"
માટે તું પતિની જ ભક્તિ કરીને,
તેને જ (પતિને) સંતોષજે;
"જે સ્ત્રીથી પતિ રાજી હોય નહિ.
તે સ્ત્રીને તો ધીક્કાર છે."

આશિષ

(૩)

ચાતુરી ગૃહ કાર્યમાં કરી અને,
સ્નેહથી રહેજે મળી,
મર્યાદા વડીલો તણી ન તજજે,
પુત્રી! કુલો દ્ધારિણી;
વાણીને વદજે ઘણા વિનયથી,
નીતિ રૂડી રાખજે.
એ રીતે ગૃહિણી તણા,
સુપદની સાર્થકતા સાધજે.

પ્રહ્લાદ શુકલ.

ખાનગી ટ્યુશન

(પ્રયોજકઃ શ્રી રમણીકલાલ જયચંદભાઈ દલાલ બી. એ. એલ એલ બી: વકીલ.)

[માનવની મોટાઈ પતન ન થાય તેમાં નથી. પરંતુ પતન બાદ ત્વરિત ઉત્થાનમાં જ છે.]

રમણીકલાલ જયચંદભાઇ દલાલ

૧

બાળક તરીકે તેઓ ભેગાં રમ્યાં હતાં. શાળામાં તેઓ એક જ વર્ગમાં હતાં. પછીના જીવનમાં કિસ્મતે એમને સાથે જ રાખ્યાં. શાળામાંથી છૂટા પડ્યા પછી પાંચે વર્ષે પ્રભાકર ને ભાનુમતિ પતિપત્ની બન્યાં. પ્રત્યેક એકબીજાને સારી રીતે પીછાનતાં. એમનું લગ્ન સ્નેહલગ્ન તો હતું જ નહિ. લગ્ન પહેલાં એમણે કદી યે સંવનન કર્યું નહોતું. માબાપે એમની લગ્નગ્રંથી ગૂંથી હતી. બન્ને જણે સંમતિની મહોર મારી હતી. ધાર્મિક વિધિ પૂર્વક એમણે પરસ્પર કોલ લીધા દીધા હતા. આવું એક દિલનું દંપતી ક્યાંય નજરે પડે તેમ નથી એમ સૌ કોઈ કહેતું બન્નેનો સ્વભાવ પણ ભાવનાશીલ હતો. બન્ને દેખાવડાં હતાં જાણે એકબીજા માટે જ બ્રહ્માએ જોડ ઘડી હતી. પ્રભાકર સ્થાનિક શાળામાં શિક્ષક હતો. ભાનુમતિએ ઘર બહાર પગ મૂકવાની મહત્વાકાંક્ષા કદી એ સેવી નહોતી. ગૃહકાર્યમાં એ કુશળ હતી. એક બીજાના કાર્યમાં કોઈ કોઈની ખોડ કાઢી શકે તેમ નહોતું. બન્ને મધ્યમ વર્ગનાં હતાં. બન્નેનું સમાજમાં પણ સરખું જ સ્થાન હતું. એક બીજાને એવી તો સારી રીતે ઓળખી ચૂક્યાં હતાં કે એમનું પરિણીત જીવન સુખી ને સંતોષી નીવડશે એવી પૂરી આશા હતી. એટલે બન્ને વચ્ચે કદી યે અથડામણ થતી નહિ એવું નહોતું એક બીજા પર ઓછું આવતું નહિ એવું પણ નહોતું. ગમે તેમ પણ પરણવું એ નવીન અનુભવ હતો. એમણે પોતાના જીવનનું નવું પ્રકરણ શરૂ કર્યું હતું. એમનાં હૈયાં ભયથી જરાક ધડક્યાં હતાં: કંઈ કંઈ અજ્ઞાત ને અમંગલ શંકાઓ ઉદ્ભવી ઓસરી ગઈ હતી. દુઃખ ને દર્દભર્યાં પરિણીત જીવનની અનેક કથનીઓ તેમણે સાંભળી હતી. સુખી જીવન પણ એમણે જોયાં ને જાણ્યાં હતાં. એમની ભાવિ સફર કેવી નીવડશે એની અગાઉથી કલ્પના કોણ કરી શકે?

તેઓ શાન્ત સમભાવી ને સ્થિર મગજનાં હતાં છતાં તે યુવાન ને નવપરિણીત હતાં. નવીન સહચારના પહેલાં થોડાં અઠવાડિયાં તો પોતાના દામ્પત્ય સુખમાં બાહ્ય જગતને ઘડીભર વિસરી જ ગયાં. રાત્રિદિવસ એકબીજાની પડખે જ બેસી રહેવાનું તેમને દિલ થતું. પ્રણયવાર્તામાં જ પ્રત્યેક પળ વીતે તો સારૂં એમ લાગતું. એક બીજા માટે મરી ફીટવાના તેમણે સોગંદ લીધા હતા. એમની એ પ્રતિજ્ઞામાં સહૃદયતા નહોતી એમ પણ કેમ કહેવાય?

પ્રભાકરની શાળા એમના ઘરની નજીક જ હતી, શાળામાં જવું પડે તે સિવાય એ હરપલે ઘેર જ રહેતો. યુવાન પત્નીની ભક્તિ ને ઉત્સાહથી ભાનુમતિ પતિની સુખ સગવડો સાચવતી. ઝીણાંમાં ઝીણી બાબતોમાં લક્ષ આપવામાં એણે પોતાની સર્વ શક્તિઓ નીચોવવા માંડી હતી. દરેક સંધ્યાએ પતિ શાળામાંથી પાછા ફરે તેને સહર્ષ વધાવી લેવાની આતુરતા ભાનુના લલાટે લખાયલી વંચાતી. અધરદ્રુમ પર મનોહર હાસ્ય ફરકાવી તે ઉપરા ઉપરથી ટેનું સ્વાગત કરતી ને પ્રભાકર દિવસની બધી ચિન્તાઓ વિસરી જતો. જો કદી પણ એને ઘેર આવતાં મોડું થતું તો ભાનુ વિહ્વલ બની જતી, પરંતુ એવું ભાગ્યે જ બનતું. હંમેશાં નિશાળ છૂટતી કે પ્રભાકર સીધો જ

ઘેર આવતો. એને પણ ભાનુનું સ્મિત ઝીલવાની તાલાવેલી લાગતી. પરંતુ એક દિવસ એને મોડું થયું ભાનુ એના સ્વાગત માટે ઉંબરા પર તો ઊભેલી જ હતી. પ્રભાકરને જોઇ એણે સ્મિત ફરકાવવા પ્રયત્ન પણ કર્યો પરંતુ એના નયનમાંથી એક અશ્રુબિંદુ સરી પડ્યું. એક ટૂંકું ડૂસકું પણ લેવાઈ ગયું.

'આજે અસુખ કેમ ? ભાનુ' પ્રભાકરે આલિંગન દેતાં પૂછ્યું એને આવતાં વિલંબ થયો તેથી એ વિહ્વલ બની હશે પરંતુ એના બદલામાં અને સુંદર સમાચાર આપવાના હતા.

"આજે હું મોડો કેમ આવ્યો તે જાણે છે ? ભાનુ, ને હવેથી હંમેશ હું મોડો કેમ આવીશ ! મેં એક ખાનગી ટયુશન રાખ્યું છે. ભાનુ, દર મહિને પચાસ રૂપિયા વધારે મળશે ને કેવી લહેર આવશે" પ્રભાકરે ચુંબનોનો વરસાદ વરસાવ્યો.

૨

પ્રભાકરના નવા વ્યવસાયના કલાકો પ્રમાણે ભાનુને અનુકૂળ થવું પડ્યું. એના પતિનો પગાર ખાસ વધારે નહોતો એટલે ખાનગી ટયુશનથી થોડી આવક વધે એમાં કશું જ ખોટું નહોતું. બલ્કે એવી તક તો વધાવી લેવા જેવી હતી. વળી ભાનુના સુખને માટે જ પ્રભાકર આ વધારે પરિશ્રમ નહોતો ઊઠાવતો ?

પરંતુ એક દિવસે સ્હવારે પણ રોજ કરતાં વહેલાં જવા પ્રભાકર તૈયાર થયો ત્યારે ભાનુને વાંધો ઊઠાવવા મન થયું. સાંજે એ મોડો આવતો એ તેણે જેમ તેમ નભાવી લીધું હતું પરંતુ સ્હવારે પણ એ વહેલો જતો રહે એ નભાવી લેવા તે તૈયાર નહોતી.

"તમે નાહક વધારે પરિશ્રમ ઊઠાવો છો. એટલા બધાં ટયુશનની શી જરૂર છે ? તમને જરૂર જણાતી હોય તો તમારા વિદ્યાર્થીઓને ઘેર બોલાવવાનું રાખો ને ?"

આ સૂચના વ્યાજબી હતી. પ્રભાકરે ઘેર રહેવા સંમતિ આપી એનો શિષ્ય સુકુમાર સવારે એને ઘેર જ આવવા લાગ્યો. સુકુમાર વીસ વર્ષનો ઉગતો જુવાન હતો. પ્રભાકર એક શાળાનો શિક્ષક હતો છતાં વિદ્યાલયમાં જતાં વિદ્યાર્થી ને વિદ્યાર્થીનીઓ એની પાસે ખાનગી ટયુશન લેવા માગતાં એ સર્વમાં સુકુમાર એનો પ્રિય શિષ્ય હતો. તેથી એને ઘેર બોલાવવાનું રાખ્યું.

પ્રભાકરે ભાનુને પણ સુકુમારનો પરિચય કરાવ્યો. સુકુમાર જેવો નવો મિત્ર મળવાથી ભાનુ આનંદ-પુલકિત બની. પ્રભાકર બીજા વિદ્યાર્થીઓને પણ ઘેર બોલાવત પણ એનું મન માન્યું નહોતું. વિદ્યાર્થી-નીઓને ઘેર બોલાવવું વ્યાજબી લાગતું નહોતું. વળી તેમને ઘેર આવવાનું કહે તો તેઓ કબુલ થાય કે કેમ એ પણ એક પ્રશ્ન હતો.

સુમતિ નામની વિદ્યાર્થીનીને પ્રભાકર રોજ સાંજે શીખવવા જતો. એની તીવ્ર બુદ્ધિથી, જલદ સમજ શક્તિથી ને આનંદી વાર્તાલાપથી એણે આ યુવાન શિક્ષકનું દિલ છતી લીધું હતું. એની સાથે વિવિધ વિષયો પર ચર્ચાએ ચઢવાનું પ્રભાકરને ગમતું. એની માનસિક શક્તિઓનો સુંદર વિકાસ થતો જોઈ પ્રભાકર હરહંમેશ રાચતો.

૩

આમ હંમેશાં એક કલાક ટયુશન આપવા તે કાયદેસર રીતે બંધાયેલો હતો છતાં સુમતિ સ ચર્ચાએ ચઢતાં ઘણીવાર બે ત્રણ કલાક પસાર થ જતા. એટલે ભાનુને હવે પતિનો સહચાર ઓ ને ઓછો થતો જતો. એનો સહચાર વધારે મ એમ તે સદાય ઝંખતી. અગાઉ પેઠે એની સ્નેહવા સાંભળવા અધીરી બનતી, પરંતુ રાત્રે મોડા પા ફરી અતિશય શ્રમિત થયેલો પ્રભાકર નિદ્રાવશ થ જતો એટલે અનેક સ્નેહભરી વાતો કરવાની ભાનુ તમામ યોજનાઓ એના મનમાં જ રહી જતં પ્રભાકરનો એના પ્રત્યેનો પ્રેમમાં ઓટતો નહો આવતો ને ? એનો સદ્‌ભાવ ઓસરી રહ્યો નહો ને ? આવા અનેક વિચારોને પરાણે હાંકી કાઢ ભાનુ મિથ્યા પ્રયત્નો કરતી, ને છેવટે નિષ્ફળ બ બેચેન થઈ જતી. અનંત પ્રેમનાં એકબીજાને વચ

આપ્યાં હતાં એ બધાં શું શમણાં હતાં? ના. એમ બનેજ નહિ ભવિષ્યના સુખને માટે જ પ્રભાકર મથી રહ્યો હતો. એમ દિલમાં ઠસાવવા ભાનુ હર-હંમેશ પ્રયત્ન કરતી. છતાં એને આનંદવા, એને સુખ આપવા પ્રભાકર થોડો વધારે સમય પ્રભાકર અવારનવાર ફાજલ ન પાડી શકે?

પ્રભાકર પણ જરાક મુજી ને ચીઢીઓ બનતો જતો હતો એ પણ ભાનુની ધ્યાન બહાર નહોતું. એનામાં થયેલા આ અણધાર્યા ફેરફારનું કારણ જાણવા મથતી ભાનુ પ્રભાકર સ થે દલીલે ચઢતી. અગાઉ જેવો થઈ રહેવા તે પ્રભાકરને વિનવતી પણ પ્રભાકરને કશી જ અસર થતી નહિ. કેવી રીતે થાય? એના દિલમાં પણ ઉત્પાત મચ્યો હતો. એ સ્વીકારતાં એને ભય લાગતો. સુમતિમાં એ કેવળ શિષ્ય તરીકે જ રસ લેતો હતો? એના પ્રત્યેનું આકર્ષણ કેવળ બૌદ્ધિક હતું? પૂર્ણચંદ્ર જેવી સુમતિ સોહામણી હતી, અનન્ય ભક્તિભાવથી એ પ્રભાકરને પૂજતી. એના દિલમાં એ ભાવનાઓ સતે જ રહે તેવું પ્રોત્સાહન આપવામાં એ યોગ્ય કરતો હતો?

૪

પરંતુ દિલના ભાવ એમ છૂપાવ્યે છૂપાય તેમ નહોતું. એ સુમતિના પ્રેમમાં પડયો હતો. એણે પોતાના દિલને ડામવા પ્રયત્ન પણ કર્યો.એ મોહાંધ દશા ખંખેરી નાખવા એણે અનેક દલીલો કરી પરંતુ સુમતિનાં શ્યામ નયનો એના હૈયામાંથી ખસતાં જ નહોતાં. વાદીની મુરલીને ભયંકર નાગ વશ થાય એમ એ પણ એ મોહપાશમાં બંધાયો. પોતે ઠીક નથી કરતો એ હકીકતથી એ સદૈવ જાગ્રત હતો ભાનુનો ભયંકર અપરાધ કરી રહ્યો હતો એ તેની ધ્યાન બહાર નહોતું. એ વિચાર જ અને તીક્ષ્ણ શૂલ સમાન ખૂંચતો. ઘણીયે વાર એ સુમતિને ઘેર પગ પણ ન મૂકવા એ નિશ્ચય કરતો. પરંતુ કોઈ અલૌકિક શક્તિ એને બીજે જ દિવસે સુમતિને ઘેર ધસડી જતી, આ અગમ્ય આકર્ષણ ટાળવા એ અશક્ત હતો. પ્રભાકર ઘણીવાર ક્રોધથી ઘેલો બની જતો. પરંતુ એ કશું જ કરી શકતો નહિ, સંયમ સાચવવા ટુંકો પણ જલદ પ્રયત્ન કર્યા પછી પ્રભાકર એ દિલના દબાણને વશ થઈ ગયો. સારા ખોટાનો વિચાર કરવાની એની શક્તિ જ બહેર મારી ગઈ. સુમતિને પોતાની કરવા તે અધીરો થઈ રહ્યો. સુમતિ પણ એની પાછળ ઘેલી બની હતી, એના વચને નાચવા એ તૈયાર હતી. દરેક સંધ્યાએ તે મળતાં ને છેલ્લો દાવ અજમાવવાની યોજના ઘડતાં.

છતાં યોજના અમલમાં મુકવાની ઘડી આવી ત્યારે પ્રભાકર જ તૈયાર નહોતો. એના હૈયાને પશ્ચાતાપના વલોણે વલોવી નાખ્યું. સેંકડો ભય ને શંકાઓએ એ ઘેરાઈ ગયો. ભાનુનું નિર્દોષ વદન એના દષ્ટિપથે રમી રહ્યું. એને મુંગા શાપ દઇ રહ્યું. છેલ્લી ઘડીએ એકઠું કરેલું સઘળું જેમ ઓસરી ગયું.

એ વિમાસણમાં પડી ગયો. ચૌદ પંદર વર્ષની વયે નિર્દોષ નયનો વાળી ભાનુની મૂર્તિ એની દષ્ટિ સમીપ ખડી થઇ, ત્યારે એ કેવું મોહક હાસ્ય હસતી ને એને સર્વાંશે અનુકુળ બની રહેતી, અત્યારે પણ ભાનુ નિષ્કલંક હતી એમાં લેશ માત્ર શંકા નહોતી.

૫

અન્તે પ્રભાકરે એના દિલને એ વંટોળમાંથી ઉગાર્યું. સુમતિને એક લાંબો પત્ર લખી એણે દિલનો એકરાર કર્યો ને નક્કી કરેલી યોજનાને ઠોકરે ઉડાવી. ઘેર જઈ, ભાનુને ચરણે પડી બધી જ વાત કહી દેવાનો નિર્ધાર કર્યો. કેટકેટલી રાત્રિઓ એ ઘેર ગયો નહોતો. ભાનુએ બબડવાનું ક્યારનું યે મૂકી દીધું હતું. અપરાધી માનસથી એનું ધૈર્ય ખૂટી ગયું. એની યુવાન પત્નીને એણે કેટલો બધો ત્રાસ આપ્યો હતો એ વિચારે તે સમસમી રહ્યો. આવા દુર્વર્તન પછી એ ભાનુને શી રીતે મોં બતાવે?

મહાપરાણે હિંમત એકઠી કરી એણે ઘર તરફ પગલાં વાળ્યાં. મધ્યરાત્રિ થઈ હતી, કોઈ ભયંકર ગુન્હેગારની પેઠે એ અંધારી ગલીઓ વટાવી રહ્યો હતો.

૬

એના સ્વાગત માટે ભાનુમતિ ઉંબરે ઉભી નહોતી. કેટલાય વખતથી એ કાર્યક્રમ એને પડતો મૂકવો પડયો હતો. દિવસો સુધી એણે ઉંબરા પર ઉભાં ઉભાં વાટ જોઈ હતી પરંતુ એનો પતિ ઘેર આવ્યો

જ નહોતો. પ્રભાકરે ખિન્નતાથી સુખદ ભૂતકાળ પર દૃષ્ટિપાત કર્યો. કેવો દુર્ષ્ટતાભર્યો એ દૈત્ય હતો? ભોળી ને સરલહૃદયા ભાનુને એણે કેવો અન્યાય કર્યો હતો? હવેથી એ...પરંતુ એના ચારિત્ર્ય પર એનો વિશ્વાસ જ ઊઠી ગયો હતો. ભવિષ્યના સદ્વર્તનની યોજનાઓ એના રીઝાતા દિલને જરાય શાંતિ આપી શકી નહિ.

પ્રભાકરે ચાવીના કાણામાંથી અંદર નજર કરી, કશું જ એની નજરે ચઢયું નહિ. અંદર સર્વત્ર અંધકાર હતો. હાથ ઉપાડી એણે બારણા પર ટકોરા માર્યા. એનું હૈયું ધડકી રહ્યું.

તુરત જ દ્વાર ઉઘાડયું. આતુર હસ્તોએ એને અંદર ખેંચી ગાઢ આલિંગન દીધું. "વહાલા સુકુમાર, આજ કેટલા બધા મોડા આવ્યા?"

"સુકુમાર"ને ભાનુમતિનો સ્વર! પ્રભાકરને એક ધ્રુજારી આવી ગઈ. ગાઢ આલિંગનથી પરાણે છૂટો પડી એ બહાર નાઠો. વિશાળ વિશ્વમાં આજે એનું કોઇ નહોતું.

૭

પંદર દિવસ વીતી ગયા, વર્તમાનપત્રોમાં કોઇ યુવતીના આપઘાતના કે કોઈ યુવાન અદૃશ્ય થયાના સમાચાર છપાયા જ નહિ, ઊલટું સુકુમાર ને સુમતિના લગ્નની જાહેરાત થઈ.

લગ્નને દિવસે અનેક મહેમાનો ઉભરાયાં પણ તેમાંનાં ફક્ત બે જણ જ બાજુની ઓરડીમાં એકલાં મળ્યાં.

'ભાનુ' પ્રભાકર એકાંત સાધી બોલ્યો, 'તને બધી જ ખબર છે?'

"હા"

"મારી?"

"હા. તમારી."

"તો આપણે હવે વધારે મૂર્ખ ન બનીએ: જીવનમાં ઉલ્કાપાત ન મચાવીએ. તે ભૂલ કરી હશે તો મેં પણ વધારે ભૂલ કરી છે. આપણે ભૂતકાળ ભૂલી જઈશું?"

ભાનુ કશું જ બોલી નહિ. તેણે બારી બહાર નજર કરી વરરાજા તરીકે સુકુમારને બહાર આવતો જોઇ એ પ્રભાકર પાસે ગઇ. પ્રભાકરે પણ બહાર નજર કરી ને કન્યાને વરરાજા સન્મુખ પધરાવતાં જોઇ અજાણતાં જ એના હાથ ભાનુની કટિમેખલા પર વીંટળાઈ ગયા.

"પ્રભુ એમનું દાંપત્યજીવન સુખી રાખે" પ્રભાકર અને ભાનુએ દંપતીને આશીર્વાદ આપ્યા.

"અને તેઓ ઝઘડે તો પણ......" પ્રભાકર બોલ્યો.

"તમેને ફરીથી એક કરે" ભાનુએ પૂરું કર્યું.

"આપણી પેઠે જ" પ્રભાકરે ભાનુને પુનર્મીલનનું ચુંબન દઈ મ્હોર મારી.

—રમણલાલ દલાલ

સ્ત્રીબોધ માસિક પત્રના

જાહેર ખબરના ભાવ

એક માસ

૧ પાનું	રૂા. ૫૦-૦-૦
ના પાનું	રૂા. ૩૫-૦-૦
ા પાનું	રૂા. ૨૦-૦-૦

ટાઈટલ-એક માસ

ટાઈટલ પાનું ૧	?
,, ,, ૨	?
,, ,, ૩	?
,, ,, ૪	?

ટાઈટલ પાનું ૧-૪ ટ્રુ કલર અગર થ્રીકલરમાં છપાય છે. અને ૨-જું એક કલરમાં છપાય છે. તેના ભાવ માટે રૂબરૂ મળી ખુલાસો કરવો.

લખો:-

સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય-વીલાપારલા.

અગર-અમદાવાદ.

લગ્ન અને પ્રેમ

શ્રી. ચંપકલાલ શાહ

પ્રાચીન સમયથી લગભગ બધાજ દેશોમાં લગ્નનો રિવાજ કોઇને કોઇ રૂપમાં માન આવે છે. જે જાતિઓ વિશેષ સભ્ય બનેલી છે તેમાં તે સ્પષ્ટ રૂપે જણાય છે અને જે માનવજાતો હજી સુધારામાં પાછળ છે તેમાં સ્પષ્ટ રૂપે નહિ પણ લગ્ન અવશ્ય છેજ. લગ્ન એટલે સ્ત્રી અને પુરુષનું ધર્મપૂર્વક પતિ–પત્નીના રૂપમાં રહેવું. જે માનવ જાતિઓમાં ધર્મનું મહત્વ નથી ત્યાં સામાજિક નિયમ તરીકે લગ્ન દૃષ્ટિગોચર થાય છે. તેજ પ્રચલીત નિયમોના રસ્તે ચાલનાર વ્યક્તિઓ ન્યાયપંથ પર ચાલે છે એમ સમજાય છે. જે વ્યક્તિઓ તે નિયમોની અવહેલના કરે છે તે અન્યાયના પગલાં ભરે છે, તે દોષિત છે એમ માનવામાં આવે છે. એજ નિયમોને ધર્મનું નામ મળેલું છે. ધર્મનો વ્યાપક અર્થ કર્તવ્ય અથવા નિયમનું પાલન છે. જો લગ્નનો અર્થ પરિભાષામાં મિલન કરવામાં આવે, જે વડે સ્ત્રી અને પુરુષ સમાજની નજરે ન્યાયપૂર્વક પતિ–પત્નીના રૂપમાં રહેવાને અધિકારી છે તો બધાજ તેની સાથે સંગત થશે. જે સમાજોમાં સભ્યતાનો હજી પ્રવેશ થયો નથી, જેઓ હજી તદ્દન જંગલી અવસ્થામાં રહે છે, તેમનાંમાં પણ સ્ત્રી અને પુરુષ પતિ–પત્નીના રૂપમાં રહે અને સમાજ તેમને માન્ય રાખે એવા નિયમો હોય છે. જંગલી અને અસભ્ય માનવજાતિઓમાં પણ આજ એક સ્ત્રી અમુકની પત્ની મનાય અને કાલે બીજાની, ત્રીજે દિવસે ત્રીજાની એમ બનતું નથી જે જાતિઓમાં વારાફરતી અથવા એક સાથે અનેક પતિ અથવા પત્ની કરવાના રિવાજ હોય છે ત્યાં પણ નિયમો હોય છે. દાખલા તરીકે શિયા જાતિમાં થોડાજ સમય માટે લગ્ન થાય છે જેને 'મુતા' લગ્ન કહેવામાં આવે છે. આ લગ્ન પ્રમાણે એક માનવ એક વર્ષ, ૩ માસ અથવા એક દિવસ માટે પણ લગ્ન કરી શકે છે. તે પછી છૂટા છૂટા લેવાય છે. પણ એ લગ્ન સમયમાં જો સ્ત્રીને ગર્ભ રહી જાય, તો તે સંતાન તેજ પતિનું માનવામાં આવે છે.

પશુ–પક્ષીઓમાં નિયમ બધ્ધ લગ્ન

એજ પ્રમાણે જ્યાં થોડા સમય માટેનાં લગ્ન હોય છે ત્યાં પણ નિયમો હોય છે, જેનું પાલન સ્ત્રી તેમજ પુરુષ બંને કરે છે. માનવ સમાજ જ નહિ પણ પશુ–પક્ષીઓમાં પણ તેવા પ્રકારનું બંધન અથવા નિયમ હોય એમ જણાય છે. ઘણા માને છે કે પશુ અને પક્ષી આ બાબતે તદ્દન સ્વચ્છંદ છે પણ તે ધારણા ભ્રમજનક છે. જે પશુ અથવા પક્ષીઓને પાળીએ છીએ તે ઉપરથી માત્ર અનુમાન બાંધવામાં ભૂલ થશે. ગાય, ભેંસ, ઘોડી અથવા બકરીને ગર્ભીણી કરાવવા માટે આપણે કોઈ પશુ પાસે લઈ જઈએ અને એ સમાગમ થાય તેથી એમ ન માની બેસતા કે પશુઓમાં પતિ–પત્નીનો નિયમ નથી. આપણને આધીન રહેનાર પશુઓને આપણે જેવી સ્વતંત્રતા આપીશું તેવાજ તે આચરણ કરશે. તેમને ઋતુના સમયે જેવો અવકાશ આપવામાં આવશે, તેવો તેમનો વ્યવહાર હશે, અને તે સમયે તેને જે પશુ ઉપલબ્ધ હશે તે સાથે તે સમાગમ કરશે. આ વિષયના કુદરતી નિયમને જોવા માટે સર્વદા સ્વચ્છંદ રહેતા પશુઓ ઉપર આપણે નજર નાંખવી જોઈએ. જંગલોમાં હંમેશાં પશુઓના જોડાજ જોવામાં આવશે. વાઘ, ચીતા વગેરે હિંસક પશુઓમાં પણ એક નર અને એક માદા એક સાથેજ મળી આવશે. એજ પ્રમાણે બીજા જાનવરોમાં પણ તે નિયમનું પાલન થતું જોવામાં આવે છે. સર્પ અને સર્પિણી એકાન્ત સ્થાનમાં એક સાથેજ સહવાસ કરે છે અને એકનું મૃત્યુ થતાં બીજાની તલાસ કરે છે. સર્પ એક દરમાં રહે છે અને આજે એક, કાલે બીજી, સર્પિણી દરમાં આવીને રહે છે એમ બનતું નથી.

મકાનોમાં રહેતા પક્ષીઓમાં પણ એજ નિયમ જોવામાં આવે છે. ચકલી, કબુતર વગેરે નર-માદા બને મળીનેજ માળો બનાવે છે અને તેમાં ઈંડા મૂકે છે. ઈંડાનું સેવન નર અને માદા બંને જ કરે છે. અને બચ્ચાનું લાલન પાલન પણ બંનેજ કરે છે.

કુદરતની સર્વોત્કૃષ્ટ રચના: માનવી

પશુપક્ષીઓમાં જે નિયમ આટલી ચોકસાઈથી

પળાતો હોય છે તે નિયમ માનવ સમાજમાં જોવા મળે તેમાં શું આશ્ચર્ય? માનવજાતિએ કુદરતની સર્વોત્કૃષ્ટ રચના છે. પરમાત્માએ મનુષ્યને સર્વથી વધુ વિદ્યા, વધુ બુદ્ધિ અને વધુ બળ આપેલું છે. આ પરિસ્થિતિમાં સારાસારનું જ્ઞાન મનુષ્યને હશે એ કરતાં અન્ય કોઇને વધુ ન જ હોય! જે નિયમ અનુસાર પશુ–પક્ષી એક બીજાનો આશ્રય જીવન પર્યંત ગ્રહણ કરે છે તેને અનુસરીને પણ સ્રી અને પુરુષ પોતાના આત્માઓના અમર સંમેલન કરે તો તેમાં શું આશ્ચર્ય? પતિ–પત્ની તરીકે રહેવામાં ફરજોનું ભાન થાય છે. પતિની પત્ની તરફની ફરજ, અને પત્નીની પતિ તરફની ફરજ અને બંનેની સંતતિ માટેની ફરજ મુખ્ય છે. **નર અને માદાનું બંધન મોટે ભાગે આજીવન હોય છે.** એનું કારણ એ છે કે જો બંને એક બીજાને સાથ ન આપે તો ઘણી અવ્યવસ્થા થઇ જાય અને કોઇ એકને રહેવાનું સ્થાન નિશ્ચિત ન થાય. આજે જ્યાં એક વાઘ અથવા વાઘણ રહે છે ત્યાં કાલે કદાચ બીજો વાઘ અથવા વાઘણ આવી જાય. પક્ષીઓના માળાઓમાં પણ નિત્ય નવા ચહેરા જોવા મળે. એમ થતાં કેટલીક અવ્યવસ્થા થઇ જાય તે વાંચક સમજી શકશે.

બીજી ફરજ સંતાન પ્રત્યેની પરમાત્માએ પશુ–પક્ષીઓને એક ખાસ જ્ઞાન આપેલું છે, જે દ્વારા તે સમજી જાય છે કે ઈશ્વર તેમને ત્યાં અતિથિ મોકલનાર છે એ અતિથિ માટેની સામગ્રી તે નર માદા પહેલેથી જ તૈયાર રાખે છે. સ્રીની શારીરિક અશક્તતાના કારણે તેનો ભાર પુરુષ પર પડે છે. એ ભાર વહન કરવામાં પુરુષને ક્લેશ ન થતાં વિશેષ આનંદ થાય છે. **આજ એક એવો પરિશ્રમ છે જેમાં માનવીને કષ્ઠ જણાતું નથી.** ભાવિ સંતતિના સૌભાગ્યથી તેનું ચિત્ત પ્રસન્નતા અનુભવે છે. આ પરિસ્થિતિમાં જો પુરુષ પોતાનાં કર્તવ્યની અવહેલના કરે અને બધો ભાર ફક્ત સ્રી ઉપર જ નાંખે તો સ્રી જાતિની કેવી દશા થાય? અને પુરુષ પોતાની સહધર્મણી પ્રત્યે પોતાનો ધર્મ ન બજાવે તો તેનું ભાવિ સુખ સર્વદા માટે વંચિત થઇ જાય!

લગ્ન બંધન છે: લગ્ન નિયમ છે

આજ કારણોસર પરંપરાથી માનવસમાજમાં લગનની પ્રથા નજરે પડે છે. **લગ્ન એ 'બંધન' છે છતાં તે સ્રી તેમજ પુરુષ માટે સુખકર છે. લગ્ન એ 'નિયમ' છે જે વડે સમાજ સંગઠિત રહે છે.** લગ્નની પ્રથાને બંધ કરી દેવામાં આવે તો જગતની વ્યવસ્થા ભયમાં આવી પડે, નિરંકુશતાનું સામ્રાજ્ય જામે, માનવસમાજના શુભ અને સૌભાગ્ય નષ્ટ થાય.

લગ્નના નિયમોનું પાલન કરવામાં જ દેશ અને સમાજનું હિત છે એ નિયમોનું ઉલ્લંઘન કરવામાં અશાંતિ અને ઉચ્છૃંખલતા ઉત્પન્ન થાય છે, તેનું પાલન કરતા શાંતિ અને આનંદ પ્રસરે છે. સ્રી અને પુરુષના પવિત્ર સંબંધને આદર્શ રાખી જે જાતિઓ જીવે છે તે જ જગતમાં ઉન્નતિ સાધી શકે છે.

આર્યાવર્તનો અમર આદેશ–લગ્ન

આપણા દેશમાં પ્રથમથી જ લગ્નને ધાર્મિક, નૈતિક અને સામાજિક બંધન માનવામાં આવે છે. આપણા અતિપ્રાચીન ગ્રંથોમાં લગ્ન વિષે ઉલ્લેખ છે. વેદ, ઉપનિષદ અને સૂત્રોમાં લગ્ન વિષે સ્પષ્ટતા કરાયેલી છે. સૂત્ર ગ્રંથોમાં લગ્નની વિધિ ઘણા વિસ્તાર સાથે આપવામાં આવેલી છે. આપણા આર્ય ગ્રંથોમાં પતિ–પત્નીના પારસ્પરિક કર્તવ્યની એટલી સૂક્ષ્મ અને ધાર્મિક આલોચના કરવામાં આવેલી છે કે એ પ્રકારની સારગર્ભિત આલોચના અન્ય પુસ્તકોમાં કલ્પાપ્ય જ નહિ પણ અસંભવીત છે. પણ આપણા તે જ્ઞાન અને વિજ્ઞાનના ભંડાર સંસ્કૃત ભાષામાં હોવાથી આમ જનતાને તે સુલભ નથી અને એ જ કારણે આપણે તેનો લાભ ઊઠાવી શકતા નથી, આપણા પ્રાચીન ગ્રંથોમાં લગ્નની અવસ્થામાં અનેક વિચારો અપાયેલા છે. તેનું તાત્પર્ય એજ છે કે યુવક યુવતી સાથે લગ્ન કરે આજે પણ જનતા યુવક યુવતીના જ લગ્ન ઉચિત સમજે છે. બાળક–બાલકીઓના શારીરિક અને માનસીક વિભિન્નતાઓ

ઉપર નજર નાંખતા જણાય છે કે સ્ત્રીનું આયુષ્ય પુરુષ કરતાં ઓછું હોય છે. એથી પુરુષ ૧૮ વરસે અને કન્યા ૧૪ વર્ષ પછી લગ્ન કરે તો ઉચિત છે એમ કહી શકાય છતાં તે ઉમર મોટી હોય તો વધુ સારું.

રજોદર્શન : પ્રથમ સોપાન

એ તો સાધારણ અનુભવ પરથી સમજાય તેમ છે કે છોકરીઓમાં ઘણી જલદી શારીરિક પુષ્ટતા અને પકુતા આવી જાય છે આપણા ઉષ્ણ પ્રધાન દેશમાં ૧૪ વર્ષની ઉમરે છોકરીઓને રજો દર્શન થાય છે. જો કે **રજો દર્શન શારીરિક પ્રૌઢતાનું નિશાન નથી** છતાં તે અંગોના વિકાસનું સૂચક જરૂર છે રજોદર્શન શારીરિક અને માનસિકવૃત્તિઓ પર નિર્ભર છે. જે બાલીકાઓને પૌષ્ટિક ભોજન મળે છે. અને સુખચેનમાં રહે છે તેમને દરિદ્ર અને ક્ષીણ બાલીકાઓ કરતા યૌવન શીઘ્ર આવે છે. તેજ પ્રમાણે નવલકથાઓ, સંગીત, સીનેમા નાટક વગેરે ઉત્તેજક વાતાવરણમાં રહેતી બાલીકાઓ જલદી મુગ્ધા બનતી જણાય છે. બંગાળમાં બાર વર્ષની છોકરીઓને રજોદર્શન થાય છે અને પર્વત અને ઠંડા દેશના પ્રદેશોમાં ૧૬–૧૭ વર્ષ સુધી તે યોગ્યતા આવતી નથી. તે દેશ, સમય, ખાદ્યસામગ્રી, વાતાવરણ પર નિર્ભર છે. રજોદર્શન માટે કોઈ નિશ્ચિત ઉમર કહી શકાય નહિ છતાં ૧૪ વર્ષની ઉમરે સામાન્ય રીતે રજોદર્શન થતાં જોવામાં આવે છે. આ સમયે તેનો નિત્ય નવા શારીરિક અને માનસિક વિકાસ થતો નજરે પડે છે અને તેના અંગો પૂર્ણ થતા જણાય છે. આંખો વિશાળ અને તિક્ષ્ણ થતી જણાય છે અને મુખની કાંતિ વધતી હોય છે. વક્ષઃસ્થળ તથા નિતંબમાં માંસલતાનો આવિર્ભાવ થાય છે અને શરીર સૌષ્ટવ થાય છે. તે જ પ્રમાણે માનસિક વિકાસ થતો જણાય છે. સ્વાભાવિક સ્વચ્છંદતાના સ્થાનપર લજ્જા આવે છે. શૃંગાર અને પ્રેમ સંબંધી

સ્ત્રીઓના પ્રદર, લોહીવા, ઋતુદોષ, ગર્ભાશયના રોગો, વંધ્યત્વ વગેરે માટે
સુંદરીસંજીવની
રજીસ્ટર્ડ હાથીછાપ
અકસીર છે. કિંમત બાટલી એકનો રૂા. ૧-૪-૦
દવાના વેપારીઓ વેચે છે. ન મળે તો લખો:—
ઊંઝા આયુર્વેદિક ફાર્મસી : ઊંઝા (ઉ. ગુજરાત)
સોલ એજન્ટ:—મેસર્સ એસ. રમણ એન્ડ કું. : ગાંધીરોડ, અમદાવાદ.

વાતોમાં વધુ રસ પેદા થાય છે. છોકરાઓમાં આ ભાવના ૧૮-૨૦ વરસે આવે છે. આપણા પ્રાચીન ઋષિ મહર્ષિ, મુનિઓએ એજ સમયને લગ્ન માટે નક્કી કરેલો છે. એમાં એક હેતુ સમાયેલો છે. જેમ લોખંડના બે ટુકડાઓને એક કરવા ગરમ કરવાની જરૂર રહે છે તે પ્રમાણે બે હૃદયોને સંમિલિત કરવા માટે આ અવસ્થા ઉત્તમ છે. આજ અવસ્થાએ પરસ્પરની આવશ્યકતા સમજાય છે. લોખંડના બે ટુકડાઓને ગરમ કર્યા વિના જોડવા જશો તો તે કદી મજબુત ના થઇ શકે તેમ બાલક બાલીકાઓના લગ્ન યોગ્ય ઉમર પહેલાં થાય, તેમાં બરકત કશી જ ન હોય! એ અવસ્થામાં પણ જો પરસ્પર ને માત્ર વિષયનું જ સાધન સમજે અને પતિપત્નીની ફરજોથી દૂર રહે તો તે લગ્ન પણ જ્ઞાતાઓની દ્રષ્ટિએ હિતકારી નથી. તેજ પ્રમાણે યુવાનીનો જોશ ઠંડો પડયા પછીનું લગ્ન પણ હિતકારી નથી. એ તો કાનુન છે કે યૌવનનું આગમન થતાં સ્ત્રી પરસ્પરની ઇચ્છા રાખે છે એક બીજાને હૃદય મંદિરના આરાધ્યદેવ બનાવી સ્વયં પૂજારી બનવાની જે બળવાન ઇચ્છા છે, તેની પૂર્ણતા તે અભિલાષા હોય ત્યારે જ થવી જોઇએ મોટી ઉમરે લગ્ન કરવા એટલે ઠંડા અગ્નિમાં આહુતિ નાંખવી!

પરિચયનું પગલું વાગ્દાન!

પશ્ચિમની યુવતીઓની શારીરિક અને માનસીક સ્થિતિ જે ૧૮-૨૦ વર્ષની ઉમેરે થાય છે, તે સ્થિતિ આપણે ત્યાં ૧૫-૧૬ વર્ષની ઉમરે થાય છે. દેશની આબોહવાની અસર ઉમર ઉપર થાય છે એ જરૂર નોંધી લેજો. એ જ પ્રમાણે મોટી ઉમરના યુવક સાથે લગ્ન કરતાં યુવતી તેમના પ્રથમપ્રેમથી વંચિત રહે છે. આજનું વાતાવરણ યુવક અને યુવતીઓને વધુને વધુ નજીક લાવી રહ્યું છે. ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ નૈતિકબળ તથા ઉજ્જવળ ચરિત્રવાળા નવયુવક પણ રસ્તો ભૂલી જાય છે, ચંચલ મન જો એકવાર ભ્રમરની માફક જૂદા જૂદા પુષ્પોનો રસ લેવા માંડયો તો તે, પછી કદી એકનો રહી શકતો નથી. માટે નવયુવકોએ અંધ અનુકરણ કરી મોટી ઉમરે લગ્ન કરવાના વિચારથી ચેતવું જોઈએ. આર્થિક રીતે જો તાત્કાલીક લગ્નસંબંધ શકય ન હોય તો તે માટે વાગ્બંધન-વાગ્દાન કરી લેવું અને પછી સમય આવતા લગ્ન કરી લેવાં.

એ અવર્ણ્ય સમય

કન્યા અને વરના નિર્મળ હૃદયાકાશમાં કોઈ પુરુષ અથવા સ્ત્રીના મુખચંદ્રનો ઉદય થાય છે. એક બીજાને અવર્ણનીય પ્રેમપાત્રની આકાંક્ષા રહે છે અને હૃદય કોઇ અજ્ઞાત નવીન વસ્તુ મેળવવાને મન ભટકે છે, પણ વાગ્દાન થયા બાદ એકબીજાને એકબીજાના આરાધ્યદેવ મળી જાય છે અને બધી મનોવૃત્તિઓ ત્યાં કેન્દ્રીત થાય છે. માનસિક અને આધ્યાત્મિક નજરે વાગ્દાન જરૂરી છે. વાગ્દાન ચિત્તના નિરોધમાં મદદ કરે છે. વાગ્દાન બાદ મન કેન્દ્રીત થતાં, શારીરિક સમાગમ ન થવા છતાં આનંદ અને પ્રેમનો અનુભવ થાય છે. પણ હૃદયને સ્થિર કરવા સ્થાન ન હોય તો તે ભટકે છે. આજ કારણથી પરણેલા સ્ત્રી પુરુષ જુદા રહેવા છતાં માનસિક વિચારણા અને એક બીજાની ફરજોના કારણે રસ્તો ભૂલી શકતા નથી, પણ અપરણીત સ્ત્રી પુરુષ આધ્યાત્મિક ઐકયના અભાવે કર્તવ્યસ્ખલીત થાય છે. વાગ્દાનથી એકબીજાને સમજવા પૂરતો સમય પણ મળે છે.

(ક્રમસઃ)

છપાય છે

જાણીતા મુક્ત-કવિ અને નવલકથાકાર

શ્રી. જેઠાલાલ ત્રિવેદીની

નવી ઐતિહાસિક નવલકથા

રાજરોષ

મહારાજાધિરાજ સિદ્ધરાજ જયસિંહના રાજત્વકાલના અંતિમ સમયના રોમાંચક પ્રસંગોને ગૂંથતી આ નવલકથા ભટરાજ કાકનાં અદ્ભુત પરાક્રમો વડે તમને ડોલાવી મૂકશે.

પ્રકાશક :

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમશા રોડ-અમદાવાદ

લેખકઃ રા. જદુરાય ડી. ખંધડીઆ

મગનભાઈ, સ્વભાવે 'દીકરીને ગાય' જેવા ગરીબ. જ્યાં દોરે ત્યાં જાય. મરતાને "મર" ન કહે એવા અહિંસક પત્થરને કઠણુ ન કહે એવા પોચા. આખી દુનીઆ, એટલે કે જાપાનથી માંડીને અમેરીકા સુધીના પ્રદેશ સિવાયની બાકીની બધી દુનીઆ જેવી કે તેમની વહુ, તેમનાં પાડોશી, તેમનાં મિત્રો, સગાં હજામ, દરજી, મોચી વગેરે તેમને દબાવતી અને સતાવતી. 'ક્યાં ગયા હતા ? કેમ મોડું થયું ? ખીસામાં કેટલું છે ? પેટમાં શું છે ?' વગેરે સવાલો પૂછી તેમનો જીવ ખાઈ જતા. તેમની વનસ્પતિ–આહારી વ્હાલીઓ તેમનું 'લોહી પી જતા.' તેઓ ગમે તેવા અહિંસક, પોચા અને સાધુ હોય છતાં તેમનું માથું તો આખરે માણુસનું હતું, કંઈ મારકણી ગાયના જેવું સીંગડા-વાળું ન્હોતું. એટલે તેમને કંટાળો, દાઝ, ખીજ, ગુસ્સો, વેર, એ બધા જાતની વરાળ માથામાંભરાતી પણ સામું બોલવાની, ગાળ કાઢવાની કે હાથ ઉગામવાની હિંમત નહિ એટલે દાંત ભીંસીને ચૂપ રહેતાઃ હોઠ સીવીને મનમાં ગાળ કાઢતાં અને હાથની મુઠી વાળીને પોતાના કપાલ પર મારતા.

"સાધુ પુરુષોને ત્રાસમાંથી બચાવવા હું પૃથ્વી પર યુગયુગમાં અવતાર લઉં છું" એ શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતામાંની પ્રતિજ્ઞા અનુસાર ભગવાને એક દિવસ આ મગનભાઈ જેવા સાધુને ઉગારવા, એક છાપાંમાંની જાહેરખબર તરીકે અવતાર લીધો ! મગનભાઈએ વાંચી ખૂશ થયા ને તે જાહેરખબરમાંની વસ્તુ ખરીદી ઘેર આવ્યા. કોઈને કહ્યા વગર ઘેરથી ગયા હતા અને કોઈને પૂછ્યા વગર રૂપીઆ દોઢ ખર્ચ્યો હતો અને કોઈને ખબર આપ્યા વગર પાછા ઘેર આવ્યા હતા. એ 'કોઈ' એટલે એમની વહુ, જેમણે એવા ભયંકર અપરાધો માટે મગનભાઈ ઉંબરા પર પગ મુકે ત્યાં જ ખબર લેવા માંડી.

વહુઃ "ક્યાં ગયા હતા ?"

મગનભાઈઃ "તારા બાપનું કપાળ" લેવા.

મગનભાઈઃ "તારા બાપનું કપાળ."

વહુઃ "ખબરદાર ! ફરીવાર મારા બાપને ગાળ ભાંડી છે તો જોયા જેવું કરીશ."

મગનભાઈઃ "ગાળ દેતો હોય એ બે બાપનો. હું તો સાચું જ કહું છું. તારો કાકો માજીસ્ટ્રેટ છે. જા કોર્ટમાં. હું સાબીત કરી આપીશ કે હું સાચું જ બોલું છું."

વહુઃ "એમ ? ચરબી ચડી છે ! ઠીક છે મારું અપમાન કરવા બાબત જુઓ, હું પોલીસ કેસ ન કરું તો માજીસ્ટ્રેટની ભત્રીજી નહિ."

× × ×

થોડા વખત પછી ભગલા હજામ પાસે બગલ છોલાવતાં એ હાથ ઉંચો કરવો પડયો. ત્યારે તે બગલમાંની વસ્તુ બીજી બગલમાં મુકતાં મગનભાઈને હજામે પૂછ્યુંઃ–"નાહકનો વખત જાય છે. એવું તે શું છે કે બગલમાં રાખીને ફરો છો ?"

મગનભાઈ કહેઃ "તારા બાપનું કપાળ."

હજામઃ "કોઈ દિવસ નહિ ને આજે ગાળ કાઢી ? મોઢું સંભાળજો શેઠ"

મગનભાઈઃ "હું ગાળ નથી દેતો. સાચુ જ કહું છું."

ત્યાં તો વહુ અંદરથી છણકો કરતાં બોલી : "મોટા સાચની પૂંછડી. બધાને ગાળો દેવા માંડી છે. મનેય દીધી છે. હું તો કેસ કરવાની છું. આ ભગલો પણ સાક્ષી થશે."

× × ×

બપોરે મગનભાઈ આરામ ચેર પર પડયા પડયા એક ચોપડી વાંચતા હતા. ત્યાં પાડોશી આવી ચડ્યો ને પૂછ્યુંઃ–

"મગનભાઈ, શું વાંચો છો ?"

મગનભાઈઃ "તારા બાપનું કપાળ"

ત્યાંતો ધાંધલ થઇ પડયું. પાડોશીએ પાંચસો ગાળ સંભળાવી. પણ મગનભાઈએ એકજ પૂછડું પકડી રાખ્યું કે તે તો સાચું જ કહે છે. પાડોશીએ પણ સાક્ષી થવાનું કબુલી, મગનભાઈની વહુને કેસ કરવાની સલાહ આપી.

પોલીસ ચોકીએ મીસીસ મગનભાઇ માટે ફરીયાદ નોંધાવતા, મગનભાઇની પ્રાથમિક તપાસ કરતાં પોલીસે મગનભાઇને પૂછયું:—

"આ બધાને ગાળો કાઢવાનું પાખંડ શાને માટે આદર્યું છે?"

મગનભાઈ: "તારા બાપના કપાળ" માટે. થઇ રહ્યું. પોલીસે તરત જ કેસ કર્યો.

× × ×

કોર્ટમાં કેસ નીકળતાં, "વહુ"ની, ભગલા હજામની પાડોશીની, પોલીસની બધાની સાક્ષી થઇ ગઇ. છેવટે કોર્ટે પોતે મગનભાઇને સવાલ પૂછયો:—

"તમે બધાને ગાળ કાઢી છે એમ સાબીત થાય છે. એમ ગાળો દેવાનું શું કારણ?"

મગનભાઇ: "તારા બાપનું કપાળ, સાહેબ."

કોર્ટ છેડાઈ પડી.

"તમે કોર્ટને પણ એજ ગાળ દો છો તો તમારા પર કોર્ટનું અપમાન કરવાનો બીજો આરોપ મુકી કેસ કરવામાં આવશે."

મગનભાઇ: "સાહેબ, મેં બધાને કીધું છે ને હું ફરીવાર કહું છું કે મેં કોઈને ગાળ દીધી નથી પણ હું પૂછેલા સવાલના જવાબમાં માત્ર સાચું જ બોલતો હતો.

કોર્ટ: "તેની સાબીતી શી?"

એજ વખતે સાબીતી તરીકે મગનભાઈએ એક પુંઠું ચડાવેલી ચોપડી કોર્ટમાં રજુ કરી. પુંઠું દૂર કરતાં જણાયું કે એ ચોપડીનું નામ જ "તારા બાપનું કપાળ" હતું ને કીંમત રૂા. ૧ાા હતી! ચોપડી ઉઘાડતાં જ પહેલેપાને લેખકે પ્રસ્તાવનામાં લખ્યું હતું:—

"વ્હાલા વાંચક!"

આ "તારા બાપનું કપાળ" વાંચવાથી તને આનંદ આવશે એટલું જ નહિ પણ તને જેના પર દાઝ હશે તેને કાયદેસર રીતે તું ગાળ કાઢી શકશે!" એ રીતે લેખકે આ ચોપડીનું વિચિત્ર નામ પાડી વાંચક મારફત વાંચકની આખી દુનીયાને ચોપડાવી હતી એટલું જ નહિ પણ ખુદ 'વાંચક'ને પણ ચોપડી હતી!

કહેવાની જરૂર નથી કે આ મજાકથી કોર્ટ, હસી પડી ને કેસ કાઢી નાંખ્યો હતો. 'પાડોશી' 'હજામ' 'વહુ' ચાટ પડ્યા હતા! ત્યારથી મગનભાઇને સતાવવાનું તેમણે માંડી વાળ્યું.

તમારા પૈસાની સંપૂર્ણ
સદ્ધરતા
સાથેજ સગવડતા

કરંટ તેમજ ફિકસ ડિપોઝીટ પર સારૂં વ્યાજ

ઇન્ડીઅન નેશનલ બેન્ક લી.

નાણાંને લગતી ધીરધાર તેમજ શરાફી વહીવટ

સત્તાવાર થાપણ : ૧,૦૦,૦૦,૦૦૦ (એક કરોડ)

વ્યાપારીઓ તેમજ ઉદ્યોગ કરનારા માટે ઉત્તમ સાધન.

હેડ ઑફિસ:— કલકત્તા.

બ્રાંચ: (૧) ૭૫, એપોલોસ્ટ્રીટ, મુંબઈ. ૧

બ્રાંચ: (૨) વસઈ.

INDIAN NATIONAL BANK. LTD.

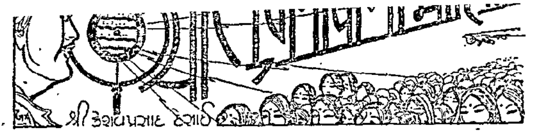

કમનસીબ કરાંચી

નવેંબરની અઠાવીસમી તારીખે કરાંચીમાં રાતના ત્રણ વાગ્યાના અરસામાં ધરતીકંપનો સખ્ત આંચકો આવ્યો. પુરી એક મીનીટ સુધી ધરતી ધ્રૂજી. સુભાગ્યે શહેરમાં તો તેથી કાંઈ ખાસ નુકશાન થયું નથી. પરંતુ આ ધરતીકંપ કાંઇ કરાંચી શહેરગાંજ નહોતો: દૂર બલુચીસ્તાનના પહાડોથી માંડી ઉંડા દરીયામાં પણ ધરતી ધણધણી હતી. દરીયાનું પેટુ ક્રેપરયુ હતું, અને ત્રણસો માઈલના કીનારા ઉપર તેની અસર જણાઈ હતી. કરાંચીથી દોઢસો માઈલ દૂર, દરીયામાં બે ટાપુઓ ઉપસી આવ્યા છે, તે બતાવે છે કે દરીયાના પેટામાં જમીન ઉપસી હશે. જમીનના આ ઉછાળાથી, પાણી પણ ઉછળ્યું અને રાક્ષસી મોજાએ દેખાવ દીધો. આ મોજું છેક સુંબાઇના કીનારા ઉપર પણ આવ્યું હતું અને પંદરેક જીવનો તેણે નાશ કર્યો હતો. સવારે આઠ વાગે જુહુના દરીયામાં માછીઓ જાળ નાંખી ઉભાં હતાં, એકાએક પાણીની ભીંત ઉભી થઈ ગઈ. આ ભીંત તેમની સામે ધસી આવી. અને આંખના પલકારામાં ત્રી ઉભેલા તેમાં ઝડપાયાં. ઘણાં તો ાછાં ઉભા થયા પણ સાતેક જણ મંદર ઉંડા દરીયામાં ઘસડાઈ ગયાં. ામાંથી કેટલીએક લાસો બીજે દેવસે કીનારે આવી. એક મુસલ‑ાન કુટુંબ વરલીના દરીયામાં આવેલી રગાહમાંથી પાછું ફરતું હતું. આ રગાહ પાણીમાં છે અને ત્યાંથી કીનારે પાવવા માટે એક સાંકડી પગથી ા. પાંચ માણુ સોનું , આખુયે ટુંબ આ રાક્ષસી મોજાના સપાટામાં આવ્યું અને ગુમ થઇ ગયું. આવા દેખાવો તો કરાંચીથી આટલે દુર દેખાયા. પણ કરાંચી અને આસપાસના પ્રદેશોમાં તો ગજબ નુકશાન થયું છે. દરીયામાં નાના નાના ટાપુઓમાં વસેલા ગામડાંનાં ગામડાં જળમાં સમાઈ ગયાં છે. અત્યારે જે હકીકત જણાઈ છે તે ઉપરથી લાગે છે કે ચાર હજાર જીવ ગયા છે અને ચાળીસ હજાર માણસો ઘરબાર વિનાના થયાં છે. આ લોકોને મદદ કરવા મંડળીઓ રચપાઇ છે, સ્વયંસેવકો બહાર પડયા છે, અને ઉઘરાણાં થાય છે. આ સર્વ વ્યવસ્થિત રીતે થશે એમ આપણે આશા રાખીશું. ગુજરાતીઓએ આવા કામમાં હમેશાં સખાવતનો હાથ લંબાવ્યો છે. તેમનું હૃદય અન્યના દુઃખમાં હમેશાં દ્રવ્યું છે. અને અમને તો ખાત્રી છે કે નાણાંને અભાવે આં કાંમ રખડશે નહિ.

×

કેટલાએક આંકડા

કોઈ પણ દેશની પ્રગતિનું માપ અમુક આંકડાઓ ઉપરથી નિકળી શકે છે. વખતોવખત જુદા જુદા આંકડા સરકારી હેવાલોમાંથી તારવવા જોઈયે એ બીજા દેશો સાથે તેની સરખામણી કરવી જોઇએ. ૧૯૪૨ ના વર્તિતપત્રક ઉપરથી જણાય છે કે હિંદમાં દરસો પુરુષે ત્રાણું ઓઓ છે. યુદ્ધ પછીના યુરોપ અને ઇંગ્લંડ કરતાં આ સ્થિતિ સારી છે. ત્યાં તો અત્યારે સ્ત્રીઓની—કુમારિકાની સ્થિતિ વધી પડી છે. હિંદમાં , સ્ત્રી પુરુષોની સંખ્યા લગભગ સરખી હોવાથી લગ્ન સંબંધી ખાસ આડચણ

કેશવપ્રસાદ દેસાઇ

પાવી જોઈએ નહિ. તેમ અનેક પત્નીનો રિવાજ પણ હોવો જોઈએ નહિ. હિંદમાં સ્ત્રીનું સરેરાશ જીવન સાડાછવીસ વર્ષનું છે. પુરુષોનું સરેરાશ જીવન લગભગ સત્તાવીસ વર્ષનું છે. બીજા દેશોમાં સ્ત્રીઓ દીર્ઘાયુ છે. લાંબામાં લાંબું જીવન ન્યુઝીલેંડની સ્ત્રીઓનું છે. તેની સરેરાશ અડસઠ વર્ષની છે. જાપાનની સ્ત્રીઓનું સરેરાશ જીવન ઉતાળીસ વર્ષનું છે. બીજા સર્વ દેશો આ બે સરેરાશની વચમાં છે. હિંદમાં સુવાવડોમાં દરહજારે વીસમરણ થાય છે, જ્યારે ઈંગ્લંડમાં દરહજારે ત્રણજ મરણ થાય છે. આ ઉપરાંત ગામડાંમાં વૈદક મદદનો અભાવ છે. વળી સ્ત્રીઓની સામાજિક સ્થિતિ અને કેટલાએક સામાજિક કુરિવાજોને લીધે પણ સ્ત્રીઓની મરણસંખ્યા જુવાનીમાં વધારે છે. હિંદમાં દર બાસઠ હજાર છસો સ્ત્રીઓએ એકજ સ્ત્રીદાક્તર છે. પરિચારિકાઓ અને દાઈઓની પણ ખોટ છે. કેળવણી પણ હિંદમાં ઓછી છે અને તેમાંયે સ્ત્રીઓમાં તો ઘણીજ ઓછી . . લખતાં વાંચતાં આવડતું હોય તેવી સ્ત્રીઓ દર સેંકડે ચારજ છે. સોમાંથી છન્નુ સ્ત્રીઓને તો કાળો અક્ષર કુટી મારતા પણ નથી આવડતું. ઓગણીસ કરોડ સ્ત્રીઓમાંથી ફક્ત પંદર હજાર સ્ત્રીઓ કોલેજોમાં જાય છે. માધ્યમિક શિક્ષણ પણ સ્ત્રીઓમાં ઓછું છે. આ પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ સમાજના આગેવાનોએ વારંવાર કરવો જોઈએ, અને તેમાં સુધારો કરવા માટે સરકારને આગ્રહ કરવો જોઈયે તથા લોકમત કેળવવો જોઈએ.

×

વિદ્યાર્થીઓનાં સરઘસો

નવેંબર માસમાં હિંદ રાષ્ટ્રીય ફોજના માનમાં હિંદમાં સ્થળે સ્થળે વિદ્યાર્થીઓએ સરઘસો કહાડયાં હતાં સૌ સ્થળોમાં કલકત્તાનું સરઘસ ઘણું મોટું હતું અને તેનો અંત સૌથી કરુણ આવ્યો છે. ત્યાં શરદ બોઝ અને બીજા આગેવાનોએ હિંદી રાષ્ટ્રીય ફોજ સંબંધી તગતગતાં ભાષણો કર્યાં હતાં. આવેશપ્રધાન બંગાળી વિદ્યાર્થીઓ તેથી બહુ આવેશમાં આવી ગયા હતા અને તેમણે એક ભવ્ય સરઘસ કહાડીને આ ફોજ પ્રત્યે પોતાનો સદ્ભાવ દર્શાવ્યો હતો. આ સરઘસને અમુક લત્તામાં જવાની મનાઈ કરવામાં આવી અને એ લત્તામાં પેસતા પહેલાં પોલિસે તે અટકાવ્યું. સરઘસીયાઓએ પાછા ફરવાની ના પાડી અને તેઓ ત્યાંજ બેઠા, વાહનવ્યવહારમાં અડચાયત થાય છે એમ કહી પોલિસે તેમને વિખરાવાનું કહ્યું અને સશસ્ત્ર પોલિસ ફોજની મદદ મેળવી. આ સશસ્ત્ર પોલિસે ખાસ કરીને એક સાર્જંટે વિનાકારણ ગોળીબાર કરી એક વિદ્યાર્થીનો જાન લીધો એમ વિદ્યાર્થીવર્ગનું કહેવું છે. પોલિસનું કહેવું એમ છે કે સરઘસમાંથી તેમજ ત્યાં જમા થયેલા અન્ય લોકવર્ગમાંથી પોલિસ ઉપર પત્થર પડયા તેથી ગોળીબાર કરવો પડયો. દરેક આગેવાનોએ સરઘસને શાંતિથી વિખરાઈ જવાનો આગ્રહ કર્યો હતો. પરંતુ સરઘસ અને ત્યાં જમા થયેલા લોકની સંખ્યા એટલી મોટી થઈ હતી કે આ સદેશો તેમને ફરી વળ્યો નહિ. વળી શ્રી. શરદ બોઝ, જેમણે હિંદી રાષ્ટ્રીય ફોજની બાબતમાં આગેવાન ભાગ લીધો હતો તેઓ જાતે ત્યાં આવી પહોંચ્યા નહિ. તેમને બોલાવવા ઉપરા ઉપરી ટેલીફોન થયા પણ તેમને એવો વહેમ પેસી ગયો કે અમુક રાજકીય પક્ષ અથવા તો છુપી પોલિસવાળા તેમને આ સ્થળે બોલાવીને બધા ગોટાળામાં તેમની જીંદગી ભયમાં મુકવા માગે છે. તેથી તેઓ પોતે આવ્યા નહિ અને કેવળ સદેશો જ મોકલ્યો કે તમે વિખરાઈ જાવ. શ્રી શરદ બોઝે પોતે ત્યાં જવું જોઈતું હતું એમ સામાન્ય લોકમત છે. એ ગમે તેમ હોય પણ પોલિસપક્ષ બિનજવાબદારપણે ગોળીબાર કરે તે તો ન જ બનવું જોઈએ. આવું વિદ્યાર્થી સરઘસ મુંબાઈમાં પણ નિકળ્યું હતું. સૌનું કહેવું છે કે આ સરઘસ શાંત હતું. છતાંયે મુંબઈમાં પણ પોલિસે ગોળીબાર કર્યો હતો. આવા સમયે પોલિસ વિના કારણ અને બહુજ ઉતાવળે ગોળીબાર કરે છે એ સામાન્ય લોકમત છે. કલકત્તામાં તો ગોળીબારથી મરણો ઠીક સંખ્યામાં થયાં છે. મરનારની માતાઓને "સ્ત્રીબોધ" આશ્વાસન આપે છે. અને સરકારને વિનંતિ કરે છે કે જ્યાં

જ્યાં પોલિસે ગોળીબાર કર્યા છે, ત્યાં ત્યાંનિષ્પક્ષપાત અને સરકારી તેમજ બિનસરકારી સભાસદોનું પંચ નીમીને તેના વડા તરિકે હાઈકોર્ટના ન્યાયાધિશના દરજ્જાનો માણસ નિમિને પાકી તપાસ કરવી જોઈએ. લોકોમાં જે ખ્યાલ પ્રવર્તે છે તે ખ્યાલ કાં તો નિશ્ચતતાથી દુર થવો જોઇએ અથવા તો બેદકારીથી ગોળીબાર કરનારની કસ્ટેસર તપાસ થવી જોઇયે, અને ભવિષ્યમાં તેમ ન થાય તેની વ્યવસ્થા થવી જોઈએ લોકોનાં મન ડામાડોળ સ્થિતિમાં રહે, અને લોકોના રક્ષક જેવા પોલિસો સામેજ તેઓ વહેમાય, તે સ્થિતિ કોઇપણ સમાજને લાભકારક નથી—ગોળીબાર થયો તે વખતે વિદ્યાર્થીઓને મદદ કરવા કોંગ્રેસવાદી શ્રીમતી જ્યોતિર્મયી ગાંગુલી ગયાં હતાં. ત્યાં તેમની મોટર અને એક મીલીટરી મોટર વચ્ચે અથડાઅથડી થઇ હતી તેમાં તેમને વાગ્યું અને પરિણામે ઇસ્પિતાલમાં તેમનું મૃત્યુ થયું એ એક કરૂણ બિના બની ગઈ.

×

ભાષાવાર વિદ્યાપીઠ

અત્યારે આપણા ઇલાકામાં સરકાર માન્ય વિદ્યાપીઠ એકજ છે અને તે મુંબઇ યુનિવરસીટી નામે ઓળખાય છે. વર્ષોથી પ્રાંતવાર અથવા ભાષાવાર યુનિવરસીટી હોવી જોઇએ એવી માંગણી થાય છે. ઉચ્ચ શિક્ષણ પણ માતૃભાષાદ્વારા આપવું જોઇએ એ સિદ્ધાંત માન્ય થયો છે અને તદનુસાર ભાષાવાર યુનિવરસીટી થવી જ જોઈએ. મુંબઇ સરકારે મહારાષ્ટ્ર વિદ્યાપીઠની સ્થાપના સંબંધી વ્યવહાર સૂચનાઓ કરવા માટે કેટલાએક સમય ઉપર એક સમિતિ સ્થાપી હતી. તેનો હેવાલ પણ રજુ થઈ ગયો છે. આ હેવાલ લક્ષમાં લઇને મુંબઇ સરકારે આ સબંધમાં એક ઠરાવ પ્રસિદ્ધ કરીને જણાવ્યું છે કે પુના વિદ્યાપીઠની સ્થાપનાનો વિચાર આવકાર પાત્ર છે અને તે માટે સરકાર મદદ કરશે. તેની સ્થાપના માટે સરકારે પાંચ લાખ રૂપિયા, અને તેના ખર્ચ માટે વાર્ષિક અઢી લાખ રૂપિયા આપવાનું જાહેર કર્યું છે. આ ઠરાવથી દરેક વિદ્યાપ્રીય મનુષ્યને આનંદ થશે. પરંતુ-વિદ્યાપીઠની સ્થાપનાની વિગતો પ્રત્યે લક્ષ આપવું જરૂરી છે. આપણે સૌ આ વિગતોની રાહ જોઈયે છે. પ્રથમ તો આ વિદ્યાપીઠ મુખ્યત્વે શિક્ષણ આપનાર વિદ્યાપીઠ હશે એમ આપણે આશા રાખીશું. તેનું નામ મહારાષ્ટ્ર વિદ્યાપીઠ નથી પણ પુના વિદ્યાપીઠ છે તેજ સુચવે છે કે તેનું મુખ્ય કાર્ય પૂનામાં જ રહેશે એટલે કે તે શિક્ષણ આપનાર સંસ્થા હશે. અત્યારના આપણા દેશના સંજોગો જોતાં પુના બહારની પાઠશાળાઓનું જોડાણ કરવાની સત્તા પણ તેને આપવી પડશે. મુંબઇ યુનિવરસીટી મુખ્યત્વે જોડાણ કરનાર સંસ્થા છે. અત્યારે તેના ઉપર બોજો અસહ્ય છે. તેની જવાબદારીઓ અતિશય છે. આ જવાબદારીઓ ઓછી કરવા માટે પણ પુના વિદ્યાપીઠને બહારની પાઠશાળાનું જોડાણ કરવાનો અધિકાર હોવો જોઇએ. જુના સમયથી પુનામાં શિક્ષણ સંસ્થાઓ સ્થપાઈ છે. આર્ટ, ઇજનેરી, ખેતીવાડી, વેપારી, કાયદાની અને સાયન્સ કૉલેજો ત્યાં છે. આ સર્વ કૉલેજો અથવા એમાંની ઘણીખરીનો સમાવેશ પુના વિદ્યાપીઠમાં થઈ જાય તો ત્યાં શિક્ષણનું સુંદર ધામ થાય. શિક્ષણના માધ્યમનો પ્રશ્ન વિકટ છે ખરો પણ તેનું નિરાકરણ આણવુંજ પડશે. આર્ટ કૉલેજોમાં પાંચ વર્ષમાં શિક્ષણ પ્રાંત ભાષામાં આપવાનું કાયદામાં રખાય તો એક શુભ શરૂઆત થાય. દરમિયાન જરૂરી પુસ્તકો લખવા માટે ઘાડી હીલચાલ કરી શકાય. સ્નાતક પછીનો ક્રમ તેમજ વિજ્ઞાન વગેરેનો ક્રમ અંગ્રેજી મારફતે શીખવાય તેનો વાંધો હોઈ શકે નહિ. મહારાષ્ટ્રની વસ્તિ આપણા ઇલાકાના બીજા કોઇ પણ પ્રાંત કરતાં વધારે છે. મરાઠી ભાષા અઢી કરોડની જનતાની માતૃભાષા છે. ઉચ્ચ શિક્ષણનું પ્રમાણ પણ આ પ્રદેશમાં અન્ય પ્રદેશો કરતાં વધારે છે, એટલે માતૃભાષા દ્વારા શિક્ષણ અને પરીક્ષાનો સિદ્ધાંત સફળતાથી અમલમાં મુકવાનો આ અવસર ચુકવા જેવો નથી. અલબત્ત અંગ્રેજી ભાષાની અવગણના કર્યે આપણને પરવડે તેમ નથી. અંગ્રેજી ભાષા ફરજીયાત

વંધ્યા !

રસૂલભાઈ ન. વહોરા
ભૂતડીઝાંપા. વડોદરા,

"અમલા ! અમુ ! ક્યાં છે તું ?"

"કેમ"

"સુઈ ગઈ !"

"ના, કેમ ?"

"એક વાત કહેવી છે–પૂછું.

અમલા...એ શું કહેવા માગે છે, તે તો ક્યારનુય સમજી ગઈ હતી. સ્ત્રી જિવનમાં મર્મસ્થાનને ભેદી નાખે એવી એ વાત એ અસહ્ય હતું. તો પણ ! જિવનની એ જટિલ સમસ્યાનો ગૂંચવાડો ! અર રાટી ખાતાં ખાતાં અમલાએ પૂછ્યું; "કઈ વાત ?"

"ગુસ્સે ન થઈશ એ શરત છે કબૂલ !–કહું ?"

"કહોને હવે જે કહેતા હોય તે બાંધી રુંધીને વાત કહેવાની આ નવી ચાલાકી ક્યાંથી શીખ્યા ? કદાચ ગુસ્સે થવા જેવી વાત હશે તો ગુસ્સોય કરીશ. છણકો કરવા જેવી વાત હશે તો તેમ પણ કરીશ. કહેવું હોય તો કહો, કહો છો કે ઊંઘી જાઉં ?"

શું કરવું એ અમરનાથથી ન સમજાયું. થોડીવાર શાંત ઊભો. હૃદયમાં મંથન શરૂ થયું. સ્નેહ હોઠને તાળું દેતો હતો. હૃદય વેગે ચઢયું હતું. અમરે કહી નાખ્યું: "જાણે છે ને પેલી વાત ! તારી શી સલાહ છે ?"

અમલાની છાતી ધડકી ઊઠી. અમરે અંધારી રાતના આછા ઉજાસમાં પત્નીનો હાથ ખેંચ્યો ને બોલ્યો: "ગુસ્સે થાય છે શાની વળી ? નકામી ગુસ્સે થઈશ એમાં શો લાભ છે !"

કાળી ઘોર અંધારી રાતની જેમ અમલાના હૈયામાં અંધકાર વ્યાપી ગયો. અમલા અસ્થિર–અવાક–અચેત બની. બંને એકમેકના દિલને માપતાં હોય તેમ એકમેક સામે જોઈ જ રહ્યા. ન કોઈ બોલે કે ન ચાલે.

મોડી રાતે અમરે કહ્યું: "અમુ ! હું ફરી પરણુ તો તને દુઃખ થશે ?"

"કસાઈને હાથે કાળને હાથે કિરપાણ આપી વધ્ય પ્રાણીને પૂછો કે કિરપાણથી પ્રાણ જતાં તને દુઃખ થશે ? આના જેવો જ તમારો આ પ્રશ્ન છે. તમને ઠીક લાગે તેમ કરો. હું સુખી થાઉં કે દુઃખી એ તમારે જેવાનું નથી. આપ મૂએ ફિર ડૂબ ગઈ દુનિયા !"

"ત્યારે, તું રાજી નથી એમને ?"

"જરાય નહિ. માથે પડશે તે સહેવાશે, તમે પરણો, રાજાની રાણી લાવો કે સ્વર્ગની પરી લાવો મારે તો તમે પરણશો તે મારી નાની બહેન જેવી. હું એને જરાય ખસ નહિ કહું. આ ઘરબાર સૌ એને સોંપી દઈશ બધુંય તમારું છે. તેને આપજો, ખાજો–પીજો મહાલજો. મારે કાંઇ ન જોઇએ."

સવાર થઈ ગયું. અમલા કામે વળગી આખી રાત એ ખૂબ રડી. "પ્રભુ, શું કરવા બેઠો છે ? મેં મારે હાથે ઘરબાર વસાવ્યાં. વાડી વછૂટા સંપાડયાં પ્રભુ ! નોંધારાના આધાર ! મારી આશાની વાડીને આમ વેડફવા બેઠો છે ? દયા કરો."

અમર ઊઠયો. જાણે હજારો ખાંડી ભાર વહીને થાકયો હોય તેવો, નિરાશા–શોક ને દુઃખની લાગણી અનુભવતો એ બહાર નીકળ્યો. વિચાર ધૂન ચાલુજ હતી. "છતી બૈરીએ બીજી બૈરી ! એ તે શું સારું કહેવાય !" એને એથી પોતાની માનાં મહેણાં યાદ આવ્યાં. "માને રાજી રાખવા વંશ વારસો ચાલુ રાખવા, વિવાહ તો કરવો પડશે. અમલાનું કાળજું કપાઈ જશે. પરંતુ શું કરવું,–ઉપાય નથી." ચિંતિત મને અમર આમ તેમ ભટકી આવ્યો.

×

અમલા બાર વરસની બાળવયે સાસરે આવેલી. અત્યારે એની ઉમ્મર ચોવીસ વરસની થઈ હતી. વૃદ્ધમાતા મંગળાગૌરી પ્રપૌત્રને રમાડવા તલપાપડ થઇ રહ્યા હતાં. બાર વર્ષનો ગાળો વીતી જતાં સાસુમાએ વાત ફેલાવી "વહુ વંધ્યા છે ! હવે એને છોકરાં થાગ્યે જ થશે." એણે પુત્રનો કેડો લીધો.

લગ્નમંડપની શોભા

★ ★ ★

તમારે ત્યાં સર-અવસરે યાદ રાખજો! ★	લગ્ન તથા બીજાં ઉત્સવોમાં મંડપ બાંધી આપનાર તેમજ બીજી સજાવટો કરનાર	પુત્ર-પુત્રીના લગ્ન, ટી-પાર્ટી, જમણવારના ઉપયોગી પ્રસંગોમાં સામાન ભાડે આપનાર.

★ દરેક પ્રકારનું ફરનીચર
તથા પાર્ટીને લાયક સામાન ભાડેથી પૂરો પાડનાર

લક્ષ્મી જનરલ સપ્લાઈંગ કું.

તેજપાળ રોડ, વીલેપારલા. (ઇસ્ટ)

(મુંબઈ ૨૪)

"અમર ! બેટા ! તું ફરી પરણ હવે ઉમ્મર થઈ ગઈ. બાપદાદાને પિતૃતર્પણ નહિ મળે તો નિસાસો નાખશે."

અમર કોઈ દહાડોય માને કંઈ જ જવાબ ન દઈ શકે. હા, કે ના, ન કહે. માને સમજાવવા પ્રયત્ન કરે. એક પત્ની છતાં બીજી પત્ની કરવી એ તો ઘોર અન્યાય, એકની સાથે સ્નેહ કર્યા પછી બીજે જવું. સ્નેહમાં ભાગલા પાડવા એ તો પ્રેમનો દંશ આ મારાથી કેમ થઈ શકે ? પ્રેમનું પતન એ તો મહાપાપ !

માતાપુત્ર વચ્ચે રોજ ને રોજ અનેકજાતની ચર્ચા ચાલે. પુત્રને પરણાવવા-સમજાવવા મંગળાગૌરી માથાફોડ કર્યા જ કરે.

"બેટા ! તું હા પાડ એટલી જ વાર છે. કહે તો છોકરી જોઈ મુકું. તું કહે તેવી તને પસંદ પડે તેવી ભણેલી ગણેલી રૂપાળી રંભા જેવી. ફક્ત તારે મોંયે 'હા' થાય એટલી જ વાર !"

માતાની આજીજીઓનો સામનો કરીને પુત્ર સામો જવાબ દે કે 'ના પાડે' તે દિવસે માતા અપવાસ ખેંચી કાઢે. ન લે ખોરાક, કે ન લે પાણી, જ્યારે અમર માતાની આ હઠ સાંભળે ત્યારે માને રાજી રાખવા "જોઈશું હવે હમણાં ખા-પી." એમ ઉત્તર વાળે. પુત્રને પરણાવવા માટે મંગળા અનેક બાધા આખડીયો રાખે. માનતાઓ માને.

આમ એકાદ વર્ષ વહી ગયું.

રવિવાર હતો. અમર જમવા બેઠો હતો. માતાએ કહ્યું: "જો અમર ! તારે માટે છોકરી-વહુ નક્કી કરી છે. હવે ના કહે ચાલવાનું નથી."

"કોની છોકરી ? ક્યારે જોઈ ?"

"ઉમાની બ્હેન. ઉષા. છોકરી ડાહી ડમરી છે. રૂપમાં તો એની જોડ ન મલે. એનો બાપ વડોદરામાં મોટો સુબો છે. છોકરી એની મા સાથે એના મામાને ઘેર આવી છે. એ તને પરણવા રાજી છે, છોકરી એકદમ લાયક છે. 'હા' પાડે છે કે નહિ ?"

"મેં તો એને કદી જોઈ નથી મા !"

"એમાં જોવાનુંય શું છે ? હાથકંકણને આરસી શી ? મેં એને જોઈ છેને. જાણે કાચની પૂતળી !!"

"તેં ક્યાંથી આ બધું ચોકઠું બેસાડ્યું વળી !"

જમી ઉઠીને અમર શયનખંડમાં અમલાની રાહ જોતો બેઠો, એને પૂછવું તો જોઈએ જ ને ! પણ ચકોર અમલા તે દહાડે ઘરમાં જ આવી નહિને ! અમરને થયું આજે એ કેમ આવતી નથી ? એક નિરાધાર-નિર્દોષ સ્ત્રી ઉપર અકારું કામ કરી રહ્યો છે એથી એને ભારે દુઃખ થવા લાગ્યું. લાવને અમલાને બૂમ મારું ! પરંતુ એના અપરાધી હૃદયને બૂમ પાડી બોલાવવાની પણ હિંમત ચાલી નહિ.

હાથમાં લાકડી લઈ જરા બહાર જવાને ધાર્યું. એવામાં દાદરમાં પગથિયાં ઉપર જ અમલા સામે મળી પરંતુ ક્ષુબ્ધ હૈયે એ કંઈ જ ઉચ્ચારી શક્યો નહિ.

મોડી રાતે એ ઘેર પાછો ફર્યો ત્યારે, અમલા એક બાજુ પાસું દઈને લાંબી થઈ સૂતી હતી. અમરે ધીમેથી હાથ ફેરવી કહ્યું; "અમુ !"

જવાબ મળ્યો નહિ બીજીવાર કહ્યું: "અમલા ! અમુ !" તે પછી શી વાત થઈ ને આપણે આરંભમાં જોયું.

×

એક શુભ મુહૂર્તે અમર ઉષાદેવીને પરણ્યો ને નવવધૂ સાસરે આવ્યાં, અમલાએ ઉષાને માનભેર ગાડીમાંથી ઉતારી ઘરમાં આણી શોક્યને ઘરની નાની મોટી વાતોથી વાકેફ કરી.

આજે અમરનાથની પરિણિત જીવનની પ્રથમ રાત હતી. બાર બાર વર્ષે આજે અમલાના શયનખંડનો વારસો ઉષાને સોંપાયો હતો. અમલા ધ્રૂસકે ધ્રૂસકે રડી. બંને આંખમાંથી શ્રાવણ ભાદરવો વરસ્યો સુખ-દુઃખ સૌ એક પછી એક યાદ આવવા લાગ્યાં. આજ એના દિલના દુઃખાનલનો પાર ન હોતો. આજે પ્રેમ કુરબાનીનો ઉપહાર હતો. જે સ્વામી સ્ત્રી વગર ગાંડો ઘેલો બની જતો. ખાતો પીતો નહિ, તે આજે એનો ન હોતો અમલાનું હૈયું ચૂર્ણ

વિચૂર્ણ થયું હતું. એક વખતની ઘરસણી હતી તે આજે ભિખારીણી બની ગઈ હતી.

"પ્રભુ! તારી દયા વગર કેમ જીવાશે? અમલાને બળ દેનાર તું જ છે." આમ રડી રડીને એની આંખો રાતી બની ગઈ. એ ક્યારે ઊંઘી ગઇ તેની પણ એને ખબર ન રહી.

×

મંગળાગૌરીના આનંદનો પાર ન હોતો. નવી વહુ લાવીને એણે એના મનની ઉમેદ પાર પાડી હતી. અમલા સ્વામીને જરાય એકાંતમાં મળતી ન હતી. અમર બેચાર વાર પત્નીને–અમલાને મનાવવા એના ખંડમાં ગયો પણ એણે દાદ ન દીધી.

ઉષા પતિ સાથે બોલે ચાલે હસે કે ટોળટપ્પા કરી એ જોઇને અમલાના દિલને જરા આઘાત થતો.

એક વખતે અમલા આખી રાત ચિંતામાં ને ચિંતામાં ઊંઘી નહિ. અધૂરામાં પૂરું ઉષાનો જન્મો- . હતો એટલે જરા પતિ પત્ની વિનોદ વાર્તામાં હતાં. આ એનાથી ન જોયું ગયું. ઇર્ષારૂપી ...નિએ એની ઊંઘ ઝૂંટવી લીધી એણે ઊંઘવા પ્રયત્ન કર્યો પ્રભુને પ્રાર્થના કરીઃ "નારાયણ! તેં નારી જીવન દીધું છે તો તેને સહન કરવાની શક્તિ દે. હ્રદયમાં બળ દો દયામય!"

એને થયું—"કયા પાપ કર્મને પરિણામે મારી આ ગતિ થઈ વંધ્યા!' ઓ રે દયામય! તેં આ અપવાદની છાપ કેમ મારી! આતો ભારે આફત કહેવાય! પ્રભુ! એ કાલિમા–કાળી ટીલી દૂર કરો."

અમર કોઈ કોઈ વખતે પૂછતોઃ "અમુ! કેમ છે?" 'ઠીક છે' નો ટુંકો ઉત્તરવાળી એ આડું જોઈ જતી. બંનેની આંખોમાંથી ડળક ડળક આંસુ ધોધ વહી જતાં.

* *

'બા! એક વાત પૂછું?'

"શું છે, વહુ!"

"બહુ દહાડા થયા માબાપને મળી નથી. ભાઈને જોયાં નથી. મને થોડા દહાડા પિયર જવાદો." અમલાએ રજા માગી. "જાને! મને તો કંઈ વાંધો નથી. તારા ધણીને પૂછીજો, એ કહે તો જા." એમ બોલીને મંગલાગૌરી વહુની નકલ કરતી કરતી ઉષાના ઓરડામાં પેઠી.

"અહીંને ત્યાં મારે તો બધેય સરખું છે" અમલાના આ શબ્દો સાંભળ્યા ન સાંભળ્યા કરી સાસુમાએ ડોળા ઘૂરકાવ્યા.

થોડીવારે ઉષા બહાર આવી બોલીઃ "મોટીબહેન! તમે પિયર જાઓ છો?"

"હા, બહેન! અહીં ઠીક નથી લાગતું. થોડા દહાડા ફરી આવું."

"ના, બહેન! તમે ન જશો. તમારા વગર મને નહિ ફાવે."

"એમતે કાંઇ બને બહેન! તને ઘરબાર સોંપ્યાં છે, તું સાચવી લે તેવી છે."

"એમ કેમ બોલો છો બહેન! તમે મારા ઉપર ગુસ્સે ભરાયાં છો, નહિ વારૂ? મને તો એ લાવ્યા ને હું આવી. એમાં મારો શો દોષ? હું તમને નહિ જવા દઉં."

ઉષા બોલતાં શું બોલી ગઈ. પણ એને પાછળથી ભારે પસ્તાવો થયો.

અમલા ગળગળી થઈ ગઇ, ઉષાના બે હાથ પકડી ગળે વળગાડી બોલીઃ "બહેન! તું આવું બોલીશ–મને અપવાદ આપીશ, એનો તો મને સ્વપ્નેય ખ્યાલ નહોતો. મારું મન અકળાયું છે, મને થોડા દહાડા પિયર જવા દે, નહિ તો હું મરી જઇશ."

"મોટી બહેન! હું તમારે પગે પડું છું. તમને જે કંઈ દુઃખ હોય તે મને કહો. તમારા માટે મારો પ્રાણ માગો તો પણ તેની કુરબાની આપવા હું સદાય તૈયાર છું. મને એકલી મૂકીને તમે જશો તે નહિ ચાલે. મોટી બહેન!..."

બંનેની આંખો મળી–હૈયાં મળ્યાં.

ચોધાર આંસુનો ધોધ વહેતો હતો.

*   *   *

સાંજે અગાશીમાં બેઠો બેઠો અમર "જીબોધ" નાં પાનાં ઉથલાવતો હતો. એવામાં એણે ઊંચું જોયું, સામે અમલા ઊભેલી. અમરના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો. "આજે કંઇ એકાએક આપની સવારી આવી ગઇને !"

"હા, આવી છું કંઇક કામે ? સાંભળશોને ?"

"શો હુકમ છે ?"

"મશ્કરી જવા દો. હું જાઉં છું"

"ક્યાં ?"

"મારે પિયર."

"કેમ, કંઈ એકાએક !"

"બાને મળવા."

"જા. પણ, ક્યારે પાછી આવીશ ?"

"ભગવાન લાવે ત્યારે."

થોડે દહાડે અમલાને એનો ભાઈ તેડવા આવ્યો અમલા સાસુમાને પગે પડી. ઉષાને કોટે વળગાડી વહાલ ભરી બચ્ચીઓ લીધી. સ્વામીને મળવા ગઈ.

બંને છૂટાં પડ્યાં.

પતિપત્નીની આંખો રુદનથી રાતીચોળ બની હતી...વિયોગ......

*   *   *

જોત જોતામાં ચાર મહિના વીતી ગયા. ઉષાનું શરીર ભરાયું. એને તાવ આવ્યો. એવો વિષમ જ્વર પેદા થયો કે ન પૂછો વાત ? દાક્તર બોલાવ્યા. વૈદ તેડાવ્યા. પણ, કશાયથી એને ફાયદો થયો નહિ. દિન પ્રતિદિન રોગ વધવા લાગ્યો.

આખરે અમર ઉષાને લઇને અમદાવાદ પહોંચ્યો આઠેક દિવસના ઉપચાર પછી લેડી દાક્તર મિસ અનિલાદેવીએ છૂટકારાનો દમ ખેંચ્યો. મહાપરાણે જ્વર કાબૂમાં આવ્યો.

બીજા દશેક દિવસ વીતી ગયા. મિસ અનિલાદેવીએ અમરને બોલાવ્યો. વાત વાતમાં પૂછવા માંડ્યું:

"આ બાઈને કંઈ છોકરું. બોકરું થયેલું કે ?"

"નારે ! હજી હમણા જ લગ્ન કર્યું છે. એકાદ વર્ષ થયું."

"આપની ઉમ્મર તો બત્રીસ તેત્રીસની થઈ હશે. આટલી ઉમ્મરે લગ્ન કર્યું ! પ્રથમ સ્ત્રી મરી ગઈ હશે !"

શરમાતાં શરમાતાં અમરે કહ્યું: "ના જી હયાત છે."

"પહેલી સ્ત્રી હોવા છતાં તમે બીજી સ્ત્રી પરણ્યા એતો ઠીક ન કર્યું કહેવાય."

"હું પ્રથમ પરણ્યો ત્યારે મારી સ્ત્રી બાર વર્ષની હતી. અત્યારે એ ચોવીસેક વર્ષની છે. અત્યાર સુધી કંઈ છોકરું બોકરું ન થયું. એટલે ફરી પરણ્યો."

હસીને લેડી દાક્તરે જવાબ દીધો :"એમ છે વારૂ ! આપે ભારે ભૂલ કરી છે. આ સ્ત્રીમાં વંધ્યાનાં તમામ લક્ષણો મોજૂદ છે. આને છોકરું થવાનું નથી."

અમર બે બાકળો બનીને લેડી દાક્તર તરફ જોઇ રહ્યો.

*   *   *

થોડે દહાડે અમર ઉષાને લઇને ઘેર આવ્યો. હંમેશનો હસમુખો અમર ગંભીર બન્યો. જેને માટે એક નારી જિવન વણસાડયું હતું, તે મુશ્કેલી–આશા તો ભંગ થઈ.

એને પસ્તાવાનો પાર ન રહ્યો. પોતે કેવી ભયંકર ભૂલ કરી બેઠો !!!

એક દિ' ચિંતાતુર અમર ઓટલે બેઠો હતો. એવામાં ઘણુ ઘણુ ઘૂઘરા ચમકાવતું એક ડમણિયું આવીને ઊભું રહ્યું. અમર અવાક બની ગયો. એણે જોયું તો ડમણિયામાંથી અમલા નીચે ઊતરી. ખોળામાં નાનું બાળક હતું અને એ બોલતી હતી. "બા ! લ્યો આ તમારો દીકરો. એના બાપ જેવો જ બંધો છે એતો."

ડૉ લક્ષ્મી

કેપ્ટન ડૉ. લક્ષ્મી

મદ્રાસ પ્રાંતના એક શ્રીમંત અને સંસ્કારી કુટુંબમાં ૧૯૧૩માં લક્ષ્મીનો જન્મ થયો. લક્ષ્મી જેટલી શ્રીમંત હતી. તેટલી જ, કદાચ વધારે સૌંદર્યવતી હતી. ચિત્રકલા, સંગીત રમતગમત, વગેરેના સંસ્કારમાં અને સહવાસમાં એ ઉછળી હતી. થીઓસોફીમાં એને રસ છે અને ટેનીસની રમતની એ શોખીન છે–અને ઝડપી મોટર ચલાવવાની તો એટલી શોખીન છે કે, ઘણીવાર પોલીસને પણ એની મોટર અટકાવવાની ફરજ પડતી.

કેટલાયે સનંદી અધિકારીઓ લક્ષ્મીનું પાણિ-ગ્રહણ કરવા તલસતા અને ટળવળતા, પરંતુ લક્ષ્મીએ લક્ષ્મીને લાત મારી એક ગરીબ બ્રાહ્મણ યુવક સાથે લગ્ન કરી સમાજમાં સનસનાટી મચાવી દીધી.

લક્ષ્મીએ તબીબી શિક્ષણ લેવું પસંદ કર્યું. અભ્યાસ દરમ્યાન તે એકવાર ઈંગ્લાંડનો પ્રવાસ પણ ખેડી આવી. ૩૭માં મદ્રાસ વીદ્યાપીઠની તબીબી ઊપાધિ મેળવ્યા પછી તે સીંગાપુર ગઈ અને ત્યાં ૪૨ માં પ્રોટીસ શરૂ કરી

થોડા વખત પછી સીંગાપુર જાપાનીઓના હાથમાં પડયું. આઝાદ હિંદ ફોજની રચના થઈ અને લક્ષ્મી "ઝાંસીની રાણી" ટુકડી નામે પ્રખ્યાત બનેલી, સ્ત્રીઓના ટુકડીની સરદાર બની.

આ બહાદુર વીરાંગનાએ બીજી અનેક સ્ત્રીઓને પોતાના જેવી બહાદુર નારી બનાવી, તેમને નર્સનું શિક્ષણ આપ્યું અને આઝાદ હિંદ ફોજના ઘાયલ સૈનિકોની સેવાનું કામ વ્યવિસ્થિત રીતે ઉપાડી લીધું." ૧૬મી ઓક્ટોબરે લક્ષ્મીને ગીરફતાર કરી રંગુન લાવવામાં આવી અને નજરકેદ રાખ-વામાં આવી.

"ઝાંસીની રાણી" લક્ષ્મી આઝાદ હિંદ ફોજના અફસરો સામે ચાલતા મુકદમામાં સાક્ષી આપવા હિંદ આવશે ત્યારે જનતાને આ બહાદુર સ્ત્રીના દર્શનનો લાભ મળશે!

સમાચાર મળ્યા છે કે ડૉ લક્ષ્મી અને બીજાં કલકત્તા આવી પુગ્યા છે.

તમો શું કરવા મુંઝાવ છો?

ગમે તેવો મુશ્કેલી ભરેલો સમય અશાન્તીમાં પસાર કરવો હોય તો વસાવો ઓકલ્ટ સાયન્સના આધારે તૈયાર કરેલી અમારી "ઓકલ્ટ રીંગ" આ રીંગ પહેરનાર માણસ ગમે તેવી મુશ્કેલીમાં હોય તો તે મુશ્કેલીમાંથી મુક્ત થઈ જાય છે.

સંતાન ન થતા હોય તે પણ થાય છે. ઘણા કેસેદ્ર કંકાસને નાબુદ કરે છે. કોર્ટ દરબારના ઝઘડાઓમાં ફતેહ મળે છે. આ ઉપરાંત અસાધ્ય રોગો સારા કરવાનો ગુણ ધરાવે છે. છતાં પણ કિંમત રૂ. ૧પા છે. માટે તમારી આંગળીનું માપ આપીને લખો:—૧૯૪૬ની ગોલ્ડન ફી છપાય છે.

ધી દુરદર્શી એસ્ટ્રોલોજીકલ એન્ડ રીચર્સ બ્યુરો.

૩૦૪ વીઠ્ઠલભાઈ પટેલ રોડ મુંબઈ નં. ૪. મુંબઈ

બે દિનની બાદશાહી

લેખક : રા. રા. " બેકાર "

એક ભિસ્તી જમનાને કિનારે કામથી થાકીને આરામ કરવા જરા ગાંજાની ચલમની તૈયારીનાં પવિત્ર કાર્યમાં મગ્ન થએલો હોય છે; તેવામાં કોઈ અમીર જેવો દેખાતો ઇસમ દોડતો ને ભાગતો ત્યાં આવીને ઉભો રહે છે. તેના હાંફવાથી પેલા ભિસ્તીનું ધ્યાન તે તરફ ખેંચાય છે. ભિસ્તી ચલમનો દમ લગાવતાંજ બોલે છે; (વાંચકોની સવડ ખાતર અહીં ગુજરાતી ભાષા રાખી છે.)

" અલ્યા, કોણ છે, તું મોરો કુતુબમિનાર જેવો માથા પર આવીને ઉભો છે તે ? દમ લગાવવો હોય તો નીચે બેસી જા ! આમ બાહુકની જેમ ઉભો ઉભો શું ફાટે ડોળે જોયા કરે છે ? ને આવો જબરો જવાંમર્દ થઈને પાડાની જેમ કાં હાંફયા કરે છે ? "

" દોસ્ત સક્કા ! હું તારી પાસે ચલમ પીવા આવ્યો નથી. અત્યારે મારી જ અવળી ચલમ નીકળી જાય છે તે ! હું કોણ છું તે તને પછી કહીશ. જો મારી પાછળ દુશ્મન પડયા છે; માટે તું મને જમનાની પેલે પાર લઈ જા હું તને માલામાલ કરી દઈશ ! " (ઉર્દૂમાં ભિસ્તીને સક્કા કહે છે.)

" મારે માલામાલ થવું નથી, પણ તું મરદ સરખો મરદ થઈને દુશ્મનથી ડરે છે ? હું હોઉં તો ' ધોબી-પાટ ' નો દાવા અજમાવીને દુશ્મનને ભોંય ભેગો જ કરી દઉં ? "

" હવે તું એ લાંબુ ભાષણ છોડીને ખુદાને ખાતર...... ! જો સામે ધૂળ ઊડતી નજર આવે છે. દુશ્મનો ઘોડે ચઢીને મારી પાછળ આવે છે. "

" ખુદાને ખાતર કહે છે; ત્યારે તો લાવ જો આ મસકમાં હવા ભરું છું તેને બરાબર બાઝી રહેજે; પણ ભલા માણસ મરદ સરખો મરદ થઈને તને તરતાંય આવડતું નથી ! આ બિચારી જમનાના તો આ ભાર છે ! આમ કહી ભિસ્તીએ મસકમાં હવા ભરીને પેલા માણસને હવાલે કરી, ને સાથે એ પણ જમનામાં કૂદી પડયો. મસકને સહારે પેલો પુરુષ તરતો રહ્યો અને ભિસ્તી તેને દોરતો રહ્યો. થોડી-વારમાં સામે કિનારે પહોંચી ગયા.

પેલા પુરુષે અંગૂઠી કાઢીને ભિસ્તીને આપતાં કહ્યું " જો કોઈને કહેતો નહિ, હું દિલ્હીનો બાદશાહ હુમાયુ છું. તેં મને મદદ કરી છે તેના બદલામાં હું તને બે દિવસ બાદશાહી આપવા ચાહું છું. લે આ વીંટી પહેરી લે. કાલે એ વીંટી બતાવવાથી મારો પહેરીગર તને દરબારમાં દાખલ થવા દેશે. " આમ કહી ભિસ્તીની આંગળીએ અંગૂઠી પહેરાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો. પણ તેની આંગળીઓ જાડી હોઈ એકેય આંગળીમાં અંગૂઠી ચઢી નહિ, જેથી લાચાર થઇ હુમાયુએ વીંટી તેના હાથમાં આપતાં ભિસ્તીએ વીંટી સંગોટમાં બાંધી કે કંઈ ખોવાય જાય નહિ.

" હા...આ, હું કાલે જરૂર આવવાનો ને બાદશાહ બનવાનો; પણ મારી ઘરવાળીને બેગમ બનાવવા હારે હારે તેડી લાવું કે નહિ ? "

" નહિ, તેને તો તું બાદશાહ થયા પછી ખાજાસરાઓ પાલખીમાં બેસાડીને લઇ આવશે. "

" ને પાલખીમાં બેહાડીને બારોબાર કોઇની હારે નાતરે લઇ જશે તો ? "

" અરે ! પછી તો તે બાદશાહની બેગમ ગણાશે. બાદશાહની બેગમને તે કોઇ નાતરે લઈ જાય કે ?"

" કેમ નહિ ! જુવોને અમારા દાદાએ કૈયલું ઉતું કે ગુજરાતનો એક કરણ ઘેલો નામે રાજા ઉતો ને તેની રાણી કમલાદેવીને દિલ્હીનો અલાઉદ્દીન નાતરે લાવેલો ને વળી બેંહની દારે પાછો પણ લઈ આવે તેમ કમલાદેવીની દીકરી દેવળદેવીને પણ લાવીને પોતાના દીકરા ખીચડીખાં (ખિજરખાંનું અપભ્રંશ) ની હારે નાતરે દઇ દીધી ! કેમ તમે એ નંઈ જાણતા કે ? "

"અરે વાહરે ! એક ભિસ્તી થઇને તને ઇતિહાસનું આટલું બધું જ્ઞાન છે?"

"તો હું એકલો તમુ લોકોએજ ઇતિહાસનો અજારો રાખેલો છે કે!" પછી હસતાં હસતાં હુમાયુ મહેલ તરફ ગયો અને ભિસ્તી પોતાની ઝુંપડી તરફ ગયો.

ભિસ્તીને ગેલમાં આવેલો જોઇને તેની ઘરવાળી ચૂસા આગળથી ઊઠીને આવી, ને પુછવા લાગી: "કેમ કંઇ આજે હદીકારો આવેલો દેખું જો! હું કંઇ ભૂખોથીયોય કે કામ પડતું મેલીને હદીકારો નાહી આપવો ? તેના જવાબમાં ભિસ્તી આંખો મટમટાવે છે પણ મોઢાથી કંઈ બોલતો નથી. જેથી તેની ઘરવાળી જરા ખીજવાય છે.

"કેમ રે ! કંઇ ગાંજાની ધૂનમાં કાતરીયું ગેપ થીયુંચ કે મૂંગો મૂંઝારો થીયોચ ! બોલતો કેમ નહિ રે ?" ભિસ્તી બગલો વગાડતો નાચે છે, આંખો ચકર વકર ફેરવે છે, ઘરવાળી તેની ઓચી પકડીને બોલે છે;

"કેમ હું કોઇએ મૂડ-બૂડ તો મારી નથી ! ામ ગાંડા ઘેલા જેવા ચાળા પાડે છે. વાંદરા જેવાં ' કરે છ ને બોલતાં ચૂંક ચાલે છ?" તોય ાલતો નથી એટલે ઘરવાળી રૂસણું લે છે જેથી અને બોલે છે.

"મેર હાહરી બૈરીની જાતને કંઈ અકકલ-બકકલ જ નઇ મળે. એરે ! જે મોઢાથી હુમાયુ જેવા દિલ્હીના બાદશા હારે વાત કરી તે મોઢાથી તારે હારે વાત થાય કે !"

"હવો બાદશાની હારે વાત કરનારનાં મોઢાંના જોયાં હોય તો! કંઈ હપનું તો નથી જોયું?"

"અરે! ના રે ના હાવ હાચ્ચી વાત. બાદશાને મેં મસકમાં હવા ભરીને જમનાપાર આયપો તેથી તીણે એક વીંટી પણ આયપીચ ને કેંયલું છે કે કાલે દરબારમાં આવજે તને બે દાંડા માટે બાદશા બનવાનું છે!" અને પછી બંગોટમાંથી વીંટી કાઢીને બતાવતાં તેની ઘરવાળી પણ અવાક બની ગઈ, થોડી વારે કંઇ યાદ આવતાં બોલીઃ

નવવધુઓને

જાપાનમાં લગ્ન બાદ પરણીત પુત્રીને માતા આ ૧૧ વસ્તુઓ બરાબર સમજાવે છે.

૧ હવે તું મારી પુત્રી મટી ગઈ. આજ સુધી તે મારી અને તારા પિતાની આજ્ઞા માની છે તેમ તારા સાસુ અને સસરાની આજ્ઞા માનજે.

૨ હવે તારા પતિ એજ તારા સ્વામી છે. તેમની સાથે હંમેશા નમ્રતા અને પ્રેમથી વર્તાવ રાખજે, તારા પતિની આજ્ઞાઓ શિરોવધ માનજે.

૩ સસરના સ્નેહીજનો સાથે હંમેશા વિનય અને સહન શીલતાથી વ્યવહાર રાખજે.

૪ ત્યાં કોઈ સાથે કદી ઝઘડો કરીશ નહિ, નહિતો તું તારા પતિનો પ્રેમ ખોઈ નાંખીશ.

૫ કદી ગુસ્સે થઈશ નહિ. પતિનું કોઇ કામ અનુચિત લાગે તો પણ મૌન રાખજે. પતિ શાંતિમાં હોય ત્યારે નમ્રતાથી તે સમજાવજે.

૬ બહુ વાતો ના કરવી. કોઈનું ભૂડું ના બોલવું પાડોશીઓની નિંદા ના કરવી.

૭ હાથ જોનાર જોષીને કદી હાથ ના બતાવીશ.

૮ કરકસરથી ઘર ચલાવજે, સાવધાની રાખી વ્યવસ્થા કરજે.

૯ પિતાના કૂળનું શ્રીમંતાઈનું અભિમાન ના રાખવું. પતિ પાસે પિતાની શ્રીમંતાઇની કદી વાત ના કરવી.

૧૦ હું જવાન છું. છતાં ખરાબ સ્વભાવની યુવતિઓ સાથે ના બેસવું.

૧૧ સ્વચ્છ પણ સજ્જાળુ કપડાં પહેરવા. ઘણા ઝીણા અને રંગીન કપડાં ના પહેરવા.

ચં. શાહ

"કેમ રે! તું બાદછા બનવાનો ને મને અહીં ભિસ્તણ બનીનેજ રે'વા દેવાનો કે ? ના રે બાપલા આપણે એવું બાદછા ફાદછા બનવું નથી ! "

"અરે નહિ રે ગાંડી, તારે પણ બેગમ બનવાનું છે. મેં કાલે દરબારમાં પોંછયો કે તારી હારૂ પાલખી આવવાની જો જે કંઇ પાલખીનું હોનેરી ફરતું ખૂમતું ચોરી ના લેતી?"

"કેમ હું અમને તે તમારી મામી જેવાં ચોર-બોર ધાઇરાં કે ?"

"અરે! નારે મારી હાઉકારની કોથરી; મેં તો ખાલી મજાક કરતો ઉતો !" અને પછી બંને ગેલમાં આવી જઇને સુરત જિલ્લાનાં દુબળાં જેવું; ગ્રોસ્ટેપ ડાન્સ કરવા લાગ્યાં.

"તેરી મેરી જોડી બની મઝેદાર"

આમને આમ આનંદમાં ને આનંદમાં ખાધા પીધા વગરજ બંને સૂઇ ગયાં.

બીજે દિવસે ભિસ્તીએ જાણે ફરીથી પરણવા તૈયાર થયો હોય તેમ નવું પહેરણ પહેર્યું, મસ્તકે રંગીન ફાળીયું બાંધ્યું, કમર કસી, આંખોમાં સુરમો આંજ્યો, કચ્છ મારીને ધોતી બાંધીને ઉપરથી લાલ ખેસથી કમર કસી, પગમાં દિલ્હીની મોજડી પહેરી અને આયનામાં જોઈ મૂછો આમળતાં બોલ્યો,

"કેમ બેગમ, હવે તો પૂરો રાજા બપનો ને?"

"અરે! રાજહાના, કાળીબુરના ગુરલા જેવા લાગોચ! મને તો વહેમ લાગોચ કે કંઇ બાદછા છલામતે તમારી મશ્કરી ના કરી હોય?"

"તું તો હાવ મૂરખી જ રહી કે? અરે! જીવ બચાવનારની તે કોઈ મશ્કરી કરે કે? જો બાદછા ના બનાવવો હો તો તો આવી હારી હીરાની વીંટી હું ઝખ્ખ મારવા આપત? ચાંદો હૂરજ ફરે પણ કંઇ બાદછાનું વચન ફરે કે?"

"પણુ પેલી કહેવત નથી હાંભરી કે રાજા, વાજાં ને વાંદરાં!"

"એવું અપશુકનું હું બોલી રહી જો! હું બાદછા થવાનો ને તું તારી હગી આંખે જેવાની જો!"

"ત્યારે તો તમારા મોમાં હાકર." એમ કહીને ઘરવાળીએ સાકરનો કકડો ભિસ્તના મોઢામાં મૂક્યો. તે આનંદથી ચૂસતો ચૂસતો આગ્રાના દરબારે પહોંચ્યો. દરબારે ગદના પહેરેગીરે રોક્યો એટલે મૂછોને આમળો દેતાં ભિસ્તી બોલ્યો; (જો કે ભિસ્તી તેની ઘરવાળી, પહેરેગીર, બાદશાહ વગેરે દરેક પાત્રો હિંદુસ્તાનીમાંજ વાત કરતાં હોય છે; પણ વાંચકોની સગવડ ખાતર ગુજરાતીમાંજ બધી વાતચીત લખી છે.)

"કેમરે! તું તારા મનમાં શું હમજે લો? ખબર નથી કે બાદછાએ મને બાદછા બનવા બોલાવ્યોચ!"

"કંઈ પાગલખાનામાંથી તો નથી ભાગી આવ્યો? જા, જા, સીધો સીધો ઘેર જા; નહિતર કેદખાનાની હવા ખાવી પડશે! જુઓ બાદશાહ બનારનાં ડાચાં ના જેયાં હોય તો?"

"અરે! તું પાગલ, તારો બાપ પાગલ, તારૂં ચંબુ જેવું ડાચું તો પેલુ જો, પછી મારા ડાચાની વાત કર! જો તું મને અંદર નહિ જવા દે તો થોડીવાર પછી તને અવળી ઘાણીએ પીલી નાખીશ!"

"જા, જા, જરા જમનામાં મોઢું ધોઈને આવ!"

"એમ કે? ત્યારે જોઉં છું કે કોણ બેટી બાપ મને રોકે એમ છે!" એવું કહીને મૂછીઓવાળીને દરબાર તરફ હડી કાઢી પહેરેગીર તેની પાછળ મોટેથી બૂમો પાડતો પાડતો ધાયો.

"પકડીયો! પકડીયો! કિલ્લે મેં પાગલ ઘૂસ ગયા હૈ!" ચારે તરફથી માણસો દોડ્યા; પણ તે પકડે તે પહેલાં તો ભિસ્તી દરબારની ડેલીએ પહોંચી ગયો. દરબારમાં પગ મૂકે છે કે પેલા બધાઓએ પાછળથી પકડયો.

"બાદછા છલામત, જુવો આ મારા હહરા કૂતરાની કાણી મારી પાછળ લાયગાચ! એમને હમજાવીઓ કે હું કોણ છેઉં?" બાદશાહે પેલાઓને પાછા વાળ્યા ને ભિસ્તીને પોતાની પાસે બોલાવી સિંહાસન પર બેસાડયો ને કહ્યું કેઃ—

દવલતે મુગલિયા કે બહાદરો, આપકો મા'લુમ હય કે યેહી સક્કાને મેરી જાન બચાઈથી. બસ

દો દિનકે લીયે મૈં ઇસકા તખ્તો તાજ પ્રનાયત કરતા હું. આપ સબ નમે સુલ્તાનકી તાબેદારી કરના. ઔર ઇસકી મસક, જિસસે મેરી જાન બચીથી ઉસકો કાટ કાટકે ગોલ શકલમેં બનાના. ઉસકે ઉપર સક્કાકે નામકા સિક્કા લગા કર ચમડે કે રૂપે ચલાના. તાકે તવારીખમેં ઇસ સક્કેકા નામ કાઇમ રહે!" આટલું બોલી હુમાયુ બાદશાહ હરમસરાહ તરફ ચાલ્યો ગયો. ને ભિસ્તી તો બધાની જેમ દરબારને પહોળા માટે જોતો જ રહી ગયો. (અહીંથી સવડ ખાતર ગળપદી ઉર્દૂ શરુ થાય છે.)

થોડીવારે બાદશાહી પોશાકના થાળ આવ્યા. વઝીરના ઇશારાથી હજુરિયાઓએ પોશાક પહેરાવા માંડયો. પ્રથમ ભિસ્તીનાં કપડાં ઉતારવાં માંડયાં એટલે ભિસ્તી બોલ્યો; "દેખો, યેતો અમેરી શાદી કે કપડે હૈ. કહીં ચૂરા મત જાઇઓ!" દરબારમાં હાસ્ય ફેલાયું. પણ વઝીરની કરડી આંખથી બધા ચૂપ થયા.

જરીના વજનદાર કપડાં અને ખાસો આઠ દશ ર વજનનો રત્નજડિત તાજ માથા પર મૂકાતાં ...ી ગભરાવા ને મૂંઝાવા લાગ્યો. દરબારનો દબ... સિંહાસનનો ભપકો જોઇ અંજાઇ ગયો. એવામાં નવા બાદશાહના માનમાં તોપો ફૂટવા લાગી જેથી વધુ ભડકયો, દરબારીઓ કુરનિસ બજાવવા લાગ્યા. તેના જવાબમાં શું કરવું તે મૂંઝવણ ઊભી થઇ! અમલદારો નવા બાદશાહની કદમબોસી કરવા આવતાં એય સિંહાસનેથી ઉતરીને તેમના પગે પડવાની પેરવી કરવા લાગ્યો! એટલે વઝીરે ઇશારાથી ના કહ્યું. વઝીરે જાણ્યું કે આ નવું જાનવર કંઇ વધુ ભાંગશે વાટશે; માટે દરબાર બરખાસ્ત કરાવ્યો, જેથી બાદશાહ સલામતની સવારી મહેલ તરફ સીધાવી. નેકી પોકારનારા બોલી ઊઠયાઃ "આગેસે પીછેસે નિગાહેં રખ્ખો મહેરબાન સલામત, દરબારે આલીયા, શહેનશાહે મુગલિયા, સુલ્તાનુલ હિંદ, સક્કાએ મોઅમેકી સવારી આ રહી હય!"

મહેલમાં પહોંચતાં જ જરીના ભારે કપડાં અને માથા પરથી તાજ ઉતરાવી નાખતાં લુંગીની માગણી કરી. ખાજાસરાઓ ગભરાયાઃ "હજુર બાદશાહ સલામત કભી તેહમંદ (લુંગી) નહિં, બાંધતે!" એમ કહી બારીક રેશમી ઇજારને પહેરણુ લાવી આપ્યું. તે પહેરીને આઇનામાં જોઇ બોલ્યો;

"અબે તમ લોગોને તો અમકો મસીદકા મુલ્લાં બના દિયા!" પછી કોચ પર બાદશાહ સલામતની સવારી બેસી જતાં; એક હજુરિયાએ હુકો લાવીને મૂકયો. બે દાસીઓ પંખો ઢોળવા લાગી. હજુરિયાઓ પગ દબાવવા લાગ્યા. અજાણ્યા માણસો આની સેવા બજાવે એ નવું નવું હોઇ મુંઝવણ વધી એટલે બાદશાહ સલામત બોલ્યાઃ

"અબે હમારે હાથ કયા તુટ ગયે હંય કે તમ લોગ હમારે પાઉં દબાતે હંય? હમ અપણી જાતસે પગ દબાયગા. ને યે સરદીકી મોસમ મેં પંખેકી કયા જરૂર પડીથી કે ડાંડે હિલાતે હંય? યેહ હુકકા લે જાવ? અપણો કું તો ચિલમકી આદત હય!"

હજુરિયાને ખાજાસરા ગભરાયા કે હવે શું કરવું? એક બીજાનું મોઢું જોવા લાગ્યા એટલે બાદશાહ સલામત બોલ્યાઃ "અબે, તમ એક દુસરેકા મોઢા કયા દેખતે હૈં? જાવ, અમેરી બેગમ કો ભેજો."

વળી પાછા હજુરિયા ગભરાયા, અને એક ખાજાસરા ખંચકાતો ખંચકાતો બોલ્યો.

"હજુર! બેગમ સાહબા, યહાં નહિ આ સકતી!"

"કયા ઉનકે પગમેં મેંદી લગેલી હૈ?"

"નહિ ખુદાવંદ. યહાંકા કાનૂન હય કે બેગમાત, શાદીશાદી મહલમેં નહિં આ સકતીં; ખુદ હજુરકો દરકાર હો તો આપ હરમસરામેં જા સકતે હંય!"

"અચ્છા તો હમ જાઇંગે; પણ હાં......આં, જરા ટટ્ટીમેં જાના હય!" એક હજુરિયો નેકી પોકારતો આગળ ચાલ્યોઃ "આગેસે પીછેસે નિગેહ રખ્ખો. મહેરબાન સલામત, સુલ્તાન હિંદ, સક્કાએ મોઅમેકી સવારી બયતુલખલામેં તશરીફ લેજા રહી હય!"

જાજરુ પણ સંગેમરમરનું હતું. અંદર ઠેરઠેર અત્તર છાંટેલું હતું. ખૂણામાં ધૂપદાનીમાંથી સુગંધીદા

ધૂપ નીકળતો હતો. તે જોઈને બાદશાહ સલામત ભડક્યા કે હજુરિયાઓએ કંઈ મારી મશ્કરી તો નથી કરી! ટટ્ટી કર્યા વગર જ સવારી પાછી આવી, ને હરમસરા તરફ જવાની ઈચ્છા દર્શાવી. એટલે પાછી નેકી પોકારાઈ જેથી ગુસ્સે થઈને બાદશાહ સલામતે ચોપદારને ધમકાવ્યો.

"અબે, કયા હરઘડી નિગેદ રખ્ખો સલામ કરતા હય? ચૂપચાપ ચલા કરને!"

"ખુદાવંદ, યેહ બાદશાહી કાનૂન હય!"

"અબે તેરે કાનૂન, બાનૂનકી ઐસી તૈસી! હરઘડી કયા મુરઘેકી તરેહ બાંગ દેતા હય?"

અંતે સવારી હરમસરામાં પહોંચી. ત્યાં બાદશાહ સલામતની ધરવાળી બેગમના ડ્રેસમાં કપડાંના ભારથી કંટાળી રહી હતી; બાદશાહ સલામતનાં દર્શન થતાંજ બોલી ઉઠી.

ધરાઈને બંનેએ અકરાંતીયાની જેમ ખાધું! થોડીકવારે પેટ દુઃખવા માંડયું ને પુનઃ ટટ્ટીનું સ્મરણ થતાં બાદશાહ સલામત બોલ્યા.

"મેરેકુંનો લોટાજ ભરદેઓ, મેં તો જંગલમેં જા કે ફરાગત હોઉંગા? યહાં મેરેકુ નહીં ફાવતા હૈ!"

"ખુદાવંદ, ઐસી એસી હનક હમસે નહિ હો સકતી બે અદબી મુઆફ કિજીયે, બાદશાહ જૈસા બાદશાહ, તેલી તંબોલી યા કે ચમારોંકી તરહ, લોટા લે કે શહેરકે બાહર જાને એ મુશ્કીલ હય! કુછ આપકે મરતબેકા તો ખ્યાલ કરો!" એક ખાનસામાએ નમ્રતાથી કહ્યું.

"અબે, મરતબા ને ફરતબા ચૂલેકી ભાડમેં ગયા? મેરેકુ તો અઢાર જંગલમેંજ જંગલ જાનેકી આદત પડી હય! કયા બાદશા બના તો અપણી આદતજ છોડ દું! બાદશા તો આજ હું ને કલ, ફીર?"

"હજુર આપકી સલામતી કી યે તોપેં છૂટ રહી હંય, તાકે તમામ રિઆયાકો માલુમ હોજાય કે ખુદાવંદ, અબ આરામ ફરમા રહે હંય ! ઇસી તરહ જબ આપ ફજરમેં ઉઠેંગે તબ ભી સલામતી કી તોપેં છૂટેંગી !"

"મેરા બેટા યે કયા તમાસા લગાયા હે ? ઊંધનેકી બી તોપાં ને ઊઠનેકી બી તોપાં ! અબે, ઊંઘના ઔર ઊઠના ઉસમે તો કાણુસી બડી ધાડ મારનેકી બાત હે કે ધડાધડ તોપાં ફોડતે હેં ! કયા એ દારૂગોલા હરામ કા હય ?"

"ખુદાવંદ, યેહ તો બાદશાહી શાન હય !"

"અબે, યે શાનતે ફાન ગઇ ચૂલ્હેકી આગમેં ! ભાઈ યે બાતાં હમકો તો પસંદ નંઇ !"

"જૈસી ખુદાવંદકી મરઝી !" એમ કહી ખાનજી સરા ચાલ્યો. બીજા દિવસે પણ પાછી એવી જ ગડમથલ ચાલુ રહી. આજે તો નવા બાદશાહના ચામડાના સિક્કા ચાલુ થયા હતા ! એક સિક્કા વઝીરે આવીને બાદશાહને બતાવ્યો, "દેખીયે હજુર ખુદાવંદ, યેહ આપકે નામકા સિક્કા !"

"સિક્કા કો કયા મેં દાલમેં બઘારૂં ! મેરી મસક કાટડાલી. અબ મેં કલસે કયા કરૂંગા ?"

"હજુર, ખુદાવંદ, એક કયા હઝારોં મસકેં આપ શાહી ખઝાનેસે બના સકતે હેં !"

"શાહી ખજાના કયા આપણે બાપકા માલ હૈ ?" વઝીર ચુપ થયો. અંતે થોડી વારે બોલ્યો,

"હજુર ખુદાવંદ, દરબારકા વક્ત કરીબ હય !"

"તો હોયગા, આપણે કયા ? મેં એસે ગોદડે જેસે ભારી કપડે ને મટકે જેસા ભારી તાજ પેનનેકા નહીં !"

"ખુદાવંદ, શાહી રિવાજકે ખિલાફ......!"

"પણ એક દિનમેં શાહી રિવાજકા કયા બાદા મોલા હો જાયગા ? આપણેકું તો ભાઈ કેદખાને જેસા લગતા હે ! આજકા દિન તમેજ ચલાલોને !"

એટલામાં દૂરથી મદારીનું ઢોલ વાગતું સંભળાય છે, જેથી પાછલી બારીએથી જોતાં બાદશાહ સલામત વઝીરને કહેવા લાગ્યા;

"દેખો, તમ મેરે બદલે દરબાર ચલાવ, ને મે વો મદારીકા તમાશા દેખણે જાતા હું !"

"મગર હજુર ખુદાવંદ, એ કામ બાદશાહી શાનકે ખિલાફ હય ! અગર આપકો તમાશેકા શૌક હો તો દરબારમેં નકકાલ, ભાંડ, ગાનેવાલે ઔર નાચને વાલીયોંકા કહાં કાલ હય ? આપ કહો તો એક કે બદલે હઝારોં હાજિર હો સકેંગે !"

"અરે ! ભાઇ પણ જો ચોકમેં મદારીકા તમાશેકી મઝા આવે વો કંઈ દરબાર મેં આવે કે ?"

"મગર આપ બાદશાહ હંય ! આપકા મરતબા બડા હય !"

"તો ઉસમેં કયા હો ગયા ?"

"આપ, પાઉં પિયાદા બઝારમેં નહિ જા સકતે !"

"કયું નહિ જા સકતા ? કયા મેરા પાઉં ટુટ ગયે હે ?"

"નહિ, યેહ શાહી રિવાજ કે ખિલાફ હય !"

"મગર કલસે તો;

"**વોહી રફતાર બે ઢંગી જો પહેલેથી વો અબભી હય ! જૈસા કરના પડેગાને ?**"

"કલકી બાત કલ ! આજ બાદશાહી શાન કે ખિલાફ કુચ્છ હો નહિ સકતા !"

"તો લેને ભાઇ તેરી બાદશાહીકી એસી તૈસી અવીસે જ મેં જાતા હું !" એમ કહીને બહાર દોટ મૂકી. આગળ બાદશાહ અને પાછળ વઝીર દોડી રહ્યા છે ! વઝીર પાછળ રહી ગયો; તેને બાદશાહ સલામતે કહ્યું કેઃ—

"ભાઈ તમ તમારે નિયંતસે પીછે જાવ. ઔર હુમાયું બાદશાહકો મેરા સંદેશા કહીયો કે મેરી બહાદુરી ભેજે દેં ! બાદશા બનકે મેંરે નજરકેદ નહિં રેહણા હય !" આમ કહીને બે દિનની બાદશાહીને દોઢ દિવસમાંજ છોડીને ભિસ્તી રાજા પોતાને પંથે પડયા !

"એ તો જેનાં કામ તેજ કરે !"

"જાન બચી ઔર લાખોં પાયે;
ઘર કે બુધ્ધુ ઘરકો આયે !"

આવતી કાલનુ જગત

ત્રીજુ વિશ્વયુદ્ધ ક્યારે શરૂ થશે. ?

જ્યારે જ્યારે મંગળની સાયકલ શરૂ થાય છે. અને શનિ ગુરૂની યુતીઓ આવે છે. ત્યારે ત્યારે મહાયુદ્ધોની શરૂઆત થાય છે. આ વખતે બીજા વિશ્વયુદ્ધના પુર જોશના સમયે શનિ ગુરૂની યુતી આવી હતી. (૧૯૪૦ માં) હવે શનિ ગુરૂની યુતી ઈ. સ. ૧૯૬૦ માં આવે છે. તો ત્યારે યુદ્ધની શરૂ-આત થવી જોઈએ અથવા તો તે પહેલા ત્રીજું વિશ્વયુદ્ધ ખતમ થઈ ગયું હશે. કારણ કે મંગળની સાયકલ ઈ. સ. ૧૯૩૯ માં ચાલુ થઇ છે. તે ઈ. સ. ૧૯૪૯ માં પૂરી થશે અને બીજી મંગળની સાયકલ ચાલુ થશે. તો ત્યારે યુદ્ધની શરૂઆત થાય. અને લંડન શહેરના ઈ. સ. ૧૯૫૦ નો વસંત સંપાતનો નકશો તપાસતા મંગળનો ગ્રહ બીજા ગ્રહો સાથે એવી રીતે સંકળાએલો છે, કે જેથી લડાઈની શરૂ-આત દુનિયાપારના દેશોમાંથી થવી જોઈએ. બીજા વિશ્વયુદ્ધે દક્ષિણ અમેરીકામાં વિનાશના બી રોપ્યા છે. અને ત્યાં નાઝીઝમ અને ત્યાંની સરકારોની જોહુકમી અને જુલમો એ લોકોના દીલમાં અસંતો-ષનો દાવાનળ સળગાવ્યો છે. બોલેવીયામાં ડોરાધ ટાપુ જુલમગારોના જુલમો માટે પ્રખ્યાત છે. અને પેરૂમાંની વીલોરીઅલ સરકારના જુલમો સખ્ત છે. તેથી ત્યાં અવારનવાર પ્રેસીડન્ટોના ખુનો થયા કરશે. અને સરકારો બદલાયા કરશે. અને ત્રીજું વિશ્વયુદ્ધ ફ્રન્ટન ટાપુ કે જે પેરૂમાં આવેલો છે. અને નેકવીન ટાપુ કે જે આરજેંટાઇનમાં આવેલો છે. ત્યાંથી શરૂઆત થશે. અને આ લડાઈમાં યુનાઈટેડ સ્ટેટસ ઓફ અમેરીકા, સપડાશે. અને ત્યાર બાદ રશીયા, જાપાન, જર્મની વિગેરે પ્રદેશો ઝંપલાવશે.

અને આ લડાઇમાં એરોપ્લેનો તેમજ વિનાશના શસ્ત્રો પૂરબહારમાં ઉપયોગમાં આવશે. અણુબોમ્બો અને ધરતીકંપ બોમ્બો ઉપયોગમાં આવશે. અને દે-શોના દેશો પૃથ્વી પરથી અદશ્ય થશે. ૧૯૪૬ થી ૧૯૪૯ સુધીનો સમય લોકોને માટે સખ્ત હાડ મારી છે, દુનિયાભરના કાળાબજારો નાબુદ કરવાને માટે સરકારના પ્રયત્નો નિષ્ફળ જશે.

જગશક્તિ

સખી ! જ્યોત ઝગે જો હ્રદયમાં
એની જ્વાલ જલે જગ ભરમાં...
સખી. ૧.

સખી જે ઉગીયું આ જીવનમાં
એના તાર સ્વતંત્ર ગૂંથી ઉરમાં
રણકે જઈ માનવ સરજનમાં –
સખી, ૨.

સખી ! ઊર્મિ દીવ્ય ઊઠી દિલમાં
સળગે જઈ પૌરુષ મહાનલમાં
સ્ડશે જઈ સ્થૂળ મહીં ક્ષણમાં –
સખી ૩.

સખી ! જે નવલી રતી સ્મિત ભરી
હતી નારી કવિ તારી કલ્પનામાં
ભૂલી એ, લખજે ત્યહીં શૌર્યકથા
જગશક્તિની વેણુ વગાડવા હાં !!
સખી ૪.

ભાસ્કર વ્હોરા

☆

સમાજનો સળગતો સવાલ (??)

લેખકઃ—પ્ર. શુકલ

"સંસારના દીવ્ય સ્વપ્નાઓ અનુભવ્યાં પહેલાં જ મારૂં સૌભાગ્ય ઉડી ગયું છે. મારી સુરમ્ય આશાલતાઓ અણુવિકસી જ ગોડાઈ ગઈ છે. સંસાર વાડીમાં પ્રવેશતાં જ મારી પદાવલીઓ કંટકોના આપાતે રક્તથી રંગાઇ ગઇ છે. લગનના ઉંબરમાં ડોકીયું કરતાં જ મારૂં ચીહું દારવ લુટાઈ ગયું છે. મારો ઉષા-રવીએ સૌભાગ્યચંદ્રક નષ્ટ થયો છે. મારા રત્નકંકણો મારૂં જ રૂધિર શોષી કાંડામાંથી સરી પડયા છે. મારી નવરંગી સુંદડી મ્હેં વ્હાલથી આંજેલા મારા આંજણથી જ શ્યામ રંગાઇ ગઇ છે. મારામાં આશા નથી, ઉલ્લાસ નથી, જીવનનો તનમાટ નથી. પણ મારી ચર્મચક્ષુઓમાં અખૂટ અશ્રુબિન્દુઓ છે, હૃદયમાં ઉષ્ણ નિઃશ્વાસ છે, અને હવાએ દુઃખની વેદનાથી ઉભરાતા કારમા શ્રાપો છે એવું પ્રભાતે, મધ્યાન્હે ને સંધ્યાએ ધરતી પર ઉભી વેરૂં છું. મારી પાસે બીજું શું હોય ! હું એક દુઃખી સંસાર તથા સમાજથી લજાએલી અભાગિની બાલવિધવા છું મારા ..૬ વર્ષના સાસુજીના શ્રાપોથી વલોવાતી બાર વર્ષની નવવધુ છું. એક સુખી માત પિતાની કમભાગી પુત્રી છું"

ઉપરના આ બાલવિધવાના સાચા હૃદયોદ્‌ગાર છે. અંતરમાંથી સહજ સરી પડતી હાય-વરાળ છે. આવી એક નહીં પણ હજારો બાલવિધવાઓ ઘરને ખૂણે ખૂણે બેસી વેદનાના ઉષ્ણ અ થી હિન્દભૂમિને પ્રગળી રહી છે. અને ઓ પ્રેમાળ માતપિતાઓ! તમારી પુત્રીઓના જીવનમાંથી સંસાર સુખના ઉંબરે પગ મુકતાં પહેલાં જ સૌભાગ્યની સુરખી સરી પડે છે. યૌવનના દ્વાર ખુલતાં જ તમારી પુત્રીઓ વૈધવ્યની વિકટ ગર્તામાં ગબડી પડે છે. વિકાસ પહેલાં જ એ યૌવનપુષ્પો ચીમળાઈ જાય છે. બુદ્ધિનો વિકાસ હજુ તો થાય તે પહેલાં જ તેનો વિકાર થાય છે.

દેવોનું અર્ચન-પૂજન કરવા તમે મંદિરે મંદિરે દોડધામ કરો છો પણ તમારે આંગણે જ તમારી દેવીઓ કાં કચડાઇ રહે ? તમારી પુત્રીઓના હૃદય-રક્ત આમ વહી રહે અને ધર્મને નામે ને ધર્મને બહાને તમે કાં નિષ્ઠુર બની રહો ? બહુ થતાં પહેલાં ચેતજો પ્રાયશ્ચિતની લઇ લ્યો. પ્રાયશ્ચિતની એ પુનિત ભાવનાને તમારા હૃદયમાં સંગ્રહી લ્યો.

卐

તમારા મનને મુંઝતા પ્રશ્નોના જવાબો

લખનાર : ધી ટ્રેસ્ટ વર્થ એસ્ટ્રોલોજીકલ એન્ડ રીસર્ચ બ્યુરો મુંબઈ.

રહેમતુલ્લા જાફરભાઇ (મુંબઈ)

(૧) તમારો નોકરી કરવાનો વખત તમારે ૧૯૪૬ ના જુન મહિના સુધીનો છે. (૨) તમારો ભાગ્યદય-નો ટાઇમ તમારી ૨૮ વરસની ઉમરે છે. (૩) તમારા લગ્ન બાદ તમારો ટાઇમ સુધરશે.

બી. જી. પીટનીશ (પુના) (૧) તમારો અત્યાર સુધીનો ટાઇમ ખરાબ પસાર થયો (૨) તમારે ૧૯૪૬ ના માર્ચ મહિના પછીનો સમય સુધરતો છે. (૩) જોખમી વેપારમાં લાભ જાન્યુઆરી ૧૭ પછીનો છે.

એમ. બી. મહેતા. (મુંબઈ) તમારી મનની ઇચ્છા તમારા જીવનમાં વરસે પાર પડશે (૨) હમણા જુન મહિના સુધીનો ખરાબ વખત છે. (૩) તમારે પુત્રનો યોગ નથી.

કુસુમ બ્હેન પંડયા (જામનગર) (૧) તમારે મંગળ ખરાબ પડેલો હોવાથી ઘરમાં તકરાર થયા કરે છે. (૨) તમારે પુત્રયોગ મોટી ઊંમરે છે. (૩) તમારો સારો વખત તમારી ત્રીશ વર્ષની ઊંમરે છે.

પુષ્પાવતી શાહ (સુરત) તમારો અભ્યાસ અધુરો રહેશે. (૨) લગ્ન તમારા ન્યાતમાં સારા કુટુંબમાં થશે. (૩) તમારી ૨૧ વરસની ઊંમરે તમારી મનોકામના સિદ્ધ થશે.

(બીજા આવતા અંકે.)

સંપાદક : વિ. મહેતા

મુંબઇનાં રંજન ગૃહોનાં ચાલુ ચિત્રોઃ—

ઓપેરા હાઉસ "ધના ભગત," ઇમ્પીરીયલ "કૈસે કહું ! ન્યુ વેસ્ટ એન્ડ "એક દિનકા સુલતાન" સ્વસ્તિક "વીસમી સદી" રોક્ષી "શીકારી", ગીનરવા "ધમકી", કેપીટોલ "હમારા સંસાર" તાજ ટોકી "સુલેહ" સુપર "ઝીનત" મેજેસ્ટીક "ઘર" લેમિંગ્ટન "ચાંદ ચકોરી" સેન્ટ્રલ "અલબેલી" કમલ "નગ્મએ સહરા" નોવેલ્ટી "વીર કુણાલ" કૃષ્ણ "તદબીર"

ચાલુ ચિત્રો પછી નવાં આવતા ચિત્રો

મેજેસ્ટીકમાં શાલીમારનું આઝાદીની જ્યોત જગાવતું "ગુલામી" ઇમ્પીરીયલમાં જમના પ્રોડકશનનું 'રતન' કૃષ્ણમાં વાડીઆનું "શરબતી આંખે" સ્વસ્તિકમાં આચાર્ય પ્રોડકશન્સનું "પરિસ્તાન" અને ન્યુ વેસ્ટ એન્ડમાં ફીલ્મીસ્તાનનું "મઝદૂર" આવે એમ સંભળાય છે.

પ્રકાશની પ્રવૃત્તિ

પ્રકાશ પિકચર્સે પોતાની નવી પ્રવૃત્તિઓમાં એવું નક્કી કર્યું જણાય છે કે લાયસંસની પ્રથા નીકળી ગઇ હોવાથી ચિત્રોની દુનિયામાં એક નવું મોજું ફરી વળે તેમ હોઇ મોટા પૌરાણિક તથા ઐતિહાસિક ચિત્રો પાછળ જ સમય રોકવા કરતાં સાથે સાથે ઝડપથી તૈયાર થઇ શકે તેવાં સામાજિક ચિત્રો રજુ કરવાં. એટલે કે 'બુદ્ધ' જેવું ભવ્ય ચિત્ર તૈયાર થાય તે દરમીઆન 'હમારા સંસાર' જેવાં ત્રણ ચિત્રો વરસમાં પૂરાં કરી નાખવાં. પ્રકાશની આ ઝડપ સમયોચિત કહેવાય.

રણજીતનો શતકોત્સવ

રણજીત ફિલ્મ કંપનીએ અત્યાર સુધીમાં લગભગ એકસો એક જેટલાં ટોકી ચિત્રો તૈયાર કર્યાં છે. અને ટુંકમાં તેનું ૧૦૧ નંબરનું ચિત્ર રજુ થવાનું છે. પ્રસંગને અનુલક્ષીને જાનેવારી મહિનામાં આ સંસ્થાના કાર્યકરો પોતાનો એક ખાસ 'શતકોત્સવ' મોટા પાયે ઉજવશે. આ પ્રકારના વિશાલ સમારંભ માટે સંસ્થાના પ્રચારધિકારી રા. ભીમભાઇ પૂર્ણ તૈયારી કરી રહેલ જણાય છે.

—હિન્દના ફીલ્મ ઉદ્યોગમાં શ્રેષ્ટ ચિત્રો તૈયાર કરવા માટે અલબત બીજી સંસ્થાઓ પણ અગ્રપદ ધરાવે છે, છતાં આજ સુધી પોતાની એકધારી લાંબી તથા જુની કારકીર્દીને જાળવી રાખી પરા પૂર્વવત પ્રતિષ્ઠા વચ્ચે સો ચિત્રો પૂરાં કરી એકધારી મજલ ચાલુ રાખનાર 'રણજીત' પોતાના આ ગૌરવભર્યા પ્રસંગ માટે ખચીત યોગ્ય ગર્વ લઇ શકે તેમ છે; એટલું જ નહિ પરંતુ આવા દષ્ટાંતો સારાયે હિંદના ફિલ્મ ઉદ્યોગ માટે પ્રતીષ્ટા વધારનારા છે એમાં કોઇ શક નથી.

ઇચ્છીએ છીએ રણજીતના કાર્યકરો પોતાની મજલમાં વધુ યશ પ્રાપ્ત કરતા રહે.

નસીમબાનું ફરીથી નરજહાં ?

સાંભળવામાં આવ્યું કે ફેમસ ફીલ્મસના આગામી ચિત્ર "મોગલેઆઝમ"માં નસીમબાનું નૂરજહાંની ભૂમિકા બીજી વખત ભજવશે. આ માટે શ્રીમાન શીરાઝઅલી હકીમે શ્રીમતીને તાજમહાલ પિકચર્સ પાસેથી ઉછીનાં મેળવ્યાં છે.

શ્રી. તૈમુર દિગ્દર્શક બને છે.

રણજીતમાં આજ સુધી પ્રોડકશન અધિકારી તરીકે કામ કરતા શ્રી તૈમુર થોડાજ સમયમાં એકાદ ચિત્રની પસંદગી કરી મહુર્ત કરશે.

વાડીયા ચિત્ર 'શરબતી આંખે'

વાડીઆ મુવીટોનનું 'શરબતી આંખે' કે જે એક અચ્છું હળવું ચિત્ર મનાય છે તે જાનેવારીમાં કૃષ્ણ સીનેમમાં આવી પહોંચે તેમ લાગે છે. રામચંદ્ર ઠાકુરના ડીરેકશનવાળા આ ચિત્રમાં મનોરંજન ઠાંસીને ભરાયું હોવાથી તેને માટે સારી આશા રાખવામાં આવે છે.

'માન સરોવર'

આ એશિયાટીકનું ચોથું સર્જન ત્વરિત ગતિએ આગળ વધી રહ્યું છે. આ ચિત્રને ૧૯૪૬ નું સર્વોત્તમ ચિત્ર બનાવવા ખાસ કાળજી લીધી છે. પ્રકાશના સિદ્ધ હસ્તલેખક શ્રી. પંડિત ગિરિહાજીએ એશિયાટીક માટે જ 'માન-સરોવર'ની વાર્તા લખી આપી છે. 'પનઘટ' જેવું પ્રફુલ્લિત ચિત્ર આપનાર જોડી દિગ્દર્શક મહેશચન્દ્ર અને સંગિત દિગ્દર્શક ત્રિપાઠી ફરીવાર 'માન-સરોવર' માં સાથે રહીને ચિત્રને સફળ બનાવવા પુષ્કળ ઝહેમત લઈ રહ્યા છે. ચિત્રના ગીતો "દિવાર" નાટકથી પ્રસિદ્ધિમાં આવનાર કવિ દિપકે લખેલા છે.

પાત્રોની વરણી પણ સુયોગ્ય છે. ડેવીડ, કનૈયાલાલ, રાજકુમારી શુક્લા, જેવા અનુભવી પાત્રો ઉપરાંત બનારસનું ફુલ જેવું સૌન્દર્ય નિશીબરન અને ઇન્દોરની કોલેજમાંથી તાજાજ છુટેલાં તરૂણ મઝહર હકને કંપનીએ મુખ્ય ભૂમિકા આપેલ છે.

એકંદરે આ ચિત્ર વિષે મુંબઈમાં અત્યારથી જ સારી હવા ફેલાવા માંડી છે.

જયહિંદ

ડાયરેક્ટર રાજા નેને પોતાનું આગામી બોલપટ જયહિંદ જાહેર કરે છે.

લગ્ન માટે કન્યા જોઈએ છે

કાઠિયાવાડના રહેવાસી અને હાલ અમદાવાદમાં સારી લાઈનમાં નોકરી કરતા ૩૦ વરસના જૈન યુવકને. પત્રવહેવાર ખાનગી રહેશે. લખોઃ બોક્ષ નં. ૧૧૧ શ્રીબોધ અમદાવાદ

જોઈએ છે

મુંબઈમાં ગુજરાતી બાઈને ઓ સોબતીની જરૂર છે. આ સોબતી એ કોલેજમાં અભ્યાસ કરેલો હોવો જોઈએ. સામાન્ય શીવણકામ તથા ઘર ચલાવવાની સામાન્ય માહિતી તેને હોવી જોઈયે. કૌટુંબિક ઉપાધીથી મુક્ત હોય તેવી બાઈને પસંદગી આપવામાં આવશે. પગાર પોણોસોથી સવાસો સુધી લાયકાત મુજબ.

આ પત્રના તંત્રીને શરનામે અરજી કરો.

M. c/o K. C. Desai guhu Bomay 25

શાળાઓ, હાઈસ્કુલ, કોલેજો માટેના

પાઠય પુસ્તકો

અંકગણીતના મૂળ તત્વ	લાલશંકર ઉ. ત્રવાડી	૦-૧૩-૦
ભાષાના પ્રશ્નો	(પ્રેમયોગી)	૦-૧૦-૦
રાઈનો પર્વત	(રમણભાઈ)	૨-૮-૦
હૃદય ત્રિપુટી	(કલાપી)	૨-૮-૦
ગ્રામમાતા	(કલાપી)	૧-૪-૦
મેવાડ પતન	(દ્વિ. રોય)	૨-૦-૦
મરાઠા યુગ	(શતીષચંદ્ર)	છપાય છે
કાલીદાસની પ્રસાદી	(નાનાલાલ શાહ)	૨-૮-૦
ભાષા પરિચય	(શાહ અને પંડયા)	છપાય છે

આંકની ચોપડી, દેશી હિસાબ વગેરે અમારે ત્યાંથી મળશે.

લખો : જીવનલાલ અમરશી મહેતા
મીરમયા રોઠ,—અમદાવાદ.

લુહાર ચિત્ર 'જ્યોતિ'

દિગ્દર્શક ગીગનલાલ લુહારે પોતાના સન આર્ટ ચિત્રનું ચાલુ ચિત્ર 'જ્યોતિ' પૂર ઝડપે આગળ વધાર્યું હોઇ આ સામાજિક ચીત્ર લગભગ પૂરું થવા આવ્યું છે.

'સંતાન' અર્ધાં ઉપર ?

જનક ચીત્રવાળા રા. છોટુભાઈ દેસાઇએ શરુ કરેલું 'સંતાન' અર્ધા ઉપરાંત ખેંચી જવામાં આવેલ છે અને એકાદ મહીનામાં નવાં જ પાત્રોને રજુ કરતું આ ચીત્ર પૂરું પણ થઇ જાય તેવા સંભવ છે.

ફિલ્મીસ્તાનનું 'શિકારી'

રોક્ષીનું આગામી આકર્ષણ ફિલ્મીસ્તાનનું નવી કક્ષાનું ચિત્ર રોક્ષીમાં ચાલુ માસની શરૂઆતમાં આવી રહ્યું છે 'શિકારી' માં લોકપ્રિય અને યુવાન અભિનેતા અશોક કુમાર જંગલે જંગલે રખડતી ટોળીના નાયકની ભૂમીકામાં રજુ થાય છે. તેની સાથે નવી તારીકા અને પારો નામની નટી પણ ચમકે છે. ચિત્રનું દિગ્દર્શન શાવક વાચ્છાએ કર્યું છે અને નિર્માણ શશીધર મુકર્જીએ કર્યું છે.

મુરારીનું 'ઉમર ખયામ'

દિગ્દર્શક મોહનસીંહે પોતાના સાયગલ અને સુરૈયાની ભુમીકા સાથેના 'ઉમર ખયામ' ને અર્ધા ઉપર પુરું કર્યું છે. સાયગલની તબીઅત સુધરી ગઇ છે અને પિકચરનું ચાલુ કામ જોતાં તે માટે જુદી જુદી ઓફરો મલ્યાનું જણાય છે.

ટાગોરની "નૌકા ડૂબી"

બોમ્બે ટોકીઝનું હવે થાળે પડી ગયું લાગે છે. અને તેનું આગામી ચિત્ર "નૌકા ડૂબી" તૈયાર થઈ રહ્યું છે.

ઇન્કિલાબ ઝીંદાબાદ

હિંદ પિકચર્સ આ નામનું ચિત્ર ઉતારવાની જાહેરાત કરી છે.

ગુલામ મહમંદ

'એક દિન કા સુલતાન' અને 'રજપુતાણીમાં' શ્રી ગુલામ મહંમદનું કામ જોઈને શ્રી. ચંદુલાલ શાહે તેમની સાથે બે નવાં ચિત્રોનો કરાર કર્યો છે.

બાળ ફિલ્મ કંપની

બાલકો માટે સુંદર ચિત્રો આપવા તે માટે એક સંસ્થા ઊભી થઇ છે. બાળનટોમાંના અનંત મરાઠે અને સુરેશે ઉપરોક્ત ફિલ્મ સંસ્થા શરૂ કરી છે અને પ્રાથમિક સર્જનનું મહુર્ત ચાલુ માસની અધવચમાં થશે. આ ચિત્રો બાળકો માટે જ ઉતારવામાં આવશે. તેમાં બીજાં કામ કરતાં બાળનટો બાળકરામ બેબી શકુંતલા, બેબી માધુરી વગેરે પોતપોતાનો હીસ્સો આપશે.

આ બાળકોની સંસ્થાને મદદ કરનાર શેઠ સકસેરીઆ મંડળ છે.

અમદાવાદ

ગુજરાતના પાટનગરના અમદાવાદમાં રંજન ગૃહો પર હવે નજર માંડીએ.

ચાલુ ચિત્રો

કૃષ્ણમાં "ભાઈજાન" લાઇટ હાઉસમાં "જવાર ભાટા" નોવેલ્ટીમાં "આમ્રપાલી" રીગલમાં "ફૂલ" મોડલમાં "મહારથી કર્ણ" સીનેમા-ડી-ફ્રાન્સમાં "તારામતી" સેંટ્રલમાં કૈસે કહું ? સરસ્વતીમાં "નોકર" એડવાન્સમાં "ચાંદ-તારા".

આ ચિત્રો બાદ કૃષ્ણમાં પ્રભાતનું 'લાખારાણી' આવે તેમ છે. બાકીનાં બીજાં હજુ લાંબો વખત મજલ કાપવા માગે છે.

મહારથી કર્ણ જવાર ભાટા અને ચાંદ-તારા આ ચિત્રો જોવા અને જાણવા જેવા કહી શકાય.

અત્રેનો ચિત્રપટ ચાલુ કરવાનો વખત એકત્રડ રાખવામાં આવ્યો છે. તેથી પબ્લીકને કેટલી તકલીફ પડે છે તે મેનેજરોને ખ્યાલ હશે કે નહિ તે તો ખુદા જાણે પણ મુંબઈના ટાઇમે ચિત્રો ચાલુ કરતા હોય તો તેમાં તેમને શું તકલીફ છે ?

તેઓ પોતાની જાતને અન્યાય કરે છે. પુરાણનાં પાત્રો યુગયુગ જુનાં છે. તે દિવ્ય છે. તેમની કથા જાણવાનું આપણને મન થાય. તે કથા જાણવી યોગ્ય પણ છે. તે કથા ઘણું ખરું રૂપકમાં હોય છે. તેનું શબ્દે શબ્દ અંધ અનુકરણ કરવા કહેવું તેમાં યોગ્યતા નથી કે ડહાપણ નથી. પુરાણ કથાઓ કથારૂપે જાણવા વાંચવા જેવી જરૂર છે. તેમાં ઘણી વાર સનાતન સત્યોનું ભાન થાય છે. પણ તેથી વધારે ભાર આ કથાઓ ઉપર મુકવાની જરૂર નથી.

ચતુર સુજાણ

લેખક : મોહનલાલ ધામી. પ્રકાશક : એન. એમ. ઠક્કર મુંબઈ ૨. સચિત્ર સુંદર ઉપપુઠું પાનાં ૮૨ કીં. રૂ. ૧–૮–૦

સારા કાગળ ઉપર, મોટા અક્ષરે છપાયલું આ બાળોપયોગી પુસ્તક છે. બાળકો જરાયે શ્રમ વિના તે વાંચે તેવું છે. આમાં બીરબલની, ચતુર ચોરની અને એવી સાત વાતો છે. બાળકો તે હોંસથી વાંચશે. ચોર, લુંટારા, ચાંચીયા વગેરેની સાહસ વાતો બાળકો વાંચે તેમાં કાંઇ ખોટું નથી. પરંતુ સાથે સાથે પ્રકાશકો વિજ્ઞાન ઉપર રચાયલી કે તેવાજ પ્રકારની અન્ય વાતો લખાવે તો સારૂં. આ પુસ્તકના લેખકનો પ્રયત્ન સફળ છે.

લેખન પ્રવેશ પોથી, ૧, ૨, આદર્શ વાંચનમાળા, ગણિત પ્રવેશ પોથી, સર્જક દેશી હિસાબ.

યોજક : રતીલાલ અધ્વર્યુ. મુખ્ય વિક્રેતા ગુજરાત પુસ્તક ભંડાર, અમદાવાદ—

બાળપાઠ્ય પુસ્તકો જુદા દૃષ્ટિબિંદુથી લખાય અને બાળકોને રસ સાથે જ્ઞાન મળે, સહેલાઈથી જ્ઞાન મળે તેવા પ્રયત્નો થાય તે હંમેશાં આવકાર પાત્ર છે. અનુભવી શિક્ષકને હાથે તૈયાર થયેલાં આ પુસ્તકો પાછળ જ્ઞાન અને વિચાર છે. કેળવણીકારો આ પુસ્તકોને ન્યાયપૂર્વક તપાસે તે આશા વધારે પડતી નથી.

પર્વતદાસ મહેતાનું આખ્યાન.

લેખક અને પ્રકાશક:-ગૌરીશંકર ઓઝા મહુવા ૦–૫–૦

આપણા ભક્તજનો આપણું ધન છે. ધર્મજ્ઞાનની પરંપરા તેઓ સાચવે છે. આવા એક ભક્તનું આ આખ્યાન છે.

卐

અનાવિલ બહેનોને

ઇ. ૧૯૪૬ થી આપણી ચાલતી યોજના બંધ થઈ છે. તે ઘણીખરી બહેનોના જાણવામાં આવી હશે.

હવે કાર્યાલયે પોતે જ અમુક ભોગ આપી કાયમની વાચક બહેનોને લાભ આપવો એવો નિર્ણય કર્યો છે. તેથી અનાવિલ બહેનોને જો કે થોડું લવાજમ વધારે આપવું પડશે. પણ વાચનનો લાભ લેનારને તે વધારે લાગશે નહિ.

વાર્ષિક ગ્રાહક થનાર પાસેથી રૂા. ૩ા [સવા ત્રણ] લેવા નક્કી કર્યાં છે. દરેક ગ્રાહકને ભેટપુસ્તક મળશે જે બહેનો આ પ્રમાણે ગ્રાહક રહેવા ઇચ્છતી હોય તેમણે તેમનું લવાજમ રૂા. ૩ા તુરત મોકલી આપવું. અગર વી. પી. માટે લખવું.

આશા છે કે દરેક બહેનો આ અમારી યોજનાને અપનાવી લઈ ગ્રાહક તરીકે ચાલુ રહેશે, જે બહેનો ગ્રાહક થયાં છે તેમને વિનતી છે કે તેમના સ્નેહી સંબંધીને અમારી આ યોજનાથી વાકેફ કરે અને ગ્રાહક ચાલુ રહેવા કહે, જેમ ગ્રાહક સંખ્યા વધશે તેમ તેમ વાચન વધારે આપવામાં આવશે.

ચાલુ અંકમાં બને ત્યાંસુધી સારી સારી વાર્તાઓ, નવા વિષયોથી શણગારવામાં આવ્યો છે તે જોનાર કહી શકશે

આગળની યોજના કેમ બંધ થઇ તે માટે અમો અત્યારે કંઇ કહેતા નથી, વહેપાર વસ્તુ કંઇક ઓર હોય છે.

ગ્રાહક તરીકે તુરત નામ નોંધાવો

—મંત્રી

આફ્રિકાના ગ્રાહકોને

'સ્ત્રીબોધ'નું ૧૯૪૬ નું લવાજમ અમારા એજન્ટ : જી. ઓ. શર્મા બોક્સ નં. ૧૧૫૬ નૈરોબી મોકલી આપવું અગર કાર્યાલયમાં મોકલવું. મંત્રી

વર્ષ ૯૦ : : ફેબ્રુઆરી ૧૯૪૬ : : અંક ૨ જો.

માતૃભૂમિ

લેખક : શ્રી કે. આર. લાલાણી B. A. (ઓનર્સ)

શું શુભ આપ્યું ભારતમાત–
શી સેવા ધર્યા આ સાજ!
માટી તારી ગાળી શરણુમેળાં
શરીરે ધર્યાં શાં શાં કાજ?
ભારત માત,
અમારી ભારતમાત,

૨

ગોદ તારી ખૂંદેલી મ્હેં
સ્નેહે પોષ્યું તન આ ત્હેં!

કયમ જીવતો દફનાગો ના હું
જોઈ રહ્યો અપમાન થતાં જે ત્હેં!
ભારત માત,
અમારી ભારતમાત.

૩

માયકાંગલા અમ આ દેહો
મૃત્યુના માળખા શા ઊભા!
કયમ ચેતનના ભડકા ના ઊઠે
પ્રજ્જ્વાલે તનમન રોમ ભરેલાં!
ભારત માત,
અમારી ભારત માત.

૪

ભોમકા દેવી, તું જળહળે જ્યોતે
દિગન્ત જ્વાલ પ્રગટાવી દે.
અગ્નિશીખા દિશદિશ પ્રસરતા,
ભસ્મી ભૂત થાય તિમિર હમારાં
ભારત માત,
અમારી ભારત માતા.

૫

આતમજલ કેરી ગાથી ગાતાં
વિજયનાદ માત તણો ઉચ્ચરતા–
માત તણા સાદે મરી ફીટતાં
દેહીન જીવન સુધન્ય બને!
ભારત માત,
અમારી ભારત માત.

૬

આમ કેરી પ્રચંડ ભભૂકાઓ
કાલ કરાલ સમ ઝબૂકાવી દે
પ્રકટે અગ્નિ થકી વિમળ દેહો
જયમ અશુદ્ધ સુવર્ણ શુદ્ધ બને.
ભારત માત,
અમારી ભારત માત.

૭

હસ્તમાં લે, હો માત, શરીરે આ,
તોડી તારા કાજે કર ટુકડા–
નીમક પાણી અંગેઅંગ ભર્યું
હોય ન નિષ્ઠા–મૃત્યુ ગોદ સુખેરી.
ભારત માત,
અમારી ભારત માત.

૮

દિગન્ત ફરકાવીશું ઝંડો તારો
ભેરી ફૂંકી ગાશું તારાં ગાન.
ભલે કરાળ ભયભીન યમ સૈન્ય ડારે
અમ જીવતા ના થાશે તવ અપમાન.
ભારત માત,
અમારી ભારત માત.

૯

પવિત્ર પ્રિય જન્મ ભોમકા–જનની
દે પ્રેરણા દિવ્ય સુનહેરી–
મરીશું પુણ્યશીલ પાદે ત્હારે
સ્મિતાંકિત મુખે સત્યસાદે–શીર વધેરી
ભારત માત,
અમારી ભારત માત.

"દૂર દૂર ત્હોયે ઉભીરે"

[લેખકઃ-શ્રી. બકુલેશ એન. પંચોળી.]

રાગઃ-અવની ઉછંગ ગહી ઓપની...એ.

ઉંડાણે ઉરનિધિ, ઉભર્યાં, ને
                    રૂડા ઉછાળ્યા અખૂટ ઉલ્લાસરે,
                                        દૂર દૂર ત્હોયે ઉભી રે...ટેક

તલસી તણુાગે મારાં નેણુલાં, એના
                    જાગ્યા આદીના અનુરાગ રેઃ...દૂર દૂર

ના, રે મનમાન્યાં, નવ થાપીયાં મેં ત્હોય
                    અશ્રુતેડ્યા ઉમટ્યા અથાગ રે...દૂર દૂર

અવિરત, કો' નેહધાર ઉમટી, એને
                    આડે પલાળ્યાં મારાં અંગ રે...દૂર દૂર

ભોળી ભીંજાણી મારી જાતડી ને મારી
                    ચુંદડી ભીંજાણી ચારે કોર રે...દૂર દૂર

ભીંજાણો, કસેલ મારો કંચવો, ને, મારી
                    ભીંજી, વેણીની, ફુલકોર રે...દૂર દૂર

ઉંડે ભીંજાણો મારો આતમા, ને કંઈ
                    ઉપર ભીંજાણી, જગલાજ રે...દૂર દૂર

ઝાઝાં જતન કરી જાળવી, મેં ત્હોય
                    ભીંજી મારી જીવનની નાવ રે...દૂર દૂર

સંદેશા, ગોકલ્યા, સુકાનીએ, ને, મને
                    અર્પ્યાં અમોલ, પ્રેમદાન રે...દૂર દૂર

દૂરે દીસે, ત્હોય ચરણાં ચૂમે, ઓસર્યાં
                    ઉછળેલાં મોજડાં અનંત રે...દૂર દૂર

એકાકી અંગ મ્હારાં, ઓસર્યાં, ને, થયા
                    અંતરીએ એકતાના તાર રે...
                                        જોઉં ત્યાં તો અંતર ઉભી રે

શરીર અને ખોરાક

લેખક: શ્રી ચંદુલાલ વ્યાસ

વિટામીન પાંચ જાતના છે.

વિટામીન અ માખણ અને ટામેટામાંથી મળે છે.

વિટામીન બ દૂધ અને સૂકા મેવામાંથી મળે છે. અને ચોખાની કરડમાંથી મળે છે.

-વિટામીન ક નારંગી, કોબીજ અને કાંદામાંથી મળે છે.

વિટામીન ડ લીલોતરી શાકભાજીમાંથી મળે છે.

વિટામીન ઇ ઘઉંમાંથી મળે છે.

મનુષ્ય જાતના ઉપયોગ માટે પુષ્ટિકારક ખોરાક, દાણામાં ઘઉં.

પ્રાણીઓમાંથી દૂધ

ફળોમાં કેળાં અને

સૂકા મેવામાંથી નાળીએર વધારે પુષ્ટિકારક ગણાય છે.

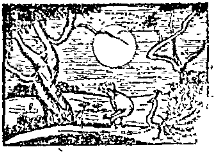

આથમતી સંધ્યા

લેખકઃ–મહેન્દ્રકુમાર એમ. પટેલ.

દરરોજ ઉષાને આંગણે વધારે વખત થોભતાં ભગવાન્ દિવાકર ઉપર સંધ્યાને રીસ ચડી હતી. સંધ્યાની અટારીએ સૂર્યનારાયણ શોભ્યા ન થોભ્યા અને તરત જ પશ્ચિમના પગથિયા ઉતરવા લાગ્યા. તીવ્ર રોષની લાગણી વ્યક્ત કરતી નજરે સંધ્યાએ ઝડપથી વિદાય લેતા સૂર્ય તરફ જોયું. અદ્રશ્ય થતાં પહેલાં સૂર્યદેવ સહજ હસ્યા. એ હાસ્યે સંધ્યાના દિલને કાતીલ તીરની માફક વિંધી નાંખ્યું. પોતાના પ્રિયતમની માનીતી થએલી ઉષા એને શોક્ય જેવી લાગી. પીયુજીના સ્વાગત માટે પહેરેલા સોનેરી પટકુળ ઉતારી એણે શ્યામ વસ્ત્ર પરિધાન કર્યાં. હૃદયની અસહ્ય વેદના અને શોકના સાગરની સાક્ષીરૂપ એના નયનમાંથી ખરેલા અશ્રુબિન્દુ આકાશમાં ચારે તરફ ચમકયા. સંધ્યાની વ્યથા નિહાળી જરા દુર ઉભેલી રજનીનું વદન અધિક શ્યામ બન્યું. તેણે નજીક આવી સંધ્યાને માથે હાથ ફેરવવા માંડયો, એટલે તરત જ સંધ્યા જોરથી રાત્રીની સોડમાં લપેટાઈ ગઈ.

અંધકારના ઓળા આખાં જગતની આસપાસ વિંટળાઈને ઉભા રહ્યા ત્યારે; ગામથી સહેજ દુર આવેલા હરિજન વાસને છેવાડેની એક નાની સરખી ઝુંપડીમાં, રૂપગર્વિતાના ગર્વને ભૂલાવી દે એવી સુંદર યુવતી કોડીયામાં દીવો સળગાવી અંધારાને બહાર હાંકી કાઢવા પ્રયાસ કરતી હતી.

દારિદ્રતાનો સાગર આ ઝુંપડીમાં છલકાતો હતો, છતાંય ગરીબાઈના સામ્રાજ્યની સામ્રાજ્ઞી જેવી સોના ગામની સુંદરીઓ માટે ઈર્ષ્યાનો વિષય હતી. કોઈ કવી સોનાને જૂવે તો સ્વર્ગના સુખથી કંટાળીને ગરીબાઈનો લ્હાવો લેવા આવેલી ઈન્દ્રની અપ્સરા ધારે. તેલ વિનાના સુકાઈને વણહોળાએલા, ભૂખરા, ગુચ્છેદાર વાળોનો ભરાવદાર ચોટલો; આ સુંવાળા વાતાવરણને છોડી વર્ષો પૂર્વે વીદાય લઈ ચૂકેલા ભાંગેલી આરસી અને તુટેલી કાંસકીની ખોજમાં, સોનાની થીગડાવાળી ફાટેલી સાડીમાંથી આમતેમ ડોકીયા કરતો માલુમ પડયો હતો. ત્રણ ચાર દીવસના સતત્ ઉપવાસે સોનાને છેક જ અશક્ત બનાવી દીધી હતી. તેના દેહમાં જરાયે સામર્થ્ય રહ્યું નહોતું.

તે દીવાની પાસે જ બેસી રહી. ગમગીનીનું વાદળ સોનાના વદન ઉપર છવાયું હતું, એ જોતા રાહુગ્રસિત ચંદ્ર પોતાની અસુંદરતા ઢાંકવા આ ઝુંપડીમાં આવીને ભરાયો હોવાનો ભાસ થતો. દૂધ વિનાના ખાલી સ્તન ચૂસી ચૂસીને થાકેલું સોનાનું નાનું બાળક તેની બાજુમાં જ જમીન પર પથારીમાં ઉંઘતું હતું. પતિ પત્નીના પ્રેમના પ્રતિબિંબ જેવા બાળક ઉપર સ્થિર થએલી સોનાની દ્રષ્ટિ એને ભૂતકાળના ભુગર્ભમાં ખેંચી જતી હતી.

વૃદ્ધ માના મજૂરીમાંથી મુક્ત થઈ પાછલી જિંદગી પ્રભુ ભક્તિમાં વીતાડે એટલી સમૃદ્ધિ એકઠી કરવાની પ્રબળ પ્રતિજ્ઞા અને સોનાને આભૂષણોથી મઢી દેવાની મધુર કલ્પના; ગામડાનું મોજભર્યું સ્વચ્છંદ જીવન, શ્રમિકોના શ્રમને ભૂલાવતો ખૂલ્લા ખેતરોનો મસ્ત વાયુ અને સોનાની આગ્રહભરી વીનવણીને ન ગણકારતા જ્યારે દુધાને દૂરના શહેરમાં ખેંચી ગઈ, ત્યારે સોનાને લાગ્યું કે પોતાનો પતિ પત્નીવ્રતથી ચળે છે. એના પત્ની તરીકેના ગૌરવનો અને અભિમાનનો ચૂરેચૂરો કરી નાંખનાર તથા પતિને સમૃદ્ધિની લાલચ આપીને તેના મોહપાશમાં ફસાવનાર કલ્પના એને ડાકણ જેવી ભયાનક લાગી. સાથે ભય પણ ઉપજ્યો કે કદાચ એ પોતાના પતિને ભરખી જશે તો! તેજ વખતે ભયનું સાચું સ્વરૂપ છુપાવવા દંભનો પડદો પાડતી ઠગારી આશા સોના સામે હસતી હતી. ભયને ભૂલતી સોના આશાના આશ્વાસન ઉપર દિવસો વિતાડવા લાગી.

દિવસ ભરની સખત મજૂરી કર્યા પછી મેળવેલા ચાર આના પર અને વૃદ્ધ સાસુની નજીવી આજીવિકા ઉપર બંનેનો નિર્વાહ કરતી સોના જાણતી હતી કે ખેતરની મજૂરી બારે દિવસ ચાલતી નથી. ફક્ત મોસમ પૂરતી એ મજૂરી ઉપર આખા વર્ષનો આધાર ન રાખી શકાય, એ એનાથી અજાણ્યું નહોતું. ઉંચ વર્ણના લોકોને ત્યાં દળણાં દળવાનો, લુગડાં ધોવાનો, પાણી ભરવાનો કે વાસિદું વાળવાનો હક

અસ્પૃશ્ય જનો માટે હોતો નથી. એટલે સોના એવા કામોથી વંચિત જ રહેતી.

એજ અરસામાં દૂધાના પતનના સમાચાર તે શહેરમાંથી હમણાં જ પાછો ફરેલો ગામનો કોઈ યુવક સોનાને સંભળાવી ગયો. માથે વજ્રપાત થયો હોય એવા આઘાતથી તે દૂધાના પતનની વાત સાંભળી રહી.

દૂધાએ મિલમાં નોકરી મેળવી હતી. વહેલી સવારથી માંડીને ઠેઠ સાંજ સુધીના અથાગ પરિશ્રમ પછી દીવા બત્તીએ તે એની ઓરડીએ પાછો ફરતો ત્યારે એના દેહમાં જરાયે સામર્થ્ય રહેતું નહિ. ઘણાખરા મિલ-મજૂર દેહનો થાક ભૂલવા શરાબનો આશ્રય લેતા. દૂધાને પણ દારૂનો ચસકો પડ્યો. જ્યારે તે નશામાં ચકચૂર બની મોડી રાતે પોતાની ચાલીમાં આવતો ત્યારે ત્યાંના મજૂરોને જુગાર રમતા જોતો. ધીરે ધીરે દૂધો પણ જુગાર રમવા લાગ્યો. અને એજ સાથીઓની સોબતે એને વેશ્યાવાડનો માનીતો મહેમાન કરી મૂક્યો.

દૂધાના શારીરિક અને માનસિક પતનની વાત પૂરી કરીને ઝડપથી ગામ તરફ ચાલ્યા જતા યુવકના . . . સોનાની સુંદર મુર્તિ રમ્યા કરતી હતી, એને ભાગ્યેજ ખબર હતી કે સોનાની આશાની વેલીને તેના કુહાડા જેવા શબ્દોએ મુળમાંથી જ કાપી નાંખી છે. તે તો શહેરી અને ગ્રામ્યસુંદરીની સરખામણીમાં કોને અગ્રસ્થાન મળે, એના વિચાર પ્રવાહમાં તણાયે જતો હતો.

મોસમ પૂરી થયાને થોડાક જ દિવસ વીત્યા હશે ત્યાં તો ઝુંપડીમાં અનાજનો દાણો સુદ્ધાં ન રહ્યો. પડોશીઓ પણ હવે ઉધાર આપવની ના પાડતા હતા. તેમને ખાત્રી હતી કે એ લોકોને આપેલું અનાજ ફરી પાછું મળવાનું નથી. પડોશીઓ કાંઇ શ્રીમંત ન હોતા કે આવી ઉદારતા ચલાવી લે.

ઝુંપડીના ખૂણામાં પેટમાં પગ ઘાલીને જૂના કાથળા ઉપર સુતેલી વૃદ્ધ સાસુના દીર્ઘ નિશ્વાસે સોનાની સ્મરણયાત્રા અટકાવી દીધી. તેણે અત્યંત કરૂણા ભરેલી દ્રષ્ટિએ સાસુ તરફ જોયું. તેની નજર ત્યાં પહોંચે તે પહેલા તો લાલપીળા ચક્કરો તેની આંખ સામે કુદરતી ફરવા લાગ્યા.

"વહુ!" ખુણામાંથી દુર્બળ અવાજ સોનાને કાને અથડાયો.

તેણે નીચું જોઈને જ જવાબ આપ્યો "હ"

"પછી કાંઈ વિચાર કર્યો"

"ના" જીવતા હાડપીંજર જેવા ડોશીના જર્જરિત દેહ તરફ સોનાએ જોયું હોત તો આથી ઉલટો જ જવાબ એ આપત.

"તું તારી જક કેમ છોડતી નથી."

"મારી મરજી"

"તારી મરજીએ તો આ દશા કરી. મને તો તારી મરજી પાછળ મૃત્યુના ઓળા ભમતા દેખાય છે." ડોશીના શબ્દો ધ્રુજતા હતા.

"પાપમય જીવન પસાર કરવું એના કરતાં મૃત્યુ શું ખોટું!"

"પણ આનો તો કાંઈ ખ્યાલ રાખ" ડોશીએ સુતા સુતા જ સોનાના બાળક તરફ હાથ લંબાવીને કહ્યું, "તું ન હોય ત્યારે આ કુસની શી દશા! અને પાપ તો નરસિંહ મહેતાના પેલા 'સુખ–દુખ:વાળા પદની માફક ગરીબોના ઘટ સાથે ઘડાયલું જ હોય. ગરીબોની દુનિયામાં જન્મ લઈ પાપ સાથે ઘૃણા કરવી એ પાણીમાં રહીને મગર સાથે વેર કરવા જેવું છે."

"બાઈજી, મારે એ પૂરાણ નથી સાંભળવું." સહેજ આવેશમાં સોના બોલી "પૈસા ખાતર મારા રૂપનો–મારા દેહનો–વિક્રય નહિ જ કરું"

દૂધથી ભરેલા છલોછલ કટોરા હાથે અડાડવા તૈયારી કરતા બાળકનું મધુરું સ્વપ્ન ભંગ કરતો સોનાનો આવેશમય અવાજ સહજ લંબાઈ ગયો. જાગ્રત થતાં બાળક ઠણુકી ઊઠ્યું ભૂખથી રૂદન કરતા બાળકને ગોદમાં લઈ શાન્ત કરવા, મિથ્યા પ્રયાસ કરતી સોના અકળાઈ ગઈ. ગુસ્સામાં એણે બાળકને ધીબી નાંખ્યું. કારમા રૂદનની કીકીયારી ઝુંપડીના

'હાથી પગે'

'હાથી પગે' એ દેહાંત દંડની પરમ ભયંકર સજા છે. મોતની એનાથી વધારે ભયંકર સજા કલ્પવી મુશ્કેલ છે.

આ સજા કોઈ સામાન્ય ગુનેગારને થતી નથી. જેની રાજદ્રોહી પ્રવૃત્તિએ ઉઘાડી બળવાખોરી પેદા કરી હોય ને એમાં જાનમાલની ખુવારી થઈ હોય તેને જ આવી સજા થાય છે.

અથવા તો સારી યે વસતિમાં અરેરાટી કરાવે એવું કોઈ નીચતાભર્યું ખૂન કર્યું હોય તેને આ સજા થાય છે.

ગામડાની એક ગરીબ વિધવાની નજર સામે એના બાળકને પછાડીને મારી નાંખી, વિધવા ઉપર બળાત્કાર ગુજારી એનું યૌવન લૂંટી જનારને આવી સજા કરવામાં આવી હતી. એ સજાનો અમલ આ ચિત્રમાં બતાવાયો છે.

એક વિશેષ વાત એ છે કે હાથી પગેની સજા રાજા ખુદ જાહેર દરબારમાં જ ફરમાવી શકે. ને એ સજાનો અમલ થયા પછી બે દિવસ રાજા અને યુવરાજની માતા હોય તે રાણીએ ઉપવાસ કરવાના હોય છે.

[“જીવન” શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્યના સૌજન્યથી.]

અણુંઅણુંમાં પ્રસરી ગયું. કરુણ રૂદનના સ્વરને દૂર ને દૂર ખેંચી જતું શાંત રજનીનું નિઃસ્તબ્ધ વાતાવરણ પણ બીભકર ભરતું હતું. ખૂણામાં સવેલી ડોશી એકાએક ઉભી થઈ અને સોના પાસે આવી તેની ગોદમાંથી બાળક ઝુંટવી લીધું. આરસપહાણથી ય લીસા અને માખણથી ય સુંવાળા, સોનાના હાથ ઉપર બે ત્રણ ગરમ પાણીના ટીપાં પડયાં. તેણે ચમકીને જોયું. અનેક કરચલીવાળા અને દાંત વગર બેસી

ગયેલા ડોશીના ગાલ ઉપરથી આંસુના રેલા ઉતરતા હતા. સોનાના ગમે તેવા દૃઢ નિશ્ચયને તોડી નાંખવાની એ આંસુમાં તાકાત હતી. બાળકને નાહકનું ધીબી નાંખવા માટે સોનાને પશ્ચાતાપ થયો. રોષને સ્થાને તીવ્ર વેદનાએ સ્થાન લીધું. Ant–verb ના ગજબુન કિલ્લા જેવા સિદ્ધાંતને વીંધતી એ વેદના હૃદય સોંસરવી નીકળી ગઈ. બાળક ડોશીના હાથમાં જ પાછું ઉંઘી ગયું.

એજ વેળાએ પવનની ઠંડી લહરીએ ઝુંપડીમાં પ્રવેશ કર્યો. દીવાની જ્યોત નમી પડી. એ આછા અંધકારમાં ઉડતો કાગળનો કટકો સોનાના પગ પાસે પડ્યો. જ્યોત સ્થિર થતાં સોનાએ જોયું તો એ દશ રૂપિયાની નોટ હતી. એનું આશ્ચર્ય સીમા વટાવે તે પહેલાં ઝુંપડીની બહાર કોઈ ઓળો હાલતો જણાયો. બહાર દ્રષ્ટિ ફેંકતા નજીક આવી ગયેલા ઓળાને સોનાએ ઝટ ઓળખી કાઢ્યો. તે દીવસે દૂધાના પતનના સમાચાર કહેવા આવનાર તે યુવક મંદ સ્મિત કરતો ઝુંપડીના દ્વાર પર ઉભો હતો.

"આવોને અંદર" ડોશીએ આવકાર આપ્યો. સફાકાદાર પોશાકમાં સજ્જ થએલા એ યુવકે ઝુંપડીમાં પ્રવેશ કર્યો અને કપડા બગડવાની પરવા કર્યા વિના ડોશીએ બતાવેલા ધુળવાળા બાજઠ પર બેઠો. મોહક હાસ્યની અદ્‌ભુત રેખાઓ વિવિધ ભાત પાડતી એના ચહેરા ઉપર ચમકી ઊઠી.

"સોના, કેમ કાંઈ બોલતી નથી." કહીને એણે સોના સામે જોયું. સોનાએ મોઢું ફેરવી લીધું. ડોશીએ આ જોયું. મનમાં સોના ઉપર એને ખીજ ચઢી. સોનાની આ વર્તણુક ડોશીને અસહ્ય લાગી. એ ચીડમાં બોલી ઊઠી.

"યશવંતભાઈ, એની આડાઇને લીધે તો હમારા જીવનનાં હીર ચૂસાઈ ગયા, છતાંય એ એનો ઢોંગ નથી છોડતી. હમારે ત્યાં ઘેરઘેર અનીતિના અખાડા છે, જુઓને! એ બધાય લીલાલ્હેર કરે. મારા નસીબે આ અભાગણી......" ડોશીની અધુરી વ્યાખ્યાનો ભાવાર્થ સમજી ચૂકેલી સોના અધવચ બોલી ઊઠી.

"બાઇજી, મારા દેહના ભોગે તમારા જીવનના હીર ચૂસાતા અટકતા હોય તો હવે આત્મા વિનાનો મારો દેહ ભલે ચુંથાય. મારા યૌવનના સંયમની પાળ તોડવાથી, રસકસ વિનાના તમારા જર્જરિત દેહમાં કોઇ નવીન ચેતના ચટાકની હોળ તો ભલે તમારી ઇચ્છા સફળ બનો." કોઈ આવેશની ધૂનમાં સોના બોલ્યે જતી હતી. "પણ ભાઈ" તે યશવંત તરફ ફરી અને કહેવા લાગી. "તમને આમાં શું મળવાનું છે? ડોશીની તો સારી બુદ્ધિ નાઠી, પણ તમે મારું જીવન ભ્રષ્ટ કરવા કેમ તૈયાર થયા છો!"

જવાબમાં યશવંત હસ્યો, અને બોલ્યો. "પણ તને વાંધો શું છે?"

"વાંધો! યશવંત ભાઈ, મારે તમને કહેવું પડશે કે તમે સ્ત્રીનું હૃદય પારખતા શીખ્યા નથી. કોઇ પણ પુરુષ સ્ત્રીનું હૃદય સંપૂર્ણ રીતે સમજી શકતો નથી. મારા આત્મા વિનાના શુષ્ક દેહને શું કરશો? હમારી ગરીબીનો, હમારા ભૂખમરાનો ગેરલાભ લઇ તમે મારી સાથે આવી રીતે વર્તો છો, એ તમારે માટે શરમજનક નથી?"

બંનેને વાતો કરતા મૂકી ડોશી સોનાના બાળકને લઇને ખૂણામાં કોથળા ઉપર સૂતી.

સોનાના છેલ્લા શબ્દોએ યશવંતને પોતાનું સ્વમાન ઘવાતું લાગ્યું. તે સહસા બોલી ઊઠયો "જો સોના, હું કાંઇ વગર બોલાવ્યે દોડી નથી આવ્યો. તારી સાસુના આછછ અને કાકલુદી ભર્યા આમંત્રણને લક્ષમાં રાખીને હું અહીં આવ્યો છું. જો તારી મરજી ન હોય તો આ ઘડીએ જ હું અહીંથી ચાલ્યો જવા તૈયાર છું."

"તમે મારા ઉપર ઉપકાર કરવા આવ્યા છો, ખરુંને? તમે ઉંચ વરણના લેકિ હમને અડતાં અભડાઇ જાવ છો. કોઇના દેખતા ભૂલેચૂકે હમારો સ્પર્શ થઈ જાય તો ઘેર જઇને નાહી નાંખો છો. તમારા દેવમંદિરોમાં હમને દાખલ થવાનો અધિકાર નથી. તમારા દેવ કે જેને હમો અહર્નિશ ભજીયે છીએ તે હમારા પડછાયાથી અપવિત્ર બને છે. આ તમારો

સ્વ. કવિ ન્હાનાલાલ

કવિ નાનાલાલ દલપતરામ કવિ બુધવાર નવમી જાન્યુઆરીએ સીત્તેર વર્ષની વયે હૃદયબંધ પડવાથી મરણ પામ્યા છે. આ યુગના એ ગુજરાતના મહા કવિ હતા. ક. દ. ડા. એટલે કવિ દલપતરામ ડાહ્યાભાઈના પુત્ર હોઈ નાનપણથી જ તે કવિતા અને સાહિત્યના વાતાવરણમાં ઉછર્યા હતા. કોલેજમાં ભણતા હતા ત્યારથી જ સુંદર કવિતાઓ રચતા હતા. આ સદીની શરૂઆતમાં જ "જ્ઞાનસુધા" માસિકમાં "વસંતોત્સવ" નામે તેમનું ડોલન શૈલિમાં નવું કાવ્ય પ્રેમભક્તિની સહીથી પ્રસિદ્ધ થયું ત્યારથી જ સાહિત્યોપાસકોએ આનંદના ઉદ્‌ગારો કહાડ્યા હતા. ઘણુંખરું તેજ સમયે સ્વ. મણિશંકર ભ. ગાયું હતું કે:

"જાગો પ્રફુલ્લ અમીવર્ષણ ચંદ્રરાજ"

આ બીજનો ચંદ્ર, પૂર્ણિમા સુધી ખીલીને અસ્ત થયો છે. કવિએ સીત્તેર વર્ષનાં પોતાનાં જીવનમાં એંશી પુસ્તકો લખ્યાં છે. તેમણે ડોલન શૈલિ અથવા અપદ્યાગદ્યમાં પોતાનાં નાટકો અને ઘણાંયે કાવ્યો લખ્યાં છે. જુનાં રાગ અને ઢાળમાં પણ સંખ્યાબંધ રાસ તેમણે લખ્યાં છે અને ગુર્જર સન્નારીઓએ હેતથી અને હોંસથી તે ગાયાં છે. એમણે પોતાની અનેક રચનાઓમાં નવીન પ્રયોગો કરી, નવા ચીલા પાડ્યા છે, વિના શક ગુજરાતે તેમનાં જીવતાં જ તેમને મહાકવિ તરીકે સર્વ શ્રેષ્ઠ કવિ તરીકે સ્વીકાર્યા છે. કવિ નાનાલાલનો દેહ આજે નથી પણ તેમણે આપેલો મહામૂલો વારસો છે અને દીર્ઘકાલ આપણા સાહિત્ય ધન રૂપે આપણી પાસે રહેશે. કવિનું મરણ થયું છે પણ તેમની કૃતિઓદ્વારા તે આપણી વચ્ચે જીવ્યા જ કરશે. "જયાજયંત" "ઇંદુકુમાર" "વસંતોત્સવ" અને "નાના નાના રાસ" ના લેખકને ઓબોધ પ્રેમભરી અંજલી અર્પે છે.

કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.

ધર્મ! અને એ ધર્મના ઢોંગ હેઠળ તમે તમારું દાંભિક જીવન પસાર કરો છો." સોના આ બધું એકી શ્વાસે બોલી ગઈ. ને જરા શ્વાસ લેવા થોભી, અને આગળ ચલાવ્યું "દિવસે હમારા પડછાયાથી ભડકતા તમારા જેવા કંઈક સજ્જનો રાત્રે અહીં ઝુંપડીએ ભટકે છે. તમારા પૈસાના જોરે તમે અહીં ફાવો છો. હમારી દરિદ્રતા, હમારા મનની શિથિલતા પણ કંઈક અંશે તમને અહીં સફળતા અપાવે છે. ખરી રીતે અસ્પૃશ્ય હમો નથી, તમે ઉચ્ચ વર્ણના ઢોંગ-દાંભિકતાના પૂજારીઓ! અસ્પૃશ્ય તો તમો છો." સોનાના ઉગ્ર શબ્દોનો પડઘો શમે તે પહેલાં દાસીએ દ્રઢતાથી યશવંતને કહ્યું.

"યશવંત, એ કળથી નહિં માને તો બળથી વશ કરજે. એના બોલવા ઉપર ધ્યાન ના આપીશ."

"બેટા એમજ કરવું પડશે" કહીને જ્યારે યશવંત ઉભો થયો ત્યારે સાસુજીના શબ્દે દિગ્મુઢ બનેલી સોના થોડીવાર અવાક રહીને બોલી "ના, બાઈજી! તમારે બનેમાંથી કોઈએ બળ નહિં વાપરવું પડે. તમારી બુદ્ધિ બગડી ત્યારથી હું જીવતી બળી મરેલી જ છું. આવ, ઓ યુવાન! તારા મનોરથ પૂર્ણ કર." સોનાના હૃદયના આ ઉદ્‌ગાર નહોતા, શૂન્ય મસ્તકમાંથી વિજળીનો એ બેહોશીનો બકવાદ હતો.

યશવંત એની નજીક ગયો. સોનાના [illegible]-

વાન્ દેહકાન્તી પર મુગ્ધ બનેલો એ વિકારી પશુ પોતાના બાહુપાશમાં એને જકડી લે તે પહેલાં પવનના એક જબરા ઝપાટે દીવો ગુલ થયો. ચૂંબનના એકાદ બે અવાજ સિવાય ઝુંપડીમાં નીરવ શાન્તિ હતી. ફક્ત ખૂણામાં ઉંઘવાનો ઢોંગ કરતી ડોશીના નાકનો અવાજ સંભળાતો હતો. બહાર તારાઓ રડતા હતા. પવન નિસાસો નાંખતો હતો. રજનિરાણી ડુસકાં ભરતી હતી.

☆

અને એવી તો કંઈક રાત્રી પસાર થઇ ચૂકી. હરિજનવાસને છેવાડે આવેલી પેલી નાની સરખી ઝુંપડીમાં છલકાતા દારિદ્રતાના સાગરમાં હવે ઓટ આવી હતી. સોનાના ગુચ્છેદાર વાળ પહેલાની માફક હવે ભૂખરા અને સુક્કા નહોતા રહેતા. સુગંધીદાર તેલથી તે ચળકતા અને સુંવાળા બન્યા હતા. દુર્ગંધની દુર્ગંધને ઢાંકતી એ તેલની સુવાસ આખી ઝુંપડીમાં પ્રસરતી. વર્ષો જૂની સોનાની ફાટેલી સાડીને સ્થાને મદુરાની કિંમતી સાડી હમણાં સોનાના દેહને શોભાવતી હતી. પેલું સુદામા જેવું સોનાનું બાળક હૃષ્ટપુષ્ટ બન્યું હતું. ડોશીમાં પણ તાજગી આવી હતી. એના જ માટે વલખાં મારતા એ કુટુંબની ઝુંપડી આગળ થોડા દીવસ થયાં. બે ત્રણ કુતરા વધ્યું ધાન મળવાની આશાએ ઉભા રહેતા. અને એ બધાની આશા સફળ પણ થતી.

આમ અણધાર્યો સુખદ ફેરફાર થવા છતાંય સોના પ્રફુલ્લ નહોતી જણાતી. સદાય ગમગીન રહેતા એના ચહેરા ઉપર બારીકીથી જોનારને દુઃખની આછી વિષાદ છાયા માલુમ પડતી. તે દિવસથી તો એ કાષ્ટની પૂતળી જ બની ગઇ હતી. એના દેહ સાથે એના આત્માએ સંપૂર્ણ બહિષ્કાર સાધ્યો હતો. સોનાનો પવિત્ર આત્મા દેહમાં હોવા છતાં પાણીમાંના કમળની માફક દેહથી અલિપ્ત રહેતો. પહેલાં તો તે યશવંતનો ખુબ તિરસ્કાર કરતી, પણ પાછળથી એ તિરસ્કાર ઓછો થઇ ગયો હતો. ગમે તેવી અપ્રિય વસ્તુના સતત સહવાસે મનુષ્ય સ્વભાવ તેનાથી ટેવાઇ જાય છે.

ડોશીને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહોતો કે સોના આટલી જલદી એનું કહેવું માની જશે એના હર્ષનો પાર ન રહ્યો.

યશવંત ગર્ભનાશક દવાના બીલ ચૂકવતા થાકતો નહિં. એ દવા એને ઘણી મદદગાર નીવડતી. અને આથી એનો વ્યભિચારનો વ્યાપાર દિનપ્રતિદીન વૃદ્ધિ પામ્યો જતો.

યશવંતની વારંવાર સોનાને ત્યાંની અવરજવરને લીધે હરિજનવાસમાં ચર્ચા શરૂ થઇ ચુકી હતી. હરિજનો માટે આ વાત નવી નહોતી. આવું તો એમને ત્યાં ઘણી જગ્યાએ બન્યે જતું. તો પણ એક નવા પ્રેક્ષકના વધારાએ ઉહાપોહ મચ્યો હતો. ગામમાં પણ ચૂપે ચૂપે વાત ફેલાતી હતી. કોઇ યશવંતને છડેચોક આ વાત કહેવાની હિંમત કરતું નહિં. કારણ લગભગ બધા જ ગૌરના ભાઈ પંટીચોર જેવા હતા. તેમ ન હોય તો પણ કોઈનો ભાઈ તો કોઈનો પૂત્ર યશવંતની માફક સંડોવાયલા હોય જ. એટલે હાથે કરીને આ વાતની ભેદી કરી પોતાની આબરૂ ગુમાવવા કોઇ તૈયાર ન થતું.

તનતોડ પ્રયત્ન પછી પણ આ વખતનો સોનાનો ગર્ભ ન છુટયો અને યશવંતના સઘળા પ્રયાસો જ્યારે નિષ્ફળ નીવડયા ત્યારે એની ચિંતાનો પાર ન રહ્યો. ગર્ભપાતની ઓર એક દવાનો એણે ઉપયોગ કરી જોયો. પણ આ વેળાએ વિધિનું નિર્માણ કાંઈ ઓર હતું. યશવંતને સોના કરતા એની પ્રતિષ્ઠાની વધારે ચિંતા હતી. ડોશી પણ કાંઈ પણ નિકાલ લાવવાના વિચારમાં મશગુલ રહેતી.

ત્યારપછી સોનાએ બહાર નીકળવાનું લગભગ બંધ કર્યું હતું. માંદગીના બહાને એ પથારીમાં સૂઈ રહેતી. ખબર લેવા આવનારાઓ એના શરીરની બારીક તપાસ રાખતા અને સોનાના સાચી વસ્તુસ્થિતિ છુપાવવાના અનેક પ્રયાસ છતાં કેટલાક એ હકીકત જાણી જતા. બહાર નિકળી એ વિશેના જાત જાતના ગપગોળા ઉડાડતા.

સાતમો મહિનો પણ પૂરો થવા આવ્યો. યશ-

વંતની મુંઝવણનો પાર ન રહ્યો. જો પૂરા માસે સોનાને બાળક અવતરે તો એની આબરૂના કાંકરા થઈ જાય. લોકોને એ મ્હોં શું બતાવે! જો કે આમ-પણું ઘણાખરા આ વાતથી માહિતગાર હતા, એમાં ભોગ જોગે એના કુકર્મની સાક્ષીરૂપ બાળક જન્મે તો એની હાંસીનો પાર ન રહે. આખો દિવસ તે વિચાર વમળમાં ઝુબકા ખાયા કરતો.

આજે સવારથી સોનાની પીડા અસહ્ય બની હતી. પેટના દર્દે અસાધારણ સ્વરૂપ પકડ્યું હતું. વેદનાની સીસકારી દાબવા પ્રયત્ન કરતી સોનાથી કોઈ વાર જોરથી બુમ પડાઇ જતી. ડોશી બેબાકળી બનીને ઝુંપડીમાં આમથી તેમ દોડતી હતી.

તેજ વખતે ઝડપથી યશવંતે ઝુંપડીમાં પ્રવેશ કર્યો. સોનાની સ્થિતિ એ પારખી ગયો. કોઈ ભયંકર કૃત્ય કરવાની આગાહી આપતી દૃઢનિશ્ચયી રેખાઓએ એના દેખાવડા મુખને સખ્ત બનાવ્યું હતું. ક્રૂરતાથી ચળકતી એની બહાવરી આંખોની ઇશારતે એણે ડોશીને બહાર બોલાવી.

સોના સૂતી સૂતી આ બધું જોતી હતી. ઝુંપ-ડીની બહાર નીકળી યશવંત સાથે છુપી મસલત કરતી ડોશીની અસ્વસ્થ અવસ્થા નિહાળી એના દિલનો વ્હેમ વધુ દૃઢ બન્યો. પોતાનો કાંઈક ઘાટ ઘડાય રહ્યો છે એમ સોનાને અવશ્ય લાગ્યું. થોડીવારે ડોશી અંદર આવી ત્યારે યશવંત બહારથી જ ચાલ્યો ગયો હતો.

બપોર પછી તે પાછો આવ્યો ત્યારે સાથે એકાદ બે દવાની શીશી લેતો આવ્યો. અત્યારસુધીમાં સુમાર વિનાની દવાની બાટલીઓ તે યશવંતના હાથે પી ચૂકી હતી. પણ આજે આ નાની સરખી દવાની શીશીઓ જોઈ એને કંપારી છુટી. જ્યારે યશવંત પ્યાલી લઈ દવા પાવા આવ્યો ત્યારે એણે ઠાકુદી ભર્યા સ્વરે દવા ન

એ હાસ્ય પણ કે

તે બોલ્યોઃ—"ગાંડી

પીડા હમણાં થોડીવારમાં શમી જશે." એક રીતે એના શબ્દો સાચા હતા. સોનાની ખૂબ આનાકાની છતાં બળાત્કારથી પ્યાલીનો પેલો ભેદી પદાર્થ પાયા પછી જ યશવંત જંપ્યો. બે ત્રણ કલાકની અસીમ પીડા અને અસહ્ય તડફડાટ પછી સોનાની બધી પીડા શમી ગઈ. તે કાયમને માટે શાંત બની ગઈ. એનો પવિત્ર અને પૂજનીય આત્મા અમર ધામની મુલાકાતે ઉપડી ગયો.

થોડીવાર રહીને યશવંત ચુપચુપ ઝુંપડીની બહાર નીકળી ગયો કે તરત જ ડોશીએ રૂદનના લાંબા અવાજે ઝુંપડી ગજવી મૂકી. તેમાં સોનાના બાળકે સાથ પૂર્યો. એ સાંભળી થોડા ઘણા ગેરા આવી પહોંચ્યા. તેઓએ છેડા તાણી પંચમના સુરે ડાઘુ-ઓને આમંત્રણ આપ્યા. બારણે એકઠા થઈ ગયેલા ડાઘુઓએ સોનાના સુકોમળ દેહને ઠાઠડી સાથે બાંધ્યો અને સ્મશાનઘાટે ઉપડ્યા.

આથમતી સંધ્યાના સીંદુરરંગી કિરણો સાથે જલતી ચીતાની લાલ જ્વાળા ભળીને એકતા સાધવા મથતી હતી. ડાઘુઓમાં કોઈની આંખે આંસુ હતા, કોઈને ગળે ડુમો ભરાયો હતો, કોઈના ગળગળા સ્વરમાં નીકળતો શબ્દ ગળે આવી અટકી જતો; સહુ કોઈ જાણતા હતા કે આ આકસ્મિત મૃત્યુ છે. નદીનાં પાણીમાં ભેખડ ઉપર સળગતી ચીતાના લાલ-પીળા ભડકા ચિત્ર વિચિત્ર આકાર ઉત્પન્ન કરતા હતા.

તેજ વખતે ગામની ભાગોળમાં દારૂના નશામાં લથડિયા ખાતો દૂધો દાખલ થતો હતો. દૂરથી રડતા એના બાળકનો સ્વર એના કાને અથડાતો હતો.

સંધ્યા રડતી હતી. રજનિરાણી ધીરે ધીરે તેને સોડમાં લપાવતી હતી.×

સંપૂર્ણ.

× આ વાર્તાના પાત્રો અને પ્રસંગો કલ્પિત છે.

લગ્ન અને પ્રેમ

લેખક: ચંપકલાલ શાહ વડોદરા
(હપ્તો બીજો)

સંસાર ગાડીના બે ચક્રો પતિ અને પત્ની

પતિ સ્ત્રીનો શિરતાજ છે.

પતિ સ્ત્રીના હૃદય સરોવરનો હંસ છે.

પતિ સ્ત્રીના પ્રાણોનો પ્રાણ છે.

પતિ સ્ત્રીનું મોહન રૂપ છે.

પતિ વડે સ્ત્રીત્વની શોભા છે.

પતિ સ્ત્રીનો ઉદ્ધાર છે.

પતિ પ્રસન્ન થાય તો ઇશ્વર પ્રસન્ન રહે છે.

પતિ એ એક ઈશ્વરી શકિત છે, જેને સ્ત્રી સમજી શકે છે, જોઈ શકે છે અને કામ લઇ શકે છે.

પતિની સ્ત્રી ભાગીદાર છે.

પતિની સ્ત્રી જીવન નૌકા પાર લગાવનાર નાવિક છે.

પતિ છે જીવનના કર્તવ્યનો હિસાબ બતાવનાર ગણિત શાસ્ત્રી.

પતિ વિશ્વાસનું તાવીજ છે.

પતિ સ્ત્રી માટે અમૃત છે.

પતિ છે સ્ત્રીના શરીરમાં ચમકદમક લાવીને ખુશમિજાજ રાખનાર મીઠો રસ.

પતિ છે પત્નીના હૃદયકાશમાં વિમલચંદ્રની જયોત્સના, જેની ચમક વડે સ્ત્રી શોભા પામે છે.

પુત્રી એ પત્થર નથી. પુત્રી તો 'માતા' છે!

જગતમાં સર્વત્ર કુમારીકા શુકનવંતી ગણાય છે.

કન્યાદાન એ જગતનું સર્વોત્કૃષ્ટ દાન છે.

વહુ એ માટલાનું ઢાંકણું નથી. પગનો જોડા નથી.

વહુ તો છે કુંટુંબની શોભા, ખાનદાનનું ખમીર.

પતિ બહારથી કમાઈ લાવે છે પણ તેની સુયોગ્ય વ્યવસ્થા પત્નીજ કરે છે.

વ્હાલસોયા ભાઇ ભાડુંઓને છોડી પત્ની સાસરવાસમાં આવી કુંટુંબની શોભા વધારે છે.

જનની અને જનકને આંસુ સાથે પ્રથમ છોડતી કન્યા, સાસરવાસમાં હળી જતાં ત્યાં તે મધુરતા પ્રસરાવે છે.

સંસારના બે કુંટુંબોના મીઠા સંબંધો જાળવનાર પત્ની છે.

'શેર માટી' અને પારણાનો પોઢનાર એજ પત્ની આપનાર છે.

કુળની કીર્તિ વધારના, વંશનો વેલો ચાલુ રાખનાર પત્ની છે.

પત્ની એ માતા છે અને જગતમાં માતાનું સ્થાન બીનહરીફ છે.

આર્યાવર્તના સંસ્કારોના આ વિચારો છે. પુરુષની સ્ત્રી ગુલામડી નથી, સ્ત્રી પુરુષની નોકરાણી કે રાંધનારી જ નથી. સંસારની વાડીને પ્રફુલ્લ રાખનારી છે. વાડીના ગુલાબોને તે જન્મ દેનારી અને પોષનારી જગતની મહાશક્તિ છે. જગતને વિજ્ઞાનીકો, વિદ્વાનો, સાહસીકો અને મુત્સદ્દીઓની જન્મદાત્રી સ્ત્રી જ છે! 'પતિ સ્ત્રીનો શિરતાજ છે' એ વાંચીને ભડકશો નહિ. પતિ–પત્નીની પરસ્પરની ફરજોનું જો બરાબર પાલન થાય તો તે સંસારમાં સુખનો વરસાદ વરસે અને છતાં ત્યાં પતિ સ્ત્રીનો શિરતાજ જ રહે! સ્ત્રીને માત્ર હલકી પાડવા માટેના આ 'પ્રચાર સૂત્રો' નથી પણ અલૌકિક દાંપત્ય પ્રેમ બાદ સ્ફુરેલા સનાતન મધુર વચનો છે. સ્ત્રીએ પુરુષની પૂરક છે અને પુરુષ સ્ત્રીનો પૂરક છે. કુદરતી અવાજ પ્રમાણે પરસ્પરની જરૂર પડે છે અને તેથીજ લગ્નનો રિવાજ ચાલુ થયો છે. તેમાં પુરુષ ઉંચો છે, સ્ત્રી નીચી છે. પુરુષ પ્રથમ અને સ્ત્રી પાછળ, એવી ભાવના એવા વિચારો લાવવાની જરૂર નથી.

મોટી ઉંમરે લગ્ન ના કરો

યૌવનમાં પ્રવેશતી બાળા સાથેનું લગ્ન સર્વોત્તમ છે. પણ એક પત્ની મૃત્યુ પામતા, બીજું લગ્ન કરનાર સ્વભાવતઃ તે નિયમનું પાલન કરતા નથી. તેવા પ્રસંગે બની શકે ત્યાં સુધી મોટી ઉમરની

કન્યા સાથેજ લગ્ન કરવા જોઈએ. પોતાની ઉમર કરતા ઘણી નાની ઉમરની કન્યા સાથે લગ્ન કરવાથી વાસ્તવિક સુખ પ્રાપ્ત થતું નથી. પતિ અને પત્નીના પરસ્પર પ્રેમ-સંમિલનમાં જ સ્વર્ગીય સુખ છે. વૃદ્ધ પતિ પોતાની યુવાન સ્ત્રી સાથે કદાપિ આત્મિક એકતા મેળવી શકતી નથી; ઘણા વૃદ્ધ પતિ સમજે છે કે તે પોતાની પત્નીને વસ્ત્રાલંકાર વગેરે વડે ખુશ રાખી શકશે, પણ તે માત્ર મિથ્યા ધારણા છે. વસ્ત્રાલંકાર મળતાં યુવતી પતિદેવને કદાચ પ્રસન્ન રાખી શકે પણ તે હૃદયથી પતિ સાથે પ્રેમ કરી શકતી નથી. જે યુવતીઓ પોતાના વૃદ્ધ પતિને વિશ્વાસ આપે છે કે તે તેમને પ્રેમ કરે છે, તે માત્ર કહેવા પૂરતું જ હોય છે. લોકોક્તિ પ્રસિદ્ધ છે—વૃદ્ધસ્ય તરુણી વિષમ્ અથવા વૃદ્ધ માટે તરૂણી ઝેર સમાન છે.

ટૂંકમાં એજ કે મોટી ઉમરવાળા યુવતી સાથે લગ્ન કરી પોતાના જીવનને દુઃખમય ન બનાવે એજ પ્રમાણે જે પુરુષ અનેક પત્નીઓ કરે છે તે પણ ઝેરનું વાવેતર કરે છે. કેટલાકનું કહેવું છે કે એક પુરુષ અનેક સ્ત્રીઓની સાથે સમાન રીતે પ્રેમ કરી શકે છે પણ એ પ્રકારનો વિચાર ફક્ત અનુભવશૂન્ય મનુષ્યોનો હશે. સંસ્કૃતમાં શત્રુતાનો ઉલ્લેખ કરતાં સ પત્નીઓનો ઉલ્લેખ કરેલો છે. સ્વાસ્થ્યની નજરે પણ જો મનુષ્ય એક કરતાં વધુ સ્ત્રીઓ સાથે સહવાસ કરે, તો તે હાનિકારક બને છે. સ્ત્રી-સહવાસનો શારીરિક, માનસિક તથા આધ્યાત્મિક પ્રભાવ હોય છે.

આત્મિક આનંદ

તંદુરસ્ત સ્ત્રી તથા પુરુષનો દેશ-કાળને અનુચિત નિયમો પ્રમાણે સહવાસ થાય તો તૃપ્તિ અને આનંદનો ઉદય થાય, શારીરિક સ્ફુર્તિ સાથે માનસિક વૃત્તિઓનો વિકાસ થાય છે. બે પ્રાણીઓના સંમિલન વડે નીરક્ષીરની માફક તેમના મન અને શરીર એક થઈ જાય છે. એકના શરીરના અનેક કીટાણું બીજાના શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે અને બે જૂદા પદાર્થ સર્વથા એક બની પારસ્પરિક વિભિન્નતાને દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે. સહભોજન વગેરે પણ તેવાજ હેતુઓસર યોજાય છે. સ્ત્રી પુરુષના સંમિલનથી વધીને કોઇ બીજી એવી યોજના નથી, જે વડે બે પ્રાણીઓમાં આટલું વધુ ઐકય સ્થાપિત થાય. સહવાસમાં માનસિક અને આધ્યાત્મિક તૃપ્તિના મુકાબલામાં શારીરિક તૃપ્તિનું એટલું બધું મહત્વ નથી. બે સ્ત્રી પુરુષ જો એક બીજાના શત્રુ હોય, તેઓ પણ સમાગમમાં શારીરિક વિષય સુખનો અનુભવ કરશે. પણ એક બીજાને આત્માર્પણ કરનાર પતિ-પત્ની જે આધ્યાત્મિક આનંદ અનુભવે છે તે આનંદ ત્યાં માનસિક વિરોધ હોવાથી મળી શકશે નહિ.

શારીરિક સમાગમ તો મિલનનું બાહ્ય રૂપ છે. વિષય સુખને માત્ર શારીરિક આનંદ માનનાર અને અનેક સ્ત્રીઓનો ઉપયોગ કરનાર ચિત્તને પોષણ આપતી માનસિક તૃપ્તિ મેળવી શકતો નથી. એજ માનસિક તૃપ્તિ અથવા આધ્યાત્મિક આનંદનું નામ પ્રેમ છે. ટૂંકમાં એમ કહી શકાય કે પ્રેમ વિનાનો સમાગમમાં વાસનાઓનો અગ્નિ ક્ષણિક શાંત થઈ શકે, પણ સર્વથા સુખકારી અને તૃપ્તિદાયક સહવાસ ફક્ત પરસ્પર પ્રેમ કરનાર સ્ત્રી પુરુષોમાં જ હોય છે. તેથી અનેક પત્નીઓ કરનાર માનવી ક્ષણીક શાંતિ મેળવી શકતો હશે પણ તેને ક્યાંયથી પણ પ્રેમ મેળવી શકતો નથી. સાથે સપત્નીઓના હૃદયમાં પ્રજ્વલતો અગ્નિ તેના શરીર અને મનને સદા સળગતા હોય છે. (ક્રમશઃ)

દંપતી સુખ માણવા માટે એક અપૂર્વ માર્ગદર્શન આપતો ગ્રંથ
વાત્સ્યાયન પ્રણીત
કામસૂત્રમ્ ભાગ ૧ લો
અનુવાદક : રમણીક અ. મહેતા
અસલ મુની શ્રીના સંસ્કૃત પુસ્તક ઉપરથી આ ગ્રંથ તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે.
આમાં શ્લોકો. જયમંગલાની ટીકા. શ્લોકોનો સરળ ભાવાર્થ આંગલ લેખકોની તારવણી વગેરે આ ગ્રંથમાં છે. આ ગ્રંથ દરેક દંપતીએ અવશ્ય વસાવવો ઈચ્છનીય છે.
કિંમત રૂ પાંચ ટ. ખ. ૦॥ આના
લખો.
જીવનલાલ અમરશી મહેતા
પીરમશાહરોડ, અમદાવાદ.

અખિલ હિંદ મહિલા સંમેલન

શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ. બી. એ. એલએલ, બી. બી.

હિંદની મહિલાઓનું અઢારમું સંમેલન ૧૯૪૫ ની ડીસેંબરની ૨૮ તારીખે સિંધ હૈદ્રાબાદમાં મળ્યું હતું. પ્રમુખસ્થાને જાણીતા ગુજરાતી સન્નારી શ્રી. હંસાબેન મહેતા હતા. આ સંમેલનની વિશેષતાઓ અનેક હતી. યુદ્ધ વિરામ પછીનું આ પ્રથમ સ્ત્રી સંમેલન હતું. છેલ્લા યુદ્ધમાં હિંદે ઘણોજ ઉપયોગી ભાગ ભજવ્યો છે. હિંદી સૈનિકો યુરોપ, આફ્રીકા, બ્રહ્મદેશ, અને પાસીફીકના યુદ્ધક્ષેત્રે લડ્યા છે. હિંદે અનાજ, કાપડ, અને યુદ્ધ સામગ્રી જુદા જુદા દેશોમાં મોકલ્યાં છે. અંગ્રેજી, અમેરિકી, અને અન્ય મિત્ર રાજ્યોના સૈનિકોએ હિંદ ભૂમિ નજરે નિહાળી છે ગાંધીજી, જવાહરલાલ વિજ્યાલક્ષ્મી, અમૃતકુંવર, આદિ આગેવાન હિંદી સ્ત્રી પુરુષના નામો જગતભરમાં જાણીતાં થયાં છે. પૂર્વના પ્રદેશોને પરાધિન રાખી શકાશે નહિ, એવાં આંદોલન પશ્ચિમનાં મહારાજ્યોમાં થવા માંડ્યા છે. એવે સમયે આ સંમેલન મળવાથી હિંદ બહારની સ્ત્રીઓનું ધ્યાન ઘણી સારી રીતે ... હતું.

આ કારણથી જુદા જુદા દેશોના પ્રતિનિધિઓએ આ સંમેલનમાં હાજરી આપી હતી અને પોતાના દેશના શુભેચ્છાના સદેશા આપ્યા હતા. હિંદી પ્રધાનનાં પત્ની લેડી પેથીક લોરેન્સે પણ સંદેશો મોકલ્યો હતો. ઈંગ્લંડની સ્ત્રીઓ તરફનો સંદેશો મીસ અગાથા હેરિસને જાતે સંમેલનમાં સુણાવ્યો હતો. રશીઆનો સંદેશો ડૉ. હના રીધે અને લંકાનો સંદેશો ડૉ. રત્નમે આપ્યો હતો. મેડમ અલ. સૈદ આરબ સ્ત્રીઓના સંગઠન સમાજનો સંદેશો લાવ્યાં હતાં. સ્ત્રીઓને પરાધીનમાં રાખતા કાયદાઓ દૂર કરવાના અરબી સ્ત્રીઓના પ્રયત્ન માટે તેમણે સહાનુભૂતિ માંગી હતી, અને પેલેસ્ટાઈનના પ્રશ્ન સંબંધી પરદેશીઓની ડખલગીરી દૂર કર થાય તે માટે હિંદી સ્ત્રીઓનો ટેકો માંગ્યો હતો. કું. વેણુ ચીતલે બ્રિટનની ઈંડીયા લીગની સ્ત્રી શાખા તરફથી સંદેશો લાવ્યાં હતાં. આ ઉપરાંત મહાત્મા ગાંધી, પંડિત જવાહરલાલ, વગેરે આગેવાનોના પણ પ્રેરક સંદેશા હતા.

પરદેશના પ્રતિનિધિઓને પ્રત્યુત્તર આપીને પ્રથમ દિવસને અંતે શ્રી. સરોજીની નાઈડુએ તેઓ સૌને હિંદી સ્ત્રીઓ તરફથી સંદેશ આપ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું હતું કે: "સ્ત્રીત્વ અવિજાજ્ય છે. હિંદની સ્ત્રીઓ, જગતની સર્વ સ્ત્રીઓ સાથે સહકાર કરવા સતત તૈયાર છે. અમે યુદ્ધને ધીક્કારીયે છીયે. અમારી રંગભેદથી ધીક્કારીયે છીયે. જે પ્રજાઓનું શોષણ થાય છે તે પ્રજાઓ સાથે અમે સહાનુભૂતિ ભર્યો સહકાર કરવા આતુર છીયે. અમારા પોતાના દેશમાં અમારા હક્કો છીનવાયા છે. છતાંયે અમે અમારી સાત્વિકતા ગુમાવી નથી. સ્વાતંત્ર્યનો પાયો સાત્વિકતાજ છે. અમે હવે ગુલામીમાં રહેવાના નથી. આયમતા યુગની સ્ત્રીઓમાં કદાચ નબળાઇ આવી હશે તો પણ નવયુગની નારી સબળ છે, સંગઠિત છે, અને સ્વાતંત્ર્યની પિપાસુ છે. અમારો જુસ્સો જીવે છે. પ્રગતિશીલ દેશોની નારીઓને હું કહું છું કે–તમારો દેશ સરખો કરો, સ્ત્રીત્વની ઉચ્ચ ભાવનાથી પ્રેરાઇને પૃથ્વી ઉપર સુલેહશાંતિ સ્થપાય તેવા યત્ન કરો, એજ કાર્ય સ્ત્રી માત્રનું છે."

આ સંમેલને આંતરરાષ્ટ્રીય ભૂમિકા સ્વીકારીને પોતાનું કાર્યક્ષેત્ર વ્યાપક બનાવ્યું છે. સ્ત્રીઓએ પોતાના પ્રશ્નો ઉપરાંત જગતના રાજકારણના પ્રશ્નો પણ વિચારવા માંડ્યા છે તે આનંદની વાત છે. આથી સ્ત્રીઓનો એક વધુ રાજકીય પક્ષ સ્થપાશે તેવો ડર રાખવાની જરૂર નથી. આજની પરિસ્થિતિમાં તો રાજકીય પ્રગતિ અને સામાજિક પ્રગતિ ઘણીવાર એકાકાર બને છે, એટલે આ સંમેલનમાં રાજકારણનો પણ સમાવેશ થાય તે સ્વભાવિક છે. સંમેલનના પહેલાજ ઠરાવમાં હિંદને માટે તત્કાલ સ્વાતંત્ર્યની આવશ્યકતા દર્શાવવામાં આવી છે. બીજાં એક ઠરાવમાં જગત યુદ્ધનો અંત આવ્યો તેની સાથે મોટા નહિ તો નાના મોરચા ઉભા કરી પરાધીન પ્રજાઓને ગુલામીમાં જકડી રાખવાની મોટા રાજ્યોની ચળવળને વખોડી કહાડવામાં આવી છે. વ્યક્તિ માત્રને શહેરી સ્વાતંત્રતા હોવી જોઇયે એ ઠરાવના સમર્થનમાં વક્તાઓએ ઓર્ડીનંસ રાજ્યનો અંત લાવવા માટે જુસ્સાભેર દલીલો કરી હતી. આ સંમેલનમાં સ્ત્રીઓના હક્ક પત્રની વાત આગળ આવી છે તે

ખાસ નોંધવા યોગ્ય છે. પ્રમુખના વ્યાખ્યાનમાં આનો નિર્દેશ અને વિસ્તૃત ચર્ચા છે. સંમેલને પણ એક ઠરાવ કરીને સમિતિને આ હક્ક પત્રનો ખરડો તૈયાર કરવા જણાવ્યું છે. હિંદી સ્ત્રીઓ પરિચારિકા અને દાયણ થાય તે માટેનું શિક્ષણ લેવા તેમને ઉત્તેજન આપવું જોઇએ એવો પણ એક ઠરાવ થયો છે. સ્ત્રીઓના વારસા હક્કો તેમજ બીજા શિક્ષણ સબંધી ઠરાવો પણ થયા છે. વળી આ સંમેલને સ્ત્રીઓના હક્કો સબંધીનીજ ચર્ચા નથી કરી પણ સ્ત્રીઓની જવાબદારી અને કર્તવ્યોની પણ ચર્ચા કરીને વ્યાજબી પગલું ભર્યું છે. સ્ત્રીઓનો મુખ્ય પ્રશ્ન તો પોતાનું મનુષ્યત્વ, રાજ્ય પાસે, સમાજ પાસે, અને પુરુષો પાસે સ્વીકારાવાનો છે.

આટલી વાત મોટા હક્કો બાબત થઇ. પરંતુ આ સંમેલનની સ્થાયી સમિતિનું બીજું પણ કાર્ય છે. અને તે સ્ત્રીઓમાં કરવાનું છે. આપણા દેશમાં એકસોમાંથી અઠાણું સ્ત્રીઓ નિરક્ષર છે. તેઓ ગરીબાઇમાં, વહેમોમાં, અને રોગોમાં જીવન ગાળે છે. મનુષ્યત્વના કે સ્ત્રીત્વના હક્કો કે અધિકારોમાં તે સમજતી નથી. અને જ્યાં મિલકતજ નથી ત્યાં વારસા હક્કોની વાતજ ક્યાંથી હોય! આ સ્ત્રીઓને માટે ઘણું ઘણું કાર્ય કરવાનું છે. સ્ત્રીઓ માટે કાયદેસર હક્કો મેળવવાનું તો પ્રમાણમાં સહેલું છે. પરંતુ તેમનામાંથી વહેમો–અજ્ઞાન–અને ગરીબાઇ દૂર કરવાનું બહુજ મુશ્કેલ છે. આ માટે મહિલા પરિષદની પ્રવૃત્તિ ગામડે ગામડે ફેલાવવી પડશે. ધર્મકાર્ય તરીકે આ કામ સ્વીકારનાર સ્ત્રી પુરુષોની એક ફોજ ઉભી કરવી પડશે. અને પુરજોસથી આ કાર્ય શરૂ કરી દેવું પડશે. અજ્ઞાન સ્ત્રીઓ ભણેલી સ્ત્રીઓને પોતાનામાંની ગણતી નથી. શીખેલી સ્ત્રીઓએ અજ્ઞાન સ્ત્રીનો અને શહેરી સ્ત્રીએ ગામડાંની સ્ત્રીનો સંપર્ક સાધવો પડશે. તેમનામાં ભળી જવું પડશે. તેમ થશે તોજ કાંઇ કાર્ય કરી શકશે.

卐

આવતી કાલનું જગત

લેખકઃ શ્રી. અમૃતલાલ શેઠ મુંબઇ.

આ મહિનામાં પ્રજામાં વધુ ગભરાટ પેદા થાય તેવા વટ હુકમો બહાર પડશે. અને કાળી બજારમાં પેદા કરેલાં કાળા નાણાંઓનો સંગ્રહ કરનારાઓ માથે હાથ દઇને બેસસે. જાન્યુઆરી મહિનામાં જે લોકોએ ખોટા ડેકલેરેશનો કરીને પૈસા મેળવેલા હશે તેઓને બહુ જ સહન કરવું પડશે. પણ જે લોકો ખરા હશે તેઓને વાંધો આવશે નહિ. તેમ ગ્રહયોગો બતાવે છે. હર્સલનું માર્ગી થવું તેમજ શુક્રનો ઉદય કંઇક બેંકીંગ પાર્ટીઓને ઉઘાડશે અને તેને લીધે તેમાં રોકેલા પૈસાવાળા ગરીબ અને મધ્યવર્ગના માણસોને સહન કરવું પડશે. સોના ચાંદીના બજારોના ભાવો નીચા જશે અને મંદીના પગરણ શરૂ થશે. સખ્ત ઠીમને લીધે હિંદુસ્તાનના પાકને સહન કરવું પડશે. અને તેથી કેટલાક ભાગોમાં દુષ્કાળ જેવી સ્થીતિ ઉભી થશે. ઠંડી તથા વાવાઝોડાને લીધે કેટલાએ કુટુંબો ઘરબાર વગરના થશે. ધરતીકંપના આંચકાઓ લાગશે. કેટલીક જગ્યાએ હડતાળોનો પવન ફુંકાશે પણ સરકાર વચ્ચે પડવાથી સમાધાન થશે. શનિ મંગળનો પૂર્વમાં ૪૦ અંશના તફાવતે અસ્ત થવાથી, પોલાંડ, રૂમાનીયા, તુર્કી, પેલેસ્ટાઇન, અને લેવેન્ટમાં, ઝગડાઓ ઊભા થશે. અને લડાઇ જેવું વાતાવરણ ઊભુ થશે. અમેરીકાને સારો ફાયદો થશે પણ દક્ષિણ અમેરીકાની તથા દક્ષિણ આફ્રિકાની નદીઓમાં મોટી રેલો આવશે અને તેને લીધે કિનારા પરના ગામડાઓ અને શહેરો નાશ પામશે. જર્મનિ તથા જાપાનમાં પાછી બળવાખોર પ્રવૃત્તિઓ ઊભી થશે અને કેટલાએ બંડખોર કાવત્રાઓ બહાર આવશે. હિંદુસ્તાનમાં પણ લોકોની બળવાખોર પ્રવૃતીઓને વેગ મળશે. પણ સરકાર સખ્ત હાથે દાબી દેશે. ચુંટણીની પ્રવૃતીઓને જોર મળશે. બજારોમાં ભયંકર ઊથલ પાથલ આવશે. અને કેટલાએ વેપારીઓ પાયમાલ થશે. ફ્રાન્સમાં ચાલુ સરકાર બદલાશે. અને હિંદુસ્તાનમાં ક્રાન્તિ કારક ચળવળ શરૂ થશે.

મ્હારી લેખિકા પત્ની.

લખનારઃ-મી. જી. પી. શ્રીવાસ્તવ, બી. એ. એલએલ. બી.

સ્થળ—સડક.

મી. દિલજલા વર્તમાનપત્રોનું પડીકું લઇ પ્રવેશ કરે છે.

દિલથીઃ-વર્તમાનપત્રોવાળા સાથે કોણ જાણે શું દુશ્મની હતી કે મારી ખાસી ભલી સ્ત્રીને લેખિકા બનાવી સત્યાનાશ વાળી નાંખ્યું. લોકો કહે છે ખુશીની વાત છે કે તારી સ્ત્રી આટલે દરજ્જે કાબેલ થઈ. હું કહું છું કે મ્હારી શત્રુઓની સ્ત્રીઓ પણ એવી કાબેલ થઈ જાય! હું ભુખ્યો તરસ્યો, ઓફીસથી ઘેર આવ્યો અને તે કમ્બખ્તે એ નાદિરશાહી હુકમ કરી પાછા પગે કાઢ્યો કે હમણા જ જઇને કોઈ સારા લેખક પાસેથી કવિતા અથવા લેખ લખાવી મારા નામે છપાવવા "નવીન પત્રિકા"ના શીરનામે રવાના કરી પછી ઘરમાં પગ મૂકો; કારણ કે તમે ઘેર આવી રકઝક કરી મારું મગજ બગાડી નાંખ્યું, અને મેં વિચારેલું કાવ્ય આ ગરબડ જાલામાં ભૂલાવી દીધું. હે ઇશ્વર! હવે હું લેખક શોધવા ક્યાં જઉં? જ્યાં જોઉં ત્યાં હરકત જ નજરે પડે છે. કોઈ કહે એકાદ પુસ્તક લાવો તો મૂળ લેખકનું નામ સફા ચટ ઊડાવી આડું અવળું ભાષાંતર કરી દઉં. કોઇ કહે બેચાર લેખ લાવો તો તેના પગ માથું ભેગા કરી સફાઇથી એક નવો લેખ તૈયાર કરી આપું, અને ભાષા એવી કઠણ મૂકી દઉં કે ન કોઈ વાંચે અને ન કોઇ અર્થ કરે કે જેથી એબ ખુલી જાય. પણ આ વખતે હું પુસ્તક કે બેચાર લેખો ક્યાંથી લાવી શકું? ભૂખથી પ્રાણ નીકળી જાય છે. વર્તમાન પત્રોના બંડલ! હવે તો તારો આસરો છે. ચાલ તને ગાંધીને હવાલે કરી જે મલે તેમાંથી થોડો ગોળ ખાઈ પાણી તો પી લઉં. એજ કારણે ઘરમાંથી તારી ચોરી કરી છે. આગળ જોયું જશે. હે પ્રભુ કોઇ લેખકથી મેળવી દે જે. મારી મુશ્કેલી ટાળી શકે!

[ગડબડનું આવવું.]

દિલઃ—કેમ ભાઈ, તમે કોણ છો?

ગડબડઃ—હું સમજ્યો આપ મનેજ કંઈ પૂછી રહ્યા છો. ભૂલ થઇ ગઈ. માફ કરજો સાહેબ!

દિલઃ—હા હજરત જરા સાંભળો. હું આપને જ પૂછું છું.

ગડબડઃ—[અહીં તહીં જોઈને] શું મને બોલાવો છો!

દિલઃ—હા સાહેબ, હા. આપ મને કોઇ કવિનું ઠેકાણું બતાવી શકશો?

ગડબડઃ—એક નહિ સેંકડોનાં.

દિલઃ—તો મહેરબાની કરી બતાવો કે એ લોકો ક્યાં મળશે?

ગડબડઃ—સીધા પાગલખાનામાં ચાલ્યા જાઓ!

દિલઃ—અને લેખકો?

ગડબડઃ—કાંજી હાઉસમાં અથવા દરિયા કિનારે.

દિલઃ—મશ્કરી મુકી દ્યો. હું સાચું કહું છું કે મને એ લોકની સખ્ત જરૂર છે.

ગડબડઃ—હું પણ સાચું કહું છું. તમે ત્યાં સુધી જવાની તસ્દી તો લ્યો પછી મારા કહેવાની સચ્ચાઈ કે જુઠાઈની ખબર પડશે.

દિલઃ— મને વિશ્વાસ નથી આવતો.

ગડબડઃ—હું તો પ્રથમથી જ સમજતો હતો કે તમે મને નથી પૂછતા. નહિ તો વિશ્વાસ ન આવે એ બને જ કેમ?

દિલઃ—[સ્વગત] અજબ ખોપરીનો માણસ છે, પરંતુ એના એ અજબ દિમાગમાં જ મારા મતલબની વાત દેખાય છે. (પ્રકટ) કેમ ભાઈ ચાલતા થયા? અરે મને એટલું તો બતાવતા જાઓ કે હું કવિઓ અને લેખકોને કેવી રીતે ઓળખી શકું!

ગડબડઃ—શું કહ્યું! કેવી રીતે ઓળખી શકું! બહુ જ સહેલી તરકીબ છે. સાંભળો! કવિઓની

આંખ ખોપરીમાં હોય છે જેથી તેઓ આસમાન સિવાય બીજી કોઇ વસ્તુ જોઇજ શકતા નથી. અને લેખકોની આંખો પાછળ હોય છે એટલે તેઓ પાછળની વાતો જ જુએ છે, આંખ સ્હામેની વસ્તુ તેમની નજરે જ નથી ચ્હડતી.

દિલઃ—આ તો બાળપણમાં સાંભળેલી ભુતોની વાતો જેવી છે. માણસોની એવી વાતો તો નથી સાંભળી.

ગડબડઃ—તો એ લોકો માણસો જ કયાં છે !

દિલઃ—તો પણ મારું કામ આવી વાતોથી નહિં થાય. મને સાફ સાફ બતાવી દ્યો કે આજ કાલના અપ-ટુ-ડેટ કવિઓની શું પહેચાન છે ?

ગડબડઃ—સાંભળો. જેની આખી ઉમર ગંવારી બોલી બોલવામાં ગુજરી હોય, જેણે જીવન ભરમાં એકવાર પણ ખરું કાવ્ય નથી સાંભળ્યું, જેણે સ્વપ્નમાં પણ ભાષાની ખુબી અને ખુમારીનો સ્વાદ નથી ચાખ્યો, જેઓ કવિતાનો આદર્શ માત્ર શબ્દોને બેસાડવાનોજ સ્હમજ્યા હોય, અને પદ બેસાડવામાં ભલે વ્યાકરણના કટકા ભુચકા થઈ જાય, ભાવ અને રસ ભલે ખાખમાં મળી જાય, એ વાતોની જે પરવા ન કરે, જે દિલના અનુરાગપર કવિતાને કાયમ કરવાને બદલે ગમે ત્યારે અને ગમે ત્યાં ખુદ કવિતા પર હુમલો કરવાને તૈયાર રહે. પદ બેસાડતાં કાનથી બીલ્કુલ કામ ન લેતાં માત્રાઓને ગણી ગણી મૂકે અને પચીસ પચાસ વખત શબ્દો નો ફેરફાર કરે, જુના શબ્દોથી જ્યાં કામ ન ચાલે ત્યાં તરત નવાં અનાડી શબ્દોની ભરતી કરી લે. એટલાથી પણ કામ ન ચાલે તો સમાસનું પ્રેસીંગ (દબાવ) કરતા જાય. એટલે સુધી પણ ઠીક ન પતે તો ઉપસર્ગોના અહીં તહીં ઘોંચપરોણા કરે. હજી ચર્ણું ઢીલું રહે તો એકાદા સીધા પુરાના બેગુનાહ અક્ષરની ટાંગ નિર્દયપણે લંબાવી જરૂર પ્રમાણે ગોઠવી દે. જો

રામતીર્થ બ્રાહ્મી તેલ

સ્પેશીઅલ નં. ૧

મગજના જ્ઞાનતંતુઓ બળવાન બને છે. ગાઢ નિદ્રા આવે છે. ધોળા વાળ કાળા થાય છે. વાળ ખરતા અટકે છે. ટાલમાં વાળ ઉગે છે. ખોડો મટે છે. યાદશકિત અને આંખની દૃષ્ટિ વધે છે. દરેક ઋતુમાં બહેનો, પુરુષો અને બાળકો માટે મહાન ફાયદો કરનાર છે. માથાનો દુખાવો મટે છે.

મોટી બાટલી કિંમત રૂા. ૩—૮—૦

નાની બાટલી કિંમત રૂા. ૨—૦—૦ બધે મળે છે.

શ્રી રામતીર્થ યોગાશ્રમ

૪૪૮, સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, મુંબઈ-૪.

સોણલ પરી

સોણલ પરી! હો રે સોણલ પરી!!
કયાંથી ઝબૂકે તું નિંદર મહીં!
ધીરથી પેસે શે બીડેલાં પોપચે!
આશા-વીણાના સૌ ઝણકાવે તારને!
સ્વપ્નોના સોનેરી દોરે તું ગૂંથે!
આવીને સરકે તું વિશ્વે કયહીં!
ઝબૂકી જાતી તું નિંદર મહીં! ૧

મીઠા મધુરા કૈં સંદેશા લાવતી,
જીવનના ઝેરમાં તું પિયૂષ રેલાવતી;
સત્ય નહીં તો યે અંતરને ભાવતીઃ
નિત નિત પોપચે હો આવજે સખિ !
ઝબૂકી જાજે તું નિંદર મહીં! ૨

જીવનના દર્દ દુઃખ આવી ભૂલાવતી,
દર્શન્ અહીંડ લભ્ય દેવા કરાવતી?
અંતર રહેલ સ્વપ્ન પુષ્પો મ્હેંકાવતી!
સુતેલા સ્વપ્નો જગાડે અહીં;
ઝબૂકી જાતી તું નિંદર મહીં! ૩

સોણલ પરી! હો રે સોણલ પરી!!
ક્યાંથી ઝબૂકે તું નિંદર મહીં!

—રમણલાલ વ્યાસ B. sc.

મામલો બ્હેકી જાય તો બેએક શબ્દોને સોકટી બાંધી કવિતાના સંચામાં બેસી સરખા કરી કવિતા મેન્યુ-ફેકચર કરી નાખે એ આજ કાલના અપ-ટુ-ડેટ ખડી બોલીના-ગદ્યાપદ્ય કવિઓ કહેવાય છે.

દિલઃ—ઓ હો! જ્યાં આવા દબાવ, અને ઠુંસ-ઠીંસ થાય ત્યાં ભાવ, રસ અને લાલિત્ય ક્યાં રહી શકે?

ગડબડઃ—પણ હમણા કવિતામાં રસ અને ભાષાની ખુબીની જરૂરત પણ શું છે? એ તો હવે પુરાની ફેશનની વાત થઇ.

દિલ;—એ કેમ?

ગડબડઃ—જેમ જલપાનમાં મધુર અંમૃતીનું સ્થાન સુકી રોટીના ટોસ્ટે લીધું, ઠંડાઈની જગ્યા સોડાએ લીધી, અત્તરની જગ્યા લવન્ડરના પાણીએ લીધી, બેલા અને ચમેલીની જગ્યા વિલાયતી ફુલોએ લીધી, તેમજ કવિતાની જગ્યા હમણાં તુક બન્ધીએ લઇ લીધી છે.

દિલઃ—તમે કંઇક વિચિત્ર અર્થની વાત કરો છો.

ગડબડઃ—એ કેમ?

દિલઃ—કેમકે તમારી ઘણી વાતો મારી સ્હમ-જમાં ઉતરતી નથી. જેવી કે વ્યાકરણના કટકા, ભુચકા કરવા પ્રચલીત શબ્દોની ખેંચતાણ કરવી, નવા શબ્દોને અનાડી કહેવા.

ગડબડઃ—વર્તમાનપત્રો વાંચ્યા કરો? એ વાતો ભરપૂર જોશો. બધી પોતાની મેળે સ્હમજમાં આવી જશે.

દિલઃ—પણ હમણા કંઇક તો સ્હમજાવો.

ગડબડઃ—હું શું સ્હમજાવું? હું કંઇ કવિ નથી. પણ હજારો હજાર શુકાના છે. આજકાલના કવિકુલ દીપકોના જેમણે આમ કરી દુનિયાને બતાવી આપ્યું છે કે દરેક માણસ કવિ થઇ શકે છે. કવિ કુદરતી નહિ પણ બનાવટી થઇ શકે છે. એ લોકોએ એમ પણ ડંકો વગાડીને જાહેર કરી દીધું છે કે ખડી બોલી કે કોઇપણ બોલીમાં કવિતા કરવામાં તેની કંઇ ખાસ

લાયકાતની જરૂર જ નથી. જે માદરી જબાન હોય કે નહિં દરએક શબ્દનું તોલ, કે માપ એટલે કે તેમાં કેટલી શક્તિ છે, અને બીજા શબ્દો સાથે મળવાથી તેની શક્તિ કેટલી વધે છે અથવા કેટલું કમિપણું આવે છે, એનાથી કયો ભાવનાઓ વધારે ઠીક પ્રકટ કરી શકાય છે, કયા શબ્દોના સાથે મેળ ઠીક થાય છે, અને કયા બે મેલ કઠોર થઇ જાય છે, આ સર્વ વાતોની જરૂરીયાત હાલ જૂદી કરી નાંખવામાં આવી છે. આ બધા ઝગડા બખેડા હતા. એ વાતો ઉપયોગી હોવાનો એક સમય હતો.

દિલઃ—મને માફ કરજો. એક વાત વધુ સ્હમજાવી દો. જયારે આ વાતોની જરૂર હતી ત્યારે કેમ હતી ? કવિતામાં માદરી ભાષા અથવા એ ભાષાની લાયકાત અને શબ્દોના મેળ માપથી શું ફાયદો થઇ શકે છે ?

ગફાર:—વાહ જનાબ વાહ તમેં તો બાલની ખાલ ઉતારવા માંડયા. કાંટાઓ દૂર થઇ ગયા. હવે દાટેલા મુરદાને શું ઉખેડો છો ? છતાં સ્હમજો, જયારે તમે વાતો કરો છો ત્યારે શબ્દો દ્વારા બીજાના મન પર તમારા મનના ભાવો ઠસાવો છો. પણ કેવળ તમારા શબ્દો ભાવ દર્શાવી શકતા નથી. અવાજનો ઉતાર ચઢાવ, ચહેરાની રંગત, હાથની ચેષ્ટાઓ, આંખના ઇશારા એ સર્વ તમારા ભાવ પ્રકટ કરવામાં મદદ કરે છે. પણ જ્યારે તમે પત્રમાં કોઈને, તમારાં દિલની હાલત લખવા બેસો છો તે વખતે વાંચવા વાળાની સ્હામે નથી તમારી જાદુ ભરી નિગાહ, નથી દિલને પિગળાવનાર અવાજના ઉતાર ચઢાવ, નથી ચેહરાની રંગત, માત્ર કાગળ પર સુકા શબ્દો હોય છે. એ શબ્દોપર જ ભાવોનો આખો બોજો છે. જયાં સુધી તમને ભાષાનું પુરું જ્ઞાન ન હોય, અને શબ્દોની અસર પારખવામાં તમે પૂરા કાબિલ ન હો, ત્યાં સુધી કેવળ શબ્દોનો આસરો લઇ તમે તમારા દિલનો હાલ ઠીક રીતે જાહેર નથી કરી શકતા. માદરી ભાષા હોવાથી એટલો લાભતો ચોક્સ થાય છે કે આપણે ખાસ પ્રયત્ન કર્યા વિના શબ્દોની શક્તિ

નવા વરસની શરૂઆતે

યુદ્ધનો અંત આવતાં માસિકો માટે કાગળની વધુ છુટ થશે અને તેનો ભાવ પણ સસ્તો થશે તે આશા અમે હંમેશાં સેવતા આવ્યા છીએ. અને એ આશાથી જ ગયા ડીસેમ્બરના અંકથી અમે "સ્ત્રીબોધ"ના બહારના અને અંદરના દેખાવમાં સુધારો કર્યો છે. હજી કાગળની છતમાં કે તેના ભાવમાં જીવ જેવો સુધારો થયો નથી તો પણ અમે અમારો સુધારો ચાલુ રાખીશું. મુશ્કેલ વખતમાં અમારાં વાંચનારને જે અડચણો પડી છે તે માટે અમે દિલગીર છીએ. તેનો બદલો અમે વખત આવ્યે જરૂર વાળી આપીશું. હવે અમે સ્ત્રીઓ તરફથી આવતા વધુ લેખો સ્વીકારી શકીશું. માટે એનોએ હવે સંકોચ વિના પોતાના લેખો જરૂરથી મોકલી આપવા.

બાળવિભાગ હજી ચાલુ કરી શકાશે નહિ. સમાલોચના માટે પુસ્તકો જેમ જેમ આવશે તેમ તેની યોગ્ય સમાલોચના પણ થશે. સ્ત્રી શિક્ષણ અને સંસાર સુધારો, એ અમારાં લક્ષબિંદુઓ છે અને તેને લગતા લેખો વધુ પ્રમાણમાં આવશે તે સ્વાભાવિક છે. ટુંકી વાર્તાને તો નહિ જ વિસારવામાં આવે. સારા લેખો માટે અમે ખાસ કરીને સુશિક્ષિત સ્ત્રીઓનો સહકાર ઇચ્છીએ છીએ. ગ્રાહકો તરફથી આવતી સૂચનાઓ ઉપર અમે પુરું લક્ષ આપીશું તે કહેવાનું હોય જ નહિ

તંત્રી.

દિલઃ—બસ જનાબ બસ મેં આપને ઓળખી
લીધા. આપ જ કવિ છો. અગર કવિ નહિ તો
લેખક હોવામાં તો કંઈ શક જ નથી.

ગડબડઃ—એ: કેમ ?

દિલઃ—તમારી વાતોથી.

ગડબડઃ—(સ્વગત) પ્રભુ! બંભોલાનાથની સંગ-
મારાપર અસર તો નથી થઈ?

દિલઃ—આપના વિસ્મય અને વિચાર સાફ જાહેર
છે કે આપ કવિ છો.

ગડબડઃ—નહિં ભાઈ હું કસમ ખાઈને કહું છું
હું કવિ નથી.

દિલઃ—અને હું પણ કસમ ખાઈને કહી શકું
કે આપ કવિ— કે... લેખક જરૂર છો.

અહીંક ભવ્ય દેવા ...
અંતર રહેલ સ્વપ્ન પુષ્પો મહેંકે આજકાલ કોઈની છે.
સુતેલા સ્વપ્નો
ઝબૂકી જાતી હું નજ્યાં જવું.
... શકતો. સદ્-
સોણલ પરી! હો રે સોણલ પરી
ક્યાંથી ઝબૂકે! શું લેખકને મળી
—રમણીક

લખેલા છે, અને રોજ આટલાં ટપાલ ખાતાને હવાલે
કરું છું.

દિલ—(પરબીડીયાં જોઈ) શું આપજ મહાન
બંભોલાનાથ છો ?

ગડબડઃ—જે સમજો તે.

દિલઃ—તો એક લેખ મને પણ આપી દો!

ગડબડઃ—(સ્વગત) આ તો ભુંડું થયું.

દિલઃ—હાથ જોડી કહું છું હમણાંજ લખી
આપો.

ગડબડઃ—એથી પણ વધારે ભુંડું! ...
...

દિલઃ—હું આપના પગપર ટોપી મુકું છું.

ગડબડઃ—બસ જનાબ આપની ખુશામત વાપ-
રો નહિં તો મારે બંભોલાનાથની પદ્ધતિ વાપ-
રવી પડશે.

દિલઃ—ગમે તે થાય પણ લેખ લીધા વિના
હું તમારો પીછો છોડવાનો નથી.

ગડબડઃ—કેમ સાહેબ, આપ કોઈ નવા સમ્પા-
દક તો નથી ને કે સૌની પાસેથી મારી મારી લેખ
લખાવતા ફરો છો?

દિલઃ—નહિં ભાઈ અસલ વાત એ છે કે મા-

બીબી સાહેબાને પહેલાં ફક્ત અખબાર વાંચવાનો શોખ હતો. વાંચતાં વાંચતાં થોડા દિવસ થયા પોતે લેખિકા થવાની ધુનમાં આવી ત્યારથી ભોજન વિગેરે બનાવવાનું છોડી તે લેખજ લખવા મંડી પડી. આજ સવારથીજ કવિતા કરવાની ઉત્કંઠા એકદમ વધી ગઇ. બાર કલાક સરખું માથું ફોડયું અને એક પદ બેસાડીશકી ત્યાં આફતનો માર્યો હું ઘેર જઈ ચઢયો. જરા રકઝક થઈઆ ગોલમાલમાં તે યોજેલ પદ ભૂલી ગઈ. પછી તો જનાબ ન પૂછો વાત! તે રોવા લાગી અને કહ્યું કે સવારની ટપાલમાં લેખ કેમ મોકલી શકું? તમે આવી મારું દિમાગ એવું બગાડી નાખ્યું કે હવે તેમાં એક શબ્દ પણ નથી પેસતો હાય! કવિતાને બદલે એક લેખ પણ મોકલી શકત તો ચાલતે આ જોઇ મારી બોબડી બંધ થઇ ગઈ. મે તેની સાથે વાયદો કર્યો કે લેખ જેમ બને તેમ આજજ કોઇ સારા લેખક પાસે લખાવી તારે નામે મોકલી પછી ઘેર આવીશ. એટલા માટે ભાઈ આપની આટલી ખુશામત કરી રહ્યો છું.

ગડબડઃ—જુઠું તદ્દન જુઠું. તમે તો લેખ પોતે પણ લખી શકો છો.

દિલઃ—શું કહ્યું?

ગડબડ—તદ્દન સાચું. એવી તરકીબ બતાવું કે લેખનો લેખ તૈયાર થઇ જાય, બીબી બન્ને વખત રાંધી તમને જમાડે (સ્વગત) અને મારા ઉપરથી તમારી આ બલા ટળે.

દિલઃ—પણ હું લેખ કેમ લખી શકું?

ગડબડઃ—આજે તમારા ઘેર જે વાતો બની છે તે તો યાદ છે?

દિલઃ—શબ્દે શબ્દ.

ગડબડઃ—બસ એજ તમે 'મરદાની ઔરત'ના નામે લખી નાંખો. એને માટે તમારી ઘરવાળીથી વધારે સારું ચરિત્ર બીજું કયાં મળે તેમ છે? અને તેનો ફોટો પૂરેપૂરો તમારા શિવાય બીજો કોણ ખેંચી શકે? કેમ કે જે વાતો દિલમાંથી નીકળે છે તે દિમાગમાંથી પેદા નથી થઇ શકતી આ હેવાલ લખી તમારી સ્ત્રીના નામે મોકલો. તે પછી એ લેખપર ખૂબ ગરમાગરમ સમાલોચના લખો. એનો લખનાર પણ તમારા પ્રમાણમાં વિશેષ પક્ષપાતી બીજો નહિ મળે. અને સમાલોચકોને માટે આજ કાલ પક્ષપાતી થવું બહુ જરૂરી છે. સાહિત્યની દૃષ્ટિથી ગુણદોષની પરીક્ષા કરવા લાયકાતની બહુ જરૂર હોય છે એટલે સમાલોચકોએ પક્ષપાતથી લાયકાતનું કામ લેવા માંડયું છે. એ રીતે તમે તમારા દિલનો બધો બખારો એ લેખની લેખિકાપર કાઢી શકશો. એમ લખજો કે આ લેખિકાએ '**મરદાની ઔરતનું**' ચરિત્ર આલેખવામાં સખ્ત ભૂલ કરી છે. ઓરતોમાં આટલી બેશરમી, કઠોરતા, નિર્દયતા, મરદાનિયત કોઇ કાળે ન હોઈ શકે. આમાં કોઇ એવી વાત નથી જે સ્ત્રીને સ્ત્રી બનાવી શકે. આ બધું લખી મહાત્મા બંબોલાનાથ એટલે મારા નામે કોઇ દૈનિક પત્રમાં મોકલી આપજો અને સાથે એવી સુચના કરજો કે પેલી ચર્ચા છપાઇ ગયા પછી બે એક દિવસે એ સમાલોચના પ્રસિદ્ધ થાય. પછી એવી સેંકડો સમાલોચનાઓ બીજા બીજા પત્રોમાં પોતે લખાશે. કારણ કે કુવામાં એક મેંઢું પડતાં બધા મેંઢા આંધળાની પેઠે તેમાં જઇ પડે છે. મેંઢાનો ન્યાય આજકાલના આપણા સમાલોચકોમાં ઠીક સચવાઇ રહ્યો છે. આ બન્ને લેખો છપાતાં ઇશ્વર કરશે તો તમારો બગડેલો ઘરસંસાર સુધરી જશે પછી શ્રીમતીજીને કોઈવાર લેખ લખવાની જરૂરત નહિ પડે.

દિલઃ—પરમાત્મા કરે એવું જ થાય! પણ બગડેલો મામલો કેમ સંભાળાશે તે સમજમાં નથી આવતું.

ગડબડઃ—બસ હવે મ્હેરબાની કરી જાન છોડો, અને બતાવ્યું છે તેમ કરો. રૂપના ઘમંડી કુરૂપના હાથમાં આરસી આપી ઘમંડ દૂર કરો. પોતાના ચયન અને આરામના રસ્તામાં ઉગેલા કાંટાને ઉખેડી દૂર કરો અને સાહેબ, મારી સલામ કબુલ કરો.

(જાય છે.)

દિલઃ—સલામ ભાઈ સલામ.

"ભાઇ! હું કૂવે......(સ્રી) ગોકળી પ્રત્યુત્તર આપે એ અગાઉ તેના મોઢા આડો રામાનો હાથ દબાઇ ગયો. અને ત્રિપુટીએ અકથ્ય વેદના અનુભવી.

"ગોકળી રસ્તો કાઢ!" રામાની આંખમાં ાધાર આંસુ હતાં. ગેમલ તેના ફાળીઆથી સાફ રવા નિષ્ફળ પ્રયત્ન કરતો હતો.

"બીજો રસ્તો નથી!" અનુભવીની આંખે તે ક્રમતાપૂર્વક બોલી.

"તું આપઘાત કરીશ તો અમે ક્યાંથી જીવશું? ન! જીવાડવા કે મારવા તારા હાથમાં છે. ગેમલનું ખાર્વિંદ અત્યન્ત દર્દભર્યું હતું. એને ગોકળીનો તો પોતાને જેલમાં ઘસડી જશે, એવી ાતરીથી બોલ્યો.

"હું છૂટથી જઇશ, તમે તો કદાચ જગતમાં કાળે ાડે જીવશો. ગોકળીનું મુખાર્વિંદ ક્રોધાગ્નિથી કંઇક ાલ થતું હતું.

"અમારાં બેરાં છોકરાં રઝળે, અને અમે જીવતા જેલમાં. એથું મુએલાથીં ઓછું છે! ગેમલનો સાદ મોટો થતો હતો, તેને રોકવા રામો તેને સંચાર કરતો હતો.

"ઓ...છું છે!" ગોકળીનાં ચક્ષુ અદ્યાપી પર્યંત જે અશ્રને ખાળી રહ્યાં હતા, તે શ્રાવણ ભાદરવો વરસાવવા લાગ્યાં.

"બે'ન તને ઓછું આવે એવું અમારે નથી કરવું. ભલે જે જે થશે એ અમે સહન કરશું."

ઉભય બંધુઓ નિરાશ વદને ત્યાંથી ઊઠવા ડોળ કરતા હતા, એમના શીર પર ડુંગરો તોળાઇ રહ્યા હોય, એટલા ભયભિત દશામાં લથડીઆં લેતા એમના પગ ઝૂંપડાના દ્વાર સુધી ઘસડાણા. બેઠેલી ગોકળીએ ઉભય બંધુઓના બંધુત્વને પારખ્યું. અને એમની મહાવ્યથાને વાંચી, પાછળથી સાદ દીધો, તેનો એ ડસકાં લેતો કરુણ સાદ ઉભય બંધુઓના

છોકરાંઓ

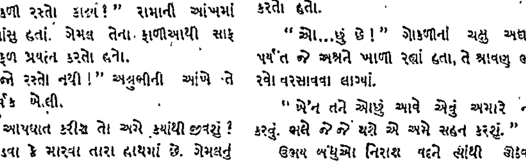

ડોંગરે નું બાલામૃત

પીવાથી રૂષ્ટ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાંનાં ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક.
કે. ટી. ડોંગરે કં. મુંબઇ ૪.

બેગમ કર્ણપટ પર પડયો, અને ઉત્સુકતાથી તેઓ થંભ્યા.

"હું સાસરે જઇશ ! પણ એક શરતે !" ગોકળીના દીલનો મનોવ્યાપાર વધ્યો, એને કંઇ ઉપાય સુઝયો હોય એ રીતે શરતની માગણી કરી.

રામાને આ વાત રુચતી નહોતી; તેને તો ગોકળીનું દુઃખ તાદશ્ય થતું હતું. પરંતુ અબુઝ ગેમલ કંઈક આશારપદ દીસે બહેનની શરત સાંભળવા તત્પર થયો. અને એ દર્દભરી શરતની શરુઆત થઇ.

" ભાઇઓ ! મારું દુઃખ અકથ્ય છે"......ગોકળીએ એકજ વાકય ઉચાર્યું ત્યાં રામાએ તેને બોલતી અટકાવી. "અમે જાણીએ છીએ. ભાઇને હું સમજાવીશ બોલતાં બોલતાં એની હુલી પર હજાર મણનો પથ્થર હોય, એટલી વેદના થતી હતી. ગેમલ બાઘાની માફક એના તરફ જોઈ રહ્યો. ગોકળી નીચું ઘાલી ગઈ. "તારી શરત કહે ?" રામાએ ટુંકમાં પતાવ્યું એને વધુ બોલવું યથાર્થ નહોતું લાગતું.

"ઘાયલકી ગત ઘાયલ જાણે ઔર ન જાણે કોઈ" રામો એની બેનનું દુઃખ જાણતો હતો. એને ગોકળીનો અકથ્ય પ્રસંગ સો સો વીંછુંની વેદના કરતો હતો, અને એ યાદ આવતાં તે છાનાં આંસુ વરસાવતો. એના આ દિવસો શાંતિ અનુભવી શકયા નહોતા. એનો હસમુખો ચહેરો કર્કશતાયુક્ત બની ગયો હતો. સારા ભલા દિવસોમાં તે નિરસ હતો. અરે ! એને એના ધંધામાં પણ ધ્યાન ચોંટતું નહિ.

"હું સાસરે જઈને ઝેર પીશ; તારા બનેવી જેલમાં જશે. અને અત્યારથી જ એ કામી કુકર્મી........ બોલતાં બોલતાં ગોકળીની આંખે શ્રાવણ ભાદરવો શરુ થયો. ઉભય બંધુઓ બેનનું અનંત દુઃખ જોઇ પોતાના હૈયાને ખાળી શકયા નહિ. આ સમયે કોઇને દુઃખનું, ધર્મ સંકટનું પ્રતિક જોવું હોય તો દેખાય એવી પરિસ્થિતિ હતી.

"બેન ! તારી શરત કહે ? હવે અમારાથી આ અસહ્ય દુઃખ જોયું જતું નથી. રામો બોલી ઊઠયો.

ઈંડા નૃત્ય

[ચિત્ર ટાઇટલ ઉપર]

ઈંડા નૃત્ય એ એક અજબ નૃત્ય છે.

નર્તિકાના માથા ઉપર વાંસનું ચક્કર છે. ને ચક્કરને છેડે દોરીઓ બાંધી છે. દોરીને છેડે સરકતી ગાંઠ છે. એક હાથમાં ટોપલી છે. ટોપલીમાં ઈંડા છે.

નૃત્ય એવું છે કે નર્તિકા ફરતી જાય, ચક્કર ફરતું જાય. એટલે છેડે બાંધેલી દોરીઓ હવામાં લહેરાતી જાય.

પછી ટોપલીમાંથી એક એક ઈંડું લઈને નર્તિકા એક એક દોરીની સરકતી ગાંઠમાં ટેકવે. ને એક પછી એક એમ બધાં ઈંડાં ગોઠવ્યા પછી એક કાઢે. દરમિયાન એક પણ ઈંડું નીચે પડે નહિ કે બીજી દોરીનાં ઈંડા સાથે અફળાય નહિ. બધાં ઈંડા અણુટૂટ રહેવા જોઈએ.

નૃત્ય ગતિ ઝડપી હોવી જોઈએ, નહિતર સરકતી ગાંઠમાં ઈંડું ટકે નહિ.

નૃત્ય કરતાં, બીજાં ઈંડા ગોઠવતાં, ને ફરીને પાછા કાઢતાં ટોપલીમાંથી લેતાં કે ટોપલીમાં પાછા મુકતાં ચડકારો આવવો નહિ જોઇએ. નહિ તો શિથિલ પડે. ને જો એક પણ દોરીમાં જરાક પણ ઢીંચ આવે તો કાં તો એમાંથી ઈંડુ નીચે પડે ને ફૂટી જાય. ને કાંતો બીજાં ઈંડા સાથે અફળાઈને તૂટી જાય.

ને આ નૃત્યની સફળતાની એ તો નિશાની છે કે એક પણ ઈંડાને જરા સરખી યે શેકડીક નહિ થવી જોઈએ. ['જીવન'ના સૌજન્યથી]

"એ કાળા મોઢા વાળો જમીન જાયગાનો ધણી થશે. અને નિરોંધ મારો જશે. મને એની દયા આવે છે. એ કોઈ દિવસ ઉષ્કતા સાદે મને બોલ્યો નથી. મેં લગ્ન વખતે ગોરે આપેલી પ્રતિજ્ઞાઓ પાળી નથી. એથી આવતાં ભવ પ્રભુ પાસે એ પુરુષ અને હું સ્ત્રી તરીકે મારી ફરજ પૂરી કરું એટલી યાચના કરું છું. આપણા સંસારને ખારો ઝેર બનાવનાર એનો કુકર્મી ભાઈ દુનિયા પર મહાલે એ મને ખટકે છે. "દોષિતને તમારે શિક્ષા કરવી." આટલું બોલી ગોકળી બંધ રહી. ઉભય બંધુએ બેનની મનિષા પ્રમાણે કરવા વચન આપ્યું.

અને એ કાળરાત્રીની નિરવ શાંતિમાં ચીબરીએ પોતાનો શુર પૂર્યો. કૂતરાંએ વહરી ટઉઆળ કરી. ઉપરાંત એ દુઃખિયારી નિપુટીની દર્દ કથા સાંભળતું ઝૂંપડાનું વાતાવરણ શોકાતુર બન્યું. અને ચીંથરે હાલ પથારીઓમાં એ ત્રીપુટી નિંદ્રા દેવી પ્રસન્ન કરવાનો નિષ્ફળ ડોળ કરી ચિંતાગ્રસ્ત દીસે આડા પડખે થયા. એજ વખતે એ મંદ દીપક બુઝાણો. છેવટે એનો મોગરો નીચે પડયો ને આ આખાએ પ્રસંગનું હાસ્ય કાઢવવા લાગ્યાં.

× × ×

(૩)

સાસરે આવેલી ગોકળીના મુખ પર નિસ્તેજતાની છાયા છવાણી છે. એનો ધણી "ગોવો" પરણેતરની દરકાર કર્યા સિવાય કે કોઈ પણ પ્રકારના આનંદ ઓધના ઉમળકા વગર નિત્ય નિયમોનુસાર વગડે જતો રહ્યો છે. આખુએ સાસરીઉં એને ખાવા ધાય છે.

"વહુ! પીઅરમાં ઠીક મહાલ્યાં?" ગોકળીના જેઠનું કાતીલ બાણ જેવું કવેણ એના કર્ણપટ પર પડયું. ગોકળીએ ઘુમટામાં એને જાણે સંતાડી રાખ્યું હોય તેમ અબોલ રહી. જેઠને ઠીક ન લાગ્યું એણે પોતાની બુદ્ધિ બહાદુરીનું પ્રદર્શન કરવાનો ઇરાદો કર્યો.

"વહુ ન આવ્યાં હોત તો ખૂરી પાકત." પાઘડીના આંટા ખુલ્લા કરી પાછા માથા પર વીંટવા લાગ્યો. બીજું વાકબાણ ઘુમટામાં સંતાયું અને જેઠે પોતાની અંતર ઈચ્છા પ્રદર્શિત કરી.

"હું ગોવાની નહિ મારી, તારા ભાઈઓ હું રાંડયો ત્યારે તારા માગાને ના કબુલ થયા. અને મેં ગોવાને નામનો મૂરતીઓ બનાવ્યો. આગળ બોલે ને અગાઉ ગોકળી રસોડાના ભાગમાં ચાલી ગઈ. એનો જેઠ નવપરણીત જે હર્ષમાં હોય એથી અધકો હર્ષ પ્રદર્શીત કરી, ઘૂમવા લાગ્યો. એનાં ત્રણ નિર્દોષ છોકરાં ગોકળીને વીંટાઇ પોતાની ગત માતાની સ્મૃતિ લાવવા લાગ્યાં. ગોકળીએ તેમની નિર્દોષતા પર, તેમને પોતાના હૈયા સરસાં ચાંપ્યાં. પણ જ્યારે જેઠ એની સ્મૃતિપટ પર આવ્યો, ત્યારે તે બેહોશ બની. છોકરાં ટળવળ્યાં.

"રોટલા થયા કે?" પરણેતરને પૂછે એ રૂઆબથી ગોવાનો પિતાતૂલ્ય મોટો ભાઈ બોલ્યો. ગોકળી અનુત્તર રહી. રોટલા તૈયાર હતા એણે ભાણું પીરસ્યું આજે પોતે કરેલા પરાક્રમની સફળતા સાંપડી છે એ હર્ષ બહાર લાવવા જેવો નથી છતાં અણુ ચીંતવ્યો બહાર નીકળ્યો ગોકળી તે જાણતી હતી, ને ગળી ગઈ.

ગોવાનો ગાડાના પૈડા જેવો અને તે વળી અર્ધો કાચો રોટલો ખાઈ ખાઇને એ કંટાળ્યો હતો. આજે એણે બે રોટલાને ઈન્સાફ આપ્યો, છતાં ત્રીજાની માગણી કરી, ગોકળી આપવા ઊઠી. એ અધર્મિંચી આંખો ઉઠાવતાં ધરતીમાતા મારગ દે તો સમાઈ જવા જેટલો એને ક્ષોભ થયો.

(૪)

"ગોવા! તારા સાળાઓએ તને બોલાવવા માણસ મોકલ્યું છે. નાના ભાઈની આડખીલી દૂર કરવા ઈચ્છતા ભાઈએ કહ્યું.

"તો હું જઈશ!" સાસરાનું સુખ માણવા અને ભાઈની આજ્ઞાને અનુસરવા ગોવો તૈયાર થયો. એની પરણેતરે એને રાજી ખુશીથી જવાની રજા આપી દુનિયાની ખ્યાલ ચૂકેલો ભોળો ધણી, ધણીઆણી આવી એજ દિવસે એના સાસરે પરવર્યો. એને

'ગરવી ગુજરાતણ'

આ ચિત્ર છે ગરવી ગુજરાતણનું આજથી સો વર્ષ પહેલાંના ગુજરાતના પહેરવેશ અને શણગારનો એમાંથી પૂરો ખ્યાલ આવે છે.

ગુજરાતની સ્ત્રીઓમાં બહાર હરવા ફરવાની છૂટ ચિત્રકારનું ધ્યાન ખેંચે એવી વાત હતી.

એ કહે છેઃ 'હિન્દભરમાં ફરીને મેં જોયું છે, અને ગુજરાતમાં મને એક વિશિષ્ટતા લાગી, વસ્તી પ્રમાણમાં બીજા ભાગો કરતાં વધારે આત્મશ્રદ્ધાવાન છે, આબાદ પણ છે. વહાણવટાનાં સાહસો મોટાં છે.

" બજારોમાં, રસ્તાઓમાં અને મંદિરોમાં ગુજરાતની [illegible]ારી છૂટથી હરેફરે છે, કુટું[illegible]માં કે નાતમાં મોટેરા હોય [illegible] સ્ત્રી પોતાની સાડીથી મોઢું [illegible]કે છે ખરું, પણ આ વાત [illegible]તે કુલવધુ છે એ સામા[illegible]ણસને ઈશારતથી સમજાવવા [illegible]રતી જ હોય એમ મને લાગે છે. નારીની હિલચાલ ઉપર કોઈ અંકુશ નથી, ઘણું ખરું બજાર કામ પણ કરે છે. રસ્તાઓ ઉપર નારી જેટલી નરની મર્યાદા રાખે છે એટલી જ નર પણ નારીની મર્યાદા રાખે છે.

'જીવન" રા. શુ. આચાર્યના સૌજન્યથી]

[illegible]ણુવાર અને ધોતીઉં પાઘડી લેવાના કોડ હતા. [illegible] કે જીવનની જવાબદારી.

નાનાભાઈની પત્રોત્તરને પોતાની કરવા. કામી [illegible] ભાઈને મોર્ચાશ થઈ, પરંતુ એની ઈચ્છાનો [illegible]દાર થયો. ગોકળાએ સ્ત્રી ચરિત્ર આદર્યું. પણ

ક્યાં સુધી? અબળા એ અનાચારી પુરુષ સામે ટકી શકી નહિ. તેના સમાજનો તેને ડર હતો. જ્ઞાતિનો ડર હતો, કૂળનો ડર હતો એને દુનિયાને જણાવવું હતું કે પુરુષ નરાધમ છે સ્ત્રી? ગોવાને શિખાવ્યે આજે પાંચ દિવસનાં વહાણાં વિત્યાં છતાં એ-કા-

મીની મનિષા પૂર્ણ ન થઈ. એમાં ગોકળીએ પોતાના ચરિત્રનો સદુપયોગ કર્યો.

૫

આજે એક એક મોટી વાત થઈ રહી છે. ગોકળીએ અમલ ખાધું. અને આપઘાત કર્યો. એના જોતું એને મહાન દુઃખ હતું. બિચારો એનો ધણી પરણુનું માણસ, એને વહુ આવી એટલે મે' માનગતીએ મોકલ્યો. ગામમાં હાહાકાર થઈ રહ્યો છે. એના અગ્નિદાહ માટે એ કામી આમથી તેમ રખડે છે. માણસોને વિનવે છે. કોઇ આવવા તૈયાર થતું નથી. ગામના પોલીસ પટેલને લાંચ આપના તૈયાર થયો પણ અધરમની લાંચનો ઈન્કાર થયો. પટેલ પોલીસ ખાતાને જણાવે છે. કાળું વાદળું આવી પહોંચે છે. ગોવાના ભાઈને હાથકડી સાથ મામાના ઘેર વળાવે છે. આખુએ ગામ પોતાની આબરુ ખાતર ફીટકાર વરસાવે છે, અધિકૃત અમલદારોનો રોશ વધતો જાય છે.

આજે ગોવો એના ભાઇને શું સજા થાય છે તે સાંભળવા ન્યાયાધિશ કચેરીમાં આવ્યો છે. એના સાળા સાક્ષી પૂરાવા સાથે ગુન્હેગારને પકડવા આવ્યા છે. અમારા ગામના કૂવે ગ્યાસતેલ રેડી ગામને નુકસાન પહોંચાડનાર આજ વ્યક્તિ છે. ગોવાને આખોએ પ્રસંગ તાદ્દશ્ય થાય છે. ભાઇ પ્રત્યે એને તિરસ્કાર વછુટે છે ન્યાયાધીશ ગુન્હેગારને બમણો ગુન્હો ગણી દેશ નિકાલથી સજા ફરમાવે છે. આ આખોએ પ્રસંગ જોનાર બન્ને ગામના માણસો હર્ષિત વદને ઘેર પાછા ફરે છે. વકીલો હાસ્ય ઠાલવે છે.

卐

એજન્ટો નીમવાના છે

આ માસિક પત્રનું છૂટક વેચાણ કરી શકે તેવા એજન્ટ દરેક ગામમાં જોઈએ છે. વધુ માટે કાર્યાલયમાં વખતું.

" સીબોધ " કાર્યાલય
લજપતરાય રોડ, વીલાપારલા
અને પીરમશાહ રોડ—અમદાવાદ.

"કંઈ નથી."

વાઘેશ્વરી

જ્હેનો જગમાં જોતાં કંઈ નથી.
સ્વપ્નમાં તમે જે જુવો તે,
જાગતાં તે કંઈ નથી.
ઉછળે તરંગો સાગર મહિં,
તે શાન્ત થાતાં કંઈ નથી.
છે ઘડો માટી તણો તે,
ફુટતાં તે કંઈ નથી.
કાયા વ્હાલી તેં ગણી,
મૃત્યુ પછી તે કંઈ નથી.
સોના તણો જે હાર છે,
તુટી જતાં તે કંઈ નથી.
વાદળાં દોડે આભ મહિં,
તે વર્ષ્યા પછી તો કંઈ નથી.
"કનક" પ્રભુ દર્શન થકી,
માયા છુટી તો કંઈ નથી.

★

લેખિકા ગં. સ્વ કનકકુંવર (રાણી સાહેબ, માલીયા)

તમારા ભવિષ્યમાં શું છુપાએલું છે ?

તે જાણવુ હોય તો લખોઃ ટ્રસ્ટવર્થ એસ્ટ્રોલોજીકલ એન્ડ રીસર્ચ બ્યુરોને તમારી જીંદગી આખીનો હેવાલ ફક્ત રૂ. ૫ માં લખી મોકલાવવામાં આવશે ફક્ત તમારું નામ અને તારીખ લખી જણાવો.

અમારો ૧૯૪૬ના ઓક્ટટ ચાર્ટ અને ગોલ્ડન કી જેની દરેકની કિંમત રૂ. ૫ છે. તે બહાર પડી ચુકી છે. માટે મંગાવો.

લખોઃ—ધી ટ્રસ્ટવર્થ એસ્ટ્રોલોજીક એન્ડ રીસર્ચ બ્યુરો.

૩૦૪ વિઠ્ઠલભાઇ પટેલ રોડ, મુંબઈ, નં. ૪

વિક્રમ કલા પ્રદર્શન

લેખક : શ્રી શકુન્ત રાવળ

તા. ૧૪ મી ડીસેંબરથી મુંબઈ યુનીવર્સીટીના કોન્વોકેશન હોલમાં શરૂ થયેલું 'ભારતીય સંસ્કૃતિ ઍંડ વિક્રમ કલા પ્રદર્શન'' હિન્દમાં અત્યાર સુધીમાં ભરાયેલાં જુદાં જુદાં કલાપ્રદર્શનોમાં અનોખી ભાત પાડતું અને સંસ્કૃતિ, શૈક્ષણિક દૃષ્ટિએ અદ્વિતીય પ્રદર્શન છે, એમ કહ્યા વિના છુટકો નથી. કદાચ એમ પણ કહી શકાશે કે, આવું પ્રદર્શન હિન્દમાં આમ પહેલી જ વેળા યોજવામાં આવ્યું છે, અને એ પણ અતિ સફળ રીતે. આ પ્રદર્શનની યોજના "વિક્રમ દ્વિસહસ્રાબ્દી મહોત્સવ સમિતિ"એ કરી છે.

આ ભારતીય કલા અને સંસ્કૃતિ પ્રદર્શનની ઉદ્‌ઘાટન ક્રિયા સાવંતવાડીનાં નામદાર રાણી સાહેબાના શુભ હસ્તે થઈ હતી. પ્રદર્શન નિયોજનમાં ગુજરાતના જાણીતા કલા વિવેચક ડૉ. ડી. જી. વ્યાસ અને પ્રીન્સ ઑફ વેલ્સ મ્યુઝીયમના ક્યુરેટર શ્રી રણછોડલાલ જ્ઞાનીની પ્રેરણા અને પ્રયત્નોએ અગ્ર ભાગ ભજવ્યો છે. બીજા પણ કલાના અન્ય અગ્રગણ્ય સભ્યોનો પણ એમાં સારો સાથ મળ્યો છે. આ પ્રદર્શનને યોગ્ય રીતે શોભાવવાની પૂર્વ તૈયારીમાં વિક્રમ મહોત્સવ સમિતિએ પુરા બે વર્ષ લીધાં હતાં, પ્રાચીન ભારતના અદ્વિતીય કલાના નમુનાઓ એણે દૂર દૂરનાં સ્થળોએથી પ્રાપ્ત કર્યા હતા. આ સમિતિએ જે નિષ્ણાતોનો સહકાર પ્રાપ્ત કર્યો હતો, એમણે પ્રાચીન કલા, ચિત્રકામ, શિલ્પ, જુના શિલાલેખો, સિક્કાઓ, પ્રાચીન મુર્તિઓ ચિત્રો. સંગીત સાથે પ્રાચીન અને મધ્યયુગનાં શસ્ત્રો, બખ્તરો, વસ્ત્રાભુષણો, વગેરે લાભ ખાતર રજુ કરવામાં આવ્યાં છે. બ્રિટીશ હિન્દના અને ઘણા દેશી રાજ્યોનાં સંગ્રહસ્થાનોમાંથી અલભ્ય પ્રાચીન સંશોધિત નમુનાઓ પ્રાપ્ત કરવામાં આ સમિતિ સફળ બની છે.

આ પ્રદર્શનમાં જુદા જુદા ઘણા વિભાગો રાખવામાં આવ્યા છે. જેવા કે ચિત્રકલા, શિલ્પકલા, નકશીકામ, રેખાચિત્રો, પ્રાચિન પહેરવેશો, ગાર વિભાગ, અલંકારો, ઘરેણાંઓ, સિક્કા, હસ્તકલા વિભાગ, પ્રાચીન ખગોળ અને જ્યોતિષ શાસ્ત્ર વિભાગ, વગેરે બધા વિભાગો યોજવામાં આવ્યા છે. આ બધા વિભાગો અને એમાં રાખવામાં આવેલી કલા-કૃતિઓ તેને સમયને અનુલક્ષીને ક્રમવાર ગોઠવવામાં આવેલ છે. જેથી લોકોને પ્રાચીન કાલના વિધવિધ તબક્કાની સંસ્કૃતિ, કલા, શિલ્પ, ઇત્યાદિનો પુર્ણ ખ્યાલ આવી

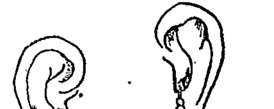

કાનનાં પ્રાચીન આભૂષણો

શકે. પ્રાચીન ચિત્રકલા દાખવતા દિવાલ ચિત્રોએ યુગની કલા સમજવાનાં એક માધ્યમની ગરજ સારી શકે છે, અજંટાના ફરકો અતિ પ્રેક્ષણીય છે, અજંટાથી પ્રારંભ થતાં થતાં ચિત્રકલા ૧૯ મી સદી સુધીનાં શ્રેષ્ટ દિવાલચિત્રો સુધી પ્રગતિ કરે છે. એમાં સીલોન, જાવા, સુમાત્રા અને મધ્ય એશિયાના ઉત્તમ કલા નમુનાઓનો પણ સમાવેશ થાય છે, આ દિવાલ ચિત્રો તે તે સમયની ચિત્રકલાની ઢબનું ઉત્તમ જ્ઞાન આપે છે. રેખા અને રંગ કેવી સરસ કલાકૃતિ સર્જે છે, એ તે બતાવી આપે છે.

જુદા જુદા સંશોધિત લેખો, તામ્રપટો, વગેરે પણ આ પ્રદર્શનમાં રજુ થયાં છે. મધ્યકાલીન ભારતની કલાકૃતિઓ પણ રજુ થઈ છે. પ્રદર્શનમાં પ્રવેશતાં વેંતજ આપણી નજર "હિંદના મહાન પુરુષો"ની ચારે કોર લટકાવેલી છબીઓ તરફ જાય છે. આ છબીઓમાં પ્રાચીન કાળથી માંડીને વર્ત-

ન કાલીન મહાપુરુષોનાં શુભ દર્શન સાંપડે છે માં રાજપુરુષો છે, પ્રતાપી રાજાઓ છે, તત્ત્વજ્ઞાઓ છે. કવિઓ છે, સ્વપ્નદ્રષ્ટાઓ છે, ચિતનલ પુરૂષો છે, ગાંધીજી છે, જવાહર છે, સુભાષ છે, ને તિલક છે, દાદાભાઇ નવરોજજી છે, મ બધા વર્તમાન કાલના રાજદ્વારી પુરૂષો પણ ના મળે છે. નકસીકામ, અને મૂર્તિવિધાન કળામાં લભ્ય નમુના માલમ પડે છે. કેટલાક નમુના પ્લાર દ્વારા આબેહુબ બનાવાય છે, અમરાવતી સ્તુપ, લી સ્તુપના સંપુર્ણ નમુના પણ રજુ થયા છે. સ્તુપોમાં રહેલી માનવકૃતિઓ પણ દ્રષ્યમાન થાય. આકૃતિઓ, ફોટોગ્રાફો, વગેરે દ્વારા પ્રાચીન તિહાસ આ પ્રદર્શનમાં જીવંત થયો છે. પ્રાચીન

પી અને એનો ક્રમે ક્રમે વિકાસ પણ બતાવાયો. સિક્કાઓ પણ છે અને એના ફોટોગ્રાફો પણ. ઘણા સિક્કા અતિ પ્રાચીન કાળના છે. પ્રાચીન થીદાંતકામ, વણાટકામ, ભરતકામ પણ પ્રદર્શનમાં જુ થયા છે. પ્રાચીન જ્યોતિષશાસ્ત્રનાં સાધનો ી રીતે વપરાતાં હતાં એની સમજણ આકૃતિઓ ારા આપવામાં આવી છે.

સૌથી આકર્ષક કલાકૃતિ છે ત્રિમુર્તિની અને નટજ શિલ્પની. આ બન્ને કૃતિઓ અવશ્ય નિરખવા ગ્ય છે. કાર્લાચૈત્ય અને અમરાવતી ચૈત્યના અલભ્ય મારના નમુના અને મધ્યકાલીન તાજ મહાલની કલા પી એક સરસ સાંકળ રચાઈ છે. આ સર્વે જોતાં

પ્રાચીન આર્યાવર્તનો ભવ્ય ભુતકાળ આપણી દૃષ્ટિ સમક્ષ ખડો થાય છે, અને અંદ્યાપિપર્યંત તે જીવંત જ હોય એમ આ કલા નમુનાઓદ્વારા માલુમ પડે છે. આ સંબંધમાં તાજેતરમાં જ લખનૌ યુનિવર્સીટીના પ્રોફેસર ડી. પી. મુકરજીએ પોતાના ભારતીય વિદ્યાભવનના એક ભાષણમાં ખરું જ કહ્યું છે કે, 'હિન્દના પ્રાચીન ભવ્ય યુગને સમજવાની રીતિ એ જ વર્તમાન

ઇતિહાસને સમજવાની રીત છે." મુંબઇ યુનીવર્સીટીના લાયબ્રેરીઅન ડો. પી. એમ. જોષી આ ભાષણ વખતે પ્રમુખસ્થાનેથી બોલતાં બરાબર જ જણાવ્યું હતું કે, જ્યાંસુધી વિદ્યાર્થીઓને ભારતીય સંસ્કૃતિ, રીતભાતો, અને પ્રણાલિઓનો ખ્યાલ ન આવી શકે. ત્યાં સુધી હિન્દી યુનીવર્સીટીઓમાં ઇતિહાસ વિષયનું શિક્ષણ અધુરું અને ક્ષતિપૂર્ણ જ લેખાશે.

છપાય છે

જાણીતા મુક્ત-કવિ અને નવલકથાકાર

શ્રી. જેઠાલાલ ત્રિવેદીની

નવી ઐતિહાસિક નવલકથા

રા જ રો ષ

મહારાજાધિરાજ સિદ્ધરાજ જયસિંહના રાજત્વકાલના અંતિમ સમયના રોમાંચક પ્રસંગોને ગૂંથતી આ નવલકથા ભટરાજ કાકનાં અદ્ભુત પરાક્રમો વડે તમને ડોલાવી મૂકશે.

પ્રકાશક :

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમશા રોડ-અમદાવાદ

શ્રી. કેશવપ્રસાદ સી. દેસાઈ

નાનાં ગામ અને ગામડામાં વધારેને વધારે સગવડો થાય તે ઇચ્છવા યોગ્ય છે. આ **ગ્રામોદ્ધાર** માટે અગાઉ પ્રયત્નો પણ થયા છે. પરંતુ ખેડા જીલ્લાના વાસદ ગામમાં હમણાં જે પ્રયત્ન થયો છે તે નોંધવા યોગ્ય છે. વાસદ એક નાનું ગામ છે. ત્યાં એક હજાર ઘરોની વસ્તિ છે. ત્યાંના વતનીઓએ ગામમાં નળ અને ગટર કરવાની યોજના પોતાની મેળે ઘડી છે, આ માટે તેઓએ દોઢ લાખ રૂપીયાની મુડી પોતામાંથી જ ઉભી કરી છે. આ મુડી ઉપર ત્રણ ટકાથી વધુ બ્યાજ આપી શકાશે નહિ એવું બંધન મુક્યું છે. શરૂઆતમાં અડધા ભાગના ઘરોને વ્યાજબી ભાડાથી નળ આપવામાં આવશે. ત્યારપછી ધીમેધીમે પાણીની સગવડ વધારે ઘરોને અપાશે. વાર્ષિક ભાડામાંથી બ્યાજ અને મુડી ભરપાઈ કરવામાં આવશે. વળી આ યોજના ધીમે ધીમે ખેતરોમાં પાણી પુરું પાડવા અને નાની નાની નહેરો બાંધવા માટે વિસ્તારવામાં આવશે, જો ખેતરોને સફળતાથી પાણી પુરું પાડી શકાય તો. ખેડુતોનો એક મોટો પ્રશ્ન ઉકલી જાય. અત્યારે આપણા દેશમાં ખેડુતોને વરસાદ ઉપર જ આધાર રાખવો પડે છે. એટલે તેઓ અમુક જ પાક લઈ શકે છે. અને જો વરસાદ નિષ્ફળ જાય કે અતિ વૃષ્ટિ થાય તો તો તેમનો સર્વનાશ થઈ જાય છે, જો તેમને નહેરોથી પાણી મળે તો તેઓ વર્ષમાં બે પાક લઈ શકે અને એ રીતે તેમના નકામા જતા સમયનો સદ્ઉપયોગ કરી શકે. નહેરોની સગવડ કરી આપ્યા પછી જો ખેડુતોને સારાં બી આપવામાં આવે, સારા ખાતરની સમજણ આપવામાં આવે, તથા તેમનો પાક સારી રીતે વેચવાની વ્યવસ્થા કરી આપવામાં આવે તો જરૂર ખેડુતો આબાદ થાય. હિંદની એંસી ટકા વસ્તિને આબાદ કરવાનો આ માર્ગ જ છે. આપણે આશા રાખીશું કે વાસદની માફક અન્ય ગામોમાં પણ યોજનાઓ થશે.

છેલ્લા એકાદ માસથી ટાઈમ્સ ઓફ ઈંડીયા વર્તમાન પત્રમાં પહેરામણી સબંધી **પહેરામણી** ચર્ચાપત્રો ઘણાં આવે છે. એકંદરે ઘણા લોકો આ રીવાજ વખોડી કહાડે છે. પણ કેટલાએક તે રીવાજ ખોટો નથી એમ કહે છે. ગુજરાતમાં વર વાંકડો જાણીતો છે. જુના કાળમાં તે ગમે તે કારણથી અસ્તિત્વમાં આવ્યો હોય, પણ આ જમાનામાં વરવિક્રય કે કન્યાવિક્રયને કોઈ પણ ટેકો આપી શકે નહિ. આ રીવાજો ખરાબ છે અને તે નાબુદ થવાજ જોઈયે. લગ્નનો પાયો પ્રેમ છે. જ્યાં પ્રેમ હોય ત્યાં પૈસા આપવા લેવાના કરાર હોય જ નહિ. વળી સગવડનાં લગ્ન હોય તો પણ તેમાં લેતી દેતીને સ્થાન હોવું જોઈયે નહિ. સાધારણ રીતે આ કુરિવાજનું કારણ લગ્નમાં નાનાં કુડાળાં અને કુળ પાછળ લોકોની દોડાદોડી છે. હવે બાળલગ્ન તો દુર થયાં છે. મા બાપ લગ્ન ગોઠવતાં હોય છે તો પણ છોકરાં છોકરીની ઈચ્છા જાણવા યત્ન થાય છે. સ્વમાનવાળા યુવક કે યુવતીએ વર કે કન્યા વિક્રય થતો હોય તેમાં અનુમતિ આપવી જોઈયે નહિ. જો પસંદગી અમુક કુળ—અમુક ગોળ—કે અમુક નાતમાં રૂંધાઈ રહે નહિ તો પસંદગીનું ક્ષેત્ર વિશાળ થાય અને ફરજીયાત વિક્રયો નાબુદ થઈ જાય. સાધારણ રીતે સમાન રહેણી કરણીવાળાં વચ્ચે લગ્ન સંબંધ બંધાય તો તે સુખ રૂપ નિવડે, માટે અમુક જ નાતમાં લગ્ન થવું જોઇયે તે વિચારો હવે નાબુદ થવા જોઈયે. વળી હવે તો સ્ત્રીઓને વારસાનો હક્ક અમુક હદમાં મળ્યો છે, અને દિવસે દિવસે આ હક્ક વિશાળ થવાની ખાત્રી છે. એટલે જુના રીવાજો ઉપર આધાર રાખીને સ્ત્રી ધન ભેગું કરવાની જરૂર રહેતી નથી. લગ્ન વિશુદ્ધ થવાં જોઇયે. તેમાં વિક્રયને સ્થાન હોવું જોઈયે નહિ. વરકન્યાની પોતાની પસંદગીના પાયા ઉપર જ લગ્નની ઇમારત ચણવી જોઈયે. જે કોમોમાં હજી પણ આ કુરિવાજ હોય તેમણે તે દાબી દેવો જોઈયે.

સીનેજગત

રજુ કરનાર : શ્રી. સી. જે. મહેતા

જાતીય આકર્ષણની મર્યાદા

ફિલ્મો જે આનંદ પ્રમોદની ભાવના પિરસે છે તેની ગર્ભિત બાબત જોતાં સમજાય છે કે એ ધંધાને કેમ સફળ બનાવવું તે માટે ખાસ જાતીય આકર્ષણનો જ મુખ્યત્વે આધાર હોય છે. માત્ર એ જાતીય આકર્ષણ સૌને એક સરખું સ્પર્શી રહે તે માટેની વિવિધ તરકીબોમાંજ માલિકો અને ડાયરેક્ટરો રચ્યા પચ્યા રહે છે. હવે કુદરતે તો જાતીય આવેશ માઝામૂકી નખેશે તે કાજે સાથે સાથે લજ્જા–શરમાળપણું પણ રાખ્યું છે. જાતીય વૃત્તિ ઉત્તેજવાને તેમ કૃતાર્થ કરવા માટે અમર્યાદા ચેષ્ટાઓ કે નિર્લજ્જ દેહ દર્શનનો આશ્રય લેવાની જરૂર નથી. એ તો પાંપણને એક પલકારે, મુખને એક મલકે, કે લજ્જા ભર્યા હાવભાવે કરીને વિશેષ સતેજ થાય છે. આ મુખ્ય હકીકત ભૂલીને અધકચરી અમર્યાદા ચેષ્ટાઓ થવાને કારણેજ આપણાં ઘણાં ચિત્રપટો ને નિષ્ફળતાનો અનુભવ થાય છે.

નવા ઉતરતા ચિત્રપટોમાં મર્યાદાથી કામ લેવામાં આવે તો હું માનું છું કે તે જરૂર ફતેહમંદ થાય તેમાં શક નથી.

મોટી નોટો વટાવવા નીકળી પડેલા નરો

સરકાર તરફથી મોટી નોટો માટેનો વટહુકમ આવવાથી મોટી નોટો જે તીજોરીમાં સંતાઈને બેઠી હતી તેને હવે દરેક લોકો વટાવવા 'નીકળી પડયા તેમ' આપણા જાણીતા નરો હજારની નોટો બદલાવવા માટે શહેરમાં આમથી તેમ દોડતા નજરે પડતાં હતાં.

મુકરજીનું રાજીનામું

ગોરેગાંવમાં ફિલ્મીસ્તાન સ્ટુડીઓ થયા પછી તેમાં શ્રી. શશધર મુકરજી હતા. અને તેમાંથી તેઓશ્રી રાજીનામું આપી તાજમહાલ પિકચર્સમાં ભાગીદાર તરીકે જોડાઇ એક ચિત્રના નિર્માતા બની દિગ્દર્શન કરશે.

ઓડીનન્સની અસર

હજારની નોટોનો આવેલ ઓર્ડીનન્સ બહાર પડયા પછી મુંબઇ ફિલ્મ ધંધાદારીઓ પર તેની ઘણીજ વિચિત્ર અસર થઈ છે. એક બે ફિલ્મ નીર્માતાઓ તથા ડીસ્ટ્રીબ્યુટરોને તો પોતાના તૈયાર કરેલા નવા નવા પ્રોગ્રામને કઈ રીતે ફેરવવા તેની સુજ પડતી નથી !

રીલીઝ થતાં અટકેલ 'રાણકદેવી'

સનસાઇઝનું આપણી ગુજરાતી ભાષાનું ચિત્રપટ જે શ્રી વિષ્ણુકુમાર વ્યાસે ખાસ જહેમત ઉઠાવી સર્વાંગ સુંદર તૈયાર કર્યું છે તે તેઓશ્રીની જુનાગઢથી આવ્યા પછી તેમની તબીયત અસ્વસ્થ થઈ લથડી જતાં અટકી પડેલ છે.

રામ જોષી

શ્રી શાન્તારામે પોતના હવે પછીના ચિત્રપ 'રામ જોષી' માટે પોતાના ઉસ્તાદ બાબુરાવ પેન્ટરને રોકી લીધા છે.

દિલ્હી યંત્રોની ફિલ્મ અંગ્રેજોના કબ્જામાં

બ્રિટીશ લશ્કરે બર્મામાં હાથ કરેલી સામગ્રીઓમાં "દિલ્હી ચલો"ની આઝાદ હિંદ ફોજની ફિલ્મનો સમાવેશ થાય છે. આ ફિલ્મમાં શ્રી બોઝ આઝાદ હિંદ ફોજની તપાસ લેતાં અને સિંગાપુરમાં એક જંગી સભામાં ભાષણ કરતા બતાવવામાં આવ્યા

છે. રાસ બિહારી બોઝ પાસેથી શ્રી સુભાષ બોઝે આઝાદ હિંદની ફોજની સરતા હાથમાં લીધી, ત્યારની ક્રિયાનું દશ્ય પણ આ ફિલ્મમાં રજુ કરવામાં આવ્યું છે.

વાસ્તવિક પ્રેમઃ–પ્રેમની વાર્તાઓની ફિલ્મો ઉતરી છે, પણ હવે ત્યાં કામ કરનાર કામદારોમાં પ્રેમના વાસ્તવિક ચિત્ર જકડાતા જાય છે. ફિલ્મીસ્તાન સ્ટુડીઓમાં તાજેતરમાં પ્રોડક્ષન વિભાગવાળા શ્રી પરેશ મીસ ઓક સાથે પરણી ગયા છે.

શરબતી આંખે સન્યાસીઃ–આવતા માસમાં એટલે કે ફેબ્રુઆરીનાં પહેલા કે બીજા, અઠવાડીઆમાં વાડીઆ મુવીટોનનું ચિત્ર 'શરબતી આંખે' અને કરદારનું સનરીત રીલીઝ 'સન્યાસી' રજુ થઈ જશે.

નવાં નવાં ચિત્રપટના જોનારાઓને હવે બહુ વખત રાહ જોવી પડશે નહિ.

ગુલામીમાં રેણુકાદેવીઃ–શ્રીમાન ડબલ્યુ ઝેડ અહમદનું રાષ્ટ્રિય ચિત્ર "ગુલામી" તા. ૨૫મી થી મેજેસ્ટીકમાં શરૂ થઈ ચુક્યું છે. હિન્દી જીવનની સમાજિક, આર્થિક અને રાજકિય આકાંક્ષાને આમાં રજુ કરવાનો મી. અહમદે અચ્છો પ્રયાસ કર્યો છે. ઉપરાંત રેણુકાદેવી ને આ ચિત્રમાં એવી જોરદાર ભૂમિકા મળી છે. જે કદાચ 'નયા સંસાર' પછી તેણે કદી ન કરી હોય.

–મોહનસિંહનો આગામી ચિત્ર "૧૭૫૭"માં સુરેન્દ્ર, સુરૈયા અને વાસંતી ચમકશે.

–પ્રભાકર પિકચર્સના "જુનાં શિષ્યો" ચિત્રનું દિગ્દર્શન જાણીતા નટ બાબુરાવ પેંઢારકરને સોંપવામાં આવ્યું છે.

"બહેરામખાન"—મોગલ સામ્રાજ્યને સ્થાપિત કરવા જેણે ત્રણ પેઢીના સેવા આપી એવા મહાન નરનું જીવન ચરિત્ર સ્ટાન્ડર્ડ પિકચર્સ તૈયાર કરી રહેલ છે. તેના નિર્માતા શ્રીમાન એમ હવેવાલા આ ચિત્રપટ પાછળ ધરખમ ખર્ચ કરી ચિત્રપટની આલમમાં એક ઉમદા ચિત્રપટ રજુ કરવા કમર કસી રહ્યા છે. અને અમને આશા છે કે જરૂર તેઓ

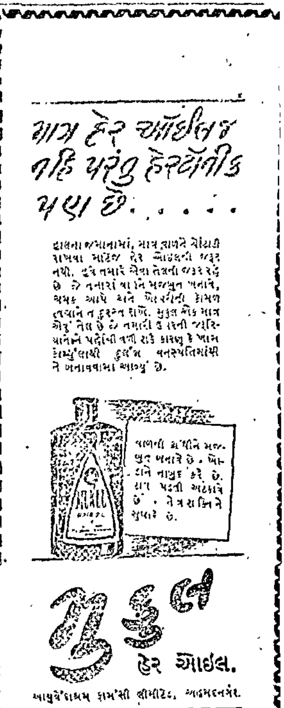

'બહેરામખાનમાં' મીસ મહેતાબબાનુ

પોતાના પરીશ્રમથી તૈયાર કરેલ ચિત્રપટમાં યશ મેળવશે. તેના દિગ્દર્શક જાણીતા જાગીરદાર છે. એટલે વધારે કહેવાનું હોય નહિ. કળાધરોમાં—જાગીરદાર, મહેતાબ, શાહનવાઝ, ગુલામ મહમદ, કુમાર લલીતાપવાર, વગેરે જાણીતા નટ નટીઓ કામ કરે છે. ટુંક સમયમાં આતુર જનતા સમક્ષ રજુ થશે.

—:સંગીત દિગ્દર્શક તિમીરબરને પોતાના આગામી પ્રથમ ચિત્રનું નામ "આઝાદ હિંદ" રાખ્યું છે.

—:ઈન્ડિયન આર્ટ પિક્ચર્સે પોતાના આગામી ચિત્રનું નામ 'અનોખી' રાખ્યું છે.

—:ચતુર્ભૂજ દોશીએ રણજીત ચિત્ર 'ફુલવાડી' સંપૂર્ણ કરી નવા ચિત્ર 'લેખા'નું મુહુર્ત કરી દીધું છે. ઓપેરા હાઉસમાં 'પ્રભુકા ઘર' પછી બનતા સુધી રણજીત ચિત્ર 'મુર્તિ' કે 'રાજપૂતાની' આવશે

વ્યવહારૂ જ્ઞાન.

૧ દાંત સાફ કરવાના બ્રશને દરરોજ થોડો વખત મીઠાના પાણીમાં રાખવું.

૨ મોંમાથી છુટતી વાસ દૂર કરવા લીંબુના પાણીના કોગળા કરવા.

૩ કોઈ અક્ષરો ભુંસાઈ ગયા હોય તો એમોનીયમ સલ્ફાઈડ લગાડવાથી વંચી શકાશે

૪ ચીકાશ ન જતી હોય તો સાબુ સાથે થોડી ખાંડ વાપરી જોજો,

૫ બારણાં ચોમાસામાં ફુલી જઈ વાસી ન શકાય તો એવી જગ્યાએ મિણબત્તી ઘસો.

૬ કપડાંની અંદર ફટકડીનો ભૂકો નાંખવાથી સારાં રહેશે.

૭ કીડીઓ કાઢવા માટે ગંધક મૂકવો.

૮ રૂપાના દાગીના કપુરની ભુકીથી ચોખા થાય છે.

૯ નેતરની ઢીલી પડેલી ખુરશી ઉંધી કરી ગરમ પાણી રેડવાથી ટાઈટ થાય છે, ને માકડ નીકળી જાય છે.

૧૦ દૂધની પરીક્ષા માટે નાંઇટ્રીક એસીડનું ટીપું નાંખવાથી પાણી હશે તો જુદુ પડશે.

જ્યોતિષ વિદ્યામાં રસ હોય.
નવું નવું જાણવાની હોંશ હોય.
ભાવિમાં ડોકીયું કરવાની ઈચ્છા હોય.
તો
"બરડવાળા"
માસિકના ગ્રાહક બનો
વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૪-૦-૦
નમુના માટેની નકલ માટે ૦-૬-૦
આનાની ટીકીટ બીડો.
લખો
શ્રી બરડવાળા ઓફીસ
મુઃ ભાદરોડ : [કાઠિયાવાડ]

સ્ત્રી સમાચાર

કરાંચીમાં રહેતી ૬૪ વર્ષની એક પંજાબી સ્ત્રી, નોટો અંગેનો વટહુકમ સાંભળીને હૃદય બંધ પડી જવાથી મરણ પામી છે. મરનાર પાસે હજાર હજારની દશનોટો હતી.

*

લાહોરમાં આઝાદ ફોજના કેપ્ટન સહગલ. શ્રીમતી સરોજીની દેવીને મળ્યા હતા શ્રીમતી સરોજીની દેવી જરા માંદા સાજા હોવાથી તેમણે શ્રી સહગલનું સ્મિત વડે સ્વાગત કર્યું હતું.

*

સુરત બાઇ કમળા છગલાલને રેશન ગુના અંગે રૂ ૫૦) નો દંડ થયો છે

*

સુરત દૂધમાં ભેળસેળ કરીને વેચવા. બદલ ગોદલ સારાની પત્ની હીરાને રૂ. ૭૫) નો દંડ અને ૧૫ દિવસની કેદની સજા થઇ છે.

*

કુ. અમલ પ્રેવાદાસ ગાંધીજીના આસામના પ્રવાસ દરમિયાન તેમની તહેનાતમાં રહ્યાં હતાં.

*

મુંબઈની ધારાસભા માટે મહાસભા તરફથી શ્રીમતી લીલાવતી મુનશી તથા શ્રીમતી તારાબાઈ કૃષ્ણાજી મોદક ને મધ્યસ્થ ચુંટણી માટે ઉભા કર્યા છે અને ગુજરાત તરફથી શ્રીમતી ઇન્દુમતીને ઉભા કરવામાં આવ્યા છે

સુમજી નામની કોઇ આફ્રીકન સ્ત્રી ૧૭ વરસની ઉંમરે દાદી થઇ છે!

*

ઝેકોસ્લોવેકીઆના મેથુ બાબર નામના કીસાનની પત્નીએ ૨૮ વરસ સુધી દર વરસે એક એક બાળકનો જન્મ આપ્યો હતો.

*

'હિંદના પ્રશ્નોમાં રસ ધરાવતાં કુમારી રેથબોનનું ૭૦ વરસની વયે અવસાન થયું છે!

*

લીલા ચિટનીસે 'લીલા ચિટનીસ' પ્રોડકશન્સની સ્થાપના કરી છે.

*

જાણીતી નટી મધુરીએ શ્રી લોરીમર હીલારી વિનય સાથે લગ્ન કર્યાં છે.

*

લાહોરમાં આઝાદ ફોજ રાહત ફાળા માટે શાહનવાઝ અને ધીલોને ૫૯ બંગડી ૩૯ વિંટીઓ અને ત્રણ એરીંગ મળી કુલ ૭૦ તોલા સોનું ભેટ કરવામાં આવ્યું છે આ ઉપરાંત રૂ. ૧૫૦૦)ની એક થેલી પણ અપાઇ છે. એક મુસ્લિમ મહિલાએ ૧૦ બંગડીઓ ભેટ આપી હતી, શ્રી સહગલે ગંગારામ ઇસ્પિતાલમાં રક્તદાન આપ્યુ હતું.

*

ગાંધીજી કલકત્તા હતા ત્યારે પ્રેસીડેન્સી જેલમાં રહેલા ૩૯ જામીન કેદીઓને મળ્યા હતા. તેમાં બે સ્ત્રીઓ પણ છે.

પુના શ્રી ગુજરાતી કેળવણી હિતવર્ધક મંડળની શાળાઓનું વાર્ષિક સ્નેહ સંમેલન લેડી પ્રેમલીલા બહેન ઠાકરસીના પ્રમુખપણા નીચે મળ્યું હતું. અને સંસ્થાને રૂ. ૧૦૦૧ ની ભેટ તેમણે જાહેર કરી હતી.

*

જલાલપુર મટવાડ ગામની લખી નામની યુવાન કોળી બાઇએ પોતાની બે બેનપણી કુંવર અને ઢેડી મળી લખીની સાસુ સોમી પાસેથી અંગ પરથી દાગીના લુંટી લીધેલા તે અંગે કેસ થતાં લખીને એક દિવસની સજા અને રૂ. ૧૦૦) નો દંડ તથા કુંવર અને ઢેડીને એક એક દિવસની સજા અને ૭૫-૭૫નો દંડ થયો છે.

*

શ્રીમતી અરૂણા અસફઅલી જેઓ ૧૯૪૨થી છૂપાતા ફરતા હતા તેમની સામેનું ધરપકડનું વોરંટ દિલ્હીના ચીફ કમીશનરે રદ કર્યું છે.

*

ધોળકા—એક સાધુના છોકરાની જુવાન સ્ત્રીએ કહેવાય છે કે ગૃહકલેશના ત્રાસથી કંટાળીને પોતાનાં જીવનનો કરૂણ અંત આણ્યો છે. તપાસ કરતાં એવી હકીકત મળે છે કે કેટલાક વખતથી સદરહુ સાધુના ઘરમાં કંકાસ ચાલતો હતો. આથી કંટાળીને વહુ એ ઘરના મેડા ઉપર જઇ ગ્યાસતેલ શરીરે છાંટી બળી મરી હતી.

વર્ષ ૯૦ : : માર્ચ ૧૯૪૬ : : અંક ૩ જો.

અનાજ! અનાજ! અનાજ!

લેખક: શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઇ

અત્યારે ચારે તરફથી ચેતવણીના સુર આવે છે કે અનાજની તંગી છે માટે સાવધાન રહો. ફક્ત હિન્દુસ્તાનમાં જ આ બુમ નથી, પણ દેશ-દેશાંતરમાં આ બુમ છે. હિંદમાં કેટલેએક સ્થળે ચોમાસાનો પાક નિષ્ફળ નિવડયો છે અને બીજાં કેટલાએક સ્થળે શીયાળુ પાક બરાબર નથી ઉતર્યો. પરિણામે ચોખા અને ઘઉં બન્નેમાં પુષ્કળ તાણ પડવાની છે. અત્યારે હિંદના ઘણાયે ભાગોમાં અનાજની માપબંધી છે. ત્યાં પોકાર છે કે પ્રજાને જોઈએ તેટલું અનાજ મળતું નથી. તેમાંયે આ તાણથી તાત્કાલિક કાપ મુકાયો છે. પહેલાના કરતા હવે એક રતલ ઘઉં મળશે એમ જાહેર થયું છે. આ ચિન્હ સારાં નથી.

હજી તો બંગાળના દુઃખભર્યા દુકાળને ઝાઝો વખત થયો નથી. આ દુકાળમાં સરકારી આંકડા પ્રમાણે પંદર લાખ, અને લોકોના માનવા મુજબ ત્રીસ લાખ માણસો ભુખને પરિણામે મરણ પામ્યો છે. એ દુકાળ ફક્ત બંગાળમાં જ હતો. અને હવે પછી પડનારી અનાજની તાણ હિંદના ઘણા ભાગોમાં હશે. હિંદનો સામાન્ય ખોરાક ચોખા અને ઘઉં છે. બન્નેના પાક ઘણાજ ઓછા છે. બ્રહ્મદેશથી ચોખા હિંદને મળી શકશે નહિ એ તો જાહેર થઈ ગયું છે. હવે તો સીયામથી ચોખા આવે તો જ હિંદ ચોખા પામે. યુરોપના દેશોને પણ અનાજની તંગી છે. ત્યાં તો તૈયાર ખોરાક ટીનમાં ભરાઇ વેચાતો ખોરાક ચાલશે. પરંતુ હિંદમાં તેવો ખોરાક ખરીદવા નાણું નથી. બીજા દેશોના પ્રમાણમાં હિંદમાં માંસાહારી પ્રજા ઓછી છે. અને તેમને પણ તાણ પડશે. કારણ કે યુદ્ધના સમયમાં હિંદના અસંખ્ય ઢોર કપાઈ ગયાં છે. નાનાં અને દુધાળાં ઢોર પણ કપાઇ ગયાં છે. અને તેને પરિણામે માંસ તેમજ દુધની અછત છે. હિંદમાં દરીયો છે છતાંએ માછલાં મેળવવાની રીતો ઘણી જ જુની છે, ઊંડા પાણીમાં માછલાં પકડવાનો ધંધો શરૂ થયો નથી, અને જથાબંધ માછલાં પકડાય તો તે સડી જાય નહિ તેવી રીતે સાચવવાનો તથા તેમને ડબાઓમાં અકબંધ રાખી તે તે ડબા વેચવાનો પ્રબંધ હિંદમાં નથી. એટલે હિંદી લોકોનો બહુ જ મોટો આધાર અનાજ ઉપર જ છે.

હિંદી સરકારે અનાજની તાણ ઉપર લોકોનું લક્ષ ખેંચ્યું છે. વાઇસરોયે વાયુપ્રવચન દ્વારા સરકાર શા પગલાં લેવા માગે છે તેની તથા લોકોએ શું કરવું જોઇયે તેની જાણ કરી છે. અન્ય દેશો પાસેથી અનાજ મેળવવા માટે હિંદી સરકારે એક પ્રતિનિધિ મંડળ મોકલ્યું છે. કેનેડા અને ઑસ્ટ્રેલીઆના ઘઉં અને સીયામના ચોખા હિંદને માટે આ મંડળ

મેળવી શકશે એમ આપણે આશા રાખીશું. દરમિયાન હિંદમાં શો બંદોબસ્ત કરવો તે માટે વાઈસરોયે મહાત્મા ગાંધી, જનાબ ઝીણા, કોંગ્રેસ તથા લીગ સાથે વાતચીતો શરૂ કરી દીધી છે. વાઇસરોય કહે છે કે અનાજનો પ્રશ્ન રાજદ્વારી પક્ષાપક્ષીનો નથી. પણ લોકમાત્રની જરૂરીયાતનો છે, જનતાનો છે, અને તેના ઉકેલમાં સૌએ ભાગ લેવો જોઈએ આ વાત તદ્દન સાચી છે. આ પ્રશ્નને પક્ષીયું બનાવીને કોઈ પણ પક્ષે તેનો ઉપયોગ પોતાના સ્વાર્થ માટે કરવો જોઈયે નહિ જ. પરંતુ સાથેસાથે એ પણ જાણવું જરૂરી છે કે આ પ્રશ્નના ઉકેલમાં રાજ્યનું વહીવટી તંત્ર ઘણી મદદ કરી શકે આ તંત્ર ઉપર જે સત્તા હોય તે સત્તામાં જનતાના પ્રતિનિધિઓનો ભાગ ન હોય તો આ પ્રશ્નનો ઉકેલ જોઈયે તેવો અસરકારક ના પણ થાય. જ્યારે વાઈસરોયે મહાત્મા ગાંધીને અનાજના પ્રશ્નની ચર્ચા માટે આમંત્રણ મોકલ્યું ત્યારે તેમણે જણાવ્યું કે આ તેમજ ઘણા પ્રશ્નોના ઉકેલ માટે દિલ્હીના રાજતંત્રમાં ફેરફાર થવાની જરૂર છે. વાઇસરોયની કારોબારી સભા તત્કાળ ચુંટાયેલી ધારાસભાને જવાબદાર કરી દેવી જોઈયે. આમ થાય તો જ મોટા પ્રશ્નોમાં સરકારી નીતિ પ્રજાના અવાજને અનુસરે આપણે આશા રાખીશું કે આ પ્રમાણે ફેરફાર કારોબારી સભામાં થશે. આવો ફેરફાર શક્ય બને તે માટે ૧૯૩૫ ના હિંદીસરકારના કાયદામાં પાર્લામેંટ ફેરફાર પણ કર્યો છે. લોકોને, જવાબદાર કારોબારી સંસ્થા હોય તો લોકોને વધુ રાહત મળી શકે, તેમજ માપબંધી વગેરેના વહીવટમાં લોકો ઉપર સખ્તાઈ કે જુલમ થાય નહિ, તથા તંત્રમાં સડો ઓછો રહે.

સરકાર અનાજના સંબંધમાં શું કરે છે તે આપણે જોઈશું. પરંતુ લોકો પોતે શું કરે તે પણ વિચારવાનું છે. પ્રથમ તો આ સમાચારથી આપણે ગભરાઈ જવું જોઈયે નહિ. ત્રેવડ માટે તો હિંદી પ્રજા જાણીતી છે. ખાસ કરીને ગુજરાતી પ્રજા તો કરકસર અને વ્યવસ્થા માટે વખણાયલી છે. જેટલો ખોરાક હોય તેટલો સમજણે અને યોગ્યતાથી વેંચવો જોઈયે, પુરાણ કાળમાં રાજાઓ રાજભંડાર દુકાળ સમયે ખાલી કરતા હતા તે પ્રણાલિકા આપણા દેશી રાજાઓ-ગુજરાત કાઠીયાવાડનાં દેશી રાજાઓ યાદ રાખે તો ઘણો જ સરસ દાખલો બેસે. દેશી રાજાઓ અને તેમની પ્રજા શ્રીમંત અને શ્રમજીવી-સૌ સરખી વાનીઓ જમે. જમણમાં પોષણનો વિચાર મુખ્ય હોવો જોઈયે. દમામ, દેખાવ વગેરે વેગળા મુકવા જોઈયે, સૌએ સાદું ભોજન લેવું જોઈયે. સર અવસરે થતાં જમણવાર સદંતર બંધ થવાં જોઈયે. રજવાડા અને શ્રીમંતો તરફથી આ બાબતમાં પહેલ થવી જોઈયે. સરકારી બંધી છતાયે, કોઈ કોઈ લોકો ચોરી છુપીથી, લાગવગથી, કે લાંચ રૂશ્વતથી સેંકડો માણસોને ભોજન સમારંભમાં નોતરે છે ને જમાડે છે. તેમાં શોભા નથી. યોગ્યતા પણ નથી. આવાં જમણો હવે બંધ થવાં જ જોઈયે. જો જમનાર જમવા જ જાય નહિ તો જમણ શી રીતે થાય? ધાનનો બગાડ થતો અટકાવવા દરેક પ્રયત્ન કરવો જોઈયે. રાંધેલા ધાન ફેંકી દેવામાં મોટાઈ નથી તે સૌ એ સમજવું જોઈયે.

ગૃહિણીને ઘણીવાર અન્નપૂર્ણા કહી છે. ગૃહિણી અનાજની વ્યવસ્થા ઉત્તમ રીતે કરે છે. તે અનાજ જાળવે છે. વિવેકથી તેનો વ્યય કરે છે. હવેના જમાનામાં તેને માથે નવો ધર્મ આવ્યો છે. કુટુંબને પોષણ અને ઉપયોગિતા પ્રત્યે જ ધ્યાન રાખવું જોઈયે. બગાડનું તો નામ પણ ના દેવું જોઈયે. બાળકોનાં શરીર વધે, વૃદ્ધોને ટેકો મળે, અને યુવાનોના સ્નાયુને પોષણ મળે તેવો ખોરાક મુકવો છે તે ગૃહિણીએ જાણી લઈ તે પ્રમાણે વ્યવસ્થા કરવી જોઈયે. જેમના ઘરની આસપાસ છુટી જમીન હોય તે કાંઈને કાંઈ ખાદ્ય પદાર્થ ઉગાડે. લીલાં શાકભાજી કે બટાકા શકરીયાં, અને બને તો અનાજ પણ ઉગાડે. ખોટો ધાન્ય સંગ્રહ કરે નહિ. કાળાં બજારોને ટેકો આપે નહિ. અને અનાજ કે ખાવાની ચીજોનો નકામો વ્યય પણ કરે નહિ. આપણને કાંઈ દુકાળની નવાઈ નથી. આપણે ઘણા ઓછા અનાજ ઉપર જીવી જાણીયે છીયે. આપણે વ્યવસ્થા કરી જાણીયે છીએ. માટે કોઈયે ગભરાવાની જરૂર નથી. પણ સાવચેતીની જરૂર તો છે જ. અલબત્ત સરકારે તો તેની ફરજ બજાવવાની છે જ. અને સરકાર પોતાની ફરજ બજાવે તે માટે લોકોએ સાવધાની રાખવાની પણ જરૂર છે.

'ઉમા શ્રીમંત ન હોત તો?'

લેખિકા શ્રીમતી કમળા રાવ

નિરવ શાંતિનો ભંગ કરતાં એકાએક ભાનુએ બુમ મારી, 'બહેન.'—અને કલા અર્ધ નિદ્રીત અવસ્થામાં સફાળી જાગી ઊઠી. અંગ પર ઢાંકેલી પછેડીને દૂર કરતાં બાજૂમાં સુતેલા-ભાનુની પાસે ગઈ. ફાનસની બત્તી આછી સતેજ કરી અને ભાનુને કપાળે હાથ ફેરવતાં મૃદુ કંઠે વહાલ વરસાવતાં પૂછયું, 'ભાનુ કેમ બુમ મારી?'

'બહેન, હજી મોટાભાઈ નથી આવ્યા!'

'ના. ભાનુ.'

'બહેન, આજ તો મને સીનેમા જોવા લઈ જવાનું કહ્યું હતું ને!'

'ભાનુ, આજ નહિ તો કાલે લઈ જશે.'

'ખરું.'

'હા. જરૂર. હવે તું સુઈ જા.'

કલા ભાનુના માથે હાથ ફેરવતી હતી, બહેનનો હાથ પોતાના હાથમાં લઈ ભાનુ સીનેમાંના સ્વપ્નો રચતો સુઈ ગયો.

મધરાતની સાક્ષી પૂરતા ઘડીયાળમાં ટવટન્ કરતા બારના ટકોરા થયા. ભાનુની પથારી પાસેથી ઊઠી કલા મકાનનું દ્વાર ખોલી બહાર આવી કોઈ આત્મજનની ઉંડી ઉંડી પ્રતિક્ષા કરતી હોય તેમ દૂર નજર ફેંકતી હતી, એ દરમ્યાન મોટરના હોર્નનો અવાજ એના કાને અથડાયો અને થોડી જ વારમાં ભુરા રંગની એક ટુ સીટર મોટરકાર એના મકાન આગળ આવીને ઉભી.

'નમસ્તે ઉમાદેવી!' જસવંતે મોટરમાંથી નીચે ઉતરતાં અંદર બેઠેલી એક સુંદર યુવતી સાથે હસ્તધનન કરતાં ઉપરના શબ્દો ઉચ્ચાર્યા.

'નમસ્તે કવિરાજ' સામેથી પ્રત્યુત્તર મળ્યો. અને સડસડાટ કરતી એ મોટરકાર દૃષ્ટિ મર્યાદામાંથી દૂર થઇ ગઈ.

જસવંત કલાનો ભાઈ હતો. બારણામાં જ કલાને ઉભેલી જોઈ એનો હાથ પકડી આછું સ્મિત કરતાં એ અંદર આવ્યો.

'ભાઈ, મધરાત સુધી ઉમાની સાથે કયાં જાવ છો?'

'સાગર કિનારે' જસવંતે જવાબ આપ્યો.

કલાએ ઉત્તર ન આપ્યો. જસવંતના જવાબથી તેને દુઃખ થયું. એક પણ શબ્દનો જવાબ આપ્યા વિના એ પોતાની ફાટી તૂટી પથારી પર દોડીને પડી. જસવંત અવાચક બનીને બધું જોઇ રહ્યો હતો. થોડીવારે શાંત વાતાવરણમાં કલાનાં ડુસકાં જસવંતને સંભળાયાં. જસવંત એની નજીક ગયો. એની આંખોમાં પણ પાણી હતું. સજળનયને એ બોલ્યો, 'બહેન માઠું લાગ્યું કે!'

છતાં કલા શાન્ત રહી.

જસવંત ફરી બોલી ઊઠયો, 'કલા બહેન, હવે નહિ જાઉં', મને માફ કરો.' કલાએ જસવંતના સામું જોયું. ભાઈબહેન બનેની આંખમાં આંસુ હતાં.

'મા......મરી ગઈ, ભાનુ અને મારો આધાર કોઇ હોય તો જસવંત ભાઈ તમે જ ને?'

'બહેન શા માટે ઓછુ આણે છે, તારાં આંસુ હું નથી જોઈ શકતો.'

'ત્યારે મધરાત સુધી નાનાભાઈ અને બહેનને મુકીને શા માટે એક શ્રીમંત યુવતિની સાથે ફરવા જાવ છો! શા માટે નકામાં ફાંફાં મારો છો! કંગાલોને સાગરની લહરીઓ કે એશઆરામ કેવાં? ગરીબને શ્રીમંત યુવતિઓ સાથે પ્રેમ કેવા? ઉમાના વિવાહ થઈ ગયા છે, છતાં શા માટે એની સાથે ગુપ્ત રીતે ફર્યા કરો છો? તેના પિતાને ખબર પડી તો'

'તો શું કલા!'

એ જ કે મહા મહેનતે મળેલી નોકરી ચાલી જશે, એનો પિતા જાણશે કે ઉમા એક કંગાલ સાહિત્યકાર સાથે પ્રેમ કરે છે ત્યારે એ તમને શિક્ષક તરીકે કાયમ રાખશે? ભાઈ, એ બધો વિચાર કેમ નથી કરતા!

કલા ગરીબને પણ હૃદય છે. ઉમા એવી નથી. શ્રીમંત છતાં એ પ્રેમાળ અને નિર્દોષ છે.

—૨—

જસવંત એક ગરીબ સાહિત્યકાર હતો, કલા અને શાનુ એ એનું નાનકડું કુટુંબ–મા–પિતા આ ત્રણ બાળકોને મુકી જગત પરથી વિદાય થયા હતાં. સાહિત્ય–કલા એ જીવનના લુત્ફ અને સમાજ માટે છે. પણ ગરીબીએ કલાકાર જસવંતને કલાનું ખૂન કરતાં શીખવ્યો. કલા–સાહિત્યનો પૂજક મટી એને વેચવા લાગ્યો. એની કવિતાઓની ચોતરફ પ્રશંસા થતી. 'વિમલ'ના ઉપનામથી એ કાવ્ય લખતો. સાહિત્ય એનું જીવન હતું. કાવ્યો પર એના કુટુંબનો નિર્વાહ હતો. જસવંત હૃદયથી સાચો સાહિત્યકાર હતો. છતાં આધુનીક સમાજની શોષણ નીતિએ એને સાહિત્યનો દેવ મટી સોદાગર બનાવ્યો.

—૩—

સંસ્કારી કુટુંબોમાં 'વિમલ'ના કાવ્યો હોંશભેર વંચાતાં. એ કાવ્યકારની ભાવના સૃષ્ટિમાં કોઈ એક સુંદર યુવતી વિહરતી હતી, 'વિમલ'ની કવિતાઓ વાંચવામાં એ એને આનંદ આવતો, મઝા આવતી. એ યુવતિનું નામ ઉમા. એના પિતા છોટાલાલ શહેરના એક પ્રતિષ્ઠિત શ્રીમંત લેખાતા. વકીલ છોટાલાલની વકીલાત ધમધોકાર ચાલતી. અઢળક લક્ષ્મી, ભવ્ય બંગલાઓ, છેલ્લી–ઢબની મોટરો, એ બધું એ ઉમાને હતું. ઉમા પહેલેથી જ એશ–આરામ અને મોજશોખમાં જન્મી અને ઉછરી. એને જીવનમાં દુઃખ જોયાં કે અનુભવ્યાં ન હતાં. ઉમાએ વહેલી સવારે હજારો બલ્કે લાખો દુર્બળ શ્રમજીવીઓને દિવસની રોટીનો પ્રશ્ન ઉકેલવા ઝડપભેર જતા એવા કામદારોની કારમી કટારનાં ઉમાને દર્શન થયાં નહોતાં.

—૪—

જસવંત દિવસે કોલેજમાં જતો અને રાત્રીએ ઉજાગરાઓ કરી કાવ્યો લખતો. જ્ઞાતિના અગ્રેસરો પાસેથી લોન લઈને એણે અભ્યાસ ચાલુ રાખ્યો હતો. ઉમા પણ એજ કોલેજમાં અભ્યાસ કરતી. કોલેજના મેગેઝીનમાં અને અગણ્ય સાહિત્ય રસિક માસિક પત્રોમાં 'વિમલ'ના ઉપનામથી પ્રગટ થતાં અનેક રસભર્યાં કાવ્યો ઉમાએ વાંચ્યાં હતા. 'વિમલ'નાં પ્રેમ રસથી છલકાતાં કાવ્યો એને ગમતાં. 'વિમલ'ના કાવ્યો પ્રતિના અતિ આકર્ષણે ઉમાનું હૃદય જસવંત તરફ ઢળતું હતું. બન્ને ઘણીએ વખત સામ સામાં મળતાં, નયનો એક થતાં, અકથ્ય લાગણીઓ અનુભવતાં. હૃદયની નિકટતા સાધવાનો યત્ન કરતાં. છતાં બધુંએ ધીમે ધીમે થતું હતું.

—અને એક સંધ્યાએ સાગર સુંદરીના નૃત્યને અવલોકતા યુવાન સાહિત્કાર જસવંતના કાને મોટરમાંથી કોઇના મંજૂલ શબ્દોનો ધ્વનિ અથડાયો. 'જસવંતને આવો છો !' 'ક્યાં !' પાછુ ફરીને જોતાં ઉમાને જોઈ જસવંતને આશ્ચર્ય થયું. 'દૂર દૂર'...... કહેતાં ઉમાના વદન પર અજબ સ્મિત ફરક્યું. એના સુકોમળ ગાલ પર મુગ્ધાને છાજે એવા શરમના શેરડા પડયા.

જસવંતે ઉમાની સાથે સ્થાન લીધું. દૂર દૂર જ્યાં નિરવ શાંતિ અને એકાંત હોય, ત્યાં જવા ઉમાએ મોટરને વેગ આપ્યો. સાગરના કોઈ એકાંત કિનારે ઉમાએ મોટર થોભાવી. મહાસાગરમાં ભરતી અને ઓટ આવતી, ઉમા અને જસવંતના હૃદયસાગરમાં એવી જ લહેરો ઉછળી રહી હતી. ઘૂઘૂ કરતા મહાસાગરની મીઠી લહરીઓમાં સાગર સુંદરી નૃત્ય કરતી હોય એવો બન્નેને ભાસ થયો. અને એ નૃત્યમાં બંનેના હૃદય સાથે જ નૃત્ય કરવા લાગ્યાં. સાગરની સાક્ષીએ બન્ને એક બન્યાં. સાથી હૃદયના અને જીવનના. કલાકો સુધી એ એકાંત કિનારો સ્નેહની જીવંત ભાવનાઓ રચી બંનેએ કોલ લીધા.

'મરીશું અને જીવીશું પણ સાથે જ.'

પછી તો એ સાગરનો એકાંત કિનારો જસવંત અને ઉમાનું પ્રેમમંદિર બની ગયો, કલાકોના કલાક સુધી જસવંત અને ઉમા ત્યાં બેસી રહેતા. જસવંત સ્નેહની સુખદ પળોએ બધુંએ ભુલી કવિતાઓ ગાતો,

ઉમા એમાં સૂર પૂરતી. અને એ એકાંત કિનારાના વાતાવરણમાં બે સ્નેહીઓનું સંગીત ગુંજી રહેતું.

—૫—

'ઉમા, જસવંતને મેં રજા આપી.'

'કારણ?'

'તારા કહેવાથી મેં એને શિક્ષક તરીકે રાખ્યો ત્યારે મારા જ ઘરમાં બદમાશી કરી!'

'શું કહો છો બાપુ! બદમાશી! કોણે કરી!'

'હા, ઉમા. હું કેટલાક વખતથી જો તો આવ્યો છું, તું એની સાથે મોડી રાત સુધી સાગર તટે ફરવા જાય છે.'

'ફરવા જવું એ શું ગુન્હો છે?'

'એક ગરીબ-ભિખારીની સાથે સ્નેહ કરવો એ ગુન્હો છે.'

'શા માટે?'

'એક પ્રતિષ્ઠિત વકીલની પુત્રી એક ભિખારી કવિની પત્ની બને! કેવું અસંભવિત!'

'અસંભવિત! પિતાજી, હું એને સંભવિત બનાવીશ. જસવંતને વચન આપ્યું છે. 'મરીશું અને જીવીશું પણ સાથે જ.''

'તારું વચન એળે જવાનું છે!'

'એટલે?'

'મીલમાલિક ચિમનલાલ તારા વિવાહિત પતિ છે, એની સાથે તારે લગ્ન કરવાં જ પડશે.'

'મારી નામરજી છતાં!'

'મરજી! તારી મરજી કેવી! ચિમનશેઠની સાથે તારે લગ્ન કરે જ છુટકો છે'

'એટલે આપ મને રમકડું સમજો છો!'

'ત્યારે બીજું શું!'

'પિતાજી, હું એક શ્રીમંતની પુત્રી છું એ જાણું છું. દુઃખ મેં જોયું નથી છતાં હક્ક અને સ્વમાન સમજી શકું છું. મારો પતિ હું જેને પસંદ કરું એ, મારો જીવન-સાથી હું જેને ચાહું એ, બાકીના બધા સાથે મારે કંઈ નિસ્બત નથી.'

'ઉમા......તને શું થયું છે! મારી કીર્તિ...... મારી આબરુ...મારી જિંદગી કંઈકનો તો ખ્યાલ કર'

'પિતાજી, જસવંતને મેં મારો જીવન-[illegible] માન્યો છે.'

'તો હું મૃત્યુને મારો જીવનસાથી બનાવી[illegible]'

—૬—

જસવંતને છોટાલાલે રજા આપી. ઉમાના પ્રે[illegible] એણે નોકરી ગુમાવી. કલા, નાનો ભાનુ અને પો[illegible] જીવન નિર્વાહનો પ્રશ્ન ઉભો થયો. 'રોટી એ[illegible] જીવી સમાજનો પહેલો પ્રશ્ન છે.' જસવંત શોષિત સમાજના અંગમાંનો એક હતો. નોકરી અન્ય શહેરમાં જતાં જતાં એ ઉમાને મળ્યો. અને નાના ભાનુની સંભાળ રાખવાની સૂચના અ[illegible] જસવંત અન્ય શહેરમાં ચાલ્યો ગયો. જ્યાં વર્તમાનપત્રની ઓફિસમાં રૂ. ૬૦) ના પગ[illegible] જોડાયો.

—૭—

એ વાતને એક વર્ષ વીતી ગયું. જસવંત કોઈ વાર આવીને કલા-ભાનુની ખબર કહાડી [illegible] પોતાને મળતા પગારમાં બચત કાઢી કલાને પાઠ[illegible] હજી સુધી ઉમાએ લગ્ન કર્યાં નહતાં.

એક પ્રભાતે વર્તમાન પત્રને પાને સમા[illegible] પ્રસિદ્ધ થયા.

'જાણીતા વકીલની પુત્રીનાં મીલ મા[illegible] સાથે સિવિલ મેરેજ.'

વહેલી પ્રભાતે જસવંતના હાથમાં એ વર્ત[illegible] પત્ર આવ્યું. સિવિલ મેરેજના સમાચાર એણે વાં[illegible] અને ધરતીકંપનો આંચકો અનુભવ્યો. પત્રને[illegible] જસવંત ઓફિસેથી ઘેર આવ્યો અને સિવિલ મેરે[illegible] સમાચાર વાંચતાં વાંચતાં બબડ્યો. 'ઉમા.. આવી જ આપણા સ્નેહો જીવનની ઉષા કે! આ[illegible] હૃદયના કોલ! અને એ ઉદ્ગારો સાથે હાથ[illegible] વર્તમાન પત્ર જમીન પર પડી ગયું.

—૮—

જસવંતના જવા બાદ ચિમનલાલ ઉમાને [illegible] વાર મળતો અને સમજાવતો પણ ઉમાનું હૃદય જ[illegible] હાલતું નહિ. દરમ્યાન ઉમાના પિતા એકાએક [illegible] ગીના બિછાને પટકાયા. માંદગીના બિછાને પ[illegible] પિતાની એક જ ઈચ્છા હતી. 'ઉમા મીલમા[illegible]

સાથે લગ્ન કરે ! સંજોગો વિપરિત હતા, જસવંત દૂર દૂર વસતો હતો. બિમાર બાપને છોડીને ઉમા જસવંતને મળવા જઈ શકે તેમ નહતી. વૃદ્ધ પિતાની ઈચ્છા પર ઉમાએ કલાકોના કલાકો સુધી વિચાર કર્યો.

સમય-સંજોગ અને પરિસ્થિતિની ગુલામ બની ઉમાએ લગ્નની કબુલત આપી અને શેઠ ચિમનલાલના લગ્ન ઉમા સાથે થયાં.

— ૯ —

કલા મુંઝવણમાં આવી પડી હતી. નાનો ભાનુ તાવમાં સપડાયો હતો. જસવંતને મદદ માટે પત્રો લખ્યા. રૂા. ૬૦) ના પગારમાંથી માંડ માંડ બચત રાખતો જસવંત થોડા રૂપીઆ મોકલતો પરંતુ એથી નાના ભાનુની બિમારીને પહોંચી વળાય તેમ ન હતું. જસવંત નોકરી છોડી ઘેર આવે તો બધાના નિર્વાહનો પ્રશ્ન મુશ્કેલ ભર્યો બને. કલા એ બધું સમજતી હતી છતાં થોડા દિવસો બાદ એની ચિંતામાં વૃદ્ધિ થઈ. એકા એક તાવમાંથી ભાનુને શરીરે સોજા આવી ગયા. રાત્રિની ભયાનકતામાં ભાનુ બુમો મારતો બ્હેન ભાઈ ક્યાં છે ! એમને બોલાવને !

'ભાનુ, સુઈ જા, ભાઈ કાલે તારે માટે સારી ી વસ્તુઓ લઈને આવશે' કલા દર્દથી પીડાતા ુ ે વહાલથી સુવાડતી.

દિવસે દિવસે મુંઝવણ વધતી હતી. ભાનુની બિમારીનો ખર્ચ પહેલાં કરતાં વિશેષ થતો હતો. કલા જિંદગીના અવનવા દુઃખની ઝડીઓ સહેતી દિવસો પસાર કરતી હતી. મદદ માટે કલા સગાં-વહાલાંને ત્યાં ફરી, બહેનપણીઓ અને જસવંતના મિત્રોને પણ મળી, બધેથી એને નિરાશા સાંપડી. એ દરમ્યાન કમનસીબ સાહિત્યકાર જસવંતને કોઈ

જોયો કરીમાંથી રજા મળી. કલાને પહેલાં જે હજારો બદલે . તે પણ હવે તો બંધ કરવી રોટીનો પ્રશ્ન ઉકેલ જ જીવન નિર્વાહનો પ્રશ્ન રોની કારમી કટારનાં નિતાઓ લખવી શરૂ કરી પરસ્કાર આપતા.

—૪—

'જસવંત દિવસે કોલેજમાં વિહાર કરતા ઓમાં વસ- ઉજાગરાઓ કરી કાવ્યો લખતો. ઓથી ઝગ- પાસેથી રી લઈને એણે અભ્યાસ ચ. ઉ. પેટને

ખાતર અટારીએથી ટગર ટગર શિકાર માટે તલપતી પતિતાઓ છે. અને જ્યાં ઘટનાદ ગાજતા હોય એવા ભવ્ય મંદિરો પાછળ હજારોનો ધૂમાડો કરતા ધર્મ ચૂસ્તો છે અને એ બધા સમાજના અંગોની ભીતરમાં એક એવી આગ સળગી રહી છે, એક એવી જ્વાળા જલી રહી છે, જેના નિશ્વાસ અને હાય એક દિન સમાજને છિન્ન ભિન્ન કરી નાખશે.

— ૧૧ —

ઝાંખો દીવો બળતો હતો. અંધારી રાત વાતાવરણ ભયગ્રસ્ત કરતી હતી. ફાનસની બત્તી ઓછી જલતી હતી 'દીપક બુઝાશે કે શું ! એકાએક જસવંતના હ્રદયમાં પ્રશ્ન ઉભો થયો અને વાતાવરણમાં એક ભયાનક ચીસ પ્રસરી ગઇ.

ભાઇ...કલા બ્હેન...ક્યાં છે ? ઓહ !...આવો ...આવો...ઓ...મને દુઃખે છે...આં...ખો...ખો ...ખે...ચાય...છ...! એ ચીસ નાનુભાઇની હતી. માંદગીના બિછાને પટકાયેલા નાના બાળકની હતી. ગરીબાઇમાં આવી પડેલી કારમી બિમારીના ભોગ બનેલા કુમળા બાળકની હતી. નાના ભાનુનો છેલ્લો વેદના ભર્યો ચિત્કાર સંભળાયો. કલા અને જસવંત બંને અવાક્ બનીને નાના ભાનુના મૃતદેહ પ્રતિ જોઈ રહ્યાં. ભાઈ બહેનના નયનમાંથી અશ્રુની ધારાઓ વહેતી હતી. અને એ આંસુના બિન્દુએ બિન્દુએ આજની અસમાન સમાજ રચના સામેના અસંતોષના પ્રતિક હતા. વાતાવરણમાં નિરવ શાંતિ છવાયેલી હતી. મૃત્યુની ભયાનકતા ભાઈ બહેનના જીગરને હચમચાવી રહી હતી. નાના ભાનુના શબ પરથી કલા અને જસવંતની અશ્રુધારા સરીતારૂપે વહન કરતી હોય તેવો ભાસ થતો હતો.

—અને એવામાં મૃત્યુથી ભયાનક બનેલા વાતાવરણમાં કોઈએ બુમ મારી 'જસવંત ! જસવંત ભાઈ !' કલા અને જસવંતે પાછળ જોયું તો ઉભી હતી. ઉમા આવી હતી પણ બહુ જ મોડી પડી. મૃત્યુના અંધકારમાં બે જખ્મી હૃદયમાં ઉમાએ પોતાનું હૃદય ઉમેર્યું, છતાં અંધકારને વિદારી ઉમા એક ગરીબ ભાઈ બહેનની ખોવાઈ ગયેલી જીવન-ઉષાજસમા ભાનુને પાછી ન લાવી શકી.

ઉમાના હૃદયમાં...એ ભયાનક શાંતિમાં પોકાર ઊઠયો 'ઉમા શ્રીમંત ન હોત તો !' *

* લેખિકાના અપ્રગટ નવલિકા સંગ્રહમાંથી

લગ્ન અને પ્રેમ

લેખક: શ્રી. ચંપકલાલ શાહ, વડોદરા

(ગતાંકથી ચાલુ)

શૃંગાર બધા જ દેશોમાં પ્રાચીન સમયથી જ-
ારને સુંદર આકર્ષિત બનાવવાનો રિવાજ ચાલ્યો
વે છે. એ સત્ય છે કે સ્વચ્છતાથી આકર્ષતા જામે
સ્વાસ્થ્ય અને અન્ય કારણો માટે મનુષ્યે પોતાનું
રીર સ્વચ્છ રાખવું જરૂરી છે. પણ સ્વચ્છતાથી
ી એક ચીજ છે–તે છે ંગાર. બીજાની નજરે સુંદર
ાવા તેને પરીધાન કરવામાં આવે છે. સ્ત્રી અને પુરુષ
ને શ્રૃંગાર કરે છે, શ્રૃંગાર કરવાની અનેક રીતો છે. આમ
સ્ત્રી, સ્ત્રીઓની જ નજરે અને પુરુષો પુરુષોની નજરે
ોહર દેખાવવા શ્રૃંગાર કરે છે પણ આજે સામાન્ય
તે સ્ત્રીઓ પુરુષોની નજરે અને પુરુષો સ્ત્રીઓની
જરે સુંદર દેખાડવા શ્રૃંગાર કરે છે એમ મનાય
પુરુષ શ્રૃંગાર કરે છે એ કદાચ વાંચક નહિ માને,
ણ આજે કપડાં, વાળ વગેરેની ટાપટીપ શ્રૃંગાર-
ં જ આવી જાય છે.

અવાજ દ્વારા આકર્ષણ?

શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ, ગન્ધ એ પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિયો-
ારા ચિત્ત પર પ્રભાવ પડે છે. શ્રૃંગારનું પ્રયોજન બીજાને
ોતાની તરફ આકર્ષવાનું છે. એટલે એ બધા સાધનો
ંગારમાં સમાઈ જાય છે. કોઈ વાંચક શંકા ઉઠાવશે
શ્રૃંગાર દ્વારા કોઈ પુરુષની શ્રવણેન્દ્રિયને પોતાની
રફ કેવી રીતે આકર્ષી શકાય! સંગીત, વાદ્ય વગેરે
પચાર જ એવો ધ્વનિ કરવામાં 'અસમર્થ' છે અને
ંગીતનો પ્રયોગ શ્રૃંગારમાં આવતો નથી. તેનો
વાબ એ છે કે નુપૂર મેખલા વગેરે આભૂષણ
ૌંદર્ય વૃદ્ધિના માટે ધારણ કરતા નથી, તે તો
નોહર ધ્વનિ ઉત્પન્ન કરવા માટે જ હોય છે. કદી
દી તો પોતાના પ્રેમીજનને બોલાવવા પ્રમદાઓ
ાભૂષણોનો જ ધ્વની કરે છે. જે સ્ત્રીઓ લજ્જા
ારણે પતિને નામ દઈ બોલાવી શકતી નથી, તેઓ
ાટે આ રીત ક્ષમ્ય છે.

આદર્શો પ્રમાણે આભૂષણો સજો

મેખલા વગેરે આજે પ્રથમના પ્રમાણમાં પહે-
રાતા નથી. દેશ અને સમયને અનુસરી આભૂષણોમાં
પણ પરિવર્તન થાય છે. નુપૂર, મેખલા વગેરે માટે આજે
સારો અભિપ્રાય નથી અને એ તો વ્યાજબી જણાય
છે, જેને પ્રસન્ન કરવા માટે આભૂષણો પહેરાતા
હોય તેનો પ્રથમ આદર્શ પ્રથમ સમજવો જોઇએ
અને તેજ પ્રમાણે આભૂષણો પરિધાન કરવા જોઇએ.
શ્રૃંગારનો અર્થજ એ છે કે બીજાની નજરે પોતાને
મનોહર બતાવવા પોતાના પતિ અથવા પત્નીને
જે રૂચકર હોય તેજ આભૂષણો પહેરવા જોઇએ.
ઘણા પુરુષો પત્નીઓને ઘરેણાઓથી લદાયેલી
જોવાનું પસંદ કરે છે. તેમની નજરે આભૂષણોમાં
જ સુંદરતા ગુણાકાર કરતી હોય છે. આજકાલના
યુવકો પત્નીના કાનમાં મોટા મોટા ઇયરીંગો
પસંદ કરતા નથી. તેમનો આગ્રહ હોય છે
કે જો કાનમાં કાંઈ પહેરવું જ હોય તો મોતીના
કાપ અથવા નાની જડ વગેરે પહેરવા જોઇએ. નાક-
માં ચુની પહેરવાની પ્રથા પણ લુપ્ત થતી જાય છે.
આધુનિક શિક્ષિતજનો તો પોતાની બાળાઓના નાક
છેદાવવાનું જ પસંદ કરતા નથી. કેટલાક કાન પણ
છેદાવતા નથી પરમાત્મા એ શરીરને છેદવા માટે
આપ્યું નથી શરીર માત્ર ઘરેણાંઓથી શણગા-
રવા માટે જ નથી સારીરિક સૌંદર્ય બીજાના
ચિત્તને હરવા બસ છે. ઘણીવાર જોવામાં આવે
છે કે સ્ત્રીઓ કેટલાક આભુષણો પહેરતા કષ્ટ અનુભવે
છે. બંગડીઓ પહેરવામાં પણ ઘણો સમય જતો હોય
છે અને હાથ છોલાતા જોવા મળે છે. શ્રૃંગાર સુંદર
દેખાવવા માટે છે. દંપતિએ એકબીજાની રૂચિ સમ-
જીને શ્રૃંગાર પસંદ કરવો જોઇએ. એ જ ઉત્તમ અને
સફળ શ્રૃંગારનો મૂળ મંત્ર છે.

શ્રૃંગાર–પ્રેમનો રસ્તો?

લોકોક્તિ છે કે ભોજન પોતાની રૂચિ પ્રમાણે

કરો અને શ્રૃંગાર પર રૂચિ પ્રમાણે. અત્રે 'પર' એટલે જેની સાથે પ્રેમ થયો છે અથવા જેનામાં પ્રેમ ઉત્પન્ન કરવાનો છે. કોઇ વાંચક પ્રશ્ન કરશે કે પ્રેમ તો હૃદયની વસ્તુ છે. તેને ઉત્પન્ન કરવામાં બહારની સજાવટ શા માટે જોઇએ?

એનો જવાબ એજ છે કે પ્રેમમાં પાંચ ભેદ મનાતા છે. ભક્તિ, શ્રદ્ધા, રતિ, સ્નેહ અને વાત્સલ્ય. ભગવંદ ચરણારવિન્દોમાં જે પ્રેમ થાય છે તે ભક્તિ ગણાય છે. પોતાના માતાપિતા, ગુરુ, મહાત્મા વગેરેમાં પ્રેમ થાય છે તે શ્રદ્ધા હોય છે. પોતાના નાનાભાઇ બ્હેન સાથેનો પ્રેમ સ્નેહ કહેવાય છે અને સંતતિ પ્રત્યેનો પ્રેમ વાત્સલ્ય કહેવાય છે. બાળક મેલુ ઘેલૂ હોય છતાં તેને માટે માતપિતાને વાત્સલ્ય હોય છે. તેજ પ્રમાણે ગુરુ, પિતા, માતા વગેરેમાં શ્રદ્ધા માટે શ્રૃંગારની જરૂર રહેતી નથી. પરંતુ પતિ પત્નીનો પ્રેમ રતિ કહેવાય છે. આ રતિ માટે શ્રૃંગાર વગેરે સમગ્ર ઉદ્દીપક સામગ્રિઓ હિતકર છે. પતિ પત્નીના શરીર જ રસોદ્રેક છે છતાં બાહ્ય સાધન તેમાં વર્ધક બને છે. ભરતમુનિએ પોતાના નાટ્યશાસ્ત્રમાં લખ્યું છે કે જેમ આપણે ફક્ત ચોખા ખાઇ શકીએ છીએ, પણ અન્ય ચીજો સાથે તે ખાવાથી તે વધુ સ્વાદિષ્ટ લાગે છે તેજ પ્રમાણે રસોદ્રેક અથવા પ્રેમ માટે બાહ્ય ઉદ્દીપક સામગ્રી જરૂરી છે એમ નથી પણ સહાયક છે.

પતિની ઇચ્છા—પત્નીનો શ્રૃંગાર

આજ ઉદ્દીપક પદાર્થ સ્ત્રી અથવા પતિના શરીરમાં સુંદર વસ્ત્રાલંકારના રૂપમાં જ્યારે એકત્રીત કરવામાં આવે છે ત્યારે લોક વ્યવહારમાં તેને શ્રૃંગાર સાધન કહેવામાં આવે છે. તેમાં પત્નીએ, ધ્યાન રાખવું જોઇએ કે પતિને કયો પદાર્થ વધુ ઉદ્દીપિત કરે છે. લગભગ એમજ જોવામાં આવે છે કે સ્ત્રીઓ આ તરફ લક્ષ જ આપતી નથી, પરિણામ એ આવે છે કે પૂર્ણશ્રૃંગાર કરવા છતાં પણ પત્ની, પતિનું ચિત્ત આકર્ષી શકતી નથી. પતિ જો કાશ્મીરી સાડી પસંદ કરશે તો પત્ની બનારસી જ સાડી પહેરશે. પતિ પસંદ કરશે બ્લાઉઝને તો પત્ની પોલકુ જ પહેરી લેશે. પુરુષ કહેશે સ્ત્રી બૂટ પહેરે તો સ્ત્રી ચંપલ જ પહેરશે. આમ પતિને મેંદી, કાજળ વગેરે પસંદ નહોય છતાં પત્ની તેનો જ ઉપયોગ કરતી રહેશે. પતિને મોટા ચાંલ્લો અને મુખમાં પાન પસંદ નહિ હોય તો પત્ની તે પ્રથમ જ પૂરા કરશે. જેમ જેમ પતિ દૂર ભાગે છે તેમ તે પોતાની ત્રુટી સમજે છે અને તેને જ વળગી રહે છે. પરિણામ જે આવે છે તે તો આજે હજારો ઘરોમાં જોવા મળે છે.

એક બીજાને પસંદ કરીને પરણેલાં દંપતિ પણ એકબીજાની રૂચિને જાણતા ન હોવાથી વિખવાદ થાય છે. આજનો યુવક પત્નીને સાદી સફેદ સાડી પહેરવા આગ્રહ રાખે છે, પણ ઘણી સ્ત્રીઓ રૂપાળી રંગીન સાડીઓ પહેરે છે. માતા તથા સાસુ પણ તેને તેવા જ કપડાં પહેરવા ટકોર કરે છે. પરિણામ એ આવે છે કે 'દવા કરવા છતાં રોગ વધતો જ હોય છે!' ઘણીવાર બને છે કે ૫૦ રૂપીયાની રેશમી સાડી જે પ્રભાવ પાડી શકતી નથી, તે ૩-૫ રૂપીયાની સાદી સફેદ સાડી પાડી શકે છે. ઘણા વાંચકોને આ હકીકત બીન મહત્વની લાગતી હશે, પણ મારે કહેવું પડશે કે શ્રૃંગાર કેવો કરવો એ પણ એક કલા છે. દુર્નું જ્ઞાન પ્રત્યેક યુવક—યુવતીને હોવું જોઈએ.

શ્રૃંગાર માટે સમયનું જ્ઞાન પણ આવશ્યક છે. જે શ્રૃંગાર સવારમાં ઇષ્ટ હોય તે સાંજના ન પણ હોય. તે સમયે પતિપત્નીએ પોત પોતાની રૂચિ જણાવી દેવી જોઈએ. શ્રૃંગારના પરિવર્તન વડે સ્વરૂપમાં પણ ફેરો આવે છે. જે વ્યક્તિ એક સ્વરૂપમાં બીજાને રૂચિકર ન લાગે, તે બીજા સ્વરૂપમાં અત્યંત મનમોહક જણાય છે.

કેશ ગૂંફન એ કળા છે

સ્ત્રીઓના વાળ બાંધવા એ પણ એક કળા છે. શ્રૃંગાર સાધનોમાં કેશરચના એક અતિ અગત્યનું સ્થાન ભોગવે છે, કેશરચના જેમ વધુ મોહક તેમજ સમસ્ત શ્રૃંગાર શોભી ઊઠે છે. પ્રાચીન સમયમાં સ્ત્રીઓના કેશ ગૂંફન ખૂબ જ કલાત્મક અને રસિક

બનતા ગુજરાતમાં કેશગૂંફનમાં ઘણો સુધારો થઈ ગયો છે. ગુજરાતીઓ અનુકરણ કરવામાં એક્કા જણાય છે એટલે પર પ્રાંતિય રીતભાતો આપણે ત્યાં ઘણી જોવામાં આવે છે. ગુજરાતની સ્ત્રીઓએ આજ સુધીમાં બંગાળ, પંજાબ, કાશ્મીર મદ્રાસ, ઈરાન અને મહારાષ્ટ્રની સ્ત્રીઓની રચના અપનાવેલી છે તેમાં કેશકલાપને ઢીલો બાંધી તેને ગરદન તરફ નમતો ઝૂકતો, પછી અંદર અર્ધ ચંદ્રાકારે વેણી પહેરી ખુલ્લુ માથુ રાખવાની પદ્ધતિ અતિ સામાન્ય બનતી જાય છે, બફ્કટ વાળ કરાવવાની પશ્ચિમની હવા છે પણ તેને શ્રૃંગારમાં કદી સ્થાન ન આપી શકાય. મહારાષ્ટ્ર અને બંગાલની સ્ત્રીઓ કેશગૂંફનમાં પ્રવીણ હોય છે, તે બીજાને આકર્ષી શકે છે.

શ્રૃંગાર ધારણ કરો પણ તે સારો જોઈએ

સ્ત્રીઓ શ્રૃંગાર પ્રિય હોય છે. તે આ કામમાં સદા મગ્ન હોય છે, વિશેષ સુંદર દેખાવવાની તેની લગની હોય છે. પણ ઘણી **સ્ત્રીઓ નાણાંના અભાવે તેમ કરી શકતા નથી એમ માને છે. સ્ત્રીઓએ આ માન્યતા દૂર કરવી જોઇએ.** આભૂષણોની પ્રથા આજકાલ લૂપ્ત થતી જાય છે અને આભૂષણો વિનાનો શ્રૃંગાર વધતો જાય છે. સુગંધિત દ્રવ્યોનો પ્રયોગ મનોહર શ્રૃંગારમાં સહાયક બને છે. સુગંધિથી દૂરનાને આકર્ષી શકાય છે અને અનુરાગ વધારી શકાય છે, છતાં તે તરફ હજી ઘણાનું ધ્યાન દોરાયું નથી. શ્રૃંગાર સમયે બીજે ધ્યાન આપવું જોઈએ. રૂપવર્ધક આભૂષણો પહેર્યા પછી પુષ્પમાલા વગેરે કોમળ સુગંધિત પદાર્થોની અવહેલના ન થાય, શ્રૃંગાર થોડા, સરતા અને ચિત્તાકર્ષક હોવા જોઈએ. શ્રૃંગારમાં અપવ્યય થાય એ ઇચ્છનીય નથી. એક સંસ્કૃત કવિએ કહ્યું છે કે અધર પર તાજુ ખાધેલા પાનની લાલી હોય, નયનમાં કાજળ હોય અને સ્વચ્છ વસ્ત્રો એ જ પત્નીઓ માટે ભૂષણ છે, અન્ય આભૂષણો શરીર માટે ત્રાસરૂપ છે. શ્રૃંગાર કુદરતી હોય એવું જણાવું જોઇએ. પતિ–પત્ની એક બીજાના રૂચિને અનુકૂળ શ્રૃંગાર કરે તો પ્રેમ પ્રાપ્ત કરવામાં સફળતા મળી શકે. વિપરીત સુંદર હોવા છતાં શ્રૃંગાર કળાથી અજ્ઞાન સારા કુળની કન્યા પણ વિલાસી નવયુવકોની નજરમાં ટકતી નથી.

સુંદરતા એટલે?

સુંદરતાનું શું વ્યાખ્યા છે તે કહેવું કઠણ છે. કોઇ દેશમાં ભૂખરી આંખો અને સોનેરી વાળને સુંદરતા કહેવામાં આવે છે તો કોઈ દેશમાં કાળી આંખો અને કાળા વાળને આજનો બાળક જેવા પગવાળી સ્ત્રીને જોઇએ તો તેને પાંગળી કહીશું પણ ચીનમાં તેવી સ્ત્રીને સુંદરતાનો નમુનો માનવામાં આવે છે. ભિન્નભિન્ન જાતિઓના કારણે જગતમાં સુંદરતાની એકજ વ્યાખ્યા રહી શકી નથી. જો આપણે અંગના રંગ-રૂપ, આકૃતિપર ધ્યાન ન આપીએ અને અસાધારણ રીતે સુંદરતાની વ્યાખ્યા કરીએ તો એમ કહી શકાય કે **જે શરીર અને મુખને જોઇને ચિત્ત તેની તરફ ઝૂકે એ સુંદર છે!**

લગ્ન અને સુંદરતાને ઘણો સંબંધ છે. પ્રત્યેક યુવક પોતાની પત્ની તરીકે સૌંદર્યવાન યુવતી મેળવવા માંગે છે. યુવતી પણ રૂપવાન પતિ માટે વાંચ્છના ધરાવતી હોય છે. યુવક રતિ માંગે છે. યુવતી કંદર્પ જેવો પતિ માંગે છે. છતાં બને છે તે કરતાં વિપરીત. ઘણા લોકોને સાધારણ પતિ અને પત્નીઓ મળે છે. દેશમાંના બધા બાળકો સુંદર નથી એજ એનું કારણ છે. આપણા ચિત્ત પર શ્રૃંગારનો પ્રભાવ પડવામાં તેના શરીર સાથે, શ્રૃંગાર વસ્ત્ર વગેરેની પણ અસર હોય છે. વસ્ત્ર પહેરવા એ શ્રૃંગારનો અંતઃગર્ત ભાગ છે પણ તેનું વિવરણ આગળ પર વિસ્તારથી કરીશું. ટુંકમાં એમજ કહી શકાય કે કવચિત રીતે વસ્ત્ર પહેરવાથી શારીરિક આકર્ષણમાં વધારો થાય.

લગ્નની સફળતા–શિક્ષણ મેળવો

સ્ત્રીઓને પુરુષને સુંદર બનાવનાર તેનું શિક્ષણ છે. શિક્ષણ માનવમુખને વધુ તેજદાર બનાવે છે. તાત્કાલિક ભાવોની છાપ તો ચહેરા પર રહે છે

પણ આપણા ચિત્તમાં આવેલા ભાવોને શિક્ષણ જ મુખ પર લાવે છે. ક્રોધી, વ્યસની અને ખરાબ માણસના ચહેરા પર તેના ભાવો પ્રકટ જણાય છે. ભક્તિ અને શ્રદ્ધાવાળા માનવીના મુખ પર તેનું તેજ ચમકતું હોય છે. સંગીત, લલિત કલાઓ, અને માનસિક સૌંદર્યના ઉપાસકોના ચહેરા પર ભિન્ન ભાવો જણાય છે. ક્રૂરકર્મી પિશાચોના મુખ પર કદી ભક્તિ અને શ્રદ્ધાનું તેજ જોવા મળશે ? તેજ પ્રમાણે શિક્ષિત અને અશિક્ષિત મનુષ્યની મુખાકૃતિ પર મહાન અંતર જોવા મળે છે. જો એમ નહોત તો એક જ જાતના વસ્ત્રો પહેરનારને જોઈ તેમાંથી મૂર્ખ અને વિદ્વાન જૂદા તારવી ન શકાય. આપણા વિચારોની છાયા મુખ પર પડવાથી જો આપણે સાત્વિક હોઈએ તો સાત્વિકતા મુખ પર જણાઈ આવશે. આપણે રાજા હોઈએ તો તેવા ભાવ જણાય. તામસિ સ્વભાવવાળાના મુખ પર કુદરતી કઠોરતા જોવા મળે. આથી વિદ્યાના તેજને કોણ ન માને ! વિદ્વાનોના મુખ પરનું તેજ જ આપણને તેમના તરફ ખેંચી જાય છે. વિદ્યા મુખમંડળને પરિમાર્જીત કરે છે અને મસ્તકના વિકાસ સાથે સૌંદર્યમાં વધારો કરે છે. સૌંદર્યનું બીજું નામ આકર્ષણ. જે વસ્તુ આપણને આકર્ષણને પાત્ર બનાવશે તે જરૂર સૌંદર્ય વર્ધક હોય ! વિદ્યાનો પ્રભાવ ઓર છે. સાધારણ રમણીઓ વિદ્યાના પ્રભાવ વડે આપણને વધુ સુંદર જણાય છે. જ્યારે શારીરિક સૌંદર્ય ધરાવતી અને અનેક આભૂષણો પહેરતી અશિક્ષીત સ્ત્રીઓ ચિત્તને હરી શકતી નથી. પુરુષોમાં પણ તેમજ બને છે. જેને કુદરતે સૌંદર્ય આપ્યું નથી તેમણે શિક્ષણ મેળવી સૌંદર્ય મેળવી લેવું જોઈએ. શારીરિક સૌંદર્ય તો નહિ અને વિકૃત થઈ શકે પરંતુ વિદ્વાનોનો આધ્યાત્મિક પ્રકાસ બૂઝાતો નથી. પ્રત્યેક યુવક યુવતીએ જ્ઞાનકોષમાં વધારો કરવો જોઈએ.

ભાંગેલો સંચાર !

સૌંદર્ય એ મદિરા છે, જેને જોવાથી માનવીનું ચિત્ત ઉન્માદ બની જાય છે. એક બીજાને માત્ર જોઈને હૃદય ખોઈ નાંખતા સેંકડો યુવક-યુવતીઓ મળે છે. લગ્ન બાદ પતિ-પત્નીના દિલ મળી ગયા તો પ્રેમ વધતો જાય છે. એકબીજાને પસંદ ન હોય તો ગૃહસ્થાઈની ગાડી ચાલુ રહે છે પણ અનુરાગ વિનાની. સંસારયાત્રામાં બંને પ્રાણી એક બીજાને સહયોગ આપે છે, મશીનની માફક કર્તવ્ય બજાવે છે પરંતુ તેમના હૃદયના હાલ કોણ જાણે છે ? લોકો તો તેમને સુખી સમજે છે. તેઓ પણ પોતાને સુખી સમજવાનો પ્રયત્ન કરે છે પણ તે આત્મવંચના કયાં સુધી ચાલે ? ઘણે અંશે શારીરિક આકર્ષણનો અભાવ પણ આ વૈમનસ્યનું કારણ બને છે. પતિ પત્નીમાં અને પત્ની પતિમાં પોતાની તરફ ખેંચવાની વસ્તુ શોધે છે. તે આજ સૌંદર્ય છે. એક બીજામાં તેઓ સૌંદર્યનો અભાવ માને છે અથવા 'વિધના લેખ' માને છે. આ દેશમાં આજે પણ લગ્ન મુખ્યત્વે માતા પિતાની પસંદગી ઉપર થાય છે અને સંસારવાડીમાં બંને એક ના થઈ શકે ત્યારે તેઓ માતાપિતાને દોષ આપે છે. પણ એક બીજામાં આકર્ષણ કેમ નથી તેનો વિચાર કરતા નથી.

સ્વચ્છતા એ લગ્નની સફળતાની એક ચાવી છે

સૌંદર્યમાં શિક્ષણ સાથે સ્વચ્છતા પણ જોઈએ સ્વચ્છતા આકર્ષણ અથવા સૌંદર્યમાં કેટલું પરિવર્તન કરી શકે છે, તેનું અનુમાન આપજનતા કરી જ શકતી નથી, વરસાદનું નવીન પાણી પર્વતમાળાની ધૂમને ધોતાં કેવું સૌંદર્ય ધારણ કરે છે ! સ્વાભાવિક સૌંદર્ય પણ સ્વચ્છતાની અપેક્ષા રાખે છે. નિસર્ગ ધવલ સ્ફટીકને પાણી વડે ધોઈએ નહિ ત્યાં સુધી તે ચિત્તાકર્ષક ન બને. ઝાડપરના પાંદડાં પરની ધૂળ વરસાદના પાણી વડે ધોવાતાં તે કેવાં સુંદર લાગે છે ! આ સુંદરતા કુદરતી છે. પાણી તેને લાવતું નથી, પાણી તો માત્ર આવરણને જ હટાવે છે જ. મેલાં થયેલાં વસ્ત્રો આપણને પહેરવા ગમતાં નથી પણ તેને ધોયા બાદ આપણને તે ચિત્તાકર્ષક લાગે છે. શરીરનું પણ તેજ છે. શારીરિક સૌંદર્ય મોટે ભાગે સ્વચ્છતા પર નિર્ભર છે. મેલ અને પરસેવાથી આચ્છાદિત થયેલું શરીર કોને સારું લાગશે ? ઉદુંમાં

કહેવત છે 'ઘરકી મુર્ગી દાલ બરાબર' એટલે કે વિના પરિશ્રમે મળતી ચીજની મહત્તા સ્વીકારવામાં આવતી નથી. પત્ની સાથેના વ્યવહારમાં સ્વચ્છ રહેવાની જરૂર જણાતી નથી પણ વેશ્યાને ત્યાં જતાં પહેલાં તે સ્નાન કરે છે અને સુગંધી પદાર્થો લગાવે છે. સ્ત્રીની પણ એજ હાલત હોય છે. આખો દિવસ કામ કરી, બચ્ચાની સંભાળ લીધા બાદ કપડાં ગંધાતા હોય, મેલાં થયા હોય, હાથ ચીકણા, પગ માટીથી ભરેલા હોય તે શરીર સાફ કરતી નથી, કપડાં બદલતી નથી અને શયન માટે જાય છે. બિસ્તર પણ મેલો હોય, ગલેફ બાર દિવસથી બદલ્યા જ ન હોય. કચરામાં ચીજો ગમે તેમ રખડતી હોય, પાસે બચ્ચા સૂતેલા હોય! બચ્ચાના બાદલાની પણ સવડ નહોય! સૂવા માટે મોટે ભાગે જૂદા ઓરડાં હોતો નથી. દાળ ચોખા અને શાકભાજી ખાવા ફરતા ઉંદર અને મિઠાઈની શોધમાં ફરતી બિલાડી નિંદ્રામાં ખલેલ પાડે. આવું સ્થાન હોય છે જ્યાં આ દેશના મોટા ભાગના દંપતિઓ મળતા હોય છે. ત્યાં થાક હોય છે, શ્રમ હોય છે, અને શાંતિ આજે તો ત્યાં મળતા નથી? ઘણા ઘરોમાં આ દશા જોવામાં આવે છે. શારીરિક ગંદકી પતિ પત્નીના હૃદયમાં વિરાગ પેદા કરે છે. સુંદર રેશમી સાડી હોય પણ તે ગંદી હોય તો તેને કોણ પહેરશે? તેજ પ્રમાણે સુંદર સ્ત્રી અને પુરુષ સુંદર હોય પણ સ્વચ્છ ન રહે તો પ્રેમમાં ઓટ આવે છે. આગળ ઉપર બતાવેલું છે કે પતિ–પત્નીનો પ્રેમ 'રતિ' કહેવાય છે. રતિ માટે ઉદ્દીપક સામગ્રી જોઈએ. ઉદ્દીપક સામગ્રીમાં નાયક–નાયીકાના શરીરનો સમાવેશ થઈ જાય છે. પણ તે સૌંદર્ય ગંદકીના આવરણથી ઢંકાયેલું હોય તો તે પ્રેમની ભરતી લાવતું નથી, ઓટજ લાવે છે. સુંદર શરીર હોય પણ તેને સ્વચ્છ ન રાખીએ તો શા કામનું? સાધારણ આકૃતિની સ્ત્રીઓ સ્વચ્છ હોય તો વધુ અનુરાગ ઉભો કરી શકે છે. દાંત સુંદર દેખાતા હોય પણ તેમાંથી બદબૂ આવતી હોય તો તેને કોણ પસંદ કરશે? સોકો માથું, કાન, નાક, દાંત, નખ વગેરેની સફાઈમાં ધ્યાન આપતા નથી તેથી પ્રેમ ને બદલે વિરક્તિ આવી જાય છે.

સ્વાસ્થ્ય મેળવો

સ્વચ્છતા અને સૌંદર્યનો ગાઢો સંબંધ બતાવ્યો તેજ પ્રમાણે સ્વાસ્થ્ય અને સૌંદર્યને પરસ્પર સંબંધ છે. રક્તની શુદ્ધિ કાંતિને વધારે છે. નસેનસમાં નિર્દોષ રક્ત વહેતું હોય તેના કરતાં રોગીષ્ટ માનવીના મુખ પર લાવણ્ય ઓછું જ જણાશે. રક્તદોષથી ચહેરો પીળો પડી જાય છે. ચામડી નિશ્ચેષ્ટ નિઃપ્રાણ બનની જાય છે આંખનું તેજ ઘટવા માંડે છે. શરીર રોગી જણાય છે. એવા શરીરને કોણ પસંદ કરે? સ્વસ્થ સ્ત્રી અથવા પુરુષના શરીરમાં એક જાતનું નૈસર્ગિક લાવણ્ય રહે છે જે સૌંદર્યની વૃદ્ધિ કરે છે. કોઈ ઝાડના પાંદડા ગમે તેટલા પાણીથી ધોઈ નાંખો પણ મૂળમાં પાણી રેડવાથી પાંદડામાં જે કાંતિ આવે તેવી આમ ધોવાથી કદાપી ન આવે. માટે ઉત્તમ સ્વાસ્થ્ય વડે જે સૌંદર્ય વૃદ્ધિ થાય છે તેની અવહેલના કરવાથી ઘણી સ્ત્રીઓ આકર્ષક રહી શકતી નથી. પ્રસૂતી બાદ સ્વાસ્થ્યની કાળજી લેવી જરૂરી છે. દવા અને ભોજન પર જો કાબુ રાખવામાં આવે તો આવેલી ક્ષીણતા જતી રહે. પણ પ્રસૂતામાં પૂરતું ધ્યાન આપવાના અભાવે સ્ત્રીઓ જીવનના અંત સુધી કમજોર રહે છે. નવદંપતિએ આ તરફ ખાસ ધ્યાન આપવું જોઈએ. સ્વાસ્થ્ય રાખવા માટે આહાર સાથે વિહારનો પણ વિચાર કરવો જોઈએ ભોજનમાં રક્તવર્ધક ચીજો લેવી જોઈએ. 'વિહાર માટે તો એટલું જ કહેવું જરૂરી છે કે અતિ સહવાસના કારણે સ્ત્રી અને પુરુષ બંનેમા ક્ષીણતા આવે છે, બળમાં ઘટાડો થવા માંડે છે, પરિણામે પાચનશક્તિ ઘટે છે, શરીરમાં રોગ થાય છે, જેથી સૌંદર્યનો નાશ થતો જાય છે.

લગ્નની દીવાલના પાયા, શીલ અને ગુણ

સ્ત્રી પુરુષના પારસ્પરિક પ્રેમ માટે સૌંદર્ય જરૂરી છે પણ તે ચિરસ્થાયી નથી. નવદંપતિના પ્રેમને પ્રજ્વલીત કરવા દિવાસળી માફક સૌંદર્યનો ઉપયોગ થઈ શકે છે પણ પ્રેમાગ્નિને કાયમ રાખવા માટે લાકડા કોલસાની માફક શીલ, ગુણ, સહિષ્ણુતા વગેરેની જરૂર પડે છે. જો સ્ત્રી

પુરુષ સુંદર નથી, તે પ્રેમી બની શકતા નથી એમ. ન સમજે. પ્રાય એમ જણાય છે કે જે દંપતિ સુંદર નથી, તેમનો પ્રેમ ચિરસ્થાયી હોય છે. આ પ્રેમની દિવાલ. શીલ અને ગુણ ઉપર રચાયેલી હોય છે, અને બને સદા એક રહે છે. તેને બદલે માત્ર સૌંદર્ય ઉપર જ નભતો પ્રેમ, સૌંદર્ય જતા રહેતા ઓસરતો જાય છે. પ્રેમ માટે માત્ર સુંદરતા આવશ્યક નથી. કદી કદી સુંદર પતિપત્ની પોતે ગર્વ કરે છે અને એક બીજાને તૃણવત્ માને છે! પરિણામે પ્રેમનું સ્થાન દ્વેષ લઇ જાય છે.

જે સૌંદર્ય નથી, તે સૌંદર્યના સ્થાને પ્રેમને લાવે છે. કુરૂપ પ્રતિ પત્નીને લાવણ્ય ન મળે તો નહિ પણ લક્ષગુણીત લયવાળો પ્રેમ મેળવે છે. પ્રાયઃ જ્યાં સૌંદર્ય હોય છે ત્યાં વ્યભિચાર પણ ચાલે છે. જ્યાં મધુ હોય ત્યાં જ ભ્રમર જાયને? કુરૂપ પતિ અથવા કુરૂપ પત્ની માટે વ્યભિચારની શંકા જ રહેતી નથી. જ્યાં સુંદરતા ઓછી હોય છે ત્યાં ઇર્ષા પ ઓછી હોય છે. ઇર્ષ્યાને સ્થાને વિશ્વાસ આવે છે જેથી પ્રેમ પુષ્ટ બને છે. માટે ઇશ્વરદત્ત સૌંદર્ય યથાશક્તિ વિદ્યા, સ્વચ્છતા અને સ્વાસ્થ્ય વગેરે સા ચિરસ્થાયી રાખવા પ્રયત્ન કરવો જોઇએ. (ક્રમશઃ

卐

એજન્ટો નીમવાના છે

આ માસિક પત્રનું છૂટક વેચાણ કરી શકે તેવ એજન્ટ દરેક ગામમાં જોઇએ છે. વધુ માટે કાર્ય લયમાં લખવું.

" શ્રીબોધ " કાર્યાલય
લજપતરાય રોડ, વીલાપારલા
અને પીરમશાહ રોડ—અમદાવાદ.

રામતીર્થ બ્રાહ્મી તેલ

સ્પેશીઅલ નં. ૧

મગજના જ્ઞાનતંતુઓ બળવાન બને છે. ગાઢ નિદ્રા આવે છે. ધોળા વાળ કાળા થાય છે. વાળ ખરતા અટકે છે. ટાલમાં વાળ ઉગે છે. ખોડો મટે છે. યાદશક્તિ અને આંખની દ્રષ્ટિ વધે છે. દરેક ઋતુમાં બહેનો, પુરુષો અને બાળકો માટે મહાન ફાયદો કરનાર છે. માથાનો દુખાવો મટે છે.

મોટી બોટલી કિંમત રૂા. ૩—૮—૦
નાની બાટલી કિંમત રૂા. ૨—૦—૦ બધે મળે છે.

શ્રી રામતીર્થ યોગાશ્રમ

૪૪૮, સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, મુંબઇ-૪.

ભકત કવિ પુજાલાલ.....એક અંજલિ

લેખક : શ્રી. શાંતિલાલ ઠાકર

શ્રી. પૂજાલાલ મૂળ ગોધરાના વતની, જ્ઞાતિએ તેજ ગામના ભક્ત પરસોતમની નાતના અને દુરના સગા–પ્રજાપતિ. પિતાનું નામ રણછોડદાસ દલવાડી માતાનું નામ મોતીબેન, વિદ્યાપીઠનું શિક્ષણ અમદાવાદની ગુજરાત કોલેજમાં માત્ર પ્રીવીઅસ કલાસ સુધી લીધેલું છતાં અત્યારે તો ગુજરાતી અને અંગ્રેજીમાં ભલભલા વિદ્વાનોને પણ આશ્ચર્ય ચકિત કરે તેવાં કાવ્યો લખી શકે છે !

લગભગ ૧૯૨૪ માં તે પોંડિચેરી ગયા ત્યાર પહેલાં કોશિન્દ્રામાં તેમણે લગભગ દોઢ વર્ષ શિક્ષક તરીકે કામ કરેલું. હજી પણ આખું કોશિન્દ્રા તેમને બહુજ પ્રેમથી યાદ કરે છે. ગુજરાત વ્યાયામ પ્રચારક મંડળમાં કામ કરતા શ્રી. અંબાલાલ પુરાણીની સાથે ગુજરાત ભરમાં વ્યાયામ પ્રચારનું કામ કરવામાં તેમનો ફાળો ખૂબ મોટો અને નોંધપાત્ર છે. શ્રી. અંબાલાલ પુરાણીની સાથે વ્યાયામશાળાઓમાં તે કામ કરતાં, પણ તેમની પોતાની અદ્વિતીય રીતે વિલક્ષણ વ્યક્તિત્વથી શ્રી. પૂજાલાલ એટલે મૂક સેવા, જાતને ઘસી નાખી, અજ્ઞાત રહીને, શાંતપણે, બીજાઓને જે કામ કરતા સંકોચ થાય તેવું કામ આનંદભરેલે હૈયે અને હસતે મુખડે કરવાની અજબ કળા શ્રી. પૂજાલાલને જન્મથી જ સિદ્ધ છે. સમર્પણ ભાવના તેમણે વ્યાયામશાળામાં આ પ્રકારે કામ કરવામાંથી જ કેળવેલી–જે અત્યારે પોંડિચેરીમાં શ્રી. અરવિન્દ અને શ્રી માતાજીના ચરણકમળમાં તેમણે મૂકી દીધી છે, એટલાજ શાન્તભાવથી, આત્મવિલોપન કરીને, જરાપણ ધમાલ–ધોંધાટ કે પ્રદર્શન કર્યા સિવાય. 'પારિજાત' તેમના કાવ્ય સંગ્રહનું નામ છે; અને પારિજાતના ફુલ પેઠેજ તે પોતાનું સૌરભ સમર્પણ મૂકભાવથી, આત્મવિલોપનથી કરે છે. મૂળથી જ તેમનામાં વિનય, નમ્રતા, દાક્ષિણ્ય, આડંબરરહિતતા ખૂબજ પ્રમાણમાં. પોતાની કોઈ પ્રશંસા કરે તો તે લજામણીના છોડ-પેઠે શરમાઈ જાય; યુકિતથી તે વાતને બીજા વિષયમાં વાળી દે તે જે ઓરડામાં બેઠા હોય ત્યાં જાણે કોઈ બેઠું જ નથી એવું લાગે –તેટલી હદ સુધીનું આત્મવિલોપન તેમનામાં હાજર છે, વ્યાયામશાળાના વિદ્યાર્થીઓ પર્યટને નીકળ્યા હોય ત્યારે કુવામાંથી પાણી કાઢી બધાંને પાવા ભોજન બનાવી બધાંને તૃપ્ત કરવા, રાત્રે બધાજ થાકેલા ભાઈઓ ઉંઘી જાય ત્યારે રખવાળપણું કરી પોતે ઉજાગરા કરવા, બીજા થાકેલા અને ઉંઘી ગએલા ભાઇઓ જાગી ન જાય તે રીતે તેમના પગ માલીસ કરવા, થાકેલા ભાઈનું પોટલું પોતે વધારાંમાં ઉંચકી લેવું, થાકેલા કોઈ નાના ભાઇને પોતાનાં ખભા પર ઉપાડી લઈ ગાઉના ગાઉ સુધી કૂચ કર્યેજ જવી–આ રીતે વ્યાયામશાળાના કામમાં પહેલેથીજ શ્રી. પુજાલાલે તેમના ભક્ત હૃદયનો, મૂક સેવાનો, આત્મવિલોપનનો, નમ્રતાનો પરચો આપ્યો છે–જે પાછળથી તેમને માટે સાધનનું અમૂલ્ય ભાથું બની ગયો છે.

અને છતાં એ નમ્રતા અને વિનીતતાના પીઠમાં એક રજપૂતને છાજે તેવી વીરતા, કેસરીયાં કરવાની શક્તિ, અખૂટ તમન્ના, શાંત, ધગધગતો લાવો, બલિદાન થઈ હોમાઇ જવાનું સામર્થ્ય; ફના થઈ જઇ પ્રભુને સર્વ સમર્પણ કરી અહંતામૂલક વ્યક્તિત્વનો સદંતર લોપ કરી શકવાની તાકાત તેમનામાં હાજર છે દાસ્ય ભક્તિમાં તે હનુમાનની રામભક્તિની યાદ અપાવે છે. બુદ્ધિ કરતાં હૃદય તેમનું મુખ્ય ક્રિયાતંત્ર છે. સ્વભાવથી કુસુમની સુકુમારતા તેમની કલ્પનાને વરી છે. છતાં જરૂર પડે ત્યારે તે ભયંકર રણતાંડવને અનુરૂપ નીડરતા પણ દાખવી શકે છે. ધસમસતા ધોધની ઝંઝાવાતી ગતિ, રૂદ્રની કરાલતા, તાંડવનો ભીષણ છંદ તેમની કવિતામાં પણ તેટલોજ નજરે પડે છે કે જેટલી સુવાસ પમરે છે. પારિજાતની જેટલી શીતલતા લહેરે છે ચન્દ્રિકાની, જેટલી વિનમ્રતા મહેકે છે ભક્તહૃદયની. તેમની સમર્પણમાં તે કશું બાકી નથી રાખતા, રજે રજ–સ્થૂલ અને સુક્ષ્મ તેમના વ્યક્તિત્વની પીઠમાં રહેલી દિવ્ય ચેતનાની સમગ્રતા, તે પ્રભુને ચરણે ધરી દઇ

થકે છે-જાણે મરણોત્સવ માટે ઘેલો બનેલો, પણ ઠંડા તાકાતથી સભર ભરેલો, કેસરિયાં કરવા કટિબદ્ધ થયેલો, કોઇ રણબંકો રજપુત આ બે વિરુદ્ધ સમન્વય શ્રી. પૂંજાલાલમાં છે.

શ્રી. પૂંજાલાલને શ્રી અરવિંન્દની યોગસાધના તરફ રૂચી થયેલી શ્રી. અંબાલાલ પુરાણીના સહવાસથી શ્રી. અંબાલાલ પુરાણીના વ્યાયામ પ્રચારના કાર્યમાં તે હનુમાનની પેઠે આજ્ઞાધારકપણું દાખવતા. મૂળથી નીડરતા તો હતીજ–ગજબ નીડરતા! ગરવા ગિરનારની ભીષણ ભેખડો ચઢતાં ચઢતાં, જ્યાં એકજ માત્ર કણુકણુ ચોટી રહેલો પત્થર હોય, જ્યાંથી નીચે પડતાં મૃત્યુની ઉંડી ખીણ મ્હોં ફાડીને વિસ્તૃત પડેલી હોય ત્યાં વ્યાયામપ્રેમી વિદ્યાર્થીઓનું વૃન્દ દુર ઉભું રહે હરબડી જાય, કોઇ જવાની હિંમત ન કરે ત્યારે આંખ મીંચીને ઉપાડીએ એટલામાં તો એ પત્થર પર નિર્ભય રીતે–ફરફર વાતા પવનના સુસવાટમાં સ્મિત કરતા પૂંજાલાલ ઉભા હોય! જ્યારે સાગરરાજ તોફાને ચઢ્યા હોય, તેના મૃત્યુની ભેખડો જેવાં .. મોજાં વિકરાળ ફીણ રૂપી હાસ્ય કરી અટ્ટનાદ ધુધવતાં હોય, ત્યારે અટંકી તરવૈયાની અદાથી તેમને પડકારી. તેમનામાં ડુબકી મારી, થોડીક ક્ષણોમાં તે મોજાં પર અસ્વારી કરી તેમની ફીણ રૂપી વાળને ખેંચતા શ્રી. પૂંજાલાલ નજરે પડે! વનવગડામાં પર્યટન કરતાં, જ્યારે કોઇ સાવજની ભયંકર ત્રાડ સણાય અને વ્યાયમશાળાના વિદ્યાર્થીઓ અટકી ઉભા રહે ત્યારે ભાલો લઈ તેજ દિશામાં નિશ્ચય ડગલાં ભરી, તેને ભગાડી મૂકનાર હોય શ્રી. પૂંજાલાલ. પર્યટનોમાં જ્યારે વ્યાયામવીરોની ટુકડી માર્ગ ભૂલી જાય, ત્યારે અણખેડ્યા જંગલની ભીષણતામાં નવી કેડી પાડી. કાંટાઝાંખરાંની વચ્ચે રસ્તો બનાવી ઝાડ પર ચડી, અવલોકન કરી, સાચો રસ્તો ખોળી કાઢવાની અને ટુકડીને વ્હીસલથી તે દિશામાં કુચ કરવાની આજ્ઞા આપનાર પણ આ શાંતમાં શાંત છતાં નીડર, કે અહિંસાવૃત્તિવાળા ભક્ત હૃદયી પુંજાલાલ! એજ આજ્ઞા ધારકતા, એજ શિસ્ત. એજ નીડરતા, એજ સેવા ભાવ, એજ નમ્રતા અને એકજ મુક્તા–પોંડીચરીમાં ગયા પછી તેમણે સાધનામાં અને અત્યારે પણ તેમની આશ્રમ સેવા, શ્રી અરવિંદ અને માતાજીની પરિચર્યા અજોડ છે. મૂળથી જ તેમનામાં સરળતા છે. તે બોલે તે કોઇપણ હિસાબે અને કોઇપણ જોખમે પાળવાના. જેવું હૃદયમાં ભાવે, તેવું જ વિચારે, તેવું જ બોલે અને તેવું જ વર્તે. સંસ્કૃત સાહિત્યમાં મન–વચન–કાયાની એક રૂપતાને મહાત્માનું લક્ષણ ગણાવ્યું. ભગવાને ગીતામાં 'આર્જવ'ને દૈવી–સંપત્તિનો ગુણ ગણાવ્યો છે, તે શ્રી પૂંજાલાલમાં પુર્ણરૂપે પહેલેથી જ જોવામાં આવતો. એકવાર ભરૂચમાં એક છીંડીમાં ત્રણ ચાર ચોર ભરાયલા, બધા લોકો જાગી ઊઠયા. બહાર ઉભા રહી બધા શોરબકોર કરે; પણ છીંડીમાં ઉતરવાની કોઈ હિંમત ન ચલાવે. તેટલામાં શ્રી. પૂંજાલાલ ત્યાં આવી ચઢયા. વિચાર્યા વગર–અંદર કેટલા માણસો હશે, તેમની પાસે શાં શાં હથિયાર હશે તેની કશી ગણતરી કર્યા સિવાય, વંડા પરથી અંદર ભુસકો મારી ચોરને બહાર કાઢેલા, તે પૂંજાલાલ! આ જાતની જંપલાવવાની તાકાત તે તેમની વિશિષ્ટતા છે.

તેમની કવિતામાં પણ સુકુમારતા અને ભીષણતા બનેનો પ્રસંગોચિત યોગ્ય સુમેળ નજરે પડે છે. ભાવપ્રધાનતા તે તેમની કવિતાનું મૂળ લક્ષણ છે. ભક્તહૃદયની નમ્રતા, આરઝુ. સમર્પણ, વીર રજપૂતની અડગનિશ્ચાત્મકતા. કુદરતનો પ્રેમ, કોમળ કાવ્યદેવીની લાડીલી કલ્પના, મધુર શબ્દાવલી, નવા નવા છંદ પ્રયોગો, જુનાં ભજનોનો આધુનિક સ્વરૂપમાં નવીન અવતાર–આ સઘળું તેમનાં કાવ્યોમાં તરવરી આવે છે. ગુજરાતના અત્યારના પ્રથમ પંક્તિના કવિઓમાં એક તરીકે તેમની ગણના થાય છે. જેમ તેમની કવિતા સર્વે બીજા કવિઓની કવિતા કરતાં અનોખી ભાત પાડે છે. તેમ તેમનું શાંત છતાં સબળ વ્યક્તિત્વ પણ બીજા સૌ ગુજરાતી કવિઓ કરતાં તદ્દન નિરાળુ જ છે. અંગ્રેજીમાં તેમણે 'કમળ–પાંખડીઓ' હજી હમણાં જ ખોલી છે. પણ તેમનો અપ્રગટ કાવ્યભંડાર ખુબ વિશાળ અને સમૃદ્ધ છે. જ્યારે તે પ્રગટ થશે ત્યારે તેમની આદ્ય શાંતિની પીડમાં તેમની ભાવોર્મિઓ અને તેમની ભક્તકલ્પનાએ શો મહત્ત્વનો ભાગ ભજવ્યો છે તેની ગુજરાતને જાણ થશે.

ફારસ જેવાં થતાં લગ્નો!

લગ્ન ધાર્મિક બંધન નથી?

વાસનાજ જો લગ્નજીવનનું મધ્યબિન્દુ બને તો—

લે : શ્રી જ્યોત્સ્નાબેન શુકલ

કોણ લગ્ન કરાવે?

થોડા વખત પર સેવાગ્રામમાં એક લગ્ન થયાં. આ લગ્ન વિષે છાપામાં જે સમાચારો પ્રગટ થયા છે એ વાચીને કેટલાકને ખૂબ કુતૂહલ થાય છે. એ લગ્ન વિષે ચર્ચાઓ પણ થવા લાગી છે, અને હજી તો ઘણી ઘણી અને તરેહવાર ચર્ચાઓ થશે એ વિષે કશી શંકા નથી। કારણ કે આ લગ્નમાં સામાન્ય જનસમાજ ચોંકી ઊઠે, અથવા એનું રહસ્ય ન સમજવાને કારણે બેબાકળો બની જાય એવાં કેટલાંક તત્ત્વો છે. ત્યાં થતાં લગ્નોની વિધિ એક હરિજન ભાઈ કરાવે છે. જે હરિજનોને આપણે અડકતા પણ અભડાઈ જઈએ છીએ, રસ્તામાં કદાચ ભૂલથી સ્પર્શ થઈ જાય તો "માથાબોળ ન્હાવું પડશે" એમ બોલીએ છીએ ને તેમને ધમકાવીએ છીએ, જે હરિજનોને ગમે તેવા ચોકખા રહેતા હોય ને આપણામાંનાં કેટલાંક કરતાં વધારે સંસ્કારી હોય તોયે આપણા લત્તાઓમાં કદી પણ આપણે વસવાટ કરવા દેતા નથી. સચરાચર પ્રભુની–સર્વવ્યાપી પ્રભુની જુદી જુદી મૂર્તિઓમાં પવિત્ર મંદિરોનાં દ્વાર જે હરિજનોને માટે આપણે બંધ રાખીએ છીએ. તેમની જ જાતિના એક ભાઇ સંતોના ધામ સમા સેવાગ્રામમાં આ લગ્નવિધિ કરાવે છે. અને દેશદેશના સાધુસંતો, ધર્મગુરૂઓ, વિદ્વાનો અને પંડિતો જેમની મુલાકાતે આવે છે એવા વિશ્વની એકમાત્ર વિભુતિશાળી ગાંધીજી એ લગ્નમાં આશીર્વાદ આપે છે.

લગ્ન માટે તપશ્ચર્યા

પણ એમાં એટલું બધું શું છે એમ કોઈને લાગશે. ખરું છે, ગાંધીજી લગ્નમાં આશિર્વાદ આપે એ કંઇ આ પહેલો પ્રસંગ નથી. ગાંધીજીએ લગ્નોમાં આશિર્વાદ આ પહેલાં પણ આપ્યા છે, એટલું જ નહિ, લગ્નમાં હાજરી પણ આપી છે. ખુદ એમના સેવાગ્રામમાંયે લગ્ન થયાં છે અને તે લગ્નોમાંયે ગાંધીજીની સૂચના પ્રમાણે લગ્ન પહેલાં વર વધુને ઉપવાસ ઉપરાંત દૈનિક જીવનની તપશ્ચર્યાની કેટલીક વિધિઓ પણ કરવી પડતી. આનો અર્થ તો એ છે કે ગાંધીજી લુખ્ખા આશિર્વાદ નથી આપતા, માત્ર રૂઢી કે વિવેકની ખાતરજ આશિર્વાદ નથી આપતા, કારણ કે ગાંધીજી લગ્નને મશ્કરી નથી માનતા.

લગ્નનું ફારસ

ગાંધીજી જ્યારે આશિર્વાદ આપે છે ત્યારે એ આશિર્વાદની સાથે ત્યાગ, આશ્ચર્ય ને સંયમી જીવનની સલાહ પણ આપે જ છે. અને ખરી રીતે તો આપણી સંસ્કૃતિ પ્રમાણે લગ્નનો અને ગૃહસ્થાશ્રમનો સાચો અર્થ સમજીએ અને સમજીને તે પ્રમાણે અનુસરીએ તો એમાં ત્યાગ, તપશ્ચર્યા અને સંયમ જીવનમાં ઉતાર્યા વિના છુટકોજ નથી. પણ આજે આપણે લગ્નને ફારસરૂપ બનાવી મૂક્યું છે.

ધાર્મિક બંધન

લગ્ન ધાર્મિક બંધન છે એમ કહીએ છીએ પણ એમાં પવિત્રતા કે સંસ્કારિતા જેવુ કશું આપણે રહેવા જ દીધું નથી. જે લગ્નોમાં વરકન્યાની પસંદગી ન હોય, જે લગ્નોમાં આપવા લેવાના રિસામણા મનામણા ને તેને અંગે જીવનભરના વેરઝેર બંધાતાં હોય, જે લગ્નોમાં ખોટા દંભને સંતોષવા માટે દેવાના ડુંગર થતા હોય, જે લગ્નોમાં લગ્ન કરનાર કચવાતે મને ભાગ લેતા હોય, લગ્નવિધિ કરાવનાર ગોર પોતે જ પોતે શું થાય છે એનો અર્થ ન સમજતા હોય એવાં લગ્નોમાં ધર્મ, પવિત્રતા કે સંસ્કાર જેવું

કશું ય ક્યાંથી હોઈ શકે? આથીજ કહું છું કે લગ્નને આપણે ફારસરૂપ બનાવી મૂક્યું છે અને તેથીજ એવા લગ્નની કશી કિંમત રહી નથી. જે રહી છે તે રૂઢી પૂરતી ને લોકલાજ પૂરતી રહી છે. લગ્નને એનું સાચું સ્વરૂપ આપવું હોય તો એના આજના પ્રકારમાં ફેરફાર કર્યા સિવાય છૂટકો નથી.

લગ્ન સમયનું વાતાવરણ

સેવાગ્રામમાં જ્યારે કોઇક લગ્ન થાય છે ત્યારે ઋષિ-આશ્રમમાં વિવાહ વિધિ ઉજવાતો હોય એવી લાગણી આપણને થાય છે. ત્યાંનું તે વખતનું વાતાવરણ એવું સાદું, રમણીય, ગંભીર શાંત અને પવિત્ર હોય છે. કશો ઠાઠમાઠ ન મળે. કોઈને કશુંજ આપવા લેવાનું ન મળે. મંડપના શણગાર, દીવાના ઝગમગાટ, રંગબેરંગી વસ્ત્રાલંકાર. વાજાં પડઘમ, ઢોલ, તાસાંની રમઝટ અને જમણવાર એમાંનું કશું જ ત્યાં ન મળે સુંદર આસો પાલવના તોરણો ને જમીન પર ચૂનાના ને કુમકુમના સ્વસ્તિકો એ શણગાર હોય, સફેદ ખાદીનાં વસ્ત્રો હોય અને લગ્નવિધિ કરાવનાર વ્યક્તિ વિદ્વાન હોય. લગ્ન કરનાર વર ને કન્યા બેઉની એ લગ્નમાં પૂરેપૂરી સંમતિ હોય આવા લગ્નને ગાંધીજીના આશીર્વાદ મળે છે. આ રીતે જોતાં જે હરિજન ભાઈએ તાજેતરમાં થયેલાં લગ્નમાં લગ્નવિધિ કરાવ્યાનું કહેવાય છે એ ભાઈ જન્મે હરિજન ગણાય કર્મે અને જ્ઞાને સાચ્ચા બ્રાહ્મણ હોવા જોઇએ, અને તેથી જ ગાંધીજીએ ગોર તરીકે એમને પસંદ કર્યા હશે. માણસની નીતિ તેનાં ગુણ કર્મ પ્રમાણે ઓળખાવી જોઇએ. જન્મ પ્રમાણે નહીં એ અર્થ પણ આમાંથી નીકળે છે. આવા લગ્નજીવનમાં ત્યાગ, તપશ્ચર્યા અને સંયમ સ્વેચ્છાપૂર્વક અને સરળતાથી ઉતારી શકાય જ્યારે આજના આપણાં લગ્નોમાં ત્યાં તો એવું કશું હોતું જ નથી અને જે હોય એ મોટે ભાગે ફરજિયાત અને બબડતાં ફફડતાં ઉતારેલું હોય છે જેમાં કશો ભલી વાર હોતો નથી.

એક દંપતિની પ્રતિજ્ઞા

પણ સેવાગ્રામમાં થયેલા આવા એક લગ્ન પ્રસંગે એમાં એક ખાસ વિશિષ્ટતા છે અને તેણે વધતું ઓછું કુતૂહલ પેદા કર્યું છે. એ વિશિષ્ટતા તે લગ્ન પ્રસંગે દંપતીએ લીધેલી પ્રતિજ્ઞાઓ છે. એ પ્રતિજ્ઞાઓમાં સ્વાશ્રયીજીવનની, અસ્પૃશ્યતાનિવારણની, દેશસેવાની વગેરે વગેરે ઘણી છે, પણ સૌના શિરોમણિ જેવી એક અને અનોખી પ્રતિજ્ઞા એ છે કે "સ્વરાજ મળતાં સુધી બ્રહ્મચર્ય પાલન કરીશું" એ છે. કોઈકને એ હાસ્યાસ્પદ લાગે છે, કોઈકને એમાં ઘેલિયાપણું લાગે છે, અને ઘણાંને એ કેવળ અશક્ય પણ લાગે છે. આવું બધું આપણને લાગે છે, કારણ કે લગ્નજીવન તરફ દષ્ટિએ જોતાં આપણે શીખ્યાં જ નથી. પરિણિત જીવન એટલે જાણે સ્વેચ્છાચારનો પિરવાનો! ઘણુંખરું તો લગ્ન પાછળનો મુખ્ય હેતુ પણ આજ હોય છે! માનવીને વાસના વિકાર હોય છે અને મર્યાદિત પ્રમાણમાં એને સંતોષવામાં કશું અયોગ્ય પણ નથી. પરંતુ આપણે એનેજ આપણું મધ્યબિન્દુ બનાવીને બેસી જઇએ તો તો જીવનનો કશો અર્થ નથી.

વાસ્તવિકતા અને તેનો પ્રણેતા

આજે આપણે વાસ્તવિકતાની વાતો બહુ કરીએ છીએ. વાસ્તવિકતા એ શબ્દ તો ખૂબ સુંદર છે, એને બરાબર સમજીએ અને સાચ્ચાં અર્થમાં એનો ઉપયોગ કરીએ તો એમાં કશું ખોટું નથી. પણ એનો ઉપયોગ સગવડ પુરતો થાય છે, અને વાસ્તવિકતાને નામે વાસનાને આંગણે ખૂબ ખૂબ બહેલાવી મૂકી છે. વાર્તાઓ નાટકો, નવલકથાઓ વગેરેમાં પણ એ વાસનાની વાસ્તવિકતાએ જાણે એક પ્રકારની ગંદકીજ ફેલાવવા માંડી ન હોય એવું લાગે છે. એક વાર તો એવું એક પુસ્તક મારા હાથમાં આવી ચડેલું કે જે વાંચતાં મને અને કવિ નાનાલાલના જયા-જયન્તમાંના પેલા વામમાર્ગીઓની સુધારેલી આવૃત્તિઓ હોય એવો જ ભાસ થયેલો! આજે તો એવું એવું વંચાય છે કે છ મહિના, એકાદ વર્ષ પુરુષ જેલમાં ગયો હોય તો પેલી વાસ્તવિકતાને કારણે પત્ની અન્યનું શરણું પણ સ્વીકારી લે! શરણું ને!—શરણું જ એને બીજું કશું નામ આપી શકાય જ નહીં. પણ આ નરી વાસ્તવિકતા નથી.

સ્ત્રી પુરુષ શા માટે જોડાય છે?

આવી મનોદશામાં, આ પ્રકારના વાતાવરમાં આવો ઉચ્ચ આદર્શ અકલ્પ અને અશક્ય લાગે એ સમજી શકાય છે. સ્ત્રી પુરુષ કોઈ ઉચ્ચ આદર્શની સિદ્ધિને માટે લગ્નજીવનથી જોડાય, સ્ત્રી પુરુષ વચ્ચે આવી વાસનાનું શમણું યે ન હોય એવી નિર્મળ મૈત્રી હોઈ શકે, પુરુષ સ્ત્રીઓનાં ટોળાં વચ્ચે અને સ્ત્રી પુરુષોનાં ટોળાં વચ્ચે સદાકાળ વસવા છતાં એકાકી અને સંયમી જીવન ગાળી શકે વગેરે લોકો માને છે એવું અશક્ય કે દુર્લભ નથી હોતું. માનવી પોતાનું માનવપણું ભૂલે નહિ તો પ્રયત્નથી અને કષ્ટથી સર્વ કંઇ કરી શકે છે એ આપણે સમજવું જોઈએ. ગગનમાં ભલે ન ઉડીએ, પણ ખાઈમાં તો ન જ ગબડી પડીએ એટલી કાળજી સૌ માનવી લઇ શકે અને જો જીવનને એ દૃષ્ટિએ જોઈએ તો પછી આવાં કોઇક દંપતી લગ્ન સમયે જ સ્વરાજ મળતાં સુધી બ્રહ્મચર્યપાલનની પ્રતિજ્ઞા લે પણ આપણને હાસ્યરપદ કે વેદિયાપણું ન લાગે પણ એ માટે આપણને પણ ગૌરવ લેવાનું મન થાય.

અખંડ બ્રહ્મચર્ય

અને એવું બધું અશક્ય જ છે, એમાં તો છેવટે પડતી જ થાય વગેરે કહીએ તો તો આપણે ધર્મની ને સંસ્કૃતિની જે બધી વાતો કરીએ છીએ, એ પણ અમસ્થી જ ને! આપણે જે લોકો દેશને માટે ફના થઈ જવાની વાતો કરીએ છીએ એ પણ અમસ્તું જ? આવો આદર્શ કોઈકને માટે પણ અશક્ય જ છે એમ મોં વાળીને બેસીએ તો આપણે આપણા પવિત્ર-પૂજ્ય સ્ત્રીપુરુષોની વાતો કર્યા કરીએ એમાં પણ શો અર્થ છે? "લક્ષ્મણે બાર વર્ષ અખંડ બ્રહ્મચર્ય પાલન કર્યું" "ભીષ્મપિતામહે જીવનપર્યંત બ્રહ્મચર્ય-પાલનની પ્રતિજ્ઞા લીધી ને પાળી" વગેરે વાતો કરવાનો કથા સાંભળવાનો ને એવી વાતોથી મલકાઈ જવાનો આપણને શો હક છે? દેશને માટે આવી ભવ્ય પ્રતિજ્ઞા લેનાર દંપતીને માટે આપણને ગૌરવ ન ઉપજે તો "અમે દેશને માટે ફના થવાને તૈયાર છીએ" એમ આપણે કહીએ છીએ એમાં યે કોને શ્રદ્ધા ઉપજશે!

હાસ્યાસ્પદ પ્રતિજ્ઞા!

ગાંધીજીના આશ્રમમાં પહેલાં પણ કેટલાકોએ આવી પ્રતિજ્ઞા લીધેલી. કોઈક પાળી શક્યા; કોઈક નિષ્ફળ નિવડ્યા, એવું પણ બન્યું. પણ તેથી એમાં હાસ્યાસ્પદ તો કશું જ નહોતું. દેશને માટે આવાં વ્રત પહેલાં પણ લેવાતાં. બંકિમબાબુના 'આનંદમઠ' પુસ્તકમાં પણ યુવાનોનું એક જૂથ આવી જ પ્રતિજ્ઞા લે છે. એમાં કોઈક પડે છે અને તેને શિક્ષા થાય છે. એવું પણ ઘણું કરીને આવે છે, પણ ત્યાં એ વ્રત એકપક્ષે લેવાતું એટલી એમાં ક્ષતિ હતી. સ્ત્રી પુરુષ બેઉ ખૂબ વિચારને અંતે સમજપૂર્વક આવું વ્રત લે ત્યારે એને અનુસરતું વર્તન રાખવાની પૂરેપૂરી તૈયારી એમનામાં હોવી જ જોઇએ. આ દૃષ્ટિએ જોઈએ અને આટલું સ્વીકારીએ તો એમાં કુતૂહલને સ્થાન ન રહે.

પ્રતિજ્ઞા લઇને

આપણને તો ઉલટું એમ થવું જોઈએ કે દેશને ચર્ણે જીવન સમર્પણ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લઈને લગ્નજીવનનાં જોડાનાર આવાં તેજસ્વી દંપતીઓની જ હિંદુસ્તાનને અત્યારે વધારે જરૂર છે, આમને પગલે બીજાં પણ એવાં લગ્ન થાઓ!

છપાય છે
તુરતમાં બહાર પડશે

જાણીતા મુક્તક-કવિ અને નવલકથાકાર

શ્રી. જેઠાલાલ ત્રિવેદીની

નવી ઐતિહાસિક નવલકથા

રાજરોષ

મહારાજાધિરાજ સિદ્ધરાજ જયસિંહના રાજત્વકાળના અંતિમ સમયના રોમાંચક પ્રસંગોને ગૂંથતી આ નવલકથા ભટરાજ કાકનાં અદ્ભુત પરાક્રમો વડે તમને ડોલાવી મૂકશે.

પ્રકાશક:
જીવનલાલ અમરશી મહેતા
પીરમશા રોડ—અમદાવાદ

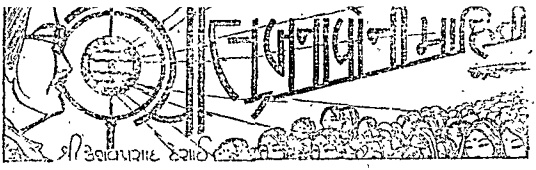

શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઇ

ધારા સભાની ચુંટણી.

મુંબઇ ઇલાકાની ધારા સભા માટેની ચુંટણીઓ માર્ચ માસમાં થશે આ ચુંટણીને પરિણામે મુંબઇમાં પાછું જવાબદાર રાજતંત્ર આવશે. પ્રજાજનોએ જાગ્રત રહીને પોતાનો મત યોગ્ય ઉમેદવારને જ આપવો જોઇયે. પસંદ કરાયલો ઉમેદવાર પ્રજામતને માન આપે તેવો, જાહેર કામમાં વખત આપી શકે તેવો, બુદ્ધિશાળી અને પ્રમાણિક હોવો જોઈએ. હવે તો સ્ત્રીઓને પણ મતાધિકાર મળ્યો છે. જે બેનોને મત આપવાનો અધિકાર હોય, તેમણે તે અધિકાર બુદ્ધિપૂર્વક વાપરવો જોઇયે. હવે તો સામાજિક હકો માટે, સમાજ સુધારા માટે, તથા બીજી અનેક બાબતો માટે કાયદાઓ ઉપર જ આધાર રાખનો છે. આ કાયદાઓ ધારાસભામાં પસાર થવાના છે માટે જે ઉમેદવાર સામાજિક પ્રગતિ માટેના કાયદાઓ પસાર કરવાની તરફેણમાં હોય તેને જ મત આપવો જોઇયે. સ્ત્રીઓ માટે વારસા હકના તથા લગ્ન સબંધીના કાયદાઓ તો દીલ્હીની વડી ધારા સભામાં થાય છે, પણ પ્રાંતિક ધારા સભામાં પણ બીજી અનેક બાબતો છે, અને તેમાં સ્ત્રીઓ પણ રસ લઈ શકે. કેળવણી અને આરોગ્ય એ બે બાબતો જે પ્રાંતિક ધારા સભાના કાર્યક્ષેત્રમાં છે તેમાં સ્ત્રીઓએ ખાસ રસ લેવા જેવું છે. પ્રાથમિક શિક્ષણ મફત અને ફરજીયાત થાય તેમાં જ પ્રજાનો ઉત્કર્ષ છે. મુંબઇ ધારા સભાએ આ કામ તત્કાળ હાથમાં લેવું જોઇયે. અત્યારે આપણા દેશમાં દર સોએ આઠ માણસો ફક્ત લખી વાંચી જાણે છે. બાકીનાં તદ્દન અજ્ઞાન છે. જો પ્રાથમિક શિક્ષણ મફત અને ફરજીયાત થાય તો દસ વર્ષ[illegible] આ સ્થિતિમાં બહુજ સુધારો થાય સામાજિક કુરિ[illegible] જેની ઘણીયે બાબતો અજ્ઞાનને લીધે જ થા[illegible] કરે છે. જો શિક્ષણનો પ્રચાર થાય. તો ઘણાયે સુધા[illegible] આપોઆપ થઇ જાય. ત્યાર પછી આરોગ્યનો પ્ર[illegible] છે. અત્યારે હિંદના ઘણાયે ગામ ગામડામાં દાકતર દવા મળતા નથી. સુવાવડીને કોઇ પ્રકારની દાક્ત[illegible] મદદ મળી શકતી નથી અને બાળકોને ઓરી, અ[illegible] બદા, ઉંટાટીયો, વગેરે દરદોથી બચાવનાર કોઈ નથ[illegible] મોટા શહેરોમાં દાક્તરો તો છે પણ નર્સ અ[illegible] કેળવાયલી દાઇઓની ઘણી જ તાણ છે. કાયદા[illegible] આ બાબતમાં ઘણું કરી શકાય. ગામડામાં દાક્તરો મોકલવાની યોજના થઇ છે પણ તે સફળ ન[illegible] નિવડી. તે યોજનામાં ફેરફાર કરીને તેમજ દાક્ત[illegible] સાથે દેશી વૈદ્ય અને હકીમો તૈયાર કરવાની યોજ[illegible]નાઓ કાયદા મારફતે થઈ શકે. વળી નર્સ અને દા[illegible] માટે શીખનારાં મેળવવા, સ્ત્રી સંસ્થાઓ સાથે સહ[illegible]કાર સાધી શકાય. આવી શીખનારી બેનોને અમુ[illegible] સગવડો આપવામાં આવે તો તે તૈયાર થાય. અત્યા[illegible] જે દેશી પરિચારિકાઓ છે તેમાંનો ઘણો મોટો ભા[illegible] સમાજના નીચલા થરમાંથી આવે છે. એટલે તેમ[illegible] યોગ્યતા જોઇયે તેવી હોતી નથી. શિક્ષણ અને વૈદકી ઉપરાંત બીજી અનેક બાબતો ધારાસભા મારફ[illegible] થઈ શકે. ગૃહ ઉદ્યોગોની ખીલવણી, વસવા મા[illegible] સારાં મકાનો વગેરે બાબતો પણ સાધી શકાય. મુંબ[illegible]ઇમાંથી શ્રી. લીલાવતી મુનશી, શ્રી. તારાબેન મોદક શ્રી. સુફી તૈયબજી, તથા અમદાવાદથી શ્રી. ઇંદુમત[illegible] ચીમનલાલ શેઠ, બીન હરિફ ચુંટાઈ ગયાં છે, તેમ[illegible]

શ્રીબોધ અભિનંદન આપે છે. તેઓ શ્રીહિન્દ પ્રત્યે ખાસ ધ્યાન રાખશે તેમાં તો શક જ નથી.

રાજકીય સુધારા.

હિંદના રાજ્યબંધારણમાં સુધારા થવા જોઈએ એ તો હવે ઇંગ્લંડના સર્વપક્ષના રાજદ્વારીઓ સ્વીકારે છે. આ માટે વાઈસરોય લૉર્ડ વેવેલે સીમલામાં હિંદી રાજદ્વારી આગેવાનો સાથે ચર્ચાઓ ચલાવી હતી. પરંતુ તેનું કાંઈજ પરિણામ આવ્યું ન હોતું. ત્યાર પછી પાર્લામેંટના સભાસદોનું એક પ્રતિનિધિ મંડળ અત્રે આવ્યું. આ મંડળ હિંદના મુખ્ય મુખ્ય સ્થળોએ ફર્યું અને હવે પાછું ગયું છે. મંડળના ગયા પછી પાર્લામેંટમાં જાહેરાત થઈ છે કે વિલાયતના પ્રધાન મંડળના ત્રણ સભાસદો હિંદ આવે છે. તેમાં હિંદી પ્રધાન લૉર્ડ પેથીક લૉરેન્સ પણ છે. તેમની સાથે સર સ્ટેફર્ડ ક્રીપ્સ યોજના નામે રાજદ્વારી સુધારા લઈને સર સ્ટેફર્ડ હિંદ આવી ગયેલા છે. ત્રણ પ્રધાનો હિંદ આવીને નવી ચુંટાયેલી ધારા સભાઓ સાથે ચર્ચા ચલાવીને રાજદ્વારી સુધારાઓ માટે પ્રજામત મેળવવાની યોજના નક્કી કરશે. આપણે આશા રાખીશું કે તેઓ પ્રજાનું સમાધાન કરશે. નહિ તો સ્થિતિ બહુજ બગડશે. દેશમાં ચારે તરફ અસંતોષ છે. આ નૌકાદળમાં, વાયુદળમાં, અને લશ્કરમાં પણ ફેલાયો છે. હિંદીઓ હવે યુરોપીયનો કરતાં જુદી જ જાતનો વર્તાવ તેમની સાથે ચાલે તે સાંખવા તૈયાર નથી. લશ્કરમાં પણ આવો ભેદભાવ ચાલુ છે એમ ફરીયાદ થાય છે. વળી દેશના અંદર અમલદારો જ્યાં હિંદીઓ હોવા જોઈયે એ માગણી લાંબા વખતથી થાય છે તો પણ સંતોષાતી નથી તેથી પણ મનમાં અસંતોષ છે ટુંકમાં પ્રજા હવે જવાબદાર રાજતંત્ર માગે છે અને તે પ્રજા સત્તાના યોગ્ય ઉપર હોવું જોઈયે એમ કહે છે. આપણે આશા રાખી શું કે લૉર્ડ પેથીક લોરેન્સ હિંદ આવીને પ્રજાની આકાં-

છોકરાંઓ

ડોંગરે નું બાલામૃત

પીવાથી રૂષ્ટ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાંનાં ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક.
કે. ટી. ડોંગરે કં. મુંબઇ ૪.

ક્ષાઓ સંતોષશે. હિંદનો પ્રશ્ન ઉકેલીને પૂર્વમાં ઈંગ્લંડ સારો દાખલો બેસાડી સ્થાપી શાંતિના બી રોપશે એવી આશા વધારે પડતી નથી.

મુંબઈમાં ગડબડ. ફેબ્રુઆરીનું ચોથું અઠવાડીયું બેસતાજ મુંબઈમાં પાછી ગડબડ થઈ હતી. થોડા સમયથી વાયુદળ અને નૌકાદળમાં અસંતોષ છે એવી વાતો ચાલતી હતી તેવામાં રૉયલ ઈંડીયન નેવીના સૈનિકોએ પોતાની અમુક માંગણીઓ નહિ સંતોષાયતો હડતાળ પાડવાની વાત કરી. તેમણે આ માંગણીઓ લાંબા સમયથી કરી હતી, પણ તેનો કોઈ જ જવાબ મળતો ન હોતો. અન્તે તેમણે હડતાળ પાડવાની જાહેરાત કરી. તેના જવાબમાં તેમને સૌને પોત પોતાની સ્ટીમરો ઉપર અને તેમના કેન્દ્રમાં આવી જવાની સૂચના મળી. તેઓ સૌ ત્યાં ગયા ત્યારે તેમને અટમાં લઈ લીધા. આ ઉપરથી તેઓ ઉશ્કેરાઈ ગયા અને પોતાના ઉપર ચોકી પેરો કરનારને દુર કરી હથીયાર ધારણ કર્યા. સ્ટીમરોમાં પણ તે પ્રમાણે કર્યું. મુંબઈને કીનારે પડેલી તેમની ૭ એક સ્ટીમરો તેમણે પોતે કબજે કરી તેમના એડમીરલે તે વખતે ધમકી ભર્યું વાણી પ્રવચન કર્યું અને જણાવ્યું કે જો તમે શરણે નહિ થાવ તો આખું હિંદી નૌકાદળ ઉડાડી મુકીશું. આથી ઉશ્કેરણી ઘણી જ વધી ગઈ. અને હડતાળીયા એ જાહેર કર્યું કે અમારા વહાણની તોપો મુંબઈના કીનારા સામે છે. જો અમારા ઉપર દારૂગોળો ચલાવવામાં આવશે તો અમે મુંબઈનો કીનારો ઉડાડી દઈશું. આ ઉપરથી મામલો રસ ઉપર ચઢ્યો અને બાવીસમીને શુક્રવારે તો મુંબઈની ગોદીઓ તથા પાંસલા બંદર ઉપર લશ્કર ગોઠવાઈ ગયું. નૌકાદળના આ માણસો ઘણા વિનયથી વાત કરતા હતા. તેઓ ફક્ત પોતાની માંગણીઓજ આગળ ધરતા હતા, અને તેમના ઉપર હલ્લો થાય તોજ સામો હલ્લો કરવાની ધમકી નિરૂપાયે આપતા હતા. સામાન્ય જનતાની સહાનુભૂતિ તેમની તરફ થઈ, અને લોકોએ હડતાળ પાડી. હિંદી નૌકાબળ .આ લોકોને ઉડાડી

આવતી કાલનું જગત

શ્રી. અમૃતલાલ જે. શેઠ

આ મહિને ગ્રહયોગો અટપટા છે. તેમજ શનિ મંગળથી યુતિ તા. ૨૦ મીએ આવે છે. તેથી આ મહિને પણ એકાદ ઓર્ડીનન્સ બહાર પડશે અને પ્રજામાં ગભરાટ ફેલાશે. અન્નસંકટનો ગંભીર પ્રશ્ન આખી દુનિયાને ગભરાવશે તેમજ હિંદુસ્તાનમાં કેટલાએ માણસો ભૂખમરાને લીધે મરણ પામશે. સરકાર ભૂખમરાને પહોંચી વળવાને માટે પોતાના બધા પ્રયત્નો ચાલુ કરશે. આ ગ્રહયોગોને લીધે રાજદ્વારી કાઇસીસ આવશે અને તેને લીધે પ્રધાન મંડળમાંથી કેટલાક પ્રધાનોને રાજીનામા આપવા પડશે. હિંદુસ્તાનમાં ચુંટણીના જંગમાં કોંગ્રેસ પાર્ટી મોખરે આવશે અને કેટલાએ પ્રાંતોમાં કોંગ્રેસ પાર્ટી પ્રધાન મંડળ સ્થાપશે અને તે આવ્યા બાદ આવતો ભૂખમરો ટાળવાને મજબુત પ્રયત્નો થશે. અનાજના રેશનીંગમાં કાપ પડશે. તેને લીધે કેટલાએ માણસો સરકાર સામે ખૂલ્લો બળવો પોકારશે. માર્ચ મહિનાનું તા. ૧૫ થી ૨૨ મી સુધીનું અઠવાડિયું ભયંકર પસાર થશે. ગુજરાત કાઠિયાવાડ તથા કચ્છમાં અનાજના ભાવો બહુજ ઊંચા જશે અને તેને લીધે મધ્યમ વર્ગના માણસોને સહન કરવું પડશે. રશીયા સાથેનો સંબંધ સારો રહેશે. તેમજ અંદર અંદરના મતભેદો ઓછા થશે. પેલેસ્ટાઈન તથા બ્રાઝીલનો મામલો બગડશે. મારામારી તથા બળવાખોર પ્રવૃતીઓ ચાલુ થશે. જર્મની તથા જાપાનમાં બળવાખોર પ્રવૃતીઓ ચાલુ થશે, અને ચાલુ સરકારને ત્રાસ પહોંચાડશે. પણ મિત્રરાજ્યો તે પ્રવૃતિઓને દાબી દેશે. ડચ ઈસ્ટ ઈન્ડીઝ તથા હિંદુસ્તાન તથા ઈંગ્લાંડના પૂર્વ કિનારા પર વંટોળીઆનું મોજું ફરી વળશે. અને તેને લીધે કેટલાએ લોકો જાનમાલ વગરના થઈ રહેશે. તથા કેટલાકો નાશ પામશે. મોટા મોટા શહેરોમાં ભયંકર આગો લાગશે તેમાં કેટલાએ માણસો તથા મિલ્કતો નાશ પામશે. રેલ્વેના દીલ ભેદક અકસ્માતો થશે. આઝાદ હિંદ ફોજના તથા બીજા લડાઈના ગુન્હેગારોને સજા થશે. તેવી જાહેરાત જનતાનું માનસ ઉશ્કેરાશે.

દેશી. એવી લોકોને દહેશત લાગી અને તેમને બચાવવા માટે એમણે હડતાળ પાડવા ઉપરાંત પોકારો કર્યા. જનતા ગુસ્સે થઈ અને ક્રોધથી ગાંડી બની. સરકાર વિરૂદ્ધ તેમણે પોતાનો ગુસ્સો જાહેર કરવાનો હતો. પણ સરકાર એટલે શું તેની એમને સમજણ પડી નહિ. એ તો જનતા હતી. અને રોષમાં હતી. ગુસ્સે થયેલું ટોળું હતું તેમાં ગરમ લોહીના જુવાનીયા હતા. શ્રમજીવી કામગાર હતા. રોજ વર્તમાન પત્રો વાંચનાર ગુમાસ્તાઓ ,હતા એઓએ તો પોલીસ ચોકીઓ, રેલ્વે સ્ટેશનો, ટ્રામ, ટ્રેન, બસ, બત્તીના થાંભલા, માથે પહેરેલી અંગ્રેજી ઢબની ટોપી, નેકટાઇ, એ સૌને પરદેશી સરકારના આ પ્રતિક માન્યા. અને તેનો નાશ કરવા મંડયો. જ્યારે રોષ હોય ત્યારે દલીલો નકામી છે. એ ક્ષણ વિત્યા પછી એમને પણ પશ્ચાતાપ થાય, એક તરફ આ ક્રોધી પુરુષો પોતાનું કામ કરતા હતા ત્યારે બીજી તરફ મવાલીઓ અને દગાખોરોએ પોતાની તક જોઇ ગડબડ અને અધાધુનીનો લાભ લઇ આ મવાલીઓએ દુકાનો તોડી લુંટ ચલાવી. પરિણામે પોલીસ અને લશ્કરીઓએ ગોળીબાર કર્યો અને સેંકડોના જાન ગયા અને હજારો ઘાયલ થયા. આવા સમયમાં સરકાર તરફથી કડક પગલાં ભરાય તે સમજી શકાય. પણ મુંબઈમાં જે રીતે ગોળીબાર થયા છે તેનો કોઇ પણ રીતે બચાવ થઈ શકે તેમ નથી. મુંબઇની સ્થિતિ લશ્કરી કાયદા નીચેના પ્રદેશી જેવી થઇ હતી. ગોરા લશ્કરીઓ ગમે તેમ ગોળીઓ છોડતા હતા. લોકોના ઘરોમાં ગોળીઓ વાગી છે. વૃદ્ધ, બાળક, અને સ્ત્રીઓને ગોળીઓ લાગી છે. નજરે જોનારાં કહે છે કે બિનજરૂરી ગોળીઓ છોડાઈ છે અને સંખ્યાબંધ અજાણ અને નિર્દોષ માણસો મર્યા કે ઘાયલ થયાં છે. આ સ્થિતિ શહેરી છુટાપણાની વિરોધી છે. તે માટે જવાબદાર કોણ છે તેની તપાસ થવી જોઇયે. ઘાયલ થયેલાં અને મરી ગયેલાં નિર્દોષો, પરદેશીઓ, અને પોલીસો પ્રત્યે આપણી સહાનુભૂતિ છે.

દંપતી સુખ માણવા માટે એક
અપૂર્વ માર્ગદર્શન આપતો ગ્રંથ
વાત્સ્યાયન પ્રણીત

કામસૂત્રમ્ ભાગ ૧ લો

અનુવાદક : રમણીક અ. મહેતા

અસલ મુની. શ્રીના સંસ્કૃત પુસ્તક ઉપરથી આ ગ્રંથ તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે.

આમાં શ્લોકો, જયમંગલાની ટીકા. શ્લોકનો સરળ ભાવાર્થ આંગલ લેખકોની તારવણી વગેરે આ ગ્રથમાં છે. આ ગ્રથ દરેક દંપતીએ અવશ્ય વસાવવો ઇચ્છનીય છે.

કિંમત રૂ પાંચ ટ. ખ. ૦ાા આના

લખો.

જીવનલાલ અમરશી મહેતા
પીરમશારોડ, અમદાવાદ.

તમારા ભવિષ્યમાં શું છુપાએલું છે ?

તે જાણવું હોય તો લખોઃ દૂરદર્શ એસ્ટ્રોલોજીકલ એન્ડ રીસર્ચ બ્યુરોને તમારી જીંદગી આખીનો હેવાલ. ફક્ત રૂા. ૫ માં લખી મોકલાવવામાં આવશે ફક્ત તમારું નામ અને તારીખ લખી જણાવો.

અમારો ૧૯૪૬ના ઓકલ્ટ ચાર્ટ અને ગોલ્ડન કી જેની દરેકની કિંમત રૂા. ૫ છે તે બહાર પડી ચુકી છે. માટે મંગાવો.

લખોઃ—ધી દૂરદર્શ એસ્ટ્રોલોજીક એન્ડ રીસર્ચ બ્યુરો.

૩૦૪ વિઠ્ઠલભાઇ પટેલ રોડ, મુબઇ, નં. ૪

સ્ત્રી સમાચાર

બે બહેનો ઉપવાસ ઉપર

આગામી પ્રાંતિક ધારાસભાની ચુંટણીઓમાં કોંગ્રેસ ઉમેદવારની પસંદગીમાં સ્ત્રીઓને ધણું ઓછું પ્રતિનિધિત્વ આપેલું હોવાથી તેના વિરોધમાં શ્રીમતી ત્રીપુરાસુંદરી સામ્મલ અને શ્રીમતી સરસ્વતી પાંડુરંગમ ભુખમરાની હડતાળ ઉપર ઉતર્યાં હતા. એમ કહેવાય છે કે પ્રાંતિક અને મધ્યસ્થ પાર્લામેન્ટરી બોર્ડ આગળ આ સંબંધમાં તેમને અરજીની કરી અસર નહિ થવાથી તેમણે ભુખમરાની હડાલ પર જવાનો નિર્ણય કર્યો, તામીલનાડ કોંગ્રેસ સમિતિની ઓફીસ આગળ તે બેઠાં હતાં, અને મોડી સાંજ સુધી ત્યાં બેઠેલા જણાતા હતા. (તા. ૨૪-૨-૪૬ મદ્રાસ)

×

પ્રચાર માટે શિક્ષિત બહેનોનો પ્રવાસ

'સમસ્ત ગુજરાત સામાજિક સંસ્થા મધ્યસ્થ મંડળ' લખી જણાવે છે કે ઉનાળાની રજાઓ દરમિયાન એપ્રિલમાં શિક્ષીત બહેનો માટે એક પ્રવાસ યોજવાનું નક્કી કર્યું છે. ગુજરાત-કાઠિયાવાડમાં સ્ત્રીઓ અને બાળકોનું રચનાત્મક કાર્ય કરતી સંસ્થાઓનું કાર્ય બતાવવાનો ને સમજાવવાનો આ પ્રયાસનો હેતુ છે. સ્ત્રી વિકાસની પ્રવૃત્તિમાં જે બહેનોને રસ હોય એવી જે બહેનો પ્રવાસમાં જોડાવા માગતી હોય, તે વધુ વિગત મેળવવા માટે ઉપરના સરનામે પત્રવહેવાર કરે.

×

શીક્ષીકાઓને દંડ કર્યો

અમદાવાદ—મહાલક્ષ્મી ફીમેલ ટ્રેનીંગ કોલેજની કેટલીક શિક્ષિકાઓ "શિક્ષક દિન" અંગે નીકળેલા સરઘસમાં જોડાઈ હતી અને પ્રાથમિક શિક્ષકોના પોકારમાં પોતાનો સૂર પૂરાવ્યો હતો. આ અંગે આ કોલેજની શિક્ષિકાઓને વર્ગમાં નહિ પેસવા દેવા ઉપરાંત શિસ્તનાં પગલાં લઈ એક એક રૂપિયો દંડ આપવાનું ફરમાન કર્યું હતું.

×

રેશન વધુ લેવા માટે દંડ

સુરતની એક ગુલાબ બેન પાનાચંદને એક માસ કરતાં વધુ રેશન હોવા છતાં રેશન લેવા માટે રૂ. ૨૦) દંડ અથવા ૧ અઠવાડીઆની સજા કરવામાં આવી છે.

×

મારા 'જય હિંદ' હમેશ હજો

કલકત્તાના એક પત્રમાં જણાવાયું છે કે બંગ ગવર્નરને એક યુવતીએ એક પાર્ટીમાં 'જય હિંદ' કહ્યા. ગવર્નરે કહ્યું. કે 'જય હિંદ'નો અર્થ ભારતની આઝાદી હોય તો મારા 'જય હિંદ' હંમેશ હજો !

×

શ્રી. અમૃતકુંવર ભાષણમાં કહે છે

મદ્રાસથી ખબર છે કે શ્રીમતી રાજકુમારી અમૃતકુંવરે હિંદી પદવીદાન સમારંભ પ્રસંગે ભાષણ કરતાં જણાવ્યું હતું કે ઇંગ્લેંડની એક સ્કુલમાં રેંટીયો ચાલુ થયો છે.

×

અટકેલાં લગ્ન

કલકત્તામાં સાઠ વરસના એક પંડિતે જેમ તેમ કરી પોતાની ૧૮ વર્ષની પુત્રીના લગ્ન માટે થોડા હજાર રૂપીઆ એકઠા કર્યા હતા અને મુસાફરીમાં લઈ જવામાં સગવડ પડે તે માટે ભારે કીંમતની નોટો મેળવી હતી. એક એક નોટો સંબંધી વટહુકમ બહાર પડયો અને એ નાણાં રદબાતલ થઈ ગયા અને એ નોટો વટાવવા માટે તેને રીઝર્વ બેંકના દરવાજે આંટા મારવાની ફરજ પડી. આથી તો તેની પુત્રીનાં લગ્ન અટક્યાં છે.

×

ફરીથી લગ્ન કરવાનો કાયદો

લખનૌથી જાણવા મળે છે કે વિધવા પુનર્લગ્ન સંઘે વિધવાઓના પુનર્લગ્નને કાયદેસર બનાવવા

અંગે વડી ધારાસભાના સભ્યો સાથે મંત્રણા કરવાનું ઠરાવ્યું છે.

×

ભાનુમતિનું રાજીનામું

નડિઆદ મ્યુનિસિપલ સ્કુલ બોર્ડનાં સભ્ય શ્રી ભાનુમતિએ કોઈ કારણસર પોતાનું રાજીનામું આપ્યું છે.

×

જૈન મહિલાએ કરેલાં લગ્ન

પાલીતાણામાં તા. ૧-૨-૪૬ ના આણંદજી ક. પેઢીના સંચાલિત જસકોર બેન ધર્મશાળામાં એક જૈન મહિલા તપ કરવા અર્થે આવી હતી. આ મહિલાએ ધર્મશાળાના એક નોકર સાથે એકાએક લગ્ન કર્યાં છે.

×

સ્ત્રીની આવક પ્રવૃત્તિ

સ્ત્રીઓને ગુજરાન માટે તેમજ ઘરની આવકમાં ઉમેરો કરવા તેમજ કાંઈક આર્થિક સ્વતંત્રતા મેળવવા ખાતર કમાણી કરવાની જરૂર છે. તેઓમાંની ઘણી ખરીને કુટુંબનું તેમજ ઘરનું કામ સંભાળવાનું હોય છે. માટે સ્ત્રીઓને માટે જે કામ હોય તે અમુક સમય માટેજ (Part time) હોય એ ઇચ્છવા જેવું છે. National I lanning Committee -રાષ્ટ્રીય નિયોજન સમિતિની પ્રશ્નાવલીના જવાબમાં ઘણી સંસ્થાઓએ ઉપર મુજબ અભિપ્રાય દર્શાવેલો. આ બાબત લાગતા વળગતાએ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાની છે. કેળવણી ખાતાના કે બીજા કોઈ ખાતાના નિયમોના પોલાદી ચોકઠામાં જકડાઈ રહેવું એ વાજબી નથી. ખાતું એમ ઠરાવતું હોય કે અમુક કામ માટે આખા વખતનાં માણસ જોઈએ તો તે પ્રમાણે વર્તવુંજ જોઇએ. જરૂરી નથી હાલ તો દાક્તરી શિક્ષણોપ કામો સ્ત્રીઓ કરે છે. તેમાં પૂરતાં યોગ્ય માણસો મળતાં નથી તેની મુશ્કેલીમાં અણઘડ શિક્ષક રાખો; કે ગમે તેવા નર્સ કે દાક્તરથી નભાવો પણ આખા વખતનાંજ રોકો, હોંશીઆર અને કામ માટે પૂરેપૂરાં લાયક એવાં બ્હેનો Part time કામ કરતાં હોય તેને કાઢી મૂકો એ જાતનું માનસ જડતા દર્શાવે છે અને સ્ત્રીઓને આગળ વધતી અટકાવે છે. વધારે પૈસા ખરચીને જરૂર હોય તો Shift થી એવડાં માણસ રાખીને પણ લાયક બાઈઓની પાસેથી કામ લેવું એ અક્કલનો માર્ગ છે. તેમના કામનું પરિણામ જરૂર જોવું પણ નિયમ ઘડયો તે અક્ષરશઃ પાળવા માટે આંખો મીંચી અમલમાં મૂકવો એ કેવળ જડતા છે સ્ત્રીઓ માટે સહાનુભૂતિ દર્શાવનાર સંસ્થાઓ સામા પક્ષની સગવડનો વિચાર કરે એ જરૂરી છે. અલબત્ત કામને ધોકો નહિ પહોંચવો જોઇએ, પરંતુ Port time હોવા છતાં, લાયક કામ કરનારને હાથે ધોકો પહોંચવા કરતાં પૂરો સમય આપનાર પરન્તુ બીનલાયકને રોકવાથી કામ ઉતરતુ થાય એ નિઃસુંશય છે. —વિદ્યાબહેન નીલકંઠ

÷

કન્યાના અભાવે એક વણિક યુવાને કોલણ યુવતીને ઘરમાં બેસાડી

જુનાગઢ પાસેના મંગળપુરના એક વણિક યુવાનને પોતાની કોમની કન્યા નહિ મળતાં, તેમણે એક કોલણ યુવતીને ખુલ્લી રીતે ઘરમાં બેસાડી અને કોળી કોમના ખીચડાનો ખર્ચ આપીને કોળી કોમમાં દાખલ થઇ ગયેલ છે તેથી વણિક કોમમાં ભારે હોહા થઈ છે.

×

ધારાસભામાં સ્ત્રીઓ

મુંબઇ ધારાસભામાં શ્રીમતી લીલાબેન મુનશી, શ્રીમતી તારાબાઇ મોદક, અને મીસીસ જહીના શફી સ્ત્રી વિભાગની ત્રણ બેઠકોમાં બીન હરીફ ચૂંટાયા છે.

×

વીરાંગના અરૂણા

સાડા ત્રણ વર્ષના વનવાસ પછી, દેશને ખૂણે-ખૂણે ગુપ્ત રીતે ભમી ભટકીને ને હેરાન પરેશાન થઈને ભારતની એ વીરાંગના શ્રીમતી અરૂણા અસફઅલી પ્રકટ થાય છે. આજકાલમાં એ દિલ્હીમાં આવી રહેશે. દિલ્હીના કમીશ્નરે એમની સામેનું

વોરંટ પાછું ખેંચી લેવાથી આ સ્થિતિ ઉપસ્થિત થઇ છે, રાજદ્રોહી પ્રકટ કરવાનો ને હુકમ અનુસાર સત્તાધીશોને શરણે ન જવાનો એમના પર આરોપ હતો. હિંદની આઝાદીનો ઇતિહાસ લખાશે ત્યારે અરૂણાની કીર્તિગાથા એક પ્રકરણ રોકશે આ વિષે અમને શંકા નથી, ૧૯૪૨ ની લોકક્રાંતિના પ્રારંભકાળમાંજ સમાજવાદી પક્ષના કેટલાક અગ્રણીઓ સાથે મળીને એમણે સ્થાપિત સત્તા સામે બ્હારવટું માંડયું હતું ને અનેક મુશ્કેલીઓ આફતોની વચ્ચે લડતનું સંચાલન કર્યું હતું. એમની લડતની રીતિ-નીતિ વિષે મતભેદ છે ને હોય, પણ એ માટેનો ચૂકાદો તો ભાવિ ઇતિહાસકાર પર છોડવોજ યોગ્ય લાગે છે. ઝાંસીની પરાક્રમી રાણી પછી હિંદમાં આવી વીર રમણી બીજી કોઇ પાકી નથી એ વિષે બે મત ન હોઇ શકે. સ્વાધીનતા માટે મરી ફીટવાને તત્પર થનાર ને માથું હાથમાં લઇ ફરનાર એ ફુલની કળી જેવી સુકુમાર સન્નારી આપણા સૌના માનને પાત્ર છે ને એનાથી આપણો દેશ ઉજળો છે. અમે શ્રીમતી અરૂણાનું સ્વાગત કરીએ છીએ ને એમના બહાદુર પતિ સાથે તેઓ દીર્ઘાયુ થઇ ટુંક વખતમાં આઝાદ થનારા ભારતમાં કિલ્લોલતાં રહે એવી આશા પ્રકટ કરીએ છીએ. એ સાથે જ એમના સાથીઓ ઉપરનો પ્રતિબંધ હજી દૂર કરી વધારે શાણપણ બતાવે એમ ઇચ્છીએ છીએ.

×

સાસુના વાંકે

મુંબઇમાં રહેતા એક ભાટીયા કુટુંબમાં પરણેલી બેન દેવકીબાઇને સાસુના ત્રાસથી સખત બેભાન બની જઇ હોસ્પીટલમાં સારવાર માટે જવું પડયું છે. પોલિસે તપાસ કરતાં માલમ પડયું કે નજીવી જેવી સોપારી દેવકીબાઇએ ચોરી લીધી છે. એવો આરોપ તેની સાસુ નાનબાઇએ મૂકયો. આ વાતની જબરજસ્તીથી સાસુએ વહુ પાસે ગુનો કબુલ કરાવવા સખત ધમકી આપી. પછી તેણે બે ત્રણ વખત ખરેખરી ના કહેવાથી સાસુનો મિજાસ ફાટયો અને તેમણે પોતાની બે પુત્રીની મદદથી દેવકીબાઇને હાથે પગે દોરડી બાંધીને સ્ટવને સળગાવી તપેલીમાં ગરમ પાણી કરી ઉકળતું પાણી નિર્દોષ દેવકીબાઇનાં મોમાં રેડી દીધું. આથી તે બિચારી ઘણીજ સખત દાઝી ગઇ. એવામાં એક નાનો છોકરો નાનબાઇને બૂમ પાડી બોલાવવા ગયો એટલે તે નાનબાઇ પોતાની પુત્રી સહીત નાસી ગયા. છોકરાએ પોલિસમાં ખબર આપી હતી. ×

હરિજન કન્યા

બિહારના નાગેશ્વર થાગમદ નામના હિંદુ કાયસ્થ વકીલે પોતાને માટે એક હરિજન કન્યા પસંદ કરી આપવા ગાંધીજીને જણાવ્યું છે.

×

કન્યાઓને ઠપકો

મદ્રાસથી ખબર છે કે વિદ્યાર્થીઓની કવાયત વખતે ભાષણ આપતાં ગાંધીજીએ મિત્રો ને સંગાવહાલાંની સાથે અંગ્રેજીમાં લખવા બોલવા માટે તેમને ઠપકાર્યાં હતા. તેમણે કહ્યું કે એ આપણી શરમ છે. વિદ્યાર્થીઓમાં ને ખાસ કરીને કન્યાઓમાં જે હોઠ હોઠેરા, ટાપટીપ ને પફ પાઉડર કરવાની પદ્ધતિ પ્રચલિત છે તેનો ઉલ્લેખ કરતાં ગાંધીજીએ જણાવ્યું કે જ્યારે લાખો દેશવાસીઓ ભૂખે મરે છે ત્યારે વૈભવ પાછળ ને કૃત્રિમ ખુબસુરતી પાછળ પૈસાનો દુર્વ્યય કરવો એ અયોગ્ય છે, પત્થરની મૂર્તિને પોલીશની જરૂર રહે, જેમને પ્રાકૃતિક સૌંદર્યની બક્ષિસ મળેલી છે તેવી જીવંત મૂર્તિઓને પોલીશની જરૂર રહેતી નથી.

×

વીરમતી દેસાઇનું અવસાન

નવસારીમાં રહેતા ચીખલીના દેસાઇ દીનકરાવની પત્ની વીરમતીબ્હેન થોડા દિવસ પર મુંબઇમાં દાદર રાનાડે રોડ પર જીવા વેલશીની ચાલમાં રહેતી એની નણંદ માંદી હોવાથી તેની ચાકરી કરવા ગઇ હતી. ત્યાં ઘરકંકાસના કે ગમે તે કારણે વીરમતી પર એના નણંદ નણદોઇએ હુમલો કરી એને માર માર્યો હતો.

ત્યારબાદ તે ગઇ સાતમી તારીખે મરણ પામી. ત્યારે એ માર માર્યાની વાત મરનારની બાજુમાં રહેતા એક પડોશીએ પોલિસમાં ખબર આપી, એટલે પોલિસે એના શબનો સ્મશાનમાં જઇ કબ્જો લીધો છે. એના દેહ પર કેટલાક ઘા હતા. શબને જ્યુરી હાઉસમાં મોકલવામાં આવ્યું હતું. પોલિસ તપાસ ચાલુ છે.

ઘ ર ગ થ્થુ

(૧) ગરીબોનું રીનાઘક્ષ ચૂલાની રાખ છે, તે દુર્ગંધ નાશક છે. આ રાખ નાખી ખાળ ધોવાથી તે એકદમ સ્વચ્છ થાય છે. મોં ધોવાની કુંડી કે સંડાસની કુંડી સફેદ અને સ્વચ્છ રહે છે, તેના પર પડેલા પીળા ડાઘ નીકળી છે.

(૨) સૂકી રાખને કપડાથી ગાળીને ચાંદીના વાસણ પર ઘસવાથી એના પર ચળકાટ આવે છે અને પ્રાસો પૉલિશ વગેરે વાપરવા પડતા નથી.

(૩) ત્રાંબાની વસ્તુઓ સાફ કરવા માટે કેરોસીનમાં બોળેલા કટકાનો ઉપયોગ કરી જોજો.

(૪) કાતર ચાલતી ન હોય તો સાંકડા ગળાની શીશી લઇ તેનું ગળું કાપતા હોઇએ તેમ પાંચ છ વાર કરવાથી તરતજ ધાર નીકળી આવશે.

(૫) ચોમાસામાં બૂટ પલળી જાય તો તેમાં કાગળના ડુચા મારવા તેથી પાણી ચૂસાઇ જશે ને ઘાટ બગડશે નહિ.

(૬) વાસી શાકને લીંબુ નીચોવેલા ઠંડા પાણીમાં ગખવાથી તેમાં તાજગી આવશે.

(૭) ચાંદીની વસ્તુ પર મેથેલેટેડ સ્પીરીટ લગાડી પાતળા કપડાથી ઘસતાં તે ચળકતી બને છે.

(૮) લીંબુના રસથી આંગળી પરના કાળા શાહીના ડાઘ જાય છે.

(૯) રેશમી કપડાં ધોતી વખતે લીંબુનો રસ નાખવાથી કપડાં સારાં બને છે.

(૧૦) રૂ અને શણના કાપડ પર પડેલા ડાઘ મીઠું ને લીંબુના રસ સાથે મીલાવવાથી તે દૂર થાય થાય છે.

(૧૧) મીઠાથી એલ્યુમીનીયમ અગર ટીન પરના ડાઘ જશે.

(૧૨) ટેબલ પરના શાહીના ડાઘ મીઠાના પાણીથી જશે.

(૧૩) ધાતુ પર નામ લખવા તેના પર મીણનું અસ્તર કરી નામ લખી મેન્થુથુ અને મીઠના પાણીથી કોરેલી જગા ભરવી એટલે નામ પડશે

(૧૪) પેન્સીલના અક્ષરો પર દૂધ ચોપડવાથી તે ઝાંખા પડતા નથી.

(૧૫) શાહી બનાવવાની રીત (કાળી) માવા રતલ ૩, બાવળનો ગુંદર રતલ ૦ાા, ખાંડ રતલ ૦ા, હીરાકશી રતલ ૧.

(૧૬) દુર્ગંધ આવતી શીશીમાં રાઇનું પાણી રેડી હલાવવાથી તે દૂર થશે. ચંદુલાલ વ્યાસ

જ્યોતિષ વિદ્યામાં રસ હોય.
નવું નવું જાણવાની હોંશ હોય.
ભાવિમાં ડોકીયું કરવાની ઇચ્છા હોય.
તો
"બરડવાળા"
માસિકના ગ્રાહક બનો
વાર્ષિક લવાજમ રૂ ૪-૦-૦
નમુના માટેની નકલ માટે ૦-૬-૦
આનાની ટીકીટ બીડો.
લખો
શ્રી બરડવાળા ઓફીસ
મુ: ભાદરોડ : [કાઠિયાવાડ]

છપાઈ રહ્યું છે તુરતમાં બહાર પડશે
રાજરોષ
લેખક : જેઠાલાલ ત્રિવેદી
વાનગી માટે એક પ્રકરણ આ સાથે આપ્યું છે તે વાંચો
પ્રકરણ ૪ થું "કાકનું દ્વન્દ્વ યુદ્ધ"

પ્રકરણ ૪-થું

કૂકડું કૂકડૂંકૂક

અ પરાતનો ઘન અંધકાર શમશમાકાર જામી ગયો હતો. સ્વર્ગદ્વાર તીર્થથી થોડે દૂર સરસ્વતી કાંઠે કોઈ બુકાનીવાળો પ્રચંડ પુરુષ કોઈ ઝાડની ઓથે લપાઈને ઉભો હતો. તેની આંખો એ ઘન અંધકારમાં પણ કાંઈક શોધી રહી હતી. સરસ્વતીનો ધીમો ધીમો ખળખળાટ, માળાઓના કલરવમાંથી જ્યાંત્યાં થતા અવાજ અને પ્રવૃત્તિ થતા પવનના સુસવાટા સિવાય બધો શાંત હતો. એવી રાત્રીઓની શોભાથી જળ, જમીન, પ્રકૃતિ સૌ સૂર્ય થઈ ગયાં હતાં. તારાઓ પણ એવી મૂકસભા અંગે મસ્ગરાની રહ્યા હતા.

થોડીવારે ઓચિંતી બુકાનીવાળા પુરુષની આંખમાં ચમક આવી ગઈ. તેણે ઝીણી સાથે મન દઈ ખાતરી કરી કે, દૂરથી કોઈના ધીમે ધીમે તે તરફ આવી રહ્યા હતા. ધીમે ધીમે અવાજો વધારે સ્પષ્ટ સંભળાવા લાગ્યા. થોડીવારે બુકાનીવાળા પુરુષે માલુમ પડ્યું કે મહિમાંથી વાતચીત કરતા બે સવારો અણહિલપુર તરફથી તે તરફ આવી રહ્યા હતા. અશ્વો મંદ ગતિએ ચાલતા હતા. નદીની રેતમાં અશ્વોને ચાલતા ન ફાવવાથી ખાતર કદાચ સવારો મંદગતિએ ચાલતા હશે. ધીમે ધીમે શાન્ત રાત્રીમાં તેમનો વાર્તાલાપ સંભળાવા લાગ્યો.

“નાયક, પણ આપણે ક્યાં જવાનું છે તે તો મને જણાવો.” કોઈ સવારે બીજાને પૂછ્યું.

“આમાં વિશ્વાસ રાખો, કામ મહત્વનું અને ગુપ્ત છે.” બીજા સવારે ગંભીરપણે જવાબ વાળ્યો.

“પણ મારા જેવા તદ્દન નવીન સૈનિકને આવી જવાબદારીમાં સંડોવવાનું શું કારણ હશે તે નથી સમજાતું. શું પટ્ટણી સેનાપતિને સૈનિકોની ખોટ છે કે મારા જેવા અણહિલપુરના સંજોગોથી અજાણ્યા...”

“સજ્જનસિંહ,” નાયકે વચ્ચે જ કહ્યું “તમે એટલા આગ્રહાળી છો કે સેનાપતિની પસંદગી તમારી પર ઉતરી. જુઓ વાત ગુપ્ત છે પણ તમને હવે કહું છું. આપણે કાશ્મીરના જમાઈ જેવા ગોપાળ શાંતિ પકડવા નીકળ્યા છીએ. તે આજે સાંજે પ્રભાસ જવા માટે આ માર્ગે નીકળવાનો હતો. તેને રસ્તેથી જ પકડવાનો છે. માર્ગમાં તે કામ સાથે કે થઈ જાય, તેમ, અશ્વો બધો કોરીનો એઈ. પણ તે માટે મંત્રીશ્વરનો આજ્ઞાપત્ર આપણી પાસે છે. તો આ, કામમાં આપણે સફળ થઈશું તો તમે ઓછામાં ઓછા નાયકની પદવી મેળવી શકશો.”

“પણ મારા જેવા અજાણ્યા સૈનિકની તમારી સાથે આ કાર્યમાં પસંદગી શા માટે થઈ છે તે જાણું?” સજ્જનસિંહે ફરી પૂછ્યું.

“એક કારણ તો તમારી ચપળતા અને બીજું કારણ એ છે કે તમારા જેવો નવીન સૈનિક બીજા વાતચીત પર રહેવા ઉપરાંત, તે ગાદઘરના આબુથીજ ઓળખાઈ ન જાય અને કાર્ય સારી રીતે થાય,” નાયકે સ્પષ્ટતા કરી.

આમ વાતચીત કરતા તેઓ પેલા બુકાનીવાળા પુરુષથી થોડે છેટે આવી પહોંચ્યા. તે વખતે અશ્વોએ અચાનક હણહણાટ કર્યો અને પાછલા પગ ઉપર ઉભો થઈ ગયો. “આ ઘોડાને અણહિલપુરથી ઉપડતી વખતે પાણી પીવાયું નથી લાગતું. ચાલો અહીં જ પીવાડી લઈએ.” કહીને નાયક અશ્વો નદીના પ્રવાહ તરફ વાળ્યા. અશ્વો પાણી પીવા લાગ્યા. ત્યારે પ્રથમના વાર્તાલાપનો દોર આગળ લંબાવ્યો. સજ્જનસિંહે પૂછ્યું: “પણ કાર્યક્ષમ ક્યાં છે? તમે કહો છો તે કુમાર ક્યાં છે?”

“કદાચ તો આજે અમે સાંભળ્યા તે અહીં આવશે જ, ત્યાં સુધી રાહ જોવી રહી.”

કામ માટે નીકળી ચૂક્યા છે. અને તેથી જ ગોપાળ શર્માને સપડાવવો સહેલો થઈ પડશે. કાકભટ્ટ પટ્ટણમાં હોત તો આપણે આ કાર્ય માથે લઈને પટ્ટણથી અહીં સુધી સુખરૂપ ભાગ્યે જ આવી પહોંચ્યા હોત."

"આટલા બધા પ્રભાવશાળી છે એ?" સજ્જને આશ્ચર્ય બતાવ્યું.

"હા, ભાઈ હા. એ ભટ્ટરાજ યુવાન વયથી જ એવા વિચક્ષણ હતા. મહામંત્રી મુંજાલ મહેતાને પણ એમણે ઘણીવાર પહોંચા કરતા કર્યા હતા." નાયક અશ્વને પંપાળતો બોલ્યો.

"તો હવે આપણો કાર્યક્રમ કેવી રીતનો છે?" સજ્જને પૂછ્યું.

"આપણે સવાર પહેલાં +લોહયષ્ટિ પહોંચી જઈશું. ત્યાં આપણા ચારોને મળી જે માહિતિ મળશે તે અનુસાર ગોપાળની રાહ જોવી પડશે અગર તે આગળ નીકળી ગયો હશે તો પીછો પકડવો પડશે. બીજી સૂચનાઓ તો તમને જે તે વખતે મારી તરફથી મળશે." નાયકે હવે બધી વાત સ્પષ્ટ રીતે સજ્જનને સમજાવી.

હવે બન્ને સવારો ઘોડાને પાણી પાઈ માર્ગ તરફ વળવા લાગ્યા. પણ આ શું? સુસવાટા કરતું એક તીર અંધારામાં આવ્યું અને ચીસ પાડતો નાયક વીંધાઈને ઘોડા પરથી ઉથલી પડ્યો. "દગો!" એટલું જ તે બોલી શક્યો. સજ્જન ગભરાઈને ફાટેલી આંખે ચારે તરફ જોવા લાગ્યો. તે એકદમ અશ્વ પરથી નીચે ઉતરી પડ્યો. તેજ વખતે બીજું સુસવતું તીર આવ્યું અને સજ્જનસિંહના માથા ઉપરથી પસાર થઈ ગયું. સજ્જન ખરેખરો શૂરવીર હતો. તેણે હિંમત એકઠી કરી તરવાર ખેંચી "ખબરદાર! જે હોય તે મેદાને આવો!" એવો હોંકારો કરી તીર આવ્યું હતું તે દિશામાં દોટ મૂકી.

આ શરસંધાન કરનાર પેલો બુકાનીવાળો પુરુષ ભટ્ટરાજ કાક પોતેજ હતો. તે અહીં આવીને સંકેત પ્રમાણે ગોપાળ શર્માની રાહ જોતો હતો. તે દરમ્યાન આ સૈનિકોની વાતચીત સાંભળી, તેણે તેઓને ત્યાં જ શોધ ભેગા કરી દેવા નિર્ણય કર્યો હતો. પણ વીરની હાક સાંભળી તે હવે છુપો ન રહી શક્યો. એક વ્યક્તિને હાથોહાથનું યુદ્ધ આપવામાં ભટ્ટરાજ કાકને જરા પણ ભીતિ ન હતી, પછી ભલેને તે વ્યક્તિ ઈંદ્ર હોય કે કાર્તિકેય હોય. ભટ્ટરાજ તરવાર ખેંચી ખોંખારો કરી, છાયામૂર્તિની પેઠે વૃક્ષની ઓથમાંથી આગળ નીકળી આવ્યા.

"તું જે હોય તેને હું મહારાજાધિરાજ સિદ્ધરાજદેવના નામે આજ્ઞા કરું છું કે તારાં હથિયાર છોડી તાબે થા." સજ્જને સત્તાસૂચક સ્વરે અંધકારમાં છાયામૂર્તિ જેવા જણાતા કાકને આજ્ઞા ફરમાવી.

"વીરપુરુષ, મને એવી રીતે કોઈની આજ્ઞા માન્ય કરવાની ટેવ નથી. તારે જીવતા રહેવું હોય તો તને ચાલ્યા જવાની છુટ છે." કાકે ધીમેથી કહ્યું.

"એટલે તું મહારાજા જયસિંહદેવની આજ્ઞાની સામે થાય છે એમ?"

"વાહરે યુવાન! તું મહારાજા જયસિંહદેવનો ખુદ મંત્રી હોય એમ લાગે છે!" કાકભટ્ટ હસ્યો અને પછી ફરી બોલ્યોઃ "યુવાન, તું તારા સાથીદારના જેવીજ ગતિને પામવા ન ઈચ્છતો હો તો સત્વરે ચાલ્યો જા."

"તું કોણ છે? રાજાજ્ઞાના પાલનમાં અમને આમ રોકનાર અને

+ વઢિયાર પથકમા આવેલા લોટેશ્વરના સ્થાનને લોહયષ્ટિ નામે ઓળખવામાં આવતું હતું.

આવો ધૃષ્ટ જવાબ આપનાર તું ગમે તે હોઈશ તો પણ તને ભારે શિક્ષા થશે."

"હું છું ગોપાળ શર્મા. ચાલ તૈયાર થા." હવે વિલંબ કરવો ઈષ્ટ નથી એમ માની કાકભટ્ટે તરવાર ઉપાડી.

સજ્જન પણ ચપળતાપૂર્વક પોતાની તરવાર ફેરવતો સામે થયો. પોતાની સામે લડનાર ગોપાળ શર્મા છે, તે જાણીને તો તેની હિંમત અને વીરતા ઉલટી વૃદ્ધિ પામી હતી. ગોપાળને જો પોતે એકલે હાથે હરાવી પકડી લે તો સેનાપતિ તથા મંત્રી તેના પર કેવા પ્રસન્ન થઈ જાય, એ ખ્યાલથી તેનામાં નવું જોમ આવ્યું. યુવાન કેસરીની પેઠે ઘાવ ઝીલતો, દાવ અજમાવતો તે કાકભટ્ટની સામે ઘૂમવા લાગ્યો.

કાકભટ્ટે જોયું કે, સજ્જનસિંહ યુવાન હોવા છતાં તેની દ્વન્દ્વ યુદ્ધ ખેલવાની કુશળતા અપ્રતિમ હતી. પોતાના જેવા પીઢ યોદ્ધાને પણ તે લાંબે ગાળે ભારે પડી જાય તેવો જણાયો. આથી કાકભટ્ટે ગંભીર બની અવનવા દાવ અજમાવી એક બે વાર સજ્જનને ઘાયલ કર્યો. પણ ઘાયલ સિંહની પેઠે સજ્જન તો ઉત્તરોત્તર વધુને વધુ જોમ દાખવવા લાગ્યો. દાવબાજી અને સ્વરક્ષણમાં તે એક સરખો કુશળ જણાયો.

એવામાં એકાએક કાકભટ્ટના દીંચણમાં સજ્જને એક આબાદ ફટકો લગાવી દીધો. એ ફટકાએ કાકભટ્ટને રુદ્રાવતાર બનાવી મૂક્યો. ધૂર્જટિની જેમ પ્રચંડ ગર્જના કરી તે બોલ્યો: "હવે સમાલજે યુવાન!" અને તે વીજળીની પેઠે તરવાર ફેરવવા લાગ્યો. સજ્જન સમજ્યો કે ગોપાળ કાચોપોચો ન હતો. પણ પ્રાણાંતે પણ તેને જીતવાની ટેક લઈ ચૂકેલો સજ્જન પોતાના સમગ્ર બળવડે લડવા લાગ્યો.

સજ્જનનો સાથીદાર બેશુદ્ધ થઈ નદી કાંઠે પડ્યો હતો. દૂરદૂર શિયાળવાંના રુદનના સ્વર સંભળાતા હતા. રાત્રીની નીરવતામાં તરવારો તથા ઢાલોના કડાકા અને લડતા બેઉ સૈનિકોની હાકો વાતાવરણને ધ્રુજાવી રહી હતી. એવામાં ધીમેધીમે વદ અગિયારસનો ક્ષીણ ચંદ્ર આકાશમાં ચઢી આવ્યો અને નદીકાંઠો આછા પ્રકાશથી ઝળહળી ઊઠ્યો. એ પ્રકાશમાં કાકભટ્ટે જોયું કે, પોતાનો યુવાન પ્રતિદ્વન્દ્વી લોહીથી રંગાઈ ગયો હતો. પણ તે છતાંય તે જરાય નાસીપાસી બતાવ્યા વગર લડી રહ્યો હતો.

"શાબાશ છે યુવાન!" કાકભટ્ટના મુખમાંથી અચાનક શાબાશીના શબ્દો નીકળી ગયા.

"શર્માજી, શાબાશીના શબ્દો નકામા છે. બેમાંથી એકની હાર નક્કી થયા વગર યુદ્ધ નથી અટકવાનું." સજ્જને વિકાળ કેસરીની જેમ ઘૂમતાં ઘૂમતાં જ જવાબ આપ્યો.

કાકભટ્ટ શું કરવું તેની મૂંઝવણમાં અટપટા દાવ ખેલી સજ્જનને મૂંઝવી રહ્યા. પણ તેવામાં અણહિલપુર તરફથી ચંદ્રના આછા પ્રકાશમાં કોઈ વ્યક્તિ ઝડપથી દોડતી તે તરફ આવતી જણાઈ. બંને યોદ્ધાઓ એમ સમજ્યા કે આવનાર પ્રતિપક્ષનો મિત્ર હશે. આથી તેના આવતા પહેલાં યુદ્ધનો નીકાલ લાવી દેવા માટે બંને એક સરખા મરણિયા બની ગયા.

પળવારમાં જ કાકભટ્ટની તરવાર સજ્જનની ગર્દનમાં પેસી ગઈ અને તે બેશુદ્ધ થઈ ઢળી પડ્યો. તેજ પળે પેલી આગંતુક વ્યક્તિ "સબૂર, સબૂર" બોલતી નજીક આવી પહોંચી. કાકભટ્ટ ફાટી આંખે આવનાર વ્યક્તિ તરફ તાકતો ખુલ્લી તરવારે જ ઉભો રહ્યો.

હૈયાની ભેટ

રામપુર ગામમાં જનારને ગોવિન્દ પટેલનો પરિચય તો થતો જ. ગોવિન્દ પટેલનું ઘર રામપુરની શોભા હતું. મંદિર જેવું જ ગણ અને આનંદદાયી હતું એમ કહિયે તો પણ યોગ્ય જ કહેવાય. ગામના લોકો ગોવિન્દ પટેલની અને તેમના કુટુમ્બની વાતો કરતા ત્યારે તેમની આંખોમાં અને તેમના મોં પર રહેલ અભિભાવ સ્પષ્ટ જણાઈ આવતો. સુખમાં કે દુઃખમાં રામપુર ગામને પડખે રહેનાર, અરે! તેનો મોખરો સાચવનાર ગોવિન્દ પટેલના ઘરમાં જઈ આવનાર દરેકને સ્નેહ ને સહકાર માણસની જીવનવાડીને કેવી લીલીછમ અને ફળદ્રુપ બનાવે છે તે તરત જ સમજાઈ જતું.

આ વાર્તામાં એ ગોવિન્દ પટેલના ઘરનો એક હળવો પ્રસંગ વર્ણવવામાં આવ્યો છે. ગોવિન્દ પટેલના સુખી ઘરના વાતાવરણમાં છેલ્લા છ–સાત મહીનાથી ફિલ્લાસની ભરતી આવી હતી—ગોવિન્દ પટેલનો સૌથી ન્હાનો દીકરો રામુ પરણ્યો હતો ને તેની વહુ રૂપાળી સાસરે પણ આવી ગઈ હતી. રૂપાળીએ પોતાના રૂપથી ને ગુણથી આખા ઘરને મધુર અને ઉજળું કરવા માંડ્યું હતું. તેની નાની નણંદ ઝીણકી તો ભાભીને છોડતી જ નહિ ને રાતે નીંદરમાંય તેના હોઠ પરનું સ્મિત જતું નહિ. છોકરાની મઝા લેતા ગોવિન્દ પટેલનું મન પણ કોઈ ન જુવે તેમ મલકી જતું.

પણ છેલ્લા થોડા દિવસોથી તો રૂપાળી ને રામુની આંખમાં ઓર જ આનંદ ભર્યો લાગતો હતો. રૂપાળીએ રામુને ખબર ન પડે એમ તેને દિવાળીમાં કંઈક આપવાનું મન સાથે નક્કી કરી લીધેલું. બીજી બાજુ રામુએ પણ રૂપાળીને દિવાળીમાં કંઈક ભેટ આપવી પણ છેવટ લગી તેને તેની ખબર ન પડે એ રીતે એમ વિચારી લીધેલું. વ્હેલી સવારે ઊઠીને ખેતરમાં જવા તૈયાર થતો રામુ "શું આપવું તેના વિચારમાં ને વિચારમાં રૂપાળીને જોતા ધીમું ધીમું હસી પડતો પણ રૂપાળી પુછે તો કહેતો, "કંઈ નહિ, એ તો અમથું જ!" બપોરે લીમડાની છાંય તળે ખેતરમાં રામુને ભાતું પીરસતી રૂપાળીની આંખમાં તોફાન કેમ છે?" છતાં રૂપાળી તો એમજ કહેતી, "તમને તો હમેશાં એવું જ દેખાય છે ને?" આમ દિવાળી નજીક આવતી ગઈ છતાં બન્નેએ એકબીજાને જાણવા ન દીધું કે તેઓ પરસ્પરને ભેટ આપવાનાં છે.

આખરે દિવાળી આવી. રામુ શહેરમાં જઈને ઘર માટે મીઠાઈ લાવવાનો હતો તેથી એણે તો શહેરમાંથી જ રૂપાળી માટે કંઈક લાવવાનું મન સાથે નક્કી કરેલું. રૂપાળીએ તેના ભાઈને બોલાવીને દિવાળીને પોતાને જોઈતી વસ્તુ મંગાવી લેવા ધારેલું. રૂપાળીને શું ગમશે તેનો રામુ વિચાર્યા કરતો ને રામુને શું ગમશે તેનો વિચાર રૂપાળી કરતી—રામુ પાસે એક રેશમી કોટ હતો પણ એ કદિ પહેરતો ન હતો, કારણ કે એની સાથે સારી લાગે તેવી રેશમી ટોપી એણે અત્યાર લગી ખરીદી ન હતી. રૂપાળીને થયું કે, "એને ટોપી આપીશ તો તે રાજી થશે જ." પણ એટલા બધા પૈસા કોઈ પાસે માગવા ન પડે માટે એણે પોતાની એક જુની પણ સારી જાતની રેશમી સાડી વેચી નાખવાનું પોતાના ભાઈને કહ્યું.

રામુને શહેરમાં જતા પહેલાં ઓચિન્તું યાદ આવ્યું કે રૂપાળી પાસે એક રેશમી સાડી તો હતીજ પણ તેણે તે કદિ પહેરી ન હતી, કારણ એની સાથે શોભે એવો કમખો એની કને ન હતો. દશેરાને દિવસે તો રામુની માએ રામુને ઠપકો પણ આપેલો કે "આવડો મોટો થયો પણ હજી અક્કલ તો ન જ આવી!—આ વહુ માટે કોઈ દિવસ રેશમી કમખાનું કાપડ પણ આણવાનું સુઝ્યું? બિચારી બધા દેખતા કેવી ઝાંખી લાગે!" જો કે રામુની મા પણ સમજતી તો હતી જ કે રૂપાળીનું રૂપ તો ભલભલી સ્ત્રીઓના શણગારને પણ લજાવે તેવું હતું—રામુને રૂપાળીએ એના જવાબમાં શરમાઈને શું કહેવું તે યાદ આવ્યું, "ના, બા, મારે એવા કમખાને શું કરવો

આવા ધૂર્ત જવાબ આપનાર છે એમ તે ધારતા હતા પણ તન બાર શિક્ષા થશે."

"હું છું ગોપાળ શર્મા. ચાલ તૈયાર થા." હવે વિલંબ કરવો યુક્ત નથી એમ માની શકટાલે તલવાર ઉપાડી.

સજ્જન પણ ચપળતાપૂર્વક પોતાની તલવાર ફેરવતો સામે થયો. પોતાની સામે લડનાર ગોપાળ શર્મા છે, તે જાણીને તેની હિંમત અને વીરતા ઊલટી વૃદ્ધિ પામી હતી. ગોપાળને તે પોતે પોતાને હાથે હરાવી પાડી દે તો સેનાપતિ તથા મંત્રી તેના પર કેવા પ્રસન્ન થઈ જાય, એ ખ્યાલથી તેનામાં નવું જોમ આવ્યું. યુવાન ફેરસીની પેઠે ઘાવ ઝીલતો, ઘાવ અજમાવતો તે શકટાલની સામે ઘૂમવા લાગ્યો.

શકટાલે જોયું કે, સજ્જનસિંહ યુવાન હોવા છતાં તેની યુદ્ધ ખેલવાની કુશળતા અપ્રતિમ હતી. પોતાના જેવા પીઢ યોદ્ધાને પણ તે હાથે ગાજે એવો નથી, તેનો ખ્યાલ આવ્યો. આથી શકટાલ ગંભીર બની અજમાવેલા હાથ અજમાવી એક બે વાર સજ્જનને ઘાયલ કર્યો. પણ ઘાયલ સિંહની પેઠે સજ્જન તો ઉત્તરોત્તર વધુને વધુ જોમ દાખવવા લાગ્યો. રણભૂમિ એ સ્વપ્નભૂમિમાં તે કોઈ સારો કુશળ જણાયો.

એટલામાં ઓચિંતો શકટાલના ટીચણમાં સજ્જને એક આઘાત [illegible] શકટાલે [illegible] બનાવી મૂક્યો. [illegible] ગર્જના કરી તે બોલ્યો: "હવે સમાલજે યુવાન!" અને તે વીજળીની પેઠે તલવાર ફેરવવા લાગ્યો. સજ્જન સમજ્યો કે ગોપાળ [illegible] ન હતો. પણ [illegible] પણ તેને [illegible] સજ્જન પોતાના સમય [illegible] લાગ્યો.

સજ્જનના સાથીદાર [illegible] થઈ ગયા નહીં. શકટ પડ્યો હતો. દૂરદૂર શિયાળવાંના રૂદનના સ્વર સંભળાતા હતા. રાત્રીની નીરવતામાં તરવારો તથા ઢાલોના ટકરાવ અને લડતા બેઉ સૈનિકોની હાકો વાતાવરણને ધ્રુજાવી રહી હતી. એવામાં ધીમેધીમે [illegible] આકાશમાં ચઢી આવ્યો અને નદીકાંઠો આખો પ્રકાશથી ઝળહળી ઊઠ્યો. એ પ્રકાશમાં શકટાલે જોયું કે, પોતાનો યુવાન પ્રતિસ્પર્ધી લોહીથી રંગાઈ ગયો હતો. પણ તે છતાં તે જરાય નાસીપાસી બતાવ્યા વગર લડી રહ્યો હતો.

"શાબાશ છે યુવાન!" શકટાલના મુખમાંથી અચાનક શાબાશીના શબ્દો નીકળી ગયા.

"શર્માજી, શાબાશીના શબ્દો નકામા છે. બેમાંથી એકની હાર નહીં થાય ત્યાં સુધી અટકવાનું નથી." સજ્જને [illegible] જેમ ઘૂમતાં ઘૂમતાં જ જવાબ આપ્યો.

શકટાલ શું કરવું તેની મૂંઝવણમાં [illegible] [illegible]

[illegible]

પળવારમાં જ શકટાલની તલવાર સજ્જનની ગર્દનમાં પેસી ગઈ અને તે બેશુદ્ધ થઈ ઢળી પડ્યો. તેજ પળે પેલી આગંતુક વ્યક્તિ "સબૂર, સબૂર," બોલતી નજીક આવી પહોંચી. શકટાલે ઊંચે જોયું, આવનાર વ્યક્તિ [illegible] જ ઊભો રહ્યો.

હૈયાની ભેટ

રામપુર ગામમાં જનારને ગોવિન્દ પટેલનો પરિચય તો થતો જ. ગોવિન્દ પટેલનું ઘર રામપુરની શોભા હતું. મંદિર જેવું જ ગણ અને આનંદદાયી હતું એમ કહિયે તો પણ યોગ્ય જ કહેવાય. ગામના લોકો ગોવિન્દ પટેલની અને તેમના કુટુમ્બની વાતો કરતા ત્યારે તેમની આંખોમાં અને તેમના મોં પર રહેલ ભક્તિભાવ સ્પષ્ટ જણાઈ આવતો. સુખમાં કે દુ:ખમાં રામપુર ગામને પડખે રહેનાર, અરે! તેનો મોખરો શોભાવનાર ગોવિન્દ પટેલના ઘરમાં જઈ આવનાર દરેકને સ્નેહ ને સત્કાર માણસની જીવનવાડીને કેવી લીલીછમ અને ફળદ્રુપ બનાવે છે તે તરત જ સમજાઈ જતું.

આ વાર્તામાં એ ગોવિન્દ પટેલના ઘરનો એક હળવો પ્રસંગ વર્ણવવામાં આવ્યો છે. ગોવિન્દ પટેલના સુખી ઘરના વાતાવરણમાં છેલ્લા છ–સાત મહીનાથી ઉલ્લાસની ભરતી આવી હતી–ગોવિન્દ પટેલનો સૌથી ન્હાનો દીકરો રામુ પરણ્યો હતો ને તેની વહુ રૂપાળી સાસરે પણ આવી ગઈ હતી. રૂપાળીએ પોતાના રૂપથી ને ગુણથી આખા ઘરને મધુર અને ઉજળું કરવા માંડયુ હતું. તેની નાની નણંદ ઝીણકી તો ભાભીને છોડતી જ નહિ ને રાતે નીંદરમાંય તેના હોઠ પરનું સ્મિત જતું નહિ. હુકાની મઝા લેતા ગોવિન્દ પટેલનું મન પણ કોઈ ન જુવે તેમ મલકી જતું.

પણ છેલ્લા થોડા દિવસોથી તો રૂપાળી ને રામુની આંખમાં ઓર જ આનંદ ભર્યો લાગતો હતો. રૂપાળીએ રામુને ખબર ન પડે એમ તેને દિવાળીમાં કંઈક આપવાનું મન સાથે નક્કી કરી લીધેલું. બીજી બાજુ રામુએ પણ રૂપાળીને દિવાળીમાં કંઈક ભેટ આપવી પણ છેવટ લગી તેને તેની ખબર ન પડે એ રીતે એમ વિચારી લીધેલું વ્હેલી સવારે ઊઠીને ખેતરમાં જવા તૈયાર થતો રામુ શું આપવું તેના વિચારમાં ને વિચારમાં રૂપાળીને જોતા ધીમું ધીમું હસી પડતો પણ રૂપાળી પુછે તો કહેતો, "કંઈ નહિ, એ તો અમથું જ!" બપોરે લીમડાની છાંય તળે ખેતરમાં રામુને ભાતું પીરસતી રૂપાળીની આંખમાં તોફાન કેમ છે?" છતાં રૂપાળી તો એમજ કહેતી, "તમને તો હમેશાં એવું જ દેખાય છે ને?" આમ દિવાળી નજીક આવતી ગઈ છતાં બન્નેએ એકબીજાને જાણવા ન દીધું કે તેઓ પરસ્પરને ભેટ આપવાનાં છે.

આખરે દિવાળી આવી. રામુ શહેરમા જઈને ઘર માટે મીઠાઈ લાવવાનો હતો તેથી એણે તો શહેરમાંથી જ રૂપાળી માટે કંઈક લાવવાનું મન સાથે નક્કી કરેલું રૂપાળીએ તેના ભાઈને બોલાવીને દિવાળીને પોતાને જોઈતી વસ્તુ મંગાવી લેવા ધારેલું. રૂપાળીને શું ગમશે તેનો રામુ વિચાર્યા કરતો ને રામુને શું ગમશે તેનો વિચાર રૂપાળી કરતી—રામુ. પાસે એક રેશમી કોટ હતો પણ એ કદિ પહેરતો ન હતો, કારણ કે એની સાથે સારી લાગે તેવી રેશમી ટોપી એણે અત્યાર લગી ખરીદી ન હતી. રૂપાળીને થયું કે, "એને ટોપી આપીશ તો તે રાજી થશે જ." પણ એટલા બધા પૈસા કોઈ પાસે માગવા ન પડે માટે એણે પોતાની એક જુની પણ સારી જાતની રેશમી સાડી વેચી નાખવાનું પોતાના ભાઈને કહ્યું.

રામુને શહેરમાં જતા પહેલાં ઓચિન્તું યાદ આવ્યું કે રૂપાળી પાસે એક રેશમી સાડી તો હતીજ પણ તેણે તે કદિ પહેરી ન હતી, કારણ એની સાથે શોભે એવો કમખો એની કને ન હતો. દશેરાને દિવસે તો રામુની માએ રામુને ઠપકો પણ આપેલો કે "આવડો મોટો થયો પણ હજી અક્કલ તો ન જ આવી!—આ વહુ માટે કોઈ દિવસ રેશમી કમખાનું કાપડ પણ આણવાનું સુઝયું? બિચારી બધા દેખતા કેવી ઝાંખી લાગે!" જો કે રામુની મા પણ સમજતી તો હતી જ કે રૂપાળીનું રૂપ તો ભલભલી સ્ત્રીઓના શણગારને પણ લજાવે તેવું હતું—રામુને રૂપાળીએ એના જવાબમાં શરમાઈને શું કહેવું તે યાદ આવ્યું, "ના, બા, મારે એવા કમખાને શું કરવો

છે ?" રામુને થયું કે, "બસ, શહેરમાંથી મઝાનું કાપડ લઇ આવું!"

પણ...પણ...ગોવિન્દબાપા પાસે પૈસા માગતાં રામુને તો શરમ આવે જ ને ? અને દશેરાને દિવસે માએ કહેલું પણ શહેરમાં એ જવાનો હતો ત્યારે તેની માને પણ યાદ ન રહ્યું હવે ? પૈસા સંઘરવાનું એને કદી ન ગમતું—ગોવિન્દબાપા હોય ત્યાં એ બધી જંજાળ ક્યાં વહોરવી !—એમ તેને હંમેશાં થતું. ગામ આખું રામુની આવી નિખાલસતા જોઈ કહેતું, "ભાઈ, એ તો ગયા જનમનાં પુણ્ય !"ગોવિન્દ પટેલે તો કોણ જાણે કેવાંય સત્કાર્ય કર્યાં હશે ?"

પરન્તુ રામુ બુદ્ધિશાળી હતો—એને એક સરસ વિચાર સુઝ્યો. એનો રેશમી કોટ એણે કદિય પહેર્યો ન હતો—"ટોપી લાવીશ લાલીશ કરતાં કદિય લાવી શકાય નથી—તો પછી એને વેચી જ નાખું તો ?" કોઇને ખબર ન પડે એમ શહેરમાં જતી વેળા કોટને પણ બાંધી લીધો.

રૂપાળીનો ભાઈ પણ કામ અંગે શહેરમાં જવાનો જ હતો—એણે તો દુકાનમાં જઈને સારી રેશમી ટોપી ખરીદી, ને સાડી વેચીને વધેલા પૈસા રૂપાળીને આપવા ગાંઠે બાંધી લીધા. રામુનું ધાટીલું મોં એણે યાદ કર્યું ને તરત એનાથી બોલી જવાયું, "બહુ સારી લાગશે, નહિ ?"

રામુએ પણ શહેરમાં એક ઓળખીતા વેપારીને મળી સારા ભાવે કોટ વેચી નાખ્યો અને રૂપાળીની ચામડી પર દીપી ઉઠે એવું લાલચટક રેશમી કાપડ ખરીદી લીધું. રામુ હમેશા લાંબી નજરે કામ કરતો તેને ઘેરથી નીકળતી વેળા જ તરત જ કમખો શીવડાવીને સાથે લઈ આવું તો ? એથી એણે રૂપાળીનો કમખો પણ સાથે લઇ લીધેલો. દરજીને દિવાળી ટાણું હોવાથી ફુરસદ જ ન હતી છતાં રામુની જબાન અને માગ્યાં દામ મળ્યાં તેથી ખુશ થઈને એણે સરસ કમખો શીવીને સાંજ પહેલાં તો આપી પણ દીધો.

દિવાળીની આગલી રાતે રૂપાળીથી ન રહેવાયું. "તમને કાલે મારે એક ભેટ આપવી છે !" રામુની નવાઇનો તો પાર જ ન રહ્યો, "મને ? અરે, ઉલટી મારે તને ભેટ આપવાની છે !" રૂપાળીને લાગ્યું કે રામુ તેની મશ્કરી કરતો હતો તેથી એણે કહ્યું, "જાઓ—જાઓ, મને શું છે તે ભેટ આપવી છે !" પણ શી ભેટ આપવી છે તે તો રામુએ રૂપાળીને ન કહ્યું તેમ રૂપાળીએ રામુને ન જણાવ્યું

દિવાળીને દિવસે ઘરનાં બીજાં માણસો જાગે તે પહેલાં રૂપાળી ને રામુ જાગ્યાં,—નાહી ધોઈ ને પરવાર્યાં ને રામુ પાસે રૂપાળીએ આવીને એક સુંદર રેશમી ટોપી પ્હેરી કહ્યું, 'લો આ મારી તમને દિવાળીની ભેટ ! જોઇ શું રહ્યા છો ?—જુઓ પેલો રેશમી કોટ છે ને..." રામુને શું બોલવું તે ન સુઝ્યું પણ પછી ઉમેર્યું, "એ રેશમી કોટ તો મને નથી ગમતો પણ આ ટોપી ક્યાંથી લાવી ? બહુ સરસ છે હો !" રૂપાળીના મોં પર સંતોષનો આનંદ ઉપસી આવ્યો. 'અને આ તારી ભેટ ! તારી રેશમી સાડી હવે તો તારે પહેરવીજ પડશે !" કહીને રામુએ પેલો રેશમી લાલ કમખો રૂપાળીને આપ્યો. પછી ? પછી ? પછી શું ? બન્નેને ખબર પડી કે સાડી ને કોટ તો કયારનાય વેપારીની દુકાનમાં ગોઠવાઈ ગયાં હતાં ! "હવે ?" રૂપાળીની મુંઝવણનો પાર ન હતો. "હવે શું ?," રામુએ રૂપાળીને નજીક આણીને કહ્યું, "જો, રૂપી ! આ ટોપી કોટ વિનાપણ સારી જ લાગવાની, કારણ તારા હૈયાનું વ્હાલ ગને એ ટોપી જોઇને હંમેશાં યાદ રહેશે !" રૂપાળીનું હૃદય નાચી ઊઠયું, "હા, હા, ને આ કમખો તો હું મારી છાતીથી અળગોજ કરવાની નથી ! એ તો તમારા હૈયાની ભેટ છે. તમને અળગા કર્યાનું પાપ મારે નથી વ્હોરવું ?".

અને જ્યારે નાની ઝીણીએ ભાઈ–ભાભીની આ વાત ઘર આખામાં ફેલાવી દીધી ને ગોવિન્દ પટેલને પણ એની ખબર પડી ત્યારે એમના હૃદયમાંથી આશિર્વાદ સરી પડ્યો "બન્ને સુખી રહે એટલે બસ !"

વર-કન્યાને હાથે મીંઢળ કાં ?

લેખક : વૈદ્ય જાદવજી નરભેરામ શાસ્ત્રી

આ પરદેશીઓ અને તેમનું અનુકરણ કરનાર ખ્રિસ્તીધર્મના હિન્દી અનુયાયીઓને બાદ કરીએ તો હિન્દુસ્તાનની સર્વ હિન્દુ જ્ઞાતિઓમાં થતાં લગ્નો વખતે વર કન્યાને હાથે મીંઢળ બાંધવામાં આવે છે. ઘરમાં ગણેશની સ્થાપના થાય છે એટલે વરરાજાને અને કન્યાને આચાર્ય મંત્ર ભણીને જમણા હાથે મીંઢળ બાંધે છે, અને તે લગ્નવિધિ પૂરો થયા પછી જ છોડવામાં આવે છે.

મીંઢળબંધાં વરકન્યા

દુનિયાભરમાં અનેક વનસ્પતિનાં ફળો છે. છતાં દેખાવમાં અતિ સુન્દર અને નમણાં બીજાં એક ફળોને હાથે નહિ બંધાતાં દેખાવમાં અનાકર્ષક, રૂપથી રહિત, ખડબચડું મીંઢળ જ વરકન્યાને હાથે કાં બંધાય છે ? એની પાછળ કોઇ મહત્ત્વનું કારણ પડ્યું છે ખરું કે ?

મીંઢળબંધા બનેલા વરરાજા અને કન્યા એક સન્માનિત વ્યક્તિ ગણાય છે. વરરાજા અને કન્યા બંને પ્રભુતામાં પગલાં માંડીને જીવનની નવીજ ભૂમિકામાં પ્રવેશ કરનાર છે અથવા એમનાં લગન લેવાયાં છે. એનું એમના શરીર ઉપર સ્પષ્ટ ચિન્હન જો કંઇ હોય તો તે એક માત્ર મીંઢળ જ છે, કારણ કે પિતવરણાં પીઠી ભરેલાં અંગો તો આ નવયુગમાં ભાગ્યે જ નજરે ચડે છે. વળી હમણાં લગનના પોષાકો અને વિવિધ ટાપટીપો પણ એટલી હદ સુધી ઓછી થઇ ગઇ છે કે માત્ર સાદા પોષાકમાં—કેવળ ખાદીના પોષાકમાં પરણનારાં વરવધૂ પણ હવે તો ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં દૃષ્ટિગોચર થાય છે. એ વખતે નરી આંખે જોતાં કેવળ મીંઢળ સિવાય બીજાઓમાંથી વર-કન્યાને ઓળખવાં પણ સહેલાં નથી બનતાં

એટલે બીજી બાજુ ઊતરતાં પહેલાં વર-કન્યાની ઓળખ માટે તે અતિ મહત્ત્વનું અને સૂચક ચિન્હ છે.

મદનફળની મહત્તા

લગ્નવિધિના મંત્રોમાં એક મળે છે. मदनफल बद्ध हस्ता । એટલે મદનફળની મહત્તા અને એમાં રહેલા અજબ ગુણોની તલાશ કર્યા પછીજ આ ઉત્તમ ફળને 'પ્રભુતામાં પગલાં માંડતાં' વર કન્યાને હાથે બાંધેલ છે. એને સંસ્કૃતમાં મદન ફળ હિન્દીમાં મેનફળ, બંગાળીમાં મૈયના કાંટારગાછ, અંગ્રેજીમાં ઇમેટિનટ અને ગુજરાતમાં મીંઢળ કહે છે.

નિઘંટુમાં મીંઢળને ઉલટી કરાવનાર, સોજાને ઉતારનાર, અને ગ્રાહી ગુણવાળું જણાવેલ છે. અને એથી જ તે શરદી, સળેખમ, કફ, વિદ્રધિ, સોજા અને વ્રણ વગેરેમાં વપરાય છે.

આ તો જાણે નિઘંટુકારના જણાવેલા ગુણ-દોષ છે. પરંતુ એ વર-કન્યાના હાથે કેમ બંધાય છે ?

મીંઢળના વૈદકીય ગુણો

શરીરમાં રહેલા વિષારિ પરમાણુઓને શ્વાસોચ્છ્વાસ દ્વારા એ બહાર ફેંકે છે, કારણ કે હાથની મહાનાડી સાથે એ બંધાઈ રહે છે. અને છિદ્રો દ્વારા શરીર બહાર વિષેલિ પદાર્થોને દૂર ધકેલે છે, કારણ કે એનામાં ઉલટી કરાવવાનો—વામક ગુણ છે એ જ્યારે મોટા પ્રમાણમાં આપવામાં આવે છે ત્યારે શરીરમાં પ્રસરેલ કોઇપણ જાતના વિષને એ બહાર ફેંકી દે છે. તે પછી અફીણ, સોમલ, હરતાલ કે વચ્છનાગ ગમે તેનું વિષ હોય. પણ જ્યાં સુધી એ મીંઢળ હોજરી કે આંતરડામાં પડ્યું હોય છે ત્યાં સુધી મોળ ઉત્પન્ન કરી ઉલટી કરાવે છે. એ રીતે પૂરા પ્રમાણમાં વામક અસર કરનાર પદાર્થ શરીર ઉપર બાંધવાથી પણ સૂક્ષ્મપણે લોહીમાં પ્રવેશેલા વિષેલી પરમાણુઓને એ બહાર ફેંકે એમાં શું આશ્ચર્ય છે ?

વર-કન્યા લગ્ન પ્રસંગમાં રક્ષણીય છે, એટલે, એમને આવા શુભ પ્રસંગમાં કોઈ પણ જાતનું વિઘ્ન ન નડે એ ઉદ્દેશ હતો અને એ રીતેજ મીંઢળ હાથે બાંધવામાં આવેલું છે.

વામક ગુણ ધરાવનાર સર્વ ઔષધોમાં મીંઢળ સહુથી ઉત્તમ છે. જ્યાં જ્યાં ઉલટી કરાવવાની જરૂર જણાય, એટલે કે કોઇ પણ પ્રકારનું ઝેર શરીરમાં પ્રવેશેલું હોય, પછી ભલે તે સ્થાવર હોય કે જંગમ, પણ મીંઢળની ઉપરની છાલ કાઢી નાંખી એનો વચલો ગર્ભ ગોળ સાથે બે વાલ જેટલો મેળવી ગોળી કરીને આપવાથી અને એની ઉપર ગરમ પાણી પાવાથી ઉલટી થાય છે, અને હોજરીમાં રહેલા પદાર્થો અથવા વાત પિત્તાદિ દોષો કિંવા કફ બહાર આવે છે. એકલું મીંઢળ સુખપૂર્વક, બીજો કોઇ પણ ઉપદ્રવ કર્યા સિવાય ઉલટી કરાવે છે. છતાં એને વધુ

શક્તિશાળી બનાવવું હોય તો એની સાથે અરડુસીનાં પાન, પીઠાવજ, લીમડાની અંતરછાલ, પરોળના પાન, અને રાયણના ઝાડની અંતરછાલ એ બધાં મળીને તો. ૪ લેવાં. એને સોળગણાં પાણીમાં ઉકાળી ચોથા ભાગનું બાકી રહેતાં ગાળી લઈ, એની સાથે વધુમાં વધુ ૨૦ ઘઉં ભાર મીંઢળના ગર્ભની ભૂકી આપવાથી ઉમદા ઉલટી થઇ દોષોને દૂર કરે છે.

મીંઢળ આવી ઉત્તમ અને સદાફળદાતા વસ્તુ હોઇ વર-કન્યા અને એની સાથે જાનમાં જનાર સ્ત્રી-પુરૂષો કે જેમને એક સાથે શયન-ભોજન આદિ કરવાનું હોય છે એ સમૂહના સ્વાગત માટે વપરાતા વિવિધ પદાર્થોમાં કવચિત્ વિષારિ પદાર્થ આવી જવા સંભવ છે અને એની રક્ષા સાટે એમાંથી બચાવી લેવા માટે-મીંઢળ જેવી વસ્તુ તત્કાળ નજરે ચડે એ ખાતર પણ વર-કન્યાને હાથે મીંઢળ બાંધવામાં આવતું જણાય છે.

એ રીતે ઉલટી કરાવનાર, અથવા બીજાની નજર નહિ લાગવા દેનાર તરીકે:જ માત્ર મીંઢળ ઉપયોગી છે એટલું જ નથી પરંતુ એનામાં એક મહાન અને ચમત્કારિક ગુણ સમાયેલો છે.

સંતાનોત્પાદક ગુણ

મીંઢળને આયુર્વેદમાં 'મદનફળ' કહેવામાં આવ્યું છે એ બહુજ સહેતુક છે. મદન એ કામદેવનું નામ છે. અર્થાત્ મદન-કામદેવનું ફળ એટલે સંતાન-મીંઢળમાં સંતાન ઉત્પન્ન કરવાનો અજબ ચમત્કાર છે.

જે સ્ત્રી ઉંમરલાયક હોવા છતાં તેને ગર્ભ ન રહેતો હોય એને માટે મીંઢળ બહુ ઉપયોગી છે. એનો ઉપયોગ કરવાની રીત આ નીચે આપી છે. મીંઢળને ખાવામાં આપતાં પહેલાં ગુપ્ત ભાગમાં પણ થોડો વખત પહેરવાની જરૂર છે. મીંઢળના બીજની બારીક ભૂકી તો.૧ તથા જુનો ગોળ તો.૨ બંને સાથે મેળવીને બોરના ઠળીઆ જેવડી ગોળી બનાવી રાખવી. અને દર ત્રીજે દિવસે રાત્રિના સમયે સ્ત્રીને ચત્તી સુવરાવી ગુપ્તભાગમાં એ ગોળી છેક ગર્ભાશયના મુખ પાસે મૂકી દેવી. આ રીતે કેટલાક દિવસ સુધી ગોળી પહેરાવવાથી યોનિમાર્ગ અને ગર્ભાશયમાં રહેલા સૂક્ષ્મ જંતુઓ કે જે પુરૂષવીર્યનાં જંતુઓનો નાશ કરી ગર્ભ ધારણ થવા દેતાં નથી. જંતુ બિલકુલ નાબુદ થઇ જાય છે. એટલું જ નહિ પણ જઠરની અંદર રહેલો વાયુ ગુદા દ્વારથી જેમ છૂટે છે તેમ કેટલીક સ્ત્રીઓને ગુપ્તમાર્ગે પણ વાયુસંચાર થાય છે, એ વાયુને મીંઢળ નાબુદ કરે છે. આ વાયુ પણ ગર્ભ રહેવામાં અડચણ પેદા કરે છે. તેમજ ગુપ્ત ભાગમાં રહેલી શરદીને એ નાબુદ કરે છે, વધારે પડતાં જળતત્વોને એ શોષી લે છે, વધેલા માંસ અથવા માંસાંકુરને નાબુદ કરે છે, રજોદર્શન નિયમિત બની બરાબર વખતે છૂટથી આવવા લાગે છે, કારણ કે મીંઢળ ગરમ છે, એટલે વાયુ-શરદીને નાબુદ કરે છે. ઉષ્ણવીર્ય હોવાથી રજનું શોધન કરે છે. શોધન અને વિદારક હોવાથી ગર્ભસ્થાનન, સોજા અને ચાંદાં રૂઝવે છે.

એટલે એકંદરે મીંઢળ સ્થાનિક જગ્યાને સુધારવા માટે અજબ જેવું કામ કરે છે. આ મીંઢળની ગોળી ગુપ્ત ભાગમાં પહેરવાની ચાલુ હોય ત્યારે 'ચંદ્રપ્રભા' નામની બબ્બે ગોળીઓ ચાલુ રાખવી કે જેથી શરીરમાંના કોઇપણ પ્રકારના દોષોનું એ નિવારણ કરે છે. એકાદ મહિનો કે એથી ઓછા દિવસ સુધી આ ગોળીઓનો ઉપયોગ કર્યા પછી ઋતુ કાલ આવતાં ઋતુ શુદ્ધ જણાય ત્યારે ગર્ભ ધારણ માટે નીચેનો પ્રયોગ કરવો.

ચોથે દિવસે ઋતુ સ્નાન કર્યા પછી સૂર્યને નમસ્કાર કરી મીંઢળનો ભૂકો તો. ૦। પાશેર દૂધની અંદર ગરમ કરી, એમાં જરા કેસર અને સાકર નાંખી પૂર્વાભિમુખે ઊભા રહીને પી જવું અથવા ઘઉંનો લોટ તો. ૨॥, ઘી તો. ૨॥, સાકર તો. ૨॥ નો શીરો બનાવી પહેલા કોળીઆમાં મીંઢળના ગર્ભનો ભૂકો તો. ૦। મેળવી, ખાઇને ઉપર બીજો કોળીઓ ભરવો. આ પ્રમાણે ત્રણ દિવસ સુધી દરરોજ સવારમાં પા પા તોલા મીંઢળ સાથેનું દૂધ લેવું. ઋતુપ્રાપ્તિનો સાતમો દિવસ ગમન યોગ્ય છે.

આ પ્રયોગ અને એનાથી થતી સંતાનપ્રાપ્તિ કેવળ શાસ્ત્રમાં જોઇનેજ લખી છે એમ નથી. એમ નથી. અમે સંતાન માટે તલસતાં અનેક કુટુંબો ઉપર આ પ્રયોગ અજમાવ્યો છે, અનેક બહેનોને એ ફળદાતા પણ નીવડયો છે

લગ્નપ્રસંગ વીત્યા પછી પણ હાથેથી છોડેલા મીંઢળ વર-કન્યા ફેંકી નહિ દેતાં સંઘરી રાખે છે. અને તેને હાથે બાંધવાનો હેતુ એમને સંતાન આપવાનો છે.

વર્ષ ૯૦ :: એપ્રીલ : સને ૧૯૪૬ :: અંક ૪ થો.

સાસરાની વાટ

સાસરાની વાટ છે અકારી,
હો બેન મારી!
સાસરાની વાટ છે અકારી.

દાદાના લાડકોડ છોડવા સદાયના,
સાસરાના ટોળ તો ખમાય ના,
મ્હેણાં તે રોજ સુણ્યાં જાય ના —
હો બેન મારી!
સાસરાની વાટ છે અકારી.

માડીની ગોદ મીઠી સાંભરે મધુરી,
સાસુના બોલે બોલે શૂળી,
કાળજામાં વાગતી'તી છૂરી —
હો બેન મારી!
સાસરાની વાટ છે અકારી

તારલાની ભાતવાળી આભલાની ઓઢણી,
ભાભીને પ્રીતથી પ્હેરાવવી,
નણદીને હોંસ હતી ભારી —
હો બેન મારી!
સાસરાની વાટ છે અકારી.

વાતમાંથી વાંક કાઢી રાંકને વગોવતી,
ભાભીને શીદ હાવાં-ટોકતી?
લાગતી કાં નણંદીને ખારી —
હો બેન મારી!
સાસરાની વાટ છે અકારી.

વાણી રૂપી બાણ કાન વિંધતા ય કારમાં,
હૈયે દેવાય ઘાવ મર્મના —
નેણે છલકાય નીર દર્દનાં, —
હો બેન મારી!
સાસરાની વાટ છે અકારી.

પેખતી'તી વાટ એક દેવ એ વિયોગીની,
વેળા વેળાની જોતી છાંયડી,
વેદનાને ગોપતી એ રાંકડી —
હો બેન મારી!
સાસરાની વાટ છે અકારી

'राजेन्द्र'

卐

..... વહુજી રે !.....

સંપાદક : શ્રી. હરગોવિંદ લા. કડીઆ.

એક સ્ત્રી છે, પ્રભુની મહેરથી તેને સાસુ, સસરા, નણંદ વિગેરેથી ભરેલું ઘર પ્રાપ્ત થયું છે. એક વખતે એવો પ્રસંગ બન્યો કે તે સ્ત્રી બેડું લઈને કુવા પર પાણી ભરવા જાય છે. ત્યાં અકસ્માત તેનું બેડું ફૂટી જાય છે. તે ઘણી જ નારાજ થઈ મનમાં વિચારે છે કે હું ઘેર શો જવાબ દઈશ ? બાદ તે ઘેર જાય છે અને સસરા, સાસુ, નણંદ વિગેરેને જૂદાં જૂદાં કારણ બતાવે છે–તે કુટુંબ મહિયર ટળવાનું કહે છે. અંતે તે પોતાના વ્હાલસોયા પરણેત પાસે જાય છે અને કહે છે કે–' મેં બેડું ફોડયું.' પરણેત તેને પૂછે છે કે શું કરતે ફોડયું. તેને પણ જૂદું જ કારણ બતાવી કહે છે કે– ' તમો મને સાંભર્યા, મારાં ભાન વિસર્યાં આથી મેં પાવઠડે બેડું ફોડયું' પત્નીના સ્નેહાળ શબ્દો સાંભળી પતિ હર્ષાવેશમાં આવી બોલ્યા......વહુજી ! તમોને ઘણી ખમ્મા ! કહો તો પારો બંધાઉં, ઘોડીલા મંગાવું, પાલખી મંગાઉં તમોને ખમ્મા છે ખમ્મા ! બેડું મૂવું ફૂટયું તો !

સસરાજી ! સસરાજી ! મેં તો બેડલું ફોટયું.
વહુજી રે ! વહુજી રે ! કેમ કરતાં ફોડયું ?
  એ હાથ લપસ્યો, પગ લપસ્યો, જઈને પાવઠડે ફોડયું......સસરાજી !
વહુજી રે ! વહુજી રે ! તમે મહિયર ટળો
એમ ના જાઉં, તેમ ના જાઉં, સાસુજી કહે ત્યારે હું તો જાઉં......સસરાજી !
સાસુજી ! સાસુજી ! મેં તો બેડલું ફોડયું.
વહુજી રે ! વહુજી રે ! કેમ કરતાં ફોડયું ?
  ડોક મચકી, કેડ લચકી, જઈને પાવઠડે ફોડયું......સાસુજી !
વહુજી રે ! વહુજી રે ! તમે મહિયર ટળો.
  એમ ના જાઉં, તેમ ના જાઉં, જ્યારે નણંદલી કહે ત્યારે જાઉં......સાસુજી !
નણંદીજી ! નણંદીજી ! મેં તો બેડલું ફોડયું.
વહુજી રે ! વહુજી રે ! કેમ કરતાં ફોડયું !
  હાથ લચક્યો, પેટ લચકયું, જઈને પાવઠડે ફોડયું......નણંદીજી !
વહુજી રે ! વહુજી રે ! તમે મહિયર ટળો.
  એમ ના જાઉં, તેમ ના જાઉં, તમારા વીરા કહે ત્યારે જાઉં......નણંદીજી !
નણંદીના વીરા ! મારી નણંદીના વીરા ! મેં તો બેડલું ફોડયું.
વહુજી રે ! વહુજી રે ! કેમ કરતાં ફોડયું ?
  એ તમે સાંભર્યા, ભાન વિસર્યાં, જઈને પાવઠડે ફોડયું......ન. વી. !
વહુજી રે ! વહુજી રે ! તમને ખમ્મા ! ખમ્મા !
પારો બંધાવું, તમને ઘોડલા મંગાવું.
વહુજી રે ! વહુજી રે ! તમને ખમ્મા ! ખમ્મા !

સાપના ભારા "

લેખીકા : શ્રી નલીની. છ. શાહ

આજે કુન્દનને આખી રાત નિદ્રા નો'તી આવી. તેનું ચિત્ત ચકડોળે ચડયું હતું. અનેક પ્રયત્નો છતાં સવાર થતાં સુધી નિદ્રાદેવીની દયા તેના પર ન જ ઉતરી. પતિના વિચારમાં ચિત્ત ઝોલે ચડયું. ભૂતકાળ આંખ આગળ તરવરવા લાગ્યો.

કુન્દન અંગ્રેજી પાંચ છ ધોરણ ભણેલી, શ્રીમંત પ્રોફેસરની સંસ્કારી; ઉચ્ચ ભાવનાઓ ધરાવતી પુત્રી હતી. જ્ઞાતિનાજ આશાસ્પદ અને સંસ્કારી ગણાતા યુવક દિનેશ સાથે તેના લગ્ન થયા હતા.

દિનેશ આદર્શવાદી, લાગણી પ્રધાન છતાં તરંગી યુવાન હતો. લગ્ન વખતે તે બી. એ.ના પહેલા વર્ષમાં હતો. લગ્ન બાદ તેના પિતાશ્રીનું મૃત્યુ થતાં તેણે અભ્યાસ છોડી દેવા-કમાવા વિચાર આદર્યો. પરંતુ વ્હાલસોઇ માતા તથા પત્નીની ઇચ્છાને તિરસ્કારી ન કાઢતાં અભ્યાસ ચાલુ રાખ્યો.

દિનેશ, કુન્દન તથા માતાને લઈ-રૂમ રાખી-મુંબઇમાં અભ્યાસ કરી રહ્યો. કુન્દનની પ્રેરણાથી દિનેશ ખૂબ જ ઉત્સાહી બની ખંતથી અભ્યાસમાં વધવા લાગ્યો. પોતાને ખાતર દુઃખ વેઠી પેટે પાટા બાંધી ભણાવનાર માતા તેમજ પ્રેરણાદેવી કુન્દનને સુખી કરવા, ગ્રેજ્યુએટ બની ખૂબ કમાઇને કુટુંબ તેમજ દેશનો ઉદ્ધાર કરવાના વિચારો તેને આવવા લાગ્યા. પોતે ભાવિમાં શું શું નહિ કરી શકે? ઘણુંજ કરી ચૂકવાનું તેને મન સાથે નક્કી કર્યું.

કુન્દને પતિની સુખ સગવડ સાચવવામાં આડુ અવળું સુખદુઃખ જોયું ન હતું. કોઈ પણ રીતે પતિને વાંચવા ઉત્તેજતી. પોતાને કંઇ પણ સ્હેવું પડે તો તે સહી લેતી. માત્ર એક જ આશાએ કુંટુંબની ઉન્નતિ જોવા માટે દુઃખ, થાક-કે તરસ રાત દિવસ ક્યારેય તે જોતી નહિ.

વર્ષ જોત જોતામાં વહી ગયું. દિનેશ દ્વિતીય વર્ગમાં બી. એ.ની પરિક્ષા પસાર કરી શકયો. પત્નીને તથા માતાને લઇ પોતાને ગામ આવ્યો. "અસહ્ય મોંઘવારીના સમયે વગર કમાણીએ મુંબઈ રહેવાનું પાલવે નહિ તેમ લાગવાથી, નોકરી તેની ધારણ મુજબ તત્કાળ ન મળી-મળતી હતી તે તેને અરૂચીકર લાગતી. આમને આમ નોકરી મેળવવાની અથડામણમાં દશેક માસ વહી ગયા. છેવટે ફરીથી તે મુંબઈ—નસીબ અજમાવવા—નોકરીની પ્રાપ્તિ અર્થે ગયો.

પત્નીને આજે ઉંઘ ન આવવાનું કારણ જ આ હતું. દિનેશને મુંબઈ ગયે એક માસ થવા આવ્યો હતો. એકે પત્ર ન હતો. દિનેશ જતી વખતે કહેતો ગયો હતો કે નોકરી મળેથી તે પત્ર લખશે. શું તેમને-પોતાના વ્હાલા પતિને-નોકરી નહિ મળી હોય ? તે શું કરતા હશે? પોતાને ખાતર દિનેશ શા શા દુઃખ વેઠી રહ્યો હશે ! નોકરી ન જ મળે તો ? તો શું કરવું? તેમને પત્ર લખી પાછા આવવા લખવું ? પોતાને કાંઇ જ જોઇતું નથી એમ જણાવવું?

પત્નીની વિચારમાળા આગળ ચાલતી અટકી. ટપાલીએ પત્ર નાખ્યો. વ્હેલી વ્હેલી પત્ર વાંચવા લાગી. માતા તથા પત્ની ખૂબ જ આનંદમાં આવી ગયાં, દિનેશને દોઢસો રૂપિયાના પગારની-હોદ્દામાં ઉચ્ચા હોદ્દાની નોકરી મળ્યાથી બધાનાં આનંદનો પાર ન રહ્યો. સગા સ્નેહીઓને બીજે દિવસે ચાપાણી માટે આમંત્ર્યા.

સાસુ વહુ આનંદમગ્ન બની મહેમાનો માટે ચા પાણી તથા મિઠાઇની ગોઠવણ કરવા લાગ્યા. બન્નેની વાતનો વિષય દિનેશ જ હતો. દિનેશને મળવા હર્ષમાં ભાગ આપવા બન્ને અધીરાં બન્યાં. તે ક્યારે આવશે અગર તો તેઓને બોલાવશે તેની વાતચીત કરવા લાગ્યા. ધીમે ધીમે મહેમાનોથી ઘર ઉભરાવા માંડયું. ત્યાં તો એકાએક એક ખબર આપ્યા કે મુંબઇમાં બોમ્બ પડયા. કોઇ કહે ના, ના, મુંબઈ પર દુશ્મનો ચડી આવ્યા. વળી કોઇ કાંઈ જુદુ જ કહેવા લાગ્યું. આમ સૌ મુંબઇની જ વાતોએ ચડયાં. બોમ્બની વાત સાંભળી કુન્દન તેમજ તેની સાસુ અસ્વસ્થ

બન્યા. દિનેશની સહીસલામતીના વિચારોમાં પડ્યાં. બન્નેએ મનમાં ને મનમાં દિનેશની આયુષ્યની દોરી લંબાવવા-પોતાની જોઈએ તો ટૂંકાવવા પ્રભુને પ્રાર્થના કરી.

આ બાજુ મુંબઈએ ક્યારેય ન સાંભળેલો ધડાકો સાંભળ્યો. મુંબઈ નગરી ધમકી ઊઠી. જનતા આમતેમ નાસવા લાગી. બીજા અનેક ધડાકા થોડીજ મિનિટોના અંતરે મુંબઈવાસીઓએ સ્તબ્ધ બની સાંભળ્યા-જોયા. જનતા બાઘી બની, બ્હાવરી બની એક જ વાત કરતું-ગોદીમાં ભયંકર આગ લાગી છે. હજારો માણસોના જાન ગયા છે-કોઇ કોઈનો પત્તો નથી...વગેરે વગેરે. રાત્રિએ મુંબઈની દરેક દરેક અગાસીએ માનવીની ઠઠ જામી. ગોદીમાં લાગેલી આગે-હનુમાને લંકા બાળી-નો દેખાવ ધારણ કર્યો. આગ કેમે કાબુમાં આવતી ન હતી. બિચારા બંબા વાળાઓજ પહેલે ધડાકે સાફ થઇ ગયા હતા. દરેકના જીવ ફફડતા-સૌને પોતપોતાના માણસની પડી હતી. ઘેર કોઈ ન આવ્યું હોય તો તેની ભાળ માટે દોડાદોડી થઇ રહેતી. મુંબઈ નગરીએ કરુણા ધારણ કરી જનતા દુઃખના દરીયામાં ડુબકી ખાવા લાગી. કેટલાયના ધડ અને માથાં દૂર જઇ પડ્યા હતા-ધડાકાએ અનેકને રહેંસ્યા હતા-પિતા, પુત્ર કે પતિનો ભોગ લીધો હતો.

મુંબઈમાં થયેલા ધડાકાની વાત કુન્દને પણ જાણી-ખરી તેમજ ખોટી. સાસુ વહુની ચિંતાનો પાર ન રહ્યો. એકનો એક પુત્ર ગોદીમાંજ નોકરીએ બે દિવસ પર રહ્યો હતો. પ્રભુ તેનો વાળ સરખોય વાંકો ન કરે એવી બન્નેની પ્રભુને વિનંતી હતી. ત્યાં એક છોકરો હાંફળો હાંફળો બનીને તેને ત્યાં તાર વાળાને લઇ આવ્યો. તાર જોતાંજ બન્નેની રહીસહી સ્વસ્થતા ઓસરી ગઇ. ઘવાયેલ- દિનેશને લઇને તેના સ્નેહી સાંજે આવવાના હતા.

પથારી તૈયાર કરતાં કરતાં કુન્દનની આંખ આંસુથી ભરાઈ જતી. વખત કેમે જતો ન હતો. એક પળ એક જુગ જેવી લાંબી જણાતી. દિનેશને જોવા આંખ તલસતી હતી. તેને ક્યાં અને કેમ વાગ્યું હશે? ઝટ આરામ તો થઈ જશેને? વગેરે અનેક તર્કવિતર્ક આવવા લાગ્યા. એટલામાં ગાડીનો અવાજ સાંભળતાંજ ચમકીને તે બહાર આવી. જોતાંજ તેનાથી બેસી જવાયું. દિનેશને બંધ આંખે સુતેલો-આખા શરિરે અનેક જગાએ પાટાપીંડી કરેલી દશામાં જોયો. ખોપરીની ઉપલી બાજુએ સખ્ત રીતે વાગ્યું હતું-આંખ પર તેની અસર પહોંચવાને લીધે આંખ ઉઘાડવા તે અશક્ત હતો. પોતે ક્યાં છે તેનું ભાન ન હતું. ગઈ રાતની તેને બેશુદ્ધિ આવી હતી. ડૉક્ટરે તેની આશા છોડી હતી. તેના એક સ્નેહી તેને ગામમાં-દિનેશની માતા પાસે લાવ્યા હતા.

માતા અને પત્નીનું હૃદય કહ્યું નોતું કરતું. આંખો એ બધું જોવા તૈયાર ન હતી. કોઇ પણ રીતે પુત્રનું હાસ્ય જોવા ઇચ્છતી માતાને તે હાસ્ય જોવા નજ મળ્યું. માતાની દિનેશ તરફની નિરાશા વધતી ચાલી. એકનો એક પુત્ર પોતાને મૂકી ચાલ્યો જશે એવા તેને ચિન્હ લાગવા માંડ્યા. દિનેશનો કાષ્ટ સરીખો દેહ જોઈ કુન્દન સ્તબ્ધ બની. મૂંગુ આક્રંદ કરી રહી. પોતાના ભાવિના ઘોર ડંકા વાગતા સાંભળી રહી. યમદૂત પતિને બદલે પોતાને તેડવા આવે તો સારું એમ ઇચ્છવા લાગી.

દિનેશે એક સિત્કાર કર્યો. સૌ ગભરાયા. યુવાને ડોક ઢાળી દીધી, માતા 'ઓ મારા પુત્ર રે' કરીને તેના પર પછડાઇ. પત્ની મૂર્છિત બની. અંતે બધાની લાગણીને ઠોકરે મારતા હોય તેમ ડાઘુઓ દિનેશના મૃત દેહને સ્મશાન તરફ લઈ ચાલ્યા.

કુન્દન બાઘા જેવી ઉભી હતી, કે શું થયું! ત્યાં તો વિધવાને માટે જે જે હિન્દુ સમાજની આવશ્યક વિધિ કરવાની હોય છે તેને માટે સગા સંબંધીઓ સર્વે ભેગાં મળ્યાં, તેના કાળા કેશ કપાયા. સૌભાગ્ય કંકણો તોડી દૂર કરવામાં આવ્યાં કુંકુમ ચાંદલો ભૂસી નાખવામાં આવ્યો અને સૌભાગ્યના બધા શણગારોથી વિરક્ત કરવામાં આવી,

[અનુસંધાન પાન ૧૧૦ ઉપર]

'શિક્ષણ નો સાચો ઉપયોગ'

: લેખક :
શ્રી રજનીકાન્ત દલાલ શેઠ ફળીઆ, ભરૂચ.

આજે આપણે જોઇશું તો જણાશે કે સ્ત્રીઓ આજે અનેક દિશામાં પ્રગતિ કરી રહી છે; તેમાંનુ એક મુખ્ય અંગ કેળવણી પણ છે. આજે કેળવણી પ્રત્યેની એમની પ્રગતિ બહુધા સારા પ્રમાણમા છે. જો કે એક સમગ્ર દ્રષ્ટિ એ જોતાં કેળવણી પ્રત્યેની એમની પ્રગતિ સારા પ્રમાણમાં ન કહી શકાય પરંતુ પ્રગતિજ પરીણામ સાંધી શકે છે એવા અનુમાને ચાલીએ તો એટલું તો જરૂર કહી શકાય કે એક દિવસ એવો જરૂર આવશે કે જ્યારે આપણા ભારત વર્ષની તમામ સ્ત્રીઓ કેળવણી પ્રત્યેની પોતાની ફરજ સમજશે અને પ્રગતિ કરશે.

અહિં હું ભવિષ્ય તરફની દ્રષ્ટિની રાહ જોવા ઇચ્છતો નથી પરંતુ વર્તમાનની નજરે કેળવણી પ્રત્યે કેટલી પ્રગતિ થઇ રહી છે તે જોવાની છે.

કેળવણીમાં સારું સ્થાન પ્રાપ્ત કરેલા કે સ્થાન પ્રાપ્ત કરવાના યત્નમાં જોડાયલી સ્ત્રીઓ જે પોતાની ફરજ, અધિકાર અને સમાજમાં પોતાનું સ્થાન વિગેરે ને બરાબર સમજે છે અને તે પ્રમાણે પોતાના વર્તનમાં પણ મુકે છે ત્યારે સમાજ તેમની સામે આંગળી ચીંધે છે અને તેમની સ્વાધિનતા પર તરાપ મારે છે એ ખરેખર અસહ્ય છે. શિક્ષીત સ્ત્રીઓની સામે આંગળી ચીંધેતો વર્ગ એ સમાજ નો એક અજ્ઞાન વર્ગ છે; કેળવણી તરફનો અજ્ઞાત છે; તેમજ તેમની અજ્ઞાન અને અજ્ઞાત અવસ્થા થી સંકુચિત બનેલા પોતાના માનસ થી અનેકની કસોટી કરે છે પરંતુ પોતાની ટુંકી દ્રષ્ટિ હોવાને લીધે તેઓ પોતાનીજ કસોટીમાં નિષ્ફળ નિવડે છે. અને પોતાની નિષ્ફળતાને અંગે પોતાની જ પુત્રી ને પોતાના ટૂંકા સંકુચિત વર્તુળમાં રાખી સાચી કેળવણી થી વિમુકત રાખે છે આને લીધે વિચાર, આચાર અને કર્તવ્ય પરાયણતા ની જે વિશાળતા જોઇએ તેનો અભાવ તેઓમાં રહે છે.

જીવન માં વિચાર, આચાર અને કર્તવ્ય પરાયણતા નો અભાવ એટલે પ્રાણ વિનાનું શરીર. જેમ પ્રાણ વિનાના શરીરની જરૂરીયાત રહેતી નથી તેમ જીવનમાં આચાર, વિચાર અને કર્મ ન હોય તો જીવનની જરૂરીયાત રહેતી નથી. ત્યારે જીવનનું મૂલ્ય શું ?

જોઇતો વિકાસ ન મળવાથી તેઓનો સ્વભાવ મિશ્ર બની જાય છે; મિશ્ર એટલે ગાડરીયા પ્રવાહ જેવો. તેઓ માં સ્વતંત્ર વિચાર કરવાની શકિત નો અભાવ હોય છે. આને અંગે અનેક ઝઘડા ઓ થાય છે અને એકતાનો સિદ્ધાંત સચવાવો જોઇએ તેનો અહિં ભંગ થાય છે. મોટા પ્રમાણમાં આદર પામેલા, પ્રતિષ્ઠિત કુટુંબો આને અંગે બરબાદ થઇ જાય છે અને એક કુટુંબમાંથી અનેક ભાગ પડી જાય છે.

આવી પ્રકૃતિ કે માનસને બદલવા માં આજની શિક્ષિત સ્ત્રીઓ એ પોતાની બનતી મદદ કરવી જોઇએ; જોકે એ કાર્ય લખવા કે કહેવા જેટલું સહેલું નથી પરંતુ ભારતનો મહિલા વર્ગ જેનો મોટો ભાગ અજ્ઞાન છે તેમને જગાડવાની જરૂર છે એટલું જ નહિ પરંતુ તેમને તેમની પોતાની ફરજ તેમજ આચાર અને વિચાર કે જે જુના ચીલે બની ગયેલા પડાયા છે તેમને સુધારવા જોઇએ; ને સાચી કેળવણી આપી તેમને અંધારામાંથી ઉગારવા જોઇએ.

આજે શિક્ષિત મહિલાઓમાં પણ અનેક જાતની ત્રુટીઓ જોવામાં આવે છે જે બીનજરૂરી છે. યુનિવર્સિટીની ઉંચી કેળવણી પ્રાપ્ત કર્યાનું તેમને એક જાતનું અભિમાન રહે છે જેનો દરજ્જો તદ્દન હલકો છે. તેથી હું એમ કહેવા નથી ઇચ્છતો કે અભિમાન ન હોવુ જોઇએ. અભિમાન જરૂર હોવુ જોઇએ પરંતુ એવું અભિમાન ન હોવું જોઇએ કે જેથી હૃદયની નિર્મળતામાં વધારો થાય. અભિમાન એવા પ્રકારનું હોવું જોઇએ કે જેથી પોતે પોતાની ત્રુટી

સમજી શકે, સુધારી શકે અને બીજાને જે શક્યથી અભિમાન મુક્ત પ્રાપ્ત કર્યું હોય તેથી ભલું કરી શકે.

આપણે આજે અનેક સંઘો ની સ્થાપના જોઈએ છીએ એ વસ્તુ સત્ય છે કે જે મનુષ્ય એક હાથે કરે છે તેથી બે હાથે વધારે કાર્ય કરી શકે છે. આપણા માં કહેવત છે કે: 'ઝાઝા હાથ રળીયામણા' એ દ્રષ્ટિ એ સંઘો જરૂરી છે એટલુંજ નહિ પરંતુ એ પ્રગતિનું એક મુખ્ય અંગ છે. એને ઈજા થાય તો પ્રગતિના કાર્યની આખીય ઇમારત તૂટી જાય. પરંતુ આવા સંઘોમાં એવી ઘણી વ્યક્તિઓ જોવામાં આવે છે જે કેવળ નામના મોહે અંજાતા હોય છે. અને એ નામની પાછળ સાચા કર્તવ્ય ને ભૂલી જાય છે; એટલુંજ નહિ પરંતુ એક કાર્ય માટે નક્કિ થયેલા ધ્યેયમાં અનેક મતભેદ પડે છે જેને અંગે કાર્ય કરવાના બંધારણમાં એવા અંતરાયો આવે છે જે વિલંબમાં વધારો કરતા રહે છે; તે નુકશાન કારક છે. આને અંગે સાચા કાર્ય કરનારાઓએને પણ ઘણુંજ સહન કરવું પડે છે. સંઘના કાર્ય માટે પોતાના અમૂલ્ય સમયની કુરબાની આપવી પડે છે પરંતુ એ ભુલવું ન જોઈએ કે એ કુરબાની જ તેમને સાચી પ્રગતિ ને રસ્તે લઈ જશે. [સંપૂર્ણ.]

[અનુસંધાન પાન ૧૦૮ નુ ચાલુ)

આ બધું ન કલ્પી શકાય તેવી ત્વરાથી બનવા પામ્યું. અત્યારે કુન્દનની દશા તો રાણકદેવીની ગીરનાર પડતો હતો ને દશા હતી તેવી થયેલી. ? પોતાના પ્રાણનાથની યાદ કરે કે આ બધા રાણગારોની. હવે તેનું જીવન નિ:રસ બની ગયું. આવા અસહ્ય દુ:ખમાં પણ તે આપણા સમાજના માટે બોજારૂપ થઈ પડી. અને સમાજે પણ તેને તિરસ્કારી અને કાને ન સાંભળી શકાય તેવાં બધાં વચનો તેના માટે બોલાવા લાગ્યા. કે જે બધું એક "જીવન-સાથી" ની ગેરહાજરી થતાં બન્યું અને બાળાનો સમાજની વેદી પર ભોગ દેવાયો.

આ એક ગરીબ બિચારી, સંસ્કારી ગુણીયલ યુવતિને સમાજે તિરસ્કારી " સાપના-ભારા "ની ઉપમા આપી અને તેને તેજ નામથી ઓળખવા લાગ્યા. કહો આમાં દોષ કોનો કુન્દન, તેના પતિ કે વિધાતાનો કે આપણા સુધરેલા અને સંસ્કારી ગણાતા સમાજનો ? ભાવિએ સર્જેલા આવા સમાજના સાપના ભારાનું કોણ ?

રામતીર્થ બ્રાહ્મી તેલ

સ્પેશીઅલ નં. ૧

મગજના જ્ઞાનતંતુઓ બળવાન બને છે. ગાઢ નિદ્રા આવે છે. ધોળા વાળ કાળા થાય છે. વાળ ખરતા અટકે છે. ટાલમાં વાળ ઉગે છે. ખોડો મટે છે. યાદશક્તિ અને આંખની દ્રષ્ટિ વધે છે. દરેક ઋતુમાં બહેનો, પુરુષો અને બાળકો માટે મહાન ફાયદો કરનાર છે. માથાનો દુખાવો મટે છે.

મોટી બાટલી કિંમત રૂા. ૩—૮—૦

નાની બાટલી કિંમત રૂા. ૨—૦—૦ બધે મળે છે.

શ્રી રામતીર્થ યોગાશ્રમ

૪૪૮, સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, મુંબઈ-૪.

લગ્ન અને પ્રેમ

લેખકઃ શ્રી. ચંપકલાલ શાહ, બાજવાડા, વડોદરા

(ગતાંકથી ચાલુ) હપ્તો ૫ મો.

એ ધોધાંથી દૂર રહો

દંપતિના પ્રેમની ઘણા વિદ્વાનોએ વ્યાખ્યા કરેલી છે. આજના લેખકોએ અને કેટલાક અંશે પ્રાચીન ગ્રંથકર્તાઓએ પણ સ્ત્રી પુરુષની રતિને પ્રેમનું પરિણામ બતાવ્યું છે, અર્થ એજ કે પતિ અને પત્ની એક બીજાની રતિથી સંતુષ્ટ રહે છે તો તેમનામાં પ્રેમ હોય છે. તેનાથી વિપરીતે શારીરિક અસમાનતા અથવા માનસિક ભેદ, અથવા રતિ રહસ્યથી અજ્ઞાન હોઇ પતિ અને પત્ની એક બીજાને સંતુષ્ટ કરી શકતા નથી ત્યારે પ્રથમ ગ્લાની, પછી તિરસ્કાર અને છેવટે શત્રુતા આવે છે એમ આજના મનો વિજ્ઞાનના વિશારદો કહે છે. એને આધારભૂત માનીને કોકશાસ્ત્ર, રતિમંજરી, દંપત્યસુખ, વૈવાહિત આનંદ વગેરે સેંકડો પુસ્તકો નજરે આવી રહ્યા છે. તેમાં લેખકોએ જણાવ્યું છે કે શારીરિક સંબંધના અજ્ઞાન પ્રેમહીનતા ઉત્પન્ન કરે છે. તેજ કારણો વાત્સ્યાયન મુનિથી માંડી ડૉ. મેરી સ્ટોપ્સ વગેરે આજના ડોક્ટરોએ રતિ માટે જ કાંઇ કહ્યું છે તેનો સાર પોતાના પુસ્તકોમાં મૂકી દે છે. લગભગ બધાજ લેખકો જણાવે છે કે યૌવનના અનિયમિત વ્યવહારના કારણે પૌરુષહીનતાના કારણે પુરુષ પોતાની સહધર્મિણીને પૂર્ણ શારીરિક સુખ આપી શકતો નથી અને એજ કારણસર બન્નેમાં પ્રેમ થતો નથી બિચારા યુવક તે માની લઇ પશ્ચાતાપ કરતા બેસી રહે છે કારણ તે ચોપડીઓમાં તેનો જે ઉપાય બતાવ્યો હોય છે તે પ્રમાણે કરવા છતાં પણ તેઓ એક બીજાને સંતુષ્ટ કરી શકતા નથી. લગભગ બધા જ પુસ્તકો વિદ્વાનોએ લખેલા છે અને તે માત્ર જાહેરાત સિવાય કાંઇ નથી. તેમાં પ્રત્યેક રોગની સ્થિતિ અને તેના નુસ્ખા બતાવેલા હોય છે એટલે વાંચક સમજે છે કે લેખક નિસ્પૃહ છે. પણ નુસ્ખાઓ એવા વિલક્ષણ હોય છે કે તે તૈયાર કરવા વાંચક માટે અસંભવિત હોય છે. પરિણામે વાંચકને લેખકને ત્યાંથી દવા મંગાવવી પડે છે. દાખલા તરીકે સ્ત્રીઓના ગર્ભ ધારણ માટે સફેદ લક્ષ્મણાનો પ્રયોગ લખ્યો છે. સફેદ લક્ષ્મણા અવશ્ય હોય છે પણ તે હજારો રૂપીઆ ખર્ચ કરવા છતાં પણ મળતી નથી. એવી સ્થિતિમાં સંતાન ઇચ્છતા વાંચકો લેખકને ત્યાંથી દવા મંગાવે છે. આજકાલ જાહેરાતોથી જનતાનો મોટો નાશ નોંતરાઇ રહ્યો છે. પતિ–પત્નીના પ્રેમની ચાવી જો ૫-૧૦ રૂપીયામાં મળતી હોય તો કોણ ન મગાવે ! પણ લાભ થવાને બદલે મોટે ભાગે હાનીજ થાય છે. ઘણી દવાઓમાં ક્ષણીક ઉત્તેજના આપનાર દ્રવ્યો હોય છે અને પતિપત્નીને ક્ષણીક આનંદ થાય છે, પણ તે દવાઓના પ્રભાવ સારો હોતો નથી. પરંતુ આજના યુવક–યુવતીઓ દાંપત્ય શાસ્ત્રીની ચિત્રમય ચમકતી ચોપડીઓ વાંચે છે અને તેમાં લખ્યા પ્રમાણે ચાવી પ્રેમ મેળવવાનો અસફળ પ્રયત્ન કરે છે. એ પુસ્તકોએ એવો ભ્રમ ઉભો કરેલો છે કે પ્રેમ માટે કોઇ કાંઇ કામ કરે છે. અને કોઇ કાંઇ કામ કરે છે. છતાં ઉદ્દેશની સિદ્ધી થતી નથી. લોકો સંકોચના કારણે એક બીજાને અનુભવ કહેતા નથી. જે પોતાની પત્નીથી અસંતુષ્ટ છે તે મિત્રોમાંપોતે લયલા–મજનૂ છે એમ બતાવે છે. એજ પ્રમાણે સ્ત્રીઓ પણ પતિથી અસંતુષ્ટ હોય છતાં તે પ્રકટ કરતી નથી ત્યાં પણ શીરી ફરહાદનો મામલો હોય છે. અંદર અગ્નિ સળગતો હોય છે. બહારનો હાસ્ય આનંદ, કટાક્ષ મધુર વાતચીત જણાય છે. પરિક્ષાના પુસ્તકો કરતાં પણ કામશાસ્ત્રના પુસ્તકો કંઠસ્થ કરો તેમ છતાં શુ પતિ અથવા પત્નીનો પ્રેમ મળી શકે છે ! કદાપી નહિ હું તો જણાવુ છુ કે રતિ રહસ્યના સિદ્ધાંતોને જાણવાથી પ્રેમ મેળવી શકશો. હું તો એમ માનું છું કે શારીરિક સંતુષ્ટિ કેટલેક અંશે પ્રેમ પેદા કરવામાં સહાયક છે પરંતુ તેજ કેવળ પ્રેમનું કારણ નથી. હું ભારપૂર્વક જણાવુ છું કે કેવળ કામશાસ્ત્રના સિદ્ધાંતોને પ્રેમના સામ્રાજ્યમાં વિચારવાનો કોપાસ સમજતા હો તો જરૂર ખાઇમાં પડશો !

સ્ત્રી કલહ ત્યજે તો ?

જો 'રતિ'જ પ્રેમનું કારણ હોત તો માતા-પુત્રમાં, પિતાપુત્રમાં, ભાઈભાઈમાં, ભાઇબ્હેનમાં, ગુરુશિષ્યમાં, મિત્રોમિત્રોમાં કલહ કેમ થાય ? જેમને પતિપત્નીનો સંબંધ નથી તેમનામાં વૈમનસ્ય કેમ લાગે ? બે પુરુષોમાં, બે સ્ત્રીઓમાં અથવા માતા-પુત્રમાં પણ ઘોર શત્રુતા જણાય છે ? જ્યાં ઘોર શત્રુતા નથી ત્યાં પણ પ્રેમનો અભાવ છે. ત્યાં તો નિશ્ચય 'રતિ'ની અજ્ઞાનતા અથવા અસંતોષ કારણ નથી ! છતાં ત્યાં જે કારણ છે, તે શું સ્ત્રી–પુરુષ કલહનું કારણ ન બની શકે ? કદાચ કોઈ કહેશે સ્ત્રીપુરુષનો સંબંધ માતાપુત્રના સંબંધ કરતા અલગ છે. પતિપત્નીનો એવો વિશેષ સંપર્ક થાય છે જેમાં પ્રેમભાવનું કારણ હોય છે, તે બીજામાં હોતું નથી. હું તો માનું છું કે પતિપત્નીમાં પ્રેમના વિશેષ કારણ છે. અન્ય સંબંધોમાં જે કારણ શત્રુતા ઉભી કરે છે તે માત્ર બે વ્યક્તિઓ સ્ત્રીપુરુષ બનતા શું ઉદ્ભવતા નથી ?

વિવાદથી અળગા રહો

હવે પતિપત્નીમાં કલહ થાય તે જોઇએ પ્રેમ એટલે માનસીક ઐક્ય અને આકર્ષણ. માનસીક ઐક્ય ન હોય એટલે પ્રેમ આપઘાત કરે. માનસિક વૃત્તીઓ જ્યારે એકજ તરફ અભિમુખ થાય છે ત્યારે તેમાં ઐક્ય આવે છે અને એકજ વિચાર-વાળાઓમાં ઐક્ય સ્થાપીત થઇ જાય છે. તેથી પ્રતિકૂળ હોય તો એકતાને બદલે દ્વેષ ઉત્પન્ન થાય છે. લગભગ એમ જોવામાં આવ્યું છે કે બે વ્યક્તિ-ઓમાં પ્રારંભમાં કોઈ વિષય ઉપર વાતચીત થતાં મતભેદ શરૂ થાય છે. બંને જણ પોતપોતાનું સમ-ર્થન કરે છે. અને તર્ક અને પ્રમાણનો આશ્રય લેછે. આ યુક્તિવાદ વિષય પરથી વ્યક્તિગત સમાલોચના પર જાય છે. વિવાદનું પરિણામ ક્રોધમાં આવે છે અને પારસ્પરિક ક્રોધ પ્રેમમાં ભંગાણ પડે છે એ સર્વ જાણે છે. લોર્ડ એવબરી એ જીવનની ઉપયો-ગીતા નામના પુસ્તકમાં વિવાદને હાનિકારક જણા-વેલો છે. વિવાદમાં હાલ તમે મિત્રને હરાવશો પણ કાયમ માટે તેનો પ્રેમ ગુમાવશો. જ્યારે આપણે કોઇ સાથે પ્રેમ કરીએ છીએ ત્યારે તેને અનુકૂળ શબ્દ મુખમાંથી નીકળે છે. અને તેની અસર ચિત્ત પર પણ થાય છે. મનોવૃત્તિ અને શબ્દમાં ફક્ત કારણ કાર્યનો સંબંધ નથી, કાર્ય કારણનો સંબંધ પણ છે એ મનોવિજ્ઞાનનો અવિચળ સંબંધ છે. આમ પરસ્પર વિવાદ એકબીજાની મનોવૃત્તિઓ બદલે છે, પતિપત્નીએ પ્રેમમય રહેવું હોય તો વિવાદ કરવો જોઇએ નહિ. એનો અર્થ એમ નથી કે સ્વતંત્ર વિચાર પ્રગટ ન કરવા. મતભેદ પ્રગટ કરો પણ તે શાંતિ સાથે, ક્રોધ સાથે નહિ. ક્રોધ વડે તમે બીજાના ચિત્તને દબાવી શકતા નથી, પણ ક્રોધને પ્રજ્વલિત કરે છે અને પ્રજ્વલીત ક્રોધ જો બહાર ન નીકળે તો તે પ્રેમતંતુઓને જલાવી ખાક બનાવી દે છે.

લોકો મિત્ર સાથે વાતચીત કરવામાં તેનો સ્વભાવ ધ્યાન પર લે છે પણ સ્ત્રી સાથે વાતચીત કરતાં જબાનને કાબુમાં રાખતા નથી. એ સ્થિતિ પત્નીઓની છે. બહારથી શીલવતી શાંત, પ્રેમમય, સુશીલ, નમ્ર જણાતી પત્ની એકાંતમાં પતિપર વાક્યબાણોનો વરસાદ વરસાવવામાં અર્જુનને પણ પાછળ પાડી દે છે. તેની જીભ ગાંડીવ ધનુષ્યની માફક એક એક ક્ષણમાં હજાર હજાર શબ્દો કાઢે છે, પરિણામે પતિ કાયમ માટે સાંસારિક સુખથી વંચિત બનતો જતો હોય છે.

આપણો ધર્મ કહે છે પતિ શિરછત્ર છે. આપણી જાતિ બતાવે છે કે પતિ મિત્ર છે પણ આજે વાતાવરણ દુષિત થતું જાય છે. પુરુષોએ શિક્ષણ અને સ્વતંત્રતા ન આપવામાં સ્ત્રીઓને અન્યાય કર્યો અને તેથી આજે બધાજ સ્ત્રીઓનો બચાવ કરવા મેદાને પડે છે. સ્ત્રી શિક્ષા અને આઝાદી માટે મારી કલમ સદા ચાલશે પણ તે સાથે ઘરઘરમાં ચાલતાં 'છાના' ઝઘડાઓ જોઈને અને જાણીને મારું દિલ તડપડી ઊઠે છે ! અસંખ્ય ઘરોમાં કલહનો અગ્નિ તાંડવ નૃત્ય કરી રહ્યો છે તેનું કારણ સ્ત્રીઓ છે. કૌટુંબિક કલહમાં માતા, પત્ની, બહેન વગેરેજ

મુખ્ય હોય છે. એ પારીવારિક કલહ પર સભ્યતા અને પ્રતિષ્ઠાના કારણે પુરુષો આવરણ નાંખી દે છે. પણ ઘરનું રહસ્ય કોનાથી છૂપું રહ્યું છે ? આ અણબનાવનું કારણ માત્ર ધન નથી. લક્ષ્મીવાનોને ત્યાં પણ કલહ નજરે પડે છે. વાંચક તમેજ કહો જે ઘરમાં સદા મહાભારત ચાલતું હોય ત્યાં પત્ની સાથે પ્રેમ કયાંથી થાય ? મહાભારતમાં તો શાંતિ-પર્વ પણ છે પણ આ મહાભારતમાં તો હજી યુદ્ધ-પર્વ ચાલે છે. સ્ત્રીપતિને ઘેર આવી ને રહે છે પતિના સંબંધીઓને પોતાના માની લેવા જોઇએ પતિની માતાઓએ પણ પત્ની પર પ્રેમ રાખવો જોઇએ. છતાં જો એક બાજુએથી કર્તવ્ય ન બજાવાય તો શું નવયુવતિએ પણ કર્તવ્ય ભ્રષ્ટ થવુ ? જ્યાં સુધી ભારતની યુવતીઓમાં અપનાવી લેવાની ઉચ્ચ ભાવના નહિ આવે ત્યાં સુધી આપણે ગમે તેટલા પ્રેમના રાગ તાણીશું પણ ઉદેશ સિદ્ધ થશે નહિ.

એ ભાવના જાગૃત કરો

જ્યાં સુધી સ્ત્રીઓ સ્વાભાવિક ઈર્ષા નહિ છોડે ત્યાં સુધી ગૃહકલહનો અંત નહિ આવે; ત્યાં સુધી પ્રેમની નદી વહેશે નહિ. ચારે બાજુએ નજર નાંખો. પતિપત્નીનો પ્રેમ કોકશાસ્ત્રમાંથી નહિ મળે, પતિ-પત્નીનો પ્રેમ વિજ્ઞાપનાના વિસ્તારપૂર્વકના વર્ણન વાળી દવાઓમાંથી નહિ મળે તે તો કંઇ ઓરજ ચીજ છે ! તે માટે જોઇએ માનસિક સમ્મિલન. 'તમારૂં છે તે મારૂં છે.–જેને તમે પ્રેમ કહો છો તેને હું પ્રેમ કહીશ, તમને સારૂં લાગે છે એ અને લાગે છે એ ભાવના જાગૃત કરવી જોઇએ. હું મારા આત્માને તમારા આત્મામાં મીલાવી દઇશ હું મારી જાતને ભુલી જઇશ–મારા અસ્તિત્વને નાબુદ કરીશ. મારે જુદું અસ્તિત્વ નહિ રહે ફક્ત તમે રહેશો અને તમારામાં હું સમાઇ જઇશ' એ ભાવના યથાર્થ રીતે જાગ્રત થશે ત્યારે પ્રેમ પ્રગટ થાય.

આત્મિક મિલન

લગ્ન એટલે શું ! લગ્ન છે સ્ત્રી અને પુરુષનું મિલન–શરીરનું શરીર સાથે, મનનું મન સાથે, અને આત્માનું આત્મા સાથે એકથી જ બીજીમાં લય થઈ જાય છે. જ્યાં સુધી સ્ત્રી પોતાને પુરુષમાં સમાવી દેતી નથી. શરીરનું મિલન તો વેશ્યાને ત્યાં પણ થાય છે. ત્યાં શું પ્રેમ છે ? અભિમાન ઉતરે ત્યારે મનનું મિલન થાય છે. જ્યાં સુધી 'અહમ્' રહેશે ત્યાં સુધી એકીકરણ શઇ ના શકે. પુરુષના આત્મામાં સ્ત્રીનો આત્મા લીન થઈ જાય છે ત્યારે પરમ આનંદનો અનુભવ થાય છે. સ્ત્રી અને પુરુષના પ્રાણ ભિન્ન ભિન્ન હોય છે. સ્ત્રી અને પુરુષના પ્રાણ વિજળીના પોઝીટીવ Positive અને નેગેટીવ Negative electrons છે તેમના મિલનમાંથી જે ચિનગારી પેદા થાય છે તે આ સૃષ્ટિ છે. આ ઐક્ય ત્યારેજ થાય જ્યારે એકબીજા નીરક્ષીરની માફક મળી જાય. વાત્સ્યાયન મુનિએ જે નીરક્ષીરાલિંગન જણાવેલું છે તે આ આત્મિક મિલનનું બાહ્યરૂપ છે. આજકાલનાં તો તે મિલનને ભૂલી જવાયું છે અને માત્ર શારીરિક મિલનમાંજ લગ્નની ફરજ ઇતિશ્રી સમજાય છે. બની શકે ત્યાં સુધી પતિ–પત્નીએ પૂર્ણ માનસિક ઐક્ય કરવું જોઇએ તેનું જ નામ પ્રેમ છે.

[અપૂર્ણ]

તમારા ભવિષ્યમાં શું છુપાયેલું છે ?

તે જાણવું હોય તો લખોઃ દ્રસ્ટવર્થ એસ્ટ્રોલોજીકલ એન્ડ રીસર્ચ બ્યુરોને તમારી જીંદગી આખીનો હેવાલ. ફક્ત રૂા. ૫ માં લખી મોકલવામાં આવશે ફક્ત તમારૂં નામ અને તારીખ લખી જણાવો.

અમારો ૧૯૪૧ના ઓકલ્ટ ચાર્ટ અને ગોલ્ડન કી જેની દરેકની કિંમત રૂા. ૫ છે. તે બહાર પડી ચુકી છે. માટે મંગાવો.

લખોઃ—ધી દ્રસ્ટવર્થ એસ્ટ્રોલોજીકલ એન્ડ રીસર્ચ બ્યુરો.

૩૦૪ વિઠ્ઠલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબઇ નં. ૪

હસ્તરેખા સંબંધી ૨૫૧ ચિત્રો સાથે સરળ સમજુતી આપતું,
[Numerology] અંકશાસ્ત્રની મદદથી જીંદગીના કયા કયા વર્ષ ફળદાયી નીવડે
તે દાખલા સાથે સમજાવતું, જ્યોતિષશાસ્ત્રની ૧૮૧ કુંડળીઓ દ્વારા પોતાની
જન્મ પત્રીકાનું ફળ દર્શાવતું,—સ્ત્રી—પુરુષોને પોતાનું ભવિષ્ય સહેલાઇથી
સમજાવવામાં માર્ગદર્શક થઇ પડે એવું સર્વોત્તમ પુસ્તક

હાથની ભાષા

ભા. ૧-૨-૩ સાથે
સચિત્ર આવૃત્તિ બીજી
★ પાના ૫૩૦ ★

૨૫૧ હસ્તરેખાના ચિત્રો, ૧૧ અંકશાસ્ત્રના ચિત્રો અને ૧૮૧ માર્ગદર્શક
કુંડળીઓ: ૫૦૧ વિષયો સહિત કિંમત રૂા. ૬-૪-૦ વિ. પી. ખર્ચ ૦-૧૦-૦

હાથની હથેળીમાં શું છુપાયું છે તે જાણવા માટે બધાની સતત ઇચ્છા રહ્યા કરે છે. પરંતુ આ માટે હાથની ભાષાનો—તેના ચિન્હો, સંકેતો વિગેરેનો અભ્યાસ કરવો જરૂરી છે. આ અભ્યાસ કરવા માટે હાથની ભાષા સંપૂર્ણ પુસ્તક છે આ પુસ્તકના ૧ લા ભાગમાં ૩૯ પ્રકરણો આપવામાં આવ્યા છે. ૩૭૫ વિષયોની સમજ ચિત્રો સાથે સંપુર્ણ આપી છે.

બીજો વિભાગ [Numerology] અંકશાસ્ત્રનો છે. આ અંકશાસ્ત્ર પર ગુજરાતી ભાષામાં એકપણ પુસ્તક હજુ પ્રગટ થયું નથી. જ્યારે વિદેશમાં તેની જુદી જુદી ભાષામાં લાખ્ખો બલ્કે કરોડો નકલ ખપી ગઇ છે, આ અંકશાસ્ત્રની મદદથી પોતાની જીંદગીના કયા કયા વર્ષ ફળદાયી કે નુકશાનકર્તા છે તે સરળ રીતે સમજાવ્યું છે. અને તેના પર અનેક દાખલાઓ આપી આ કેટલું બધું અગત્યનું અને સાચું છે તે દર્શાવ્યું છે. આ વિભાગ વાંચી તે પ્રમાણે વર્તવાથી પોતાની જીંદગીના ઉત્તમ વર્ષોમાં લાખ્ખો રૂપીયા પેદા કરી શકાય છે.

ત્રીજો વિભાગ: જ્યોતિષશાસ્ત્રનો છે. આમાં ૧૮૧ કુંડળીઓ આપી છે. આ કુંડળીઓની મદદથી પોતાના જન્માક્ષર સહેલાઇથી જોઇ શકાય છે. અને તેમાં આવતા જુદા જુદા યોગોથી જીંદગીનો સાચો ઉકેલ મળી આવે છે.

આ પુસ્તકની આ નવીન આવૃત્તિમાં ઘણું જ નવું નવું ઉમેરવામાં આવ્યું છે.

માણસ માત્રને ઉપયોગી એવું આ અનોખું પ્રકાશન છે. આ પુસ્તક વસાવવા અમે અમારા વાચક ભાઇ બ્હેનોને આગ્રહભરી ભલામણ કરીએ છીએ.

આ પુસ્તક શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવરરોડ, સુરત એ સ્થળેથી રૂા. ૬-૪-૦ માં (વી. પી. ખર્ચ ૦-૧૦-૦ અલગ) મળી શકશે. આજે જ મંગાવી લ્યો.

વ્યાપારી ભવિષ્ય યાને ભાગ્યોદય

રૂ. સોનું, ચાંદી, શેર, અળસી, બીયાં વિગેરે બજારોની તેજી મંદીની સાચી ૩૫ ઉપરાંત વ્યાપારીઓને ઉપયોગી એવા વ્યાપારી જ્યોતિષના દરેક દરેક વિષયો ઉપરાંત સંવત ૨૦૦૨ ના વર્ષનું રાશીવાર વ્યાપારી ભવિષ્ય આ પુસ્તકમાં અપાયું છે. કિંમત રૂા. ૫-૦-૦ વી. પી. ખર્ચ ૮ આના.

શ્રી. રમણલાલ સોની અને શ્રી. નરહરિ ભટ્ટની સંયુક્ત કલમે
લખાયલી પ્રણય જીવનની રોમાંચક સુંદર સામાજીક નવલકથા.

સોહાગ રાત

મૂલ્ય: ત્રણ રૂપિયા
❀ પાના ૧૮૦ ❀

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય : બુકસેલર્સ પબ્લીશર્સ : ટાવરરોડ—સુરત.

જીવન રસ

પ્રિયકાન્ત અને તારા દંપતિ હતાં. એક બીજાને સારી રીતે ઓળખ્યા વગર બાલવયે તેમનાં લગ્ન થયાં હતાં, છતાં મધુર અને પ્રમોજ્જ્વલ રીતે તેમનું દાંપત્ય જીવન વિતી રહ્યું હતું. પ્રિયકાન્ત ગ્રેજ્યુએટ હતો—છતાં પોતાની અશિક્ષીત પત્નીથી તેને કશો અસંતોષ નહોતો. કારણ કે અક્ષરજ્ઞાનક જે બધું એક સ્ત્રીમાં હોવું જોઈએ તેવી ઘણી શક્યતાઓ એણે તારામાં ભાળી હતી. અને તે પોષીને એ પ્રફુલ્લાવતો. તારાને પણ પોતાના પતિ માટે અભિમાન હતું. અને પોતાને એક સમજુ—સંસ્કારી અને પ્રેમાળ પતિ મળ્યો એ માટે એ ઈશ્વરનો આભાર માનતી. ક્લેશ રહિત—આનંદમય તેમનો સંસાર ચાલતો હતો. પ્રેમની અમૃતવેલ તેમનાં દાંપત્ય જીવનમાં અનેક મિષ્ટતા અર્પતી. પ્રિયકાન્ત વિચારે કટ્ટર રાષ્ટ્રવાદી હતો, અને ગ્રેજ્યુએટ થયા પછી રાષ્ટ્રિય કાર્યમાં કિંચિત પણ સહાયરૂપ થઈ શકાય એવી કોઈ પ્રવૃતિને ઝંખી રહ્યો હતો. ભર્યા ભર્યા કુટુંબમાં બીજા કમાનારા હતા એટલે એકદમ એની કમાણીની કુટુંબને પરવા નહોતી. એકંદરે કુટુંબમાં સ્નેહ હોય અને સુમેળ હતો એટલે બધું ઠીકઠીક ચાલતું નહિ તો બીજાં અનેક કુટુંબોમાં જેમ એક નજીવી બાબત ઉપરથી અનેક પરપોટા ઉભા થાય છે એમ પ્રિયકાન્તની બાબતમાં પણ બન્યું હોત. અને દેશ—સેવા કે પોતાની વિચારસરણીને બાજુએ મુકીને એને પણ તાત્કાલીક કમાઈ જુદો ગૃહસંસાર માંડવાની ફરજ પડી હોત. પણ એમ નહોતું એ એનું સદ્ભાગ્ય હતું. અને કુટુંબ પણ કેટલેક અંગે રાષ્ટ્રિય વિચારસરણી અપનાવતું.

ઘણી વખત આપણે જે ઇચ્છીએ છીએ તેને આપણી નજીક ઘસડી આણીએ છીએ. પ્રિયકાન્ત બાબતમાં પણ એમજ બન્યું દેશમાં સત્યાગ્રહનો જુવાળ આવ્યો. પોતે એક શિક્ષીત યુવાન હતો અને મૂળથીજ રાષ્ટ્રિય—આંદોલન તરફ એનો પક્ષપાત હતો. પોતે વિદ્યાર્થી હતો ત્યારે પણ ઘણું બધું રાષ્ટ્રિય સાહિત્ય એણે વાંચ્યું હતું. અને જગતના દેશોની હરોળમાં પોતાનો દેશ કેટલો બધો પછાત છે એ એણે જોઈ લીધું હતું. પાસ થઈ ગયા પછી પણ તુલનાત્મક દ્રષ્ટિએ એણે દેશ-દેશની રાષ્ટ્રિય અસ્મિતાના ઝરણાઓ અને વહેણ અવલોક્યાં હતાં. અને પોતાના દેશનો કેસ એને તદ્દન ન્યાયી જણાયો હતો. દેશકાર્યમાં કોઈ યોગ્ય અવસરે ઝંપલાવવાનો નિર્ણય જ કરી મુકેલો હતો—અને સત્યાગ્રહનો આ જુવાળ આવ્યો ત્યારે એને લાગ્યું કે યોગ્ય પળ અને અવસર આવી પુગ્યો છે. તત્કાળ સત્યાગ્રહમાં જોડાવાનો એણે નિરધાર કર્યો.

એણે એનો આ ઠરાવ ગૃહમાં જણાવ્યો ત્યારે ઘણી બધી રકઝક પછી સંમતી મળી તારાને પણ એણે એનો આ નિર્ણય કહ્યો, પ્રિયકાન્તના આ નિર્ણયથી તારાના મુખારવિંદ પર ગ્લાની છવાઈ ગઈ. એ છતાં પતિની વિવેક શક્તિએ ગુલાંટ ખાધી છે એમ તો એને થયું જ નહોતું. પતિમાં એને પૂર્ણ વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધા હતાં એટલે પ્રિયકાન્તના આ પગલાનીએ જરાય ટીકા કે અટકાયત એણે કરી નહિ. પરંતુ પ્રેમથી છલકાતા ઉરને વિયોગની વાટ વસમી જણાય છે, એમ વિયોગ—વિચારથી એના સમુજ્વલ ચહેરા ઉપર વિષાદની રેખાઓ છવાઈ.

એ જોઈ પ્રિયકાન્તે કહ્યું:—

પણ એમાં ઉદાસ થવા જેવું છે શું ! ઓછુજ કોઈ તરવાર બંદુકથી લડવા જવું છે ? અને તલ્વાર બંદુકથી પણ લડવા જવાનું હોય તો પણ શું ?' દેશ કાર્યમાં દરેક સમજુ માણસે હિસ્સો આપવો જોઈએ. દેશની હાકલ હું અવગણી શકતો નથી.

પણ......તારા આગળ બોલવા જતી હતી તેણે બોલતી અટકાવી પ્રિયકાન્તે કહ્યું.

પણ—બણ કંઈ નહિ. મારો અંતરાત્મા અંદરથી મને ધકેલી રહ્યો છે અને મારે જવું જોઈએ.

"હું તમને રોકી શકતી નથી. પ્રભુ તમને ક્ષેમ કુશળ રાખે" અને નાના ધાવણા બાળકને એણે પ્રિયકાન્તના ખોળામાં મુંક્યું.

પ્રિયકાન્તે બાળકને અંતરના ઊંડા પ્રેમથી પસ-વાર્યું અને વહાલની ભરતી શાં મીઠાં ચુંબનોથી નવરાવીને બાળકને પાછું તારાને સોંપ્યું. અને ઘરાતાં સુધી ઉરની છાની વાતો કરી લીધી.

બીજે દિવસે પ્રિયકાન્ત ક્ષેત્ર ઉપર જઈ પહોંચ્યો. અને ફરજ ઉપર ચઢી ગયો. એક પછી એક સત્યાગ્રહીઓ આવે જતા હતા અને ટુકડી પછી ટુકડી ગોઠવાઇ જતી હતી. નમુનેદાર શિસ્તથી સત્યાગ્રહની ચળવળ ચાલી રહી હતી. દેશ તાજુબીથી લડત નિહાળી રહ્યો હતો. પ્રતિપક્ષ સામે કિંચિત પણ દ્વેશ વગર લડત ચાલતી હતી. એક પછી એક સત્યાગ્રહીઓ પકડાયે જતા હતા અને જેલમાં ભરતી થયે જતી હતી. પરંતુ વખત વિતે જેલમાં લઈ જવાની નીતિ બાજુ પર રખાઈ. લાઠીમાર, પકડીને છોડી મુંકવું વિ. શરૂ થયું. પણ અણનમ સત્યાગ્રહીઓ તેને પણ ઝીલતા લોહસ્તંભ જેવા ઉભા.

પ્રતિ પક્ષમાં દ્વેશ અને ઝુઝનુ દાખલ થયાં, પ્રિયકાન્ત ઉપર લાઠીના સખ્ત પ્રહાર અને ગદડાપાટું તથા મૂઢમાર થયાં. બે ત્રણ સખ્ત ફટકા માથામાં પણ લાગ્યા. લોહી વહ્યું. અને છાતીમાં લશ્કરી સિપાઈના બુટની સખત લાતો લાગી. પ્રહારો જીવલેણ નિવડયા.

શબને સત્યાગ્રહ છાવણીએ લઇ જવામાં આવ્યું. યોગ્ય માન અને વિધિ પછી પ્રિયકાન્તનું શબ સ્વજનોને સોંપવામાં આવ્યું.

કુટુંબી જનો-સગાં સંબંધીઓ વિ. સૌ ઊંડી ગમગીની અને ગંભીરતાથી શબની આજુબાજુ વિંટળાઈ બેઠાં હતાં. પ્રિયકાન્તના ભોગ અને ઉમદા સ્વાર્પણની વાત ચાલતી હતી. સૌ કોઈ પ્રિયકાન્તના વખાણ કરતું હતું. તારા પણ હતી. પ્રિયકાન્તના વખાણ કે સ્વાર્પણની વાતોની કશી અસર એના ઉપ થઇ નહિ. એ તો મુર્છીત થઇ પડી. વિલાપ અશ્રુનું એક બિંદુ પણ એની આંખમાંથી ખર્યું નહિ પ્રિયકાન્તના મૃત દેહને ભાળી એ પણ અચેતન મુડદ જેવી થઇ રહી. સૌ કોઇએ જાણ્યું કે તારા પણ પ્રાણ છોડશે. એણે રડવું જોઈએ. એનું હૃદય રડી હલકું કરવું જોઈએ અને એમ કરીને ફરીથી પ્રિયકાન્તના અનેક વખાણ કર્યાં. પણ તારાને કોઈ અસર થઈ નહિ.

પરંતુ પાસે ઉભેલાં એક એંશી વર્ષનાં ડોશીમ ઘોડીયામાંથી તારાના બાળકને લઈ આવ્યાં અને તાર સામે ધર્યું.

તારાના અંતર-આંસુની પાળ તુટી ગઇ. આંસુન પાતાળ કુવેથી ધ્રુસકે અને ધ્રુસકે વિલાપ કરતાં એ બોલી ઉઠી:

"મારા ગાંડા બાળક હું તારા માટે જીવું છું. +

+ 'Horne they brought Her Warrior dead એ નામની અંગ્રેજી કવિતા ઉપરથી સુચીત.

卐

જ્યોતિષ વિદ્યામાં રસ હોય.
નવું નવું જાણવાની હોંશ હોય.
ભાવિમાં ડોકીયું કરવાની ઇચ્છા હોય.

તો

"બરડવાળા"

માસિકના ગ્રાહક બનો

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૪-૦-૦
નમુના માટેની નકલ માટે ૦-૧-૦
આનાની ટીકીટ બીડો.

લખો

શ્રી બરડવાળા ઓફીસ
મુ : ભાદરોડ : [કાઠિયાવાડ]

કવિ ન્હાનાલાલને અંજલિ

[શાર્દૂલ વિ.]

ધીરા સાગરરાજ! આજ વિચિની છોળો ન ઉરાડશો,
આજે ઉન્નત સાદથી તટ—પરે પડ છંદ ના પાડશો;
આજે ગુર્જરભોમના હૃદયમાં રે ઘાવ કારી થયો!
કાં કે ગુર્જર ભોમનો કવિ મહા આ લોક છોડી ગયો. ૪.

નક્ષત્રો ગ્રહ ચંદ્રમાં, ઝટ તમે અભ્રે છુપાઈ જજો,
ન્હાનાલાલ વિજોગણી ધરતી પે ના હાસ્ય કૈં વેરજો;
સૃષ્ટાઓ સાહિત્યના! તમ જગે અંધાર છાઈ ગયો,
પ્રજ્ઞાવીર અજોડ એ કવિ મહા સ્વર્ગે સિધાવી ગયો ૮.

રે! સાહિત્યિક વ્યોમનો વડ હતો એ તો મહા, છાંયડો
શીળો દે કવિ લોકને, જગતની ક્ષુધા તણો કાપડો;
ઉકેલ પળવારમાં, અવનવાં સ્વપ્નો ઘડે વ્યોમનાં,
રે! એ આજ તજી ગયો કવિ અમોને કો બીજી ભોમમાં. ૧૨.

ગાનારા ગૃહભાવ આર્યકુલના, તેં લગ્ન લોકોત્તરે,
સિંચી છે સાહિત્યમાં જીવનની ઉચ્ચોચ્ચ કૈં એષણા.
જીવ્યા જીવન ટેકવીર બનીને, બંકા! નમ્યા ના કદી.
નોંધાવી સાહિત્યમાં જગતના સેવા તણી રે સદી. ૧૬.

[અનુષ્ટુપ]

બ્રહ્મનાદ શમ્યો અંતે મહાનાદ વિષે કવિ!
ડૂબ્યા આપ, ડૂબીશું સૌ, ભૂલાશે ના છતાં છબી. ૧૮.

જેઠાલાલ ત્રિવેદી B. A.

સ્ત્રી જીવનના પ્રશ્નો [૧]

શ્રી. હીરાલાલ છોટાલાલ બક્ષી. બી. એ.

હિંદની પ્રાચીન ફિલસુફી આપણને બાંગ પોકારીને કહે છે કે મનુષ્ય એક અમર આત્મા છે. અને એ જુદા જુદા વેશે અને જુદા જુદા દેશે અનુભવ લેવા આવે છે. કોઇકવાર એ જીવાત્મા સ્ત્રી શરીરમાં જન્મ લે છે તો કોઇકવાર એ પુરુષ દેહમાં પ્રગટ થાય છે. કોઇકવાર એ પૂર્વના દેશોમાં જન્મ લે છે તો કોઇકવાર એ પશ્ચિમમાં જન્મે છે અને એમ એ પોતાની જીવનયાત્રામાંથી જુદા જુદા અનુભવો લઇ સમૃદ્ધ થાય છે. આ દૃષ્ટિએ મનુષ્ય સ્ત્રીયે નથી અને એ પુરુષયે નથી પણ એક જીવાત્મા છે. છતાં પણ સ્ત્રી અને પુરુષના ભેદ સમાજની દૃષ્ટિમાં એવડાતો ઊંડા છે કે તે ભુંસ્યા ભુંસાય નહિ. સ્ત્રીઓ પુરુષો કરતાં ઉતરતી છે એવો ભાવ પોતાના સંતોષને ખાતર ઘણાય પુરુષો સેવી રહ્યા છે અને એ રીતે સ્ત્રી પુરુષના ભેદ વધારે દૃઢતર કરી રહ્યા છે. પણ સ્ત્રી જાતિનો આવો અનાદર એ પ્રભુનો જ અનાદર કર્યા જેવું નથી ? જીવાત્મા સ્ત્રી દેહમાં હોય એ કઇ રીતે મહત્વની વાત છે ? સંપૂર્ણ આત્માને તો સ્ત્રીના તેમજ પુરુષના અનુભવોની જરૂર છે માટેજ કયે વખતે કયો જીવાત્મા કેવા અનુભવ લે છે એ બીન મહત્વનું છે કારણ કે જે અનુભવો સ્ત્રી દેહમાં સહેલાઇથી મળી શકે છે તે પુરુષ દેહમાં નથી મળી શકતા અને જે અનુભવો પુરુષ શરીરમાં મળી શકે છે તે અનુભવો સ્ત્રી શરીરમાં નથી મળતા માટે જ પ્રભુની એ સુંદર યોજનાને માન આપી આપણે માનવીને સ્ત્રી કે પુરુષ રૂપે ન નિરખતાં એને એક જીવાત્મા રૂપે નિરખવો જોઇએ અને એ જીવાત્માને એની પ્રગતિમાં સહાય થાય એવી પરિસ્થિતિ ઉત્પન્ન કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઇએ.

આપણી દૃષ્ટિમાં સ્ત્રી પુરુષના ભેદ એટલા બધા ગાઢ થયેલા હોય છે કે બાળક જન્મે ત્યારથી જ એ ભેદ પ્રગટ થવા માંડે છે, જો પુત્ર રત્ન પ્રાપ્ત થાય તો માબાપનાં હરખનો પાર રહેતો નથી અને જો પુત્રી જન્મે તો માબાપનાં મોં એરંડીયું પીધા જેવાં થઇ જાય છે. પુત્ર પુત્રી વચ્ચે આવડો મોટો ભેદ આપણીજ સ્વાર્થદૃષ્ટિને લઇને પેદા થાય છે. આપણે ત્યાં જન્મતા બાળકને જ્યાં સુધી આપણે આપણા જ સુખની નજરે નિહાળીશું ત્યાં સુધી આ ભેદ ભુંસાય નહિ પણ બાળક એક જીવાત્મા છે અને આપણી શક્તિના પ્રમાણમાં એને સહાય કરવી એ આપણી પવિત્ર ફરજ છે એમ જ્યારે આપણે સમજીશું ત્યારે આપણા જેવા જ એક આત્માને સહાય કરવાની જે તક મળી છે તે માટે આપણે રાજી થઇશું-પછી એ આત્મા સ્ત્રી દેહમાં હોય કે પુરુષ દેહમાં હોય !

વળી પુત્રનાં જે લાડ થાય છે તે પુત્રીનાં નથી થતાં. શા માટે ? જે સ્ત્રીઓ આપણી માતા છે તેમની જાતી પરત્વે આવડી તિરસ્કાર દૃષ્ટિ શા માટે રાખવી જોઇએ ? કવિઓએ તો કહ્યું છે કે બાળક પ્રભુના પયગમ્બર છે અને બાળક એટલે તો 'બાબો' અને 'બેબી' બંન્નેજને ! પુત્રને 'ભાઇ' કહી અને પુત્રીને 'રાંડ' કહી સંબોધવામાં પણ આપણી ભેદ દૃષ્ટિ તરી આવે છે. પ્રભુના પયગમ્બર રાંડ તો જગતની શી પરિસ્થિતિ થાય એનો કદી વિચાર કર્યો છે ? પુરુષ જો કૃષ્ણની પ્રતિમા હોય તો સ્ત્રી એ રાધાની પ્રતિમા છે. પછી કૃષ્ણ અને રાધા વચ્ચે આવડા ફરક શા માટે હોવા જોઇએ ?

વળી જેમ બન્નેના ઉછેરમાં ફરક હોય છે એમ બન્નેના ભણતરમાં પણ ફરક નજરે પડે છે. પુત્રને ભણાવવા માટે માતપિતાઓ ભગરિથ પ્રયત્નો કરે છે અને એને કાજ પોતાની જાતને અડચણમાં મુકવા પણ તૈયાર થાય છે જ્યારે પુત્રીના ભણતરનો પ્રશ્ન ખડો થાય છે ત્યારે એના સામા લાગની વૃત્તિ પણ માતપિતામાં નજરે પડતી નથી. છોકરીને ભણાવીને શું કરવું છે ? એને કયાં કમાવા જેવું છે ! વિગેરે શસ્ત્ર વડે એ પ્રશ્નને અળગો કરવામાં આવે છે પણ ભણવું એ કેવળ કમાવાને માટે જ છે એ આપણો ખ્યાલ ભૂલભરેલો છે. ભણતર આપણી સંસ્કારિતાને પ્રગટ કરવાનું એક મહામુલુ સાધન છે. ભણેલો માણસ ભલે ઓછું કમાતો હોય પણ એનામાં જે સંસ્કારિતા હોય છે એ એક અભણ માણસમાં જોવામાં નહિ આવે એક અભણ માણસ જે નીચતા

કરી શકશે એવી નીચતા ભણેલો માણસ નહિ કરી શકે. અને જીવનમાં એજ મહત્વની વસ્તુ છે, નહિ કે તમે કેટલું કમાયા છો. એ. અભણ માણસો ખરાબ હોય છે એમ કહેવાનો આશય નથી. કહેવાનું તાત્પર્ય એટલુંજ છે કે સારો કહેવાતો અભણ માણસ પણ જો કેળવણી પામ્યો હોત તો એ વધારે સારો થઈ શક્યો હોત. કેળવણીના પ્રશ્નને આ દષ્ટિએ જોવામાં આવે તો પછી એ કેળવણી જેટલી પુત્રને જરૂરની છે એટલીજ પુત્રીને માટે પણ જરૂરની છે એમ કોણ નહિ કહે ? સમાજમાં જેમ વધારે સંસ્કારિ સ્ત્રીઓ એમ સમાજ વધારે સુખી. માટેજ સ્ત્રીઓને ભણાવવી એ આપણાજ સુખનો રાજમાર્ગ છે. અને સ્ત્રીઓને કમાવવાની જરૂર નથી એ વિચાર પણ ભુલ ભરેલો નથી ? સાધન સંપતી વાળી કન્યાઓ અને ગૃહિણીઓ ભલે કમાવા ન જાય પણ જરૂર પડે કમાવાની શક્તિ તો હરેક માનવીમાં હોવીજ જોઈએ. લક્ષ્મી ચંચળ છે, ક્યારે એ આપણા હાથમાંથી છટકી જશે એ કોઈ જાણતું નથી પછી એ સ્થિતિ માટે માનવી તૈયાર રહે તો ખોટુંય શું છે ? ઉપરાંત, સ્ત્રીઓ જ્યાં સુધી આર્થિક સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત કરે નહિ ત્યાં સુધી એઓ સાચી સ્વતંત્રતા સંપાદન કરી શકે નહિ. માણસને પોતાના પગ પર ઉભા રહેતાં આવડે એ સ્વતંત્ર જીવનનો પાયો છે અને એ સ્ત્રીપુરુષ ઉભયને જરૂરનો છે. પુરુષોના પોલાદી પંજામાંથી મુક્ત થઈ સ્વતંત્ર અને સંસ્કારિ જીવનનું ઘડતર કરવાનો આજ પ્રથમ ઉપાય છે. વળી પુત્રીને તો પારકે ઘેર જવાનું છે એટલે એના ભણતર પાછળ ખર્ચ કરવો એ પૈસાનો વ્યય છે એમ પણ કેટલાકનું કહેવું હશે. આપણી પુત્રી ને પારકે ઘેર જવાનું છે તો પરાયાની પુત્રીને આપણે ઘેર આવવાનું પણ છે એ આપણે કેમ વિસરી જઈએ છીએ ? ખરાંઃ આતો ગૃહુતાતનું છે, આધાર સૌને સૌનો રહ્યો જ્યાં; લે છે સૌ દષ્ટિ કંઈ સૌ, આધાર સૌનો સૌ ઉપરે છે એ કવિની શિખ શું આપણા વહેવારમાં બીનજરૂરની જણાય છે ? સ્ત્રી પારકું ધન છે એમ કહેવાને બદલે આપણું ધન સ્ત્રીનુ છે એમ કહેવું વધારે વાસ્તવિક નથી ? અને આપણું ધન આપણી સ્ત્રીઓને કેળવવામાં, એમની પ્રગતિ સાધવામાં, વાપરીએ એના કરતાં ધનનો બીજો સારો ઉપયોગ કયો હોઈ શકે ? [અપૂર્ણ]

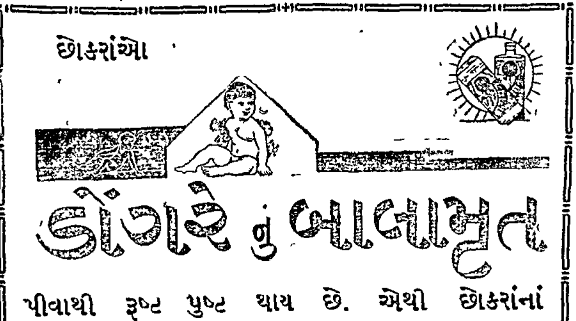

ભણેલી લલનાઓ

વર્ષગાંઠ ને દિવસે
પતિ પાસે
ભેટ
માગે છે

પુસ્તકોની
ઘરેણાંની નહિ!

આ વરસગાંઠે તમે માંગો :

શ્રી જ્યોતિન્દ્ર દવે કૃત
હસાહસથી ભરપૂર

રંગતરંગના ભાગોનું ગુચ્છ

તમારી વરસગાંઠ એટલી ખુશખુશાલ જશે કે ન પૂછો વાત.

છ ભાગ—દરેકના ૧॥ રૂ.

બીજાં હાસ્ય પુસ્તકો : લંબોદર શર્મા કિં. સવા બે રૂ.
કથાહાસ્ય કિં. રૂ. ૪॥ : બકોર પટેલ કિં. રૂ. ૯

બાળપખવાડિક

ગાં ડી વ

તમારાં બાળકો માટે મંગાવો

ઘરમાં ખોટું તોફાન થતું અટકશે.
બકોર પટેલની રમુજી વાર્તા દર મહિને અપાય છે.

વાર્ષિક લવાજમ રૂપિયા ૬ વી. પી. થી ૬। પરદેશ શિલીંગ ૧૬
થોડાક જ નવા ગ્રાહકો લેવાના છે.

ગાં ડી વ

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર :: સુરત

મધુ

ડૉ. કાન્તિલાલ અ. શાહ.

મનુષ્યે મધનો ઉપયોગ ક્યારે શરૂ કર્યો હશે તે કહેવું મુશ્કેલ છે, પરંતુ એટલું ચોક્કસ છે કે માણસની જાત ખેતી કરતાં શીખી કે ઝૂંપડાં બાંધી રહેતાં શીખી તે પહેલાંથી મધનો વપરાશ ચાલુ થઈ ગયો હતો. ઋગ્વેદમાં તો ઠેર ઠેર 'મધ' શબ્દ વપરાયેલો છે. બાઈબલમાં પણ મધનો ઉલ્લેખ અનેકવાર થયેલો છે.

મધમાખી મધ ભેગું કરે છે એટલું તો પ્રાચીનો જાણતા, પરંતુ જે ફૂલ પર માખી બેસે છે તેમાં જ આ રસ પેદા થાય છે એવું જ્ઞાન એમને નહોતું એમ લાગે છે. વૈદિક ઋષિઓ માનતા કે અશ્વિનો તરફથી માખીઓને મધ મળે છે. એરિસ્ટોટલ માનતો કે આકાશમાંથી પુષ્પો પર મધ પડે છે; ખાસ કરીને તારાઓ દેખાવા માંડે ત્યારે. પ્લીની પણ એ જ અભિપ્રાય ઉચ્ચારે છે.

આયુર્વેદમાં આઠ પ્રકારના મધનો ઉલ્લેખ છે. આ આઠ પ્રકાર આજે ઓળખવા મુશ્કેલ છે. સુશ્રુતાના વર્ણન ઉપરથી એમ જણાય છે કે જુદી જુદી જાતની મધમાખી ઉપરથી મધનું વર્ગીકરણ થયું હશે. પરંતુ વસ્તુતઃ ચાર જ જાતની મધમાખીઓ આપણા દેશમાં થાય છે એટલે આ વર્ગીકરણ આજે ખપનું નથી.

દુઃખની વાત એ છે કે આપણા સાહિત્યમાં મધનો ઉલ્લેખ અત્યંત જૂનો હોવા છતાં મધમાખી વિશે કોઈ પણ ઠેકાણે ઉપયોગી હકીકત મળતી નથી. યુરોપમાં તો છેક વર્જીલના વખતથી મધમાખી અને એના ઉછેર વિશે પુસ્તકો લખાયાં છે. મધમક્ષિકાપાલન વિશે યુરોપ અને અમેરિકામાં એટલું બધું વિપુલ સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ થયું છે કે બીજા કોઈ પ્રાણી વિશે (મનુષ્ય સિવાય) કદાચ એટલું નહિ લખાયું હોય.

આપણે ત્યાં ચાર પ્રકારની મધમાખો થાય છેઃ

(૧) મોટી મધમાખ (અગર ભ્રમર, સારંગ) એને 'એપિસ ડોરસેટા' કહે છે. જૂની ઇમારતોમાં આ માખીઓના મધપુડા જોવામાં આવે છે. (ભદ્રમાં, ગુજરાત કોલેજમાં જે મધપુડા આપણે જોતા હતા તેવા). એના મધપુડા બહુ મોટા હોય છે ને પુડા દીઠ ૬૦ થી ૧૦૦ રતલ મધ આપે છે. આ જાત બહુ ડંખીલી ને ક્રોધી હોવાથી એનો ઉછેર શક્ય નથી. એનો દંશ બહુ પીડા કરે છે ને એ જ્યારે છંછેડાય છે ત્યારે માણસને ડંખ મારી મારી અધમૂઓ કરી નાખે છે. એના ડંખથી મોત થયાના દાખલા પણ નોંધાયેલા છે.

(૨) બીજી મધમાખી આનાથી નાની હોય છે, એને 'એપિસ ઇન્ડિકા' કહે છે. હિંદીમાં એને 'સાતપુડા' અગર "મૌના" કહે છે. આ જાત અમદાવાદમાં દેખાતી નથી. ઝાડની બખોલમાં કે ભીંતોમાં બાકોરામાં કે એવી સલામત જગ્યાએ એ મધપુડો બનાવે છે. જે લોકો મધમાખી પાળે છે તે મુખ્યત્વે આ ઉછેરે છે. એનો સ્વભાવ શાંત હોય છે. સામાન્ય રીતે એક મધપુડામાંથી ૭ કે ૮ રતલ મધ નીકળે છે; પરંતુ જ્યાં વૈજ્ઞાનિક રીતે મધપુડા રાખવામાં આવે છે ત્યાં ઉત્પાદન વધારી શકાય છે. દાખલા તરીકે વર્ષમાં ૧૨ થી ૧૫ રતલ, બિહારમાં ૨૦ થી ૨૫ રતલ. આંધ્રમાં ૨૫ થી ૩૦ રતલ અને હિમાલયમાં ૪૦ રતલ સુધી નીકળે છે. આ માખીએ ભેગું કરેલું મધ મોટી માખીનાં મધ કરતાં ઉત્તમ ગણાય છે.

(૩) 'એપિસ ફ્લોરિયા' અગર 'છોટી મખ્ખી' આ જાત બહુ નાની હોય છે. આપણે ત્યાં તડબૂચની વાડીઓમાં આ મધમાખ અને મોટી મધમાખ બંને મળશે. એનો સ્વભાવ સૌથી શાંત હોય છે. એનો મધપુડો બહુ નાનો હોય છે. ઝાડની ડાળ પર કે છાપરાની પાંખે કે જાળિયામાં એ પોતાનો મધપુડો બનાવે છે. મધના ઉત્પાદનની દૃષ્ટિએ આ માખી કામની નથી, કારણ એ બહુ જ ઓછું મધ બનાવે છે.

(૪) ચોથા પ્રકારની અત્યંત નાની મધમાખ થાય છે એને 'ડામર' માખી કહે છે. એનું મધ બહુ જ થોડું થાય છે. અને ઝટ મળતું નથી. કદાચ

આ જ કારણથી અને વૈદકીય મહત્ત્વ મળ્યું હશે. આધુનિક લેખકો અગર માખી ઉછેરનાર આ માખીને બિનઉપયોગી માને છે.

: ૨ :

ફૂલ ઉપર બેસીને માખી જે રસ ચૂસે છે તે મધ નથી હોતું, પરંતુ ફૂલમાં પેદા થતો પુષ્પ રસ (Nector) હોય છે. આ પુષ્પરસ માખી થૂંક સાથે ભળતાં એમાં રાસાયનિક ફેરફાર થાય છે. પુષ્પરસમાં જે ખાંડ હોય છે તે શેરડીની ખાંડ (Sucrose) હોય છે. એનું રૂપાંતર થઇ ફળશર્કરા તથા દ્રાક્ષશર્કરા (Levulose અને Dextrose) અગર ગ્લુકોઝ) બને છે. પુષ્પરસમાં પાણીનું પ્રમાણ પણ પુષ્કળ હોય છે. મધપુડામાં પુષ્પરસનો સંચય કર્યા પછી માખીઓ આ પાણી સુકવી નાખે ત્યાર બાદ મધ તૈયાર થાય છે.

આહારશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ મધ એક પ્રકારની ખાંડ છે. આ ખાંડ બે પ્રકારની છેઃ દ્રાક્ષશર્કરા અને ફળશર્કરાઃ આ ઉપરાંત મધમાં થોડીક શેરડીની સાકર, કંઇક પ્રોટીન [નત્રિલ], થોડા ક્ષાર ઉપરાંત વિટામિન્સ પણ છે. મધનું પૃથક્કરણ કરતાં એમાં નીચે પ્રમાણે પદાર્થો મળે છેઃ—

મધ	પાણી	દ્રાક્ષ શર્કરા	ફળ શર્કરા	શેરડી નીખાંડ	ક્ષાર	બીજાં દ્રવ્યો
અમેરિકન	૧૭·૭	૩૪·૪૮	૪૦·૫૦	૧·૯૦	૦·૧૮	૫·૨૪
જર્મન	૧૭·૦	૩૪·૦	૪૧·૦	૧·૬૦	૦·૧૮	૫·૯૨
મહાબળેશ્વર	૧૬·૯૨	૩૦·૦૮	૪૧·૨૭	૧·૬૦	૦·૨૧	૭·૧૨

મધનો રંગ, મધની પ્રવાહિતા, એની વાસ કે એના સ્વાદનું કંઇ નિશ્ચિત ધોરણ નથી. એનો રંગ પાણી જેવો પીળો, બદામી, કે લગભગ કાળો પણ હોઇ શકે; લાલ લીલા રંગનું મધ પણ જોવામાં આવે છે. એનાં સ્વાદ તથા વાસ જે વનસ્પતિનાં ફૂલમાંથી માખીઓએ મધ ભેગું કર્યું હોય તેના પર અવલંબે છે. એનું પોત કોઇ વાર પાણી જેવું પાતળું હોય છે તો કોઈ વાર જાડા રગડા જેવું ને કવચિત્ લગભગ લોંદા જેવું પણ હોય છે. ટૂંકામાં મધ ચોખ્ખું છે કે ભેળસેળવાળું છે એ નક્કી કરવા માટે આ એકે ધોરણ કામનું નથી. યુરોપ અમેરિકામાં તો મધમાં ભેગ કરવો એ ગુનો ગણાય છે. અને ત્યાં આવો ભેગ હવે તો ભાંગ્યેજ થાય છે. ભેગ થયો તો રાસાયનિક પ્રયોગો દ્વારા મધને તપાસી તેની ખાત્રી કરવામાં આવે છે આપણે ત્યાં ચોખ્ખું મધ મેળવવાનો એકજ રસ્તો છે. જે સંસ્થા અગર વેપારી વૈજ્ઞાનિક રીતે માખીઓ ઉછેરી મધ બનાવતાં હોય તેનું મધ જ ખરીદવું. મધ ચોખ્ખું છે કે નહિ એ પારખવાની જે બે ત્રણ તરકીબો લોકોમાં પ્રસિદ્ધ છે એ બધી નકામી છે એવો 'ઇન્ડિયન બી જર્નલ'ના નિષ્ણાત તંત્રીનો મત છે.

: ૩ :

મધનો ઔષધ તરીકે ઉપયોગ બહુ જૂનો અને જાણીતો છે. ભાવપ્રકાશમાં મધના આ પ્રમાણે ગુણો લખેલા છે; ' મધ શીતલ છે, ગ્રાહી, લેખન, નેત્રને હિતકર, દીપન, સ્વરશોધન, વ્રણશોધક, તથા રોપક, સુકુમારતા અર્પનાર, સૂક્ષ્મ નાડીઓને વિશુદ્ધ કરનાર, આનંદ આપનાર, વર્ણ સુધારનાર, સ્વચ્છ તથા રોચક છે; કોઢ, અર્શ, ઉધરસ, પિત્ત, રક્તરોગ, કફ, પ્રમેહ, ગ્લાનિ, કૃમિ, મેદ, તરસ, ઊલટી, શ્વાસ, હિક્કા, અતિસર, મળબંધ, દાહ અને ક્ષત, આ આદિ રોગોને મટાડે છે.'× સુશ્રુતમાં પણ લગભગ આવું જ વર્ણન છે. કુરાનમાં પણ મધથી પેગંબર સાહેબે એક જણનો પેટનો દુખાવો મટાડેલો એવો ઉલ્લેખ છે. એલોપથીમાં મધનો દવા તરીકે ઉપયોગ જૂજ જેવો જ છે, જો કે બ્રિટિશ ફાર્માકોપિયામાં હજી મધને સ્થાન છે ખરું. મુખ્યત્વે એનો ઉપયોગ અનુમાન તરીકે જ કરવામાં આવે છે આમ છતાં કેટલાક લેખકો હૃદયના રોગોમાં, ગળાના રોગોમાં, ક્ષયમાં, દાઝયા ઉપર, ઘા ઉપર એમ જુદી જુદી રીતે મધની ભલામણ કરે છે. ચામડીની કુમાશ માટે બદામના તેલ સાથે મધને ભેળવીને મોંએ લગાડવાની એક 'બ્યૂટી એક્સ્પર્ટ' સલાહ આપે છે. વળી મધ ખાવાથી દીર્ઘાયુષી થવાય છે એવી પણ એક માન્યતા છે. પશ્ચિમના દેશોમાં જે લોકો મધ-

×'મધ અને તેનો ઉપયોગ' પંડિત જગન્નાથ પ્રભાશંકર

ાખીઓ ઉછેરી પોતેજ મધ પેદા કરી તેનું સેવન રે છે તે બધા દીર્ઘાયુષી હોય છે એમ કહેવાય છે.

: ૪ :

પરંતુ ઔષધ તરીકે મધ ગુણકારી હો કે ન હો પોરાક તરીકે મધ બહુ ઉત્તમ પદાર્થ છે એ વાત નેર્વિવાદ છે. ખાંડનાજ વર્ગનું હોવા છતાં કે ગોળ રતાં એ વધારે ગુણકારી છે. પહેલું તો એ કે મેમાં મીઠાશ વધારે છે. ખાંડની મીઠાશને ૧૮૦ ટકા ણીએ તો મધમાં લગભગ ૧૨૩ ટકા મીઠાશ છે ીજું મધમાં જે ખાંડ છે (ગ્લુકોઝ અને લીવ્યુલો- ઝ) તે શેરડીની ખાંડ કરતા વધારે સુપાચ્ય છે. ખાંડ ગોળ જઠરમાં ગયા પછી એનું ગ્લુકોઝમાં રૂપાંતર ાય છે ત્યારે જ એનું પાચન થાય છે. મધમાં તો ્લુકોઝ અને એક વર્ગનું લીવ્યુલોઝ હોવાથી મધ સીધું જ લોહીમાં ભળી જાય છે. મધમાં જે પ્રોટીન છે (છે બહુ અલ્પ તથાપિ) તે પણ એવા રૂપમાં છે કે જેને હજમ કરવાની જરૂર નથી પડતી, પ- રંતુ સીધુંજ લોહીમાં ભળી જાય છે. આ ઉપરાંત મધમાં જે ક્ષાર છે તેમાં લોહ બહુ અગત્યનું છે. દૂધ સંપૂર્ણ ખોરાક ગણાય છે છતાં દૂધમાં લોહ અલ્પ જેવું હોય છે. આ દષ્ટિએ મધ દૂધની ઊણપ પૂરી પાડે છે. એથી કરીને બાળકોના દૂધમાં ખાંડને બદલે મધ વાપરવું હિતાવહ છે. બાળકોને ધાવણ મુકાવ્યા પછી દૂધ પર ચડાવવામાં આવે છે ત્યારે ઘણાં બાળકો શાકભાજી ખાતાં નથી; કેટલાંક તો અનાજ પણ નથી લેતાં. આવાં બાળકોને જે મધ આપવામાં આવે છે તો એમના લોહીમાં સુધારો થાય છે.

દૂધની બીજી ખામી એ છે કે એમાં વિટામીન સી બહુ ઓછું હોય છે. મધમાં આ વિટામીન સારા પ્રમાણમાં હોય છે. કેટલાંક મધમાં તો પુષ્કળ હોય છે. હિંદુસ્તાનમાં ઉત્પન્ન થતા મધમાં આ વિટામીન કેટલા પ્રમાણમાં હોય છે તેની તપાસ હજી થઈ નથી એટલે આંકડા આપવાનું શક્ય નથી. 'સી' ઉપરાંત 'બી' વર્ગનાં વિટામિન પણ ઓછાવત્તા પ્ર- માણમાં મધમાં મળ્યાં છે. 'એ,' 'ડી,' અને 'ઇ' મધમાં બિલકુલ નથી. આનું કારણ એટલું જ છે કે આ ત્રણે વિટામિન ચરબીમાં પીગળી શકે છે ને મધમાં તો ચરબી લેશ પણ નથી.

એક રીતે દૂધ કરતાં પણ મધ ચડિયાતું છેઃ દૂધમાં કોઇ રોગના જંતુ આવી પડે તો આ જંતુઓ અનેક ગણા વધી જાય છે ને ફૂલે ફાલે છે. પરિણામે ઉકાળ્યા વિનાનું દૂધ પીવાનું બહુ જોખમકારક છે. મધમાં એવો ગુણ છે કે કદાચિત્ એમાં ટાઇફોઇડનાં મરડાનાં કે બીજાં એવાં જંતુ દાખલ થઈ જાય તો પણ લાંબો વખત ટકતાં નથી, એ પ્રયોગસિદ્ધ હકી- કત છે. આ બધી વાત ધ્યાનમાં લેતાં બાળકને માટે તથા માંદા માણસને માટે મધ ખરેખર અમૃત સ- માન છે. તંદુરસ્ત માણસને પણ મધના સેવનથી ફાયદો જ છે. શારીરિક કે માનસિક શ્રમ કર્યા પછી મધની ચાહ પીવામાં આવે તો બહુ તાજગી લાગે છે. જર્મનીમાં આ રિવાજ ઘણો પ્રચલિત છે. (ઉના પાણીમાં મધ નાખીએ એટલે મધની ચાહ બને.) આયુર્વેદમાં ઊના પાણી સાથે મધ પીવાનો નિષેધ છે. અત્યારે ડાક્તરો જેને તેને ગ્લુકોઝ આપવાની ભલામણ કરે છે, અને લોકો બીચારા (કેટલાક તો પોતાની મેળે જ) ગ્લુકોઝ માટે દોડાદોડી કરે છે, વધારે પૈસા આપી કે દુકાનદારની ખુશામત પુરી બહુ મહેનતે એકાદ ડબો કે પડીકું મેળવે છે. આને બદલે મધની ભલામણ કરવામાં આવે તો દરદીને પણ ફાયદો થાય ને દેશને પણ ફાયદો થાય.

એ વાત સાચી છે કે અત્યારે તો ચોખ્ખું મધ પણ ઘણું મોંઘું મળે છે, પરંતુ જો મધનો ઉપયોગ વધે અને મધમાખીના ઉછેરને ગ્રામોદ્યોગ તરીકે દેશમાં ઉત્તેજન મળે તો મધ જરૂર સસ્તું થઈ જાય. અત્યા- રની બેહદ મોંઘવારીનાં તો બીજાં આકસ્મિક કારણો પણ છે બજારમાં મળતું મધ કે શેરીઓમાં વેચાતું મધ એ ચોખ્ખું હોય ને પણ ખરીદવા જેવું કે ઉત્તેજક ગોગા નથી હોતું (સસ્તું હોય તો પણ)

(અનુસંધાન પાન જુઓ ૧૨૫ મું)

આપણાં ફળો : દાડમ

ડૉ. ન. મૂ. શાહ

માત્ર શાકભાજી ખાવાથી શરીરને જોઈતી શક્તિ પૂરા પ્રમાણમાં મળતી નથી. એકલી શાકભાજીનું ખાણું ખાવાથી ભૂખ્યા માણસને સંતોષ થતો નથી છતાં રોજના આહારમાં શાકભાજીની અગત્ય અન્ય કારણોને લીધે છે. તેમાંથી વિટામીન અને ખનિજ ક્ષારો મળે છે. એ ખાસ નોંધવું જોઈએ કે લીલાં પાંદડાંવાળાં શાકભાજી ખાસ કરીને ઉપયોગી છે. આમાં પુષ્કળ વિટામિન, ખાસ કરીને વિટામિન 'અ' અને ખનિજ ક્ષારો કેલ્શિયમ વગેરે હોય છે. શાકભાજીને માટે જે લખ્યું તે ફળને પણ લાગુ પડે છે. ફળોમાં પણ વિટામિન અને ક્ષારો હોય છે, શરીરને આ ખૂબ ઉપયોગી છે. આંતરડાંની તંદુરસ્તી જાળવી તેમને બરાબર કામ કરતાં રાખવા માટે ફળો ખૂબ જરૂરી છે. પ્રજાની સામાન્ય તંદુરસ્તીમાં ફળો અને શાકભાજી અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. આપણા ખોરાકમાં ફળો અને શાકભાજીનો સમાવેશ થવો જોઈએ એમ આહારશાસ્ત્રીઓનો ચોક્કસ અભિપ્રાય છે. પરિણામે તરેહતરેહની વાનીઓ ફળ અને શાકભાજીમાંથી બનાવવામાં આવે છે. આ વિષયમાં ખૂબ પ્રગતિ થઈ છે. દેશદેશનાં ફળો આજે સહેલાઈથી પ્રાપ્ત થાય છે. ફળને સાચવી પેક કરવાના-કેનિંગના ઉદ્યોગને આ આભારી છે. પીચ, અખરોટ અનનસ વગેરે ફળો આજે સુપ્રાપ્ય છે. કેનિંગને લીધે અનેક જાતનાં ફળોનો સ્વાદ સૌ કોઈ ચાખી શકે છે. એટલું જ નહિ, ફળના રસના તૈયાર બાટલા મળે છે. અમેરિકામાં દર વર્ષે દશ કરોડ ગેલન રસ ફળોમાંથી બનાવાય છે. આ રસ લહેજતદાર પીણા તરીકે ખૂબ વપરાય છે. દારૂને બદલે આ રસ વધારે લોકપ્રિય થતો જાય છે. આવા રસમાં રહેલાં વિટામીન, તેની પાચકશક્તિ અને શરીરને ઠંડક આપવાના તેના વિશિષ્ટ ગુણોને લીધે આ ફળ-રસો દુનિયાભરમાં વપરાય છે. યુરોપની કેટલીય પ્રજાઓનાં આહારમાં સૂરજમુખીનો રસ અગત્યનું સ્થાન લે છે. ઈંગ્લૅન્ડમાં રાસબરી અને બીજાં સ્થાનિક પેદા થતાં ફળોના રસ દૂધમાં મેળવીને પિવાય છે. આ પીણું લોકપ્રિય થઈ ગયું છે, અને હોટેલો અને રેસ્ટોરાંમાં ખૂબ ચાલે છે.

આપણા દેશમાં ફળના રસો પ્રાચીન કાળથી વપરાતા આવ્યા છે. ઉનાળામાં જાતજાતનાં ફળનાં રસ સરબતમાં મેળવીને પિવાય છે; એટલું જ નહિ પણ આ ફળરસો દવામાં પણ વપરાય છે. અમુક દર્દોની દવામાં આ ફળરસોનો ઉપયોગ થાય છે. મોસંબીનો રસ માંદા માણસને આપવામાં આવે છે. ટમેટાં તંદુરસ્તીની દૃષ્ટિએ ખૂબ ઉપયોગી છે. આમળામાં વિટામીન ક પુષ્કળ હોય છે. દરેક ફળને માટે એમ કહી શકાય કે તેમાં જરૂરી વિટામિન અને ક્ષારો છે. ઓછા વધતા પ્રમાણનો જ સવાલ છે. સૂકેલાં ફળોમાં શીંગ (મગફળી) સરસ છે. આ શીંગ સસ્તી અને પુષ્કળ મળે છે. કીમતી સૂકેલાં ફળોમાં મેવા આવે છે. જેવાં કે સૂકી દ્રાક્ષ, કાજુ, ખજુર, અંજીર વગેરે.

×

ફળો વિશે આ થઈ સામાન્ય માહિતી. હવે આ લેખના વિષયપર આવીએ. દાડમ હિંદનાં લગભગ દરેક ભાગમાં થાય છે. ગુજરાત-કાઠિયાવાડમાં ધોળકા તથા ભાવનગરનાં દાડમ વખણાય છે; પરંતુ સારી જાતનાં દાડમ અફઘાનીસ્તાનમાંથી કંદહાર (કાબુલી દાડમ) યા બલુચિસ્તાનમાં ગુલિસ્તાનમાંથી આવે છે. બલુચિસ્તાનમાં હરનાઈ આસપાસ ખાવા માટે દાડમની સરસ જાત થાય છે. પણ તેના દાણાનો રંગ ફિક્કો હોવાથી તેમાંથી બનાવેલો રસ આકર્ષક લાગતો નથી. સૌથી વધારે લોકપ્રિય દાડમ કંદહારમાંથી આવે છે. આ દાડમના દાણા મોટા અને ખૂબ રસવાળા હોય છે. અને તેમાંથી જાંબુડો રાતો રસ સ્વાદમાં ખટમીઠો હોય છે. દાડમમાં વિવિધ તત્ત્વો નીચે પ્રમાણે છે.

આખા દાડમાં રસ...	૪૨'૧ ટકા
આખા દાડમમાં રસવાળા દાણા ...	૫૯'૯
દાણામાં રસ	...૭૦'૩
દાડમની છાલ	...૩૬'૮

રસ કાઢી લીધા પછી દાણા ... ...૧૭·૮
રસમાં પદાર્થો (વિ. ઘનતા)... ૧૭·૩–૧૮·૫°
ખાટા પદાર્થો (રસમાં)... ૦·૮૧–૧.૨૩ ટકા
રસમાં તૂરા પદાર્થો યા ટેનિન
આખા ફળને કાપી અને નિચોવીને...૦·૧૭૫ ટકા
દાણા કાઢીને અને પછી નિચોવીને...૦·૧૨૦ „

આયુર્વેદિક પદ્ધતિ અનુસાર દાડમ રસમાં સાકર ખાટા પદાર્થો ઉપરાંત એવાં કેટલાંક તત્ત્વો આવેલાં છે કે જે જ્ઞાનતંતુઓને ટોનિક-શક્તિદાયી થાય છે અને શરીરમાં શાળઝની પ્રવૃત્તિને સારી રીતે ચલાવે છે.

દાડમનો રસ તાજો લેવાથી ઘણો ફાયદો થાય છે, પણ રસ સાચવી રાખવા માટે થોડોક સોડિયમ બેન્ઝોએટ (sodium benzoate) નાખવો, એ સલાહકારક છે. બીજા પદાર્થો જેવા કે ગંધકનો દ્વિ–ઓકસાઈડ યા તો તેમાંથી બનાવેલા ક્ષારો જેવા કે પોટાશિયમ સલ્ફાઈટ વગેરે નાખવાથી રસનો રંગ ફીક્કો પડી જાય છે—રાસાયનિક પ્રક્રિયા થતી હોવાથી અફઘાનિસ્તાનમાં દાડમના રસમાંથી 'અનાર રાબ' બનાવે છે. રસમાં સાકર નાખીને ધીમે તાપે લાંબા વખત સુધી ગરમ કરવામાં આવે છે. રસ જાડો થાય ત્યાં સુધી આ ક્રિયા ચાલુ રાખવામાં આવે છે. આમાં ૭૦–૭૫ ટકા દાડમનાં તત્ત્વો સચવાઈ રહે છે. રાબ ટમેટાંના સૂપની માફક વાપરવામાં આવે છે. એક મણ સારા દાડમમાંથી ચાર ઔંસની ૪૦ બાટલી રસ થાય છે,

દાડમની છાલમાં ટેનિન સારા પ્રમાણમાં છે. આ છાલ ઉધરસના નિવારણમાં દવા તરીકે વપરાય છે. દાડમનાં સૂકવેલાં બી આંબોળિયાં તરીકે વાપરવામાં આવે છે.

સંતરા, મોસંબી, જાંબુ અને દાડમના રસ જનતાને સહેલાઈથી અને સસ્તા ભાવે મળે તો તેનો ઉપયોગ લોકપ્રિય થવાનો. અને પોષણના દૃષ્ટિબિંદુથી આવો ઉપયોગ વધે એ ઘણું હિતાવહ

હિંદ ખેતીપ્રધાન દેશ છે. આખા દેશમાં વસ્તીને પૂરતું પોષણ મળતું નથી. એટલે ફળોનું વાવેતર વધે અને ફળો સસ્તાં મળે એ ખાસ જરૂરી છે. એ ખરેખર દુઃખની વાત છે કે પરદેશથી ડબ્બામાં સાચવી રાખેલાં ફળો પુષ્કળ આયાત થાય છે, અને એકદમ સસ્તાં વેચાય છે. હમણાં હમણાં પરદેશી પેઢીઓએ હિંદમાં કારખાનાં કાઢયાં છે, એટલે ફળનો વેપાર આપણા હાથમાંથી સરતો જાય છે. સ્થિતિ તદ્દન વણસે એ પહેલાં સૌ ચેતી જાય તો કેવું સારું ?

✱

(પાન ૧૨૩ નું ચાલુ)

આપણે ત્યાં ભીલ લોકો કે બીજી જાતો જે મધ પાડે છે તેમાં અનેક માખીઓ મરી જાય છે. મધપુડો નકામો જાય છે અને આપણે ભાગે જે મધ આવે છે તેમાં મીણ, માખીનાં ઈંડાં, ઇયળ, ઇયળનો રસ તથા મધપુડાને નિચોવી મધ કાઢનારના હાથનો મેલ પણ હોય છે! આથી ઊલટું અદ્યતન મક્ષિકાગૃહોમાં જે મધ તૈયાર થાય છે તે બહુ વૈજ્ઞાનિક રીતે તૈયાર થવાથી સ્વચ્છ હોય અને છે. વિશ્વાસપાત્ર હોય છે. હિંદુસ્તાનમાં હવે તો ઘણે ઠેકાણે આ વૈજ્ઞાનિક રીતે તૈયાર થયેલું મધ મળે છે. ગઢાબળેશ્વરમાં પણ આવું એક મોટું મક્ષિકાગૃહ (Aplary) છે ઉપરાંત નીચેને ઠેકાણેથી પણ ચોખ્ખું મધ મળી શકશે. (૧) ભૂપેન એપીઅરીઝ, જ્વલીકોટ, યુ. પી. (૨) હઝારા એપીઅરીઝ, હરિપુર સરહદ પ્રાંત; (૩) વાય. એમ. સી. એ રૂરલ રિકન્સ્ટ્રક્શન સેન્ટર, માર્તંડમ, ત્રાવણકોર; અને (૪) કૂર્ગ હની વર્કસ પ્રોડ્યુસર્સ, કૂર્ગ. કો–ઓપરેટીવ સોસાયટી, કૂર્ગ.

આપણે ત્યાં ધાર્મિક વિધિમાં મધનો ઉપયોગ સાર્વત્રિક હોવા છતાં રસોઈમાં કે બીજી કોઈ ખાદ્ય વાનીઓમાં મધ વપરાતું જ નથી એ આશ્ચર્યની બિના છે. અમેરિકામાં તો કેક કેન્ડિ, આઈસક્રીમ, સલેડ, વગેરે અનેક વાનીઓમાં મધનો પુષ્કળ ઉપયોગ થાય છે. આપણાં રાંધણકળાનાં રસિયાને મધના નવા નવા નવા ઉપયોગ શોધી કાઢવાનું નિમંત્રણ આપી આ લેખ પૂરો કરીશું. [બુદ્ધિપ્રકાશમાંથી]

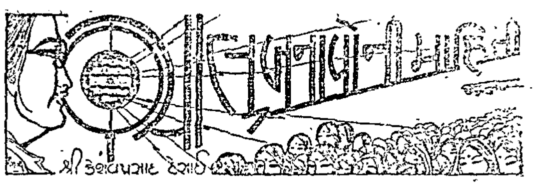

શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઇ.

હિંદી સરકારનું અંદાજ પત્ર દરેક દેશમાં દર વર્ષે એકવાર આગલા વર્ષમાં થયેલા આવક જાવકના ચોક્કસ આંકડા અને આવતા વર્ષમાં થનાર આવક જાવકના અંદાજે આંકડા આપવામાં આવે છે. તે પ્રમાણે માર્ચની શરૂઆતમાં ધારાસભા સમક્ષ ૧૯૪૬–૪૭ની સાલના અંદાજી આંકડાવાળું બજેટ અથવા અંદાજપત્ર વડી સરકારના ખજાનચીએ રજૂ કર્યું હતું. આ અંદાજ પત્ર ઉપરથી આવતા વર્ષમાં વધુ કરવેરા લોકો ઉપર પડશે કે નહિ તથા ચાલુ કરોમાં કોઈક ઘટાડો થશે કે નહિ તેની ખબર પડે છે.

આ વર્ષનું બજેટ મુખ્યત્વે વેપારીઓને અને ઉદ્યોગપતિઓને કરવેરામાં રાહત આપે છે, અને ગરીબોને રાહત આપવા માટે કશું જ ખાસ કરવામાં આવ્યું નથી.

આવતા વર્ષની આવક રૂ. ૩૦૭ કરોડ અને ખર્ચ રૂ. ૩૫૫ કરોડનું અંદાજવામાં આવ્યું છે, જે ખર્ચમાં મોટો હિસ્સો તો સંરક્ષણ ખર્ચનો રૂા. ૨૪૩ કરોડ જેટલો છે. આ મોટા ખર્ચને કારણે દેશની પ્રગતિનું રૂંધન થઈ રહ્યું છે. નાણાંમંત્રીનો પણ એજ ખ્યાલ છે. તે કહે છે કે ગરીબી, અનારોગ્ય, હોનારતો, નિરક્ષરતા અને બેકારી જેવા અનિષ્ટોનો સામનો કરવા માટે ઘણા પૈસા જોઈશે, પરન્તુ તે સંરક્ષણનું ખર્ચ ઓછું થયા પહેલાં ફાજલ પાડી શકાશે નહિ, સંરક્ષણને નામે કરવામાં આવતું ખર્ચ બેફામ છે.

દેશના ઉદ્યોગો, અને વેપારને આગળ વધારવા ઉપર સરકારનું લક્ષ વિશેષ પ્રમાણમાં દોરાઈ રહ્યું હોય તેમ આખા બજેટના મધ્યસ્થ સૂર ઉપરથી જણાઈ આવ્યા વિના રહેતું નથી. પેટ્રોલ ઉપરની જકાત ઘટાડવામાં આવી છે, વધારાના નફાનો કર રદ કરવામાં આવ્યો છે અને મધ્યમસરની આવક કરનારાઓ ઉપરનો આવકવેરાનો દર ઓછો કરવામાં આવ્યો છે, કંપનીઓ અને કારખાનાંઓને કરવેરા–જકાતમાં રાહત આપવામાં આવી છે; આ બધી રાહત એવી દૃષ્ટિથી આપવામાં આવી છે કે દેશનું જીવનધોરણ ઉંચું લાવવા માટે ઉદ્યોગોનો વિકાસ એ સચોટ ઉપાય છે અને તેથી એ વિકાસ બનતું કરવાની નીતિ સરકારે હવે અંગીકાર કરી છે. કારખાનાંઓ માટે જોઈતું સાંચાકામ અને કાચા પદાર્થો આયાત કરવામાં આવે તે ઉપર જકાતમાં જે રાહત આપવાનું જાહેર કરવામાં આવ્યું છે તેનો હેતુ પણ એ જ છે. દેશના ઉદ્યોગોનો વિકાસ કરવાની અર્થનીતિ સામે ભાગ્યે જ વાંધો ઉઠાવી શકાશે, પરંતુ *એ વિકાસ ધનપતિઓ અને ઉદ્યોગપતિઓના લાભ માટે પણ હોવો જોઈએ.*

ગરીબોને કરવેરામાં રાહત આપવાની દિશામાં સરકારે ગરીબોનાં આંસુ લુછવાની ચેષ્ટા પણ સાચી નિષ્ઠાપૂર્વક કરી જણાતી નથી. કેરોસીન ઉપરની જકાત ઘટાડવામાં આવી છે, તો સોપારી ઉપરની જકાત ખૂબ જ વધારવામાં આવી છે. ઉદ્યોગો માટેની કાચી વસ્તુઓ ઉપરની જકાતમાં રાહત અપાશે, પરન્તુ એ જ કાચી વસ્તુઓ દેશની અંદર પેદા થતી કાચી વસ્તુઓની સાથે કીંમતની દૃષ્ટિએ હરીફાઈ કરવા લાગશે ત્યારે હિંદી કાચી પેદાશોને રાહત અપાશે કે કેમ એ બાબત તો હવે પછીના આર્થિક

વહીવટ ઉપરથી જોવા મળશે. ગરીબો સીધો કરવેરો ભરતા નથી, તેથી તેમને કરવેરામાં રાહત આપવાનું કાર્ય કાંઈ મુશ્કેલ નથી. મીઠા પરની જકાત અને ટપાલના દરમાં સહેજે ઘટાડો કરી શકાય તેમ છે. પરંતુ એ રીતે ગરીબોને રાહત આપવાને બદલે નાણામંત્રી એટલું કહીને છૂટી જાય છે કે ધનિકો પાસેથી મળેલા કરવેરાથી જે જે આર્થિક કે સામાજિક યોજનાઓ ચાલશે તે દ્વારા ગરીબોને કેટલોક લાભ થશે; એ સિવાય ગરીબોને રાહત આપવાનો કોઈ સીધો માર્ગ સરકારને સૂઝયો જ નથી !

રાજકીય સુધારા

સીમલામાં રાજદ્વારી ચર્ચા થયા પછી, બ્રિટીશ પાર્લામેંટનું એક બિન અધિકારી પ્રતિનિધિમંડળ હિંદમાં આવી ગયું. ત્યાર પછી માર્ચની ૨૦મી તારીખે ઈંગ્લંડથી હિંદી પ્રધાનો લોર્ડ પેથીક લોરેન્સ, તથા બ્રિટીશ પ્રધાન મંડળના બીજા બે પ્રધાનો એ. વી. એલેક્ઝાંડર અને સ્ટેફર્ડ ક્રીપ્સ હિંદ આવ્યા છે. તેમના ઈંગ્લંડથી નિકળતા પહેલા ત્યાંના વડાપ્રધાન ક્લેમંટ એટલીએ એક લંબાણ ભાષણમાં તેમની મુલાકાતનો હેતુ સમજાવ્યો હતો. તેમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે હિંદી પ્રજાને, પોતાને જે જાતનું રાજ્યબંધારણ જોઈતું હોય તે નક્કી કરવામાં આ ત્રણ જણ મદદ કરશે જો હિંદી પ્રજાને બ્રિટીશ સામ્રાજ્યના એક અંગભૂત પણ આંતરિક સ્વતંત્રતાવાળા સંસ્થાન તરીકે રહેવું હશે તો તેમ અને જો હિંદને બ્રિટન સાથે કાંઈ પણ સંબંધ નહિ રાખવો હોય તો તે પ્રમાણેનું પણ બંધારણ ઘડાય તેમાં ઈંગ્લંડની પાર્લામેંટને કોઈ પ્રકારનો વાંધો નથી. વળી તેમણે જણાવ્યું હતું કે હિંદની લઘુમતિઓનું રક્ષણ કરવાની અમારી ફરજ છે પણ તેથી કાંઈ લઘુમતિવાળા બહુમતિ ઉપર કબજો રાખે તે બની શકે નહિ

દરેક રીતે આ ભાષણ બહુજ આશા આપનારું છે, અને બોલ્યા પ્રમાણે જો તેઓ સૌ વર્તન કરે તો હિંદનું નવું રાજ્યબંધારણ પ્રગતિરૂપ થાય. આપણે સૌ આશા રાખીશું કે જે લોકશાસનના સિદ્ધાંત માટે જગતયુદ્ધ થયું તે લોકશાસનવાળું 'બંધારણ ઘડાશે અને હિંદની હકુમત હિંદી પ્રજાના હાથમાં આવશે.

શિક્ષકોની હડતાળ

મુંબઈ ઇલાકાના શિક્ષકોના પગાર ઘણાજ ટુંકા છે એ વાત જાણીતી છે. જે શિક્ષકોના હાથમાં આપણે આપણાં બાળકોનું ભાવિ મુકીએ છે, કુમળી વયમાં જેમના સંસ્કાર નાનાં બાળકો ઉપર પડનાર છે, અને જેઓ જ્ઞાન અને ચારિત્ર્યનાં બીજ પ્રજામાં રોપનાર છે, તેઓ આબરૂભેર પોતાનું જીવન ગાળી શકે તેટલો પગાર તો તેમને મળવોજ જોઈએ. જાહેર નાણાંમાં જે કરકસર કરવાની આવે તે બધી શિક્ષકના પગારમાં આવી જાય છે. પ્રાથમિક શિક્ષણનો બોજો મ્યુનિસિપાલીટી અને સ્થાનિક સંસ્થાઓને માથે છે. આ સંસ્થાઓની આવક બહુજ ઓછી હોય છે. અને તેથી તેઓ શિક્ષણખર્ચમાં કરકસર કરે છે. શિક્ષકો તંદુરસ્ત, વધુ જ્ઞાન મેળવવાની ફુરસદવાળા, ચારિત્ર્યવાન અને પોતાના ધંધાનું શિક્ષણ પામેલા હોવા જોઈયે. આવી સ્થિતિ આણવા માટે તેઓનો પગાર સારો જોઈએ. તેને બદલે અત્યારના પગારમાંથી તેમનું અને તેમના કુટુંબનું પોષણ પણ થતું નથી, અને માંદગી પ્રસંગ પુરી દવા પણ તેઓ કરી શકતા નથી એમ હકીકત છે. આવી સ્થિતિમાં તેઓ પોતાનું જ્ઞાન વધારવાનો વખત કે પુસ્તકો મેળવી શકે જ નહિ. વળી ગરીબાઈથી ખુશામત પણ અને બીજા દુર્ગુણો પણ આવે. આવા શિક્ષકોના સંસ્કારો ભવિષ્યની પ્રજા ઉપર કેવા પડે તે આપણે કલ્પી શકીયે છીએ. જ્યારે ને ત્યારે પૈસાની બૂમ પડે છે. પરંતુ બચાવ ખાતાનો ખર્ચ ઓછો કરી શકાતો નથી તે માટે જેમ ભારે કરવેરા નંખાય છે તે પ્રમાણે શિક્ષણ અને તેવાં બીજા પ્રજાપોષક ખાતાઓ માટે આ કરવેરાનો ઉપયોગ થવો જોઈયે. બિચારા શિક્ષકો પોતાની સ્થિતિ સુધારવા વર્ષોથી વિનંતિઓ કરે છે. પરંતુ કોઈએ તેમને દાદ આપી

હિ. છેવટે તેમણે હડતાળ પર જવાની ખબર સત્તાવાળાઓને મોકલી. તોએ તેમને દાદ મળી નહિ. અંતે તેઓએ ખરેખર હડતાળ પાડી. હવે એમના ઉપર આરોપ મુકવામાં આવે છે કે તેઓ પોતાના વિદ્યાર્થીઓનું ભવિષ્ય વિચારતા નથી. આ આરોપ ખોટો છે તે આરોપ તો સત્તાવાળાઓ ઉપર મુકવો જોઇયે. ટ્રામ, બસ, ટેલીફોન, કે પોસ્ટ ખાતાના માણસો હડતાળ ઉપર જવાની ધમકી આપે તો તેમની બાબત તરત ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે, અને તે બાબત લવાદી ઉપર લઇ જવામાં આવે છે. ત્યારે શિક્ષકોની બાબતમાં કેમ આ પ્રમાણે કરવામાં આવ્યું નહિ? એમ થયું હોત તો હડતાળ પડત નહિ. સમાજના નરનારીઓ, અને બચ્ચાંના વાલીઓએ સત્તાવાળા ઉપર દબાણ આણીને શિક્ષકોના પગાર વધરાવવા જોઇએ.

સ્વ. રૂક્ષ્મણી બ્હેન

સ્વ. રૂક્ષ્મણીબેન ઠાકોર ગુજરાતના એક વિખ્યાત કુટુંબમાં જન્મ્યાં હતાં. તેમના પિતાજી દિ. બા. અંબાલાલ સાકરલાલ દેસાઇ વડોદરાની વરીષ્ટ કચેરીના મુખ્ય ન્યાયાધિશ હતા. તે જમાનાના પ્રમાણમાં રૂક્ષ્મણીબેનને ઠીક કેલવણી મળી હતી. ૧૯૦૫ માં તેમના પુત્રી ગં. સ્વ. સુલોચનાબેન બાળવયમાં વિધવા થયાં. તે વખતની સામાજિક સ્થિતિને અવગણીને રૂક્ષ્મણીબેને નક્કી કર્યું કે સુલોચના બેનનું જીવન ઘરને ખુણે ન વિતાવતા કોઈ સેવા કાર્યમાં રોકાવું. તેમણે તે માટે સરસ્વતી મંદિરની સ્થાપના વિધવાઓના શિક્ષણ માટે કરી. તે વખતે તેમાં એકજ બેન દાખલ થયાં. હિંમત ન હારતાં માતા અને પુત્રી પોતાના નિયોજીત કાર્યમાં મંડ્યાં રહ્યાં. પરિણામે સરસ્વતિ મંદિરમાંથી અમદાવાદ વનિતા વિશ્રામથી ભવ્ય સંસ્થા ઉદ્દભવી, અત્યારે અમદાવાદ વનિતા વિશ્રામને અંગે વિધવાશ્રમ, કન્યા વિદ્યાલય જેમાં ઇંડીયન વિમેન્સ યુનિવરસીટીની મેટ્રીક સુધીનું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે તે અને કન્યાઓ માટેની પ્રાથમિકશાળા ચાલે છે. સંસ્થાને પોતાનું મકાન છે અને અત્યાર સુધીમાં હજારો કન્યાઓએ તેનો લાભ લીધો છે. સ્વ. રૂક્ષ્મણીબેન અને ગં. સ્વ. સુલોચનાબેન જેવાની મહેનતથી સ્ત્રી શિક્ષણના કાર્યને ઘણો વેગ મળ્યો છે. ગં. સ્વ. સુલોચનાબેન અમદાવાદ વનિતા વિશ્રામના વ્યવસ્થાપકપદેથી હમણાંજ નિવૃત્ત થયાં છે. ગુજરાતમાં સ્ત્રી કાર્યકર્તાથી ખોટ હોવાથી આપણે આશા રાખીશું કે સુલોચનાબેન પોતાના અનુભવનો લાભ નિવૃત્ત થયાં છતાંયે વનિતા વિશ્રામને આપશે. ગં. સ્વ. રૂક્ષ્મણી બેન તો એક્યાસી વર્ષની પ્રાકટ વયે ગુજરી ગયાં છે. તેમણે કરેલા કાર્ય ઉપરથી અન્ય બેનો ઉત્સાહીત થઇ કાંઈ ને કાંઈ કાર્ય કરશે એવી આશા છે.

વડ પૂજન

રાસ.

ચાલો બ્હેની, ચાલો બ્હેની,
ચાલોરે આજ વડલા પૂજનીએ.

પૂજન થાળી ગ્રહીને બ્હેની,
નવાં નવાં વસ્ત્ર પ્હેરીને;
ચાલો વડલા પૂજનીએ.

દેવ મનાયે વડવૃક્ષ બ્હેની;
આશીષ લેવા દેવની રે;
ચાલો વડલા પૂજનીએ.

સાવિત્રીએ પૂજ્યા બ્હેની,
મરતાં ઉગાર્યા પ્રિતમજી રે;
ચાલો વડલા પૂજનીએ.

આપણે સૌ એ પુજીએ બ્હેની,
રક્ષા કાજ પ્રિયતમની રે,
ચાલો વડલા પૂજનીએ.

—સૌ. અનસૂયા ભટ્ટ. (વાઘોડિયા)

ફાઇનલની બાળાઓ માટે

કન્યાઓ માટેની પ્રાથમિક શાળાંત
પ્રમાણ પત્રની પરીક્ષાના

ભાષાના પ્રશ્નો

સને ૧૯૪૦ થી ૧૯૪૪ સુધી ઉત્તરો સાથે.

તૈયાર કરનાર.

પ્રેમ યોગી.

કિંમત આના દશ

— મળવાનું સ્થળ —

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમશારોડ, અમદાવાદ.

સ્ત્રીબોધ

સને ૧૯૪૬ નું ભેટ પુસ્તક

વીરનાં તેજ

લેખક : કેશવલાલ ચ. પટેલ.

સિદ્ધરાજ મહારાજને ત્યાં જગદેવ પરમાર પોતાની ફરજ બજાવે છે. તે ઐતિહાસિક રસમય નવલકથા.

છાપવા માટે આપી છે

તૈયાર થયે જાહેર કરીશું, ગ્રાહકોએ ભેટ માટે ઉતાવળ કરવી નહિ.

મંત્રી.

મુંબઈની સ્કૂલ-કમિટિનાં પ્રથમ સ્ત્રી-સેક્રેટરી

કુ. કપિલાબહેન ખાંડવાલા

શ્રી શિવરામ બેન્દ્રે

'**લગ્ન** કરવાથી સ્ત્રીના જાહેરજીવનમાં વિક્ષેપ પડે છે એવું નથી, કારણ કે પરિણીત સ્ત્રીઓ કોઈ પણ ધંધામાં-ખાસ કરીને પ્રાથમિક શિક્ષણના વ્યવસાયમાં-વધુ કાર્ય કુશળતા બતાવી શકે છે. મુંબઈ મ્યુનિસિપાલિટીની પ્રાથમિક શાળાઓમાં નોકરી કરતી અનેક પરિણીત શિક્ષિકાઓના સંસર્ગમાં હું છેલ્લાં ચાર વર્ષ દરમિયાન આવી છું; પરંતુ પુરુષ-શિક્ષકો કરતાં કોઈ પણ રીતે ઉતરતી પંક્તિનું કામ આ શિક્ષિકાઓ કરી શકે છે, એવું મારા જોવામાં આવ્યું જ નથી; છતાં સાથે સાથે એક વાત એટલી જ સ્પષ્ટ છે કે, ઘરસંસાર, બાળકોનો ઉછેર અને નોકરી વગેરે જવાબદારીઓ સ્ત્રીઓ એકી સાથે ઉઠાવી શકે નહિ.' ઉપરના શબ્દો કુ. કપીલાબહેન ખાંડવાળાની એક પત્રકારે મુલાકાત લેતા તેમણે ઉચ્ચાર્યા હતા.

"પણ એનો કોઈ ઉપાય છે કે નહિ?"

કપિલાબહેને જવાબ આપ્યો: "આ પ્રશ્નને જરા જુદી રીતે જોઈ સમજી વિચારવો જોઈશે. સ્ત્રી વિરૂદ્ધ પુરુષની વાત નથી; તો પણ સમાજે આ બધી ઈતર જવાબદારીઓમાંથી એક જવાબદારી ઓછી કરવી જોઈએ અને તે બાળકોની નોકરી કરતી જે શિક્ષિકાઓ પોતાનાં બાળકને અભણ બાઈ-નોકરના હાથમાં મૂકીને નોકરીએ જાય છે, તેનું ચિત્ત કામમાં સ્વાભાવિક રીતે યથાસ્થિત ચોંટી શકે નહિ. બાળમંદીર, નર્સરી વગેરે સંસ્થાઓ વધવી જોઈએ, માત્ર નોકરી કરતી સ્ત્રીઓને જ નહિ, પરંતુ જાહેર પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેનારી સ્ત્રીઓ ને બીજી અનેક સ્ત્રીઓ ને એથી ફાયદો થયા વિના નહિ રહે. ઘર સંસારનો ભાર પણ તેને માથેથી ઓછો કરવો જોઈએ. આ દેખાય છે તેટલું કઠણ નથી. સમાજ જો પ્રયત્ન કરે તો એ સહેલાઈથી થઈ શકે છે. યુરોપનાં દેશોમાં—ખાસ કરીને સોવિયેટ રશીયામાં—આવી સગવડ સ્ત્રીઓને સમાજ-સેવા કરવામાં કેટલી સરળતા [illegible] છે તે મેં મારી નજરે જોયું છે.'

આવા ઉમદા વિચારો ધરાવનાર કુ. કપિલાબ[illegible] ખાંડવાળાનો જન્મ મુંબઈમાં ૧૯૦૭માં થયો [illegible] તેમના પિતા સ્વ. તુળજારામ ખાંડવાળા પ્રતિ[illegible] ડૉક્ટર હતા. તેમણે સ્ત્રી શિક્ષણ પ્રત્યે સારો [illegible] રાગ હતો. કપિલા બહેનને પોતાની માતાએ ઘર[illegible] ગુજરાતી અંગ્રેજી લખતાં વાંચતાં શીખવી દીધું [illegible] ઘરમેળે શિક્ષણ લીધું હોવાથી તેમણે ટયુટોરિયલ [illegible] સ્કૂલ દ્વારા મેટ્રીક્યુલેશન પરીક્ષા પસાર કરી ને તે[illegible] એલ્ફીન્સ્ટન કૉલેજમાં જોડાયાં. ત્યાં તેમણે અર્થશા[illegible] ને ઈતિહાસ લઈ ૧૯૨૮માં બી. એ. ઓનર્સ પરીક્ષા પસાર કરી. કેળવણી ખાતામાં કામ કરવા હોંશ ને ઉત્સાહ તેમનામાં નાનપણથી જ હોવા ૧૯૩૦માં તેમણે બી. ટી.ની પરીક્ષા પસાર કરી

પોતાનાં શિક્ષણનો ખર્ચ તેમણે ટયુશન દ્વા[illegible] ને સ્કોલરશીપ દ્વારા મેળવ્યો હતો.

શિક્ષણ શાસ્ત્રનો વધુ અભ્યાસ કરવા માટે ઇંગ્લે[illegible] જવાનો વિચાર તેમના મનમાં લાંબા વખતથી ઘોળા[illegible] કરતો હતો. એવામાં બર્મિંગહામ યુનિવર્સિટી (યુ. એસ[illegible] તરફથી 'લેન્ડી બારબર સ્કોલરશીપ' મળી શકે એવી માહિતી ભાગ્યયોગે તેમને મળી. એટલે તેમ[illegible] ઇંગ્લૅંડ જવાનો વિચાર પડતો મૂકી આ સ્કોલરશી[illegible] મેળવવા અરજી કરી. ત્યાંથી સંમતિ મળતાં અભ્યા[illegible] કરવા માટે તે ૧૯૩૦માં અમેરિકા રવાના થયાં. જુ[illegible] ૧૯૩૧માં તેમણે સોશ્યોલોજી અને એજ્યુકેશન લઈ એમ. એ.ની ડીગ્રી મેળવી. ઈ. સ. ૧૯૩૧-૩૨[illegible] તેમણે એલીઝાબેથ ગેમ્બલ ફેલોશીપ મેળવી. 'ન્યુયો[illegible] સ્કુલ ઓફ સોસીયલ વર્ક'માં કામ કર્યું. ત્યાં તેમ[illegible] સામાજીક કાર્યકર્તા મંડળો દ્વારા જાત જાતના અનુભ[illegible] મળી ગયાં. અહીં તેમને લગભગ અઢી વર્ષ રહેવું પ[illegible] તેમ હતું. પરંતુ માત્ર પદવી મેળવીને દેશમાં પાછાં ફર[illegible] વાનો તેમનો વિચાર ન હતો. 'યુરોપ અમેરિકાન[illegible] શિક્ષણ સંસ્થાઓનું નીરિક્ષણ કર્યા સિવાય પાછાં ન[illegible] ફરવાની તેમની તીવ્ર ઇચ્છા હતી.

યુરોપના પ્રવાસના વિચાર સાથે જ પૈસાનો પ્રશ્ન સામે આવીને ઉભો રહ્યો. તેથી પૈસા ભેગા કરવા તેમણે અમેરિકામાં ટેલીફોન ઓપરેટરની, સેક્રેટરીની, વગેરે અનેક નોકરીઓ કરી ઘેરથી આણેલા પૈસા ને સ્કોલરશીપથી જેમતેમ શિક્ષણ ખર્ચ ચલાવ્યું પરંતુ યુરોપ પ્રવાસના ખર્ચ માટે તેમને ખૂબ ખર્ચ કરવો પડયો. નોકરી સિવાય ભાષણો દ્વારા પણ થોડા ઘણા પૈસા તેમને મેળવવા પડયા હતા.

અમેરિકામાં શિક્ષણ પૂરું કરી, એમ. એ ની પદવી પ્રાપ્ત કરી તેઓ યુરોપ ગયા ત્યાં તેમણે ઈંગ્લેંડ, ફ્રાંસ, જર્મની, સ્વીટઝરલેંડ, ઇટલી વગેરે દેશોની શિક્ષણ-સંસ્થાઓની મુલાકાત લીધી; પણ એથી તેમને સંતોષ થયો નહિ. માનવજીવન સાથે અભિનવ પ્રયોગ કરનાર સોવિયેટ રશિયાની શિક્ષણ-સંસ્થાઓની મુલાકાત વિના પોતાની કામગીરી અધૂરી રહે છે એમ તેમને લાગ્યુ એટલે તેઓ રશિયા ગયાં. ત્યાં શિક્ષણ ક્ષેત્રમાં થએલી પ્રગતિ અને ત્યાંનાં શિક્ષણનું દૃષ્ટિબિંદુ જોઈ તેમને ઘણો આનંદ અને કુતુહલ થયાં. તેથી જ શિક્ષણ વિષે તેઓ કહે છે :

'શિક્ષણ પ્રત્યે આવી સ્નેહ, આવી તલ્લીનતા અને શ્રદ્ધાવાળા શિક્ષકો મારા આખા પ્રવાસ દરમિયાન કોઈ પણ સ્થળે જોવામાં આવયાં નથી. શિક્ષણના ધંધા પ્રત્યે પ્રેમ હોવાથી જ શિક્ષકોનો ધંધો કરનાર ત્યાં જોવામાં આવે છે. અમેરિકા કે યુરોપમાં કોઈ પણ સ્થળે આવુ જોવામાં આવતું નથી. શિક્ષકોના ધંધાની પવિત્રતા અને જવાબદારીનું ભાન સોવિયેટ રશિયાના શિક્ષકોને જેટલા પ્રમાણમાં હોય છે તેટલું ભાન બીજે કોઈ પણ સ્થળે જોવાણું આવતું નથી. દરેક વ્યક્તિને પોતપોતાને અનુકૂળ ધંધો નોકરી મળવાની સગવડને લીધે શિક્ષકના ધંધાને માટે

ખણવાથી કાંઈ લોહીની અશુધ્ધિ નાબુદ થશે ?

જરાય નહિ. ફોલ્લીઓ, ખુજલી, ધાધર અને આવાં બીજાં રક્તની અશુધ્ધિને લીધે ઉત્પન્ન થતાં ચામડીના દર્દો ઉપર રક્તદોષાંતક વાપરો. તેમાં રહેલાં આયુર્વેદના ઔષધો રક્તને શુધ્ધ કરે છે અને ગમે તેવી રીતે લોહીમાં દાખલ થએલી અશુધ્ધિને સદંતર નાબુદ કરે છે વળી તે જમવાની રૂચિ ઉત્પન્ન કરે છે તેમજ પાચનક્રિયામાં સહાય કરે છે.

રક્તદોષાંતક

આયુર્વેદાશ્રમ ફાર્મસી લીમીટેડ, અહમદનગર

AY 67—Gujarati

અયોગ્ય હોય એવો કોઈ શિક્ષક મારા જોવામાં આવ્યો નથી."

કપિલાબહેનને નાનપણથી જ સમાજ-સેવાનો શોખ છે, અને મદદનીશ શિક્ષકના ધંધાદ્વારા જ વધારેમાં વધારે સમાજસેવા થઈ શકે એમ લાગવાથી જ તેમણે ધંધો સ્વીકાર્યો. મુંબઈમાં એવી એક સ્ત્રી સંસ્થા નથી જેનો કપિલાબહેન સાથે કોઈ ને કોઈ રીતે સંબંધ ન હોય

અમેરિકાથી પાછા ફર્યાં બાદ, સમાજસેવિકા તરીકેની પોતાની કારકીર્દિ તેમણે અમેરિકન મિશન દ્વારા શરૂ કરી. ત્યાં છ મહિના કામ કર્યા પછી સેવા-મંડળ નામની સંસ્થામાં કામ શરુ કર્યું. પોતાના શિક્ષણનો લાભ પોતાની બહેનોને આપી શકાય એ હેતુથી ૧૯૪૧ માં તેમણે વનિતાવિશ્રામ હાઇસ્કુલમાં મદદનીશ શિક્ષિકા તરીકે કામ કરવા માંડ્યું. તે પછી એ જ સંસ્થાની પ્રાથમિક શિક્ષકોની ટ્રેનિંગ કોલેજના પ્રિન્સિપાલ તરીકે કેટલાક વર્ષ કામ કર્યું હતું. અમેરિકા ગયા પહેલાં તેમણે મુંબઈની સેવાસદન સોસાયટી, સેસ્યલ વર્કસ સોસાયટી વગેરેમાં કામ કર્યું હતું. લગભગ એક વર્ષ સુધી રેશનાલીસ્ટ એસોસિએશનના સેક્રેટરી તરીકે કામ કર્યું હતું. તેમજ 'નેશનલ કાઉન્સિલ ઓફ વિમેન્સ ઇન ઇંડિયા' તરફથી નીકળતી પત્રિકાના સંપાદિકા તરીકે તેમણે લગભગ દોઢ-બે વર્ષ કામ કર્યું, મુંબઈ સરકારની પ્રૌઢ શિક્ષણ સમિતિમાં, હિંદુસ્તાન સ્કાઉટ એસોસિયેશનમાં અને યુનિવર્સિટીની સેનેટમાં છેલ્લા ચાર વર્ષથી તેઓ કામ કરે છે.

પરંતુ તન, મન, ધનથી પોતાની 'માનેલી સંસ્થા અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદ જ છે. આ સંસ્થાની મુંબઈની એક શાખાના તેઓ સેક્રેટરી છે.

૧૯૩૭ માં ટોકિયો ખાતે મળેલી 'આંતરરાષ્ટ્રીય શિક્ષણ પરિષદ'ના પ્રતિનિધિ તરીકે હાજર રહેવાની તેમને તક મળી હતી. આ તકનો લાભ લઇને દોઢ મહિનાના પ્રવાસ દરમિયાન તેમણે જાપાનની અનેક શિક્ષણસંસ્થાઓની મુલકાત લીધી હતી. એ વિષે તેઓ કહે છે, 'જાપાનમાં શિક્ષણની પ્રગતિ ભલે ગમે એટલી થઇ હોય, છતાં એની પ્રગતિ ને એનો પ્રકાર જોતાં મનમાં ચીડ ચડ્યા સિવાય રહેતી નથી. ખોટા દેશાભિમાનની છાપ બાળકોનાં કુમળાં મગજ પર પાડવામાં આવે છે. 'મિકાડો ખાતર મરવું' એ જ શિખવાય છે. સ્ત્રીઓ તરફની તેમની દૃષ્ટિ પણ વિચિત્ર હોય છે. સ્ત્રીઓને તે માત્ર સ્ત્રી હોવાથી જ કોઇ પણ જવાબદારીવાળી જગ્યા પર નીમવામાં આવતી નથી. લાયક હોય એવી કોઇ પણ શિક્ષિકાને મુખ્ય શિક્ષિકાની જગા કદી પણ આપવામાં આવતી નથી. એક જ સરખી જગા પર એક સ્ત્રી ને એક પુરુષ કામ કરે તો સ્ત્રીનો પગાર ઓછો હોય. કમનસીબની વાત તો એ છે કે, જાપાની સ્ત્રીઓ પ્રત્યે આવી ઉદાસીનતા બતાવવા છતાં તેમના મગજ પર પુરુષોના શ્રેષ્ઠત્વની છાપ દૃઢ થએલી હોય છે. એ કરતાં મારો ચીનનો અનુભવ નિરાળો જ છે. કેટલીક બાબતોમાં તો અમેરિકા કે ઇંગ્લેંડમાં પણ જે સ્વાતંત્ર્ય સ્ત્રીને મળતું નથી તે ચીની સ્ત્રી ભોગવે છે. અનેક ખાતાઓમાં મુખ્ય અધિકારી તરીકે ચીની સ્ત્રીઓને કામ કરતી મેં જ્યારે જોઇ ત્યારે મને ભારે નવાઈ લાગી હતી. ચીનનું વાતાવરણ મને એકંદરે અમેરિકન ઘાટિનું જણાયું. એક વસ્તુ મને ખૂબ જ ગમી ગઇ અને તે શિક્ષક ને વિદ્યાર્થીઓના ચહેરા પર રમતું આનંદ-હાસ્ય.'

મુંબઈ મ્યુનિસિપાલીટીની સ્ત્રી શિક્ષિકાઓ સાથે તેમને ઘણીવાર સંસર્ગમાં આવવાનું થાય છે, સ્ત્રીઓ શિક્ષણ કાર્યમાં સુંદર રીતે કામ કરી શકે છે એવો

તમે 'સ્ત્રીબોધ'ના ગ્રાહક નથી? આજે જ ગ્રાહક બનો
વાર્ષિક લવાજમ દેશમાં રૂ. પાંચ. પરદેશ: દશ શીલીંગ (૬-૮-૦)
'સ્ત્રીબોધ' કાર્યાલય, પીરમશારોડ, અમદાવાદ.

તેમનો અનુભવ છે. પરંતુ એક વાત તેમને હંમેશાં ખટકે છે તે એ કે, શિક્ષિકાના ધંધામાં પગાર સારો મળતો હોવાથી પોતાની યોગ્યતા વિના અનેક સ્ત્રીઓ શિક્ષિકાનો ધંધો સ્વીકારે છે. એમનામાંથી કેટલીક સંતોષકારક કામ ન બતાવી શકે એમાં આશ્ચર્ય નથી. તે જ રીતે પ્રાથમિક શિક્ષક માટેના બે વર્ષની તાલીમ અધૂરી લાગે છે, એ કરતાં શિક્ષિકાના અભ્યાસક્રમની કક્ષા વધારવી જરૂરી લાગે છે.'

'શિક્ષણખાતાનો બધો કારભાર સ્ત્રીઓ જવાબદારીપૂર્વક ઉઠાવી શકે કેમ?' એ પ્રશ્નના જવાબમાં કપિલાબહેન જણાવે છે કે 'મને એ વિષે પૂરો વિશ્વાસ છે.'

શિક્ષણશાસ્ત્રના વિષે તેમણે ખૂબ વાંચ્યું છે. જુદા જુદા દેશોની શિક્ષણસંસ્થાઓ જોઈ છે. મુંબઈ મ્યુનિસિપલ સ્કૂલ્સ કમિટીના સેક્રેટરી હોઈ તેમને શિક્ષણક્રમનો સુંદર અનુભવ છે. આ નજરે યુદ્ધોત્તર શિક્ષણ યોજના માટે પ્રસિદ્ધ થએલ સાર્જન્ટ કમિટીના હેવાલ વિષે તેઓ કહે છે કે, 'એ યોજના યોગ્ય રીતે અમલમાં આવે તો તેથી હિંદની કેળવણી વિષયક પ્રગતિ ઝડપી બની શકે એમાં શંકા નથી. પરંતુ એ કામ રાષ્ટ્રિય સરકાર દ્વારા જેવું થાય તેવું પરદેશી સરકાર દ્વારા થાય કે કેમ એ શંકાસ્પદ છે. તે જ રીતે તેમાં ચાળીસ વર્ષની જે સમયમર્યાદા છે તેને વીસ પચીસ વર્ષમાં સહેલાઈથી આણી શકાય. એકંદરે આ યોજના મને પ્રગતિશીલ લાગે છે.'

મુંબઈ મ્યુનિસિપલ કમિટીના પહેલા સ્ત્રી-સેક્રેટરી તરીકે તેમને સંબોધતા કપિલાબહેને જણાવ્યું હતું કે, 'આ માન એક સ્ત્રીને મળવા બદલ મને જરૂર અભિમાન થાય છે, પણ પુરુષો કરતાં સ્ત્રીઓ ઉતરતી છે એ માન્યતા હજુ હિંદમાં ઘર કરી રહી છે તેનું શું?

એક સ્ત્રીના હાથ નીચે કામ કરવામાં જ આજે ૧૯૪૬ માં પણ પુરુષોને બેહુદું જણાય છે. એ સાંભળીને આશ્ચર્ય થશે, પરંતુ એ મારો દુઃખદ અનુભવ છે.'

સ્ત્રીઓનું વ્યક્તિત્વ

સ્ત્રી તે મનુષ્ય વ્યક્તિ નથી, પરંતુ બીજાને આશ્રયે રહેવા, બીજામાં સમાઈ જવા સરજાએલી છે, એ માન્યતા જગતભરમાં થોડે ઘણે અંશે વ્યાપેલી છે. જેમ જેમ તેમનામાં જાગૃતિ આવતી જાય છે તેમ એ ભાવના હઠાવવા તેઓ મથે છે. આ માન્યતાના પ્રતીક રૂપે સ્ત્રી લગ્ન કરે એટલે પતિમાં અને તેના કુટુંબમાં સમાઈ ગયેલી ગણાઈ તેનું નામ બદલાય એટલે કે અટક Surname તો બદલાય પરંતુ ઘણી કોમો અને સ્થળોમાં બાઈનું નામ પણ નવું આપવામાં આવે છે. અમારી એક મંડળીમાં સભ્યોનાં નામ વાંચવામાં આવતાં એક પ્રસંગે 'વિમળા જોશી' એમ સાંભળી આંચકો લાગ્યો. વિમળા થોડા જ વખતપર સ્વર્ગવાસી થએલી. પૂછપરછ કરતાં જણાયુ કે વિમળાના મૃત્યુ પછી એકાદ માસમાં તેના પતિએ ફરી લગ્ન કરેલું અને તેમની કોમના રિવાજ મુજબ જે કન્યા સાથે લગ્ન થયું, તેને આગળની પત્ની વિમળાનું નામ અપાયું ને જોશી અટક તો આવે જ એટલે જાણે કે વિમળા જોશી મરણ પામી જ નથી, નવી જે કોઈ બાઈ આવી તેને સ્વવ્યક્તિત્વ હોય જ નહિ તેમ તે વિમળા જોશી બની ગઈ!

બહેનોને પણ આ સ્વત્વ ડુબી જવામાં કાંઈ લાગતું નથી. તેઓ તો હર્ષથી પુલાઈ નામફેર અટકધારણ કરવામાં ગર્વ માને છે—એ પણ બલિહારી છે.

જૂના સમયમાં કુટુંબોનું જે પ્રકારનું મહત્ત્વ હતું, તેને લઈને કુટુંબમાં આવનારી નવવધૂ કુટુંબમાં ભેળાઈ જતી અને કુટુંબ જ સમાજનું એકમ હતું. તે વખતમાં તેની જરૂર હશે, પરંતુ સ્ત્રીઓને એમ તો હવે લાગવું જ જોઈએ કે વ્યક્તિત્વ ડુબાડી દેવામાં વિશેષ કર્તવ્યપરાયણતા આવી જતી નથી. નામ ને અટક ધારણ કરવાં છતાં કુટુંબને બેવફા નીવડનાર ઘણી સ્ત્રીઓ હશે. મુખ્ય વસ્તુ હૃદયની લાગણી છે, જે વડે નવા કુટુંબ કે પતિપરાયણતાની ભાવના પ્રજ્વલિત રહે છે. સ્ત્રીઓ આ સંબંધે વિચાર કરે એ આશા છે. વિ. ર. મી.

સ્ત્રી સમાચાર

બંગાળના માજી ગવર્નર સર સ્ટેનલી મેકસન પર ગોળીબાર કરવા બદલ ૧૦ વર્ષની સજા ભોગવી ટુંક વખત પર જેલમાંથી છુટા થયેલાં શ્રી. વીણાદાસ કોંગ્રેસ ઉમેદવાર તરીકે કલકત્તા સ્ત્રી મતદાર વિભાગમાંથી બંગ ધારાસભામાં બીન હરીફ ચૂંટાયા છે.

×

પંડિત જવાહરલાલ નહેરૂનાં ભાણેજ કુ. ચંદ્રલેખા અમેરિકાથી લંડન આવી પહોંચ્યાં છે, ને હિંદ જતાં પહેલાં તેઓ થોડાક દિવસ લંડન રોકાશે.

×

શ્રી મહારાણી શાન્તાદેવી ટોકીઝની ઉદ્‌ઘાટન ક્રિયા થોડા દિવસ પહેલાં શ્રી રાજકુમારી અક્કારાજેના વરદ હસ્તે થઈ. બાળા સાહેબ પ્રધાને પ્રાસંગિક ભાષણ કર્યું હતું. મહેમાનોને ચાલુ ચિત્રપટ બતાવવામાં આવ્યું હતું.

×

અત્રે. નાં. (અમદાવાદમાં) એક ઔદીચ્ય બ્રાહ્મણ સ્ત્રીએ તેની બહેનના ઓરમાન પુત્રાન પુત્ર સાથે લગ્ન કર્યાં છે. આ યુવાનને પત્ની તથા પુત્ર પણ છે.

×

આઝાદ ફોજને જંગી નાણાંકીય મદદ કરનાર ગુજરાતી બહેન

શ્રીમતી હીરાબાઈ બેટાઈ જેમણે બર્માની હિંદી આઝાદી ચળવળ માટેના ફંડમાં નાણાં આપનારી સ્ત્રીઓમાં સૌથી મોટી રકમ આપી હતી અને નેતાજી સુભાષ બોઝ તરફથી તેમને 'સેવકે હિંદ'નો ચાંદીનો ચંદ્રક મળ્યો હતો.

બર્મામાં હિંદની આઝાદીની લડત ચલાવવા માટેના ફંડમાં કદાચ સૌથી મોટો ફાળો આપનાર સ્ત્રી દાતા અત્યારે કલકત્તામાં છે. શ્રીમતી હીરાબાઈ બેટાઈ કે જેઓ તાજેતરમાં બર્મામાંથી હિંદ ખાતે આવી પહોંચ્યાં હતાં તેમણે પોતાનાં બધાં જ સોના ચાંદીના ઘરેણાં, કેટલાક લાખ રૂપિયાની કિંમતના હીરા માણેક તથા ૫૨૦૦૦ રૂપિયા રોકડા આઝાદ હિંદ ફોજ ફંડમાં આપ્યા હતા. વળી તેમણે બર્મામાં ઝાંસીની રાણી રેજીમેન્ટની રચનામાં ઘણો મોટો ફાળો આપ્યો હતો કાયમત ખાતેના હિંદી સ્વાતંત્ર્ય લીગની મહિલા શાખાના પ્રમુખ તરીકે તેઓ બધો જ સમય હિંદી સ્ત્રીઓની ભરતી કરવામાં ગાળતાં. તેમની સેવાઓની કદરમાં નેતાજી શ્રી. સુભાષચંદ્ર બોઝે આઝાદ હિંદની કામચલાઉ સરકાર દિનના ઉત્સવ પ્રસંગે તેમને સેવકે હિંદનો રૂપાનો ચાંદ એનાયત કર્યો હતો.

×

૧૯૪૨ની લોકક્રાંતિ વેળા મદ્રાસ પ્રાંતની એક મહિલા, શ્રીમતી ભારતીદેવી વિષેના કેસમાં હમણાં પાંચ સાક્ષીઓની તપાસ લેવાતાં ચોંકાવનારી વિગતો બહાર આવી છે. તોફાનોની શરૂઆતમાં પોલીસ પાર્ટીએ ભારતદેવીને ઘેર આવી તેના પતિ માટે પૂછ્યું. તેને ખબર ન હોવાથી પોલીસે તેને સતાવી. અને બાળકને લાત મારી. તેની આબરૂ લુંટવામાં આવી હતી. આઠ દિવસ સુધી તેના બાળકને અટકાયતમાં નાખવામાં આવેલું જે જુલમને લીધે પાછળથી મૃત્યુ પામેલું હતું. નિરાધારપણાને લઈ આ વિગત ભારતદેવી સત્તાવાળાને પહોંચાડી શકી ન હતી. તદુપરાંત પોલીસે તેના ત્રણ મકાનો અને અનાજને બાળી મૂક્યા હતાં. તેના દિયરનું માથું મુડાવી, તેને ગધેડે બેસાડી બારણે બારણે ફેરવવામાં આવ્યો હતો. અને લોકોને તેના પર છાણ ફેંકવાની ફરજ પાડવામાં આવી હતી. ઘર બાળતી વખતે ભારતીએ વિરોધ કરેલો તેથી તેને આગમાં ફેંકવાની ધમકી પણ આપવામાં આવી હતી.

×

થોડા દિવસ પર મુંબાઈની રહીશ બાઈ હિલ્લા ફરામરોજ બડીવાળીને સુરત રેશન વિસ્તારમાં ચોખા, ઘઉં વગેરે કુલ ૧૯ રતલ વજનનું અનાજ વગર રજાએ લાવવા બદલ ૩૦ રૂ. દંડ અથવા બે અઠવાડિયાની કેદની સજા કરવામાં આવી છે.

×

યુદ્ધ કામગીરીમાંથી મુક્ત થતી સહાયક દળની સભ્યાઓને નાગરિક જીવનમાં પુનઃ સ્થાપિત કરવા તેમજ તેમને કામ ધંધે લગાડવાની યોજનાઓ તૈયાર કરવાનું મંજુર ખાતાના પુનર્વસવાટ અને વ્યવસાય નિયામકને સોંપવામાં આવ્યું છે. વ્યવસાય વિનીમય કેન્દ્ર દ્વારા વધુ વિસ્તરીત ઢબની તાલીમની સગવડના અને વ્યવસાય અંગે વધુ સહાયનો તેમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

દિલ્હી, કલકત્તા, મુંબઈ, મદ્રાસ, નાગપુર, પટના લખનૌ, કરાંચી અને લાહોરના વિભાગીય વ્યવસાય વિનીમય કેન્દ્રો ઉપર સ્ત્રીઓ માટે એક ખાસ શાખા ખોલવામાં આવી છે આ શાખાઓ સ્ત્રી સહાયક વ્યવસ્થાપકોની દેખરેખ નીચે રહેશે.

શરૂઆતમાં ૭ તાલીમ કેન્દ્રો ઉપર યુદ્ધ કામગીરીમાંથી મુક્ત થયેલી સ્ત્રી સહાયક દળની સભ્યાઓ કારકુની, વ્યાપારીક, ઘર ગથ્થુ અને હુનર ઉદ્યોગને લગતી પોતાની અંગત જરૂરિયાત અને કુશળતા મુજબની તાલીમ મેળવશે આ તાલીમનું ધ્યેય આ બાળાઓને સરકારી કે ખાનગી નાગરિક જીવનમાં પ્રવેશવા માટે તૈયાર કરવાનું છે.

સુવિખ્યાત ખાનગી સાહસો સાથે ગોઠવણ કર્યા મુજબ યુદ્ધ કામગીરીમાંથી મુક્ત થતી મર્યાદીત સંખ્યાની સ્ત્રી સભ્યાઓને સૌંદર્યવૃદ્ધિ, ફોટોગ્રાફી, વી. વીષે ખાસ તાલીમ આપવામાં આવશે.

×

શ્રી. સવિતાબ્હેન મહેતા તથા લક્ષ્મીબાઇ ઉપાસનીના પ્રયાસથી નંદરબારમાં મહિલા મંડળ સ્થાપ્યુ. તેના પ્રમુખ શ્રી. સવિતાબ્હેન ગોખલે ચુંટાયા છે.

×

વેજલપુરમાં શ્રી. કાંતીલાલ બાકરોલાએ પોતાની પત્ની, ત્રણ પુત્ર અને બે પુત્રીઓ હયાત હોવા છતાં બીજીવાર લગ્ન કર્યાં.

×

મુંબઇના જાણીતા દક્ષિણી સોલીસીટર શ્રી. એમ. બી. મડગાંવકરના પુત્રી શ્રી. કુસુમ બહેને સર પુરશોત્તમદાસના દૌહિત્ર શ્રી. રમેશ સરૈયા સાથે આંતરજ્ઞાતિય લગ્ન કર્યાં.

×

લખનૌ મધ્યસ્થ ધારાસભા માટે શ્રી. વિજ્યાલક્ષ્મી પંડિત બીનહરીફ ચુંટાયાં. મીરતમાં શ્રી. પ્રકાશવતી સુદન બીનહરીફ ચુંટાયાં.

×

પાલીતાણામાં શારદા મહિલા વિદ્યાલયના આશ્રયે પ્રસુતિ શાસ્ત્રનું જ્ઞાન આપવા માટે નવો વર્ગ ખોલાયો છે તેની ઉદ્‌ઘાટન ક્રિયા પ્રસંગે ના. મહારાણી સાહેબે હાજરી આપી હતી.

×

સુરતના જાણીતા સ્ત્રી-કેળવણીકાર કુમારી આલા ધનજીશાહ કુપર જેઓ ભરૂચની મોટલાંબાઇ વાડિયા ગર્લ્સ હાઇસ્કુલના આચાર્ય તરીકે કામ કરતાં હતાં તેઓ હાલ આસપી પૂનાની પ્રખ્યાત હુઝુર ગર્લ્સ હાઇસ્કુલનાં પ્રિન્સિપાલ નિમાયા છે. આ સ્થાને આ અગાઉ અંગ્રેજ કેળવણીકારોની જ નિમણુંક થતી હતી.

×

કરાંચીમાં સિંધ કોલેજમાં ભણતી પારસી બાળા આલામે મુસ્લીમ ધર્મ સ્વીકારી, હમીદી નામ રાખી નુરમહંમદ સાથે નીકા પઢયા.

×

શ્રીમતી સરોજીની નાયડુને ડોક્ટર ઓફ લીટ્રેચરની ડીગ્રી આપવાની વાત ચાલે છે.

×

આણંદના કોંગ્રેસી કાર્યકર શ્રી પા. ત્રિભોવનદાસ હિરાભાઈનાં પુત્રી વિમળાબેનનું લગ્ન પલાણાના પા. મોહનભાઇ સાથે સામાજિક કુરિવાજોને દફનાવી બહુજ સાદાઇથી અને જુજ ખર્ચે તા. ૫-૬-૪૬ ના રોજ પૂજ્ય રવિશંકર મહારાજના આશીર્વાદ હેઠળ થયાં હતાં. ચરોતરની લેઉવા પાટીદારની જ્ઞાતિમાં કોઇપણ જાતના લેવડ કે દેવડ, પરઠણ કે પીઠી, જાન કે દાપાં, વરઘોડો કે મગેરા, વરસામો કે જમણવાર–આ બધાં અનિષ્ઠ સિવાયનાં તદ્દન સાદાં લગ્ન વર તેમજ કન્યા પક્ષ તરફથી કરવામાં આવ્યાં હતાં. દંભી પાટીદાર જ્ઞાતિમાં ઉંડાં મૂળ કરી રહેલા કુરિવાજોને નાબુદ કરનાર આ સુધારક દંપતીને અમારા ધન્યવાદ છે.

×

કેપ્ટન લક્ષ્મી હિન્દમાં

આઝાદ હિંદ ફોજનાં ડૉકટર લક્ષ્મી સ્વામીનાથન શાહી વિમાની દળના એક વિમાન દ્વારા તા. ૩ જુનના રોજ કલકત્તા આવી પહોંચ્યાં હતાં. સુભાષબાબુનાં કુટુંબી જનોએ ડમડમ વિમાની મથકે તેમનું સ્વાગત કર્યું હતું.

બીજે દિવસે તેઓ વિમાનમાર્ગે દિલ્હી પહોંચી ગયાં હતાં. તેમનાં માતુશ્રી શ્રી અમ્મું સ્વામીનાથન જેઓ તેમની પુત્રીને લગભગ સાડા પાંચ વર્ષના લાંબા ગાળે મળ્યાં હતાં. તેઓ વિમાનમાં તેમની પુત્રીને લેવાને ગયાં હતાં. અને તેમને ગુલાબના ફૂલની કલગી આપી હતી. દિલ્હીના વિમાન મથકે ' જય હિંદ ' વગેરે સૂત્રો પોકારથી ને માતા-પુત્રીનો સત્કાર કરવામાં આવ્યો હતો. કર્નલ લક્ષ્મી જેમણે ઝાંસીની રાણી રેજીમેન્ટનો ગણવેશ પહેર્યો હતો તેમણે એજ સત્કાર સલામેથી ઉત્તર વાળ્યો હતો. કલકત્તામાં અખબારોએ તેમને કેવી રીતે થાપ ખવરાવી એમ પૂછતાં તેમણે જણાવ્યું કે અખબારો કરતાં હું વધારે ચંચળ છું. હિંદમાં પાછા આવવાથી મને ખૂબ આનંદ થયો છે. ઝાંસીની રાણી રેજીમેન્ટનો ખ્યાલ આપતાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે આઝાદ ફોજમાં સ્ત્રી વિભાગ રચવાનો પહેલો ખ્યાલ સુભાષબાબુને આવ્યો હતો. સ્ત્રીઓને લડાયક તાલીમ આપવાનો શરૂઆતથી જ ઇરાદો રાખવામાં આવ્યો હતો. આ હિલચાલ ઐચ્છિક હતી, અને રેજિમેન્ટના પોતાની મરજીમાં આવે તે વિભાગમાં જોડાવાની દરેક વ્યક્તિને છૂટ હતી. લડાયક વિભાગને રણ મોરચાની તાલીમ અપાતી હતી, અને કડક લશ્કરી શિસ્તનું પાલન કરવાનું રહેતું. છાવણીમાં હિંદુઓ, મુસ્લિમો અને ખ્રિસ્તીઓ બધા ભેગાં કામ કરતાં, બે મુખ્ય છાવણીઓ હતી એક સીંગાપુર અને બીજી રંગુન, તેનો સર્વોપરિ વડા મથક સાથે સીધો સંબંધ હતો. ફોજમાં કુલ ભરતી ૧૦૦૦ સુધી પહોંચી હતી ૧૯૪૫ ના જુનની ૪ થી તારીખે આઝાદ ફોજના એક ઘવાયેલા સૈનિકની એક ગુરખાના મકાનમાં સારવાર કરતી હતી ત્યારે હું શરણે થઇ હતી.

×

કલકત્તાની મેડીકલ કોલેજમાં ૧૪ વર્ષનો છોકરો ધીમે ધીમે છોકરીમાં ફેરવાતો જાય છે. તેની છાતી ઉપસી આવી છે. અને જનનેંદ્રીયમાં ફેર થતો જાય છે. આ દવાખાનામાં જાતીય રૂપાંતરનો આ પાંચમો કેસ છે.

×

કલ્યાણથી સવારે ઉપડતી લોકલ ટ્રેનમાં એક સ્ત્રીએ ચાલુ ગાડીએ બાળકને જન્મ આપતાં ટ્રેન થાણા સ્ટેશને થોભાવી ડબો ખાલી કરાવ્યો હતો ને બાઇને હોસ્પીટાલમાં મોકલી.

×

સીંધની ધારાસભાના ઉપપ્રમુખ તરીકે કુ. જેઠી સીપાહિમલાંનીની ચુંટણી થઈ.

×

સુરત મહિલા વિદ્યાલયમાં સૌ. ચંદાગૌરી સોનાવાળાનું તૈલચિત્ર ખુલ્લું મુકાયું. આ મેળાવડા પ્રસંગે સૌ. કંચનબહેન સાભાના હાથે ઇનામો વહેંચાયા.

આફ્રીકાનાં અમારા

સોલ એજન્ટ

શ્રી હનુમાન હિન્દુ વિદ્યાર્થી ભવન

પો. બો. નં. ૧૧૫૬, નૈરોબી.

" સ્ત્રીબોધ " નું વાર્ષિક લવાજમ

શી. ૬-૮-૦ પરદેશ માટે, દેશનાં રૂ. પાંચ

તથા

દરેક જાતના અમારા પ્રકાશનો ત્યાંથી મળશે.

સિદ્ધરાજ મહારાજની વૃદ્ધાવસ્થા, કાકની બહાદુરી અને કુમારપાળ પર દુઃખની જડીઓ પડતી રસમય ઐતિહાસિક નવલકથા.

રાજરોષ : કિં. શિ. ૬. રૂ. ૩

આ નવલકથા રાજાધિરાજ પછી આગળ વધે છે.

લખો:—

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમશારોડ, અમદાવાદ.

આફ્રિકામાં:

શ્રી હનુમાન હિન્દુ વિદ્યાર્થી ભવન

પો. બો. નં. ૧૧૫૬ નૈરોબી.

સ્ત્રીઓને ગૃહસંસ્કાર આપતું જુનામાં જુનું માસિક પત્ર

વર્ષ ૯૦ :: મે : સને ૧૯૮૬ :: અંક ૫ મો.

—સંજીવી ભરો—

(શિખરિણી)

પ્રભો પ્રજવાળીદો, અખિલ જગનાં પાપ સઘળાં,
વસુધાને શાતા, દિભુ તમ દિયો પુણ્ય સલિલે
અને કાપી નાખો, તમસજગના, ગાઢ સઘળાં,
ભરી દ્યોને વિશ્વે, ત્રિભુવનતણાં, તેજ નવલાં!

બસુરાં ગાનોથી, જડવત્ બની ભોમ ગરવી!
નિપાનિલે કંપે, થર થર ધરિત્રી વિવશથી!
મચ્યા હિંમાં કેરાં, મનુજમહિંયા તાણ્ડવ મહા,
રુધિરે ભીંજાણી, રૂદન કરતી, રાત દિ' ધરા

સુરીલા ગાનોથી, જગતભરમાં ચેતન ભરો,
સમીરો સ્વર્ગેથી, સુભગ વહતી સૌરભ ભરો
અહિંસાના ઓઘે, મનુજકને નિર્મળ કરો,
અમીની દષ્ટિથી ધરતીકર સંજીવની ભરો!

લેખિકા—અ. સૌ. દીપક ચ. પટેલ.

ઉચાટ?

રાગ–મિશ્રગારા, તાલ–દાદરા, ખેમટા.

ઓલો ના મીઠાંવેણુ, ઢાળો કાં ! નીચાં નેણુ;
વસમા.વસવાટ ઉરઘાટ . . . રસીયાં . , . વસમા૦

રાધા બોલેના . . . શ્યામ રીઝે ના . . .
વાંસલડી મર્મ ઉર બોલે !

અંતરીયે સ્નેહ વહે . . . બેય અબોલ રહે . . .
ઓસરે ના ભરતી અફાટ . . . રસીયાં . . .
વસમા વસવાટ ઉરઘાટ . . . બોલો૦

ચંદનીનાં ચીરે ઝમકે તારક આછેરા . . .
ઈન્દુ જયો તે રાતે ચમકે સ્મરણો પાછેરા . . .

એકમેક હોઠ કંપે . . . મૂર્ઝ રહ્યા નાં'એ જંપે . . .
પ્રેમી ઉર ભરીયા ઉચાટ . . . રસીયાં . . .
વસમા વસવાટ ઉરઘાટ . . . બોલો૦

લેખિકા–સૌ. હસુમતિ ધીરજલાલ દેસાઈ.

બાળા–

આસપાસ અજવાળાં ઉગે, ને ક્યારેક ક્યારેક કળીયો ખીલે ત્યારે પુષ્પના સમી વાડીમાં તે પ્રફુલ્લ પુષ્પ સમી વિરાજતી.

તેના અંતરમાંથી વસંત ઉભરાતી; તેનાં નેત્રોમાંથી પ્રફુલ્લતા પ્રકાશતી; દૂર દૂર સાગર પોતાની ખંજરિ ઝમકાવતો, અને વાડીના વાતાવરણમાં પ્રાણ પુરતી તે વાડીની વચમાં સરોવરીયાની પાળે ગાન ગાતી બેસતી.

ત્હેના અંગમાં ઉત્સાહ હતો, ને તેની કીકીઓમાં આનંદ નાચતો. કૌમારને આંગણે ખેલતી તે એક બાળા હતી.

સં. સી.

"ગુર્જર બાળા"....

લેખક
ભૂપેન્દ્ર ન. શેઠ: સુરત

ધન્ય હો ! ધન્ય જ પુણ્ય પ્રદેશ
અમારો ગુણિયલ ગુર્જર દેશ !
કૃષ્ણચંદ્રની કૌમુદી ઉજળી
કીધ પ્રભુએ સ્વદેશ
અમારો ગુણિયલ ગુર્જર દેશ !

—ન્હાનાલાલ

દેહલ તો હજુ હમણાંજ યુવાનીમા પ્રવેશતો હતો. એના કર્ણ મહિં કો' યુવાનીના તાર રણકી રહ્યા હતા.

"ઓ હૃદયડા ! ઓ માનવ !! જાગ્યને ! જો, જો, આ તારી સાહેલડી ચાલી જશે હોં !"

સાગરની છલબલતી હેલ્ય આવી, ચંદ્રિકાની કલા; નિશાના રમ્ય ચોપણાં અને ભવિષ્ય જીવનની અદશ્ય જ્યોત વિકસતી, મંદ મંદ વ્હેતા શરદ અનીલ વાટે, દેહલના હૃદયમાં ગુંજાર કરી રહી હતી.

"જો, જો, આ ઝાંઝરનો ઝમકાર ! મધુરા રવ ! સૌંદર્ય અને સાગરની હેલ્ય ! એને ઝાલી રાખજે હોં ! જો આ પ્રફુલ્લતા ! મૂઢ, બજાવને તારી વેણુ ! વગાડી લે, આ વસંત છે હોં ! જો એ આ ચાલી-ઉડી-ગઈ......"

અને તેજ ક્ષણે દેહલની મધુરી વેણુ રણકી. વસંતનો મધુરો સત્કાર થયો: અરવિન્દો વિકસવા લાગ્યાં, આમ્ર તરુની સુકોમળ કળિયોનો કલાપ અને કાળી કામણગારી કોકિલ કંઠી કોયલડીના ટહુકારે કામાતુરને ઉત્કંઠિત કરવા લાગ્યાં; દૂરદૂરથી આગમન થતાં શીતલ અનીલની લ્હેરમાં કામદેવનું ધ્વજપટ ફરફરવા લાગ્યું, બકુલ અને અશોક પુલકિત થવા વસુધરાના સ્ફાટિકમય ભૂમિગૃહ જેવાં, દિશાઓના ઝરણુ તુલ્ય, દ્રવ પામેલ હિમાલય સમ, ચંદ્ર રસની હેલ્ય જેવાં અને વાગ્પિલના દર્પણ તુલ્ય દેહલની પ્યારી મઢૂલી પૂંઠળ આવેલ આહ્લાદક, નિર્મળ સરવરમાં અરવિંદો મધુલાલસા થકી તૃષા પામેલ ભ્રમરવૃંદોથી પૂર્ણ ઘેરાઇ ગયાં હતાં; એ લાલસામય ભ્રમરો મનુષ્ય જાતિનો પ્રત્યક્ષ ચિતાર ખડો કરતાં હતાં; કિંતુ માનવ જ્ઞાની છે, ભ્રમર અજ્ઞાની છે.

દેહલ એના પ્રાણ તુલ્ય પ્યારી મઢૂલીમાં એની યુવાન વિધવા માતા સહીત રહતો હતો. કલ્યાણી-એની માતાના હૃદયમા પુત્રને કો' ઉચ્ચ કક્ષાએ પ્હોચેલ જોવા આતુર હતી કઇ આર્ય માતાને એવી અભિલાષા ન હોય ! માતા-પુત્રનું એ રસીલું જોડું આનંદથી જીવન વ્યતીત કરી રહ્યા હતા, પરંતુ જીવન ક્યા એકધારું છે ?

"મા, બાપુને આજે કેટલા વર્ષ થયાં હશે !"

"ત્રણ વર્ષ, કેમ આજે બાપુ યાદ આવ્યા !"

એક શીતલ સાંજે મા દીકરો મઢૂલીના પ્રવેશ દ્વાર સમીપ બેસી વાત કરી રહ્યા હતા.

"કંઇ નહિ રે ! એ તો અમસ્તું જ."

"નહિ, બેટા, મારા લાલ, તારા આંખમાં આંસું છે ને ?"

"મા, તુંજ મને રડાવે છે. હું ક્યા રડું છું ?"

"ના, ના, કહે, નહિ તો હું આજે નહિ જમું."

"મા, બાપુનું દેવું હજુ ભરપાઇ ન કરી શક્યા."

"ઓ હો ! એજને ?"

"કેમ મા, તું આ વાતને હસી કાઢે છે ?"

"અરે એવા તે વળી ત્હારા જેવા યુવાનને વિચાર હોતા હશે ?"

"ત્યારે શું આ ગુલામીમાં સડ્યા કરવું !"

"ધીમે ધીમે પતાવી દઇશું. મેં તો કહ્યું કે આ મારા ઘરેણાં વેચી પતાવી દે પણ તે તો તું માનતો નથી."

"તો હું તારો દીકરો શા કામનો ? હું મોજ-મજાહ કરું અને તમે અલંકાર રહીત-દુઃખી જોઉં, કેમ ?"

"પણ મારે હવે એ અલંકાર શા ? એ તો સર્વ તારા બાપુ સાથેજ લઇ ગયા."

"નહિ મા, તું એવું બોલી મને દુઃખી ના કર."

"પણ દેહલ, હમણાં હમણાં રામા પટેલ આપણી મઢૂલી તરફ બહુ નજર રાખે છે હો !"

"તેથીજ કહું છું ને કે દેવું ઝટ પતી જાય તો ઠીક."

"તો તું શું કરીશ ?"

"હું ?"

"હા."

"મા, થાય છે તો એવું કે રામા પટેલને સવા-મણ પહોંચાડી દઉં.

"હાં હાં ! જોજે, ક્રોધમાં એમ ના કરીશ—જેલમાં જવું પડશે."

"પણ ઝમકુ છે ને ?"

"તે ?"

"તે તારી સંભાળ રાખશે. તે મને કહેતી હતી કે તું એને બહુ વ્હાલી છો."

"ઝમકુ જોડે તું પરણવાનો છે ?"

"ના, ના, એ તો અમસ્તું !"

અને વાત અધુરી મૂકી, શરમનો માર્યો દેવલ, વેણું બજાવતો દોડી ગયો. વ્હાલસોયી માતાના હૃદયમાંથી વાત્સલ્ય ઉભરાઇ જતું હતું. વાત્સલ્યની સીમા હશે ?! વાત્સલ્ય કઈ કોટિનો સ્નેહ ! એ શું માગ્યું મળે ખરું ?!

(૨)

દેવલ તો રામા પટેલનો મજૂર હતો. રામા પટેલને દમંખ્યું જાગીરદારી મળી હતી. દેવલ ખેતરમાં કૃષિનું કાર્ય કરતો—પણ એ જિંદગીભરનો રામા પટેલનો ગુલામ હતો. દેવલના પિતાએ રામા પટેલ પાસેથી વખતો વખત એટલા બધા પૈસા લીધા હતા કે દેવલ પણ એ દેવું ન્હોતો ચૂકવી શકયો.

દેવલ વેણું બજાવતો દૂર દૂર સિધાવી ગયો. દૂર એક વૃક્ષની ડાળે બેસી એ હજુયે વેણુંના નાદ ફુલાળી રહ્યો હતો. એ નાદે ઝમકુને આકર્ષી

આકર્ષણ દેવી છે—જગત સંચાલક છે. એ શોધ્યું જડે કે ? જીવનમાં એ શી બક્ષિસ અર્પે ?—પ્રભુ-દર્શન-ઝાંખી. એ વેણું દેવલની જીવનસખિ હતીઃ જ્યારે એ વેણુંના નાદમાં મસ્ત બનતો ત્યારે

ખરાબ ખોરાકથી ઉત્પન્ન થતી
લોહીની અશુધ્ધિને દૂર કરો

ઘણાં માણસોને ચામડીના દર્દો જેવાં કે ફોલ્લીઓ, ગુમડાંઓ વિગેરે થાય છે. હાલમાં મળતા ખરાબ અનાજને લીધે આવાં દર્દો થાય છે. રક્તદોષાંતક લઇને આ દર્દોને નાશી કાઢો કારણ કે તે લોહીમાં રહેલી અશુધ્ધિને નાબુદ કરે છે

રક્તદોષાંતક

આયુર્વેદાશ્રમ ફાર્મસી લીમીટેડ, અહમદનગર.

AY. 62

સકલ સંસાર-પોતાનું દુઃખી જિવન વિસરી જતો.

ઝમકુ પ્રકૃતિ તો ચોગી; પરંતુ મસ્તીખોરને મસ્તી વિના જિવનમાં રસ નહિ ભાસે. ઝમકુની સર્વ નિર્દોષ મસ્તી સર્વને ગમતી-ઝમકુએ દેહલને વૃક્ષ પરથી નીચે ખેંચી, પાડી નાખ્યો. દેહલ હસી પડયો.

"ઝમકુ, તું બહુ તોફાની છે. હોં !"

"તોફાનમાંજ જગતનો ઉદ્ધાર છે ને ! દેહલ, મારા બાપુ આજે તારા ઘેર જવાના છે."

"ક્યારે ? !"

"હવે ગયા હશે સ્તો !"

"તે મને કહાવ્યું પણ નહિ ?"

"મને તો ના કહેતા હતા, કે દેહલને ના કહેતી."

"ચાલ, ત્યારે હું તો ઘેર જાઉં છું."

"હું આવું ?"

"આવને."

"પણ દેહલ, બાપુ મને જોઈ ખીજાશે તો ?"

"તો નહિ આવ."

"તું ત્યાં જઈ શું કરવાનો હતો ? તારી મા છેને ? તે પરોણાગત કરશે."

"પણ તારો બાપ કદાચ વાતમાંને વાતમાં મારી પાસેથી દેવું ભરવાનું કહે તો ?"

"પણ એ તો ના કહેતા હતા કે દેહલ કનેથી પૈસા નથી લેવાના."

"ઠીક, ત્યારે. ચાલ કોસ ખેંચીએ."

"બળદ કોણ થાય ?"

"તું વળી ?"

"હું હું !"

"એ દેહલ...અરે દેહલ...!"

શામળો દોડતો આવ્યો.

"શું છે, શામળા ?"

"એ રામા પટેલ ત્હારી માને સતાવી રહ્યો છે. જલદી પ્હોંચ."

"હેં !"

ક્રોધથી દેહલની આંખ રક્ત થઈ ગઇ તે ઘર તરફ દોડયો.

અને જાગીરદારની પુત્રી પોતાના મજૂર સાથે હાસ્ય-વિનોદ કરતી અવાક્ થઇ ગઇ અને એની મઢૂલી પ્રતિ વળી.

"ઝમકુ, મ્હને કંઈ અમંગલ ભાસે છે."

"તું તો ગાંડો છે."

અને તે જ સમયે ઉભયના કર્ણે એક હૃદય-ભેદક ચીચીઆરી પડી. ઉભય ભયભીત ઝડપથી દોડયાં. ક્ષણમાં તો દેહલની મઢૂલી આવી પહોંચી. મઢૂલીમાં પ્રવેશ કર્યો—અને...

"ઓ મારી માવડી રે !" કહેતાંજ દેહલ માતાના દેહ પર પડયો. ખૂબ રડયો—ઝમકુ પણ રડી—આજે કલ્યાણી દુઃખી સંસાર વટાવી પ્રભુને દ્વાર વિદાય થઈ ગઈ હતી.

"માતા ! માવડી ! ત્હને કોણે મારી ? મ્હને કહે તો ખરી ? શું નહિ બોલે ? માતા ! મા ! હું આનું વેર અવશ્ય લઇશ. શું થયું ? બોલને ! ઓ ! ઓ માતા ! મા !" દેહલનું એકનું એક પ્રિયજન એને છોડી ચાલ્યું ગયું. એ ખૂબ રડયો.—અંતે ઝમકુએ એને શાંત કર્યો. તે જ ક્ષણે બ્હારથી અવાજ આવ્યો.

"ઝમકુ—"

"કોણ, બાપુ ! બાપુ, બાપુ, દેહલની મા મરી ગઈ."

"કોણ રામા પટેલ ? ક્યાં છે એ નરાધમ ! ઓ ક્રૂર મારી માવડીને મારતાં ત્હને મારી એ દયા ન આવી ?"

માતાની છાતીમાં ભોંકાયલી છરી કાઢી દેહલ રામા પટેલ પ્રતિ દોડયો—કદાચ એની છાતીમાં હુલાવી પણ દીધી હોત. કિંતુ ઝમકુ વચમાં પડી.

"દેહલ, દેહલ, ગાંડો ન થા. મ્હારા પિતાને બદલે મ્હને માર."

"પરંતુ દેહલ, આમ ગાંડા શું કરે છે ? મેં કંઇ માને મારી નથી. ત્હારી માને મારનાર તો પેલો શામળો એકદમ ત્હારી મઢૂલીમાંથી નીસરી દોડી ગયો—અને મેં ત્હારી માતાને મરેલી જોઈ."

"શું તમે સાચું કહો છો ? મેં ચીસ તો હજુ હમણાં સાંભળી !"

"હા, હા. તું તો મ્હારો જુનો નોકર. ત્હારી

માને મારે શું કામ મારવી જોઈએ ? ભયને લીધે મારાથી ચીસ નંખાઈ ગઈ."

"હું શામળાને પૂછી જોઈશ,"

"ચાલ, ઝમકુ ઘેર હવે."

"પણ બાપુ, દેહલને આવા દુઃખમાં એકલો મૂકી ક્યાં જઈએ ? એને હૃદયમાં કેવું લાગશે ?"

"હશે, દેહલને કહે કે પાળીઆ પર લાકડાં પડ્યાં છે—અગ્નિસંસ્કાર કરી આવે."

પૈસાદારને આ દુઃખ ક્યાંથી સમજાય :

"પણ બાપુ..."

"હવે ઘેર ચાલ, મોડું થાય છે."

અને રડતી ઝમકુ પિતા સાથે ઘેર ચાલી ગઈ. દેહલને સાંત્વન આપનાર હવે કોણ હતું ?

(૩)

"દેહલ, શો વિચાર કરે છે ?"

"કંઈજ નહિ."

"નહિ બોલે? દેહલ, જો, એમાં મારો શો વાંક?"

"હું બહારવટે જાઉં છું, ઝમકુ !"

"કેમ ?"

"મારી માનું વેર લેવા."

"ખૂનીને તું ઓળખે છે ?"

"હા."

"કોણ ?"

"તું સમજે નહિ ?"

"ના."

"ત્હારો બાપ."

"હેં ! ખરું કહે છે, દેહલ !"

"મ્હને શામળાએ કહ્યું."

"શું ?"

"ત્હારા બાપે મારી મા પર નજર બગાડી. તે દિવસે એ મ્હારી ગેરહાજરીમાં એજ કારણથી આવ્યો હતો. પરંતુ મારી મા !...પવિત્ર સ્ત્રી..

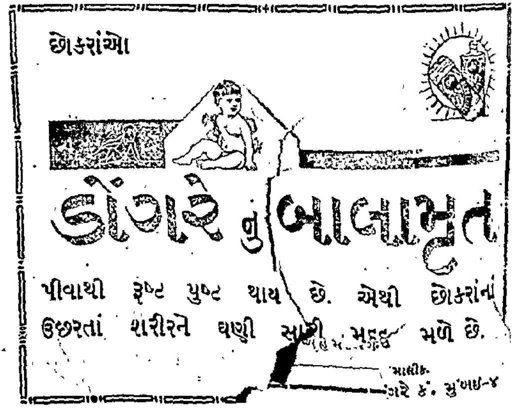

સ્વહસ્તે છરો ભોંકી મરી ગઈ—ત્હારો બાપ—ક્રૂર હાસ્ય કરી ચાલ્યો ગયો—આ બધું શામળાએ જોયું."

"તો શું તું મ્હારા બાપને મારશે ?"

"મારીશ—લૂંટીશ—એના કુટુંબને પાયમાલ કરીશ."

"અને મ્હને ?"

"ત્હને ?...ત્હ...ને..."

"કેમ અટકી ગયો, દેહલ."

"શું કહું ?"

"મેં પૂછ્યું તેનો જવાબ આપને!"

"ત્હારી વાત પછી—પ્હેલાં આટલું તો પૂરૂં કરીશ."

"પણ મ્હને મારો પિતા કેટલો વ્હાલો છે તે ત્હને ખબર છે ? શામળો જુઠું બોલતો હોય તો !"

"શું શામળો જુઠું બોલે ? કદી નહિ."

"પણ શામળાને બચી જવું હોય તો જુઠું પણ બોલે ?"

"પણ એણે એની બૈરીના સોગન લીધા તે ?"

"જુઠાને સોગન શા ?"

"ત્યારે શામળાને મારી માને મારવાનું કારણ ?"

"કદાચ દાગીના પર નજર બગડી હોય."

"તો એ દાગીના શું કામ રહેવા દે ?"

"મારા બાપુ આવી પહોંચ્યા એટલે."

"મારે આ બધું નથી સાંભળવું ઝમકુ. મારૂં હૃદય મને સાક્ષી પૂરે છે કે તારા બાપુને લીધે જ મારી મા મરી ગઈ."

"તો શું નિર્દોષને મારશે ?"

"નિર્દોષ ? તારા બાપુ નિર્દોષ છે ? મારી માએ મરતાં પહેલાં મને કહ્યું હતું કે રામા પટેલની આપણી મઢૂલી પર આંખ છે. તો શું મારી મા ખોટી ? શું આ ઉપરથી તું નથી માનતી કે ત્હારા બાપુએ જ મારી માને મારી ?"

"પણ મારી તો દયા લાવ !"

"તારા બાપુને મારી દયા આવી હતી ?"

"મારા બાપુ મને કેટલા વ્હાલા છે ?"

"હા, અને મ્હારી માતા મ્હને કેટલી વ્હાલી હતી એ ત્હારા પિતાને ક્યાં ખબર હતી."

"હું એનો રસ્તો બતાઉં, માનશે ?"

"શું ?"

"તું પણ મારા બાપુની વ્હાલી વસ્તુને મારી નાખ."

"કોને તને ?"

"હા."

"ઓ ક્રૂર પિતાની દયાળુ પુત્રી ! કેટલી ઉદારતા ! કેટલી શાંતતા !"

જ્યારે શાંતતામાં મૃદુ અને કોમળતા આવે ત્યારે ઉદારતા તેમજ સહિષ્ણુતાના તેની સાથે લગ્ન થાય છે.

"કેમ નહિ બેન ? તો મારો અને એનો વિયોગ પાડ."

"તે કેવી રીતે બને ?"

"મને અહિંથી લઈ જા—ત્હારી સાથે—હું ત્હારી સહચરી બનીશ—ત્હને સુખી કરીશ—ત્હારી માનું દુઃખ હારી દઈશ."

"હા ! પણ ક્યાં જવું ?"

"અરવલ્લીની ટેકરી પર."

"આખું રણ વટાળવું પડશે."

"ઓહો ! એજ ને. પણ મારા બાપુ આપણને શોધી તો ન જ શકે ને ?"

"પણ ત્યાં જઈ શું કરીશું ?"

"કૃષિકારો શું કરે ?"

"ખેતી."

"બસ ત્યારે. એવું કંઈક કરીશું."

"પણ ત્યાં ક્યાં જમીન આપણાં બાપની છે."

"મોહારનો ધંધો કરીશું."

"પણ પૈસા ?"

"મારા ઘરેણાં છે ને ?"

"તું દેવી છો, હો ! ઝમકુ !"

એ ગુર્જરબાળા પ્રતિ દેહલ બે ક્ષણ જોઇ રહ્યો. ઝમકુ એ નજર સહન ન કરી શકી. એના કપોલ શરમથી રક્ત થઈ ગયા. એને નજર બીજી તરફ ફેરવી લીધી.

"ઝમકુ, આવું પુષ્પ જેવું દેહ કરમાઈ જશે."

"ફીકર નહિ. એ દેહને પ્રફુલ રાખતાં મ્હને આવડે છે."

હસ્તરેખા સંબંધી ૨૫૧ ચિત્રો સાથે સરળ સમજુતી આપતું,
[Numerology] અંકશાસ્ત્રની મદદથી જીંદગીના કયા કયા વર્ષ ફળદાયી નીવડે
તે દાખલા સાથે સમજાવતું, જ્યોતિષશાસ્ત્રની ૧૮૧ કુંડળીઓ દ્વારા પોતાની
જન્મ પત્રીકાનું ફળ દર્શાવતું,-સ્ત્રી—પુરુષોને પોતાનું ભવિષ્ય સહેલાઇથી
સમજાવવામાં માર્ગદર્શક થઇ પડે એવું સર્વોત્તમ પુસ્તક

હાથની ભાષા

ભા. ૧-૨-૩ સાથે
સચિત્ર આવૃત્તિ ત્રીજી
* પાના ૫૩૦ *

૨૫૧ હસ્તરેખાના ચિત્રો, ૧૧ અંકશાસ્ત્રના ચિત્રો અને ૧૮૧ માર્ગદર્શક
કુંડળીઓ : ૫૦૧ વિષયો સહિત કિંમત રૂા. ૬-૪-૦ વિ. પી. ખર્ચ ૦-૧૦-૦

હાથની હથેળીમાં શું છુપાયું છે તે જાણવા માટે બધાની સતત ઇચ્છા રહ્યા કરે છે. પરંતુ આ માટે હાથની ભાષાનો—તેના ચિન્હો, સંકેતો વિગેરેનો અભ્યાસ કરવો જરૂરી છે. આ અભ્યાસ કરવા માટે હાથની ભાષા સંપૂર્ણ પુસ્તક છે. આ પુસ્તકના ૧ લા ભાગમાં ૩૯ પ્રકરણો આપવામાં આવ્યા છે. ૩૭૫ વિષયોની સમજ ચિત્રો સાથે સંપુર્ણ આપી છે.

બીજો વિભાગ [Numerology] અંકશાસ્ત્રનો છે. આ અંકશાસ્ત્ર પર ગુજરાતી ભાષામાં એકપણ પુસ્તક હજુ પ્રગટ થયું નથી. જ્યારે વિદેશમાં તેની જુદી જુદી ભાષામાં લાખ્ખો બલ્કે કરોડો નકલ ખપી ગઇ છે. આ અંકશાસ્ત્રની મદદથી પોતાની જીંદગીના કયા કયા વર્ષ ફળદાયી કે નુકશાનકર્તા છે તે સરળ રીતે સમજાવ્યું છે. અને તેના પર અનેક દાખલાઓ આપી આ કેટલું બધું અગત્યનું અને સાચું છે તે દર્શાવ્યું છે. આ વિભાગ વાંચી તે પ્રમાણે વર્તવાથી પોતાની જીંદગીના ઉત્તમ વર્ષોમાં લાખ્ખો રૂપીયા પેદા કરી શકાય છે.

ત્રીજો વિભાગઃ જ્યોતિષશાસ્ત્રનો છે. આમાં ૧૮૧ કુંડળીઓ આપી છે. આ કુંડળીઓની મદદથી પોતાના જન્માક્ષર સહેલાઇથી જોઇ શકાય છે. અને તેમાં આવતા જુદા જુદા યોગોથી જીંદગીનો સાચો ઉકેલ મળી આવે છે.

આ પુસ્તકની આ નવીન આવૃત્તિમાં ઘણું જ નવું નવું ઉમેદવારમાં આવ્યું છે.

માણસ માત્રને ઉપયોગી એવું આ અનોખું પ્રકાશન છે. આ પુસ્તક વસાવવા અમે અમારા વાચક ભાઈ બ્હેનોને આગ્રહભરી ભલામણ કરીએ છીએ.

આ પુસ્તક શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવરરોડ, સુરત એ સ્થળેથી રૂા. ૬-૪-૦ માં (વી. પી. ખર્ચ ૦-૧૦-૦ અલગ) મળી શકશે. આજે જ મંગાવી લ્યો.

વ્યાપારી ભવિષ્ય યાને ભાગ્યોદય

રૂ, સોનું, ચાંદી, શેર, અળસી, બીયાં વિગેરે બજારોની તેજી મંદીની સાચી રૂપ ઉપરાંત વ્યાપારીઓને ઉપયોગી એવા વ્યાપારી જ્યોતિષના દરેક દરેક વિષયો ઉપરાંત સંવત ૨૦૦૨ ના વર્ષનું રાશીવાર વ્યાપારી ભવિષ્ય આ પુસ્તકમાં અપાયું છે. કિંમત રૂા. ૫-૦-૦ વી. પી. ખર્ચ ૮ આના.

શ્રી. રમણલાલ સોની અને શ્રી. નરહરિ ભટ્ટની સંયુક્ત કલમે
લખાયલી પ્રણય જીવનની રોમાંચક સુંદર સામાજીક નવલકથા.

સોહાગ રાત

મૂલ્યઃ ત્રણ રૂપિયા
* પાના ૧૮૦ *

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય : બુકસેલર્સ પબ્લીશર્સ : ટાવરરોડ—સુરત.

"પણ શું આમજ મારી પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થશે?"

"અવશ્ય."

"પણ તારો બાપ ગાંડો થઈ જશે"

"ફીકર નહિ."

"તો ચાલ"

અને આંસુભર્યાં નયને ઉભય ગુર્જર ભૂમિને ત્યાગી દૂર અરવલ્લીની ટેકરી પ્રતિ વિદાય થઈ ગયાં.

(૪)

અરવલ્લીની રમ્ય ઉંચી ટેકરી પર એક ન્હાનીશી મઢૂલી દૃષ્ટિએ પડતી હતી. મઢૂલીની આસપાસ પૃથ્વી માતે હરિયાળી સાડી પરિધાન કરી હતી; દૂર દૂર અરવિન્દોથી પ્રફુલ્લીત ઝરણું વહી રહ્યું હતું; અને એ ઝરણાને કાંઠે કો' માનિની વિચારગ્રસ્ત, આતુર નયને, કોઈની રાહ જોઈ રહી હતી. એના મનોભાવ ઉદય પામતાં રશ્મિકાન્તની જેમ વિકસતા હતાં; છતાંયે એની મુખમુદ્રા વિયોગઘન દાખવતી હતી. વિયોગની એક ક્ષણ એટલે યુગ યુગનું રૂદન; સંયોગની એક પળ એટલે જીવનની સંપૂર્ણતા મીઠી વેણુના નાદ અને હૃદયોનું અકથ્ય-અકલ્પ્ય જીવનસંગીત.

દૂરથી કો મેહાર ઘેટાંઓને ડચકાં બોલાવતો પેલી મદભર માનિની સમીપ આવી પૂગ્યો; આખાયે આબાય પ્રદેશનો શોભીયો હોય તેવો તે ભાસતો હતો.

"તું તે કેવોક છે? કેટલું મોડું!"

સમીપ આવતાં મેહારને માનિનીએ રીસામણો સવાલ કર્યો. એ રીસામણા પ્રશ્નો મેહારના હૃદય-આગળાને ધક્કો મારી ખોલી દીધું—સ્નેહ-ઝરણ વણ રોકયું વહી જવા લાગ્યું—અને પ્રશ્ન પ્રત્યુત્તરમાં ઉભય વચ્ચે એક વિપ્લવ નાદ થયો—સ્મિત હાસ્યે તેનો સત્કાર કર્યો.

"ઝમકુ, આજ કેટલા વર્ષ થયાં?"

"બે."

"ત્હારા પિતાએ આપણી કેટલી શોધ કરી હશે?"

"હં! બાળોનું એનું નામ. ચાલો. હવે જમવા."

"પણ તું વિચાર કોના કરતી હતી?"

"તારાસ્તો!"

"મારા!"

"હા, હા, ત્હારા. મ્હને આજે બે દિવસ કંઈક અમંગલ ભાસે છે,"

"તું તો વ્હેમી છે, ઝમકુ."

માનવ સમાજમાં વ્હેમ એ માનવના અધઃપતનનું પ્રધાન અંગ કહીએ તો શું ખોટું ખરું? વ્હેમ અર્થનું અનર્થ કર્તા. વ્હેમ એટલે સ્નેહીજનોના વિયોગના આવતાં આછા પડઘા-પડછાયા. વ્હેમ એજ જીવનની નીરસતા—વ્હેમ એટલે જીવન-કંટક-એની દવા શોધી જડે નહિ.

"ચાલ, ત્યારે. જરા છાશ લાવ. અને આ ઘેટાં વાડામાં મેલી આવ."

છાશ આવી, પીધી. ઝમકુ ઘેટાંઓને વાડામાં વળાવા ગઈ ત્યાં એની ચપળ આંખો દૂર દૂર ક્ષિતિજમાં ફરફરી. ઉત્તર દિશા પ્રતિ-ક્ષિતિજમાં-તીડના નાના ટોળા જેવું—ઝાંખો પ્રકાશ—પ્રકાશમાં પડછાયો જોયો.

"દેહલ! દેહલ!"

"શું છે?"

"જોને...પણે...પેલા શા પડછાયા ભાસે!"

"ઝમકુ, અફઘાનો ભાસે છે."

"હવે!"

"અરે એ તો ભારતની સંસ્કૃતિ જોવા નીકળ્યા હશે"

અને રાત્રિના આછા પ્રકાશમાં ઝમકુ દૂર દૂર—દૃષ્ટિ તાણી જોઈ રહી.

(૫)

"ઝમકુ, ગુજરાત પર આફત આવી છે."

"તો શું આ લોકો ગુજરાત પર ચઢી આવે છે?"

"એમ લાગે છે ખરું. જોને, સીધા આ બાજુ ધસી આવે છે તે!"

પ્રભાતના આછા પ્રકાશમાં ગુર્જર દંપતિએ અફઘાન સૈન્યને ગુજરાત પ્રતિ ધસતા નિહાળ્યું.

"આપણાથી ગુજરાતને ન બચાવી શકાય?"

દેહલ એ ગુર્જર-સૌરાષ્ટ્ર રમણી પ્રતિ જોઈ રહ્યો. એના હૃદયમાં ઉમળકો આવ્યો; પરંતુ એ સંજોગાનુસાર ન્હોતો.

"શી રીતે!"

"એ લોકોથી પહેલાં ગુજરાત પ્હોંચી ગુર્જર મહારાજને ખબર કરીએ."

"પરંતુ એ તો સર્વ સ્વાર છે. આપણને પકડી પાડશે."

"ત્યારે શું કરીશું !"

એક ક્ષણ એ ગુર્જર દંપતિ એકમેક પ્રતિ નિરાશાને હિંડોળે ઝુલતાં જોઈ રહ્યાં. એ જ ક્ષણે દેહલની દૃષ્ટિ એક અફઘાન સ્વાર પડી એ સ્વાર સીધો ટેકરી પર ચાલ્યો આવતો હતો.

"ઝમકુ, કોઈ જાસુસ છે. સૈન્યની આગળ નીકળી આવ્યો છે. હવે આપણે ગુજરાતની સીમમાં પહોચ્યા સમજ."

"શી રીતે ?"

"ત્હારામાં હિંમત છે ?"

"હું ગુર્જર રમણી છું-દેહલની ઝમકુ છું."

"તો જો, હું કદાચ હામારું..."

"હાં ! હાં ! મારા નાથ ! ત્હમારા પ્હેલાં હું કેમ પ્રથમ ના હોમાઉં."

"ઝમકુ, તું ગમે તે પ્રકારે આ અફઘાનના અશ્વની મદદથી ગુજરાતની સીમમાં પ્હોંચી જજે."

ઉભય એક વૃક્ષને ઓથે સંતાયાં. મઢૂલી જોઈ અફઘાન સ્વારની જિજ્ઞાસા વધી એ અશ્વ પરથી નીચે ઉતર્યો. મઢૂલીમાં પ્રવેશ્યો. કઈ જ દેખાયું નહિ. પુનઃ બ્હાર આવ્યો. એના આખા અંગે પ્રસ્વેદ છૂટ્યો હતો. પાસે ગળીયામણું ઝરણું વહી જતું હતું અશ્વને પાણી પાયું-મઢૂલી સમીપ ચરવા છોડયો અને પોતે ઝરણામાં ન્હાવા પડ્યો—ઘણા દિવસનો શ્રમ આજે શાંત્વન મેળવતો હતો.

તેજ ક્ષણે ગુર્જર દંપતિ વૃક્ષના ઓથેથી નીસરી અશ્વારૂઢ થઈ પવનવેગે ઉડયા—અફઘાન જાગૃત થયો—પાછળ આવતા સૈન્યને સમાચાર કહેવા એ ત્યાંજ થોભ્યો.

ડુંગરાળ જમીનમાં ઉછરેલ અફઘાન અશ્વ પવનવેગે ઉડવા લાગ્યો. એક અશ્વ પર બે માનવ હતાં. ઘણા વર્ષે આજે દેહલ એક પરદેશી અશ્વ પર સ્વાર થઈ ઉડતો હતો. ગુજરાતમાં એ એકલો અશ્વને નચાવતો—આજે અશ્વ પર એની પ્રિયતમા હતી.—એમ કેમ ફાવે ? અરવલ્લીની તળેટી વટાવી અશ્વ આગળ ધપ્યો. તે જ ક્ષણે અફઘાન સૈન્યમાં બ્યૂગલના નાદ સંભળાવા—બે અફઘાન સ્વાર પવનવેગે ગુર્જર દંપતિ પૂંઠળ ઉડયા. રજપુતાનાના રણની શરૂઆત થઈ અને રણની રેસ જામી.

બન્ને વચ્ચે લગભગ ત્રણ ચાર માઈલનું અંતર હતું. ગુર્જર દંપતિ રણ વટાવી ગયું પરંતુ થાકી ગએલો અશ્વ પછડાયો. ઝમકુને બચાવવા જતાં દેહલ એક મોટા પત્થર સાથે અફળાયો. અશ્વ નીચે પગ દબાઈ જતાં તેમાં દોડવાની તાકાત ખૂટી ગઈ.

હાંફતો અશ્વ તો ત્યાંજ સ્વધામ પહોંચી ગયો. દૂર દૂર ઉત્તરમાંથી સૈન્યની આગળ દોડતો આવ્યો હતો, ત્યાં વળી તપતપતું લાંબુ રણ વટાવ્યું; પીઠ પર બબ્બે સ્વાર ! પછી ગરીબ અશ્વ પણ કેમ બચે ? ઝમકુ ઝટપટ ઊઠી—દોડી અને પતિનું મસ્તક ખોળામાં લઈ લીધું. ચારે પાસ નિર્જન હતું. રણ પુરું થતું હતું એટલે આજુબાજુ કંઈ સાધારણ ઝાડી હતી. દૂર એક ઝુંપડી હતી અને એક વૃક્ષ નીચે ચાર પાંચ મનુષ્યો પડયા હતા. એક બાજુ એક ઉંટવાળો પડ્યો હતો, પણ એ ઉંટ લંગડું થઈ ગયું હતું.

"દેહલ, હવે શું થાશે ? "

"કંઇ નહિ, તું દોડતી ગુર્જર સીમમાં પહોંચી જા."

"પણ આ દશામાં ? ત્હને કેમ એકલા મરવા દઉં ?"

"મારા કરતાં ગુજરાત અધિક છે. ઝમકુ !"

એટલામાં આઘે બેઠેલા પેલા મનુષ્યો સમીપ આવ્યા.

"શું છે, બ્હેન ! "

"ભાઈ, ગુર્જર પર આજે આફત આવી રહી છે."

"કેવી રીતે ! "

"અરવલ્લીની તળેટીમાં અફઘાન સૈન્ય પડયું છે. અમે એક અફઘાન અશ્વ લઈ મહારાજને ખબર કરવા જતાં હતાં ત્યાં આ દશા થઈ."

"તો ઠીક, હું હમણાંજ દોડું છું સીમ ભણી."

"પણ ત્હમે કોણ છો, ભાઇ ? "

"હું દૂર દક્ષિણમાં મહારાષ્ટ્રનો એક ધનિક મરાઠો છું. હિંદની સંસ્કૃતિ જોવા નીકળ્યો છું"

"ત્યારે ત્હમે ગુજરાત માટે શાને પ્રાણાર્પણ કરો છો ?"

"હું મહારાષ્ટ્રિ છું છતાંયે હિંદી છું. ગુજરાત પર આફત તે હિંદી કલા અને સંસ્કૃતિ પર આફત શું એક હિંદી તરિકે મારી ગુજરાતને બચાવવાની ફરજ નથી ?"

"ભાઈઓ, ત્હમે સર્વ અહિંજ રહેજો, ઝમકુને જવા દો." દેહલે બેઠાં થતાં કહ્યું.

"નહિ, ઝમકુથી એટલું બધું નહિ દોડાય. ગુજરાતની સીમ તો હજુ ક્યાંયે દૂર પડી છે."

"પણ ઝમકુ, અહિં રહેશે તો કંઈજ કામ નહિ આવે. આપણે પુરુષો તો પેલા એને રોકી શકીશું"

"ભલે એમ કરો. પરંતુ બ્હેન રસ્તામાં જે મળે તેને મદદ માટે કહેજો. ગુર્જર લોહી અવશ્ય મદદ કરશે."

"ઝમકુ, તું જા, અમે બે એને અહિંજ રોકીશું. મ્હારાથી હવે નહિ છોડાય. જા, જા...જો...પેલા બે આવે..."

"જય ગુર્જર માત !"

ઝમકુએ પતિને અંતિમ વ્હાલભર્યું ચુંબન લીધું. અને ગુર્જરની વાટે દોડવા માંડયું એક માઇલ તો જેમ તેમ દોડી એનો શ્વાસ રૂંધાઈ ગયો હતો એ બેસી ગઈ. એનાથી હવે ન્હોતું દોડાતું એના વીરપતિને સ્વર્ગે વિદાય કરી અફઘાન સ્વારો આવી રહ્યા હતા. હવે તો તેઓ એકજ માઇલ દૂર હતા.

એટલામાં એક ગુર્જર યુવક-સ્વાર ત્યાં આવી પૂગ્યો.

"ભાઈ, ત્હમે કોણ છો ?"

"ગુર્જર વણિક."

"ત્હમારો આ અશ્વ નહિ આપો ?"

"કેમ ?"

"ગુજરાત હવે કેટલા માઇલ દૂર રહ્યું ?"

"ગુજરાતની સીમ તો હજુ ઘણી દૂર રહી"

"તો એ દરમ્યાન આ અફઘાન સ્વારોને ન રોકો?"

"કેમ ?"

"ગુર્જર પર આજે આફત આવી રહી છે. અફઘાન સૈન્ય અરવલ્લીની તળેટીમાં પડયું છે. ગુર્જર મહારાજને ખબર કરવી છે અને આ સ્વારો જો આપણને પકડી પાડશે તો ગુજરાત બચવું મુશ્કેલ છે."

"હા, એઓ અડધો એક માઇલ દૂર છે."

"હા, હા. જલદી ઊતરોને ભાઈ."

"જય ગુર્જર માત...!"

અને એ વણિક યુવક ત્યાંજ કુદી પડયો. ઝમકુ એના પર સ્વાર થઈ ગઈ. અશ્વ દાબડ દડબડ દોડવા લાગ્યો અને વણીક યુવક પોતાની ડાંગ સજ્જ કરી અફઘાનોને રોકવા તૈયાર થયો.

ઝમકુ લગભગ ગુજરાતની સીમ સમીપ આવી પ્હોચી. અડધો માઇલ બાકી હશે અને અફઘાન સ્વારો ઝમકુની દષ્ટિએ પડયા. હવે તો તેઓ છેક સમીપ હતા. પરંતુ ગુર્જર-સીમનો ધ્વજ ઉંચે હવામાં ફરફરતો સમ્રાટ પદની ભોગવતો ભાસતો હતો. અને અંતે ગુર્જર સીમના કોટ નજીક પહોંચતાં ઝમકુ અશ્વ સાથેજ ભૂમિ પર પછડાઈ પડી.

"કોણ છો, બાઈ ?"

બે દરવાને પાસે આવતાં પૂછ્યું.

"ગુર્જરબાળા."

"આ હાલતમાં !

"હા ગુર્જર મહારાજને ખબર કરો કે અફઘાન સૈન્ય અરવલ્લીની તળેટીમાં પડયું છે-ગુજરાત પર આફત આવી રહી છે."

"તમે કોણ છો ? કયાંથી આવો છો ?"

"હાલ એ કહેવાનો અવકાશ નથી. જય ગુર્જર માત ! જય પ્રાણ ! દેહલ ! પ્રાણ ! હા ! પ્રભુ !"

અને શ્વાસ ચઢી જવાથી એ વીર ગુર્જર બાળા પતિને પંથે સિધાવી ગઈ.

☆

ભણેલી લલનાઓ

વર્ષગાંઠ ને દિવસે
પતિ પાસે
ભેટ
માગે છે

પુસ્તકોની
ઘરેણાંની નહિ!

આ વરસગાંઠે તમે માંગો:

શ્રી જ્યોતિન્દ્ર દવે કૃત
હસાહસથી ભરપૂર

રંગતરંગના ભાગોનું ગુચ્છ

તમારી વરસગાંઠ એટલી ખુશખુશાલ જશે કે ન પૂછો વાત.

છ ભાગ—દરેકના ૧॥। રૂા.

બીજાં હાસ્ય પુસ્તકો: લંબોદર શર્મા કિં. સવા બે રૂા.
કથાહાસ્ય કિં. રૂા. ૪॥ : બકોર પટેલ કિં. રૂા. ૯

બાળપખવાડિક

ગાંડીવ

તમારાં બાળકો માટે મંગાવો

ઘરમાં એટલું તોફાન થતું અટકશે.
બકોર પટેલની રમુજી વાર્તા દર મહિને અપાય છે.

વાર્ષિક લવાજમ રૂપિયા ૬ વી. પી. થી ૬ા પરદેશ શિલીંગ ૧૬
થોડાક જ નવા ગ્રાહકો લેવાના છે.

ગાંડીવ

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર :: સુરત

ડુંગરોના દેશમાં ઉદેપુર

લે.—કેશવલાલ ચતુરભાઇ પટેલ

રાજપુતાના બોર્ડ

લાંબા ગાળે શાનતૃષા જાગી સને ૧૯૩૬—૩૭ મા મે મુબઇ યુનિવર્સિટીની મેટ્રીકની પરીક્ષા પાસ કરેલી ત્યાર પછી નોકરીયાત જીવન ગાળુ છુ પરંતુ ઉચ્ચ અભ્યાસની ભાવના મારા દીલમા સતત જાગૃત હતી મને અચાનક રાજપુતાના બોર્ડ—' બોર્ડ ઑફ હાઇસ્કુલ અને ઇન્ટરમીજીએટ" અજમેરનુ 'પ્રોસ્પેક્ટસ' સાપડયુ અને ઇન્ટરમીજીએટની પરીક્ષામાં બેસવા નિર્ણય કર્યો હિંદના દૂર દૂરના ભાગના વિદ્યાર્થી-વિદ્યાર્થીનીઓ આ બોર્ડનો સારો લાભ ઊઠાવી શકે છે પુરતા સમયના અભ્યાસ પછી "પ્રાઇવેટ સ્ટુડન્ટસ "ને 'મેટ્રીક' તેમજ ઇન્ટરમીજીએટ'ની પરીક્ષામા બેસવા દેવાની જે છુટ રાખી છે તે પ્રશસનીય છે કેળવણીનો વિસ્તૃત ફેલાવો કરવો હોય તો દરેક યુનિવર્સિટીએ આ પ્રથાનો અમલ કરવો જરૂરી છે એમ મારુ માનવુ છે. મારે નસીબે મહારાણા પ્રતાપની પવિત્ર ભૂમિરૂપ ઉદેપુર 'સેન્ટર' આવ્યુ હતુ

પ્રસ્થાન

હુ અને મારા એક મિત્ર મણિભાઈ તા ૧૦—૩—૮૬ના રોજ ૪—૨૦ કલાકે અમદાવાદથી ઉપડતી દિલ્હી તરફની ગાડીમા બેઠા ગાડીમા ભીડ સખત હતી પરતુ બીજા મુસાફરો માયાળુ અને મળતાવડા સ્વભાવના હોવાથી મુસાફરી આનદમાં શરૂ થઇ ધીમે ધીમે રાત્રીના ઓળા પ્રસરાવા લાગ્યા અને જેમ જેમ રાત્રી જામતી ગઈ તેમ તેમ બીજા મુસાફરો નિદ્રાને પરંક પોઢવા લાગ્યા મને ઉઘ નહોતી હુ જાગતો જ બેસી રહ્યો અજવાળી દુધ જેવી ખીલી હતી સુભ્ર ચાંદનીમા ચમકતી પ્રકૃતિના દર્શન કરી હુ રાજી થતો હતો મોટા મોટા સ્ટેશને ગાડી અટકતી અને પાછી આગળ ચાલતી વિચાર કરતો કે મનુષ્યજીવનનો વેગ પણ ગાડીની ગતિ જેવો જ હતો જોઇએ ગાડી જ્યા ત્યા અટકતી પરતુ સ્ટિમપ્રહરી એ એકધારી ગતિયે એના ધ્યેય—Destination—પ્રતિ દોડી રહી હતી. મનુષ્ય પણ જો તેના જીવનમા એ પ્રણાલિકા સાચવી જાણે તો જીવન ધ્યેયને નિઃશક રીતે સફળ બનાવી શકે.

ગાડી રાત્રીના ૩—૦ વાગે મારવાડ જકશને પહોચી ઉદેપુર જવા માટે ત્યા ગાડી બદલવી પડે છે મારવાડ જકશનથી જુદી જુદી ગાડીઓમા જોધપુર અને કરાચી જવાય છે અમે દિલ્હીવાળી ગાડીમાથી ઉતરી ઉદેપુર તરફ જતી ગાડીમા જઈને બેઠા ગાડીમા જગ્યા મોકળી હતી પરોઢના ચાર વાગ્યા હતા પરોઢની ગુલાબી નિદર અને ખુશનુમા હવાએ જાદુ કર્યું અમે સુઈ ગયા. શ્રી નાથદ્વારા આવતા અમે જાગ્યા શૌચક્રિયા કરી 'ચા' પીધી શ્રી નાથદ્વારા વૈષ્ણવોનું મોટુ યાત્રા સ્થાન છે ગાડી આગળ ચાલી ઉદેપુર પહોચતા પહેલા ગાડી જુદી જુદી જગાએ પહાડ કોતરી બનાવેલી ત્રણ Tunnel—સુરગોમાંથી પસાર થાય છે ગાડી બરોબર બપોરના બાર વાગે ઉદેપુર પહોચી મુસાફરી નિર્વિઘ્ને પુરી કરી

ફત્તેહ મેમોરીઅલ

સ્ટેશનથી ઉદેપુર લગભગ બે માઇલ દૂર છે ઘોડાગાડી ભાડે કરી અમે સ્ટેટે બધાવેલ સરાઇ ધર્મશાળા જે 'ફતેહ મેમોરીઅલ નામે ઓળખાય છે ત્યા ગયા શહેરમા બીજી ધર્મશાળાઓ છે પરતુ અમારી પરીક્ષાની બેઠક 'મહારાણા ભૂપાલ કૉલેજ' ત્યાથી નજીક હોવાથી અમે સ્ટેટની ધર્મશાળામા રહ્યા ત્યા બીજા બે ગુજરાતી અને એક મહારાષ્ટ્રિય વિદ્યાર્થીની સોબત થઈ અમને રહેવા માટે ધર્મશાળાના મેનેજરે રૂમ ન ૫૭ આપી બીજે દિવસે મારા બે મિત્રો શ્રી પ્રવીણસાગરભાઈ અને શ્રી નવીન અમદાવાદથી આવી પહોચ્યા અને પરીક્ષાની તા ૧૫ મી માર્ચની આગલી રાત્રે અમદાવાદની ટયુટોરીઅન હાઈસ્કુલના શિક્ષક શ્રી પરમાનદ આવ્યા તેમના બે ગુણ સેવાભાવ અને સહનશક્તિ હજુયે યાદ આવે છે

અવલોકન

પ્રજા ગરીબ છે ડુગરાળ પ્રદેશ હોવાથી ફળદ્રુપ જમીન બહુ ઓછી છે, પ્રજામાં ચોરી વગેરે ગુન્હા

ઓનું પ્રમાણ બહુ જ ઓછું છે. મકાનો પથ્થરોના બાંધેલા છે. મુસાફરી દરમ્યાન ઠેર ઠેર પથ્થરો પડેલા જણાય છે. ઉદેપુરની ચારેબાજુ Plain Hills of Arvalli દૂર સદૂર ફેલાએલી છે. સઘળે ઘીની મીઠાઇ વેચાય છે. લોકોમાં દુધ પીવાની પ્રથા છે. હોટલોમાં પણ દુધ પીનારાઓ જ હોય છે પરંતુ પરદેશી મુસાફરોએ 'ચા'ની લપ ઘુસાડી છે. જો કે હજુ તે બહુ જ ઓછા પ્રમાણમાં છે.

રાજ્ય પોતાનું સીક્કા નાણું પણ ચલાવે છે. સીક્કાઓ પર જુદી જુદી જગાઓના ફોટાઓ આપેલા છે. શહેરના રસ્તાઓ કાચા છે. અને કોઈ કોઈ જગાએ પ્રમાણમાં બહુજ ચઢાવ અને ઉતાર આવે છે. વિજળીક બત્તીની સગવડ છે. અને એક સીનેમા થીયેટર પણ આવેલું છે. શહેરમાં જ્યાં ત્યાં કુતરાઓની માફક ભુંડ રખડે છે. અને ગંદી વસ્તુઓ ખાઈ જઈ સ્વચ્છતા કરે છે.

શહેરની એક બાજુએ આવેલા 'સુંદર નિવાસ' અને 'ગુલાબ નિવાસ' નામક ઉપવનો Gardens વિશાળ અને મઝેનાં છે. રંગબેરંગી ફળફુલોથી લચી રહેલા એ ઉદ્યાનો ઉદેપુરની શોભા છે. એ ઉદ્યાનોમાં આવેલ વિવિધ પ્રાણીસંગ્રહ અને (Museum) સંગ્રહસ્થાન જોવા લાયક છે. સૌરભ, સૌંદર્ય અને શાન્તિનું પવિત્ર સામ્રાજ્ય, પ્રણયીઓનું મિલન સ્થાન, અને પ્રેમગોષ્ઠીની પ્રણયભૂમિ તેમજ બળતા હૃદયને શાન્તિરસબિંદુઓ સિંચી ચેતનતા રેડનાર ઉદ્યાન માનવજાતને અસીમ ઉપયોગી છે. નવની વનશ્રી નિહાળતાં હૃદયમાં કેવાં આનંદ ઝરણાં સ્ફુરે છે! ઉદ્યાન અને ઉપવનો આધુનિક યાંત્રિક યુગમાં માનવજાતની પ્રેરણા અને પ્રગતિ માટે અતિ મહત્વનાં સુખદ સાધન છે.

શહેરથી લગભગ નજીક માઈલ દૂર ડુંગરોની નજીક એક મકાન બાંધેલું છે. ત્યાં રાજ્ય તરફથી દરરોજ પાંચ મણ જુવાર નાખવામાં આવે છે. સાંજના પાંચ વાગે છે એટલે પહાડોની કોતરો અને

રામતીર્થ બ્રાહ્મી તેલ

સ્પેશીઅલ નં. ૧.

મગજના જ્ઞાનતંતુઓ બળવાન બને છે. ગાઢ નિદ્રા આવે છે. ધોળા વાળ કાળા થાય છે. વાળ ખરતા અટકે છે. ટાલમાં વાળ ઉગે છે. ખોડો મટે છે. યાદશક્તિ અને આંખની દૃષ્ટિ વધે છે. દરેક ઋતુમાં બહેનો, પુરુષો અને બાળકો માટે મહાન ફાયદો કરનાર છે. માથાનો દુખાવો મટે છે.

મોટી બાટલી કિંમત રૂા. ૩—૮—૦

નાની બાટલી કિંમત રૂા. ૨—૦—૦ અધે મળે છે.

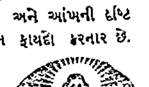

શ્રી રામતીર્થ યોગાશ્રમ

૪૪૮, સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, મુંબઈ-૪.

ગુફાઓમાંથી ભુંડના ટોળે ટોળાં જુવાર ખાવા ત્યાં આવે છે. અંદર મોટા મોટા વકરેલા ભુંડ પણ હોય છે. ખાતાં ખાતાં અંદરો અંદર લઢી પડે છે અને રોજ બે ત્રણ મરી જાય છે. બહુજ વકરેલા ભુંડને રાજ્ય તરફથી પકડવામાં આવે છે, તેમને સારી રીતે ખવડાવી તાજા કરવામાં આવે છે, અને સિંહ કે વાઘ સાથે સાઠમારી કરાવવામાં તેમનો ઉપયોગ થાય છે. એ જગ્યા અને દ્રશ્ય રમણિય લાગે છે.

તળાવના મહેલો Lake Palaces

Lake Palaces નિહાળતાંજ કાશ્મીર સ્મરણ પટ પર તાદ્રશ્ય બને છે. પીછોલા તળાવ (શહેરની પાછળ આવેલું હોવાથી) મા ઘણા મહેલો આવેલા છે. અસ્તાચળે ઉભેલા સુરજદાદાનાં સોનેરી કિરણો વડે તળાવની શોભા અવર્ણનીય લાગે છે અને ચાંદની રાતે ચમત્કૃત એ દ્રશ્ય માનસ અને હ્રદયપટ પર શાશ્વત આકર્ષણ જમાવી જાય છે. જ્યોત્સનામયી શ્વેત નિશાએ પ્રિયા સહ, મંદમંદ સમીર-લહરીઓથી ડોલતી નૈયામાં એ તળાવનું પરિભ્રમણ કેવું આલ્હાદક હશે! પણ આપણા નશીબમાં એ ક્યાંથી?

શ્રી એકલીંગજી

પરીક્ષા દરમિયાન ચાર દિવસની રજાઓ હતી. અમે શ્રી એકલીંગજી મહાદેવ જવા નક્કી કર્યું. એ જગ્યા ઉદેપુરથી લગભગ ચૌદ માઈલ દૂર છે. મોટર-દ્વારા ઉદેપુરથી શ્રીનાથદ્વારા જતાં રસ્તામાં એ સ્થાનક આવે છે. મુસાફરી સગવડરૂપ બને અને સાથે સાથે પ્રકૃતિનાં પુરેપુરાં દર્શન કરી શકાય એ ઈરાદાથી અમે ઘોડાગાડીમાં ત્યાં ગયા. અમે ચાર મિત્રોએ ઘોડાગાડીના સાત રૂપીઆ જતાં આવતાંના આપ્યા હતા. મહારાણા પ્રતાપ શ્રી એકલીંગજીના અંશાવતાર તરીકે ગણાય છે.

એકલીંગજીની જગ્યા બહુજ રમણીય છે લોકોના બહુજ નાનાં નાનાં મકાનો એકમીજાથી ઉંચે ડુંગરો પર આવેલાં છે. સીમવાની ટેકરીઓ પરના મહેલો કરતાં હજાર હજાર ફુટથી વધુ ઊંચાઈએ આવેલાં એ મકાનો આકર્ષક લાગે છે.

અમે પ્રથમ તળાવમા સ્નાન કર્યું. પછી દર્શને ચાલ્યા. દર્શનની વાર હોવાથી અમે મંદિરમાં બહાર બેઠા. એ દિવસે મંદિરમાં ઉત્સવ હતો. દૂર દૂરથી મેવાડી નરનારી વૃંદો આવતાં હતાં. અને ચોકમાં 'રાસ' રમતા હતાં. ૬-૭ સાત પ્રકારનાં રાસ અમે જોયાં. અમને મધ્યયુગમાં રજપુતો લડવા માટે તીકળતા એ સમયની તેમની 'કૃચ' દર્શાવતો રાસ અત્યંત ગમ્યો. નિર્બળને પણ શુરાતન ચઢે એવો એ રાસ હતો. અને ઢોલનો ધ્વનિ ખરેખર શરીરમાં વિજળીક શક્તિ સર્જે તેવી અસર નીપજાવતો હતો

સમય થતાં અમે શ્રી મહાદેવજીના દર્શને ગયા શ્રી શંકરની એ ભવ્ય ચતુર્મુખી પ્રતિમા નિહાળતાં પ્રથમ દ્રષ્ટિએ મને મહારાણા પ્રતાપની પ્રતિમા સન્મુખ જણાઈ. હજુયે જે જાય તે જો જો 'ફતેહ મેમોરી-અલ' માંનું મહારાણા પ્રતાપનું બાવલું અને શ્રી એકલીંગજી મહાદેવની ભવ્ય પ્રતિમા તીવ્ર દ્રષ્ટિએ નિહાળશો તો બન્ને પ્રતિમાઓમા ઘણું સામ્ય જણાશે.

મંદિર વિશાળ છે જુની કારીગરી અને કોતરણી પ્રશંસા માગી લે છે. ત્યાંજ શ્રી અંબીકા અને શ્રી બહુચરા માતાજીનાં દર્શન કર્યા. મોડી રાતે સૌમ્ય શીત શીળા સમીરની સાહ્યબી અનુભવતા અમારા ઉતારે આવી પહોંચ્યા.

ઉપસંહાર

ઉદેપુરથી કેસરીઆજી જવાય છે. આ ઋતુમાં સેંકડો મુસાફરો ત્યાં આવે છે અને મોટરદ્વારા કેસરીઆજી જાય છે, નાથદ્વારા અને ચિતોડ જવાની અમારી આશા કેટલાંક અનિવાર્ય કારણો અમે અડચણોને લીધે નિરાશામાં પરિણમી અને અમે તા. ૩ જી એપ્રીલે વહેલી સવારે ઘર તરફ પ્રયાણ કર્યું.

ઉદેપુર સ્ટેટમા કોઈ કોઈ જગાએ અબરખની ખાણો આવેલી છે. આરસપહાણ જેવા ચળકતા પત્થરો પણ નજરે પડે છે. રસ્તામાં શહેનશાહ ઓરંગઝેબને કેદ કરેલા કિલ્લાનાં ખંડિયર ગાડીમાં જતાં દેખાય છે.

ડુંગરે ડુંગરે દ્રષ્ટિગોચર થતાં ખંડિયેરો મધ્યકાલીન યુગના રજપુત રાજાઓની પરાક્રમગાથાઓની યાદ દીલમાં જગાડે છે પરંતુ હવે તો 'સંપ ગયા ને લીસોટા રહ્યા' એ ઉક્તિ દિલમાં જાગે છે. એ પણ કાળની ગતિ છે ને!

જીવનયાત્રા દરમ્યાન ઉદેપુરમાં ગાળેલા એ ત્રેવીસ દિવસ, એ આનંદ, એ મઝા, પરીક્ષા છતાંયે અનુભવેલી મુક્તતા હ્રદયપટ પર શાશ્વત અસર કરી ગઈ છે અને જશે.

લગ્ન અને પ્રેમ

લેખક: શ્રી. ચંપકલાલ શાહ, બાજવાડા, વડોદરા

(ગતાંકથી ચાલુ)

જોઇએ છે એક પત્ની વ્રત

પતિ અને પત્નીની એકબીજા માટેની જે ફરજો બીજા કોઇને ભાગ્યે જ બજાવવાની હશે. જો કોઇ નોકર માલિકનું દ્રવ્ય ચોરી તો તે પાછુ આપી માફી માંગી શકાય છે. મિત્રને શારિરીક અથવા આર્થિક ખોટ આવે તો તેને ભરપાઇ કરવાના અગર અન્ય ઉપકાર કરનાર મળી આવશે. આપણા માતા, પિતા, ભાઇ, બ્હેન, મિત્ર વગેરેના અનેક ઉપકાર આપણા ઉપર થાય છે પણ તેનો બદલો વાળી શકીએ છીએ. જે જખ્મ પેદા કરે છે તે તેને મીટાવી પણ શકે છે. દર્દ થાય તો દવા પણ મળશે. પણ પતિ અથવા પત્નીમાંથી કોઇ પોતાનું કર્તવ્ય છોડી દે અથવા પરસ્ત્રી સાથે સંબંધ કરી લે તો તેનો પ્રતિકાર સંભવિત છે? જે પતિ પત્નીને છોડી પર-સ્ત્રી સાથે સંસર્ગ રાખે તે કદી પત્નીના સ્નેહ અને શ્રદ્ધાનો ભાગીદાર બની શકે? અને પત્ની પતિને છોડી પર-પુરુષ સાથે પ્રમાલાપ કરે તો ત્રિકાળમાં પણ તે પતિપ્રેમ મેળવી ના શકે. કેટલાક પુરૂષો મિથ્યા કહે છે કે પુરુષ જાતિને અનેક સ્ત્રીઓ સાથે ભોગ કરવાનો જન્મસિદ્ધ અધિકાર છે. પણ તે મિથ્યાજ કથન છે. એક પતિને અનેક પત્ની કરવાની જે દુષિત પ્રથા ચાલી આવે છે તે પ્રથાના અનેક અનિષ્ટો આપણે જોયેલા છે. જ્યાં એક પતિની અનેક પત્નીઓ હોય છે ત્યાં પત્ની પતિનો પૂરો પ્રેમ મેળવી શકતી નથી. ત્યાં પત્નીનો એક જ પતિ અન્ય સ્ત્રીઓ સાથે પ્રેમ કરે એ પત્ની માટે કેટલો વિષતુલ્ય બને !

એ દંભને દફનાવો

લગભગ પુરુષો એમ સમજે છે કે પ્રેમનો પ્રતિકાર બાહ્ય ઉપચારોથી થઈ શકે છે. જેમનામાં સહૃધ્યતા હોતી નથી તેઓ તો સ્ત્રીથી પરાંગમુખ બને છે, પરિણામે સ્ત્રીને જે આઘાત પહોંચે છે તે જાણવાનો પ્રયત્ન પણ કરવામાં આવતો નથી. પણ જેઓ વિવેકી હોય છે તેઓ બહારનો માત્ર દેખાવ કરે છે. ઉપહારો અને મૃદુ ઉપચારો વડે, સન્માનથી, તે પત્નીને છેતરે છે અને પ્રથમ જેવોજ પોતાનો પ્રેમ છે એ બતાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે. તેને થોડોક પશ્ચાતાપ થાય છે તેનું એ પરિણામ છે. "જેનો તું હતો, જે તારી હતી, જેની સાથે તે મોટા સોગંદ લીધા હતા, પ્રેમની ગવાહી કરી હતી, જેને કહ્યું હતું તું મારું જીવન છે, તું મારું બીજું હૃદય છે! તું મારા નેત્રોની કૌમુદી છે. તું મારા અંગોમાં અમૃતતુલ્ય હાયિક! હાયિક! તેનો તેં પરિત્યાગ કર્યો છે, તિરસ્કાર અને ઘોર અનાદાર કર્યો છે. આત્માના આ પ્રચંડ પશ્ચાતાપના અગ્નિથી તેનું હૃદય બળે છે અને તે ખોવાયેલી પત્નીને પોતાની કરવા કેટલાક પ્રયત્નો કરે છે.

સમાજનું ઝેર: વ્યભિચાર

સમાજમાં આજે વ્યભિચારે અનેક સંસારીઓના કુટુંબોમાં છૂપા અગ્નિ પ્રગટાવેલા છે. વેશ્યાઓને ત્યાં જનાર છાપેલા 'કાટલા' અતિ ઓછા જણાશે પણ આજે એક યા બીજા કારણસર આપણા સમાજમાં જે દિલ બહેલાવવા અગર રમતના નામે વ્યભિચાર ઘુસી ગયો છે તે જરૂર ખરાબ પરિણામ લાવશે. વ્યભિચાર એ મોટું દુષણ છે. સમાજનો તે ઘોર અભિશાળ છે. નિરાધાર સ્ત્રીઓ અને વિધવાઓને ફોસલાવવાના અનેક કિસ્સાઓ બનતા રહ્યા છે. યુવાનીમાં ખરાબ સોબતના કારણે આ ટેવ પડી જાય છે, પણ તે લાગુ થયા પછી શરીર, ધન અને કુટુંબની અંતિમ પાયમાલી થાય છતાં નજર ખુલતી નથી.

ભ્રમર એકનો બની શકે?

આજ કેટલાય યુવકો બીજી સ્ત્રીઓને જોઇ આંખો નચાવવા લાગે છે. બજારોમાં, શેરીઓમાં, રેલ્વેમાં, બસમાં, મેળા-તમાસામાં સર્વત્ર આ સ્થિતિ જોવામાં આવે છે. સ્ત્રીઓ બિચારી લજ્જાથી નીચુ મુખ રાખી દે છે. પણ જો આંખ ઉઠાઇ તો નજર

લેવા કોઈ ને કોઈ તૈયાર હોય છે. આ ચેષ્ટા ગણાય છે પણ તેનું પરિણામ કેટલું ખરાબ આવી શકે છે તેનો ખ્યાલ કરવો જોઈએ. જે યુવક અપરિચિત સ્ત્રીઓ સાથે આંખ લડાવવા તૈયાર થાય છે, પરિચિત યુવતીઓ સાથે શું નહિ કરતો હોય ? તે માટે સહશિક્ષણ જવાબદાર છે એમ કહેવામાં આવશે. સહશિક્ષણ લેનાર યુવતીઓએ આત્મિક દ્રઢતા ધારણ કરવી જોઈએ. કેમકે નવયુવકો પ્રેમ કરશે ખરા પણ લગ્ન કરવા ઘણા ઓછા તૈયાર થાય છે. એક ફુલ પરથી રસ ચૂસી બીજા ફૂલ પર જતા ભ્રમરમાં આવા નવયુવકમાં કાંઈજ ફેર નથી !

પ્રથમ જણાવેલું છે કે પતિ પત્નીઓમાં વિખવાદ પડવાના અનેક કારણો છે. વિખવાદ પડતાં પતિ અથવા પત્ની મિત્રવર્ગમાંથી કોઈ સાથે અનુચિત સંબંધ બાંધી લે છે. પરીણામે પારસ્પરિક વ્યવહારમાં કટુતા અને કઠોરતા આવી જાય છે. જીવન ફુલોની સેજને બદલે કાંટાની શય્યાનું બની જાય છે. પતિ પત્નીમાં કદાચ કાંઈ વિરોધ થાય તો આપસના ભેદ ભૂલી જઈને એક બીજા આગળ વધે. તેમ ના કરે અને પર-પુરુષ અથવા પરસ્ત્રી તરફ વધે તો તે રસ્તો વિનાશનો છે, તે રસ્તે ફક્ત પાપ છે, અપમાન છે. સુખની લેશ માત્ર માત્રા નથી.

કળાના નામે......?

વ્યભિચાર એ સર્પ દંશના ઝેર કરતાં પણ વધુ કાતિલ ઝેર છે. તે પ્લેગનો ઉંદર છે. તો પછી પતિ પત્નીના સુખ માટે વ્યભિચારને કેમ દૂર કરવો એ સ્વાભાવિક પ્રશ્ન થશે. વ્યભિચાર ઉદય માનસ ક્ષેત્રમાંથી થાય છે. ચિત્ત જ્યારે પર પુરુષ અથવા પર સ્ત્રીના શૃંગાર તરફ નજર નાખે છે ત્યારે તે તેના સંપર્કની ઇચ્છા કરે છે. લગભગ આજકાલના બધા લેખક, ચિત્રકાર અને શિલ્પ વિદ્યા વિશારદો સૌંદર્યની સૌંદર્ય માટે પરીક્ષા કરતા થયા છે. તેઓ કહે છે કે જ્યારે કોઈ સુંદર વસ્તુની ધ્યાનમાં તલ્લીન થઈ જઈએ છીએ ત્યારે તે સૌંદર્ય સરોવરમાં પોતાનું ચિત્ત નવડાવે છે વ્યક્તિત્વમાં નહિ. પણ કોઈનું પણ સૌંદર્ય અને વ્યક્તિત્વ અલગ પાડી શકાતું નથી. આજે કોઈ કહેશે. " અહા ! તેના નેત્ર કેવા સુંદર છે ?" આપણે તેને પૂછીશું કે એમ કરી તું તેના શરીરની આલોચના નથી કરતો ? તો જવાબ મળશે માત્ર કળાની નજરે જ તે સૌંદર્યને જોઈ રહ્યો છે, આજકાલ આ કલાની દ્રષ્ટિ સૌંદર્યના સધ્યયનની એવી રીત ચાલી નીકળી છે કે તેના ઓથા નીચે અશ્લીલ ચિત્રો અને મુર્તિઓ બજારમાં વેચાઈ રહ્યા છે. ઘણા માણસો જેઓ વેશ્યાથી અલિપ્ત રહેલા હોય છે તેઓ પણ હવે કલાની નજરે તે દશ્યો જોઈ રહ્યા છે. પરંતુ કળાને જોવાને બદલે ત્યાં વાસના વધુ પ્રજ્વલીત થતી જાય છે તે કોઈ જાણતું નથી. જ્યારે તેઓને આ રસ્તે ન જવા સલાહ આપવામાં આવે છે ત્યારે તેઓ કહે છે 'શું અમે કમજોર છીએ ?' ગીતામાં ભગવાન શ્રી કૃષ્ણે કહ્યું છે " વિષયોનું ધ્યાન કરવાથી તેની સાથે સંગ થાય છે એટલે કે તે વિષયોમાં ચિત્ત ઓતપ્રોત થઈ જાય છે અને તે પ્રકારની ચિત્તવૃત્તિથી કામ પેદા થાય છે. કામનો અર્થ અભિલાષા છે.

જ્યાં સુધી વ્યભિચારનો અંત નહિ આવે ત્યાં સુધી પારિવારિક પ્રેમ અને શાંતિ મળશે નહિ. લગ્ન એટલે આજીવન પવિત્રતાથી રહેવું, પરસ્પર પ્રેમ કરવો અને સુખ મેળવવું. જે પોતાની ઇન્દ્રીયો પર કાબુ ન રાખી શકે તેમ હોય તેણે લગ્ન ન જ કરવાં એ વધુ ઉચીત છે. એકને એક બે નહિ એક જ !

જ્યાં પતિ પત્નીમાં પ્રેમ અથવા અનુકૂળતા હોય છે ત્યાં સ્વર્ગ રચાય છે. દંપતિમાં પારસ્પરિક પ્રેમજ વિવાહનો આદર્શ છે, પ્રેમનો ઉદય નૈસર્ગિક છે. પ્રેમ

તમે 'સ્ત્રીબોધ'ના ગ્રાહક નથી ? આજે જ ગ્રાહક બનો

વાર્ષિક લવાજમ દેશમાં રૂ. પાંચ. પરદેશ : શીલીંગ દશ (૬-૮-૦)

'સ્ત્રીબોધ' કાર્યાલય, અમદાવાદ. અને હનુમાનવિજય આશ્રમ પો. બો. નં. ૧૧૫૬ નૈરોબી

માનસિક વૃત્તિઓના ઐક્ય અને અનુકૂળતાને કરે છે. માનસિક વૃત્તિઓની એકતા માટે એક જ જાતની ચિત્તવૃત્તિ જોઇએ. ઘણા પ્રશ્ન કરે છે કે સ્ત્રી પુરુષની એક જ માનસવૃત્તિ પ્રેમ માટે જરૂરી છે? જવાબ એ જ છે કે આ જગતમાં કુદરતે સ્ત્રીઓમાં એવા કેટલાક ગુણો મૂકયા છે જે પુરુષોમાં નથી અને પુરુષોમાં એવા કેટલાક ગુણો મૂકયા છે જે સ્ત્રીઓમાં મળતા નથી! જો આ ભેદ ન હો તો બન્નેમાં પારસ્પરિક પ્રેમ કદી ઉદ્ભવત નહિ. શારીરિક ભેદ પણ જોવા મળશે. સ્ત્રીઓના શરીરમાં ગર્ભાશય વગેરે હોય છે તે તેનો શરીર ધર્મ છે. જે સ્ત્રી માતા બને છે તેનામાં કુદરત દૂધ પેદા કરે છે. બાળકને પોષણ કરવાની યોગ્યતા માતામાં કયાંથી આવે છે? એ બધા દૈવી કાર્ય છે. શરીરના અવયવો ઉપરાંત ગુણોમાં પણ ભેદ છે. સ્ત્રીમાં મૃદુતા, સુકુમારતા અને સહિષ્ણુતા જોવા મળશે, પુરુષમાં કઠોરતા પ્રાધાન્ય ભોગવે છે.

સંતતિ પર થતી અસર

સ્ત્રી અને પુરુષમાં માનસિક ભેદભાવ હોય છે, ભારે ચીજને સામાન્ય ધક્કો લગાવતા તે પડી જતી નથી, હલકી ચીજ જલદી પડી જાય છે. જમીન પર નાવ ચાલી શકતી નથી, પાણીમાં સડસડાટ ચાલી જાય છે. જેમ એક વસ્તુનું રૂપ બીજી વસ્તુના રૂપથી ભિન્ન હોય છે, તેજ પ્રમાણે સ્ત્રી અને પુરુષની માનસિક વૃત્તિમાં ભેદ હોય છે. પુરુષમાં સૂર્ય ગુણ પ્રધાન હોય છે. સ્ત્રીમાં ચંદ્ર ગુણ. સૂર્યમાં સ્થિરતા છે. ચંદ્રમામાં ચાંચલ્યતા. પુરુષનો સ્વાભાવિક ધર્મ ગાંભીર્ય અને કઠોરતા છે, સ્ત્રીઓનો જાતિ ગુણ છે મૃદુતા અને સૌંદર્ય. સ્ત્રીમાં ભાવાધિક્ય વધારે હોય છે. તેનામાં પ્રેમ, કરુણા, દયા વગેરેનો જલદી ઉદય થાય છે. પુરુષ અને સ્ત્રીનો માનસિક ભેદ એ જ છે કે એક ભોકતા છે, બીજી ભોગ્ય છે, પુરુષની ચિત્તવૃત્તિ અધિકાર કરવાની છે, સ્ત્રીની ચિત્તવૃત્તિ અધિકાર અપનાવવાની. સ્ત્રી ચાહે છે કે પુરુષ તેના પર અધિકાર જમાવે. તેનો આત્મા પુરુષના આત્મામાં મળી જાય. પુરુષનો આત્મા સ્ત્રીના આત્મામાં મળી શકતો નથી. વાંચક વિચારી લે કે સ્ત્રી અને પુરુષના આટલા ભેદ હોવાના કારણે જ તેઓ લગ્ન કરી એક બીજાના પૂરક બને છે. પતિ પત્નીના પ્રેમની અસર સંતતિ પર પણ થાય છે. બન્ને વચ્ચે જો પ્રેમનો અભાવ હોય છે તો તેની હાનિકારક અસર બચ્ચા પર પડે છે. એ તો સર્વ જાણે છે કે સ્ત્રી અને પુરુષના રજ અને વિર્યના એક એક અણુમાં શારીરિક આકૃતિ અને માનસિક વિચારોનો સૂક્ષ્મ અંકૂર હોય છે. આપણે ૪૦–૫૦ પદાર્થો મીલાવીને કોઈ પદાર્થ બનાવી ખાઈએ તો તે બધા જ પદાર્થોના ગુણ તેમાં આવી જાય છે. તેજ પ્રમાણે સ્ત્રી અને પુરુષના રજ અને વિર્યમાં તેમની સૂક્ષ્મ પ્રતિકૃતિ હોય છે. આથી જો સ્ત્રી શિક્ષિત હોય તો બાળક બુદ્ધિમાન થાય છે. સ્ત્રી કઠોર, કર્કશા, કલહ પ્રિયવાળી હોય તો તેની સંતતિ પણ તેવી જ તૈયાર થાય છે. તેજ પ્રમાણે પિતાના ગુણ પણ સંતતિમાં આવે છે. માતા પિતાની અસર સતાનમાં આવે છે એ સર્વે વિદીત છે. વધુ લખવું નિરર્થક છે. પણ કેટલીક વાર એમ જોવામાં આવે છે કે શિક્ષિત માતા પિતાના પુત્ર અજ્ઞાન અને રખડેલ હોય છે જ્યારે કોઈ અજ્ઞાન અસંસ્કારી દંપતિનું બાળક બુદ્ધિમાન નીકળે છે અને તેનું કારણ વ્યભિચાર જણાય છે. ગરીબાઈ અગર પરવશતાના કારણે સમાજનો નીચલો થર વ્યભિચારમય થતો જાય છે અને તેનાજ કારણે આવી વર્ણસંકર પ્રજા પેદા થાય છે. કેમેરાની સામે બેસીને સુંદરમાં સુંદર સ્ત્રી અથવા પુરુષ વિકૃત ચહેરો બનાવે તો ફોટો વિકૃત જ આવે તેવી રીતે ગર્ભાધાનના સમયે સ્ત્રી પુરુષના શારીરિક અને માનસિક સ્વરૂપની છાયા બાળક પર પડે છે, કહેવાનું એજ છે કે સ્ત્રી પુરુષના સમાગમ સમયે જે દશ્ય તેમની પાસે હોય તેનો પ્રભાવ સંતાન પર પડે છે અને જે વિચાર ધારા ચાલતી હોય તે તે સંતાનનું ચિત્ત ઘડે છે. સમાજે એ સમજવું જોઈએ કે આપણે આજના બાળકોના નિર્માતા છીએ. આજે આપણે જેવા બાળકોનું નિર્માણ કરીશું તેવોજ સમાજ કાલનો હશે. (સંપૂર્ણ)

એજન્ટો નીમવાના છે

આ માસિક પત્રનું છુટક વેચાણ કરી શકે તેવા એજન્ટ દરેક ગામમાં જોઈએ છે. વધુ માટે કાર્યાલયમાં લખવું.

" સ્ત્રીબોધ " કાર્યાલય
લજપતરાય રોડ, લીલાપારસા
અને પીરમશાહ રોડ—અમદાવાદ.

પંડિતા રમાબાઇ

પરિચયકાર : કિશોરચંદ્ર હીરાચંદ પારેખ

ભારતના ઈતિહાસમાં કેટલીએ આર્યનારીઓની યશસ્વી ગાથા સુવર્ણાક્ષરે અંકાઇ છે–મધ્ય યુગની રઝીયા બેગમ, પદ્મિની વિ. જ્વલંત નારી જ્યોતો હતી. છેલ્લાં કેપ્ટન લક્ષ્મી પણ અદ્ભુત નારી રત્ન તરીકે આગળ આવ્યાં છે. જમાનાઓના ઇતિહાસ ફેરવતાં જણાય છે કે આર્ય નારીઓ શૌર્યથી જ વિભૂષિત ન હતી. અદ્ભુત જ્ઞાન ધરાવતી હતી. ગાર્ગી જેવા મહાન પંડિતા અહિંની ધરતીમા જ પાકેલા. પંડિતા રમાબાઈ સરસ્વતીનો બીજો અવતાર મનાતા.

માઇસોરમાં આવેલ એક ગામમાં સ્ત્રી કેળવણીના પુષ્પ્ત હિમાવતી અનંતશાસ્ત્રીને ત્યાં તેમનો જન્મ ઈ. સ. ૧૮૫૮માં થયો. એમનું કુટુંબ જુના વિચારનું ગણાતું. તેમની માતા શ્રી. લક્ષ્મીબાઇ સાધારણ સંસ્કૃત જાણતા. ફક્ત ૧૨ જ વર્ષની ઉમરે રમાબાઈને ૨૦૦૦૦ શ્લોકો મોઢે થઇ ગયા હતા.

પિતા અત્યંત ઉદાર હતા. આ ઉદારતાએ જ આખું ઘર ખલાસ કર્યું! ગામેગામ ફરતા, ચૂસ્ત હિંદુ હતા. સમય જતાં તેમની તબીયત બગડી અને વાંચી શકતા નહિ. ૧૮૭૬–૭૭ના દુકાળમાં પુરું ખાવાનુંય મળતું ન હોવાથી તેઓએ મૃત્યુની ચાદર ઓઢવાનું નક્કી કર્યું. પિતા તથા માતાના દેહાંતથી અનાથ બનેલા ભૂખ્યાં અને ઠંડીથી ધ્રુજતાં બાળકો ચાર હજાર માઈલની પગની સફરો કર્યા બાદ ઇ. સ. ૧૮૭૮માં કલકત્તા પહોંચ્યા. આ વખતે રમાબાઇની ઉંમર ફકત વીસ વર્ષની હતી.

તેઓ હિંદી, મરાઠી, કાનડી, અંગ્રેજી અને બંગાળી જાણતા. તેઓની પાસે આર્ય નારીનો ઉજ્જવલ આદેશ હતો. તેમનું ચારિત્ર્ય પ્રતિભા સંપન્ન હતું. તેઓના ભાષણો સંસ્કૃતમય હતા. આથી તેમને સરસ્વતી નામ મળ્યું હવે તેઓ પંડિતા રમાબાઈથી ઓળખાવા લાગ્યા.

બેંગાલમાં તેઓ ફર્યા. કલકત્તા આવ્યા બાદ થોડા સમયે ભાઈ મૃત્યુ પામ્યો. ભાઈના ગુજરી ગયા બાદ ૭ મહિને તેમણે બીપીન બિહારી માધવ નામે એક બંગાળી વકીલ સાથે લગ્ન કર્યું. તેઓ એમ. એ.ની પંકિત ધરાવતા હતા. લગ્ન બાદ દોઢ વર્ષે કોલેરાથી બીપીન પણ હંમેશને માટે સૂતા. તેમની સ્મૃતિ રૂપ મનોરમા નામે એક જ કન્યા રમાબાઈ પાસે હતી. બીપીન સાથે લગ્ન કરેલ હોવાથી તેમના ઉચા કુટુંબીઓએ તેમને આશરો આપ્યો નહિ. અંતે તેઓ પૂના આવ્યા. ત્યાં રાનડે, કેલકર, અને ભાંડારકરના ટેકાથી તેઓએ "આર્ય મહિલા સમાજ"ની સ્થાપના કરી. ૧૮૮૨માં ત્રણસો સ્ત્રી સભ્યોના પ્રતિનિધિ બની તેઓ 'એજ્યુકેશન કમીશન'માં ગયા. સ્ત્રી કેળવણીમાં તરતમાં જ સુધારા કરવાની જરૂર જણાવી તેમનું એ દલિન સહિતનાં ભાષણની કીર્તિ ગાથા ઠેઠ મહારાણી વીક્ટોરિયાના કાન સુધી પહોંચી. ઇ. સ. ૧૮૮૩માં તેઓ ઇંગ્લાંડ ગયા. ત્યાં 'સેંટ મેરી હોલ' માં તેઓ રહેતા તેમણે જાહેર રીતે સ્વ. કવિશ્રી કાન્ત માફક ખ્રિસ્તી ધર્મ અંગીકાર કર્યો. ચેલ્ટનહામમાં તેઓએ સંસ્કૃતના અધ્યાપક તરીકે કાર્ય કર્યું.

આનંદીબાઈએ તેમને આમંત્રણ આપ્યું. તે તેમના પિત્રાઇ બ્હેન થાય આથી તેઓ અમેરીકા ઉપડયા.

'કીંડર ગાર્ડન" ની તેમણે તાલીમ મેળવી ત્યારબાદ મરાઠીમાં પાઠય પુસ્તકો લખ્યાં. ત્યારપછી "The High Castle Hindu Woman" નામે પુસ્તક લખી કીર્તિ પ્રાપ્ત કરી સ્ત્રી શિક્ષણ માટે વિદ્યાગૃહ સ્થાપ્યું. 'હાઈ કાસ્ટ વિડો હોમ' ને મદદ કરવા 'રમાબાઈ એસોસીએશન' સ્થાપ્યું.

ઈ. સ. ૧૯૮૯ માં હિંદ પાછા ફરી હિંદુ વિધવાઓ માટે 'શારદા સદન' સ્થાપ્યું ઈ. સ. ૧૮૯૦ માં તેઓ પૂ નાગયા. ૧૮૯૨ માં તે સંસ્થાનું વિધિ પ્રમાણે ઉદ્‌ઘાટન થયું. ત્યાં સ્ત્રીને દરેક જાતની તાલીમ મળતી, સફળ ગૃહિણી, પત્ની માતા કે નર્સ

બનવા માટે આ તાલીમ જરૂરની જણાઈ હતી.

દક્ષિણની ભૌગોલિક સ્થિતિ એવી છે કે ત્યાં દુકાળ વારંવાર પડે; ઈ. સ. ૧૮૯૭ ના દુકાળમાં તેમણે 'મુક્તિ આશ્રમ સ્થાપ્યો. ખૂબ જ મહેનત લઈ તેમણે ભૂખે મરતાંને પોસ્યા. આશ્રમમાં થતાં, વણાટકામ, ચિત્રકળા વિ. શીખવવાનું એક અમેરીકન ધર્મગુરૂની મદદથી 'ક્રિયાસદન' સ્થાપ્યું. બીજા દુકાળના સમયે ક્રિયાસદન, મુક્તિઆશ્રમ અને શારદાસદનમાં મળીને કુલ્લે લગભગ ૨૦૦ છોકરાઓ હતા.

તેમનાં પુત્રી પણ ગ્રેજ્યુએટ થયેલ તેમણે એક માસીકશરૂ કરેલ પણ ટુંક સમયમાં જ તેઓ બીજી દુનીયામાં પહોંચી ગયા.

રમાબાઈએ ઈ. સ. ૧૯૦૩ માં પોતાનો દેહ છોડયો.

સેવા, સ્ત્રી વિકાસ એ તેમના સિદ્ધાંત હતા. સમાજસુધારાના પ્રખર હિમાયતી હતા. અપ્રતિમ હિંમત તેમણે કેળવી હતી. તેઓ પિતાના જેટલી જ દયાળુ અને માયાળુ હતા.

સ્વતંત્રતાને નામે સ્વચ્છંદતાને પોષતી કુમારિકાઓને તેમનું જીવન કેડી રૂપ બની રહેશે. ધન્ય છે ભારતની એ જ્ઞાની નારી ને......!

જાણીતા મુક્તક-કવિ અને નવલકથાકાર
શ્રી. જેઠાલાલ ત્રિવેદીની નવી ઐતિહાસિક
રાજાધિરાજના સમય પછી આગળ
વધતી નવલકથા

રા જ રો ષ

મહારાજાધિરાજ સિદ્ધરાજ જયસિંહના રાજત્વકાલના અંતિમ સમયના રોમાંચક પ્રસંગોને ગૂંથતી આ નવલકથા ભાટરાજ કાકનાં અદ્દભુત પરાક્રમો વડે તમને ડોલાવી મૂકશે.

કિંમત રૂ. ત્રણ ટ. ખ. આઠ આના

પ્રકાશક : જીવનલાલ અમરશી મહેતા
પીરમશા રોડ-અમદાવાદ

— ઈનામ જીતવા માટે મદદગાર —
દરેક હરીફો મંગાવે છે.

ગુજરાતી શબ્દાર્થ ચિંતામણી

[શબ્દ કોષ]

૪૨૦૦૦ હજાર શબ્દોનો મોટો અપૂર્વ ગ્રંથ છે તેની જુજ નકલો સ્ટોકમાં છે. માટે તુરત મંગાવી લેવી. કિંમત રૂ. આઠ

જીવનલાલ અમરસી મહેતા
પીરમશારોડ, અમદાવાદ.

આફ્રીકાનાં અમારા
સોલ એજન્ટ
શ્રી હનુમાન હિન્દુ વિદ્યાર્થી ભવન
પો. બો. નં. ૧૧૫૬, નૈરોબી.

"સ્ત્રીબોધ" નું વાર્ષિક લવાજમ
રૂા. ૬-૮-૦ પરદેશ માટે, દેશનાં રૂ. પાંચ
તથા
દરેક જાતના અમારા પ્રકાશનો ત્યાંથી મળશે.

*

સિદ્ધરાજ મહારાજની વૃદ્ધાવસ્થા, કાકની બહાદુરી અને કુમારપાળ પર દુઃખની જડીઓ પડતી રસમય ઐતિહાસિક નવલકથા.

રાજરોષ : કિં. શિ. ૬. રૂ. ૩

આ નવલકથા રાજાધિરાજ પછી આગળ વધે છે.
લખોઃ—
જીવનલાલ અમરશી મહેતા
પીરમશારોડ, અમદાવાદ.
આફ્રિકામાં :
શ્રી હનુમાન હિન્દુ વિદ્યાર્થી ભવન
પો. બો. નં. ૧૧૫૬ નૈરોબી.

જ્ઞાતિ મારફતે સુધારા

(શ્રી. કેશવપ્રસાદ છોટાલાલ દેસાઈ
બી. એ. એલ. એલ. બી.)

મુંબઈમાં હમણાં જ સમસ્ત નાગર પરિષદ મળી ગઈ, તે ઉપરથી કેટલી એક બાબતો સ્ફુરે છે, તે વધુ વિચાર માટે જાહેર કરું છું. આ પરિષદના સ્વાગત પ્રમુખ ન્યાયમૂર્તિ સર હરસિદ્ધભાઈ દીવેટીયા હતા, અને તેના પ્રમુખ લકનૌના સુપ્રસિદ્ધ શહેરી રાય બહાદુર ડૉ. બ્રજેનાથ વ્યાસ હતા. સર હરસિદ્ધભાઇના વ્યાખ્યાનમાં મૂખ્ય મુદ્દો એ છે કે પેટા જ્ઞાતિઓના રીત રીવાજો સુધારી તેમને એકત્રિત કરી સામાજિક હીતને બાધ ન આવે તેવું બંધારણ રચવું. સ્વ. કવિ દલપતરામે પાંચ છ દાયકા ઉપર ધીમે ધીમે સુધારાનો સાર સમજવાનો ઉપદેશ આપ્યો હતો, તે સમયે રોટી વ્યવહાર હોય ત્યાં બેટી વ્યવહાર કરવાની સુચના કરી હતી. ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાઈટીએ આ વિષય ઉપર નિબંધ પણ લખાવ્યો હતો. ઓગણીસમી સદીના અંત ભાગમાં જે સુધારો કરવા માટે ચળવળ ચાલી હતી તે જ સુધારો કરવાની ૧૯૪૬માં ભલામણ થાય છે, એ પણ સમયની, અથવા તો વિચાર પ્રગતિની બલિહારી છે.

દરમિયાન સમાજ સુધારાએ તો પોતાનું કામ કર્યું છે. પેટા જ્ઞાતિઓ તોડવાની વાત બાજુ ઉપર રાખીને ઘણાયે આંતર જ્ઞાતીય લગ્નો ગુજરાતીઓમાં થયાં છે. ખુદ નાગર જ્ઞાતિના યુવક અને યુવતીઓએ અન્ય જ્ઞાતિમાં લગ્ન કર્યાં છે. અને આવાં લગ્નોની પ્રજા પણ અત્યારે લગ્ન માટેની વયમાં આવી ચુકી છે. એટલે હવે પેટા જ્ઞાતિઓને એક કરવાની હીલચાલ ઘણી જ મોડી છે. જ્ઞાતિઓના ત્રાસ હવે ઓછા થઈ ગયા છે. પહેલા પરદેશ ગમનનો વિરોધ જ્ઞાતિઓમાં થતો હતો. હવે તે નથી એ વાત સાચી. પણ જ્ઞાતિઓને લીધે લાભ કરતા ગેરલાભ વિશેષ છે એમ માનનારની સંખ્યા દિન પ્રતિદિન વધતી જાય છે એમ તો સર હરસિદ્ધભાઈ પણ કબૂલ કરે છે. સમયની બલિહારી તો એ છે કે શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશીએ જૈન કોમમાં લગ્ન કર્યા પછી તેમની ભાર્ગવ બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિના મેલાવડામાં તેમણે તેમનાં જૈન પત્ની શ્રી. લીલાવતી સાથે હાજરી આપી અને બન્નેનું જ્ઞાતિના મંડળે સન્માન કર્યું. તેજ પ્રમાણે શ્રી. માધવલાલ મકનજીની મોઢ બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિએ તેમનાં વૈશ્ય પત્ની શ્રી. શાંતાબેન માધવલાલ, જે. પી. બન્યા તે સમયે શ્રી. શાંતાબેનને માનપત્ર આપ્યું. આ બન્ને દાખલામાં નોંધવા યોગ્ય એ હતું કે તે બન્ને વિધવા પુનર્લગ્ન હતાં. એટલે આ યુગમાં, મુંબઈમાં એમ કહેવું કે પેટા નાતો એકત્ર થશે એટલે બધું યે થઈ જશે, એનો અર્થ શો તેનો તોલ પ્રજા કરી લેશે.

સુધારકોનો એક પક્ષ પૂર્વે એમ માનતો હતો જ્ઞાતિઓનાં બંધારણોનો ઉપયોગ કરીને કેટલાએક સામાજિક સુધારાઓ તેમાં દાખલ કરી શકાય, અનુભવે આપણને બતાવ્યું છે કે જ્ઞાતિઓ મારફતે હળવા સુધારા પણ થઈ શક્યા નથી. કોઈ પણ જ્ઞાતિએ ફરજિયાત પ્રાથમિક શિક્ષણ જ્ઞાતિજનોમાં દાખલ કર્યું નથી. કોઈ પણ જ્ઞાતિએ જ્ઞાતિજનો માટે માંદગી વખતે સાર્વત્રિક મફત સારવાર કે દવાનો પ્રબંધ કર્યો નથી. બાળલગ્ન, વરવિક્રય, કન્યાવિક્રય, વગેરે અનિષ્ટો સંબંધી પણ જ્ઞાતિઓ તરફથી અસરકારક ઉપાયો થયા નથી. એટલે લગભગ અડધી સદીના અનુભવ પછી પણ જ્ઞાતિ મારફતે સુધારાની આશા રાખવી તે યોગ્ય નથી. આનો પુરાવો આ નાગર પરિષદે પણ આપ્યો છે. તેમાં એક ઠરાવની સૂચના થઈ. ઠરાવ એવી મતલબનો હતો કે જે વિધવાઓને પુનર્લગ્ન કરવાની ઈચ્છા હોય તેમ તેમ કરે તેમાં જ્ઞાતિએ અંતરાય મુકવો નહિ. આ ઠરાવનો

વિરોધ થયો, અને જો તે ઠરાવ મુકાય તો પરિષદના એક વિભાગે તેનો ત્યાગ કરવાની ધમકી આપી. અંતે ઠરાવ રજુ કરવામાં આવ્યો નહિ અને વ્યવહાર કુશળ નેતાઓની "મુત્સદ્દીગીરી" થી પ્રસંગ સાચવી લેવામાં આવ્યો અને પરિષદ "સફળ" થઇ. આમ સિદ્ધાંતને ભોગે બહારનો સંપ સચવાયો. આ દાખલો જ જ્ઞાતિ મારફતના સુધારાની દશા બતાવી આપે છે. સમાજ સુધારાનો પ્રવાહ તો વહે

કરે છે. સમય સમયનું કામ છે. હિંદુસ્તાનના કોઇ પણ પ્રાંતમાં રહેનાર નાગરને શોધીને તેની સાથે લગ્ન વ્યવહારનું વર્તુલ સાધવું તે યોગ્ય અને શક્ય છે તેના કરતાં, સમાન ધોરણની અન્ય જ્ઞાતિઓ સાથે લગ્ન વર્તુલ બાંધવું તે વધુ યોગ્ય અને વધુ શક્ય છે. મુંબઈનો ભાટીયો સિંધના ભાટીયા સાથે સંબંધ બાંધે, અને નડીયાદનો નાગર લકનૌ કે અલ્લાહબાદના નાગર કુટુંબો શોધે, તેના કરતાં

શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી

શ્રીમતી લીલાવતી મુનશી

જ જાય છે. એમાં ઠરાવો કરતાં કાર્ય વધુ અસરકારક છે. ભાર્ગવ બ્રાહ્મણ કે મોઢ બ્રાહ્મણની જ્ઞાતિમાં ઠરાવ આવ્યો હોત કે વિધવા પુનર્લગ્નનો વિરોધ ના કરવો તો તે ઠરાવ નિષ્ફળ જાત. પરંતુ તે જ્ઞાતિના સજ્જનોએ વિધવા સાથે લગ્ન કર્યાં તેને આડકતરી રીતે પણ અપનાવી લીધા. સુધારાનો મર્મ એ જ છે. કાર્ય કરો. વ્યવહારૂ સુધારો કરો. હિંદુ કાયદામાં સુધારા કરવાનો કાયદાનો ખરડો તૈયાર છે. દેશમુખનો વારસા કાયદો અને છુટાછેડાનો કાયદો પસાર થઇ ગયા છે. "સનાતનીઓ" બુમો માર્યા

એક જ એક જ પ્રાંતનાં, એક જ માતૃભાષા બોલતાં, એકજ યુનિવર્સિટીની કોલેજોમાં અભ્યાસ કરતાં નાગર અને ભાટીયા કુટુંબો વચ્ચે લગ્ન વ્યવહાર વધે તે શું ખોટું છે? હવે જ્ઞાતિ એટલે લગ્ન વ્યવહારનું વર્તુલ જ છે. જ્ઞાતિનાં બીજાં બંધારણ નથી, જ્ઞાતિની કાંઈ મદદ નથી. એટલે જ્ઞાતિની વ્યાખ્યા બદલીને એમ રાખવી જોઈએ કે જ્યાં જ્યાં લગ્ન થાય તે તે જ્ઞાતિ. જ્ઞાતિ હોય ત્યાં લગ્ન નહિ. પણ લગ્ન થાય તે જ્ઞાતિ.

સર્પદંશનો ઇલાજ

અજ્ઞાનમાંથી વહેમ, ભય અને અંધશ્રદ્ધા જન્મે છે એ સૂત્ર ખોટું નથી. સર્પ વિષેના આપણા ઘોર અજ્ઞાને તેના વિષે ઘણા વહેમ ખોટી માન્યતાઓને જન્મ આપેલ છે, તેને ભયની દૃષ્ટિથી જોતા આપણને શીખડાવ્યું છે એટલું જ નહિ પણ ડરના માર્યા આપણે તેને દેવ તરીકે પૂજતા થઈ ગયા છીએ !

હિંદુસ્તાનમાં દર વર્ષે સર્પદંશથી પચીસથી ત્રીસ હજાર માણસ કે તેથી પણ ઘણા વધારે અકાળે ભયંકર મોતે મરી જાય છે. સર્પ વિષે આપણને પ્રાથમિક જ્ઞાન પણ હોય તો આમાંથી ઘણા ખરા માણસોને બચાવી શકાય.

બધા સર્પ ઝેરી નથી હોતા

બધા સર્પ ઝેરી હોય છે અને તેના દંશથી મૃત્યુ નીપજે છે તે માન્યતા ખોટી છે. આપણા દેશમાં આશરે સવા ત્રણસો જાતના સાપ મળી આવ્યા છે તેમાંથી આશરે ૭૦ જાતના સાપ જ ઝેરી છે અને તે સીતેર પૈકી પણ આશરે ૩૦ જાતના સાપ તો દરિયામાં વસે છે એટલે જમીન ઉપરના ઝેરી સાપની જાત માત્ર ૪૦ની રહે છે. આ આંકડા કદાચ તમને આશ્વાસન આપશે, પરંતુ ૪૦ જાતના સાપના દંશથી પણ જ્યારે હિંદુસ્તાનમાં, એક ગણતરી પ્રમાણે દર વર્ષે ૩૫,૦૦૦ મૃત્યુ થાય છે ત્યારે આપણે સમજી લેવું જોઈએ કે એ ખતરનાક પરિણામ આપણા અજ્ઞાનને આભારી છે. એમાં પણ જ્યારે આપણે વિચાર કરીએ છીએ કે, આપણે ત્યાં મુંબઈ, ગુજરાત, કચ્છ અને કાઠિયાવાડમાં તો આંગળીના વેઢા ઉપર ગણાવી શકાય એટલી જાતના ઝેરી સાપ રહે છે ત્યારે જંતરમંતરના ધતીંગમાં અંધશ્રદ્ધા રાખવાથી અને સત્ય વિષે કદી બુદ્ધિપૂર્વક વિચાર નહિ કરવાથી કેટલા માણસો કમોતે રીબાઇ રીબાઈને મરે છે, એનું ભાન આવશે. આ બાબતમાં જીજ્ઞાસુઓએ "પ્રકૃતિ"માં આવતી ગુજરાતના સાપ વિષેની લેખમાળા અને અન્ય સાહિત્ય વાંચતા રહેવાની ખાસ ભલામણ છે.

આપણા ઝેરી સાપ

આપણે ત્યાં ઝેરી સર્પોમાં નાગ, કાળોતરો, ચીતળો, ફુર્સા વગેરે મુખ્ય છે. આમાં નાગ જંગલ અને વનવગડાનો વાસી છે ત્યારે ચીતળો શહેરમાં પણ વસે છે કાળોતરો પણ મનુષ્યોના રહેઠાણોમાં દેખાય છે. આ જુદા જુદા ઝેરી સર્પોની ઓળખ આપણે બીજી કોઈ વાર કરશું.

અત્યારે તો આપણે સર્પદંશમાં માત્ર " નાગ દેવતા "ની કૃપા અને સર્પનું ઝેર ઉતારનાર કહો કે ઉતારશાનો ઢોળ કરનાર ભુવા ઉપર લાચારી રાખીને કેમ માણસને કમોતે મરવા દઈએ છીએ એનો જ વિચાર કરશું.

સાપ-ઝેરી અને મીઠા

ઝેરી સાપ અને મીઠા એટલે ઝેર વગરના સાપને કેમ ઓળખવા તેની રીત છે. અને કોઈવાર તે અત્રે બતાવવામાં આવશે અને તેની વિગતવાર સવિસ્તર હકીકત "પ્રકૃતિમાં"થી પણ મળી શકશે. મીઠા સાપને ઝેરની કોથળી અને તેનું ઝેર દાખલ કરવાનો પોલો દાંત નથી હોતા, પરંતુ એ પણ કરડે છે તો ખરા; તફાવત એટલો કે તેનો દંશ પ્રાણઘાતક નથી નીવડતો. યાદ રાખજો કે, દરેક પ્રાણીનું થૂંક પણ વધુ ઓછે અંશે ઝેરી હોય છે એટલે આ મીઠા સાપનો દંશ પણ હેરાન તો કરે છે, પણ તેમાં મોતનો ડર નથી. પરંતુ જ્યાં આપણે સાપની જાતને જ ઓળખતા નથી ત્યા એ ઝેરી છે કે મીઠો તે જાણવાની તો આશા જ કયાં રાખવી ? કમનસીબે આપણા ઘણા ખરા ડૉકટરોને પણ સાપ ઓળખવાનું જ્ઞાન નથી હોતું. સામાન્ય લોકોની માન્યતા એવી હોય છે કે, સાપ તો ઝેરી જ હોય છે એટલે સર્પદંશ પામેલો માણસ સાપ ઝેરી ન હોય તો પણ મોતના ભયથી એવો હેબતાઇ જાય છે કે ઘણીવાર હૃદય બંધ પડવાથી વિના કારણ મૃત્યુ પામે છે ઘણીવાર ઝેરી સાપના દંશમાંથી પણ, શરીરમાં ઝેર પૂરતા પ્રમાણમાં દાખલ ન થવાથી, માણસ ઉગરી આવી શકે છે. દાખલા તરીકે સાપ એવે ઠેકાણે કરડયો હોય કે, શરીરમાં ઝેર દાખલ થયું ન

વિરોધ થયો, અને જો તે ઠરાવ મુકાય તો પરિષદના એક વિભાગે તેનો ત્યાગ કરવાની ધમકી આપી. અંતે ઠરાવ રજુ કરવામાં આવ્યો નહિ અને વ્યવહાર કુશળ નેતાઓની "મુત્સદ્દીગીરી" થી પ્રસંગ સાચવી લેવામાં આવ્યો અને પરિષદ "સફળ" થઇ. આમ સિદ્ધાંતને ભોગે બહારનો સંપ સચવાયો. આ દાખલો જ જ્ઞાતિ મારફતના સુધારાની દશા બતાવી આપે છે. સમાજ સુધારાનો પ્રવાહ તો વહે

શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી

શ્રીમતી લીલાવતી મુનશી

જ જાય છે. એમાં ઠરાવો કરતાં કાર્ય વધુ અસરકારક છે. ભાર્ગવ બ્રાહ્મણ કે મોઢ બ્રાહ્મણની જ્ઞાતિમાં ઠરાવ આવ્યો હોત કે વિધવા પુનર્લગ્નનો વિરોધ ના કરવો તો તે ઠરાવ નિષ્ફળ જાત. પરંતુ તે જ્ઞાતિના સજ્જનોએ વિધવા સાથે લગ્ન કર્યાં તેને આડકતરી રીતે પણ અપનાવી લીધા. સુધારાનો મર્મ એ જ છે. કાર્ય કરો. વ્યવહારૂ સુધારો કરો. હિંદુ કાયદામાં સુધારા કરવાનો કાયદાનો ખરડો તૈયાર છે. દેશમુખનો વારસા કાયદો અને છુટાછેડાનો કાયદો પસાર થઇ ગયા છે. "સનાતનીઓ" બુમો મારી

કરે છે. સમય સમયનું કામ છે. હિંદુસ્તાનના કોઇ પણ પ્રાંતમાં રહેનાર નાગરને શોધીને તેની સાથે લગ્ન વ્યવહારનું વર્તુલ સાધવું તે યોગ્ય અને શક્ય છે તેના કરતાં, સમાન ધોરણની અન્ય જ્ઞાતિઓ સાથે લગ્ન વર્તુલ બાંધવું તે વધુ યોગ્ય અને વધુ શક્ય છે. મુંબઈનો ભાટીયો સિંધના ભાટીયા સાથે સંબંધ બાંધે, અને નડીયાદનો નાગર લકનૌ કે અલ્લાહબાદના નાગર કુટુંબો શોધે, તેના કરતાં એક જ એક જ પ્રાંતનાં, એક જ માતૃભાષા બોલતાં, એકજ યુનિવર્સિટીની કૉલેજોમાં અભ્યાસ કરતાં નાગર અને ભાટીયા કુટુંબો વચ્ચે લગ્ન વ્યવહાર વધે તે શું ખોટું છે ? હવે જ્ઞાતિ એટલે લગ્ન વ્યવહારનું વર્તુલ જ છે. જ્ઞાતિનાં બીજાં બંધારણ નથી, જ્ઞાતિની કાંઈ મદદ નથી. એટલે જ્ઞાતિની વ્યાખ્યા બદલીને એમ રાખવી જોઈએ કે જ્યાં જ્યાં લગ્ન થાય તે તે જ્ઞાતિ. જ્ઞાતિ હોય ત્યાં લગ્ન નહિ. પણ લગ્ન થાય તે જ્ઞાતિ.

ભણીને દાણા છાંટયા, કોઈ કહેશે કે સાપ દર્દીના ઘરમાં આવ્યો એટલે દર્દી ધૂણવા લાગ્યો અને ભુવાએ એને ઉધ્રડો લીધો. (કોઈવાર દર્દીના શરીરમાં સાપ આવ્યો છે એવી માન્યતામાં દર્દીને મેથીપાક જમાડવામાં આવે છે!) કોઈ કહેશે કે. સાપ હાજર થતાં જ ભુવાએ તેનો ખુલાસો માગ્યો અને ઝેર પાછું ચૂસી લેવા હુકમ કર્યો, એટલે સાપે ઝેર ચૂસી લીધું! કોઈ કહેશે કે, સાપે એવો જવાબ દીધો કે, મને ઇશ્વરનાં ઘરનો હુકમ થયો હતો એટલે મેં દંશ દીધો છે. અલબત્ત, દર્દીને ઝેરી સાપ કરડયો હોય તેવા કિસ્સામાં એ મરણ પામે છે એટલે ભુવાનો ખુલાસો ઈશ્વરી આદેશનોજ હોય છે.

તમને મંત્રમાં શ્રદ્ધા છે?

મંત્રથી સાપ ઉતરે છે એવી પાયા વિનાની માન્યતા આપણા દેશમાં વંશપરંપરા ચાલી આવી છે. મંત્રથી સાપ નથી ઉતરતો અને મંત્ર ઉપર શ્રદ્ધા રાખીને બેસી રહેવાથી દર્દી પીડાઈ પીડાઈને કમોતે મરે છે એમ મેં જોયેલ છે. પરંતુ જો તમને મંત્ર ઉપર શ્રદ્ધા હોય અને તમારી નજર સામે કોઈએ સાપનું ઝેર મંત્રથી ઉતાર્યાનું બને તો તમે એ સાપને મારીને ગુજરાત પ્રકૃતિ મંડળ, અમદાવાદ, અથવા બોમ્બે નેચરલ હિસ્ટરી સોસાયટી, મુંબઈ. ઉપર મોકલી આપજો એ સંસ્થાઓ તમારી શંકાનું સમાધાન કરી આપશે. આ સંસ્થાઓએ સર્પ અને તેના ઝેર વિષે અભ્યાસ કર્યો છે, અને જો તમે તેમની પાસે એમ સાબીત કરી આપો કે મંત્રથી સર્પનું ઝેર ઉતરે છે તો દુનિયામાં એક મહાન શોધ કર્યાનું ગણાશે.

જડીબુટીમાં માનશો નહિ

વૈદક શાસ્ત્રોમાં સર્પદંશ માટે ઘણી દવાઓ બતાવી છે, પરંતુ એક પણ દવાએ સર્પનું ઝેર ઉતાર્યાનો દાખલો નોંધાયો નથી. સર્પ વિષે ઘણું જાણનારા અને છતાં તેના વિષે પ્રજામાં ખોટી માન્યતાઓ ફેલાવનારા મદારીઓ જડીબુટીઓ વેચીને અજ્ઞાન પ્રજાને ઠગે છે સામાન્ય લોકોમાં જંગલની જડીબુટીનું નામ બહુ આકર્ષક હોય છે અને મદારીઓ તેમની અંધશ્રદ્ધાનો લાભ લઈને એમના ખીસાનો ભાર ઓછો કરે છે! આવા મુર્ખાઈ ભરેલા ઉપાયો અને જતંરમંતરનો આશરો લઈને સર્પદંશના કિસ્સામાં માણસો મોતનોરી લે છે, સર્પદંશના કિસ્સામાં ઉપર બતાવ્યું તેમ દંશની બંને બાજુએ તસતસની દોરી બાંધી દંશની જગ્યાએ કાપ મૂકી લોહી બહાર વહેતું કરી ઘામાં પોટેસીયમ પરમેંગનેટ (જે વાવકુવાનું પાણી સાફ કરવામાં વપરાય છે) ધમવું અને વહેલામાં વહેલી તકે તેને એન્ટીવીનીનના ઇન્જેકશનો અપાવી દેવા.

સર્પદંશ માટે દુનિયામાં હજી માત્ર એક જ ઉપાય મળેલ છે અને તે એન્ટીવીનીનના ઈન્જેકશન —જે સર્પના ઝેરમાંથી જ બને છે. આપણા માટે એ ગૌરવની વાત છે કે લે. ક. સોખી નામના એક હિંદી વિજ્ઞાનીએ મુંબઈમાં હાફકીન ઇન્સ્ટીટ્યુટમાં આ દિશામાં ભારે અગત્યનું સંશોધન કરેલું છે. અત્યાર સુધી એ ઇન્જેકશનો નાગ અને ફૂર્સા (ચીતળા) ના ઝેરમાંથી બનતા, પરંતુ કાળોતરોના દંશ માટે કોઇ ઇન્જેકશન શોધાયું ન હતું. તાજેતરમાં શ્રી સોખીએ હવે દરેક જાતના સર્પના ઝેરને નાબુદ કરે એવા ઈન્જેકશનો શોધી કાઢયા છે અને તે હવે રેફીજરેટરમાં પણ રાખવા પડતા નથી અને લાંબો સમય સુધી તે પડયા રહે તો પણ અસરકારક રહે છે. આ શોધની હવે દૂર દૂરના ગામડાઓમાં પણ આ આશીર્વાદ રૂપ ઈન્જેકશનો રાખી શકાશે.

મોત સાથે રમત: ઇન્જેકશન બનાવવાની અજાયબ રીત

આ ઇન્જેકશનો બનાવવા માટે ઝેરી સાપોને અહીં પાળવામાં આવે છે. એક કાચના પ્યાલા ઉપર રબર બાંધીને પેલા ઝેરી સાપને અજબ ચાલાકી અને કંડી હિમ્મતથી હાથમાં પકડી લઈને તેના મોં પાસે પ્યાલાનું મોં ધરતાં ક્રોધમાં આવેલો વિષધર રબર ઉપર કરડે છે કે તરત જ તેનું ઝેર પ્યાલામાં

આવી પડે છે. આમ એકત્રં કરેલું ઝેર સસલા અ-થવા ઘોડાના શરીરમાં અલ્પ પ્રમાણમાં દાખલ કર-વામાં આવે છે. આ ઝેરનો સામનો કરવા માટે તે પ્રાણીના શરીરમાં વિષ વિરોધી રસાયણ ઉત્પન્ન થઈ તે વિષનો નાશ કરે છે. પછી વધારે અને વધારે વિષ એ પ્રાણીના શરીરમાં દાખલ વધુ અને વધુ ઝેર વિરોધી રસાયણ ઉત્પન્ન કરવામાં આવે છે, પરંતુ એકી સાથે વધારે વિષ ન આપવાની તકે-દારી રાખવામાં આવે છે. છેવટે જેટલા પ્રમાણ વિ-ષથી એક સામાન્ય પ્રાણી મરી જાય તેટલું વિષ તેના શરીરમાં દાખલ કરવામાં આવે છે અને વધુ ને વધુ ઝેર વિરોધી રસાયણ એ વિષનો નાશ કરી નાખે છે. આ ક્રિયાથી તે પ્રાણીનુ લોહી ઝેર વીરોધી રસાયણથી ઓતપ્રોત થઈ જાય છે. ત્યાર પછી એ પ્રાણીની નસ કાપીને લોહી કાઢવામાં આવે છે. એ લોહીમાંથી વિષ વિરોધી રસાયણ જુદું પડી જાય છે અને તેમાંથી સાપના ઝેરનો નાશ કરવા માટે ...જેક્શનો બનાવવામાં આવે છે!!!

...દુનિયામાં આ એકજ ઔષધ છે કે જે સમય-...ર આપવામાં આવે તો ગમે તેવા ભયંકર વિષધ-...ના દંશનો ભોગ બનેલા માણસને પણ બચાવી ...કે છે.

યોગ્ય ઉપચાર માટે. સાપ ઝેરી છે કે નહિ તે ...ઓળખવાનું જરૂરી છે તે માટે સાપને છટકી જવા ન દેવો, તેમ એને એવી રીતે પણ ન મારવો કે જેથી તેનું શરીર અને ખાસ કરીને માથું છુંદાઈ જાય સાપને પીઠ કે મોંઢા ઉપર લાકડી મારવાથી થોડી વારમાં મરી જશે.

શ્રીબોધ

સને ૧૯૪૬ નું ભેટ પુસ્તક

વીરનાં તેજ

લેખક : કેશવલાલ ચ. પટેલ.

સિદ્ધરાજ મહારાજને ત્યાં જગદેવ પરમાર પોતાની ફરજ બજાવે છે. તે ઐતિહાસિક રસમય નવલકથા. છાપવા માટે આપી છે

તૈયાર થયે જાહેર કરીશું, ગ્રાહકોએ ભેટ માટે ઉતાવળ કરવી નહિ. મંત્રી

મોહનિયે મોહની લગાડી !

卐

મોહનિયે મોહની લગાડી
સાહેલી મુંને...

મોહનિયે મોહની લગાડી !
કાળી કાલિન્દી આરે,

કાનુડે કામણગારે,
મધુરી શી મોરલી વગાડી
સાહેલી મુંને

મોહનિયે મોહની લગાડી !
અંતર આકુળું થાતું,

વારે વારે ત્યાં ધાતું,
ઝંખું મનમોહનને દા'ડી
સાહેલી મુંને

મોહનિયે મોહની લગાડી !

"નો"

સંસ્કાર

આવતી કાલનો સમાજ આવતી કાલના નાગરિકો જેવો રચાશે. એ નાગરિકો જો સંસ્કારી હશે તો સમાજ સંસ્કારી થશે. બાળકો ઉપર માતાના સંસ્કારની અસર થાય છે. માતા સંસ્કારી હશે તો બાળક સંસ્કારી થશે, માટે સ્ત્રીઓએ સંસ્કાર કેળવવો ઘણો જરૂરી છે.

—સૌ કુસુમ ગજ્જર

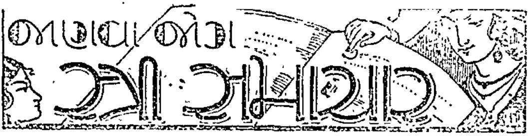

શ્રીમતી વિજ્યાલક્ષ્મી પંડિતના પુત્રી કુ. ચંદ્રલેખા વિમાન માર્ગે લંડનથી હિંદ આવવા નીકળી ગયા છે.

×

કચ્છના પાટનગર ભુજ, માંડવી અને વાગડ પ્રદેશના જૈનોમાં ભુજના એક શ્રીમંતનાં અગીઆર વર્ષની બાળા સાથે થનાર લગ્નથી ખળભળાટ મચ્યો છે. આ શ્રીમંત શેઠની ઉંમર ૫૦ ને ઉંમરે આવી છે. તે બે વખત પરણ્યા હતા, અને બન્ને પત્નીઓથી અનેક સંતાનો થયા હતા જેમાંથી છોકરીને ત્યાં છોકરાં થયા છે અને પુત્રના લગ્ન વૈશાખમાં થનાર છે. પણ શેઠને ત્રીજીવાર લગ્ન કરવાના કોડ જાગ્યા છે. અને પુત્રની હારોહાર ઘોડે બેસવા તૈયાર થયા છે. આ શ્રીમંતે શહેરોમાંથી બાળા મેળવવા પ્રયત્નો કર્યામાં બાકી નહિ રાખી પરંતુ એમની વયવાળાને કોઈએ પોતાની પુત્રી આપી નહિ. છેવટે વાગડના એક ગામમાંથી એક કુટુંબની અગીયાર વર્ષની એક બાળા સાથે સગપણ કરવાના શેઠના પ્રયત્ન સફળ થઈ ગયા.

×

થોડા દિવસ પર ગાયકવાડી રાજ્યના મેસ્ડા ગામમાં એક બાર વર્ષની ભીલ કોમની બાળા પર એજ ગામના બે ભીલોએ બળાત્કાર ગુજાર્યો હતો. પરિણામે અત્યાચારીઓનો ભોગ બનનાર એ બાળાની ઘણી જ કરૂણ દુઃખદ પરિસ્થિતિ થઈ હતી. પાછળથી એને હોસ્પિટલમાં ખસેડવામાં આવી છે. બદમાશો અત્યાચાર ગુજારી ભાગી છૂટયા હતા તે હજી સુધી પકડાયા નથી.

×

શ્રીમતી હંસા મહેતા અમેરીકા પરીષદમાં હાજરી આપવા ઉપડી ગયા છે.

પાટણ : ભૂતપ્રેતની અનેક ચોંકાવનારી વાતો તો સાંભળી હશે. પરંતુ પાટણમાં જીવતી ડાકણ બનેલી એક કણબી ઓરતના હાથે બની ગયેલી કરૂણ ઘટનાઓથી પાટણની પ્રજામાં ચકચાર ફેલાણી છે.

વિગત એવી છે કે ૫૦ વરસ ઉપરની ઉંમરની એક કણબી ઓરતને નાના નિર્દોષ બાળકોના અપહરણો કરી પ્રાણ લેવાની બુરી આદત પડેલી, થોડા દિવસો ઉપર તેની જ પાડોશમાંથી એક કણબીનું છોકરૂં ગૂમ થયું હતું. પરંતુ તેનો પત્તો લાગ્યો નહતો, આ પછી પાંચ દિવસ ઉપર એક ઘાંચણનું છોકરૂં ગુમ થતાં અને તે પછી પેલી જીવતી ડાકણે ગુમ કર્યું છે એમ જાણ થતાં આ આખોએ ભેદ પકડાઈ ગયો અને તે પછી પોલીસને ખબર આપવામાં આવી છે.

પોલીસે આ જીવતી ડાકણ સમી કણબી ઓરતને પકડી પોલીસ કસ્ટડીમાં રાખી છે.

કહે છે કે આ કણબી ઓરતના આજ જાતના ધંધા છે. અને તેણીએ અત્યાર અગાઉ ચાર-પાંચ બાળકોના પ્રાણ લીધા છે! આ બનાવે અહિંયા કુતુહલ પેદા કર્યું છે.

×

નભા સ્ટેટનાં મહારાણી તથા તેમની કુંવરીઓ થોડા દિવસ પર ખાસ દિલ્હી ગયાં હતાં. ત્યાં જઈ તેમણે મહાત્મા ગાંધીજી ઉતર્યા હતા તે હરિજન વાસમાં જઈ એમનાં દર્શન કર્યાં હતાં. તેમની સાથે શ્રી સરોજિની નાયડુ પણ ગયાં હતાં.

×

કોલાપુર : સુપ્રસિદ્ધ ગાયિકા અને ફીલ્મ નટી શ્યામબાઈનું અવસાન થયું છે. તેણે તાજેતરમાં જ હિન્દુ ધર્મ અંગીકાર કર્યો હતો.

અમદાવાદ : ખડાયતા જ્ઞાતીના શ્રી રમણલાલ દામોદરદાસ શાહે તેમની જ જ્ઞાતીના કુ. સુશીલાબ્હેન સાથે તા. ૧૯-૪-૪૬ ની રાત્રે સ્નેહ લગ્ન કર્યાં છે. શ્રી રમણલાલ અત્રેના નિવૃત ધારાશાસ્ત્રી શ્રી. દામોદરદાસ લલ્લુભાઈ શાહના પુત્ર અને ચાર રસ્તા પર આવેલી રીગલ ટ્રેડીંગ કંપનીના માલિક છે જ્યારે કુ. સુશીલાબ્હેન અત્રેના આગેવાન સ્ટેશનરીના વ્યાપારી શ્રી છોટાલાલ પાનાચંદના પુત્રી છે. બંને ન્હાની વયથી બીજે સ્થળે વિવાહિત હતાં બંનેએ રૂઢિ અનુસાર નાનપણથી થયેલા વિવાહ તોડયા છે. જ્ઞાતી એક હોવા છતાંય ગોળ જુદા છે એ બીજી મર્યાદા તેમણે તોડી છે ને જ્ઞાતિ સમક્ષ પસંદગીનાં લગ્નનો સારો દાખલો બેસાડ્યો છે.

×

કર્નલ લક્ષ્મીના પ્રમુખપદે આઝાદ હિંદ ફોજના ત્રાવણકોરના સભ્યોની એક પરિષદ કવીલોન ખાતે મળી હતી જ્યારે આઝાદ ફોજના સભ્યોએ નેતાજીને આપેલા વચન મુજબ પ્રાણને ભોગે પણ હિંદની આઝાદી પ્રાપ્ત કરવાના નિર્ણયને લગતો ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.

×

જાણીતા મીલમાલિક શેઠ નવીનચંદ્ર મફતલાલ ગગલભાઈ સામે મુંબાઈ હાઈકોર્ટમાં મી. જસ્ટીસ ચાગલા સમક્ષ કેસરબાઈ મોતીરામ કોલવાળકર અને રમેશચદ્રે કઢાવેલી નોટીસ ઓફ મોશનની સુનાવણી નીકળતાં પહેલાં વાદીએ જણાવ્યું હતું કે જુન ૧૯૪૪ થી તે પ્રતિવાદીની એકલાની રખાત તરીકે રહેતી હતી અને તેનાથી બીજા વાદી (પુત્રનો) જન્મ થયો હતો. આથી બીજા વાદીને પ્રતિવાદીની સ્થીતિ પ્રમાણે ઘટતું ભરણપોષણ મેળવવાનો હક્ક છે

આ દાવાનો નિકાલ થતાં સુધી બીજા વાદીને માસીક હજારનું ભરણપોષણ અપાવવાને આ નોટીસ ઓફ મોશન કઢાવવામાં આવ્યુ હતું.

પ્રતિવાદીએ દાવાનો ઇન્કાર કર્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે તે પહેલો વાદીને ત્યાં ગયો હતો

ક્રાઉન બ્રાંડ

એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો.

તાજ છાપનાં એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો સ્વાસ્થ્ય, સગવડતાં, કરકસર, અને સ્વચ્છતા માટે અનુપમ મનાયાં છે. વૈજ્ઞાનિક પૃથક્કરણનો અભિપ્રાય : ઘરગથ્થુ ઉપયોગ અને રાંધવાના કામ માટે શુદ્ધ એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો શ્રેયકર છે, અને તેમાં પકાવેલા પદાર્થોના વિટામીન વધુમાં વધુ જળવાઈ રહે છે

ફોરૂં વજન, કલાઈની કડાકુટ નહિ, ઝડપી રસોઈ, એ બધા એલ્યુમીનીયમનાં વાસણોના વપરાશથી મળતા વિશિષ્ટ ફાયદા છે.

બીજા કરતાં એલ્યુમીનીયમના ભંગારનું દામ વધુ સારૂં મળે છે.

ચેતવણી : અપભ્રંશ બનેલા સસ્તા એલ્યુમીનીયમથી સાવધ રહેજો. વાસણો તરીકે તેની વપરાશ હાનિકારક મનાઇ છે.

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

સુવિખ્યાત ક્રાઉન માર્કાના એલ્યુમીનીયન તથા પિત્તળના વાસણો બનાવનાર.
કલકત્તા, મુંબઇ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રિ, દિલ્હી, રંગુન, એડન.

ખરી પણ તે તેની એકલાની રખાત તરીકે ન હતી તેમજ બીજા વાદીનો જન્મ તેનાથી થયો ન હતો. કોર્ટે કોઈ હુકમ કર્યો ન હતો અને દાવાની સુનાવણી તા. ૨૪ મી જુન પર મુલતવી રહી છે.

×

કમાન્ડર લક્ષ્મી અને કર્નલ સહગલ લગ્નગ્રંથીથી જોડાવાના જે સમાચાર પ્રસિદ્ધ થયા હતા તે વજુદ વિનાના છે. તેમ શ્રી લક્ષ્મી જણાવે છે,

×

ગઈ તા. ૨૩મીએ બારડોલી પાસેના ભુટવાડા ગામે ભીખાભાઈ કલ્યાણજીને ત્યાં તેમના છોકરાનાં લગ્ન લેવાયાં હતાં તે પીઠી ચઢી ગઈ હતી. પાછળથી તે છોકરાની ઉંમર ૧૮ વરસની નાની હોવાની જાણ થતાં તાલુકા સમિતિ તરફથી તે ભાઈને ચેતવણી આપવામાં આવી હતી. લગ્નનો દિવસ નજીક આવતાં તે ભાઈને દહેશત લાગવાથી તેણે છોકરાની પીઠી ધોઈ નાંખી, તેમજ માંડવાને પણ છોડી નાંખ્યો, ને બે-ત્રણ ગાડી લઈને મોટી ફળોદ ગામે લગ્ન કરવા ગયા. ગોર મહારાજ તો એ લગ્નમાં શેના જાય? એટલે માત્ર ફૂલહારથી જ લગ્નનો વિધિ આટોપાયો. સાંભળવા પ્રમાણે છોકરીથી ઉંમર પણ ૧૪ વરસથી ઓછી છે. એ બંને ગૃહસ્થો સામે શારદા એક્ટનો ભંગ કરવા માટે કેસ થશે એમ જણાય છે.

×

ભાવનગર રાજ્યનાં સુપ્રિ. ઓફ પોલિસ શ્રી છેલશંકર દવેનાં પુત્રી હંસા ગૌરીનાં લગ્ન તદ્દન સાદાઈથી ઉજવાયાં હતાં.

રાજ કુટુંબ તથા બીજી પણ કેટલીક મોભાદાર વ્યક્તિઓએ ભાગ લીધો હોવા છતાં તદ્દન સાદાઈ જળવાઈ એ ખાસ ઈચ્છવા યોગ્ય બીના જ કહી શકાય.

વેદમાતા ગાયત્રીનો જપ ઘણા કરે છે. પરંતુ વિધિ જાણતા નથી
તે માટે વિધિ સહીત પુસ્તક ખરીદો

ગાયત્રી ઉપાસના

લેખક : ડાહ્યાભાઈ રા. મહેતા

જાડા કાગળ, સ્વચ્છ છાપ, દ્વિરંગી કવર ચિત્રો સાથે પાકું પુંઠું. કિંમત રૂ. બે ટ. ખ. પાંચ આના

૧. દીર્ઘાયુષ્ય, નિરોગી અને સુખી થવું હોય તો.
૨. ધનવાન, પુત્રવાન અને સદ્ભાગ્યવાન થવું હોય તો.
૩. કેવળ વનસ્પતિનો હોમ કરીને અનેક ભયંકર વ્યાધિઓથી મુક્ત થઇ સુખી થવું હોય તો.
૪. દરિદ્રતાનો નાશ કરવો હોય અને અઢળક લક્ષ્મી મેળવવી હોય તો.
૫. ગમે તેવું કષ્ટ નિવારણ કરવું હોય તો.
૬. આત્મદર્શન કરવું હોય અને મોક્ષ પ્રાપ્તિ કરવું હોય તો.

ઉપરનું પુસ્તક ખરીદી વાંચો—લખો: સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય; પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

સ્ત્રીઓ અને બાળકો માટેનું સંસ્કારી માસિક પત્ર

વર્ષ ૯૦ :: જુન : ૧૯૪૬ :: અંક ૬ ઠ્ઠો.

સૂચક બનાવો

એ મહિનામાં હિંદના રાજકીય ક્ષેત્રમાં મોટા બનાવો બન્યા છે. ઇંગ્લંડથી ત્યાંના પ્રધાનમંડળના પ્રતિનિધિઓ હિંદ આવ્યા છે અને તેમણે હિંદના રાજદ્વારીઓ સાથે ભવિષ્યના રાજ્યબંધારણ સંબંધી ચર્ચાઓ કરી છે. ચર્ચાઓને પરિણામે તેમણે રાજદ્વારી જાહેરાત કરી છે. આ જાહેરાત દૈનિક અને અઠવાડીક પત્રોમાં પ્રસિદ્ધ થઈ ગઈ છે. એટલે અત્રે ફરીથી આપી નથી. તેમાં મુખ્ય સૂચન એ છે કે આખા હિંદની એક મધ્યસ્થ સરકાર સ્થપાય તેની ધારાસભા હોય તથા તેનું પ્રધાનમંડળ હોય. તેઓના હાથમાં હિંદનું રક્ષણ, હિંદનો પરદેશો સાથેનો સબંધ, અને હિંદમાંના અંદરના આવજાવ કરવાના સાધનો, એ ત્રણ બાબતો રહે બાકીની બધી બાબતો જુદા જુદા પ્રાંતોના હાથમાં રહે. આ પ્રાંતો તે બાબતોમાં કેવળ સ્વતંત્ર રહે આ રીતે હિંદને સંપૂર્ણ સ્વરાજ મળે ત્યાર પછી હિંદને ફાવે તો બ્રિટીશ સામ્રાજ્યમાં રહે અને મરજી પડે તો તેનાથી જુદું પડી જાય.

આ ઉપરાંત બીજી વિગતો છે. કોંગ્રેસ તથા મુસ્લીમલીગ હજી આ જાહેરાત ઉપર વિચાર ચલાવે છે અને તેમના વિચારો જુન મહિનામાં બહાર પડશે એમ લાગે છે. દરમિયાન ગાંધીજી અને બીજા કેટલાએક આગેવાનોનો મત એમ છે કે આ જાહેરાત ઉપરથી એમ લાગે છે કે અંગ્રેજો હવે હિંદની રાજકીય સત્તા હિંદીઓને આપી દેવા માગે છે. તેમની યોજનામાં ભલે ખામી હોય પણ તેમની દાનત શુદ્ધ છે. વળી હિંદના વાઈસરોયે એક જાહેરાત બહાર પાડી જણાવ્યું છે કે જ્યાં સુધી પ્રધાનમંડળની જાહેરાતનું કાંઈ પરિણામ આવે નહિ, ત્યાં સુધી હિંદમાં વચગાળાની સરકાર સ્થપાશે. વાઈસરોયની હાલની કારોબારી સભાના સર્વ સભાસદોએ રાજીનામું આપી દીધું છે. તેમની જગાએ હિંદના આગેવાન રાજદ્વારી પક્ષોમાંથી શક્તિશાળી મનુષ્યોને નિમવામાં આવશે. આ નામો કયા હશે તે સબંધી અટકળો થાય છે. આપણે સૌ આશા રાખીશું કે દેશ માટે સાચી લાગણી ધરાવનાર શક્તિશાળી માણસો આમાં નિમાશે. અત્યાર સુધી વાઈસરોયની કારોબારી સભામાં એક પણ સ્ત્રી નિમાઈ નથી, પણ આ નવી સભામાં એક સ્ત્રી હશે એમ ધારવામાં આવે છે.

મે મહિનાનો બીજો અગત્યનો રાજદ્વારી બનાવ આપણા ઈલાકામાં એ બન્યો છે કે મુંબઈ,

રાજ્યનો અંત આવી ગયો છે અને નવી ચુંટાયલી ધારાસભા મળી ગઈ છે. મુંબઈ ઇલાકામાં કોંગ્રેસ પક્ષની બહુમતી ધારાસભામાં ચુંટાઈ છે એટલે તે પક્ષે પ્રધાન મંડળ રચ્યું છે. આ પ્રધાનમંડળ સેવાભાવી અને શક્તિશાળી છે તેની તો ના પાડી શકાય તેમ છે જ નહિ. શ્રી. મોરારજીભાઈ, શ્રી. વૈકુંઠભાઈ મહેતા, તથા શ્રી. દીનકરરાવ દેસાઈ એ ત્રણ ગુજરાતી પ્રધાનો આ વખતે છે. તેમાં શ્રી. વૈકુંઠભાઈ તથા શ્રી. દીનકરરાવ પહેલી વખતે જ પ્રધાન થયા છે સ્ત્રીબોધ આ ત્રણે ગુજરાતી પ્રધાનોને અભિનંદન આપે છે. આ ઉપરાંત અમદાવાદ મજુર મહાજનના મંત્રી શ્રી ગુલઝારીલાલ નંદા જો કે અસલ પંજાબી છે પણ તેમણે અમદાવાદને પોતાનું નિવાસ ક્ષેત્ર તથા સેવા ક્ષેત્ર બનાવેલું હોવાથી તેઓ પણ સ્વેચ્છાએ ગુજરાતી બન્યા છે. શ્રી. ગુલઝારીલાલ પ્રધાન નિમાયા છે અને મજુર ખાતું તેમને સોંપવામાં આવ્યું છે તે યોગ્ય જ થયું છે. તેમના કારોબાર સમયમાં મજુર અને કારખાનાના અધિષ્ઠાતા વચ્ચે સુયોગ રચાશે અને મજુરોની સ્થિતિ સુધરશે તથા હડતાળોનો અંત આવશે એમ આપણે આશા રાખીશું. તેમણે હમણાં જ એક નિવેદન બહાર પાડી મજુર વર્ગ સબંધી મુંબઈ સરકારની ભાવિ નીતિ સ્પષ્ટ કરી છે. આ પ્રધાન મંડળમાં અમદાવાદના શ્રી. ઈંદુમતી બેન શેઠ પ્રધાનના મંત્રી નિમાયાં છે તેમને પણ અભિનંદન ઘટે છે. મુંબઈના પ્રધાનમંડળમાં એક પણ સન્નારી નથી તેથી સ્ત્રીબોધને કાંઈક નિરાશા થાય તે સ્વાભાવિક છે.

કેશવપ્રસાદ દેશાઈ.

☆

સ્ત્રી

હે સુંદરી, બુદ્ધિમતાની વાતો સાંભળ અને તેને તારા હૃદયમાં સ્થાન આપ. મનના સૌંદર્ય વડે તારા શરીરની કાંતિ વધશે. અને ગુલાબ માફક તારી સુંદરતા કરમાઈ જશે તોપણ તારી મોહકતા જેવીને તેવી કાયમ રહેશે.

તારી જુવાનીમાં અથવા જીવનના પ્રભાત સમયમાં, જ્યારે પુરુષોની આંખો તારી તરફ સાનંદ લાગે અને પ્રકૃતિદેસ એ દ્રષ્ટીપાતનો ઉદ્દેશ તને બતાવે, તો તે સમયે તેની મોહિની ભરી વાણી પર વિશ્વાસ કરતાં પહેલાં સાવધાન થજે, મનને તારા કબજામાં રાખજે અને ફોસલાવનારી તેની વાતો પર ધ્યાન આપીશ નહિ.

યાદ રાખ, તુ પુરુષ માટે યોગ્ય અને અગ્રાન સહકારી છે; તેના મનોવિકારની દાસી નથી. તારા જીવનનું ધ્યેય માત્ર એજ નથી કે તું તેની કામેચ્છા તૃપ્ત કરે, પરંતુ તારું એ પણ કર્તવ્ય છે કે જ્યારે તે કષ્ટમાં હોય તો તેને સહાયતા કર, ધૈર્ય આપ અને બધી ચિંતાઓને મધુરવાણી વડે દૂર કર.

માનવીને પોતાની તરફ કોણ ખેંચી જાય છે! તેને પોતાના પ્રેમપાસમાં પકડીને તેના હ્રદયમાં કોણ પોતાનું નિવાસ સ્થાન બનાવે છે?

ચં. શાહ

પુનર્મિલન

લેખિકા :
શ્રીમતી કમળા રાવ

તે ગરીબ કુટુંબનો હતો. પિતાની સ્થિતિ જોતાં તેનાથી મેટ્રીકથી આગળ ભણી શકાય તેમ ન હતું. પણ રમણ જેવા હોશિયાર છોકરા માટે એક ઉદાર ગૃહસ્થે માથે લીધું. સુરત આવી તે કોલેજમાં દાખલ થયો. અત્યારે તે બી. એ. સુધી પહોંચ્યો હતો પોતાની હોંશિયારીથી તે વિદ્યાર્થી આલમમાં અને પ્રોફેસરમાં પ્રખ્યાત થયો હતો. દરેક પ્રોફેસરની તેના ઉપર કૃપા વરસી રહેતી એક દિવસ પ્રોફેસરે રમણને બોલાવી કહ્યું "રમણ તમારે ટ્યુશનની જરૂર છે ને ?"

'જી, હા.' રમણે પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

'તો મારા મિત્ર પ્રાણલાલને ત્યાં જશો ?'

'જી, જરૂર જઈશ.'

'હુ તમારી મુલાકાત કરાવી આપીશ.'

'આપનો ઉપકાર કદિ નહિ ભૂલું' ઉપકારના ભાર હેઠળ દબાઈ જતો હોય એવો રમણ લાગતો હતો.

પ્રોફેસરે રમણનો પ્રાણલાલ સાથે મેળાપ કરાવી આપ્યો. એ દિવસથી રમણ પ્રાણલાલને ત્યાં જવા લાગ્યો. શોભા મેટ્રીકમાં અભ્યાસ કરતી હતી. શરૂઆતમાં તો રમણ શિક્ષક તરીકે વર્તતો, પણ જેમ દિવસ ઉપર દિવસ વિતતા ગયા, તેમ રમણ શોભા તરફ આકર્ષાતો ગયો એમાં એનો દોષ નહોતો. શોભા સ્વરૂપવાન હતી. પહેલી જ વખત જોનારને તેનું લાવણ્ય થોભી ગયતું. તે સર્વાંગ સુંદર હતી. તેના દેહલાલિત્યનો મરોડ વાંકડી વેલી જેવો લાગતો, તેના નાજુક હાથ, હરિણક્ષી આંખો, વિશાળ ભાલ પ્રદેશ કોઈને પણ આકર્ષે તેવા હતા.

રમણ પણ એક સાધારણ યુવક હતો. તે આકર્ષાય તેમાં નવાઈ ન હતી. ધીમે ધીમે રમણ ભણાવવાને બદલે તેની સાથે વાર્તાલાપમાં ઉતરવાને વધારે ઈન્તેજાર રહેતો. શોભાને પણ રમણનું સામિપ્ય અને તેની દોસ્તી ગમતાં. પા કલાક ભણાવવું અને પોણો કલાક વાતો કરવી એજ રમણનો નિત્યક્રમ બની ગયો હતો. શોભાના માબાપ પણ સુધરેલાં હતાં. શોભાની અભ્યાસરૂમમાં આવવાની કદી તસ્દી ન લેતાં આથી રમણને છુટ મળતી.

'તમારી પેન જરા આપો તો, અહીંયાં તમારી ભૂલ છે' પેનનું બહાનું કાઢીને રમણ શોભાના હાથને સ્પર્શતો.

'આજ ખાસ Important (અગત્યનું) છે' બોલી રમણ શોભાના શરીરને સ્પર્શતો.

આવી રીતે શોભાના સામિપ્યનો રમણ લાભ ઉઠાવવા તત્પર રહેતો રમણને આવતો જોઈ 'આવીએ માસ્તર સા'બ' એમ કહી શોભા હસી પડતી. એ હાસ્ય પણ કેવું મીઠું અને મધુરું હતું ! એક વખત જોયા પછી ભુલાયજ નહિ. શોભા હસતી ત્યારે એનાં અર્ધ ઉઘડેલાં મોંમાંથી દેખાતા દાડમની કળીઓ જેવા દાંત તેની શોભામાં વધારો કરતા. રમણની જગ્યાએ કોઈ કવિ હોત તો જરૂર કવિતા લખી નાખી હોત.

'આજે તો છુટી છે.' રમણ ખુરશી ઉપર બેઠો કે તરત શોભા બોલી ઉઠી.

'કેમ ?'

'મારી વર્ષગાંઠ છે.'

'વાહ, ઘણુંજ સરસ. જલસો ગોઠવ્યો હશે ?'

'હા હા.'

'જલસામાં મને આવવાની પરવાનગી મળશે કે નહિ ?'

'તમને તો પહેલી.'

'વારુ, પણ તમને વર્ષ કેટલામુ બેસશે ?'

'અઢારમુ.'

'ઓહ, ઘણું સારું. મારા કરતા ચાર વર્ષે જ નાના છો.'

'એ પણ સારી વાત છે.'

'ચાલો, ત્યારે હું રજા લઈશ.'

'પણ સાંજના જરૂર આવજો હો.'

'ચોક્કસ આવીશ.'

સાંજે જલસો ગોઠવાયો. ઘણું કરીને 'રમણ શોભાની સાથે ફરતો. રકાબીમાં ચેવડો મુકવો હોય, ચાના પ્યાલા લઈ જવા હોય, કે કોઇને પાન સોપારી આપવાં હોય તો તે શોભાના હાથમાંથી વસ્તુ લઇ પોતે કામ કરતો. જલસામાં પણ તે બનતો લાભ ઉઠાવતો. દોઢ કલાકને અંતે જલસાનું કામ ખતમ થયું અને સૌ વેરાયાં. ધીમે ધીમે શોભા અને રમણ વધારે સંપર્કમાં આવવા લાગ્યાં.

× ૨ ×

સ્નાનાદિક કાર્યોથી પરવારી રમણ પોતાની રૂમમાં આંટા મારતો હતો. એટલામાં બહારથી બુમ પડી. 'રમણલાલ. જી. શાહ.' માતાજીનો કાગળ હશે, કે, મોટાભાઈનો કાગળ આવ્યો હશે કે, મોટી બહેનનો કાગળ આવ્યો હશે. કે ઘણે દિવસે ભોગીલાલનો કાગળ આવ્યો હશે. એવા અનેક વિચારો કરતો રમણ નીચે આવ્યો. પોષ્ટમેને તાર તેના હાથમાં મૂક્યો. ધ્રુજતે હાથે તેણે તાર વાંચ્યો. 'Come soon your mother is seriously sick' 'ઓહ પ્રભુ' રમણથી એક ઉંડો નિશ્વાસ મૂકાઈ ગયો. બે ઉન્હા અશ્રુ પણ તેની આંખોમાંથી પડી ગયાં. કપડાં બદલી તે પ્રાણલાલને ત્યાં ગયો. બગીચામાં દાખલ થતાંજ તેને શોભાનો ભેટો થયો.

'કેમ, કંઈ અત્યારે પધારવાનું થયું ?' શોભાએ મજાકમાં કહ્યું.

'શોભા. મારે ઘેર જવું પડશે.'

'આ વળી ક્યાંથી ધૂન લાગી ?' શોભાને તો આ મજાક લાગતી હતી.

'શોભા, આ મશ્કરીની વાત નથી. મારી માતાની તબિયત ખરાબ છે. મારે હમણાંજ જવું પડશે '

'પાછા આવશો તો ખરાને ?'

'હવે મારાથી કહી શકાય નહિ. હું તો 'છેલ્લું જ મિલન' સમજીને આવ્યો છું.'

'રમણ !'

'શોભા !'

બંને એક બીજાની સામે ફાટી આંખે જોઈ રહ્યાં. પા કલાક સુધી તો કોઈ કંઈ પણ નહિ. છેવટે રમણે કહ્યું. 'તમારા પિતાજીની રજા લઈને હું જઈશ.'

'રમણ પાછો જલ્દી જરૂર આવજે.' શોભાથી એકવચનથી બોલાઇ ગયું.

'બનશે તો જરૂર આવીશ. તું મારા હૃદયમાં જ છે.' રમણથી એકવચનમાં બોલાઇ જવાયું. પ્રાણલાલની રજા લઈ રમણ વિદાય થયો.

× ૩ ×

ઉપરની વાતને ત્રણ વર્ષ વીતી ગયાં હતાં. રમણનાં પાછાં દર્શન થયાં નહિ. શોભા રમણ વગર જેમ તેમ દિવસો ગુજારતી.

આજે પોતાની રૂમમાં શોભા છાપું વાંચતી હતી. એટલામાં તેના પિતાજીએ બુમ પાડી. 'શોભા'

'આવી પિતાજી.' કહેતી શોભા દિવાનખાનામાં આવી પહોંચી.

'જો બેટા ! હવે તું મોટી થઈ. હવે તારાં લગ્ન કરવાં જોઈએ ને ? મેં એક મુરતિયો જોઈ રાખ્યો છે.

'નહિ પિતાજી. હું પેલા માસ્તર સિવાય કોઈની સાથે લગ્ન નહિ કરું.' હંમેશની માફક શોભાએ એજ જવાબ આપ્યો.

'શોભા. તું તો હદ કરે છે મોટેરાંઓનું કહ્યું માનવું જોઈએ.'

'પિતાજી એ મારાથી નહિ બને. એક ને દિલ.........'

'બસ, બંધ કર તારી વાતો. માનવું પડશે.' વચ્ચે જ પ્રાણલાલ ભભુકી ઉઠયા.

'પિતાજી એ મારાથી બનવું અશક્ય છે.'

'બસ, એવું કરવું હોય તો. મારા ઘરમાં રહેવાશે નહિ.'

મારાથી કદાપિ એ નહિ બને ! શોભા એ સિવાય બીજુ બોલતી જ નહિ.

'તો ચાલી જા ઘરમાંથી જા.'

'પ્રાણ, શોભાની બાથી ડુસકુ લેવાઈ ગયું. શોભા ચાલી નીકળી.

× ४ ×

રમણુના પિતા ગુજરી ગયા હતા. તેની દુઃખદ કહાણી સાંભળી પ્રીન્સીપાલે તેને રાખી લીધો હતો. ત્રણ વરસથી રમણ ગંગાધરામાં અંગ્રેજી સ્કુલ માસ્તર તરીકે ગોઠવાઈ ગયો હતો. તેણે ગામમાં સારી છાપ પાડી હતી. બાલવીર પ્રવૃતિ, વ્યાયામ શાળા, રેડ ક્રોસ સોસાયટી વગેરે અનેક પ્રવૃતિઓ ચાલુ કરી, વિદ્યાર્થીઓને સ્વચ્છતા અને આરોગ્યના પાઠ ભણાવતો.

હમણાંજ નવી આવેલી શિક્ષિકાને આવા પ્રખ્યાતિ પામેલા શિક્ષકને, અને રમણને આવી આગળ પડતી શિક્ષિકાને મળવાનું મન થતું હતું. તેમની આશાઓ ફળવાનો વખત આવ્યો. બંને સ્કૂલની પ્રગતિ ગામલોકોથી જોવાય માટે એક મોટો મેળાવડો ગોઠવાયો. આજે મેળાવડામાં લોકોની ઠઠ જામી હતી. વારાફરતી પ્રોગ્રામ પ્રમાણે ખેલો ભજવવા માંડયા. રમણની આંખો નવી શિક્ષિકાને શોધતી હતી બે મિનિટને અંતે તેની દૃષ્ટિ તે નવી કહેવાતી શિક્ષિકા પર પડી. તે ચમકયો ' શોભા અહીં કયાંથી ?' તેનાથી બોલાઈ જવાયું જ્યારે શિક્ષિકાની દૃષ્ટિ રમણ પર પડી ત્યારે તેનાથી પણ બોલી જવાયું, ' રમણ અહીં કયાંથી ?' બે કલાક પછી મેળાવડો ખતમ થયો. બધાં વેરાઈ ગયાં પછી બંને જણ મળ્યાં.

' શોભા, તું અહી કયાંથી ?'

' તમારી પાછળ, જ્યાં રમણ ત્યાં શોભા.'

' પણ અહીંયાં અને શિક્ષિકા તરીકે આવવાનું શું કારણ ?'

' તમારે અહીંયાં માસ્તર તરીકે રહેવાનું શું કારણ ?'

' મારી તો વિતક કહાણી છે.'

' મારી પણ વિતક કહાણી છે.'

' શોભા તું મશ્કરી કરે છે,'

' ના, હું સાચું કહું છું ' પછી બનેએ પોતાની કહાણી કહી સંભળાવી. બનેની આંખોમાંથી હર્ષાશ્રુ નીકળી પડયાં.

બીજે દિવસે રમણે પોતાની વૃદ્ધ માતાની સમક્ષ શોભા સાથે લગ્ન કર્યાં.

☆

રામતીર્થ બ્રાહ્મી તેલ

સ્પેશીઅલ નં. ૧

મગજના જ્ઞાનતંતુઓ બળવાન બને છે. ગાઢ નિદ્રા આવે છે. ધોળા વાળ કાળા થાય છે. વાળ ખરતા અટકે છે. ટાલમાં વાળ ઉગે છે. ખોડો મટે છે. યાદશકિત અને આંખની દૃષ્ટિ વધે છે. દરેક ઋતુમાં બહેનો, પુરુષો અને બાળકો માટે મહાન ફાયદો કરનાર છે. માથાનો દુખાવો મટે છે.

મોટી બાટલી કિંમત રૂ. ૩—૮—૦

નાની બાટલી કિંમત રૂ. ૨—૦—૦ બધે મળે છે.

શ્રી રામતીર્થ યોગાશ્રમ

૪૪૮, સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, મુંબઈ-૪.

લગ્નના ઉમેદવારને

પ્રિય મિત્ર સુરેશ,

એમ ત્યારે, તું હવે લગ્ન કરવાનો! તારા તે જીવન સાફલ્યના પ્રવેશ પર જગતનિયંતાની આશિષ ઉતરો અને તેની અમી નજર તારા ભાવિ જીવન પર સદાય રહો!

આગામી પ્રસંગોના સુખદ સ્વપ્નોમાં જ અત્યારે તો તું વિહરતો હોઈશ! કેમ ખરૂં ને? એ સત્ય છે–સનાતન અને સ્વભાવિક, પણ જ આનંદદાયક અને જલદી સમજી શકાય તેવું! પરંતુ બીજા અનેકના સુખ તારા સુખ સાથે સંકળાયેલા છે. તું તારી સહજ કાળજી લઈ, જગતભરમાંથી જે એક વ્યક્તિ તારૂં પ્રિયપાત્ર બની છે તેને સુખી બનાવવાના જ તું વિચારો કરી રહ્યો છું. પરંતુ સાથે સાથે જગતના જેઓ તને પ્રિય છે અને જગતમાં જેનો તું પ્રિય છે એમના સુખોના વિચાર કરવાનું તારૂં કર્તવ્ય તારાથી ભૂલાવું જોઈએ નહિ. પોતાના પ્રિયપાત્રના સુખના સ્વપ્નોમાં વિહાર કરવો એ ધન્ય ઘડી છે, સાથે સાથે ગંભીર જવાબદારી પણ સંકળાયેલી છે.

આનંદના હિલોળામાં, સુખદ પળોની આતુરતામાં, સુખદ પરિણામનારી પળોમાં મારા આ વિચારો તને શુષ્ક લાગશે. શું તેમાં સત્ય નથી? શારીરિક્ઓ આત્મિય જોડાણના લગ્નના આ ભવ્ય પ્રસંગો આજ પહેલાં તારે માટે કદી પણ આવ્યા નથી અને હવે પછી તું તેવા ભવ્ય પ્રસંગો–જીવનના અમૂલ્ય અવસરો મહાલવાનો નથી. એક બીજા માનવી આત્માને તું તારા જીવનને પણ જ નિકટ શક્ય હોય તેટલા ગાઢ સંપર્કમાં લાવી રહ્યો છું. તું તારા જીવનમાં સહૃદયતા અને જવાબદારી જ ને નોતરવા ઉપરાંત મિત્રતાની સુખદપળો અને ગાઢ વિશ્વાસ ઉતારી રહ્યો છું. પ્રિયપાત્ર બનનાર અને બનાવનાર માટે તે જરૂરી છે. તું જ તારા મુક્તિના માર્ગને તૈયાર કરીશ એમ નહિ પરંતુ તારે બીજાને પણ મદદ કરવી પડશે તારે બધો જીવનભાર બીજા ઉપર ઉતારીને તું સ્વતંત્ર મહાલી શકીશ નહિ. બીજાની જવાબદારીના ભારને ઉપાડવા માટે તું સહમત થાય છે. આ સઘળી બાબતોનો વિચાર કરવાને હું તને જણાવું છું–શાંત ચિત્તે સરળ રીતે વિચાર કરવો જરૂરી છે. લગ્નના સમારંભ બાદ આ બાબતનો વિચાર કરવો નિરર્થક છે. લગ્નની વેદી ઉપર જ જે આત્મા સાથે મીલન કરવાનું વચન આપ્યું તેને તું ન્યાયની દ્રષ્ટિએ જોઈએ તો, તરછોડી ના શકાય. નવા જીવનના પ્રવેશ પહેલાં તેના વિચાર અને યોજના તૈયાર કરી તમારે નવિન જીવન અને જગત માટે તૈયાર થવું જરૂરી છે.

માટે તારે અત્યારે તો આટલું તો કરવું જરૂરી છે.

પ્રેમમાં પડવું શું આશ્ચર્યની બાબત નથી? તે દરેકને–અણુમાત્રને પ્રકાસીત કરી નાખે છે. તે વધુ ભાવનાવાદી બનાવી દે છે, અને ઝીણી વાતોનાં પણ માથું મારવાની ઇંતેજારી વધારી દે છે. કોઈ ઉચ્ચ ગગનગામી સ્થળે, તાત્કાલીક અસર કરે તેવી પીડિકા ઉપર તું બેઠો હોય એમ લાગે છે પ્રેમમાં હોય તે સમયે તારો પ્રેમ તને જગતમાત્રમાં એક જ માત્ર વધુ અગત્યનો દેખાય છે. પ્રેમ દ્વારાજ તું તારી પ્રિયાને જોઈ શકે–સહચાર સાધી શકે છે. પ્રેમદ્વારા *તું તારી પ્રિયતમાને જે રીતે જોઈ શકીશ તે રીતે* બીજો કોઈ પણ કદાચ ના જોઈ શકે. ઉત્તમ ગુણો પ્રકાસી ઉઠસે, ભૂલોને ભૂલી જવાસે, પ્રશ્નો, મુદ્દાઓ અને મતમતાંતરો કોઈ ગાઢ પડદા પાછળ સંતાઈ જશે. તું જાણે છે કે તે ત્યાંજ છે પરંતુ તેની મહત્વતા તને સમજાતી નથી. તે નકામું મનાય છે. જરૂર પડે તો તે પાછળથી જોઈ લેવાસે એમ તું ધારે છે.

અને તે બાબત તું જેને આવતી કાલનો સમય કહેતો હતો તેમાં તું જીવવા માંડીશ.

તારો પ્રેમ બુદ્ધિગમ્ય અને સરળ, ઉષ્ણ અને

મજબૂત હોવો જરૂરી છે. તુ તારી એકલી જાતનો કદી વિચાર કરી ના શકે. તારા વિચારો સાથે જેની જોડે તુ તારા જીવનને જોડે છે તેનો પણ તારે વિચાર કરવો પડશે.

બે દિવ્ય આત્માઓના જોડાતા બાદ તારાં હિતેચ્છુઓ વધશે. તુ થાકયો પાકયો હોઇશ, તારી આંખમાં ઉંઘ હશે છતાં તુ ઉંઘી ના શકે એવો પણ સમય આવશે. તે જીવનમાં સાથીદારની વાટ જોવાતી હશે અને એકાંતમાં વિરહતને સાલતો હશે.

આવા સમયે તારે અને તેને એક બીજાએ પ્રથમ શોધી કાઢયા તેને નજર સમક્ષ લાવવું જોઇએ. દરેક જરૂરી પ્રસંગે તારે તેને નજર સમક્ષ લાવવુ જોઈએ. તારે વિશ્વાસ રાખવો પડશે. તારે ચાહવું પડશે. તારે તેનામાં શ્રદ્ધા રાખવી પડશે અને તેના કલ્યાણ માટે તારે પ્રાર્થવું પડશે

લગ્ન એક મહત્વનો બનાવ છે એનો તુ સ્વીકાર કરતો હોય તો તારા ભલાનો વિચાર કરવો એ તારું કર્તવ્ય રહેતુ નથી. બીજા એકના પણ સુખનો વિચાર કરવો જોઇએ અને સુખ ઉપરાંત અનેક વસ્તુઓ મળીને જીવનનું ગમે તેવું સગપણ આપણને સુખી અને આનંદી બનાવવા શકે છે એમ કદીપણ ના કહી શકાય. બંનેમાંથી કોઇને પણ કેટલાયે પ્રશ્નોનો ઉકેલ લાવવાનો હોય છે. તેના નિરાકરણ પડે ઘણા સદગુણોનું ચણતર થઇ જાય છે જેમાં સુખ એક મહત્વની બીના છે. લગ્નમાં જ્યારે બે જુદી જુદી જાતિની વ્યક્તિઓ એકબીજાને ઝંપલાવે છે ત્યારે તેઓને જણાય છે કે કેટલાક પ્રશ્નો જતા રહે છે જ્યારે કેટલાક નવા પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થાય છે અને છતાંય ઘણો સંતોષી આશીષ મળે છે.

તુ એક મહાન સહાસ કરી રહ્યો છું. તમારે બંનેને કદાચ વધુ મજલ કાપવી પડશે. લગ્ન બાદ પણ તમે પહેલાની માફક નવા વિચાર કરવા, વિચારવા અને બદલવા અને નવા આવશેને સ્થાયી બનાવવા તમે બને પ્રયત્ન કરશો. તમે બંને એક સરખાજ ઉન્નતિના પગલાં ભરશો એમ તો નજ કહી શકાય છતાં, તમે બંને સુખી આનંદી છો માટે તમે મણું કરવાની બેદરકારી બતાવશો. પરતુ તુ હૃદયથી ચાહનો હોય અને બિન સ્વાર્થી રહે તો મહાન વસ્તુ મેળવી શકાશે. શાંતિ, સુખ, સત્તા અને ઐશ્વર્ય ઉત્તમ ગુણોને તારી પ્રિયાના સહવાસથી જલદી આવનાર નથી, પરંતુ તારી ચાહના વડે જ તે ઉત્તમ કક્ષાએ મેળવી શકાશે.

પૂર્ણ શ્રદ્ધાના દ્વારમાં તમે બંને પ્રવેસી રહ્યા છો. તમે બંને પૂર્ણ રીતે મહાલજો. આત્મીય ગણુશો તેમને મળવા તૈયારી કરશો. હજારો વિચારો, શબ્દો અને ક્રિયા—લગ્નના અર્થ દ્વારા તે જેને આમંત્રણ આપેલુ છે તે માટે, તમારા બનેનો આનંદ માટે જરા સ્મીત, અને તારી હિંમત માટે અભિનંદન! બીજાના પ્રેમમાં તારા વિશ્વાસ માટે અમારા તરફથી એક નમ્ર પ્રાર્થના અને પ્રભુતામાં પગલાં પાડનારાઓને જે સર્વ પ્રથમ આશિષ આપી રહ્યા છે તે જગતનિયંતાની શક્તિમાં અમને પૂર્ણ શ્રદ્ધા છે. તેની ભલી હાજરી, તમને માર્ગદર્શક બને અને ચાહે આજે અને આવતા દિવસોમાં પણ ભગવાન તેરા ભલા કરે.

—કમલેશ

આફ્રીકાનાં અમારા

સોલ એજન્ટ

શ્રી હનુમાન હિન્દુ વિદ્યાર્થી ભવન

પો. બો. નં. ૧૧૫૬, નૈરોબી.

"**સ્ત્રીબોધ**" નું વાર્ષિક લવાજમ

રૂા. ૬–૮–૦ પરદેશ માટે, દેશનાં રૂ. પાંચ

તથા

દરેક જાતના અમારા પ્રકાશનો ત્યાંથી મળશે.

*

સિદ્ધરાજ મહારાજની વૃદ્ધાવસ્થા, કાકની બહાદુરી અને કુમારપાળ પર દુઃખની ઝડીઓ પડતી રસમય ઐતિહાસિક નવલકથા. બહાર પડી છે

રાજરોષ : કિં શિ. ૬. ૨ ૩

આ નવલકથા રાજાધિરાજ પછી આગળ વધે છે.

લખો:—

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમશાહરોડ, અમદાવાદ.

આફ્રિકામા:

શ્રી હનુમાન હિન્દુ વિદ્યાર્થી ભવન

પો. બો. નં. ૧૧૫૬ નૈરોબી.

પર્લ બર્ક

પરિચયકારઃ-રા. રા. કિશોરચંદ હીરાચંદ પારેખ

પુરુષ સમોવડી પાશ્ચાત્ય નારીઓની જીવન કથા જાણવા જેવી છે, જેકામ મોન્ટીસોરી કે મેડામ ક્યુરીએ પોતપોતાના ક્ષેત્રમાં નામના મેળવી છે. લેખિકા તરીકે વિશ્વપ્રસિદ્ધ થનાર અને નોબેલ પ્રાઈઝના વિજેતા તે શ્રી. પર્લ બર્ક.

પર્લ બર્કનો જન્મ પશ્ચિમ વર્જીનીયામાં આવેલ એક નાના શહેરમાં ઇ. સ. ૧૮૯૨માં થયો હતો. તેના માબાપ પાદરી હતા અને તેથી તેમને મીશનના પ્રચારાર્થે જુદા જુદા દેશોમાં ફરવું પડતું. આથી પર્લ બર્કને જ્યારે તેની ઉંમર ચાર માસની હતી ત્યારે ચીનની સફર કરવી પડી.

ચીનમાં તે ચણીઆંગમાં રહેતા, તેને માબાપ વિહોણાજ, દિવસોના દિવસો રહેવું પડતું, કારણ તેઓને તો ચીનમાં દૂરને દૂર જવું પડતું. આવી અવસ્થામાં તે ચીની આયનાની દેખરેખ તળે ઉછરી હતી. પંદર વર્ષની વયે તે શાંગહાઈની એક નિશાળમાં દાખલ થઈ. પ્રથમ ચીની અને પાછળથી અંગ્રેજી ભાષા તે શીખેલ.

ત્યારબાદ ૧૭ વર્ષની વયે તે રેન્ડોલ્ફ મેકોન કોલેજ (સાઉથ વર્જીનીયામાં આવેલ) માં દાખલ થઈ. ત્યાં તેની ખ્યાતિ થઇ અને શિક્ષણમાં તેણે નામ કાઢ્યું, અરે, તે તો તેના કલાસની પ્રમુખ પણ બનેલ.

આ પછી થોડા સમયે ચીન જઇ એક યુવાન પાદરી સાથે લગ્નગ્રંથીથી જોડાઈ. અને એક શહેરમાં પાંચ વર્ષનું સ્થાયી જીવન ગાળ્યું. ત્યારબાદ તેઓએ નાનકીંગ વિદ્યાપીઠમાં શિક્ષણ શરૂ કર્યું. ત્યાં મળતા ફારેગ સમયમાંથી તેણે લેખો લખવા શરૂ કર્યા. તેનો પ્રથમ લેખ ઈ. સ ૧૯૨૩માં વિખ્યાત અમેરીકી 'આંટલાંટિક' માસીકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ.

ત્યારબાદ તે ફરીથી અમેરીકા ગઈ. ત્યાં તેણે કોર્નેલ કોલેજમાં અભ્યાસ શરૂ કર્યો. પાછી તે ચીન આવી ત્યારબાદ તે 'એશીયા,' માસીકની નિયમિત લેખિકા બની ઈ. સ. ૧૯૨૭માં નાનકીંગમાં એક વાર તો તેને અને તેના બાવિંદને એક બેઠુના ઘરમાં આખો દિવસ સંતાઈ રહેવું પડેલ.

"એશીયા" માસીક માટે લખેલ "ઈસ્ટ વીન્ડ, વેસ્ટ વીન્ડ" તે એની પ્રથમ નવલકથા. ત્યારબાદ તેણે લખી "ગુડ અર્થ" યાને 'ધરતી' કે જે પુસ્તકનો અનુવાદ ગુજરાતીમાં થયો છે. થોડો સમય વીત્યે તેણે પાદરી તરીકે રાજીનામું આપ્યું. ઇ. સ. ૧૯૩૦માં તેણે હિંદની મુલાકાત લીધેલી.

ત્યારબાદ પર્લ બર્કે ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ સાધી છે. ઈ. સ. ૧૯૩૨માં 'ગુડ અર્થ' માટે તેને પુલીટઝર પ્રાઈઝ એનાયત થયું ત્યારબાદ ૭ વર્ષે એટલે કે ૧૯૩૮માં બહુમાન ગણાતું 'નોબેલ પ્રાઈઝ' તેને મળ્યું. તે પહેલીજ અમેરીકન નારી છે કે જેને આટલું બહુમાન મળ્યું હોય! આ પ્રાઈઝ બાબત જ્યારે તેને તાર મળ્યો ત્યારે તે એ વાત કલ્પિત જ છે એમ માની બેઠેલ.

ઈ. સ. ૧૯૩૫માં તેણે પોતાના પાદરી પતિ સાથેછૂટા છેડા લીધા અને 'એશીયા' માસીકના તંત્રી તથા 'જોન કે. નાન'ની પ્રકાશન સંસ્થાના પ્રમુખ રીચર્ડ જે. વોલ્શની સાથે લગ્ન કર્યાં. તે દંપતિને બે બાળકો હોવા છતાં બીજા ચાર બાળકો દત્તક લીધેલ છે.

હાલમાં તે પેનસીલવેનીયામાં આવેલી એક જાગીરમાં રહે છે. તેની પ્રવૃત્તિઓ વિવિધ છે. ઈસ્ટ એન્ડ વેસ્ટ એસોસીએશનની તે પ્રમુખ છે. ઉપરાંત અમેરીકામાં આવેલ 'ઈન્ડીયા લીગ'ની તે માનદ્ પ્રમુખ છે. જોન ડે. નામ કુ. માં સલાહકાર તરીકે અને 'એશીયા' માસીકમાં લેખિકા ઉપરાંત તે સહસંપાદક તરીકે કામ કરે છે. અમેરીકા માટે તેને બહુમાન છે.

ખરેખર! નારીજગતને તેની આ કથની પ્રેરણાદાયી રહી છે. કારણ તેથી તો વધારે બળ મળે છે. નોબેલ પ્રાઈઝ પણ નારી મેળવી શકે છે એનો સચોટ પુરાવો તે પર્લ બર્ક. હિંદુ પ્રત્યે હમદર્દી દર્શાવતી નારી તે......પર્લ..............

卐

"દીલ દીધાં ત્યાં શું ?"

લેખક : શ્રી. મોઝદાન મ. ગઢવી

"શિવલી ગંડ સાવ ગાંડી ?"

"ચ્યમ બા !"

"આખો દા'ડો આરીહામાં મોચોકો જેવો એ આપણાં બૈરાં માણસને ન શોભે ?" શિવલીને તેની મા'એ સલાહ આપી.

"શું ત્યારે ભાયડા જ જુએ !" મોઢા આગળથી અરીસો ખસેડયા સિવાય અને કાંચકીને પાંથી સમારવામાં રોકી દઇ તેણે જડબાતોડ પ્રત્યુત્તર પાઠવી દીધો.

"બૈરાં એ જુએ પણ સંજોગ ઓળખે" શિવલીની બાએ ગુઢાર્થ સૂચન કર્યું. આજે તે આઠ આઠ વરસોથી ઘેર બેઠી હતી. એનો ધણી રાજલો પરણેતરની ફાટલાઈથી હતાશ બની પોતાની વંશવૃદ્ધિની આશા વીસરી ગયો હતો એનો આશક સોમલો પોતાની માશુક મેળવવા અનેક પ્રયત્નો આદરતો. પરંતુ રાજલો હયાત હોય અને એ બને ખરું ?

શિવલીને જ્યારે પરણાવી ત્યારે તે ચૌદ વરસની હતી એ વખતે તો એણે પોતાની મનીષા પ્રદર્શીત કરેલી નહિ. પરંતુ પ્રથમ મીલનમાંજ પોતાના ધણી રાજલાનો છડેચોક ઈન્કાર કર્યો. રાજલે જાણ્યું કે નવાનવી છે ને ! બધુંજ ઠેકાણે આવશે પરંતુ એની એ ધારણા ખોટી પડી. અને પહેલાજ આણે પીઅર ગએલી પરણેતર આજે આઠ આઠ વરસનાં વહાણાં વીત્યાં છતાં સાસરે વળી નહિ.

યૌવન કિનારે ઉભેલી શિવલી દુનિયાદારીનું ભાન રાખતી હતી. જ્યારે તે ગામમાં મજુરીએ નીકળતી ત્યારે ભલભલા કામિઓ લલચઇ જતા એ બધાને તુચ્છકારતી તેની તીક્ષ્ણ ચક્ષુઓ જમીન તરફ ઢળી ત્રસી રીતે તેમના કાળા હૃદયને પારખી જતી. ઘણાખરા ભાન ભૂલેલાઓને તેણે પોતાના પંજાનો રસાસ્વાદ પણ ચખાડેલો આ બધાં કંટાળ કારણોમાંથી ઉગરેલી શિવલીમાં માનવતાની જળહળ જ્યોત ભભુકી રહી હતી. અને એ પ્રકાશ સામે અધીન આશક જખુ બનતું એટલું જ નહિ પણ સૂર્યની સામે ધૂળ ઉડાડવાના પ્રયત્નની પેઠે, તેના વિષે ઘણાએ માણસો જુદી જુદી ગંદી વાતો ફેલાવતા. એટલેથી ન અટકતાં એના ધણી રાજલા સુદ્ધાંના કાન ભંભેરતા

રાજલો પણ આ ભંભેરણી સાંભળી બળતો. અને શરીરે સુકાતો હતો. છતાં એ તેની પરણેતરને કંઈપણ કહેવા કે પ્રબંધ કરવા અસમર્થ હતો.

આજે એક વાત આખાએ ગામમાં ચોરે ને ચૌટે ચર્ચાઈ રહી હતી. કોઇ કહે સોમલોને શિવલી નાશી જશે. બીજે કહ્યું કે ભાઇ શિવલીજ નાલાયક છે. તેણેજ ગોમલાની ઓરતનું ખૂન કરાવ્યું છે ત્રીજે ઉમેર્યું ભાઇ તે બન્નેને ખાલી આડો વ્હેવાર જ છે. એ તો મોતથી મરી ગઇ છે. ગમે તે ગણો પણ સ્ત્રીહત્યા તો થઇ. અરે ! એનું ઘર ભાંગ્યું એ નહિ ગણો એ બધું તો ઠીક પણ સોમલાની નાલાયકી ઓછી ગણાય ! એક શિવલી જેવી નાલાયક રાંડ ખાતર પોતાની બે છોકરાંની પત્નીને આમ મારી નાખે. એથી કઇ શિવલી એને મળે. શિવલીએ એટલા માટે તો કાવત્રું કરાવ્યું છે "એ વાતનાં થોથાં." એક જણે માત્ર નિર્ધાર વ્યકત કર્યો.

એનો ધણી રાજલો જીવે અને તે સોમલાના ઘરમાં મહાલે એ સૂરજ આથમણો ઉગે તો પણ ન બને

× × ×

શિવલી તારા ખાતર હું બદનામ થયો."

"હું પણ ક્યાં ઓછી ઉનરી છું."

"મેં તો કાળો કેર કર્યો, સ્ત્રીહત્યા, બે બાળ કોનો ટળવળાટ અને બ્હાલસોઇ પરણેતરનો વિશ્વાસઘાત હું કર્યા છુટીશ પચીસેક વરસના એક ગામ્ય

યુવકની ચક્ષુએથી અશ્રુધારા વરસી તેણે એ ખાળવા નિષ્ફળ પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ તે ખમણા વેગથી વધી.

"સોમલા છાનો રહે તું તો મરદ છે. પણ મેં તો આઠ આઠ વરસથી આશા ભરેલા પરણેતર રાજલાનો ઈન્કાર કર્યો છે. મારા યૌવનને વેડફ્યું છે. આખીએ આલમમાં બદનામ બની છું. શું મારે બાળકો ન હોત ? એ હત્યા મારે માથેજ છે ને ? પ્રત્યુતર આપનાર બાવીસેક વરસની આમીણીની ચોધાર આંસુ ચાલ્યાં એને ખાળી ખાળવાનો પ્રયત્ન કર્યો.

શિવલી તારી શકિત ઉપર તો હું ફીદા છું. એથીજ મેં આ પગલું ભર્યું છે. પરંતુ આપણી બન્નેની જીંદગી આમને આમ વ્યતિત થાય એથી તો હું અને તું આપઘાત કરી રામશરણ થઈએ તો ઠીક.

"સોમલા એમ હારી જઈશ નહિ" હું તારીજ છું અને તું મારો છે. શિવલીએ મોઢા પરનાં ઉન્હાં આંસુ સાફ કરતાં કહ્યું "પણ શિવલી એ કેમ બને ?" સોમલાએ આશ્ચર્યપદ વદને પ્રશ્ન છેડયો.

"તારો ધણી રાજલો જીવતો હોય, અને આટલું થવા ઉપર પાછું ઊગું કરવું છે ?" સોમલાને હવે દુનિયાદારીનું ભાન થયું. બદનામીના ઉભરાને રેલાવા દેવા તે અસમર્થ બન્યો એટલે એણે શિવલીને પોતાની ઇચ્છા પ્રદર્શીત કરી.

"આજે તો સોમલા મારી બાએ પણ મને ટોકાર કરી."

"શું ?" સોમલો સ્હેજ સતેજ થયો. "હું આરીસામાં મોઢું જોતી હતી, એ વખત તેણે મારા શોખ રંગરાગ ઉપર અણગમો બતાવ્યો.

"તો પછી જગતમાંથી આપણા જીવનનો અંત આણવો હિતાવહ છે." સોમલાને હવે જીંદગી ખારી થઇ હતી. પળે પળે તેને આજ વિચાર સુંજતો

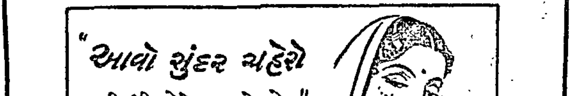

હતો "ના, ના ! એમ બને. હું રાજલાનો અંત લાવું" શિવલીએ પોતાની મનિષા પ્રદર્શીત કરી.

"હેં......અને બીજી હત્યા." સોમલાના અંતરમાં અરેરાટી વછુટી તેનાથી આ વાકય સાંભળતાં ચીસ નંખાઇ ગઈ.

"કેમ સોમલા ડરી ગયો ?" સોમલાનું હૃદય પારખી શિવલીએ પ્રશ્ન કર્યો.

"હા, હવે તો હદ થાય છે આપણે એમ કરશુ પરંતુ લેખે કરી આપણો પાસો અવળો જશે તો આ બીજી હત્યા. તેનું હૃદય કંપતું હતું

"તો આમ બામલા બને આવશે ?" શિવલીએ પાણી ચડાવ્યું.

"તો તને ઠીક લાગે એમ પણ ગને તો વાકય પૂરું કરે તે પહેલાં તો કેટલોક જનસમૂહ તેમના તરફ કોલાહલ મચાવતો આવી પહોંચ્યો અને ઉભય પક્ષ પોતપોતાના પંથે પડયાં.

× × ×

"શિવલી તારો તો કાળો કેર સંભળાય છે ?"

"ચ્યમ બા !"

"તું નથી જાણતી !" કણમણતા દીલડે માતાએ છોકરીને ઠપકો આપ્યો.

"પણ બા, લોકોના મોઢે કંઇ ગરણું દેવાય ?

"ગરણુ ન દેવાય પણ ત્યારે આબરૂ જવા દેવી ? તેની માતાની ભ્રકૂટી સ્હેજ ઉગ્ર બની, આંખ લાલ થઈ સ્હેજ કંપારી છુટી અને શિવલીને ના કહેવાનાં વચન કહી નાખ્યાં. શિવલી શું કે ચા કરી શકી નહિ તેની જવાબ આપવા લૂલી ઉપડી શકી નહિ જે આંખો જમીન તરફ સ્થિર થઇ હતી તે ફરી ઊંચી ન થઇ.

"કાળમુખી તારુ મોઢું હવે મને ન બતાવ" આ છેલ્લું વાક્બાણ ફેંકી તેની માતા ગૃહકાજમાં પરોવાઇ તેનું કાંઈ કાર્યમાં ચિત્ત ચોંટતું નહિ સર્વ રચના તેને સ્વપ્નવત્ ભાસતું, ઘરમાંથી મજૂરી અર્થે બહાર જવું તે તેને માટે દુર્ઘટ બન્યું એટલુંજ નહિ પણ આખાએ ગામના સારા ડાહ્યા માણુસો અને સમારનેહીઓએ શિવલીનું વર્ણન પ્રદર્શીત કરી રાજલાનું ઘર મંડાવવાની સલાહ આપતાં તેણે તે સલાહ અપનાવી તેના ઉપર ઉંડો વિચાર કર્યો છોકરી કદાચ કાલે એનું કાળું કરી બેસે, તો આપણે જગતમાં જીવવા જેવું ન રહે. એથી તો એના ઘેર સુખે કે દુઃખે, એને ઠીક લાગે કે ન લાગે તોપણ રાજલા સ્વાધીન કરવી યથાર્થ છે. સાપનો ભારો ઘરમાં સંઘરવો એ કોક દિવસ ખુરૂ અને તેણે એજ ઘડીએ રાજલાના ત્યાંથી આણું આવે તેવો પ્રબંધ કર્યો.

"બા" અશ્રુભીની આંખે તેની વહાલી છોકરીનો દર્દરીત અવાજ સંભળાયો.

"શું ?" તોછડાઇથી તેની માએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

"મારો ઉગરવાનો રસ્તો કાઢો ? મને લોકો તરછોડે, મારાં સાસરિયાંએ તો તરછોડેલીજ છે, અને તમે માવતર... ..તેની આંખોએ શ્રાવણ ભાદરવો શરૂ થયો. તે વધુ બોલી શકી નહિ. આ વખતની તેની પરિસ્થિતિ પ્રથમ દૃષ્ટિએ જોનારને દયા ઉપજાવ્યા સિવાય રહે નહિ.

"માતાનું દીલ છે ને ?" પથ્થરનું દીલ હોય તો પણ પીગળે એવો ચિતાર શિવલીએ આજે ઉપસ્થિત કર્યો હતો.

"શિવલી તારે ઉગરવાનો રસ્તો રાજલાના ઘેર ગયા સિવાય નથી. શિવલીની બાએ તક સાધી ઉપાય અજમાવવાની તરકીબ કરી.

"પણ બા એ રાખશે ! છોકરી એ શંકા કરી.

"તારો પ્રભુ પાધરો હોય તો રાખે !" ક્રોધયુક્ત સ્નેહેજ પોતાને જાણે સફળતા સોંપડી હોય તેમ રવાના થઇ. તેનો અંતર આત્મા છોકરીના હૃદયમાંથી નીકળેલા શબ્દો પ્રત્યે અત્યાનંદમાં આવી ગયો.

"શિવલી, મજુરીએ આવવું છે ?" એ દરમ્યાન ડોસીના ઝુંપડા આગળ આવી એક જણે હાકલ દીધી. તેને જવાબ આપવા કોઇ તૈયાર ન હોય તેમ ઝુંપડામાંથી કોઈ આગળ આવ્યુ નહિ અને તેણે ફરીથી હાકલ દીધી. એ વખતે અંદરથી ડોસી ફૂદી અને બહાર આવી ડોસીનો ચહેરો ક્રોધાગ્નિથી પ્રજ-

હસ્તરેખા સંબંધી ૨૫૧ ચિત્રો સાથે સરળ સમજુતી આપતું,
[Numerology] અંકશાસ્ત્રની મદદથી જીંદગીના કયા કયા વર્ષ ફળદાયી નીવડે
તે દાખલા સાથે સમજાવતું, જ્યોતિષશાસ્ત્રની ૧૮૧ કુંડળીઓ દ્વારા પોતાની
જન્મ પત્રીકાનું ફળ દર્શાવતું,–સ્ત્રી—પુરુષોને પોતાનું ભવિષ્ય સહેલાઇથી
સમજાવવામાં માર્ગદર્શક થઇ પડે એવું સર્વોત્તમ પુસ્તક

હાથની ભાષા

ભા. ૧–૨–૩ સાથે
સચિત્ર આવૃત્તિ ત્રીજી
★ પાના ૫૩૦ ★

૨૫૧ હસ્તરેખાના ચિત્રો, ૧૧ અંકશાસ્ત્રના ચિત્રો અને ૧૮૧ માર્ગદર્શક
કુંડળીઓ: ૫૦૧ વિષયો સહિત કિંમત રૂા. ૬–૪ ૦ વિ. પી. ખર્ચ ૦–૧૦–૦

હાથની હથેળીમાં શું છુપાયું છે તે જાણવા માટે બધાની સતત ઇચ્છા રહ્યા કરે છે. પરંતુ આ માટે હાથની ભાષાનો—તેના ચિન્હો, સંકેતો વિગેરેનો અભ્યાસ કરવો જરૂરી છે. આ અભ્યાસ કરવા માટે હાથની ભાષા સંપૂર્ણ પુસ્તક છે આ પુસ્તકના ૧ લા ભાગમાં ૩૯ પ્રકરણો આપવામાં આવ્યા છે. ૩૭૫ વિષયોની સમજ ચિત્રો સાથે સંપુર્ણ આપી છે.

બીજો વિભાગ [Numerology] અંકશાસ્ત્રનો છે. આ અંકશાસ્ત્ર પર ગુજરાતી ભાષામાં એકપણ પુસ્તક હજુ પ્રગટ થયું નથી. જ્યારે વિદેશમાં તેની જુદી જુદી ભાષામાં લાખ્ખો બલ્કે કરોડો નકલ ખપી ગઇ છે. આ અંકશાસ્ત્રની મદદથી પોતાની જીંદગીના કયા કયા વર્ષ ફળદાયી કે નુકશાનકર્તા છે તે સરળ રીતે સમજાવ્યું છે. અને તેના પર અનેક દાખલાઓ આપી આ કેટલું બધું અગત્યનું અને સાચું છે તે દર્શાવ્યું છે. આ વિભાગ વાંચી તે પ્રમાણે વર્તવાથી પોતાની જીંદગીના ઉત્તમ વર્ષોમાં લાખ્ખો રૂપીયા પેદા કરી શકાય છે.

ત્રીજો વિભાગ: જ્યોતિષશાસ્ત્રનો છે. આમાં ૧૮૧ કુંડળીઓ આપી છે. આ કુંડળીઓની મદદથી પોતાના જન્માક્ષર સહેલાઇથી જોઇ શકાય છે. અને તેમાં આવતા જુદા જુદા યોગોથી જીંદગીનો સાચો ઉકેલ મળી આવે છે.

આ પુસ્તકની આ નવીન આવૃત્તિમાં ઘણું જ નવું નવું ઉમેરવામાં આવ્યું છે.

માણસ માત્રને ઉપયોગી એવું આ અનોખું પ્રકાશન છે. આ પુસ્તક વસાવવા અમે અમારા વાંચક ભાઈ બ્હેનોને આગ્રહભરી ભલામણ કરીએ છીએ.

આ પુસ્તક શ્રી. હરિહર પુસ્તકાલય, ટાવરરોડ, સુરત એ સ્થળેથી રૂા. ૬–૪–૦ માં (વી. પી. ખર્ચ ૦–૧૦–૦ અલગ) મળી શકશે. આજે જ મંગાવી લ્યો.

વ્યાપારી ભવિષ્ય યાને ભાગ્યોદય

રૂ, સોનું, ચાંદી, શેર, અળસી, બીયાં વિગેરે-બજારોની તેજી મંદીની સાચી રૂપ ઉપરાંત વ્યાપારીઓને ઉપયોગી એવા વ્યાપારી જ્યોતિષના દરેકે દરેક વિષયો ઉપરાંત સંવત ૨૦૦૨ ના વર્ષનું રાશીવાર વ્યાપારી ભવિષ્ય આ પુસ્તકમાં અપાયું છે. કિંમત રૂા. ૫–૦–૦ વી. પી. ખર્ચ ૮ આના.

શ્રી. રમણલાલ સોની અને શ્રી. નરહરિ ભટ્ટની સંયુક્ત કલમે
લખાયલી પ્રણય જીવનની રોમાંચક સુંદર સામાજીક નવલકથા.

સોહાગ રાત

મૂલ્ય: ત્રણ રૂપિયા
* પાના ૧૮૦ *

શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય : બુકસેલર્સ પબ્લીશર્સ : ટાવરરોડ–સુરત.

લલીત હતો બોલાવનાર પ્રત્યે કંઇક દુશ્મનાવટ હોય તેમ ધ્રુજકી.

"સોમલા આજથી તું મારા ઘેર આવીશ નહિ" તેની જીભ કંઇક વધુ બોલવા ઉત્સુક બની પણ જીભને કોઇ પકડી રાખતું હોય તેમ ઘડીભર હોઠ ફફડી બંધ થઇ ગયા અને તે ઝુંપડામાં પાછી ભરાઈ ગઇ.

હાકલ દેનાર સોમલો સડક બની ગયો. તેને શિવલીની માનુ આ વર્તન અતિ વિસ્મયતા ભર્યું લાગ્યું. શિવલીની માને તેણે કોઈ દિવસ આવા વર્તને જોઇ નહોતી જ્યારે જ્યારે એ આવતો ત્યારે ડોસી તેને દીકરાની પેઠે વહાલસોયા ભાવથી રાખતી, બોલાવતી, અને સન્માનતી સોમલો પણ આ સંબંધ ભુલતો નહિ. આખાએ ગામમાં સારામાં સારી રોજી હોય, ત્યાં તે શિવલીને ભલામણ કરતો. સારા માઠા પ્રસંગે શિવલીના કુટુંબને સોમલાનો સહારો હતો. રાજલાના કબામાં તેનીજ પંચાયતથી અત્યાર સુધી શિવલી ઘેર બેઠી હતી નહિ તો રાજલે કંઈ બંગડિયો પહેરેલી નહોતી ! ગામમાં શિવલી કે તેની મા સામો કોઈએ તકરારી મોરચો માંડયો હોય તો સોમલો તેમાં હોમાતો આ બધાએ ગુણોનો બદલો તેને આજે આ રીતે મળી રહ્યો હતો.

ઘડીભર તે સ્થંભી ગયો તેનાથી શબ્દ સરખો પણ ઉચ્ચારી શકાયો નહિ તેણે અંતરમાં અકથ્ય વિટંબણાઓ અનુભવી અને ઉભરે સમી ગઈ છતાંએ નિરૂપાએ તેણે ડોસી પાસે ખુલાસો માગ્યો.

"ડોસી મારો કંઇ ગન્હો ?" તેના અવાજમાં વિનય અને વિવેક હતો.

"કંઇ નહિ સોમલા અમારાં કિસ્મત" ડોસી દુભાતા દીલે તેની સાથે વાત કરવામાં પણ અણગમો બતાવવા લાગી.

આ આખીએ ઘટના રોટલા ટીપતી શિવલી સરવા કાન કરી સાંભળી રહી હતી. તેનાથી આજે બહાર નીકળાય તેવું નહોતું. એને એમ થતું કે સોમલાને બહુ માઠું લાગ્યું હશે, તો દુનિયાની બદનામી સહન કર્યા છતાં; મારી મનીષા ધૂળમાં મળશે.

એકાદ બે વખત તેના હાથમાંથી રોટલો તૂટી પડયો. કમકમતા દિલે લોટને તેણે ખૂબ પીસ્યો અને એક ઢાલ જેવો રોટલો બનાવ્યો. એણે જોયું કે વધુ રગડવાથી રોટલો સારો બન્યો ત્યાં અમારે પણ કંઇક રગડાવાની જરૂર હશે અને એથીજ પરિણામ સારું આવશે. તેણે મન સાથે નિશ્ચય કર્યો.

કુંકુમ વૃત

શ્રી.ધૈર્યચન્દ્ર ૨ બુદ્ધ

વ્હેલા ઉઠી સોહામણી સવારે,
આનંદને અંબારે,
હો ! કુંકુમના ચાંદલા (૧)
સુહાસણુનો આશિર્વાદ લેતી,
આશિષ વળી દેતી,
હો ! કુંકુમના ચાંદલા (૨)
કરૂં પીપળાને ગાયને ઉમંગે,
સહીયરની સંગે,
હો ! કુંકુમના ચાંદલા (૩)
ચોક ચૌટાને મન્દીરો ફરતી,
કે ભાવેથી નમતી,
હો ! કુંકુમના ચાંદલા (૪)
ફળો મંગલ કાળના અમારી,
આશિષ એ તમારી,
હો ! કુંકુમના ચાંદલા (૫)
લીધી કુંકુમ કંકાવટી સુહાતી,
મધુપ મલકાતી,
હો ! કુંકુમના ચાંદલા (૬)
રૂડો શ્રાવણ ગોરમ્ભડે ગાજે,
પ્રભાત વાયુ રાજે,
હો ! કુંકુમના ચાંદલા (૭)

શિવલીના ત્યાંથી પાછાં ડગલાં ભરતાં સોમલો લથડિયાં લેવા લાગ્યો. તેની મનોવ્યથા વધી. એને થયું કે જીવન બરબાદ બનાવ્યું. તેનો કુદરતે આ બદલો આપ્યો. ખેર ! જગતમાં ચઢતી પડતી. રાગદ્વેષ, સુખદુઃખ અને આનંદ શોકનાં જોડાં સંકળાએલાં છે વધુ અફસોસ યથાર્થ નથી.

× × ×

"શિવલી તું અહુરી ક્યાંથી !"

એ બધું પછી જણાશે પણ મારું આજે આણું આવ્યું છે. ગભરાતા દીલે શિવલીના મુખારવિંદમાંથી શબ્દો સરી પડ્યા.

"તો તો રાજલાનાં ઉધડ્યાં !"

અઘોર ભયાનક રાત્રીના અંધકારમાં ઢાળીઆના ખૂણે ભાગલ તૂટલ ખાટલામાં અભિપ્રાય માગનાર ઓરતને ઉત્તર આપ્યો.

"અને તારાં ?" એ ઓરતે આશારંભ વદને પ્રશ્ન કર્યો.

"મારાં નસીબ મારી પાસે." સોમલો વધુ બોલી શકતો નથી એના બોલ તદ્દન નિરૂત્સાહ ભર્યાં શોક અને ચિંતાગ્રસ્ત નીકળે છે.

"એમ તે હોય સોમલા હું તારી છું. અને તારા લીધે મેં શું નથી કર્યું" એ તું જ કહેને ! ઓરતે આડું અવળું બારીક નજરથી જોયું. અને પાછી ખાટલામાં પડેલા પુરુષપ્રતિ તાકી રહી.

"હવે એ બનવું અસંભવિત છે !" તું હવે રાજલાને સુખી કરી મારી તારી પાસે એજ યાચના છે. પુરુષ કણુમણતા દીલે જવાબ વાળે છે.

"દીલ દીધું તેનું શું ?" એ તું યાદ રાખજે લેલામજનુ અને શીરીં ફરહાદ જેવી તો કૈક વાતો તેં અને મેં સાંભળી છે દીલ દીધેલાં માણસો મરી ખૂટે એજ સાચો પ્રેમ.

"એ દાખલામાં તો પુરુષને મારી સ્ત્રીઓ મરી છે. ઓરતનો વિશ્વાસ ઓછો. પુરુષે કટાક્ષ કર્યો. આ કટાક્ષ દીલભીતરનો નહોતો એને તો ઊંઘવાનો સમય બરબાદ જતો હતો.

છોકરાંઓ

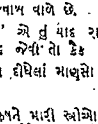

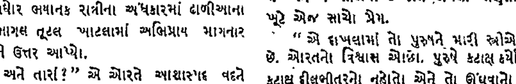

ડોંગરે નું બાલામૃત

પીવાથી રૂષ્ટ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાંનાં ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક.
કે. ટી. ડોંગરે કં. મુંબઇ-૪

સોમલા એ બધી-વાત તું છોડી દેઃ "હું તારી છું અને તું મારો છે. આજે ગજલાનું આણું આવ્યું છે હું તેની સાથે જઈશ. પણ એની થવા માટે નહિ.

"ત્યારે !" સોમલો વચ્ચે જ બોલી ઊઠયો.

"એનું કાસળ કાઢવા, તું મને સમહીશ તો ખરોને ? જીભ થોથવાતી હતી.

"પણ હત્યા..........બોલીશ નહિ કોઈ સાંભળી જશે.

- અને ઘડીભર એ હાળીઆમાં ખાનગી મસલતો ચાલી અને સ્ત્રી ત્યાંથી નીકળી આ વખતે તેના હાથમાનો પિત્તળનો લોટો પોતાનો ચળકાટ પ્રદર્શીત કરતાં કરતાં હસતો હોય તેમ ભાસ થતો હતો. તેનું દીલ કંઈક ગભરાતું, આડું અવળું જોતી કોઈ જોઈ ગયુ કે પાછળ પાછળ આવે છે એવી બ્રાંતી કરતી ધરકતા હદયે ચાલી ગઈ.

આખાએ ગામડામાં નિરવ શાંતિ સ્થપાઈ હતી. એક જગ્યાએ તંબુરના તાર સાથે મંજીરાંની ઝણઝણાટી ભજનનો તીક્ષ્ણ સુર સંભળાતો હતો ત્યાં બીજી બાજુથી શિયાળવાં હુકી ઊઠયાં અને ચીબરીએ ચરેરાટી કરી જાણે તેનો પ્રત્યુત્તર કુતરાંઓ આપતા હોય તેમ લાંબા સુરથી ટઉવાળ કરી ઊઠયાં આ બધીએ ઘટના કાળગત્રી છુપાવતી હતી. પરંતુ તેના પર હાસ્ય વરસાવતા તારાઓ ઈર્ષા કરવા લાગ્યા અને આછો પ્રકાશ ફેંકી દખલગીરી કરવામા નીષ્ફળ નીવડયા

× × ×

રાજલાના ખુનની ચોમેર દસ દસ ગાઉ ફરતી વાત ચર્ચાઈ રહી હતી ડોકટરે ઈન્કવાયરી કરી ઝેર અપાયાનો નિર્ણય મૂકયો હતો. પોલીસ અમલદારોએ પંચકયાસ કરી મૃતદાને અગ્નિદાહ દેવાનો હુકમ દઈ દીધો હતો. આડોશી પાડોશીના જવાબ થતા હતા. એ સૌનો એકજ જવાબ હતો કે તેની ઓરતને અને તેને આઠ વરસથી રીસણું હતાં અને તેને હમણાં જ તેડી હતી. આવ્યા પછી તેનો ક્રોધ ઓછે થયો હોય એમ અમે જાણ્યું નથી.

"ત્યારે ઓરત રાજીખુશીથી આવી કેમ ?" પોલીસ અમલદારે પ્રશ્ન ઉપસ્થિત કર્યો.

"એની તો અમે હકીકત જાણુતા નથી."

"હમણાં કંઇ બખેડો થએલો ખરો ?" અમલદારે પોતાની ચાતુર્યતા અજમાવતાં કહ્યું

"એ અમારા જાણવામાં નથી !" આખાએ ગામમાં જેની તેની સાથે ગજલાને સબંધ હતો ત્યાં ત્યાં તપાસ કરી અમલદાર હતાશ બન્યો હવે તેને ઓરત સિવાય બીજો ગુન્હો સાબીત કરવાનું એક પણ સાધન રહ્યું નહિ.

રાજલાની ઓરત શિવલીને પોલીસ અમલદારોએ અનેકાવીધ ધાક ધમકી અને તરકીબો આપી છેવટ પાપનો ઘડો ફૂટયો. અને ઓરતે કબુલ્યું આ કબુલવામાં એનો ઉદ્દેશ એકજ હતો કે, પોલીસ અમલદારને શિવલીના આશક સોમલા ઉપર વહેમ આવ્યો હતો અને તેને તેડવા બે સિપાઈઓ સાથે વોરંટ છોડયું હતું.

સોમલો આવ્યો તેણે શિવલીને મળવાની રજા માગી ઊભય પ્રેમી એકાંતમાં મળ્યાં, આંખે અશ્રુધારા વરસી આ કોઈએ જોઈ નહિ અને સાફ કરી દીધી. શિવલીની તો જીભ ઉપડી શકી નહિ. પરંતુ સોમલાથી ન રહેવાયું.

"શિવલી તું માની જ કેમ ?"

"તારા માટે !"

"તો હું તારા માટે" સોમલો બોલે તે અગાઉ શિવલીએ તેના મોઢા આડો હાથ દાબી દીધો એજ ઘડીએ શિવલીને સિપાઈએ હાકલ મારી અને એ ત્યાંથી રવાના પડી. સોમલો તેની પાછળ ગયો. આખુંએ ગામ એકી નજરે સોમલાનો જવાબ સાંભળવા તત્પર થયું હતું એજ વખતે સોમલો અમલદાર સમક્ષ સલામ કરી ઊભો રહ્યો

"સાહેબ ! આ ઓરતે મારા માટે એના ધણી રાજલાનું ખૂન કર્યું છે. એથી ખરો ગુન્હેગાર હું છું.

"ના ! સાહેબ." શિવલી વચ્ચે જ બોલી ઉઠી. તેને બોલતી બંધ કરવા એક સિપાઈને સુચન કરવામાં આવ્યું. એજ ઘડીએ પોલીસ અમલદાર ઘૂરકયો. "તેં શા માટે ખૂન કરાવ્યું ?" એટલી વારમા તો તેણે સોટીના બે ત્રણ ફટકા બૂટની એડી પર મારી દીધા. અને અત્યંન્ત ઉત્સુકતાથી સોમલા ભણી તાકી રહ્યો. "સાબ. .બ, "દીલ દીધાં ત્યાં શું ?"

—'સંપૂર્ણ'—

"અપ્રગટ મોજીદાનો નવલિકા સંગ્રહમાંથી"

ભણેલી લલનાઓ

વર્ષગાંઠને દિવસે
પતિ પાસે
ભેટ
માગે છે

★ પુસ્તકોની
ઘરેણાંની નહિ!

આ વરસગાંઠે તમે માંગો:

શ્રી જ્યોતિન્દ્ર દવે કૃત
હસાહસથી ભરપૂર

રંગતરંગના ભાગોનું ગુચ્છ

તમારી વરસગાંઠ એટલી ખુશખુશાલ જશે કે ન પૂછો વાત.

છ ભાગ—દરેકના ૧ાા રૂ.

બીજાં હાસ્ય પુસ્તકો : લંબોદર શર્મા કિં. સવા બે રૂ.
કથાહાસ્ય કિં. રૂ. ૩ાા : બકોર પટેલ કિં. રૂ. ૯

બાળપખવાડિક

ગાંડીવ

તમારાં બાળકો માટે મંગાવો

ઘરમાં ખોટું તોફાન થતું અટકશે.
<u>બકોર પટેલની રમુજી વાર્તા દર મહિને અપાય છે.</u>

વાર્ષિક લવાજમ રૂપિયા ૬ વી. પી. થી ૬ા પરદેશ શિલીંગ ૧૬
થોડાક જ નવા ગ્રાહકો લેવાના છે.

ગાંડીવ

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર : : સુરત

જગતની મહાશક્તિ — સ્ત્રી — શ્રી ચંપકલાલ શાહ

પુરુષ વિચાર છે તો સ્ત્રી ભાષા છે, પુરુષ ધર્મ છે તો સ્ત્રી શાંતિ છે, પુરુષ આત્મા છે, સ્ત્રી પ્રવૃત્તિ છે

जाया वास्यवशी या संभव स्त्री कृता नृणाम्
हे कृत घ्नासी योर्निन्दा कुर्वतांच; कृत. सुखम्।
ग्रहो धार्ष्ठ्य साधुनां निन्द्रातां मन घात्नीय
मुल्णाता त्रित्र चौराणां तिष्ठ तिष्ठेति भाषताम् ॥

વરાહમિહીર

સ્ત્રી પત્ની હોય કે માતા, પણ પુરુષની ઉત્પત્તિ સ્ત્રીમાંથી થાય છે હે કૃતઘ્નો, એ પત્ની અને માતાની નિંદા કરનારા તમને સુખ ક્યાંથી હોય ? જાતે ચોરી કરી 'ઉભો રહે, ઉભો રહે' એમ બૂમો પાડતા ચોરો પેઠે, નિષ્પાપ સ્ત્રીઓને નિંદનાર દુષ્ટ પુરુષોની દુષ્ટતા વિષે શું કહેવું ?

Woman is more closely related to Nature than Man.

Nietsche (નીશે-જર્મન વિચારક)

સાધારણ રૂપમાં સ્ત્રી અને પુરુષમાં ભેદ નથી. પ્રકૃતિએ જે ભેદ રચ્યો છે, તેની ઉપેક્ષા કોઈ વિચારશીલ વ્યક્તિ કદી નહી કરે. સ્ત્રી અને પુરુષ સમોવડીયાજ છે જગતની જાહોજલાલીનાં ચણતરમાં પુરુષ જેટલોજ સ્ત્રીનો હાથ છે પ્રાકૃતિક ભેદના કારણે કેટલીક એકપક્ષી વ્યક્તિઓ સ્ત્રી અને પુરુષ વચ્ચે કૃત્રિમ દિવાલો ખડી કરે છે બાળકના લાલનપાલનમાં રહીને પોતાના જીવનનો મોટો ભાગ ઘરમાં તે રહે છે. એટલે તે 'કાંઈજ' કરી શકતી નથી અથવા 'અબળા' છે એમ કહેવુ વ્યાજબી નથી. ઘરની ચાર દિવાલો વચ્ચે તે રહે છે. પણ જગતની અમૂલ્ય સેવા બજાવનાર એક બાળકની સારી તંદુરસ્તી માટે અને તેની ઉચ્ચ ભાવના માટે અથાગ પ્રયત્ન કરે છે. બાળકના કુમળા મગજ પર તેની માતાના વિચારો, તેની માતાની ભાવનાઓના પડછાયા પડે છે. માતાના સસ્કાર અને રહેણીકરણીની ઉત્તમ છાપ બાળક પર પડે છે. દરેક મહાન વ્યક્તિઓએ પોતાના જીવન ચરિત્રોમા માતાના સંસ્કાર અને ભાવનાની કદર કરી છે, માતાએ આપેલા ભોગ માટે આભાર માનેલો છે !

માતૃત્વ-અણમુલો લ્હાવો !

માતા એક મહામાયા છે, માતા એક મહાશક્તિ છે. જગતના વિકાસમાં માતાના ફાળાની નોંધ લખાતી નથી, છતાંય જગતના મહાન માનવો તેની યાદ ભૂલી શકતા નથી દરેક વ્યક્તિઓએ યાદ રાખવું જોઈએ કે કોઈપણ સ્ત્રી કોઈની પ્રેમદા હશે, કોઈની પુત્રી હશે, કોઈની ભગીની હશે, તે સાથે તે કોઈની જનની પણ હશે ! માતૃત્વ એ સ્ત્રી માટેનો મહામૂલો અવસર છે માટેજ શાસ્ત્રકારો દરેક સ્ત્રી પ્રત્યે માતાની ભાવના રાખવાનો આદેશ આપેલો છે, સ્ત્રી માતૃપદ પામે છે ત્યારે તેના આપ્તજનોમાં આનંદ સાગર ઉછળે છે, એજ માતૃત્વની મહત્તા છે. એનાથી ઉલટ સ્ત્રીને 'વાંઝણી' કહેવી એ તેના ભયંકર અપમાન કર્યા બરાબર કહેવાય છે.

અગ્રે અગ્રે સ્ત્રી

આપણી સંસ્કૃતિ અને સભ્યતામાં સ્ત્રીને પ્રથમ સ્થાન મળેલુ છે. સીતારામ, રાધાકૃષ્ણ લક્ષ્મી નારાયણ વગેરે સ્તુત્ય મનોવૃત્તિના ઉદાહરણો છે. માતૃશક્તિ એજ મૂળ શક્તિ છે. જગતની મહાશક્તિ જગતમાં સર્વથી પ્રબળ, ભાવભર્યું, પ્રથમ આદરણીય અને પૂજનીય સ્થાન માતાનું છે.

નારી નિંદા ના કરો, નારી રત્નની ખાણ છે. તેમાં સૌ પેદા થયા, ધ્રુવ પહ્લાદ સમાન.

નારી નથી નરકની ખાણ કે નથી પાપનું કારણ, પાપનું બીજ વાવનાર પ્રથમ હતો પુરુષ નામે ઇબ્લીસ. આ સૃષ્ટિમાં જેટલા પુષ્પો ખીલે છે, જેટલા વૃક્ષ વીકસે છે, તેમાં સ્ત્રી એજ રંગ અને સુવાસ, મધુરતા અને કોમળતા જન્માવી છે-પ્રાણ પૂર્યા છે.

સ્ત્રી અને પુરુષ

સ્ત્રી હૃદય છે, પુરુષ કાયા-શરીર છે. પુરુષમાં સૂર્યનું તેજસ્વી તેજ અને મહાભયંકર તોફાનનો સુસવાટો છે, તો સ્ત્રી કોમળ ચંદ્રીકા અને પ્રભાતનો મધુર વાયુ છે. સોનાચાંદીની 'જંજીરો' સ્ત્રીની કાયાનો સ્પર્શ કરતા સુંદર આભૂષણમાં પરિવર્તન પામે છે. કવિત્વ સ્ત્રીમાંથી જ જન્મ્યું છે. પુરુષના પ્રત્યેક વિજય અને ધ્યેયને સ્ત્રીના ભોગનો ગુણ ઓશિગુણ છે. ઇતિહાસકારો માત્ર પુરુષોનાજ વખાણ કરે છે, પરંતુ તે પુરુષોને સર્વ છોડી, દેશ કોમ યા અન્નદાતાને ખાતર પ્રાણની આહુતિ આપવાનો પાનો ચઢાવનાર પુત્રી, પત્ની અથવા માતાના વખાણ વિષેનો એક શબ્દ લખવાને ઇતિહાસકારને ફુરસદ મળતી નથી !

સ્ત્રીએ પોતાનું લોહી પાઇ પુરુષને મોટો બનાવેલો છે, પુરુષના જીવનને ઝળહળતું બનાવ્યું છે. માની મમતા બાળકને રહમ અને કરમ, વ્હાલ અને પ્રેમનું શિક્ષણ આપે છે. પુરુષની બેવફા આંખોમાં એક માત્ર સ્ત્રીજ દિલાસાનું અંજન આંજે છે.

અને છતાંય પુરુષ સમાજનું સ્ત્રી તરફનું વર્તન ?

પોતાના ખોળામાં જે માતાએ પોતાને મમતાથી રમાડ્યો છે, તેનુંજ ગળુ તે પુરુષ ઘુંટે છે. આજે તો 'વહુ' બનીને આવતી સ્ત્રી, પુરુષનો વંશ રાખનારી-જણનારી અને રાંધનારી મનાય છે. કોઈ સ્વતંત્ર પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેવાની આજની સામાન્ય હિંદુ સ્ત્રીને છુટ નથી. પોતે ભૂખી રહીને પણ કુટુંબનું પાલન પોષણ કરતી આજની સ્ત્રી જ્યારે, માંદી પડે તો તેને માટે દવા દારૂની પણ જોગવાઈ થતી નથી. ઘરમાં આવતા મહેમાનોની સરભરા સ્ત્રીઓએ જો ના કરી હોત, તો પુરુષોનો વટવહેવાર જોખમમાં આવી પડત. આજે ધર્મ અને જ્ઞાતિના કાયદાએ સ્ત્રીઓને ઘરની કેદી બનાવેલી છે. ફક્ત પેટ પોષણને ખાતરજ સ્ત્રીઓને સ્વમાનનું લીલામ કરવું પડે છે ! દયાધર્મનો દાવો કરનારા ,કથાવાર્તા વખતે કાન ધરનારા અને પ્રભુની મુર્તિના પગ ચાટી ધર્મિષ્ટ કહેવડાવનારા માનવો, રૂઢીની પ્રતિષ્ઠા જાળવવા, આબરૂની ઓથે અનેક કસાઈખાના ચલાવી રહ્યા છે. ખરા પ્રભુને, ખરી શક્તિને તો તેઓ ઠોકરેજ મારે છે. સ્ત્રીઓના વિશાળ સમુદાયમાં હજી આંગળીના વેઢે ગણાય તેટલીજ સ્ત્રીઓ પ્રત્યે આવું વર્તન નહિ થતુ હોય, બાકી મોટા ભાગની મહાશક્તિઓ કાળબળના કારણેજ 'અબળા' બની બેઠેલી છે ! ગંગોત્રીની ધારા પ્રમાણે અસ્ખલીત રીતે આ રીત હિંદુ સમાજમાં ઠેરઠેર જોવામાં આવે છે.

પુરુષ અને સ્ત્રી

પુરુષ વિચાર છે તો સ્ત્રી ભાષા છે. પુરુષ ધૈર્ય છે તો સ્ત્રી શાંતિ છે. પુરુષ આત્મા છે. સ્ત્રી પ્રવૃત્તિ છે. પુરુષ વિષ્ણુ છે, સ્ત્રી લક્ષ્મી છે. પુરુષ તર્ક છે, સ્ત્રી ભાવના છે. પુરુષ સૂર્ય છે, સ્ત્રી ઓજસ છે. પુરુષ વાયુ છે, સ્ત્રી ગતિ છે. પુરુષ યુદ્ધ છે, સ્ત્રી શક્તિ છે, પુરુષ છે દિવસ, સ્ત્રી છે રાત્રિ, પુરુષ છે

વૃક્ષ, સ્રી છે ફળ, પુરુષ છે ન્યાય, સ્રી છે સત્ય, સ્રી અને પુરુષ સમાન છે જ્યાં જ્યાં પુરુષ છે, ત્યાં ત્યાં સ્રી છે. જીવન યુદ્ધમાં પુરુષ સ્રી વિના લડી શકતો નથી, આત્માની શાંતિ એકલા પુરુષને મળતી નથી.

આર્ય નારીઓ

ગામડાઓ અને કસ્બાઓમાંના હિંદુ સમાજમાં ડોકીયું કરતાં જણાય છે કે ત્યાં નવી પરણેતરને એક ચાકરડી કરતા પણ હલકી માનવામાં આવે છે એ 'પારકાની જણી' ને માટલાના ઢાંકણા સમાન ગણવામાં આવે છે ! ત્યાં સ્રી 'કરણેષુ દાસી' બને છે અને 'ભોજ્યેષુ માતા' બને છે છતાં સુખ અને શાંતિ તેના નસીબમાં હોતા નથી ! કુટુંબના બાળકોના માનસને ઘડતી માતા પ્રત્યેનું વર્તન તેના માતૃત્વ, તેના સ્રીત્વનું અપમાન થવા બરાબરનું જણાય છે.

જગતની ઉત્પત્તિમાં નારીનો મહાન ફાળો છે. વંશ વર્ધનમાં નરતો ક્રીયા કરી દૂર ખસે છે પણ નારી કષ્ટ સહન કરી બાળકને જન્મ આપે છે. તે બાળકને ઉછેરવામાં માતા પોતાની કાયાનું બલીદાન આપી દે છે ! કોઈપણ ઝાડવો પોતાના ફુડવાના દાણા પકવવા પોતાની કાયાને પીળી અને ફિક્કી કરી મૂકે છે તેતો સર્વેએ જોયુ હશે ?

આગે કદમ સ્રી સમાજ

આજની કેળવણી, આજના સુધારા અને સંસ્કૃતિના કારણે સ્રીઓ ઘરને ભૂલી જતી જોવામાં આવે છે, લગ્નને બંધન સમજતી થઇ છે એમ કહેવાય છે. આંબા પરની બધીજ કેરીઓ આપણે ત્યાં આવતી નથી. તેમાંની કેટલીક પ્રથમથીજ ખરી પડે છે, કેટલાકને પક્ષીઓ આરોગી જાય છે, કેટલીક પકવતા બગડી જાય છે. સ્રીઓને તેમની શક્તિનું જ્ઞાન થતાં તેમાંથી કેટલીક સ્રીઓ અવિચારી પણે કેટલાક કુત્સિત પગલાં ભરી બેસે તેથી કરી આખા સ્રી સમાજની પ્રગતિને રૂંધવી એ કેમ બની શકે ? કેટલીક વ્યક્તિઓ સીગરેટ પીવાથી રોગનો ભોગ બનતી હોય, કેટલાક યુવાનો સીનેમા જોવાથી ઘેલા અને ગાંડા બની જતા હોય એટલે કાંઇ સીગરેટ અને સીનેમાના વપરાશ પર પ્રતિબંધ મૂકી શકાય ?

સમાજના બે અંગ સ્રી અને પુરુષ, જો સ્રી મૂઢ અને અજ્ઞાન રહે તો પુરુષ પ્રગતિ કરી શકે ? પક્ષઘાત થયેલો માણસ જેમ પાંગળો બની બેસે છે એમ પુરુષ પાંગળો બનતો જાય છે ! જીવનમાં દરેક કાર્યમાં પુરુષને સ્રીના સહકારની જરૂર પડે છે

આજનો યુગ સમાનતા, માનવતા અને સમાજવાદનો છે. પુરુષની જોહુકમી તોડવા હવે સ્રી બહાર પડશે. પ્રભાતનો મીઠો પવન સંદેશો લાવ્યો છે કે પરતંત્રતાના સર્વ બધનો તુટી રહ્યા છે હજી પણ જો પુરુષ સ્રીને પરતંત્ર રાખવા પ્રયાસ કરશે તો તેજ ફસાઈ જશે. યુગ લલકારી રહ્યો છે કે જેઓ બીજા માટે ખાડો ખોદે છે, તેઓ જ તેમાં ફસાઈ પડે છે. આજનો યુગ તો કહી રહ્યો છે કે સ્રીત્વ ઉપર હિંસા કરનાર જ 'બાયલો' છે.

સ્રી, જગતની મહાશક્તિ, આ સોનેરી બેડીઓમાં તને કોને જકડી રાખી છે ? સૌંદર્યના રક્ષણ ખાતર અને પરપુરુષની નજર ન પડે માટે તને પડદો શા માટે પહેરાવવામાં આવ્યો ? તેજ ઈસુ, કૃષ્ણ, રામ, નેપોલીયન, સિકંદર શિવાજી, પ્રતાપ, દયાનંદ, વિવેકાનંદ, ટાગોર, જવાહર, ગાંધી જેવી વિભૂતિઓને પ્રેરણાના પાન આવ્યા હતા. આજે તારા મુખ ઉપર નથી તેજ, આંખોમાં નથી નૂર શા માટે ? તુ સીતમ ક્યાં સુધી સહન કરીશ ? ફગાવી દે આ બધનો. બહાર આવ આ કેદખાનામાંથી. તારી ગુલામી પ્રતીકસમા આ તારા ઘરેણાં દેશની સેવામાં રજુ કર. પરવતો અને જંગલો તારો સાદ સાંભળ્યા વિના નિરસ બન્યાં છે ! નદીના પાણીનો મધુર કલરવ તારા કાનોને અથડાવવા અધીરો બન્યો છે ! તેંજ જગતને અમૃતનો કટોરો પીવડાવ્યો હતો આજે તુંજ ઝેરની પ્યાલી ધરી રહી છું ! સાચી સ્થિતિનો ખ્યાલ મેળવ અને તેજ માતૃશક્તિનો પરિચય જગતને આપ !

અન્ય દેશની અબળાઓ

જંગલી જાપાનીઓનું કુહાડીઓ અને છરીઓથી ચીની રમણીઓએ કરેલું સ્વાગત

લેખિકા : શ્રી. વિનોદિની દેસાઈ.

એક ચાણક્ય અને વિચક્ષણ પુરુષ ભાખી ગયો છે કે આ જગતમાં ત્રણ વસ્તુઓ એવી છે જેના પ્રસંગથી કોઈ પણ પુરુષ નાસી શકતો નથી. એ ત્રણ વસ્તુઓ તે જન્મ, મરણ અને દૃઢ નિશ્ચયી અબળા છે એ વાત તો શંકા વગરની છે કે દરેક સ્ત્રીમાં કોઈ પણ વસ્તુને એના ખરા અને અસલ સ્વરૂપમાં ઓળખવાની એક વિચિત્ર પારદર્શક શક્તિ રહેલી હોય છે અને તે શક્તિથી પુરુષ બિચારો હંમેશાં વંચિત હોય છે. હું અબળા જાતિ પ્રત્યે પક્ષપાત ધરાવું છું એવો આરોપ મારા ઉપરોક્ત મંતવ્યથી મારી ઉપર મુકશો નહિ કારણ કે નીચે જણાવેલી વાતો ઉપરથી મારા મંતવ્યનું પ્રતિપાદન એની મેળે જ થઈ જાય છે. આ વાર્તાઓ અહિં-તહિંથી લીધેલી સાચી બનેલી ઘટનાઓ છે અને તેમના દરેક પુરાવાઓ મોજુદ છે.

૧. ચીન ઉપરના શરૂઆતના આક્રમણ વખતે જંગલી જાપાનીઓએ ચીની વિરાંગનાઓના ઉગ્ર સામનાની બીલકુલ કિંમત કરી નહિ અને તેમની એ મૂર્ખાઈ માટે તેમને હવે ભારે કિંમત ભરપાઈ કરવી પડે છે. કેટલાક પ્રાન્તોમાં જાપાની સૈનિકોએ ચીની સ્ત્રીઓની ઉઘાડે છોગે લાજ લુંટી એટલું જ નહિ પરંતુ તેમની રંજાડ કરવામાં કોઈ બાકી રાખી નહિ. એ વેરનો પ્રબળ અગ્નિ ચીની સ્ત્રીઓના હૃદયમાં ધીખી રહ્યો એટલે જ્યારે તેમને બરાબર લાગ મળી ગયો ત્યારે ગામડાની વૃદ્ધ સ્ત્રી-માતાઓ અને સાસુઓએ તેમના પ્રદેશમાં પગ મુકનાર અન્ય જાપાની દળો ઉપર કુહાડીઓ અને છરીઓ ચલાવીને તેમનો શાવમીનો સત્કાર કર્યો.

૨. ૨૪૦ માઈલ વિસ્તારનો કાંસુ-સેચુઆનનો રસ્તો આજે પણ કાંસુની ચીની અબળાઓનું અજોડ આત્મબળ અને તેમના લોખંડી નિશ્ચયની જીવંત સાક્ષી પૂરે છે. એ રસ્તો બાંધવા માટે હજારો સ્ત્રીઓએ દીલોજાનથી મદદ કરી છે.

૩ સને ૧૯૪૦ની જ્વલંત આત્મબલિદાનની આ ઈતિહાસ પ્રસિદ્ધ કથા છે. ગર્વિષ્ટ ગોરીંગે ઉત્તર ફ્રાન્સની હરિયાળી ભૂમિમાં એના નાપાક પગલાં પાડયાં હતાં અને ઈંગ્લેન્ડનાં શહેરો ઉપર કાળો કેર વર્તાવવાની એણે પોતાનાં જર્મન હવાઈદળોને નિષ્ઠુર આજ્ઞા ફરમાવી હતી, એ આજ્ઞા આપનાર રાક્ષસ-મૂર્તિ ગોરીંગ જ્યાં હોય ત્યાં પછી પુછવું જ શું? સર્વનાશ ભડકે બળતી આગો અને મૃત્યુની મૂશળધાર વૃષ્ટિ ઈંગ્લીશ શહેરો ઉપર રોજ-બ-રોજ વરસી રહી. આખું જગત આ મહાભયંકર અને પ્રલયકારી ઘટનાને ફાટી આંખોએ જોઈ રહ્યું પરંતુ એનું પરિણામ શું આવ્યું? લંડનની વજ્રહૃદયી કામગાંગીઓ દાહક અને સ્ફોટક બોમ્બોની અગ્નિવૃષ્ટિ અને મશીનગનોના ધમધમતા ગોળાઓ માટે તૈયાર જ હતી. સવાર ઉગતાં જ તેઓ તો આખી રાતના ઉજાગરાથી લાલ બનેલી આંખો સાથે અને તેમના મોહક મુખડા ઉપર મીઠું સ્મિત રમતું રાખીને તેમની હાથપેટીઓ બગલમાં મારીને બસમાં બેસી જતી હતી અને પોતાની ઓફીસો અને દુકાનોમાં ફરજ ઉપર ગોઠવાઈ જતી હતી. આ બહાદુર રમણીઓએ ગોરીંગના એ બોમ્બો અને મશીનગનોની તો ક્રુર મશ્કરી કરી હતી. હજી પણ આ વીરાંગનાઓની કાર્યવાહી હંમેશ મુજબની છે પરંતુ હવે સંયુક્ત રાષ્ટ્રોના સભાસદો તેમના કાંડામાં બેવડું જોર આવ્યું છે.

૪. રશિયાની સુંદરી તાનિયાની શૌર્યભરી કથા તો અમર બની રહી છે. આ વીરાંગના જ્યારે જીવ-

નના છેલ્લા શ્વાસો લઈ રહી હતી ત્યારે એક જર્મન કેદીએ જે હૃદયભેદક દ્રશ્ય જોયું એનો આબેહુબ ચિતાર આ રહ્યો. "અમારી છાવણીમાં શોરબકોર મચી રહ્યો હતો. પદરેગિરોએ એક છાપામાર સુંદરીને પકડી હતી. બે સૈનિકો એ છોકરીને લાવ્યા. મે પૂછ્યું-એ છોકરીએ શું ગુન્હો કર્યો હતો? સૈનિકોએ જણાવ્યું કે એક ઘરને આગ લગાડવાની એ તૈયારી કરી રહી હતી અને ગેસોલીનની બે બાટલીઓ એની જડતી લેતાં મળી આવી હતી. અમારા દળનો કર્નલ આવ્યો ત્યાં સુધી અમોએ આ છોકરી સામું કિંકર્તવ્ય વિમૂઢ બનીને જોયા કર્યું. કર્નલ આવ્યો અને એણે એક દુભાષિયા મારફત એની પાસેથી ગુનો કબુલ કરાવવાનો અને એના સહાયક ગેરિલાઓના નામો કઢાવવાનો મહા પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ એ છોકરીએ મ્હોંમાંથી એક શબ્દ પણ કાઢ્યો નહિ. કર્નલે એના કપડાં કઢાવી નાંખ્યાં અને નિર્દય માર મારવાનું ફરમાન કર્યું, પરંતુ એક પત્થરની પ્રતિમા સમી ઉભી રહી. મેરુ જેવી નિશ્ચલ અને મહામાયા જેવી અટંકી, પત્થર બોલે તો એના મ્હોંમાંથી શબ્દ નિકળે કર્નલે એને અર્ધનગ્ન કરવાનો હુકમ કર્યો અને ત્યાર પછી એક બરફના શીલા ઉપર એને બેસાડીને એની ઉપર જુલમની ઝડીઓ વરસાવવા માંડી કંડીથી એનું કોમળ શરીર બ્લુ થઈ ગયું હતુ અને એના-જખમોમાંથી લોહીની ધારાઓ વહી રહી હતી પરંતુ તાનિયા બોલે તો પછી થઈ રહ્યું ને! એણે તો સિંહણનું દુધ પીધુ હતું. એના મ્હોંમાંથી એક હરફ નીકળે તો એની જનેતા લાજે ને? બીજે દિવસે બરફની ઠીમથીજું ઠંડીથી સીજવાઈ ગયેલા એના શરીરને ફાંસીને લાકડે લટકાવવામાં આવ્યુ પરંતુ મૃત્યુ સમયની કારમી વેદના સહન કરતાં કરતાં પણ એ સૌમ્ય સુંદરીએ મૌન રહેવુ ઉચિત ધાર્યું."

૫. સૈન્યોને મોરચા ઉપર લડતું રાખવા માટે મોરચા પાછળ કાળી મજુરી કરતી લલનાઓ, યુદ્ધ સમયની પારાવાર મુશ્કેલીઓ અને અનહદ વિટંબનાઓ વચ્ચે કુટુંબનો ભાર વહન કરતી જગદંબાઓ બોનર બેડવાની તૈયારી કરતી, ખાતર અને બીયાં નાંખવા માટે ઉત્સુક બનતી, ઘરનો ચુલો જલતો રાખતી અને જીવનમાં અગાઉ કદી પણ ન કર્યાં હોય એવાં કામો હસતાં હસતાં કરતી. આપણી જોગમાયાઓ, સુધારા અને સંસ્કૃતિના શિખર ઉપર બિરાજેલી દુનિયાના મોટા ભાગનું આજનું આ રોમાંચક ચિત્ર છે.

પરતુ ભારતવર્ષનું શું? આ સવાલ હિન્દના ઈતીહાસની ગૃણાત્મક અજ્ઞાનતા બનાવે છે. થોડાં જ દૃષ્ટાંતો જો યાદ કરીએ તો ચિતોડની પદ્મીની, બેગમ સાહેબા નુરજહાં, વીરાંગના ચાંદબીબી અને ઝાંસીની રાણી હિન્દની દૃઢ નિશ્ચયી રમણીઓનાં જ્વલંત દૃષ્ટાંતો છે. બીજા દેશોમાં જે કાર્યો સ્ત્રીઓ કરી શકે છે તે કાર્યો આર્યાવર્તની આર્યાઓ પણ કરી શકે છે.

એજન્ટો નીમવાના છે

આ માસિક પત્રનું છૂટક વેચાણ કરી શકે તેવા એજન્ટ દરેક ગામમાં જોઈએ છે. વધુ માટે કાર્યાલયમાં લખવું.

"સ્ત્રીબોધ" કાર્યાલય

લજપતરાય રોડ, વીલાપારલા

અને પીરમશાહ રોડ—અમદાવાદ.

તમે 'સ્ત્રીબોધ'ના ગ્રાહક નથી? આજે જ ગ્રાહક બનો

વાર્ષિક લવાજમ દેશમાં રૂ. પાંચ. પરદેશ: શીલીંગ દશ (૬-૮-૦)

સ્ત્રીબોધ' કાર્યાલય, અમદાવાદ. અને હનુમાનવિજય આશ્રમ, પો. બો. નં. ૧૧૫૬ નૈરોબી

ભગવાન બુદ્ધ

[નોંધઃ—'રસિકાના રાસ,' ગામડાનું આરોગ્ય કેમ સુધરે ? રાધારાણી, અલીબાબા અને ચાલીસ ચોર, મારુંધર તથા વીરનાં તેજના લેખક તરીકે જાણીતા થયેલાં રા. કેશવલાલ પટેલની ભગવાન બુદ્ધની નામક નવલ કથામાંથી. મંત્રી]

સ્વપ્ન-સિદ્ધિ

રંગબેરંગી પુષ્પકુંજો, ઉદ્યાનોને ઉપવનો, ધન અને ધાન્યથી સભર કપીલવસ્તુ નગરી રોહીણી નદીના કાંઠે સુખ અને વૈભવની ઉન્નત ટોચે વિહરતી હતી. રાજા શુદ્ધોદન પ્રભુભક્ત અને પ્રજા પાલક હતો.

રોહીણી નદીની સામે પાર કોલિ રાજાનો સમૃદ્ધ પ્રદેશ હતો. ત્યાંના રહેવાસીઓ કોલી કહેવાતા. કોલિ અને કપિલ વસ્તુના રાજાઓ વચ્ચે રોહિણી નદીના સ્વામિત્વ માટે પરાપુર્વથી ઝઘડો ચાલ્યા કરતો અને વારંવાર યુદ્ધો ખેલાતાં.

પરંતુ ઇ. સ. પુર્વે ૬૦૦ બન્ને દેશો વચ્ચે સંપ થયો હતો કારણ કે કોલિ રાજાની બે કુંવરીઓઃ મહામાયા અને ગૌતમી સાથે રાજા શુદ્ધોદન પરણ્યો હતો.

સત્તા, સુખ અને સમૃદ્ધિની ટોચે વિહરતા રાજા શુદ્ધોદનને ફક્ત એક વાતની કમીના હતી અને તે પુત્રનીઃ

આષાઢની અમાવાસ્યાની વાદળ ઘેરી ઘોર અંધારી રાત્રિ હતી. ઝરમર ઝરમર વરસાદ વરસતો હતો. વાયુના ઝપાટાથી ને વાદળોના ગડગડાટે ધરતી ધ્રુજતી હતી. વારંવાર થતા વિદ્યુલ્લતાના ચમકારા કુદરતની ભીષણતાનો આછો ખ્યાલ આપી જતા હતા. એ સમયે રાણી મહામાયા અશ્રુપુર્ણ નયને ભગવાનને વિનવતાં ગાઈ રહી હતીઃ—

જય હે...જય હે......
વિભુવર વંદન જય હે......
બનકર ભિખારન આઈ હું દ્વાર તુમારે, (૨)
વર દે,...વર દે......
પુત્રમ્ વર દે......
વિભુવર વંદન જય હે...
રિમઝિમ રિમઝિમ બરસત હૈ વારિ,
મગન હુઈ હૈ ધરતી-ફુલવારી,
પિયુ પિયુ પુકારી રાચત હૈ પપીહાઃ
પ્યાસ બુઝાવન ઋતુ હૈ આઈ;
એક ન છીપી હૈ પ્યાસ હમારીઃ
વર દે...વર દે......
પુત્રમ્ વર દે......
વિભુવર વંદન જય હે......
પંગુમ્ કો પ્રભો ! ગિરિ ચઢાવત હૈ
મુકમ્ કો પ્રભો ! વાણી સુહાવત હૈ
કૃપા કિરન બહાવી, મેરા પર્યંક ભરદેઃ (૨)
વર દે...વર દે......
પુત્રમ્ વર દે......
વિભુવર વંદન જય હે......

હે સ્વયંભુ ! હે અનંત. તેજપુંજ ! તને ક્રુરતા ન શોભે. મારું નારીત્વ, માતૃત્વને ઝંખી રહ્યું છે. શું એ ઝંખના અપૂર્ણ જ રહેશે ? હે પ્રભો ! એક અભાગી અબળાની આરઝુ શું એળે જશે ? ના, ના. મારા અંતરના ઊંડાણથી અવાજ સંભળાય છે કે પરમાત્માના શરણે ગયેલી કોઈ વ્યક્તિ અસફળ રહી નથી અને રહેશે નહિ પ્રભો ! હું તારે જ શરણે છું.

આમ બોલતાં મહામાયા પ્રભુ સમક્ષ માથું ઢાળી પ્રભુભક્તિની એકાગ્રતા અનુભવી રહી.

'રાણી...! રાણી......! '

કોણ ? આર્યપુત્ર !

'મધ્યરાત્રિ થવા આવી.'

મારા જીવનમાંયે પુત્રની ઝંખનાને લીધે અંધારી મધરાતની કાલિમાજ છવાઇ છે ને ? એ કાલિમા ઇષ્ટસિદ્ધિના તેજ કિરણો વડે અદ્રશ્ય ન થઈ જાય ત્યાં સુધી મારે મન રાત અને દિવસ સરખુંજ છે. ઝંખતા હૃદયને ક્યાંયે આરામ કે આનંદ મળ્યો છે ? હે નાથ ! જુઓ આ મારા પ્રભુ, મારી આશા નિઃશંક પુરી કરશે.

મહામાયા અને શુદ્ધોદને પ્રભુ સમક્ષ વંદના કરી 'પ્રભો ! અમારી મનોકામના પુર્ણ કરજે.,

×

શયનગૃહમાં પ્રવેશ કરતાં બહુવિધરંગી પુષ્પો આચ્છાદિત પલંગ નિહાળી મહામાયાએ કહ્યું, 'નાથ ! સુખ અને સાહ્યબીમાં નિરંતર વાસ કરવા છતાંયે મારું દિલ પુત્ર ઝંખનાએ અપાર વેદના અનુભવે છે '

પ્રિયે ! બહુ શોચ ન કરો. આપણા ભાગ્યમાં પુત્રયોગ નહિ હોય. જપ, તપ અને દેહદમન કરતાં તમે નથી જોયાં રાત્રિ કે દિવસ, સુખ કે દુઃખ. પરંતુ આપણું-દૈવજ રૂઠેલું હોય ત્યાં શું?

દૈવ ! ! ભક્તિ આગળતો બ્રહ્મ નમી જાય છે, તો પછી દૈવ તે કોણ માત્ર ? મારી ભક્તિ એળે નહિ જાય. પ્રભુ મને જરુર પુત્ર આપશે. મહામાયાએ અનંત શ્રદ્ધા વડે કહ્યું.

એ સમયે અચાનક ભીષણ ગડગડાટ થાય છે અને વારંવાર વિજળી ચમકે છે.

હે રામ ! મહામાયાએ કહ્યું.

હે પ્રભો ! શુદ્ધોદને કહ્યું.

અને પછી ઉભય નિદ્રાધીન બન્યાં.

પરોઢના ચાર વાગ્યા હતા વાદળો વીખરાઈ ગયાં હતાં. સમીરની શીતળ લહરીઓ આવી રહી હતી. નિદ્રામાંયે પુત્ર ઝંખતી ગણી મહામાયાએ એક અલૌકિક સ્વપ્ન નિહાળ્યું 'દુધ જેવી શ્વેત ચાંદની ખીલી રહી છે. નભોમંડળમાં તારાઓ મલકાટ અનુભવી રહ્યા છે. સઘળે સત્યમ્, શિવમ્ ને સુંદરમનો ભાસ થાય છે. પ્રકૃતિ-પ્રેમ, ઉલ્લાસ અને આનંદોધિમાં સ્નાન કરી રહી છે, એ સમયે નભોમંડળમાંથી એક ભવ્ય અને ચટકિરણી તારો ભોંય પર અચાનક પડે છે. ધરતીનો સ્પર્શ થતાંજ એ તારો ઉજળો દુધ જેવો શ્વેત માતંગ બની જાય છે. પછી

ક્રાઉન બ્રાંડ

એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો.

તાજ છાપનાં એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો સ્વાસ્થ્ય, સગવડતાં, કરકસર, અને સ્વચ્છતા માટે અનુપમ મનાયાં છે વૈજ્ઞાનિક પૃથક્કરણનો અભિપ્રાય : ઘરગથ્થુ ઉપયોગ અને રાંધવાના કામ માટે શુદ્ધ એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો શ્રેયકર છે, અને તેમાં પકાવેલા પદાર્થોના વિટામીન વધુમાં વધુ જળવાઈ રહે છે.

ફોરું વજન, કલાઈની કડાકુટ નહિ, ઝડપી રસોઈ, એ બધા એલ્યુમીનીયમનાં વાસણોના વપરાશથી મળતા વિશિષ્ટ ફાયદા છે.

બીજા કરતાં એલ્યુમીનીયમના ભંગારનું દામ વધુ સારું મળે છે.

ચેતવણી : અપભ્રંશ બનેલા સસ્તા એલ્યુમીનીયમથી સાવધ રહેજો. વાસણો તરીકે તેની વપરાશ હાનિકારક મનાઇ છે.

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

સુવિખ્યાત ક્રાઉન માર્કાના એલ્યુમીનીયન તથા પિત્તળના વાસણો બનાવનાર.

કલકત્તા, મુંબઇ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રિ, દિલ્હી, રંગુન, એડન.

આવતી કાલનું જગત

આ જુન મહિનામાં મહાન ફેરફારો થશે. તા. ૨૦ મી મેનું સૂર્યગ્રહણ રાતના ૮-૧૦ (સ્ટા. ટા) ગ્રીનવીચના થાય છે. તે દક્ષિણ અમેરીકામાં તેમજ દક્ષિણ પેસીફીકના ટાપુઓ ઉપર દેખાશે. તેની અસર બહુ મહત્વની થશે. ત્યાંના સ્વતંત્ર રાજ્યો જેવાં કે બ્રાઝીલ મેરૂતીયા, બોલેવીઆ, વીગેરે દેશોમાં બળવાખોર પ્રવૃતીઓ ઉભી થશે. અને ઈ. સ. ૧૯૨૭ની સાલની યાદગીરીના બનાવો બનશે. હિંદુસ્તાનની વચગાળેની સરકાર અસ્તીત્વમાં આવશે અને હિંદુસ્તાનના પૂર્ણ સ્વરાજ્યના ધ્યેયને લક્ષમાં રાખીને બંધારણ ઘડવામાં રોકાશે અને તે બંધારણ પાસ થતાં લગભગ ૬ મહિના લાગશે. આ ગ્રહણ બુધ સાથે નવમાં ઘરમાં નેપચ્યુન સાથે ટ્રાયન કરે છે તેથી ધાર્મિક બાબતોમાં ઝગડાઓ થશે. બાળકોની સુધારણાને લગતું બીલ પાર્લામેન્ટમાં આવશે. દુનિયાના નવા નવા હવાઈ માર્ગો ખુલ્લા થશે અને મુસાફરી ઝડપથી થશે અને તે આંતરરાષ્ટ્રિય ખ્યાતિ ભોગવશે.

ગ્રીસની અંદર એથેન્સ શહેર પર શનિ-મંગળની છાયા પડવાથી જબરી ખુનામરકી થશે. ગુરુ પ્રતિકુળતાને લીધે હિંદ અને ચીનને લાભ થશે. જેરૂસલેમનો મામલો બીચડશે. સ્પેન અને પોર્ટુગલમાં ધમાલ થશે અને પોર્ટુગીઝ સરકારનું પતન થશે અને નવી સરકાર આવશે ડબીં રેસમાં સ્ત્રી માલિકીનો ઘોડો વીન થશે. મધ્ય યુરોપમાં માંદગીનું મોજું ફરી વળશે અને પૂર્વ યુરોપનો મામલો સુધારા પર આવશે. દિલ્હીમાં ગ્રહણની અસર ચાલુ સરકારને મુસીબતમાં મુકશે. તેમજ ઝેકોસ્લોવેકીયા તથા ઓસ્ટ્રીયામાં બળવો થશે પણ મિત્ર સેના દાબી દેશે. હિંદુસ્તાનમાં વરસાદની શરૂઆત જુનથી ચોમાસુ બધે ફાટી નીકળશે તેમજ કેટલીક લાઈનોમાં ભંગાણ પડશે. જાનમાલની પારાવાર ખુવારી થશે.

અમૃતલાલ શેઠ

શ્વેત હાથી તેની શ્વેત સૂંઢમાં શ્વેત પદ્મ ધારણ કરીને રાણીના મહેલમાં આવે છે. ત્રણ વાર નમન કરી તે અદૃશ્ય બને છે અને મહામાયાના ગર્ભમાં પ્રવેશ કરે છે.'

રાણી સહસા જાગી ઉઠી. તેના હૃદય તંતુઓ અદ્‌ભુત આનંદોર્મિ વડે ઝણઝણી ઉઠયા. શુદ્ધોદનને જગાડી તેણે સ્વપ્ન કથા કહી સંભળાવી.

પ્રાતઃકાળ થતાં જ રાજાએ સ્વપ્ન પાઠકોને તેડાવ્યા અને સ્વપ્ન ફળ જણાવવા આજ્ઞા કરી.

મહારાજા, આપને એક પુત્ર થશે. જગતમાં એ નરોત્તમ બની જશે. એક સ્વપ્ન પાઠકે કહ્યું.

રાજા અને રાણી હર્ષ ઘેલાં બની ગયાં. રાણી મહામાયા ૪૫ મા વર્ષે સગર્ભા બની. એની શ્રદ્ધા અને ભક્તિએ એની મનોકામના સફળ બનાવી હતી. આજે એના સુખ અને આનંદની સીમા નહોતી.

દસમા માસે મહામાયા દાસદાસીઓ સાથે પિતૃગૃહે જવા નીકળી કપિલવસ્તુ અને કોલિ રાજ્યની વચ્ચે માર્ગમાં લુંબિની નામક વિશાળ અને સુંદર વાટિકા આવતી હતી. એનું ચિત્તાકર્ષક દૃશ્ય દેખી મહામાયાને બે ઘડી આરામ લેવાની ઇચ્છા થઈ. શાલિમારના એક વૃક્ષ નીચે બેસી તે પ્રકૃતિમાં પ્રવર્તતી મુક્તતા, શાન્તતા અને સુખદતા અનુભવી રહી. સારીએ વાડી અનેકરંગી પુષ્પો વડે શોભી રહી હતી. ફળફુલવાળાં વૃક્ષોની વિટપો પર વિહંગો મધુર કલરવ કરી રહ્યાં હતાં. કોઈ પચરંગી તો કોઈ શ્વેતરંગી મયુરો કલા કરી મેઘકોને રીઝવી રહ્યા હતા. કોયલો કુકતી હતી. મેનાઓ કવતી હતી. જાણે પ્રકૃતિનું અનંત ગાન! મહામાયાનું હૃદય પવિત્ર પ્રકૃતિના સાનિધ્યમાં હર્ષના હિલોળે ઝુલી રહ્યું હતું. પણ શીતળ અને સૌરભિત સમીરની એક મહા લહેરે તેણે એક જબ્બર રોમાંચ અનુભવ્યો. અચાનક પ્રસુતિની વેદના ઉપડી અને ટુંક સમયમાં એક તેજસ્વી પુત્રનો ત્યાંજ પ્રસવ થયો. ઈ. સ. પૂ. ૬૨૩ વૈશાખ સુદી પુર્ણિમા.

મહામાયાને પુત્ર પ્રસવના સમાચાર કોલિનગર

અને કપિલવસ્તુ પહોંચી ગયા. ઉભય સ્થળેથી માણસો આવી પહોંચ્યાં. મહામાયાને અને પુત્ર પાલખીમાં બેસાડી ચાર પાલખીવાહકો જે બૌદ્ધ ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે ચાર દિગ્પાળો હતા તે કપિલવસ્તુ પાછી લઈ ગયા. સ્વર્ગલોકમાંથી દેવોએ પુષ્પવૃષ્ટિ કરી. સૃષ્ટિમાં ઘડીભર માટે તો ક્ષુદ્રથી માંડીને તે વિશાળ પ્રાણીજ માંથી વેરઝેર વૃત્તિ ભુલાઈ ગઈ. દયા, પ્રેમ અને હર્ષનું સામ્રાજ્ય જગતમાં ફેલાઈ ગયું.

એ દિવસે અને રાત્રે કપિલવસ્તુના નાગરિકોમાં આનંદ મહેરાગણની ભરતી ચઢી હતી આખુંએ નગર ધ્વજા પતાકાઓ અને તોરણોથી શોભી રહ્યું હતું. ગૃહે ગૃહે દિપકોની હારમાળાઓ અત્યંત રોશની ફેલાવી રહી હતી. સ્થળે સ્થળે ઉત્સવો થતા હતા. સઘળે આનંદ! આનંદ! આનંદ! કેવો રાજા પ્રજાનો પ્રેમ! રાજાએ પણ મહામુલ્ય દાન કર્યાં અને બંદીવાનોને મુક્તી આપી.

સઘળે સુખ અને સ્વતંત્રતાની છોળો ઉડતી હતી.

બીજે દિવસે રાજાએ સામુદ્રિકશાસ્ત્રીઓને તેડાવ્યા અને કુંવરનાં લક્ષણો કેવાં છે તે બતાવવા તેમને કહ્યું.

બધાનો અભિપ્રાય મેળવી તેમના વડા શાસ્ત્રીજીએ કહ્યું. 'મહારાજા! કુંવરના નસીબમાં બે યોગ છે. કાં તો એ મહાન ચક્રવર્તિ રાજા થાય અગર તો સંસાર ત્યાગ કરી મહાન જગતોદ્ધારક થાય.

એ સમયે અસિત (કાળદેવ) નામે એક મહા સંન્યાસી ત્યાં આવી ચઢ્યા શુદ્ધોદને તેમને નમસ્કાર કરી તેમની આગતાસ્વાગતા કરવા મંડી મહામાયાએ વિચાર્યું, 'કુંવરને આવા મહાન સંન્યાસીના પગે લગાડી તેમના આશિર્વાદ મેળવું તો કેવુ સારૂં! ત્યાં તો અચાનક સંન્યાસી બોલી ઉઠ્યા. 'મૈયા' એસા મત કરો, મુઝે પાપમેં મત ડાલો.' પછી તેમણે બાળકને નમસ્કાર કરી રાજાને કહ્યું 'હે રાજા! તું મહાભાગ્યશાળી છે, તારા ત્યાં એક મહા આત્માનો જન્મ થયો છે તું હવે સર્વ સુખ સંપન્ન થયો છે. પરંતુ તારે નસીબે એક દુઃખ છે અને તે એ કે આ મહામાયા સાત દિવસમાં કોઈ પ્રકારની વ્યાધિ કે પીડા અનુભવ્યા સિવાય 'પીડાનો અંત પામશે.' પછી સંન્યાસી ચલ્યા ગયા.

સાતમા દિવસે હસને મુખડે મહામાયા સુતી તે સુતી જ રહી. ફરીથી જાગૃત જ ન થઈ. બુદ્ધનો ઉદય થયા પછી માયા ટકે જ શી રીતે?

શુદ્ધોદન રાજાની બીજી રાણી પ્રજાપતિ–ગૌતમી હવે કુંવરનું પાલનપોષણ કરવા લાગી

યોગ્ય ઉમ્મરે કુંવરનું નામાભિધાન કર્યું તેનું નામ સર્વ સિદ્ધાર્થ રાખ્યું લોકો ટુંકા નામે સિદ્ધાર્થ કહીને બોલાવવા લાગ્યા

જગતને એક મહાન વિભૂતિ સાંપડી.

("ભગવાન બુદ્ધ" નામક લેખકની અપ્રગટ નવલકથા માંથી.)

સ્ત્રી સંબંધી કહેવતો

સંગ્રાહક: ચંપકલાલ શાહ. વડોદરા

૧ આશક ન જાણે જાત કજાત, ભૂખ્યો ન જાણે લૂખો ભાત.
૨ ગાય લેવી દુજતી અને વહુ લેવી શોભતી.
૩ છોકરાને ખવડાવીયે સોનાનો કોળીયો, પણ વાંક પડે ત્યારે કહીએ ખરો.
૪ છોકરાને ભસે મા ખાય રસે
૫ તૂટયાં ફૂટયાં સાંધે, અને બે બાયડીએ વર રાંધે.
૬ પાશેર ખાય તે પદમણી, અચ્છેર ખાય તે હંસણી, અને શેર ખાય તે શંખણી.
૭ કુવડને કુવડ મઈને ગાલે અંગુઠો દઈને ઉભી રહી. ઉઠોને કુવડના ધણી, અન્ન ધોકુને માખો ઘણી
૮ બ્રાહ્મણ કીધા જમવા ને ભવાયા કીધા રમવા, કોળી કીધા લૂટવા ને ગડી ગાંડો કીધી કૂટવા.
૯ ભાણે બેસી ભૂખ્યો ઉઠે, ચાકરની રાખે માજા, ઘરની બાયડીથી શરમાય તે મૂરખનો રાજા.
૧૦ ભૂખ ગયે તો ભોજન મળે ટાઢ ગયે મળે કામળી જોબન ગયે જોરૂ મળે, એ ત્રણે વાનો બળી.
૧૧ મૂરખ કોઈને ખાવા ન દે, પોતે પણ નવ ખાય.
૧૨ નમળાં હોય જે આદમી, નારીપર શૂરો થાય.
૧૩ રાંધણ હાથે ગબડી, અને પીરસણ માથે મોડ, એ નહિ આવડે તેને કરાંડીને કોઢ
૧૪ જેને રાંધતા આવડે તે જ્યાં જાય ત્યાં પોસાય
૧૫ લગર વગર લુગડાં ને નિખરાયેમાં વાળ, બાઈ ચાલ્યાં રાંધવા કેડમાં તેડી બાળ.
૧૬ લુલી રસોઈ કરે અને બે જણા કેડ ઝાલે
૧૭ વહેલા ઉઠી વાદ ચલાવે, સુરજ ચઢતાં રૂવે, રસોડામાં રાખ ઉડાવે, તો બાળક બિચારાં રૂવે,

—: દુખિયા :—

લેખકઃ-શ્રી. જયશંકરપ્રસાદ

પહાડી પ્રદેશ, અને જંગલના કિનારાનું ગામડું, અને તે પણ વરસાદનો સમય અને તેમાંય વળી પ્રાતઃકાળ; અતિ મનોહર દૃશ્ય હતું. રાત્રિએ પડેલા વરસાદથી આંબાના વૃક્ષો તરબોળ બની ગયાં હતાં, અને હજુ પણ પાંદડાઓ પરથી પાણી ટપકી રહ્યું હતું.

સંપૂર્ણ પ્રભાત ખીલ્યું હતું, છતાં પણ ધુંધળા પ્રકાશમાં સડકના કિનારે આમ્રવૃક્ષની નીચે એક બાલિકા કાંઈક નીરખી રહી હતી. 'ટપ' અવાજ થયો, અને બાલિકા આ સાથે જ હર્ષોન્માદમાં આવી ગઈ. અને પડેલી કેરીને ઉઠાવીને પાલવમાં મૂકી દીધી. (જે ખીસ્સાની માફક ખોસીને બનાવવામાં આવ્યો હતો.)

દક્ષિણના વાયુએ અજાણતાંજ ફળથી લદાયેલી ડાળીઓની સાથે મસ્તી કરી અને એનું સંચિત ધન અસ્તવ્યસ્ત કરી નાખ્યું. બેચાર પડી ગઈ, બાલિકા ઉષાના કિરણોની માફક ખીલી ઉઠી, એનો પાલવ ભરાઈ ગયો તોપણ સ-બારા ઉભી રહી હતી છેવટે નિરર્થક પ્રવાસ જાણીને પાછી ફરી અને તેની ઝુંપડી તરફ પ્રયાણ કર્યું.

ઘાસની ઝુંપડીમાં બિરાજેલો એનો અંધ બુઢ્ઢો બાપ પોતાની ફૂટેલી ચલમ સળગાવી રહ્યો હતો. દુખિયાએ આવતાં વેંત જ પાલવમાંથી સાત કેરીઓમાંથી પાંચ કેરી બાપના હાથમાં મૂકી દીધી અને સ્વયં વાસણ માંજવાને માટે ઝરા તરફ ચાલી.

વાસણોની સમૃદ્ધિનું વિવરણ પણ જાણવા લાયક છે. એક ફૂટેલો વાટકો, એક લોઢાની કડાઈ, એક લોટો, આ એ દિન પરીવારની સાધન-સામગ્રી હતી.

ઝરાના કિનારે એક નાનીશી શીલાપર પોતાનાં ફાટયાં તૂટયાં છતાંય અમુલ્ય વસ્ત્રો સંભાળીને બેસીને દુખિયાએ વાસણ માંજવાનો આરંભ કર્યો.

જાતે જ દળેલા બાજરાના લોટના રોટલા બનાવીને દુખિયાએ બુઢ્ઢા બાપને ખવડાવી સ્વયં બચેલું ખાઈ-પીને નજીકના જ મહુડાના વૃક્ષના ફેલાયેલા મૂળ પર માથું મૂકીને સુતી અને પછી કાંઇક ગણ-ગણવા લાગી. બપોર થઈ ગયા એટલે દુખિયા ઉઠી અને દાતરડું લઈ ઘાસ કાપવા ચાલી.

જમીનદારના ઘોડાને માટે તે હંમેશાં ઘાસ લઈ જતી. અતિ પરિશ્રમ કરીને તેણે ઘાસ ભેગું કર્યું, અને પછી તેને ઝરામાં મૂકી ધોવા લાગી.

સૂર્યનાં સોનેરી કીરણો વરસાદમય આકાશપર નવીન ચિત્રકારની માફક તરેહ તરેહનાં રંગ બનાવતાં શીખવા લાગ્યાં.

આંબાવાડીમાં અને તાડ-વૃક્ષોની છાયાએ લીલોતરીથી આચ્છાદિત જળમાં પડીને પ્રાકૃતિક ચિત્રોની સૃજન કરવા લાગી. દુખિયાને વીલંબ થયો, પરંતુ હજી એનું ઘાસ ધોવાઈ રહ્યું નહોતું, છતાં જાણે કે એને તેની કાંઈજ પરવા નહોતી. આજ સમયે ઘોડાના ડાબલાના અવાજે એની એકાગ્રતાનો ભંગ કર્યો.

જમીનદાર કુમાર સંધ્યાની સમયે ઠંડા સમીરનો ઉપભોગ કરવા નીકળ્યા હતા. વેગવાન 'બાલોતર' જાતનો લાલ પંચકલ્યાણી અશ્વ આજ તપી ગયો હતો. મોહનસીંહના હાથમાંથી બેકાબુ બનીને તે પુરપાટ ભાગી રહ્યો હતો સંયોગવશાત્ જ્યાં દુખિયા બેઠી હતી એની સમીપ ઠોકર ખાઈને પડયો. મોહનસિંહ પણ અતી ઘાયલ થયો. દુખિયા સહસા ત્યાં દોડી ગઈ અને તેને સહાય કરી. ઝરામાંથી પાણી લાવીને તેના ઘા ધોવા લાગી. મોહનને પાટો બાંધ્યો. ઘોડો પણ ઉઠીને શાંત રીતે સ્વસ્થ થઈ ઉભો રહ્યો. દુખિયા એને ફેરવવા લાગી. મોહનસીંહે કૃતજ્ઞતાની દ્રષ્ટિથી દુખિયાને નીરખી.

મોહનસીંહ એક સુશીલ, સુશીક્ષિત યુવક હતો. એને દરિદ્ર દુખિયાને એને સદ્ભાવના કરવા બદલ બે રૂપિયા આપવાની ઇચ્છા પ્રદર્શીત કરી, પરંતુ દુખિયાએ હાથ જોડીને કહ્યું: "બાપુજી! અમે તો તમારાં જ છીએ. આ જ ઘોડાને ઘાસ પુરું-પાડવાથી અમારું ગુજરાન નભે છે."

હવે મોહને દુખિયાને પીછાની અને આશ્ચર્ય રીતે પૂછ્યું.

"તમેં રામગુલામના દિકરી તો નહીં?"

"હા બાપુજી!"

"એને ઘણા જ દિવસોથી જોયો નથી."

"બાપુજી! એ આંખોથી બહાર જઈ શકતા નથી."

"અહા! અમારા બચપણમાં તે જ્યારે અમે ઘોડા પર સ્વાર થતા ત્યારે ઘોડાને પકડીને અમને ફેરવતો! વારુ! પણ હવે તે છે ક્યાં?"

"અમારી ઝુંપડીમાં"

"ચાલો હું ત્યાં આવું છું."

કિશોરી દુખિયાને ન જાણે કેમ સંકોચ થયો. એણે કહ્યું—"બાપુજી! ઘાસ પહોંચાડવાને આજ મોડું થયું છે—સરદાર વઢશે."

"કાંઈ વાંધો નહીં—તમે મ્હારી સાથે ચાલોને"

લાચાર દુખિયા ઘાસનો ભારો માથે મૂકી ઝુંપડી તરફ ચાલી—અને ઘોડાપર પાછળ મોહનસીંહે પણ પ્રયાણ કર્યું.

× × ×

"રામગુલામ! કેમ છે તો મજામાંને?"

"રાજા! સરકાર! જુગ જુગ જીવો!" બુઢ્ઢાએ વિના જોયે પોતાની તૂટેલી ખાટલી પરથી ઉઠતાં ઉઠતાં બન્ને હાથ પોતાના મસ્તક સુધી લઈ જતાં કહ્યું.

"રામગુલામ! તમેં મ્હને પીછાણી પણ લીધો!"

"ન કેમ પીછાણું! બાપલા! આ દેહ સરકારના અન્નથી પોષાએલો છે" એણે કહ્યું.

"તમને કાંઈ પેન્શન મળે છે કે?"

"આપનું જ આપેલું ખાઈએ છીએ! બાપુજી!" "હમણાં મ્હારે બદલે મ્હારી દિકરી ઘાસ આપવા જાય છે."

ભોળા અને ઉદાર યુવકે ફરીથી પ્રશ્ન કર્યો "કેમ રામગુલામ! જ્યારે આનો વિવાહ થઈ જશે ત્યારે કોણ ઘાસ આપવા આવશે?"

આ સાંભળતાં જ રામગુલામનાં આનંદાશ્રુ દુઃખની નદી બનીને વહેવા લાગ્યાં, અનેક કષ્ટ અને ખેદપૂર્વક તેણે કહ્યું "શું આ દેહ સદાને માટે જીવતો રહેશે!"

હવે મોહનથી ન રહેવાયું. એ જ બે રૂપિયા બુઢ્ઢાને આપીને ચાલવા લાગ્યો, અને જતાં જતાં કહ્યું "ફરીથી કોઈ વખત......"

દુખિયાને પણ ઘાસ લઈને ત્યાં જ જવું હતું એટલે તે પાછળ ચાલી.

× × ×

જમીનદારને ત્યાં એક અતિ વિશાળ પશુશાળા હતી—હાથી—ઉંટ—ઘોડા—ગાય ભેંશ—બકરાં—બતક—બુલબુલ—લાલ (એક જાતનું પક્ષી) વીગેરે અનેક જાતનાં પશુપંખી હતાં. કોઈની કમી જ નહોતી. આ બધાનો નિરક્ષક એક દુષ્ટ નકામણાં હતો. દુખિયાને દુરથી આવતાં જોઈને તેને અવસર મળ્યો. અને દુખિયાને આવતાંની સાથે જ અતિશય નિચતા પૂર્વક તેણે કહ્યું "જુવાનીને લીધે ત્હારો મીજાજ ઔર વધ્યો છે. ત્હારા મીજાજનો તો ક્યાંઈ જોટો જ નથી. કાલથી ત્હારી નોકરી બંધ કરાવી દેવી પડશે, આટલી બધી વાર!"

દુખિયા કાંઈ જ ન બોલત, પરંતુ એને એનો બુઢ્ઢો વૃદ્ધ અંધ બાપ યાદ આવ્યો. એણે વિચાર્યું કે કોઈપણ પ્રકારે નોકરી બચાવી જ જોઈએ. એટલે તે સહસા એકાએકજ બોલી ઉઠી: "ન્હાના સરકાર ઘોડાપરથી પડી ગયાં હતાં. એમને ઝુંપડી સુધી પહોંચાડવા જતાં વિલંબ......"

"ચુપ હરામજાદી! એટલે જ તો ત્હારો મીજાજ ફાટયો છે, એટલે તમે ચડવાં ચડવાં ફરો છો? હમણાં મોટા સરકાર પાસે જઈએ છીએ." આમ કહીને તે ઉઠીને ચાલતો થયો. દુખિયાએ ઘાસનો ભારો નીચે પટક્યો અને રડતી રડતી ઝુંપડી પ્રતિ ચાલતી થઈ રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં ઝરનાંએ સાયંકાલિન દરશનું તેને સ્મરણ થવા લાગ્યું. એ એમાં જ લીન થઈને પોતાની ઝુંપડીએ પહોંચી.

અનુ૦ દિનાનાથ જે. મહેતા.

☆

ઐતિહાસિક નવલકથામાં આ પુસ્તક પ્રાણ પુરે છે.
ચાવડાવંશના રાજયોગના સમયની, રસની છોળ
ઉડાડતી, પાનેપાને શૌર્ય ચઢાવતી નવલકથા.

અણહિલવાડનો યુવરાજ

ભા. ૧—૨ જો સાથે.

કિંમત રૂ. ૪॥ પૃષ્ટ ૪૦૦ ટ. ખ. આનાં આઠ.

ભારતના કુમારોને ઉપયોગી અને જાણવાનું મળે તેવા
નરવીરોના જીવનચરિત્રો રજુ થાય છે.

વિભૂતિમંદિર

લેખક : શ્રી અશોક હર્ષ

કિં. રૂ. અઢી. ટ. ખ. આઠ આના.

કીર્તિ એ પ્રવૃત્તિનુ પ્રવર્તક તત્ત્વ નથી. પ્રવર્તક તો કર્તવ્ય છે. કર્તવ્યની પરિ સમાપ્તિ કર્તવ્યમાંજ છે; તેનો કર્તવ્યથી ભિન્ન અન્ય ઉદ્દેશ છે નહિ.

કે. હ. ધ્રુવ

ગેરી બાલ્ડી

મહાનનરો

આદર્શનો ખંડીયેર કર્નલ લોરેન્સ, લાલા હરદયાલ, સરજોન ફ્રાન્કલીન, સર આઇઝાક ન્યુટન, ગેરી બાલ્ડી, માર્કોની, સર રોનાલ્ડરોસ અબ્રાહમ લિંકન, ટોમસપેઇન, ડો. કેતકર.

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમશારોડ : અમદાવાદ

દેવફુલડાં

રાગ. મિશ્ર દેશ.   તાલ. દાદરા.

મીઠડાં પ્રભાત (૨) ખીલ્યાં કો'ક કરે મુલડાં,
મીઠડા કલ્લોલ ચહે દેવ ફુલડાં
રંગ રંગ વાદળીયાં જોને આકાશમાં;
અરુણ ઉષા પંથ પથ્યાં રમ્ય પ્રકાશમાં;
ચાલો ઝીલવા (૨) એ જગ કુંજે રશ્મિ ફુલડાં,
મીઠડા કલ્લોલ ચહે દેવ ફુલડાં. મીઠડાં પ્રભાત.
વિલસે કમળ સલિલ શા નવલ રંગ રંગાય,
સાખી. કુંજ નિકુંજ સુવર્ણ શાં શૃંગ રચ્યા રવિરાય.
ભૃંગ ભૃંગ વિચરીયા પુષ્પિત કો' કુંજમાં,
મોદ મુદિત ઉર ઢળ્યાં આશ તણા પુંજમાં.
ચાલો ખીલવા (૨) એ કુંજ કુંજે મુકુલ ફુલડાં,
મીઠડા કલ્લોલ ચહે દેવ ફુલડાં.
મીઠડાં પ્રભાત (૨) ખીલ્યાં કો'ક કરે મુલડાં

સૌ. સૌ. હસુમતિ ધીરજલાલ દેસાઇ.

સાભાર સ્વીકાર

લાઈટ હાઉસની બાજુમાં આવેલી રસીક એન્ડ કું. તરફથી ટીન પ્લેટનું એક સુંદર રીતે સ્પ્રે-પેઈન્ટ કરેલું પરમેનન્ટ કેલેન્ડર મળ્યું છે. રસીક એન્ડ કું. તરફથી જનતા સમક્ષ રજુ થયેલ આ એક જાહેરાતની નવીન પ્રથા છે. જે સ્થાયી સાધન તરીકેની ખોટ પુરી પાડે છે વિશેષમાં આ કંપની તરફથી કેશ બોક્સ તિજોરીઓ અને કબાટો પણ બનાવવામાં આવે છે. તો રાજનગરની કદરદાન પ્રજાએ તેમને આવકારી લેવાજ જોઇએ એવો અમારો મત છે.

ભેટ -

લગન પ્રસંગે-શુભ પ્રસંગે કે નુતન વર્ષ નિમિત્તે ભેટ આપવા લાયક

રસિક

પેટન્ટ તિજોરીઓ તથા લેટેસ્ટ ફેશનના કબાટો સ્પ્રીંગના ખાનાવાળા અને સાદા.

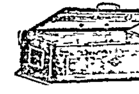

કેશ બૉક્સો

તમારા દરદાગીના અને કીમતી વસ્તુઓ મુકવા માટે ખાસ જરૂરી છે. નવદમ્પતિઓ માટે ખાસ કન્સેશન બહારગામ એજન્સીઓ આપવાની છે. ભાવ તથા કેટલોગ માટે લખો.—

રસિક એન્ડ કું.

લાઈટ હાઉસની બાજૂમાં ઘીકાંટા રોડ
અમદાવાદ.

સ્ટોકિસ્ટ : પ્રેમ સ્ટોર, ગવર્મેન્ટ ફેર-પ્રાઇસ શોપ
ચાર રસ્તા ગાંધીરોડ અમદાવાદ.

શું કરવા એકલો પુરૂષાર્થ કરીને નિરાશ થાવ છો!

પુરૂષાર્થ સાથે તમારૂં ભાગ્યબળ તપાસીને વેપાર ધંધો કરીને ધન પેદા કરો, માટે તમારા ભાગ્યમાં લક્ષ્મી ક્યારે છે. તે માટે પૂછાવો! ફી રૂ. ૫)

ગ્રહો અનુકૂળ ન હોય તો તે માટે અમોએ ખાસ તૈયાર કરેલ ઓકલ્ટ તાવીજ રાખવાથી તમારા દરેક કામો પાર પડશે. કિંમત રૂ ૫) માટે મંગાવો.

ધી દુરદર્શ અસ્ટ્રોલોજીકલ એન્ડ રીસર્ચ બ્યુરો
૪૦૪, વિઠ્ઠલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબઇ નં. ૪. મુંબઇ.

સ્ત્રી સમાચાર

કડીની દશા દિશાવળ વણીક જ્ઞાતિમાં એક યુવકે એક બ્રાહ્મણ વિધવા બાઈ સાથે ૨૦ વર્ષ પહેલાં પુનર્લગ્ન કરેલું, તેમની પુત્રીનાં લગ્ન આઠેક દિવસ પહેલાં તેજ જ્ઞાતિના કુળવાન ગણાતા એક યુવક સાથે થયાં છે. સદર લગ્નમાં જ્ઞાતિના પ્રમુખ, ઉપપ્રમુખ, મંત્રી વગેરેએ ભાગ લીધો હતો.

×

ભરૂચમાં રહેતી મોઢ ઘાંચી જ્ઞાતિની ૧૮ વર્ષની બાઇ લક્ષ્મી હરીલાલ તેના પતિ સાથે ઝઘડો થયેલ હોવાથી પિયર રહેતી હતી પરંતુ તેની ચાલ ચલગત ખરાબ હોવાથી તેને ગર્ભ રહ્યોને એક છોકરાનો જન્મ થયો. એ છોકરો બે મહિનાનો થયો ત્યારે તેને એક ખાડામાં નાખી દઇ તેનું મરણ નીપજાવવા માટે લક્ષ્મીને જન્મ કેદની સજા થઈ છે. અને તેને મદદ કરનાર તેના ભાઈ કાન્તિલાલને પણ સજા થઈ

×

મુંબઇના શ્રી. મથુરાદાસ વસનજી મરક્રીયા નામના એક લોહાણા વેપારીએ પોતાના મોટર ડ્રાઇવર મ્હાત્રે સામે પોતાની પત્ની શાન્તાબાઈને નસાડી જવાનો અને જનાકારી કરવાનો આક્ષેપ કરીને ફરીઆદ કરી છે.

×

આફ્રિકામાં હિંદના એજન્ટ જનરલ સર સૈયદ રઝાઅલીએ ૭૦ વર્ષની ઉંમરે પણ કિંબર્લીની ચાલીસ વરસની કરોડપતિ મદ્રાસી યુવતી મિસ સ્વામીને પરણીને ઇસ્લામમાં સંખ્યા બળ વધારવાની પ્રવૃત્તિને પુરવાર કરી આપી છે.

×

શ્રી. બાબુરાવ પટેલ (ફિલ્મ ઇન્ડીઆના તંત્રી) ની પુત્રી કુમારી સુશિલાએ મુસ્લિમ ધર્મનો અંગીકાર કરી પૂનાના એક મુસ્લિમ યુવાન સાથે લગ્ન કર્યાં છે.

×

મુંબઇના એક લક્ષાધિપતિની એક કોલેજીયન પુત્રી જે તેના વાલીઓની વધુ પડતી ઉદારતાને લીધે અપોરીની ઇસ્લામિયા કોલેજમાં ભણતી હતી, તે એક મુસ્લિમ યુવકના પ્રેમમાં પડી તેની સાથે ભાગી જઈ વટલી ગઈ છે.

ગોળની આપબંધી

અમદાવાદ અને જીલ્લામાં ગોળની આપબંધી થઈ ગઈ છે. અને રેશનીંગ દુકાનો મારફતે હવેથી ગોળ મળશે. દર મહિને માથા દીઠ ચોદ ઔંસ (૦ાા રતલ ૫ તોલા) ગોળ મળશે. કુટુંબદીઠ વધુમાં વધુ બંગાળી એક મણ ગોળ રાખવા દેવાશે!

×

૧૯૪૨ ના આંદોલનો વખતે શ્રી ઉષા મહેતાએ જે જહેમત ઉઠાવી હતી તે અજોડ હતી. જે વખતે લડતને દોરવણી આપનાર નેતાઓને એક પછી એક કારાવાસમાં પૂરી દીધા અને ખુલ્લી રીતે કોઈ કામ કરી શકે એમ નહતું ત્યારે રેડીઓ જેવું સબળ હથીઆર તેમણે અને તેમના સાથીદારોએ હાથમાં લીધું અને લોકોનો જોમ જાળવી રાખવા પ્રચાર કાર્ય શરૂ કર્યું. લાંબો વખતસુધી તેમણે પોલીસને થાપ આપી પોતાનું કામ ધપાવ્યે રાખ્યું. એમાં રહેલું જોખમ એ બરાબર જાણતાં હતાં છતાં પોતાના કર્તવ્યમાં એમણે પાછી પાની કરી નહિ. આખરે એ પકડાઇ ગયાં અને ખટલામાં એમને ચાર વર્ષની સખત મજુરી સાથેની જેલ થઈ. જેલની યાતનાઓ ભોગવી. કોંગ્રેસ સરકારને લીધે વ્હેલી મુક્તિ મેળવી આપણી વચ્ચે પાછાં આવ્યાં છે. તેમનાં જેવાં સરળ અને બીનઆડંબરી બહેનની આપણે બહુ જરૂર છે તેમની મુક્તિ માટે અને દેશપ્રત્યેની તેમની ધગશ માટે તેમને ધન્યવાદ.

×

સુરતી દશા પોરવાડ જ્ઞાતિના મુંબઈમાં વસતાં... નામનાં વિધવા બ્હેને ગયે મહિને પુનર્લગ્ન કર્યું, એવા અમને ખબર મળ્યા છે. લગ્ન થયા પછી ઘણા

ટુંકા સમયમાંજ તેમના પતિ ટાઈફોઈડની બીમારીમાં સપડાયા હતા અને વિકરાળ કાળના ભોગ બન્યા હતાં. તે બહેનની ઉમ્મર વીસ કે બાવીસ વર્ષથી વધુ નહિ હોય શું આ ભરજુવાનીમાં પ્રવેશતી પરિણીતા વૈધવ્ય જીવન જીવવા સરજાએલી હશે? ભાવિના લેખ કોઈ મિથ્યા નથી કરી શકતું પણ ભાવિને દોષ દઈ માનવી પુરુષાર્થ પણ ન કરે તો જીવન નિર્માલ્ય બનાવવા સીવાય તેનું બીજું શું-પરિણામ આવે'?

વિધવાને પુનર્લગ્નની છુટ આપતો કાયદો તો છેક ૧૮૫૬ ની સાલમાં પસાર થયો છે. પણ ખેદની વાત તો એ છે કે અનેક સામાજિક પ્રતિબંધોને લઈને એનો ફાયદો જોઈએ તેટલો પ્રજાને થયો નથી સમાજ આંગળી ચીંધશે એ ડરથી કેટલીએ વિધવાઓ પોતાનાં જીવન વેડફી નાખે છે કુદરત સાથે પામર માનવી લાંબો સમય લડત ચલાવી નથી શકતાં અને જાણ્યા અજાણ્યા અનેક દુન્યવી મોહ જાળમાં ફસાય છે. બીચારી, બાળ વિધવાઓના પણ એજ હાલ થાય છે. આવા કૃત્રિમ સમાજની સ્હામે હિમ્મત બતાવી શ્રી...જે પગલું લીધું તે માટે અમે તેમને અનેક ધન્યવાદ આપીએ છીએ અને તેમનાં કુટુંબીજનોએ તેમની આડે ન આવતાં તેમને જે મદદ કરી છે અને કુમળી વયની બાળાનું જીવન સન્માર્ગે ચઢાવ્યું છે તે માટે તેમને પણ અભિનંદન અમે ઈચ્છીએ છીએ કે શ્રી...પરિણીત જીવનની જવાબદારીઓ સમજી પોતાનું અને પતિનું જીવન સુખમય બનાવશે.

×

સુરતના મોટા મંદિરના મહારાજ વ્રજરત્નલાલજી મહારાજનાં પુત્રી કુ મંજૂલાએ પોતાની બહેન હયાત હોવા છતાં બનેવી સાથે ગયા અઠવાડિયાની શરૂઆતમાં જ લગ્ન કરી લીધાં છે, આ લગ્નમાં વધુ વિસ્મયકારક બીના એ છે કે મંજૂલાની બહેનને તો બે છોકરા પણ છે.

×

વેદમાતા ગાયત્રીનો જપ ઘણા કરે છે. પરંતુ વિધિ જાણતા નથી
તે માટે વિધિ સહીત પુસ્તક ખરીદો

લેખક : ડાહ્યાભાઈ રા. મહેતા

જાડા કાગળ, સ્વચ્છ છાપ, દ્વિરંગી કવર ચિત્રો સાથે પાકું પુઠું. કિંમત રૂ. બે ટ. ખ. પાંચ આના

૧. દીર્ઘાયુષ્ય, નિરોગી અને સુખી થવુ હોય તો.
૨. ધનવાન, પુત્રવાન અને સદ્ભાગ્યવાન થવુ હોય તો.
૩. કેવળ વનસ્પતિનો હોમ કરીને અનેક ભયંકર વ્યાધિઓથી મુક્ત થઈ સુખી થવુ હોય તો.
૪. દરિદ્રતાનો નાશ કરવો હોય અને અઢળક લક્ષ્મી મેળવવી હોય તો.
૫ ગમે તેવું કષ્ટ નિવારણ કરવું હોય તો
૬. આત્મદર્શન કરવું હોય અને મોક્ષ પ્રાપ્તિ કરવું હોય તો.

ઉપરનું પુસ્તક ખરીદી વાંચો—લખોઃ શ્રીબોધ કાર્યાલય; પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

સુરત પાસે ચીખલી તાલુકાના એક ગામમાં દશ વર્ષના છોકરાના ચૌદ વર્ષની છોકરી લગ્ન થયાં છે.

×

ગઈ તા. ૧૮-૫-૪૧ને રાજ ખેડા જિલ્લાના આંકલાવ ગામના વરિયા પ્રજાપતિ જ્ઞાતિના પુંજા તુળસીના છગન નામના ૧૧ વર્ષની ઉમરના છોકરાનું લગ્ન હતું. પરંતુ એ વાતની ખબર એ જ્ઞાતિના સુધારક મંડળને પડતાં તેના પ્રમુખે મેજીસ્ટ્રેટ પર અરજી કરી એ બાળલગ્ન અટકાવવાની માગણી કરી આથી મેજીસ્ટ્રેટે એ બાળલગ્ન બંધ કરાવ્યું છે.

×

થોડા દિવસ પર પેટલાદ તાલુકાના મલાતજ ગામે એક યુવાન પાટીદાર બાઈનું કેરોસીન છાંટી બાળીને મોત આવ્યાની હકીકત બહાર આવી છે. બાઈનાં માબાપ કાયદેસર પગલાં ભરવાની તજવીજ કરી રહ્યાં છે. હકીકત એવી છે કે આણંદ તાલુકાના પણસુરા પરેશે પોતાની દીકરી બેન મણિને પેટલાદ તાલુકાના મલાતજ ગામે ભારે ખર્ચ કરીને પરણાવેલી. પરંતુ મણિ સાસરે ગયા બાદ તેના પર સાસુજીનો કોપ ઉતર્યો ને મણિ અળખામણી થઈ પડી. પાછળથી મણિને તેના બાપે તરછોડી. છેવટે અમદાવાદ અનાથઆશ્રમમાં એ ભણવા ગઈ ત્યાંથી ગઈ તા. ૧૪ મીએ સાસરે આવીને ૧૬ મીએ સાંજના ૪ વાગે તેનાં પહેરેલાં કપડાં સળગાવ્યાં ને સખત દાઝી જવાથી ત્રીજે દિવસે મરી ગઈ. લોકવાયકા કહે છે કે બાઈને તેની સાસુએ કેરોસીન છાંટીને સળગાવી મુકી, સાસુ કહે છે સ્ટવ સળગાવતાં બળી મરી. ગમે તેમ પણ બાઈનો કરુણ ભોગ લેવાયો છે. આ અંગે પોલિસ તપાસ ચાલુ છે.

×

ભરૂચમાં હીરાલક્ષ્મી ગૌરીશંકર ઓઝા નામની શ્રીમાળી બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિની બાળવિધવાએ એજ જ્ઞાતિના શ્રી હર્ષદરાય કુલશંકર ત્રિવેદી સાથે આર્યસંસ્કારવિધિ મુજબ પુનર્લગ્ન કર્યાં છે. શ્રીમતી હીરાલક્ષ્મી મુંબઈની ન્યુ ઈરા હાઇસ્કૂલમાં આસિસ્ટંટ મિસ્ટ્રેસ છે જ્યારે શ્રી હર્ષદરાય મુંબઈની ઈન્ડીઅન એનેમલ કંપનીની ઓફિસમાં નોકરી કરે છે. વરવધુ બંને જામનગરનાં છે.

×

થોડા માસ પર જ અમેરિકાની સફરે જઈ આવેલાં શ્રીમતી વિનયાલક્ષ્મીબહેનની આત્મકથા સિંધી ભાષામાં સિંધ હૈદ્રાબાદના 'કૌમી સાહિત્ય મંડળે' પ્રગટ કરી છે.

શિક્ષકો જેને પહેલી પસંદગી આપે છે. બાળકોને ભણવામાં સરળ છે.

તે ગણીતોનો રાજા નવા અભ્યાસક્રમ પ્રમાણે

"અંકગણિતનાં મૂળતત્ત્વો"

કિંમત ૧૩ આના

સ્વ રાવ. લાલશંકર ઉ. ત્રવાડી કૃત

મુંબઈ ઇલાકાના તથા વેસ્ટર્ન સ્ટેટ એજન્સીના કેળવણી ખાતાએ પ્રાથમિક શાળાઓ માટે આ ગણિત ટેક્સ્ટબુક તરીકે ચલાવવા મંજુર કરેલું છે.

.લ્લા બોર્ડ—મ્યુનીસીપાલીટીની શાળાઓમાં આ ગણિતને પહેલા પસંદગી મેમ્બરો આપે છે. દેશી સ્ટેટો પણ આ ગણિત ચલાવે છે. "નવી આવૃત્તિ બહાર પડી ગઇ છે."

વહેપારીઓને કમીશન ભરપુર મળે છે

કિશોર વિજ્ઞાન પુસ્તક ૧ થી ૪ તૈયાર થાય છે   નાગરિકશાસ્ત્ર પુસ્તક ૧ થી ૪ તૈયાર થાય છે.

લેખક: શાંતિચંદ્ર એમ. જોશી (વાઇસ પ્રિન્સીપલ)

B. Sc, BT., M. R S. T. (London)

લખો : જીવનલાલ અમરશી મહેતા : પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

સ્ત્રીઓ અને બાળકો માટેનું સંસ્કારી માસિક પત્ર

વર્ષ ૯૦ :: જુલાઈ : ૧૯૪૬ :: અંક ૭ મો.

સુગૃહિણી

રા. રા. ચંપકલાલ શાહ, વડોદરા

સુગૃહિણીનું મન નિષ્કપટ હોય છે તેના ચહેરા પર વિનયની આભા ઝળકતી હોય છે. તે સર્વદા કામમાં લાગેલી હોય છે, કામ વિના તે બેસી રહેતી જ નથી. તેનાં વચન સ્વચ્છ હોય છે. તે મિતાહારી, નમ્ર અને સૌમ્ય હોય છે. તે બુલબુલની માફક બોલે છે અને તેના મુખમાંથી જાણે ફુલ ખરે છે.

તેના શબ્દોમાં ઘણી મોહકતા હોય છે અને જ્યારે તે કોઈ પ્રશ્નનો જવાબ આપે છે ત્યારે તે સચ્ચાઈ અને નમ્રતા સાથે આપે છે. શરણે જવું અને આજ્ઞાનું પાલન કરવું એ તેનો જીવન ઉદ્દેશ હોય છે. અને તેનાજ ફળરૂપ શાંતિ અને સુખ તેને મળે છે.

દુરદર્શિતા તેની આગળ ચાલે છે અને સદાચાર તેના ડાબા હાથ તરફ રહે છે. તેની આંખોમાં મમતા અને પ્રીતિ રહે છે. વિવેક દંડ માટે જીભના ટેરવાં પર બેઠેલો હોય છે. તેના સદ્‌ગુણોના ભયે દુરાચારી મનુષ્યની જીભ તેની સામે ખુલી શકતી નથી.

નિંદક જ્યારે પડોસીઓના દુષણ કાઢી તેમની નિંદા કરતો હોય છે ત્યારે તે પોતાની ઉદારતાના કારણે ચૂપચાપ બેસી રહે છે. તેના હૃદય મંદિરમાં સજ્જનતા હોવાના કારણે બીજાના અવગુણો તેને જણાતા નથી.

જેને આવી પત્ની મળી હોય તે સુખી છે, જેમને આવી માતા મળી હોય તે સુખી છે.

તે જ્યાં જાય છે ત્યાં શાંતિ વાસ કરે છે. તે વિવેક સાથે હુકમ કરે છે અને તેનું પાલન કરે છે. પ્રાતઃકાળમાં ઉઠી તે પોતાના કામોનો વિચાર કરે છે અને પછી કામની વહેંચણી કરી નાંખે છે.

પોતાના કુટુંબનો પ્રબંધ કરવામાં તેને આનંદ મળે છે તેવાજ કાર્યોમાં તેની બધી શક્તિ વપરાય છે. તે કરકસરથી રહે છે અને ઘર સ્વચ્છ રાખે છે. તેના પ્રબંધની ઉત્તમતા એ તેના પતિનું ભૂષણ છે સ્ત્રીની પ્રશંસા સાંભળીને પતિને પણ ઘણો આનંદ થાય છે.

તે પોતાના બાળકોના મનમાં ચાતુર્યની વાતો વીણી વીણીને ભરે છે અને પોતાનોજ ઉત્તમ આદર્શ તેમની પાસે રાખે છે, તેની આજ્ઞાજ બાળકોનું સર્વસ્વ છે અને તેના સંકેત માત્રથી બાળક તેનું પાલન કરે છે.

સંકેત મુખમાંથી નીકળતો નથી કે નોકરો એ ઝટ તેનું પાલન કર્યું નથી. તેણે ઈશારો કર્યો અને તરત કામ થયું કારણ એજ છે કે નોકર તેની પ્રેમ-રજ્જુથી બાંધેલો છે. દયાળુ હોવાથી તેનું કામ વધુ ચોકસાઈથી થાય છે.

ઐશ્વર્ય મેળવી તે ફૂલતી નથી, આપત્તિનો મુકાબલો તે ઘણા ધૈર્ય સાથે કરે છે. તેની સદ્‌ભાવના વડે પતિનું દુઃખ હલકું બને છે અને તેની તીવ્રતા કમ બને છે. તે પોતાના હૃદયને સ્ત્રી હૃદયમાં રાખે છે અને એમ કરતાં તેના મનને શાંતિ મળે છે.

એવી સાધ્વી જેને ભાર્યા રૂપે મળી છે, સાચેજ તે સુખી છે અને એવી સાધ્વી 'માતા' કહી જે બાળક પોકાર કરે છે તેને ધન્ય છે.

સંસારની સઘડી

લેખક:—શ્રી. કેશવલાલ ચતુરભાઇ પટેલ.

પાછંદ શરીર, ભરાવદાર મોં અને પુરુષ ઢબની ચાલવાળી સુમિત્રાને જેરથી નિહાળતાં કોલેજના 'મોટાભાઇ' આવ્યા એમ વાતો કરતા અને કોઇ કોઇ મસ્તીખોર વિદ્યાર્થીઓ દૂર ઉભા રહી અવળી પૂંઠ રાખી 'મોટાભાઇ !' એમ ધડકતા હૃદયે બાંગ પોકારેતા. પરંતુ સુમિત્રા તુચ્છકાર ભર્યાં નયને અને ધીર તેમજ ગંભીર ગતિએ તેના વર્ગ પ્રતિ ચાલી જતી. તે બત્રીસ વર્ષની કુમારિકા હતી અને B A. ના ઉંચા વર્ષમાં ભણી રહી હતી.

તે સાત ભાઇઓની લાડકી બેન હતી. માતાપિતાનો સ્નેહ તેના પર વિશેષ હતો. તેના ત્રણ ભાઇઓ તો બાળપણમાં ગુજરી ગયા હતા. અને ચાર ભાઇઓ તેમનાં બાળબચ્ચાં સાથે આનંદમાં જીવન ગાળતા હતા. બે મોટાભાઇઓને તેના પિતાએ પરણાવ્યા હતા જ્યારે બીજા બે ભાઇઓને તેના પિતા મરી ગયા પછી તેની માતાએ પરણાવ્યા હતા.

તેની મા જો કે બહુ ભણેલી નહોતી છતાં બુદ્ધિશાળી હતી. વિધવા થયા પછી તેણે ઘરનો સઘળો વ્યવહાર સારી રીતે સંભાળી રાખ્યો હતો. સુમિત્રા પણ તેને ઘરકામમાં સહાયતા કરતી. મા નો સુમિત્રા પર અધિક સ્નેહ હતો. સુમિત્રાના સુખ માટે તે કંઇ કંઇ આશાઓના મહેલ બાંધતી.

પરંતુ, સુમિત્રા B. A. માં હતી ત્યારે તેની મા ફક્ત આઠ દિવસની માંદગી ભોગવી મરી ગઇ, વૈદ, ડૉક્ટર, હકીમ વગેરે એ બહુ ઉપાય કર્યા પરંતુ તે ની શકી. આલિશાન આવાસો, મહેકતાં મંદિરો, બગીચા, ગાડી મોટર, નોકર ચાકર, ધન દોલત, પુત્ર પૌત્ર સઘળું અહિં રહ્યું પરંતુ એની મા ન રહી.

સુમિત્રાનો સંસાર સુનો થઇ ગયો. તેની બધી અકડાઇ જતી રહી. રડવા સિવાય બીજું કંઇ તેને સમજાતું ન હતું. દિવસ ગયા, મહિના ગયા પણ તેનું રડવાપણું ન ગયું. ભાઇઓ તેમના કાર્યોમાં મશગુલ હતા. ભાભીઓ વચ્ચે વધુ બાળકોની માતા બનવાની હરિફાઇ ચાલતી હતી! એકે રામશંકર, બીજીએ તાપીશંકર, ત્રીજીએ દુર્ગાશંકર અને ચોથીએ બુધ્ધુચંદ્રને જન્મ આપ્યો અને સમય જતાં, કમળા, નિમળા, શારદા ને શોભાના વારાફરતી જનમવા લાગી.

સુમિત્રાએ કોલેજ છોડી દીધી હતી. ઘેર બેઠાં કંઇ વાંચ્યા કરતી અને શોકાતુર પડી રહેતી. ઘરમાં તેના વિષે કચિયાદો ચાલ્યા કરતી. કોઇકોઇવાર ભાભીઓનાં મ્હેણાંટુણાં પણ સાંભળવાં પડતાં. બધાં એમ વિચારતાં કે જો તેને પરણાવીએ તો ઘરમાં શાન્તિ થાય. સુમિત્રા એ બધું સાંભળી રહેતી અને મરેલી માને યાદ કરી રડી લેતી.

સમય જતાં સંસારિક ઘટનાઓમાં એક ઘટના બની. તેના ભાઇઓ એક દિવસ અરસ્પરસ વઢી પડયાં. મીલકતના હિસ્સા પાડવાની વાત ચાલી. ભાઇઓ તેના માટે શી વ્યવસ્થા કરે છે તે સુમિત્રા સકૌતુક નિહાળી રહી.

ઝઘડો કેટલાએ દિવસ ચાલ્યો. ઉંચા અવાજે એક બીજા ભાઇઓને બોલવાનું થયું. દરેક સારી વસ્તુ પચાવી પડવા પેંતરો રચાયું હતું. છેવટે પંચ મારફતે ઝઘડો નિવારવાનું નક્કી થયું

જેમને પંચ તરીકે નીમ્યા તે સજ્જન હતા. તેમના સંબધી પણ હતા. એ બધાં તેમને કાકા કહેતાં હતાં અને તેમનું માન પણ જાળવતા હતાં.

સુમિત્રા વિચાર કરતી "શું માતાપિતાએ એમને જ જન્મ આપ્યો હતો અને હું શું ઝાડથી ટપકી પડી હતી! શું હું એ માતાપિતાની પુત્રી નથી? મેં પણ એજ માતાનું દૂધ ધાવ્યું છે તેમ છતાંયે આ લોકો બધીજ મીલ્કત પચાવી પાડવા માગે છે. કાલે જે બીજેથી આવી છે તે પણ આંખો બતાવે છે. હું આ ઘરમાં જન્મી છું, પાળીપોષી મોટી થઇ છું. આ ઘરની દરેક ચીજ પર મારી મમતા છે. જો તેમના બાપની મીલ્કત છે તો શું મારા બાપની નથી? છે, જરૂર છે તો આ લોકો મને પુછતાં પણ

કેમ નથી? હું એ લોકોની ધારણા પાર નહિ પાડવા દઉં.

×

એ દિવસે રવિવારની રજા હતી. પંચ તરીકે નીમેલા કાકા આવ્યા હતા. મોટા ખંડમાં મંડળી મળી હતી. ચારે ભાઈએ તેમની પત્નીઓ સાથે હાજર હતા.

મીલ્કતની વહેંચણીની નોંધ થવા લાગી એટલે સુમિત્રાની નાની ભાભીએ તેના વરને ઈશારતમાં કહ્યું 'સુમિત્રાને અહિંથી વેગળી કાઢો, એમનું અહિં શુ કામ છે? પંચ તરીકે નીમાએલા કાકાએ પણ આ ઈશારો જોયો. તેમણે કહ્યું. 'બધી વહુઓ અહિંથી ઉપલે માળ ચાલી જાય.'

સુમિત્રાએ નમ્રતાથી કહ્યું, 'કાકા!' બેશક આ વહુઓ અહિંથી ચાલી જાય કેમકે તેમના પતિદેવો તેમના પ્રતિનિધિ તરીકે હાજર છે, પરંતુ હું નહિ જઈ શકું મારા પ્રતિનિધિ તરીકે હું પોતેજ છું.'

મોટાભાઈએ કહ્યું, 'સુમિત્રા! અમે બધા તારા પ્રતિનિધિ છીએ. તારા લગ્ન માટે પચ જે રકમ નક્કી કરે તે અમે આપવાનું લખી આપીશું'

નાનોભાઈ ગ્રેજ્યુએટ હતો છાશ પર મીઠી છરી હતી. તેણે કહ્યું, 'અરે! એમ કરવાની શી જરૂર છે! આપણે ચારે ભાઈએ મળી બેનનું લગ્ન ખૂબ ધુમધામથી કરીશું એમાં લખવાની શી જરૂર? એનના લગ્ન પાછળ ખરચવાની રકમ તે વળી નક્કી થતી હશે?'

સુમિત્રાએ નીચે નેત્રે ઢાળી કહ્યુ, 'કાકા! ધૃષ્ટતા લાગે તો ક્ષમા કરજો. હું વિવાહ બંધનમાં બંધાવા નથી માગતી જો કે નાના મોંએ આ મોટી વાત લાગશે, પણ હું એમજ ઇચ્છું છું કૃપા કરીને મને મારો હકહિસ્સો મળવો જોઇએ.'

'તારો વળી શાનો ભાગ? બધા ભાઈએ બોલી ઊઠયા તું શું કમાય છે? તું તો પારકું ધન, તારા ઘેર જાય ત્યાં તારો ભાગ મેળવજે. અહિં તો ખાવા પુરતો હક, તે ખાજે.'

અને ભાભીએ વ્યંગમાં કહેવા લાગી, હજુ ભજુએ એમને, જેવાને ભણેલીના હાસ આમ બહુ ગડબડ મચી ગઈ. બધાં લાલ પીળાં થઈ ગયાં. બધાં સુમિત્રા સામે ઘૃણકિયા કરવા લાગ્યાં. સુમિત્રા પણ અડગ રહી. આખરે શાન્તિ છવાઈ. પંચનામું લખાવા માંડયું. સુમિત્રાનું નામ એમાં ન આવ્યું એટલે તે રૂદ્રરૂપ ધારણ કરી બોલી, 'જુએ મોટું ઘર મારી માના નામ પર છે તેમાં હુ રહું છુ. હું જોઉં છું મને કોણ બહાર કાઢે છે? અને દસ હજાર રૂપીઆના શેર પણ માએ મારા નામ પર લીધેલા છે. કાકા! એ બે વસ્તુઓનું નામ પંચનામામાં ન લખશો, પછી જેમ કરવુ હોય તેમ કરજો.'

'જે માના નામ પર છે એ બધુ તારું છે, એની વહેંચણી નહિ થઇ શકે,' કાકાએ કહ્યું.

નાનાભાઈએ કહ્યું. 'આ પ્રમાણે તો મોટો ભાગ એજ લઈ જાય!

ભાભીએ કહ્યું, 'મા કયાંથી લાવ્યાં હશે?'

'ગમે ત્યાંથી લાવ્યાં કે ગમે તેણે આપ્યું હશે, પંચ તરીકે નીમાએલા કાકાએ ગંભીરતા ધારણ કરી કહેવા માંડયું, જે કંઇ માના નામ પર છે એ બધું સુમિત્રાનું છે. તે ઇચ્છે તો તેનો હક પરથી છોડાવી લઈ શકે. નહિ તો કહેવાય તો એનુંજ.'

નાનાભાઈએ ઉશ્કેરાઇને કહ્યું, 'એ તો પારકું ધન, એનો અહિં ભાગલાગ કંઈજ ન હોય.'

સુમિત્રાએ સહેજ ઉંચે અવાજે કહ્યું,' બીજાનો હક ડુબાડવાને મને પરાયુ ધન ગણો છો પણ હું પરાયું ધન બનવા નથી માગતી તો શું મારો ભાગ ખાવા માટે મને પરાણે પરાયું ધન બનાવવી છે?'

તેણે કહ્યું 'જોઈશુ, કાયદો કોને મદદ કરે છે'

સુમિત્રા કાકાને નમસ્કાર કરી ચાલી ગઈ

ત્યારથી સુમિત્રા તેની મા વાળા મોટા ઘરમાં રહેવા લાગી.

×

રાત્રિનો સમય હતો. કોઇ નવલકથાનું અધ્યયન કરી સુમિત્રા હમણાંજ પથારીમાં પડી કંઈક વિચારી રહી હતી. એ સમયે પાડોશમાંથી એકાએક રડવાનો અવાજ સંભળાવા લાગ્યો. તે તરતજ બહાર ગઈ તપાસ કરતા જણાયું કે અકુલેશનું'

હતું. બકુલેશ સુરત કોમિસવાદી હતો. ગઈ કાલના સ્વાતંત્ર્યદિનના સરઘસનું નેતૃત્વ તેણે લીધું હતું. પોલીસના લાઠીચાર્જના પરિણામે તેના માથામાં સખત ઘા થયો હતો. તે મરી ગયો હતો. તેની યુવાન વિધવા રડી રહી હતી.

સુમિત્રા ત્યાં ગઈ, શું જોયું ! એક યુવકની લાશ ! અને એકાકી યુવતિ, અબળા ! નિઃસહાય બાલિકા, તેનું સર્વસ્વ, તેનો સુહાગ, તેનો જીવનસાથી માના ચરણે સમર્પણ કરી રહી હતી. અડધી રાતની ભયાનક વેળાએ શુશીલા એકલી રડી રહી હતી. ના કોઈ સગુ, ના કોઈ સાથી. ધીમે ધીમે બે ચાર પાડોશી આવ્યાં અને બે આંસુ પાડી ચાલી ગયાં.

સુમિત્રા આખીએ રાત્રી શુશીલા પાસે બેસી તેને ધીરજ આપી રહી. પણ એનું રડવું રોકી શકાતું ન હતું. વાતે વળગાડી તેની સ્થિતિ જાણવાનો સુમિત્રાએ પ્રયત્ન કરી જોયો. તેણે રડતાં રડતાં કહ્યું. 'મારું કોઈ નથી. હું અનાથાશ્રમની અનાથ છું. એક વર્ષ પહેલાજ મારું લગ્ન બકુલેશ સાથે થયું હતું. લાયક, પ્રેમાળ અને દેશભક્ત યુવક પતિ મળવા બદલ હું મને ધન્ય સમજતી હતી. બધીએ મુશ્કેલીઓનો અંત આવી ગયો હતો પણ...હાય ! દુર્દૈવ ને કેડો ન મુક્યો !

તે બકુલેશની લાશ પર માથું મુકી ધ્રુસકે ને ધ્રુસકે રડવા લાગી. એના વિલાપે સુમિત્રાની આંખોમાં પણ છલોછલ આંસુ ભરાઇ ગયાં અને જ્યારે સુમિત્રાએ જાણ્યું કે કફન માટે પણ શુશીલા પાસે પૈસા નથી ત્યારે તેનું હૃદય કકળી ઊઠ્યું. મનમાં કહ્યું, 'હે ભારત માતા ! તારી ગુલામી ઝંઝીરો તોડવાને કોણ જાણે કેટલાએ નવયુવાનોનાં બલિદાન આપવાં પડશે ! કોણ જાણે કેટલીએ યુવતિઓને કકળતા હૃદયે આંસુ વહાવવાનાં હશે !'

સુમિત્રાએ તેને થોડાક રૂપિયા આપ્યા અને કહ્યું. 'સવારે કોમિસવાળા આવે ત્યારે પૈસા આપી જરૂરી સામાન મંગાવી લેશો.'

સુર્યોદય થયો. લોકો આવ્યા. રડતાં અને સ્નાન કરતાં અંત્યેષ્ટિ ક્રિયા થઈ થોડો સમય બેસીને સહુ ચાલતાં થયાં. લોકોની અવરજવર અને વાતચિતમાં દિવસ તો પસાર થઈ ગયો પરંતુ, રાત ! ભયાનક રાત ! ! શું જશે ? આમ વિચારી સુમિત્રા શુશીલાને ઘણું સમજાવીને તેના ઘેર લઈ ગઈ.

સુમિત્રા વિચારવા લાગી ! આ હાથીદાંતની પુતળી, સાંદર્યમૂર્તિ, એનાં નમણાં નયન, ગુલાબી ગાલ, મોતી શા દાંત, હીંગળોક શા હોઠ, અને ચંદ્ર જેવું મુખ, આ હંસગામિની, દૂધ જેવી ચંદ્ર જ્યોત્સ્ના ક્યાં છુપી રહેશે ! આ શિકારી જગત આ હરિણિને ક્યાં રહેવા દેશે ? આ નિઃસહાય અબળા અને ભયંકર જગત ! એને કેમ જીવવા દેશે ?'

આવી ભયાનક કલ્પનાઓ વડે સુમિત્રાનું હૃદય ભરાઇ આવ્યું. તે છુપી છુપી ડુસકાં ભરવા લાગી. શુશીલા પણ રડી પડી આખરે બંને વચ્ચે સંપૂર્ણ ઓળખાણ થઈ ગઈ.

બહુજ આગ્રહ કરી શુશીલાને તેણે તેની પાસે રાખી, પણ શહેરમાં બહુ ચર્ચા થવા લાગી. ગમે તેમ પણ એ બંને સાથે રહેવા લાગ્યાં. દિવસ ગયા, મહિના ગયા અને વરસ પણ ગયું. રોજ રોજ નવી ઘટનાઓ બને જતી.

એક દિવસ સુમિત્રાના બધા ભાઈ઼ઓ સપરિવાર તેના ત્યાં આવ્યા. જમવાનું પણ ત્યાંજ રાખ્યું. શુશીલાએ તે બધાનું ભાવભીનું સ્વાગત કર્યું. ખાઈ પરવારી બધાં બેઠાં એટલે મોટી ભાભીએ સુમિત્રાના લગ્નની વાત કાઢી. કેટલાંએ ઉંચાકુળનાં નામ ગણાવ્યાં. મોટા મોટા બગલા ને મહેલો, મીલો ને કારખાનાં, મોટરો ને ગાડીઓ એમ ઘણાંએ પ્રલોભન બતાવ્યાં. સુમિત્રા શાન્ત પણે સાંભળી રહી. વારંવાર કહેવાથી સુમિત્રાએ કહ્યું 'હું વિચારીશ.'

'બહુ વિચારવુ ઠીક નહિ, તારી આવી રહેણી કરણીથી અમારી બદનામી થાય છે.' મોટાભાઈએ કહ્યું.

સુમિત્રાએ કહ્યું, 'હવે હું એકલી નથી, આ શુશીલા પણ મારી પાસે રહે છે.'

'એ ક્યાં સુધી રહેશે ? નાનાભાઈએ કહ્યું, તેને

માટે પણ કંઇક પ્રબંધ કરવો જોઇએ. એ શું કામ એનું જીવન વ્યર્થ ગુમાવી રહી છે?'

'હા, તારી દષ્ટિએ એ વ્યર્થ જીવી રહી છે. સુમિત્રાએ દઢ સ્વરે કહ્યું. નાનોભાઈ ચુપ થઈ ગયો.

*

એક દિવસ બગીચામાં કોઈ ખુણાપરના બાંકડા પર બેસી સુમિત્રાએ તેની સખી શુશીલાને કહ્યું, 'શુશીલા! આ જગત કેવું વિચિત્ર છે! કેમકે કોઇને બંધનમાં ન બંધાવું હોય તો પણ બળાત્કારે બંધાવા માગે છે.'

શુશીલા બોલી, 'બહેન, તમારા ભાઇની વાત સાવ કાઢી નાખવા જેવી નથી. તમે ક્યાં સુધી આમ કુંવારાં રહેશો!'

સુમિત્રાએ સામો પ્રશ્ન કર્યો, 'તું આમ ક્યાં સુધી રહીશ?'

'મારું દુર્ભાગ્ય છે, હું તો સમાજબંધને જકડાએલી છું. પણ તમારી વાત ન્યારી છે.'

બહેન, સુમિત્રાએ કહેવા માંડયું. હવે તો સમાજ બંધન ઢીલાં પડી ગયાં છે. સમય સાથે ક્રાન્તિ થઈ રહી છે. જો કોઇની ઇચ્છા હોય તો તે સ્વતંત્રપણે વર્તી શકે છે શું તું!'......!'

સુમિત્રાનો ઇરાદો શુશીલા જાણી ગઈ. તેણે કહ્યુ, 'ત્રિયા, તેલ હમીર હઠ ચઢે ન બીજી વાર' મને તો જેવી તે છોડી ગયા છે, તેમ જ જીવન પુરું કરીશ. જેમ તેમણે દેશસેવામાં પ્રાણનું બલિદાન આપ્યું તેમ હું પણ કરીશ,

'જેમ તું રહીશ તેમ હું રહીશ' એમ કહી સુમિત્રા તેની સખીનો હાથ પકડી ઘર તરફ ચાલી.

ધીરે ધીરે શુશીલાનું મન સુમિત્રા ઓળખી ગઈ. કોઈ લાલસા, કોઈ પ્રલોભન શુશીલાને તેના ધ્યેયથી ચલિત-કરી શકે એમ નથી એવી તેને પાકી ખાત્રી થઈ.

શુશીલા ગૃંથણકળામાં હોશિયાર હતી. ભરતગુંથણ અને શીવણ સરસ રીતે જાણતી, તદુપરાંત વૈદકનું પણ તેને સારૂં જ્ઞાન હતું. ભોજન અને કપડાં લતનો ખરચો બન્ને જણ તેમની હાથ કમાઇથી પેદા કરતાં. અને સુમિત્રાની બીજી જે આવક હતી તેમાંથી ગરીબોની મફત દવા માટે પૈસા વપરાતા. ધીમે ધીમે દરદીઓની સંખ્યા વધવા લાગી. સૌની દવા સ્નેહ અને પ્રેમથી થતી. વખત જતાં સુમિત્રાનુ ઘર મોટું ચિકિત્સાલય બની ગયું.

*

સુમિત્રાના મહોલ્લામાં એક વૃદ્ધા રહેતી હતી. તે બહુજ ચંચળ અને કુટીલ સ્ત્રી હતી. લોકો તેને 'કાળકા' કહેતાં હતાં. દેખાવમાં ભોળી, વાણીમાં મીઠી મધ જેવી પરંતુ દિલની કાળી દુશ્ચરિત્રા હતી. તે દવા લેવા માટે શુશીલાની પાસે આવવા લાગી. એક દિવસ દૈવયોગે સુમિત્રા ઘેર નહોતી ત્યારે પેલી કાળકા થોડાક ફળફળાદિ લઇને આવી હતી, એ સમયે સુમિત્રા બહારથી ઓચિંતી ઘેર આવી ચઢી.

સુમિત્રાએ એક લુચ્ચા લફંગા પુરુષને મકાનની બહાર બગીચામાં ફરતો જોયો. તેના હૃદયમાં આગ સળગી ઊઠી. તેણે પેલાને દમથી પૂછ્યું, 'અહિં કેમ આવ્યો છે?' તેણે કહ્યું 'હું 'કાળકા' સાથે આવ્યો છું. તે દવા લેવા અંદર ગયાં છે.' કાળકાનું નામ સાંભળી સુમિત્રાને ઝાંઝ ચઢી. ઝડપથી તે અંદર દોડી ગઈ. કાળકા–તેની પુત્રી બિમાર હોવાથી શુશીલાને તેના ઘેર આવવા વિનતી રહી હતી. શુશીલાને શી ખબર કે આ કુટીલ સ્ત્રી તેને ફસાવવા પ્રયત્ન કરી રહી છે!

સુમિત્રાએ અંદરના ખંડમાં જઈ કાળકાના વાળ પકડી સટાસટ થપ્પડો મારી દીધી. તે બૂમો પાડવા લાગી. સુમિત્રાએ તેને ધક્કા મારી બહાર કાઢતાં કહ્યું. 'જા તારો બાપ બોલાવે છે. ખબરદાર! જો ફરીથી અહિં પગ મુકયો છે, તો જાનથી મારી નાખીશ. અને એ દુષ્ટને પણ કહી દેજે કે આજ રાતના જેલખાનાની હવા ખાઇશ,'

કાળકા જતાં શુશીલાએ કહ્યું. 'બહેન! આજતો તમે ખરેખર રૌદ્ર રૂપ ધારણ કર્યું છે!'

સુમિત્રાએ કહ્યું. 'શુશીલા તું હજી ભોળી છે. એ સાપણી શા ઇરાદાથી આવે છે! એ કમબખ્તને કેટલાનાએ ઘર ભંગાવ્યાં છે. કેટલીએ સ્ત્રીઓનાં ચારિત્ર્ય કલંકિત બનાવ્યાં છે.

'એમ, એવી છે!' શુશીલા આશ્ચર્ય બોલી ઊઠી.

'આ સંસાર સાગર છે. એમાં તારા જેવાં સાચાં મોતી પણ છે અને કાળકા જેવા મલીન શંખ પણ છે.' સુમિત્રાએ કહ્યું.

બીજે દિવસે સુમિત્રા નાનાભાઈને ઘેર ગઈ. તેણે કાળકા સાથે આવનાર બદમાશનું ઠામ-ઠેકાણું કહ્યું. નાનાભાઈની એની સાથે મેળ મુલાકાત બહુ હતી. તેણે કહ્યું. 'કંઈ ચિન્તા નહિ, આજ કચેરીમાં એ-જાતી એ બદમાશને સીધો કરાવી નાંખીશ.'

સુમિત્રા પાછી ફરી ત્યારે શુશીલા ઘેર નહોતી. તે વિચારમાં પડી ગઈ. શુશીલા ક્યાં ગઈ હશે? આજદિન સુધી સુનું ઘર મુકીને તે કદાપિ બહાર ગઈ નથી. આજ એને શુ થયું! શું ખરેખર કાળકાના ફંદમાં સપડાઈ હશે? અહિં જોયું, તહિં જોયું આજુબાજુ પુછપરછ કરી પણ ક્યાંયે પત્તો ન લાગ્યો. ક્યાં ગઈ? કોની સાથે ગઈ? ક્યા જાઉં? ક્યાં શોધું? સુમિત્રાના દીલમાં ગડમથલ મચી રહી. તેને ચક્કર આવવા લાગ્યાં તે એક ખુરશી પર બેસી ગઈ. ઘડિયાળ ટક ટક કરતી ચાલી રહી હતી. કાંટો અગિયાર ઉપરથી બાર પર ગયો પણ શુશીલા ન આવી.

સુમિત્રા પુન. ભાઈના ઘેર જવા તૈયાર બની. બહાર નીકળી ત્યાતો શુશીલા ગભરાએલી હરિણીશી દોડતી આવતી જણાઈ. સુમિત્રાએ બહાર સડક પર એક ઉભેલી મોટર પણ દેખી. શુશીલા દોડતી આવી સુમિત્રાની કોટે વળગી પડી રડવા લાગી, જોર જોરથી ડુસકાં ભરી રડવા લાગી. તેની આંખો સુઝી આવી હતી. વદન પીળું પડી ગયું હતું. પરસેવાથી રેબઝેબ થઈ ગઈ હતી અને તેનું અંગ પવનથી ધ્રુજતી વેલીની જેમ કંપી રહ્યું હતું.

સુમિત્રાએ તેને અંદર લઇ જઈ સુવાડી દીધી. વીંઝણો ઢાળવા લાગી. કંઈક શાન્ત વળતાં હાથ મોં ધોવડાવ્યાં પછી પૂછ્યું.' 'શુશીલા! તું ક્યાં ગઈ હતી?'

આખરે તેણે રડતાં બધી હકીકત જણાવી. શું કહ્યું? એ ન પુછશો! ન પુછશો!! ભગવાનને વાસ્તે ન પુછશો!!

શરમથી સુમિત્રાનું માથું નીચે નમી પડ્યું. પૃથ્વી માર્ગ આપે તો અંદર સમાઈ જવાનું તેનું મન થઈ ગયું હતું. "હાય! હાય!! મારોજ ભાઈ તેની વહુ ઘેર મળવા બોલાવે છે એમ કહી શુશીલાને તેડી ગયો. કેવી છેતરપીંડી! અને લઈ ગયો હોટેલમાં! નરી પિશાચતા!! અને શું કહ્યું આ પણ મારું ઘર છે. આવો, બેસો, હમણાંજ આવતી હશે. થોડી ચા તો પીઓ.'

અબોધ બાલિકા જેવી ભલી શુશીલા ચકરવકર જોવા લાગી તેણે પૂછ્યું. 'ભાઈ! ભાભી ક્યાં છે?'

ચા પી લો, કંઇ નાસ્તોપાણી કરો પછી ભાભીની પાસે જઇએ છીએ, એમ કહી તેણે શુશીલાની હોઠ આગળ પ્યાલી ધરી. શુશીલાએ નાનાભાઈની આંખમાં હવસ જોયો. તે તરતજ ઉભી થઇ દોડતી ભાગી. ઝડપથી મોટરમાં બેસી તેણે ડ્રાઇવરને કહ્યું! મને ઘેર મુકી જાઓ.'

એ જલ્લાદના પંજામાંથી નાસી છુટી."

'હે ભગવાન! અમને આ સંસારમાંથી ઉઠાવી લે. એ હોટેલોના કુતરાઓથી, એ કલબોના કીડાઓથી બચાઓ. મારા ભાઇ જેવા વિષ કટોરાઓ હે શંભો! તું પી જા. અને શુશીલા જેવા અમૃતકુંડોને સંસારના કલ્યાણ માટે જાળવ' એમ કહી સુમિત્રા તેની સખીના ખભા પર માથું ટેકવી રહી.

શું કરવા એકલો પુરૂષાર્થ કરીને નિરાશ થાવ છો!

પુરુષાર્થ સાથે તમારૂં ભાગ્યબળ તપાસીને વેપાર ધંધો કરીને ધન પેદા કરો, માટે તમારા ભાગ્યમાં લક્ષ્મી ક્યારે છે? તે માટે પૂછાવો! ફી રૂ. ૫)

ગ્રહો અનુકુળ ન હોય તો તે માટે અમોએ ખાસ તૈયાર કરેલ ઓકલ્ટ તાવીજ રાખવાથી તમારા હરેક, કામો પાર પડશે. કિંમત રૂ. ૫) માટે મંગાવો ધી ટ્રસ્ટવર્થ અસ્ટ્રોલોજીકલ એન્ડ રીસર્ચ બ્યુરો ૪૦૪, વિઠ્ઠલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબઈ. નં. ૪.

ઘરમાં બાળકનું સ્થાન કયું ?

રોજ રસોઈ કોને પૂછીને થાય છે ?

બાળકને આ ભાવશે કે નહિ, તેને આ પચશે કે નહિ એવો વિચાર રાંધતી વખતે કેટલી માતાઓ કરે છે ?

બાળકોને કંઈ ભાવે નહિ તો આપણે કહીએ કે તેને ખાતાં જ કયાં આવડે છે ? એને સ્વાદનું ભાનજ કયાં છે ?

તીખું લાગે ને બાળક ખાવાની ના પાડે તો આપણે કહીએ કે તીખું ખાવાનીય ટેવ પાડવી જોઈએ ને ?

આપણને ખારું ખાટું ગમતું હોય તો આપણે તેને ખારું ખાટું ખાવાની હીમાયત કરીએ; ભાત ભાવતો હોય તો ભાતની ને શાક ભાવતું હોય તો શાકની હીમાયત કરીએ.

બાળકે આપણા હુકમને અનુસરવું તો જોઈએ જ, કારણ કે આપણું શરીર તેના કરતાં મોટું છે, પણ એટલેથી આપણને સંતોષ કયાં છે ? એણે તો આપણી ટેવોને, આપણા શોખોને ને આપણી પસંદગીને પણ પોતાની કરવી જોઈએ. આપણે જેમ બેસીએ તેમ બેસતાં તેણે શીખવું જોઈએ, આપણે જેમ બોલીએ તેમ તે બોલે તોજ તેને બોલતાં આવડયું કહેવાય આપણે જે ખાઈએ તે તે ન ખાય તો તેને ખાતા કયાંથી આવડે ?

આપણે ઇચ્છી છીએ કે જેવા આપણે છીએ તેવાં બાળકો થાય.

આપણે પોતેજ ઠરાવી દીધું છે કે બાળકો માટે આપણો આદર્શ પુરતો છે.

આપણાથી ઉચ્ચવૃત્તિનાં ને શક્તિનાં બાળકો થઈ શકે એ ખ્યાલ આપણામાં છે ?

આપણા પૂર્વજો કરતાં કેટકેટલી બાબતોમાં આપણી ચડતી થઈ તેનો ઇતિહાસ આપણે જાણીએ છીએ ?

દુનિયા આગળ વધે છે કે પાછળ ?

બાળવિચારને આપણા હૃદયમાં કેટલું સ્થાન છે ?

બાળકને વિલાયતીને બદલે દેશી કપડાં પહેરવાં હોય તો આપણને આપણું અર્થશાસ્ત્ર આડે નથી આવતું ? આપણે આપણી સ્વાર્થી દૃષ્ટિ ભૂલી જઈએ છીએ ખરા ?

નવાયુગની નવી કલ્પના એને પણ નથી ઝીલવા દેતા એ વાત ખરી છે કે ખોટી ?

ઘણાં બાળકોને માથે ટોપી પહેરવી ને પગમાં જોડા પહેરવા ન ગમે પણ દીકરો ઉઘાડે માથે અને ઉઘાડે પગે ફરે તો બાપની આબરૂ જાય તેનું શું ?

પેરણનું ઘુંજુ તો બાપાને ગમે ત્યાંજ થાય ! બાળકની સગવડ જોવાની વાત તો ધ્યાન પરજ કેમ લેવાય ? છોકરીનાં ઘાઘરી પોલકાંની જાતો તો માનેજ નક્કી કરવી જોઇએ ને ! બાળકમાં પસંદ કરવાની શક્તિ છે એમ માને છે જ કોણ ? આપણે કયાં નાનપણમાં જાતે પસંદ કરવા જતા હતા ? આપણે ગુલામ રહ્યા એટલે બાળકે તેનું પ્રાયશ્ચિત કરવું જ જોઈએને !

કયે વખતે ને કયે દિવસે કેવાં કપડાં પહેરવાં તેનો નિર્ણય તો અનુભવી (?) માતાજ કરે છે. માતાની આંખને ગમે તે સૌને ગમે. વરઘોડા કે સભાને યોગ્ય કપડાં બાળકે ન પહેર્યાં હોય તો આબરૂ તો માતાનીજ જાય ને ? નાનાં બાળકની શી પ્રતિષ્ઠા ?

બાળકો તો જાણે માબાપની પ્રતિષ્ઠા જાળવવાનાં સાધનો. માબાપની દંભવૃત્તિ અને અભિમાનવૃત્તિ સંતોષવાનાં બાળકો તો સાધનો ન હોય જાણે !

ઘરડી મા ન પહેરી શકે ત્યારે બાળકને લાદે.

બાળકો તો છેક નાનાં નમાલાં ! એને રંગનું ભાન કયાંથી ? એને વળી કળાની કદર શી ? એને સૌંદર્યનો ખ્યાલ હોયજ શાનો ? બાળકો એટલે માબાપની મોટી મોટી ઢીંગલા-ઢીંગલીઓ ! માબાપ પોતાની મરજી પ્રમાણે બાળકને શણગારે ને તેને

જોઈ રાજી થાય, તેને રમાડે ને જમાડે. આટલુંય બહુ સારાં ગણાતાં માબાપોનાં બાળકો પામે. બાળકને તો ઘણું નાગું-ઉઘાડું રમવું ગમે, પણ શિષ્ટાચારનું શું? માબાપ શિષ્ટાચારની ગુલામીમાંથી છૂટે તોજ બાળકને ઉકાળી શકે ને ?

ભલે ઘામ થાય પણ કપડાં તો પહેરો જ. ભલે શરીરની હરવા ફરવાની છૂટ અટકે પણ કપડાં તો પહેરો જ.

કપડાં વિનાનું બાળક કેવું ભૂંડું લાગે ? એના સુન્દર શરીરને કૃત્રિમ વેશથી ઢાંકીએ ત્યારેજ આપણને નિરાંત વળે અને ત્યારેજ આપણી કળારસિકતાનું દીવાળું નીકળે ! પણ બાળક રહ્યું સામાજિક પ્રાણી. સમાજના બધા નિયમો એણે જાણી લેવા જ જોઈએ ને ! જો નાનપણથી કપડાં પહેરતાં ન શીખે તો મોટું થાય ત્યારે નાગું રખડે તો ?

બાળક કુદરતનું બચ્ચું. ખૂલી હવા, બાલસૂર્યનો તડકો અને આસમાની આકાશ એ એના દોસ્તો. પૃથ્વીનો ખોળો માના ખોળા કરતાંય બાળકને વધારે વહાલો.

પૃથ્વી તો માતાની એ મા—

પણ, બાળકને ખૂલી હવામાં જવા દઈએ તો વળી શરદી ન થઈ જાય ? સૂરજનો તડકો લાગે ને તાવ આવે તો ? અને જમીનપર આળોટે કે રમે તો તો કપડાંયે બગડે અને શરીરે બગડે.

આ આપણી માન્યતા.

સૂવાથી પથારી બગડી જાય માટે પથારીમાં સૂવું નહિ. રમતાં કપડાં બગડી જાય માટે રમવુ જ નહિ.

આ આપણો ન્યાય.

આપણે માટે એક કાયદો, બાળકને માટે બીજો કાયદો. પણ કોઈવાર કોઈએ પૂછી જોયું કે 'બાપુ, તારે રમવું છે કે કપડાં સાચવવાં છે ?'

કેવો માથામાં લાગે એવો જવાબ મળશે ! 'મારે રમવું છે !' કુદરતનો સહવાસ બાળકમાં જીવન રેડે છે. પૃથ્વીના સ્પર્શમાં બાળકના કેવા આનંદો છે એ કોઈએ જાણ્યું છે ? તમે પાછળ દોડો ને એ આગળ દોડે ત્યારે તમે સમજો કે છૂટું રમવું એને કેટલું બધું ગમે છે.

કોઈને ખ્યાલ છે કે એને આખી સૃષ્ટિ જીવન્ત અને ચમત્કારથી ભરપૂર લાગે છે.

પૃથ્વીની નિર્દોષ ધૂળ આપણાં ચન્દન કરતાંયે એને વધારે વહાલી છે.

— પવનની મિઠ્ઠી લ્હેરો આપણી વિકારી ચૂમીઓ કરતાં એને વધુ પ્રિય છે.

બાળસૂર્યનાં કોમળ કિરણો આપણા હોંશથી લંબાવેલા હાથ કરતાં એને વધારે ગમે છે.

આપણે જ્યાં કશું ભાળતાં નથી ત્યાં બાળક ચમત્કાર ભાળે છે.

નાનું કુકડું ભાળી બાળક ગાંડું બને છે.

પતંગીયું જોઈ તે પતંગીયુંજ બની જાય છે.

દેડકું જોઈ તે કૂદવા મંડે છે.

ઘોડો જોઈ તે હણહણે છે.

અને ગાયને ભાળીને ડચકારા કરે છે.

નાનું ઘાસનું તરણું બાળકનો મોટો સંગ્રહી રાખવા યોગ્ય પદાર્થ.

જેના ખીસ્સામાં જુઓ તો ઘાસનાં તરણાં મળે, ફૂલો ને પાંદડાંના ડુચા જડે.

કુદરતમાં ન્હાયા વિનાનું બાળક કુદરતના ભેદો ક્યાંથી ઉકલશે !

ચાંદની, નાનીશી ખળખળતી નદી, ખેતરોની ધૂળ, વાડીની ધરો. ટેકરીના કાંકરા, ખૂલ્લા મેદાનની હવા અને આકાશના રંગો બાળકને મળેલી કુદરતી ભેટો છે.

એ ભેટોનો છૂટે હાથે ઉપયોગ લેતાં આપણે તેને કેમ અટકાવીએ ?

બાળકને ખુલ્લા આકાશ તળે અને ઉઘાડી પૃથ્વી ઉપર રાખવામાં આવે તો તે ઘરમાં આવવાની વાત જ ન કરે.

ફૂલો તો તેના દિલના દોસ્તો. એને જોઈને તો બાળક ગાંડું ઘેલું બને. આઘેથી ફૂલો જૂએ ત્યાં તો તેના નાકનું ટીચકું હલે ને મ્હોં ઉપર અજવાળું પથરાય; દાંતની કળીઓ વીખરાઈ જાય ને ગાલ ઉપર બે ખાડા પડે.

બાળક ફુલ ઉપર આફરીન–માતા બાળક ઉપર આફરીન.

બાળક પહેલાં કુદરતની મિઠાશ સમજે ને પછી જ આપણી મિઠાશ સમજે.

બાળક ધૂળમાં આળોટી ઉંચે રહેલા આકાશની સામે જોઈ રહે છે ત્યારે એ શું કરતું હશે?

આખી કુદરતને તે પીતું હોય છે. આખી સૃષ્ટિને તે પોતાનામાં ભરી દેતું હોય છે.

ચાંદો તેને રોજ ને રોજ નવો નવો આનંદ આપે.

ચાંદો રાતેજ દેખાય. એને એમ થાય કે ચાંદો દિવસે ક્યાંક સંતાઇ ગયો હશે. સંતાકુકડીની રમત બાળકો ચાંદા પાસેથી તો નહિં શીખ્યાં હોય?

આપણે તો 'હણુક પોળી' નો ગમે તે અર્થ કરીએ; એ કામ રહ્યું લોકસાહિત્યાચાર્યોનું. ભલે આપણે બાળકને છાનું રાખવા 'હણુક પોળી' ની રમત રમાડીએ, પણ બાળક તો એમજ સમજતું હશે કે મને ચાંદાનું તેજ ખવરાવે છે. ચાંદાનું તેજ, તેની શીતલતા કોને ન ગમે?

બાળકની મજ્જા તો ચાંદાનો રંગ જોવામાં છે, એની ચાંદનીમાં ન્હાવામાં છે, એનું તેજ આંખે ભરવામાં છે. ચાંદામાં હરણ ને ડોશી દેખાય છે એ વાત બાળક તુરતજ માની લે એ એનું ભોળપણુ નહિ પણ ગાંડપણુ. કુદરત સાથેની એટલી લગની. વિજ્ઞાનની કર્કશતા બાળકના મગજને ન રૂચે, એથી જ બાળકોને પરીઓની વાતો ગમે છે; અદ્દભુતતા એ એનો સ્વભાવ અને અદ્દભુતતામાં જ એની મઝા.

પણ આપણે બાળકને લઈને ચાંદનીમાં ફરવા જવા ક્યાંથી નવરા હોઈએ? આપણે ચાંદની ઉપર એકાદું ફક્કડ કાવ્ય ન રચ્યું હોય કે આપણે હરણ ડોશી અને રેંટીઓ–એ લોક વાર્તાનું મૂળ ન શોધ્યું હોય તો! ચન્દ્રમામાં જીવન્ત પ્રાણીઓ છે કે નહિ

રામતીર્થ બ્રાહ્મી તેલ

સ્પેશીઅલ નં. ૧

મગજના જ્ઞાનતંતુઓ બળવાન બને છે. ગાઢ નિદ્રા આવે છે. ધોળા વાળ કાળા થાય છે. વાળ ખરતા અટકે છે. ટાલમાં વાળ ઉગે છે. ખોડો મટે છે. યાદશક્તિ અને આંખની દૃષ્ટિ વધે છે. દરેક ઋતુમાં બહેનો, પુરુષો અને બાળકો માટે મહાન ફાયદો કરનાર છે. માથાનો દુખાવો મટે છે.

મોટી બાટલી કિંમત રૂા. ૩—૮—૦

નાની બાટલી કિંમત રૂા. ૨–૦–૦ બધે મળે છે.

શ્રી રામતીર્થ યોગાશ્રમ

૪૪૮, સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, મુંબઈ–૪.

તેની શોધ કરવા હોય! આપણે તે નવરા કયાંથી હોઈએ?

માણસ સાચો કવિ તે કયાંથી થાય?

માણસ સંગીતનું જાદુ તે કયાંથી જાણે?

માણસને ચિત્રકળામાં ચમત્કાર તે કેમ લાગે?

કુદરતને પી ગયા વિના માણસ કુદરત ચીતરે કયાંથી? તેનું ગાન ક્યી રીતે ગાય? તેની કવિતા શી રીતે કરે? વગર જન્મ્યે ભાગય છે કદિ પેટ?

બાળકને કુદરતથી દૂર રાખી આપણે એને કેવો બનાવશું? દેવ કે રાક્ષસ?

ફરીવાર એજ પ્રશ્ન પૂછું છું

બાળકનું ઘરમાં સ્થાન છે?

'બાળકો માટે કયો ઓરડો' એવો વિચાર મકાન બાંધતી વખતે કોઈ કરે છે?

ઘર ભાડે રાખતી વખતે તેમાં બાળકોને રમવાની જગ્યા છે કે નહિ તેનો વિચાર આપણે નથી કરતા મોરી છે કે નહિ, સૂવાની જગ્યામાં બરાબર હવા આવે છે કે નહિ, ન્હાવાને નળ અને શૌચ માટે જાજરૂ છે કે નહિ, ને ગોદડાં ગાદલાં તડકે નાખવા અગાશી છે કે નહિ એ પ્રશ્નો ઘરધણીને આપણે પૂછીએ છીએ હજી સુધી કોઈએ પૂછ્યું છે અથવા ઘરમાં જઈ તપાસ કરી જોયું છે કે બાળકોને રમવાની એ નવા ઘરમાં જગ્યા છે કે નહિ? ઘર ભાડે લેતા આપણને બાળકો કયાંથી સાંભરે?

બાળકો માટે વળી એલાયદી જગ્યા કેવી? એ વિચાર જ આપણને નવો લાગે છે

એટલાં નાનાં પ્રાણીઓનો વળી આજથી જ હક! એમને માટે વળી આજથી જ ખટપટ! આખું ઘર જ એનું છે ને! ખાય પીએ ને મજા કરે કોણ એને આખા ઘરમાં હરતા ફરતાં ને રમતાં રોકે છે?

પણ,
કયાં એણે ગાવું?
કયાં એણે વાતો કરવી?
કયાં એણે રમવું!
અને,

તમારા સૌંદર્યની પશ્ચાદ્ભૂમિકા

તમારા સૌંદર્યમાં અભિવૃદ્ધિ કરવામાં લાંબા અને ચમકદાર વાળની લટો અગત્યનો ભાગ ભજવે છે નિયમિત રીતે મુકુન્દ તેલનો ઉપયોગ કરવાથી તમારા વાળ એટલા તો સ્નિગ્ધ બનશે અને એવા તો સુંદર બનશે કે તેના ગુચ્છા તમારા મુખકમળને આલ્હાદક બનાવશે

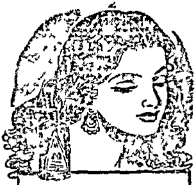

વાળની બ્રથીને મજબુત બનાવે છે
ખોડાને નાબુદ કરે છે વાળ પડતી અટકાવે છે નેત્રશક્તિને સુધારે છે

મુકુન્દ

માત્ર હેર ઓઇલજ નહિ
પરંતુ હેર ટોનીક પણ છે

આયુર્વેદાશ્રમ ફાર્મસી લી. અહમદનગર

AY 57

કયાં એણે ખેલવું કૂદવું ?

રસોડામાં માને ગડબડ થાય અને બધી ગોઠવણ ઉંધી વળે. રસોડું બગડી જાય ને ? અને માતા પૂજા કરતી હોય તો તો એમાં ભંગ જ પડેને !

ત્યારે દિવાનખાનામાં તો પિતાજી છાપું વાંચતા હોય–કાંતો અસીલ માટે કેસ તૈયાર કરતા હોય, કાતો ગામમાં આપવાના ભાષણના મુદ્દા ટપકાવતા હોય

એને ગડબડ કરવાની રજા કયાંથી ?

પણે ઓસરીમાં મોટાભાઇને મોટી બેન લેસન કરતાં હોય ત્યાં પણ ન જ જવાય. ત્યારે બાળકે રમવું કયાં ?

એ તો જ્યાં ગયા ત્યાંથી પાછા. કદાચ એકાદ એકાન્ત ખૂણો મળી ગયો તો બાળકે કલ્પનાથી ઢીંગલા ઢીંગલી રમવું, ખોટું ખોટું ખાવું ને ખોટું ખોટું નાવું.

આમ કાંઈ કલ્પનાશક્તિ ન ખીલે! કેળવણી શાસ્ત્રીઓનો આ ભ્રમ છે.

આપણે માટે ને આપણા મહેમાનો માટે ટેબલ હોય, ખુરસી હોય, ચટાઇ હોય, કે જાજમ વગેરે હોય; ત્યારે બાળક માટે ખાસ કરીને રાખેલો એકાદો શણનો કોથળો પણ હોય છે ખરો ?

એની પાસે એનો ભાઇબંધ આવે તો એને કયાં બેસાડવો ? પણ આપણે કયાં જાણવાનોએ પ્રયત્ન કરીએ છીએ કે બાળકોને પણ દોસ્તો હોય !

દોસ્તો તો આપણનેજ હોય ને ? નાનાં બાળકો વળી દોસ્તીમાં તે શું સમજે ભલા ?

પણ આપણી દોસ્તી સ્વાર્થી : બાળકોની દોસ્તી કેવળ નિર્દોષ.

આપણી પાસે આપણા દાગીના અને લુગડાં-લત્તાં મૂકવાને કબાટો, ટ્રંકો અને પેટીઓ છે.

બાળકોએ એનાં છીપલાં ને શંખલા કયાં રાખવાં ?

એનાં પીછાં ને ઢીંગલાંપોતીયાં મૂકવાની એકે જગ્યા ખરી ? આપણી વસ્તુની ચોરી થઈ જાય તો બાળકને મન કાંઇ નહિ, પણ એનાં પીછાં ને ફુટલી કોડીઓ લઇ જાય તો એને મન તો આખું રાજ ગયું ! અને છતાં આવો કિંમતી સંગ્રહ સાચવી રાખવાને આપણે એક પેટી કે ડબલુંય બાળકને ન આપીએ.

કેવી આપણી વિચિત્રતા !

ખરી રીતે બાળકોને ગણે છે જ કોણ ?

એ અંબાઈ શકે એટલી ઉંચાઈએ ઘરમાં ખીંટીઓ કયાં છે ? અભરાઈઓ કયાં છે ? ઘરમાં વસાવેલાં સારાં સારાં ચિત્રોય બધાં ઉંચે ઉંચે ટાંગેલાં છે ! એના તરફ આપણી નજર ભાગ્યેજ જાય છે તો પછી બાળકના તો એ ખપનાંજ નહિ.

બાળકનાં કપડા આપણે ટાંગીએ.

ઉંચેથી લોટાપ્યાલા આપણે ઉતારી દઈએ.

મોટા પાટલા આપણે નાંખી દઈએ.

થાળી પણ આપણેજ માંડીએ.

બાળક બિચારું શુ કરે ? મોટી મોટી વસ્તુઓને એ શી રીતે ઉપાડી શકે ? એને મન તો ઘણુંય થાય. પણ......

આપણે એમજ જાણીએ છીએ કે બાળકમાં શક્તિ નથી. અને તેથી તેને બદલે આપણે તેને કામ કરી દેવું જોઇએ.

બાળકપ્રેમી માતાપિતા જાણે કે આપણે બાળકને સુખી કરીએ છીએ

બાળકના મહત્વને સમજવાનો દાવો કરનાર કહે કે અમે બાળકને બદલે બધુ કરીએ છીએ તે તેની પૂજા કરવા માટે–તેને માન આપવાઃ

પણ બધાં બાળકને પળે પળે અપંગ બનાવે છે, બાળકને ગુલામ બનાવે છે, જેના આપણે ગુલામ બનીએ છીએ તે આપણો મોટો ગુલામ થાય છે.

આપણે બાળક ઉપર વિશ્વાસ રાખીએ છીએ ?

કાચનું વાસણ તેને ઉચકવા દઈએ છીએ ?

કોઇ ને રસોઈ પીરસવા દઈએ છીએ ?

બત્તી કરવા દઈએ છીએ ?

ચૂલામાં દેવતા પાડવા દઈએ છીએ ?

તેના નાના નાના રૂમાલો અને કપડાં ધોવા દઈએ છીએ ?

આપણે કહીએ છીએ કે એનાથી એ ના બને.

આપણે માનીએ છીએ કે એનામાં વ્યવસ્થા કરવાની શક્તિજ નથી.

પણુ આપણુને આ બધું ગમે છે?

અજ્ઞાનનું ઘોર અંધારું આપણી ફરતું તે ફરી વળ્યું છે

એને કાર્યવાર તક આપી છે?

એના ઉપર કદી વિશ્વાસથી જોયું છે?

આપણે એને બદલે ખાતા પીતા નથી,

આપણે એને બદલે ચાલતા નથી

આપણે એને બદલે રમતા નથી

પણ આપણે એને બદલે એનાં વાસણ ઉટકીએ છીએ, એને લૂગડાં પહેરાવીએ છીએ, એને પથારી પાથરી આપીએ છીએ

આપણુને આપણા જેવું કામ કરવાની મનાઈ થાય તો?

આપણે માટે બધું કામકાજ બીજાજ કરે તો?

એવી શેઠાઈ આપણે પસંદ કરીએ?

અને એવી શેઠાઈ આપણા સ્વભાવનેજ રૂચે છે એટલે તો આપણે આપણા બાળકોને ગુલામ બનાવવા નીકળ્યા છીએ

પણ એ શેઠાઈ મૃત્યુ છે—જીવન નથી!

બાળકો તો બધું કરી શકે

નાનાં નાના વાસણો ઉટકી શકે

નાની સાવરણીએ વાસીદું વાળી શકે

નાનાં નાનાં રૂમાલો ને ઝભલાં ધોઈ શકે

નાની બેનને હીંચકો પણ નાખી શકે

પણ આપણુને એ સૂઝયુંજ ક્યાં છે?

બાળકને યોગ્ય સ્થાન આપીએ તો

પૃથ્વી ઉપર સ્વર્ગનું રાજ્ય સ્થપાય,

ઘરમાં દેવો રમવા આવે,

દેવોને મૃત્યુલોકમાં અવતરવું પડે

× × ×

સ્વર્ગ બાળકના સુખમાં છે

સ્વર્ગ બાળકની તન્દુરસ્તીમાં છે

સ્વર્ગ બાળકની નિર્દોષ મસ્તીમાં છે

સ્વર્ગ બાળકના ભોળા ગાનગુલતાનમાં છે.

ગિરિજાશંકર ભ બધેકા

છોકરાંઓ

ડોંગરેનું બાલામૃત

પીવાથી રૂષ્ટ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાંનાં ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક

કે. ટી. ડોંગરે કં. મુંબઈ-૪

ઐતિહાસિક નવલકથામાં આ પુસ્તક પ્રાણ પુરે છે.
ચાવડાવંશના રાજયોગના સમયની, રસની છોળ
ઉડાડતી, પાનેપાને શૌર્ય ચઢાવતી નવલકથા.

અણહિલવાડનો યુવરાજ

ભા. ૧—૨ જોડે સાથે.

કિંમત રૂા. ૪ાા પૃષ્ઠ ૪૦૦ ટ. ખ. આના આઠ.

ભારતના કુમારોને ઉપયોગી અને જાણવાનું મળે તેવા
નરવીરોના જીવનચરિત્રો રજુ થાય છે:

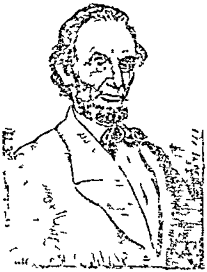

અબ્રાહમ લિંકન

વિભૂતિમંદિર

લેખક : શ્રી. અશોક હર્ષ

કિં રૂ અઢી. ટ ખ. આઠ આના.

કીર્તિ એ પ્રવૃત્તિનું પ્રવર્તક તત્ત્વ નથી. પ્રવર્તક તો
કર્તવ્ય છે કર્તવ્યની પરિ સમાપ્તિ કર્તવ્યમાજ છે,
તેનો કર્તવ્યથી ભિન્ન અન્ય ઉદ્દેશ છે નહિ

કે. હ. ધ્રુવ

મહાનનરો

આદર્શનો ખંડીયેર કર્નલ લોરેન્સ, લાલા હરદયાલ, સરંજોન
ફ્રાન્કલીન, સર આઇઝાક ન્યુટન, ગેરી બાલ્ડી, માર્કોની, સર
રોનાલ્ડરોસ અબ્રાહમ લિંકન, ટોમસપેઇન, ડો. કેતકર.

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમશારોડ : અમદાવાદ

સુન્દરબાઈ

રા. રા. પુનમચંદ કે શાહ, બી. એ.

શૂલાદેશની આ રાજકુમારી પ્રથમથીજ ચાલાક જણાતી હતી. તેને ઘોડાની સ્વારી કરવાનો ભારે શોખ હતો. પોતાની સખીઓ સાથે જઈ જંગલો તેમજ બગીચાઓમાં હરણોની પાછળ ઘોડા દોડવવાની તેમજ તીરથી તેમનો શિકાર કરવાની તેને ઘણી સારી લત હતી.

એક સુંદર દિવસની સમી સાંજે તે પોતાની સખીઓ સાથે શહેરની પાસે આવેલા બગીચામાં વિહાર કરતી હતી, તે વખતે વિવાહ-સગાઈ-લગ્નની વાતો થતી હતી. એક સખીએ કહ્યુ કે:-" લગ્ન કરવુ તે કાંઈ ભારે વાત નથી, પણ પતિને વશ કરવાનું તથા તે ગુસ્સે થાય અથવા રીસાઈ જાય ત્યારે તેને મનાવવાનું કામ બહુજ અઘરુ છે." સુંદરબાઈ તે વખતે નાની કિશોર વયની હતી એટલે ભોળપણે બોલી ઊઠી:-" અરે એમાં તે શી ભારે મુશ્કેલી છે! પરાક્રમ અને સુઘડતાથી સૌ વશ થઈ રહે."

આ સમયે વલ્લભીપુરનો રાજકુમાર વીરસિંહ શિકારમાં પોતાના સાથીઓથી વિખુટો પડીને ભોગજોગે આ જ બાગની નજીક આવ્યો હતો. એણે ઉપર આપેલો વાર્તાલાપ સાંભળ્યો. પછી તે પોતાની રાજધાનીમાં ગયો અને પોતાના બાપની અનુમતિ લઈ સુંદરબાઈ સાથે તેણે લગ્ન કર્યું. સુંદરબાઈ સાસરે ગઈ, પરંતુ વીરસિંહે તેને તદ્દન અલગ મહેલમાં રાખી.

સુંદરબાઈ જ્યારે સમજણી થઈ ત્યારે તેને માલુમ પડ્યું કે જે બોલ બાળપણમાં તેના મુખમાંથી અચાનક નીકળી ગયા હતા તેના ફળ તરીકે પોતે પતિ-સુખથી વંચિત હતી. પણ તે નાહિમ્મત ન થઈ પરાક્રમ વગર પતિ વશ નહિ થાય એમ સમજીને તેણે પોતાના બાપ પાસેથી એક ઘોડો તથા શસ્ત્રાસ્ત્ર મંગાવ્યા તે સુરંગને રસ્તે આવી પહોંચ્યાં. અને પોતાની જે સખી આ સામાન લઈને આવી હતી તેને પોતાની જગાએ મૂકી પોતે પુરૂષવેશ ધારણ કરી સુરંગમાંથી બહાર નીકળી ગઈ પછી તે પોતાનો ઘોડો તથા પોશાક લઈને વલ્લભીપુરમાં દાખલ થઈ અને રાજાની સભામાં જઈ-તેણે રાજાને અરજ કરી કે.-" હું એક રજપુત છું. મારું નામ રતનસિંહ છે નોકરી કરવાને માટે આવ્યો છુ. હજુર મને યોગ્ય નોકરી આપો." રાજાએ તેના કોમળ મુખ તથા નરમ ગાત્રોપરથી તેને અંતઃપુરના દરવાજાના રક્ષકની નોકરી આપી. આ જગાએ તેને કુમાર વીરસિંહ સાથે ઘણો સુંદર પરિચય થયો. બન્ને જણાં સાથે સાથેજ રહેતાં હતાં અને બહાર પણ સાથે સાથેજ જતાં હતાં

એક વખતે રાજા શિકારે જવા નીકળ્યા, તે વખતે કુમાર વીરસિંહ બીમાર હોવાથી રતનસિંહ એકલાને સાથે લઈ ગયા. આ તકનો લાભ લઈ દુશ્મનોએ (ઘણું કરીને સિથીયન લોકોએ) વલ્લભીપુર કબજે કરી લીધું અને વીરસિંહને પકડી લઈ જઈ એક પહાડની ગુફામાં કેદ કર્યો.

શિકારથી રાજા પાછા ફર્યા ત્યારે તેમણે આ બગડેલી બાજી જોઈ તુરતજ તેમણે રતનસિંહને પૂછ્યું કે:-" હવે શું કરવું ?" એણે જવાબ દીધો, " કુમાર સાહેબને સાસરે ચાલો; ત્યાંથી સૌ સાધન તથા ઉપાય મળી જશે."

રાજા તથા રતનસિંહ શૂલા દેશમાં ગયા. રતનસિંહે પોતાના પિતા પાસેથી ફોજ મેળવી, તથા વીરસિંહને જ્યાં કેદ કરવામાં આવ્યો હતો તે જગાની ભાળ કાઢી, રાત્રે એકદમ તેના ઉપર છાપો મારી ત્યાંથી તેને છોડાવ્યો પછી એજ સુરંગને રસ્તે ફોજ સહિત એકદમ વલ્લભીપુર જઈ તે જીતી લીધું અને દુશ્મનોને બહાર હાંકી કાઢ્યા. વીરસિંહ અને રાજા પણ વલ્લભીપુર પાછા આવી પહોંચ્યા.

કુમાર વીરસિંહ વલ્લભીપુર પાછા આવ્યા બાદ પોતાને બચાવનાર રજપુત રતનસિંહની શોધ કરી પણ ક્યાંયે પત્તો લાગ્યો નહિ. પૂછપાછ કરી તો જવાબ મળ્યો કે:-' મહેલ તરફ રતનસિંહને જતાં ઘણાયે જોયો છે, પરંતુ ત્યાંથી તે પાછો ફર્યો જણાયો નથી."

હવે વીરસિંહ મહેલમાં ગયો. ત્યાં પણ રતનસિંહ ક્યાંયે મળ્યો નહિ, પરંતુ તેણે પોતાના આવાસમાં સોળે શણગારથી વિભૂષિત અને સુન્દર વસ્ત્રોથી સજ્જ થએલી સુંદરબાઇને હિંચકો ખાતી બેઠેલી જોઇ. કુમારને વહેમ આવ્યો કે રતનસિંહને પોતાની પત્નીએજ કોઈ સ્થળે છુપાવી દીધો છે. આ ઉપરથી તેણે તેને પ્રશ્ન કર્યો કેઃ–" રતનસિંહ કયાં છે ?"

સુંદરબાઇઃ–કિયો રતનસિંહ ? સિંહ ઉપનામધારી પુરુષ તો અત્રે આપ એકલાજ છો. બીજો કોઈ સિંહ અહીં નથી

વીરસિંહઃ–અરે, રતનસિંહ હમણાંજ અહીં મહેલમાં આવ્યો છે, બધા લોકો પણ એમ કહે છે.

સુંદરબાઇઃ–એ તો બધા જૂઠું બોલે છે.

વીરસિંહ—જૂઠું કેમ બોલે છે ? સાચુંજ કહે છે. જૂઠું તો તું બોલે છે કે રતનસિંહની પછવાડે પછવાડે હું ચાલ્યો આવું છું તો પછી એ જાય ક્યાં ? તેં જ તેને કોઇ જગાએ છુપાવી દીધો છે.

સુંદરબાઈ—ના રે મહારાજ ! હું તો રતનસિંહને (પરપુરુષને) ઓળખતી પણ નથી. મેં કોઈ દિવસ એમને દેખ્યા નથી. નામ પણ આજે સાંભળ્યું. પછી હુ તે શી રીતે તેમને છુપાવી દઉં ? આજ મહારાજ આ શુ બોલો છો ?

વીરસિંહ—હું જે કહું છું તે સાચું જ કહું છું. ચાલ બતાવ રતનસિંહને, નહિ તો તારા પ્રાણ લઇ લેઇશ.

સુંદરબાઇ—મારા પ્રાણ આજ નહિ પણ ઘણા વખતથી આપનેજ અર્પણ થયેલા છે. ઇચ્છા હોય ત્યારે આપ મારા પ્રાણ લેઇ શકો છો. આપ મારા " પ્રાણનાથ " છો.

વીરસિંહ—(ગુસ્સામાં) વળી પાછી કાઢી કાઢી વાતો કરે છે ! સીધી રીતે રતનસિંહને બતાવને !

સુંદરબાઇ—પ્રાણનાથ, રતનસિંહ હોય તો બતાવું ને ! દેખ્યા અને જાણ્યા વગર કોને બતાવું ?

વીરસિંહ—(લાલચોળ આંખ કરીને) "ત્યારે તું નથી બતાવતીને !"

એમ કહીને વીરસિંહે મ્યાનમાંથી તલવાર બહાર કાઢી. પરંતુ જેવો તે સુંદરબાઇના ઉપર પ્રહાર કરવા જાય છે કે તુરતજ સુંદરબાઈએ જે કટારી વીરસિંહે પોતાના પ્રાણ બચાવનારને રતનસિંહ જાણીને આપી હતી તે કટારી બતાવીને કહ્યું–આ રહ્યો રતનસિંહ ! આનેજ તમે રતનસિંહ કહેતા હો તો હાજર છે. લઈ લ્યો !

કટારી જોતાંવારજ વીરસિંહ સમજી ગયો કે પોતાનો સાથી અને પ્રાણરક્ષક " રતનસિંહ " બીજું કોઈ નહી પણ પોતાનીજ અર્ધાંગના સુંદરબાઇ જ છે. તેણે એકદમ પોતાનો ગુસ્સો શમાવ્યો અને પ્રેમથી ક્ષમાયાચના કરતો બોલ્યો—"ધન્ય છે તને ! તેં બાળપણમાં જે કહ્યું હતું તે ઘણી ચાલાકીથી સાચું કરી બતાવ્યું હવે હું હંમેશને માટે તારે આધીન છું. આજ લગી તો હું અવિદ્યારૂપી મોહવશ હતો, પણ હવેથી હું તારે વશ છું."

સોલ એજન્ટ

સ્ત્રીઓ બાળકો માટે ૯૦ વરસનુ માસિક પત્ર

" સ્ત્રીબોધ " વાર્ષિક લવાજમ

રૂ. ૬–૮–૦ પરદેશ માટે, દેશનાં રૂ. પાંચ
તથા

દરેક જાતના અમારા પ્રકાશનો ત્યાંથી મળશે.

*

સિદ્ધરાજ મહારાજની વૃદ્ધાવસ્થા, કાકની બહાદુરી અને કુમારપાળ પર દુઃખની ઝડીઓ પડતી રસમય ઐતિહાસિક નવલકથા. બહાર પડી છે

રાજરોષ : કિં શિ. ૬. ૩ ૩

આ નવલકથા રાજાધિરાજ પછી આગળ વધે છે.

લખોઃ—

જીવનલાલ અમરશી મહેતા અમદાવાદ.

આફ્રિકામાં :

શ્રી હનુમાન હિન્દુ વિદ્યાર્થી ભવન
પો. બો. નં. ૧૧૫૬ નૈરોબી

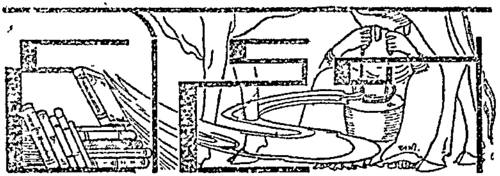

પતિ માટે મગરૂર

ગોરિંગ જે નટીને પરણ્યો છે તે શ્રીમતી એમી સોનમાન ગોરિંગ અત્યારે જર્મનીમાં ન્યૂહાઉસ ગામડાની પાસે, ત્રણ ઓરડાના એક લોજમાં પોતાની સાત વરસની પુત્રી ઇડા સાથે રહે છે. એક દિવસે આ એમી સારાયે જર્મનીમાં અતિ ધનાઢ્ય સ્ત્રી તરીકે દેખાતી હતી, અત્યારે તે અશ્રુભરી આંખે કહે છેઃ "મારી ઇડાનું અને મારૂં શું થશે તે હું જાણતી નથી. પણ હવે તો એની ચર્ચા જ નિરર્થક છે. હું મારા પતિનો સાથ ખોઇ બેઠી છું એ મને બહુ લાગે છે."

ન્યૂરેમ્બર્ગ ત્યાંથી પચીસ જ માઇલ છેટું છે. ત્યાં એનો પતિ–ગોરિંગ સાક્ષીના પિંજરામાં ઉભો ઉભો બડાશો મારવાનો ખેલ ભજવતો પ્રોસીક્યુટર જેક્સનના ક્રોધભર્યા પ્રશ્નોને ચાલુ ઉડાવ્યાં કરતો હતો. શ્રીમતી એમી ગોરિંગ કહે છેઃ "મારા પતિના પૌરુષ માટે તેમ પોતે જે શ્રદ્ધાપૂર્વક માને છે તેને અક્ષરસઃ વળગી રહેવાની તેની હિંમતને માટે હું ભારે મગરુર છું" ફુહરરના સંબંધમાં હજુ તે સન્માનપૂર્વક બોલે છે તે જાણીને એમીને ખૂબ નવાઇ થઇ. હિટલર એમીની પુત્રિ ઇડાનો "ધર્મનો બાપ છે. એમીએ કહ્યુંઃ "આખરી તબક્કે હિટલર માનસિક દર્દથી ભારે પિડાતો હશે" મારું તો ઠીક પણ હિટલર તો મારી પુત્રિનો પણ એના પિતા સાથે મૃત્યુની સજા થાય એમ માગતો હતો."

કુળવધુની કહાણી

ગઇ તા. ૯ મીએ અત્રેના હંસરાજ પ્રાગજી હોલમાં ગુજરાતની એક ઉચ્ચ ગણાતી બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિના મંડળ તરફથી, જ્ઞાતિની એક સુશિક્ષિત યુવતીએ સાસરીના ત્રાસ અને અત્યાચારથી કંટાળીને દાઝી જઇને જીવનનો અંત આણ્યો હતો. તે વિશે વિચાર કરી યોગ્ય નિર્ણય કરવા એક જાહેર સભા યોજાઇ હતી. તા. ૭ મી મેને રોજ એ બહેનનું વડોદરાની ડફરીન હોસ્પીટલમાં અવસાન થયેલું.

આજથી પાંચેક વર્ષ ઉપર એ બહેનનું લગ્ન એની પોતાનીજ જ્ઞાતિના એક સુશિક્ષિત કુટુંબમાં થયેલું. સસરા ગ્રેજ્યુએટ હતા, રાષ્ટ્રીય કેળવણીની સંસ્થામાં આચાર્ય હતા ને જેલવાસ પણ ભોગવેલો. એના પતિ પણ ગ્રેજ્યુએટ હતા. એ બહેન પોતે પણ કોલેજના પ્રથમ વર્ષમાં પાસ થઇ ચુકેલી હતી, અને ભણી શકે તેવી હતી છતાં લગ્નને લીધે જ કદાચ આગળ વધી શકી ન્હોતી. લગ્ન થયા પછી, એ બહેન વડોદરા સાસરે આવીને રહેવા લાગી. શરુ શરુમાં બધું ઠીક ચાલ્યું પણ પછીથી સાસરિયાંએ તાપ દેખાડવા માંડયો. એ બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિમાં કુલીન–અકુલીનના ભેદ થાય છે અને જો કે આ બહેન પોતે કુલીન મનાતા વર્ગમાંથી આવતી હતી છતાં સાસરિયાંને વરપક્ષ તરીકેની અને અધિક કુલીન તરીકેની પોતાની શ્રેષ્ઠતાનું ભારે અભિમાન હતું. ક્રમે ક્રમે વિશાળ ઘરનો આખો ઢસરડો જાણે એકલી આ કુમળી છોકરીને માથે નાખી દેવામાં આવ્યો, મેણાટોણાંથી એને સંતાપવામાં, એને પિયર નહિ જવા દેવામાં, દમદાટી દેવામાં, એની નાની મોટી ખોડો શોધી કાઢીને માફી મગાવવામાં પેલી 'કુલીનતા' પ્રગટ થવા માંડી. દીકરી સાથેનો સંપર્ક તૂટવાને કારણે દૂર વસતાં માબાપોને સ્વાભાવિક રીતેજ ચિન્તા થવા લાગી અને કોઇ ઉપાયે સાસરિયાં રીઝતાં હોય તો તેમ કરીને દીકરીને સુખી કરવા માટે વારંવાર દાંતમાં તરણું લઇને તેઓ હાજર થવા લાગ્યાં.

પણ પૂજા અને નૈવેદ્ય વિશેની જમાઈરાજ અને વડીલોની અપેક્ષા અસીમ હતી અને પિયર પક્ષ જેમ જેમ નમતું મૂકતો ગયો તેમ તેમ એનાં નવલાં રૂપો પ્રત્યક્ષ થતાં ગયાં. તમે કાગળમાં જમાઈના નામની આગળ 'શ્રી' કેમ ન લખ્યું ? માફી માગો. તમારા ફલાણા સગાને ત્યાં વિવાહપ્રસંગ હતો ત્યારે અમારા પર કંકોતરી કેમ નહીં મોકલેલી ! એ એમની ભૂલ ખરીને ? તો જાવ, એમને અહીં આવી રૂબરૂમાં માફી માગી જવાનું કહો. માફી તો મંગાતી, છતાં એ બહેનનો છૂટકારો થતો નહીં. પિયરિયાં થાકયાં અને કોઈપણ ઉપાયે દીકરીને આ દુઃખમાંથી છોડાવવા અધીર થઈ રહ્યાં. પણ દીકરી માને તો ને ? લાગ મળતાં વાત છેડી ત્યારે દીકરીએ માબાપને કહ્યું: "તમે સૌ અમસ્તાં મારી ચિન્તા કરો છો. મને કશું જ દુઃખ નથી. હું તદ્દન સુખી છું. મારું ઘર તો એજ. જીવીશ પણ ત્યાંજ ને મરીશ પણ ત્યાંજ." એનામાં શ્રદ્ધા હતી કે પોતાની મૂંગી તિતિક્ષા કોક દિ' તો ફળશે ને પોતાનું ભાગ્ય સુધરશે.

પણ એના નસીબમાં સુખ લખેલું નહોતું. વાત વધતી જ ચાલી પતિએ ઉપેક્ષા કરવા માંડી. આગળ અભ્યાસ કરવા ને પછી નોકરી કરવા એણે વડોદરા છોડયું ને પત્નીને ઓળખતો ન હોય તેમ વર્તવા માંડયો. એના બીજા લગ્નના સંભારની વાતો પણ વહેતી થઈ. છતાં આ બહેન ધીરજ ધારી રહી. પછી કોણ જાણે કયા પ્રસંગના આઘાતથી એની શ્રદ્ધા તૂટી તે એણે એક વહેલી સવારે, સાસુ-સસરા પરગામ હતાં તે પ્રસંગનો લાભ લઈ, કેરોસીન છાંટીને જાતની હોળી કરી દીધી. ખબર પહોંચતાં સસરા આવી લાગ્યા. પોતે અસ્વસ્થ હોવાથી શબનું અંતિમ સન્માન તો ન કર્યું, પણ સ્વસ્થ રહીને વાત દાબી દેવાના પ્રયત્નોમાં રોકાયા ખરા. અસ્વસ્થ હોવાથી એમણે કેવળ એક જ જ્ઞાતિજનને વિશ્વાસમાં લઈને એની ને હોસ્પીટલના મહેતરાની કને હોસ્પીટલે આપેલી મડદા—ગાડી ખેંચાવી, ને એ જ કારણે પોતે વહુના માબાપને કે ભાઈભાંડુને ખબર પણ ન કર્યા; પણ

વેદમાતા ગાયત્રીનો જપ ઘણા કરે છે. પરંતુ વિધિ જાણતા નથી
તે માટે વિધિ સહીત પુસ્તક ખરીદો

ગાયત્રી ઉપાસના

લેખક : ડાહ્યાભાઈ રા. મહેતા

જાડા કાગળ, સ્વચ્છ છાપ, દ્વિરંગી કવર ચિત્રો સાથે પાકું પુંઠું. કિંમત રૂ. બે ટ. ખ. પાંચ આના

૧. દીર્ઘાયુષ્ય, નિરોગી અને સુખી થવું હોય તો.
૨. ધનવાન, પુત્રવાન અને સદ્ભાગ્યવાન થવું હોય તો.
૩. કેવળ વનસ્પતિનો હોમ કરીને અનેક ભયંકર વ્યાધિઓથી મુક્ત થઈ સુખી થવું હોય તો.
૪. દરિદ્રતાનો નાશ કરવો હોય અને અઢળક લક્ષ્મી મેળવવી હોય તો.
૫. ગમે તેવું કષ્ટ નિવારણ કરવું હોય તો.
૬. આત્મદર્શન કરવું હોય અને મોક્ષ પ્રાપ્તિ કરવું હોય તો.

ઉપરનું પુસ્તક ખરીદી વાંચો—લખો: સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય; પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

ભણેલી લલનાઓ

વર્ષગાંઠ ને દિવસે
પતિ પાસે
ભેટ
માગે છે

પુસ્તકોની
ઘરેણાંની નહિ!

આ વરસગાંઠે તમે માંગો:

શ્રી જ્યોતિન્દ્ર દવે કૃત
હસાહસથી ભરપૂર

રંગતરંગના ભાગોનું ગુચ્છ

તમારી વરસગાંઠ એટલી ખુશખુશાલ જશે કે ન પૂછો વાત.

છ ભાગ—દરેકના ૧॥ રૂ.

બીજાં હાસ્ય પુસ્તકો : લંબોદર શર્મા કિં. સવા બે રૂ.
કથાહાસ્ય કિં. રૂ. ૩॥ : બકોર પટેલ કિં. રૂ. ૯

બાળપખવાડિક

તમારાં બાળકો માટે મંગાવો

ઘરમાં ખોટું તોફાન થતું અટકશે.
બકોર પટેલની રમુજી વાર્તા દર મહિને અપાય છે.

વાર્ષિક લવાજમ રૂપિયા ૬ વી. પી. થી ૬ા પરદેશ શિલીંગ ૧૬
થોડાક જ નવા ગ્રાહકો લેવાના છે.

ગાં ડી વ

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર :: સુરત

સ્વસ્થતાથી તેને તેજ દિવસે કશીક સલાહ લેવા અમદાવાદ આવ્યા ને રાતોરાત મેલમાં પાછા પણ ફરી ગયા!

આમ એ બ્હેનના જીવન અને મરણ બંનેને બગાડવાનું જે ઘોર કુકર્મ આ 'કેળવાયલા' કુટુંબે કર્યું તે પ્રત્યે રોષ અને ધિક્કાર તો ઉપર્યુક્ત સભાએ વ્યક્ત કર્યો જ, ને આ પ્રકારનાં કુટુંબો સાથે લગ્નસંબંધ બાંધતાં પહેલાં કન્યાવાળાં માબાપોને એમાંથી બોધપાઠ લેવાની ભલામણ પણ કરી; પરંતુ એ ઠરાવનો તાત્વિક ભાગ તો એ હતો કે ત્રાસ અને અત્યાચારના ગમે તેવા ભયંકર સંજોગોમાં પણ એને વશ થઈ જવું કે હારીને જીવનનો અંત આણવો એ યોગ્ય નથી, પણ સ્વાવલંબી જીવન ગાળવાનો નિશ્ચય કરીને અન્યાય અને જુલમ સામનો કરવો એ જ યોગ્ય ઉપાય છે. અમે એમાં સૂર પૂરાવીએ છીએ. પોતાની શ્રદ્ધા અને ભાવના અનુસાર પોતાના જીવનનો મનગમતો ઘાટ ઉપજાવવાની સૌને છૂટ છે, પરંતુ આત્મઘાત એ પરાજયનું-ભાવના અને શ્રદ્ધાના પણ પરાજયનું ચિહ્ન છે અને સુશિક્ષિત બહેનોએ આવા પ્રસંગોમાં દૃષ્ટાન્તરૂપ થઈ પડે તેવો માર્ગ કાઢવો જોઈએ ને આત્મઘાતનો આશ્રય હરગીજ ન લેવો જોઈએ.

[પ્રજાબંધુ]

શ્રીમતી

(એક સત્ય ઘટના)

ગુજરાતની ઊંચી ગણાતી એક જ્ઞાતિમાં શ્રીમતીનો જન્મ થયો હતો. પિતાની એ બહુ લાડકી હતી. શાળામાં અંગ્રેજી પાંચ ચોપડીઓ સુધી એ ભણી હતી. લગભગ નવ વર્ષની ઉંમર થઈ, ત્યારથી પોતાની જ્ઞાતિના એક ચંચળ છોકરા સાથે એને મૈત્રી થઈ. બન્ને મોટાં થતાં ગયાં, તેમ તેમની મૈત્રી ગાઢ થતી ગઈ શ્રીમતીનાં માતપિતાનો એની સાથે સંબંધ કરવાનો એમનો વિચાર હતો.

પરંતુ છોકરો જરા સ્વચ્છંદી થવા માંડ્યો અને જ્ઞાતિમાં એક બીજા સારા કુટુંબના ગણાતા છોકરા તરફથી શ્રીમતીનું માગું આવ્યું, એટલે તેના પિતાએ તેર વર્ષની ઉંમરે તેનું સગપણ એ છોકરા સાથે કરી દીધું શ્રીમતીએ પેલા પિનાકિન સાથે જ પરણવાનો મનથી નિશ્ચય કરેલો હતો. પણ એટલી નાની બાળાનું શું ચાલે? છોકરી મોટી થાય અને કદાચ સગાઈ કરેલી જગાએ પરણવાની ના પાડે, એ ભયથી શ્રીમતીના પિતાએ શારદા કાયદાની પરવા કર્યા વિના તેને સૂર્યકાન્ત સાથે પરણાવી દીધી બિચારી શ્રીમતી આંખમાં આંસુ સાથે પરણી ગઈ.

શ્રીમતીના પિતા ભૂપતરાય એકંદરે સજ્જન માણસ હતા, એટલે પિનાકિન સાથેના સંબંધ ચાલુ રાખ્યો અને એ કુટુંબ સાથે એ અગાઉની માફક હળેલો રહ્યો. શ્રીમતી સૂર્યકાન્ત સાથે પરણી તો ખરી પણ એનું હૃદય તો પિનાકિન સાથે જોડાયેલું હતું. શ્રીમતી સોળ વર્ષની થઈ, ત્યાં એના પિતાનું અવસાન થયું, ભૂપતરાયને પાછળથી જણાયું કે સૂર્યકાન્ત ઊંચા કુળનો કહેવાતો પણ ઓછી બુદ્ધિનો અને શ્રીમતી જેવી રૂપાળી અને ચંચળ છોકરી માટે બરાબર લાયક ન હતો પણ બીજો ઉપાય ન હતો.

પિતાના મરણ પછી છ માસ પછી શ્રીમતી સાસરે ગઈ. એના પતિ સૂર્યકાન્તમાં ખાસ કાંઈ દૂષણ ન હતું પણ એ માણસ મીંઢાવગરનો હતો બાપના ધાકને લીધે છેક રાંકડો બની ગયો હતો. શ્રીમતીએ હૃદય બીજાને અર્પેલું હોવા છતાં સંસાર વ્યવહાર એ સાસરામાં જ ચલાવવો પડ્યો ને એ વર્ષો દરમિયાન પિનાકિન અને શ્રીમતીનો મેળાપ તો અનેક વખત થતો. માતા, ભાઈઓ, અને સાસરાનાં માણસોથી પણ આ વાત છાની ન હતી

તમે 'સ્ત્રીબોધ'ના ગ્રાહક નથી? આજે જ ગ્રાહક બનો
વાર્ષિક લવાજમ દેશમાં રૂ. પાંચ. પરદેશ: શીલીંગ દશ (૬-૮-૦)
'સ્ત્રીબોધ' અમદાવાદ. અને હનુમાન વિજય આશ્રમ, પો. બો. નં. ૧૧૫૬ નૈરોબી

પિનાકિન અને સૂર્યકાન્તનો સંબંધ પણ એકંદરે મિત્રાચારીનો હતો દર્મિયાન શ્રીમતીને એક પુત્ર થયો.

પુત્રના જન્મ પછી સાસરાનાં માણસોને પિનાકિન અને શ્રીમતીના પરિચય પ્રત્યે અણગમો થતો ગયો અને ધીમે ધીમે અણગમાએ પ્રત્યક્ષ વિરોધનું સ્વરૂપ લીધું. દર્મિયાન શ્રીમતીના પ્રૌઢ ઉંમરના સમાગમે તેની પ્રત્યે અઘટિત વર્તન કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો, એમ શ્રીમતીને લાગવાથી, એણે તે બાબત સૂર્યકાન્તને ફરિયાદ કરી, સૂર્યકાન્તે એ વાત માની ન હોય, કે પિતાને કહી ન શકયો હોય, પણ એ ઉપર કાંઈ લક્ષ આપ્યું નહિ શ્રીમતીને સાસરામાં રહેવું હવે બહુ વસમું લાગ્યું. સૂર્યકાન્ત એના મનથી હવે છેક ઊતરી ગયો, પિનાકિન ઉઘાડી રીતે એનો બચાવ કરે કે રક્ષણ આપે એ બની શકે એવું ન હતુ એટલે શ્રીમતી માતાને ઘેર રહેવા ગઈ માતા એને પોતાને ઘેર લાંબો વખત રાખવા ખુશી ન હતી. બે ચાર માસમાં શ્રીમતીને ફરી સાસરે રહેવા જવું પડયું.

સૂર્યકાન્ત સ્વભાવે નરમ તો હતો પણ ઓછી સમજણ હોવાને કારણે ચડાઉ હતો, કેટલાક મિત્રોની શીખવણીથી શ્રીમતીને એણે વારેવારે ઠપકો દેવાનું શરૂ કર્યું, અને પછીથી તો હાથ પણ ઉગામવા માંડયો. માર સહન કરે એવો શ્રીમતીનો સ્વભાવજ ન હતો. એણે...ના સંચાલકને બધી વાત કરી અને એમની સંસ્થામાં રાખવાની માગણી કરી. માતા તથા ભાઇઓ આની વિરૂદ્ધ હતા, તેમ છતાં એ સંસ્થામાં સંગીત શીખવવાનો બંદોબસ્ત કરવામાં આવ્યો અને સંગીતના શિક્ષણ ઉપરાંત સંસ્થાના બીજા કાર્યક્રમમાં પણ શ્રીમતીએ ઉત્સાહથી ભાગ લેવા માંડયો રસ્તે આવતાં જતાં કોઈ વાર પિનાકિનનો મેળાપ થઇ જતો પાછળથી એ બન્ને સંકેતથી અનેક વખત મળતાં રસ્તાની એક બાજુએ એક વખત પિનાકિન અને શ્રીમતીને વાતો કરતાં સૂર્યકાન્તે જોયાં; એટલે રસ્તામાં જ એણે શ્રીમતીને મારવા માંડી, પિનાકિન એનું રક્ષણ ન કર્યું હોત તો તેને તે દિવસે મરણતોલ માર પડત.

એ દિવસથી શ્રીમતીએ પોતાના ભવિષ્યના જીવન વિષે નિશ્ચય કરી લીધો માતા અને ભાઇના વિરોધ છતાં એણે સંસ્થામાં જ જઇને રહેવાનું નક્કી કર્યું. ત્યાં સંગીતનું સીતાર અને દિલરૂબા વગાડવાનું, શિક્ષણ લેવામાં અને બીજી નાની બાળાઓને ભણવામાં મદદ કરવામાં એનો વખત ઠીક પસાર થતો હતો બાળક કશ્યપને તેના બાપને ઘેર કે મોસાળમાં કોઇ જાતનું દુઃખ ન હતું.

આમ ત્રણ ચાર વર્ષ ચાલ્યું. દરમિયાન સૂર્યકાન્ત-સંસ્થામાં જઇને પણ વખતોવખત ધાંધળ કરતો. પિનાકિને શ્રીમતી સાથે લગ્ન ન થઈ શકયુ તેથી પરણવાનો વિચાર માંડી વાળ્યો હતો,-સંસ્થામાંથી પિનાકિનને મળવાની શ્રીમતીને બહુ સગવડ મળતી નહિ, પણ દશ બાર દિવસે, એકાદ વખત રસ્તામાં એ મળી જતાં

સૂર્યકાન્તે શ્રીમતીને સમજાવવાના અને ગઇ ગુજરી ભૂલી જઇ, ફરી પાછી ઘેર બોલાવવાના બહુ પ્રયત્ન કરી જોયા. પરન્તુ શ્રીમતીના મનનો મેળ ત્યાં કદી મળ્યો જ ન હતો, અને પિનાકિન એની ખાતર કુંવારો રહ્યો હતો અને આશ્વાસન અને સાંત્વનનું એક માત્ર એ સ્થાન હતું, તેમજ સુર્યકાન્તે હાથ ઉપાડયાથી અને રસ્તા વચ્ચે તેની ફજેતી કરેલી હોવાથી, તેનું સ્વમાન ઘવાયું હતું એટલે કોઈ હિસાબે શ્રીમતી ફરી સાસરે જવા ખુશી ન હતી પિનાકિનની મારફત એ પોતાના પુત્ર કશ્યપને કેટલીકવાર મળી શકતી,

સંસ્થામાં શ્રીમતીએ પિનાકિનને ઘેર-એણે પોતાના માબાપથી અલગ ઘર લીધું-જઇ ખુલ્લી રીતે રહેવાનો પોતાનો વિચાર જણાવ્યો, પરંતુ આમાં તેને સંસ્થા તરફથી ટેકો મળ્યો નહિ. તેમ છતાં કેટલીક વખત એક બે દિવસ એ પિનાકિનને ઘેર રહી આવતી એમ સંસ્થાના સંચાલકોને ખબર પડી સંચાલકો એમ માનતા કે પોતાની માતાને ઘેર એ રહેવા ગઇ છે. આ પ્રમાણે અનિયમિતતા અને સમાજ વિરૂદ્ધનો વ્યવહાર સંસ્થા તો ચલાવી શકે નહિ, એટલે શ્રીમતી ને કાંતો સંસ્થાના નિયમ પૂરી રીતે પાળવાની, અગર તો સંસ્થા છોડી જવાની, સખ્ત તાકીદ

આપવામાં આવી, શ્રીમતી વાજીન્ત્ર, સારી રીતે વગાડતી, એને એવી આશા હતી કે સંગીતનું ટયુશન આપીને એ પોતાનું ગુંજરાત ચલાવી શકશે.

સૂર્યકાન્તે પોતાના બધા પ્રયત્નો નિષ્ફળ જવાથી બીજીવાર લગ્ન કર્યું. એની જ્ઞાતિમાંથી તો એને કોઈ કન્યા ન મળી પણ બીજી બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિની મોટી ઉમરની વિધવા સાથે એણે લગ્ન કર્યું. શ્રીમતીને એમ લાગ્યું કે સમાજનો આ મોટો અન્યાય છે, શ્રીમતીએ ઘર ન માંડયું અને એનું પરિણીત જીવન નિષ્ફળ ગયું તેથી સૂર્યકાન્ત ફરી પરિણીત જીવન સુખથી વ્યતીત કરી શકયો. પરંતુ પોતાની મરજી ઉપરાંત શ્રીમતીને પરણવું પડયું હતું; તેની સાથે એના મનનો મેળ કદી મળ્યો ન હતો; જે યુવક પ્રત્યે એનું હૃદય ઢળ્યું હતું—છેક નાનપણથી જેની સાથે જીવન વીતાવવાનો એણે નિશ્ચય કર્યો હતો તે હજી એની જ ખાતર અપરિણીત રહ્યો હતો; પરિણીત પતિ એને ભારરૂપ કરતો અને રસ્તા વચ્ચે પણ એની ફજેતી કરવાની હદ સુધી હલકાઈ બનાવી હતી, તે ફરી પરણ્યો હોવા છતાં, શ્રીમતીને પોતાને એનાથી છૂટા થવાનો કોઈ માર્ગ ન હતો એ સમાજનો હડહડતો અન્યાય હતો, એમ શ્રીમતીને લાગ્યું, છૂટા થવા માટે એણે બહુ પ્રયત્નો કર્યા વડોદરાના કાયદાનો લાભ કોઈ રીતે લેવાય તો લેવાનો પણ પ્રયત્ન કરી જોયો, પણ કોઈ રીતે એને સફળતા મળી નહિ. મા તથા ભાઈઓએ એના જીવન પ્રત્યે હવે ઉપેક્ષાવૃત્તિ ધારણ કરી હતી પિનાકિન સાથે, હયાત પતિની સ્થિતિમાં, એ લગ્ન કરી શકે એમ હતું નહિ—લગ્ન કરે અને સૂર્યકાન્ત ફરિયાદ કરે તો એ બન્નેને જેલમાં જવું પડે

—ની સંસ્થાના સંચાલકોની સલાહ વિરૂદ્ધ, બીજાં જે એને સલાહ, સૂચના કે દોરવણી આપી શકે એ બધાં એના કહ્યા છતાં શ્રીમતીએ, કોઈની પરવા કર્યા સિવાય, હવે ઉઘાડી રીતે પિનાકિનને ઘેર જ રહેવા માંડયું. ઘણી લાંબી મુદત સુધી હૃદયની લાગણી અને સમાજના સ્થાપિત નિયમોનું પાલન એ બે વચ્ચે ધુમુસ યુદ્ધ ચાલ્યા પછી હૃદયની લાગણીએ છેવટે જીત મેળવી—શ્રીમતીએ બંડખોર વૃત્તિ ધારણ કરીને પિનાકિન સાથે સંસાર માંડયો, માતા ભાઈ અને સગાંસંબંધીઓનાં તો એને લગભગ તજી જ દીધા, પિનાકિનનાં માતપિતાએ પિનાકિન સાથેનો વ્યવહાર તોડી નાંખ્યો. ન્યાતજાતનાં સૌએ એ બન્નેનો તિરસ્કાર કર્યો સંસ્થાના સંચાલકોને પણ શ્રીમતીનું આ પગલું પસંદ પડયું નહિ; છતાં શ્રીમતીનાં કેટલાક મિત્રો અને સંસ્થાની કેટલીક બંડખોર મનોવૃત્તિવાળાઓને શ્રીમતીના આ પગલાથી અંતરમાં એક જાતનો સંતોષ થયો. જે કાર્ય કરવાની પોતાની અંતરની ઇચ્છા હોય, પણ હિમ્મત ન ચાલતી હોય, તે બીજું કોઈ કરે, ત્યારે હર્ષ ઉત્પન્ન થાય છે અને કોઈક તેને અંતથી આવકારે છે.

શ્રીમતીનો પોતાના બાળક પુત્ર કશ્યપ પ્રત્યેનો પ્રેમ એવો ને એવો અખંડ ચાલુ રહ્યો. હવે એ લગભગ આઠેક વર્ષનો થયો હતો નિશાળે જતે આવતે કે બીજે કાંઈ ફરવા જતે એ વખતો વખત, કુટુંબનાં બધાંથી છાનોમાનો શ્રીમતીને મળતો.

સૂર્યકાન્તે શ્રીમતીના આ પગલાનો જરા પણ વિરોધ કર્યો નહિ, એથી સહુને બહુ નવાઈ લાગી, કુટુંબી જનો કે મિત્રોએ બાબત એને પૂછતા; ત્યારે એ એટલો જ જવાબ દેતો "હું ફરીથી પરણ્યોને?"

પિનાકિન અને શ્રીમતીનો નવો સંસાર લગભગ એક વર્ષ બહુ સારી રીતે ચાલ્યો પરન્તુ એ સ્થિતિ લાંબો વખત ટકવાનું સર્જિત ન હતું.

લગભગ દોઢ વર્ષથી શ્રીમતીને વખતોવખત થોડા થોડા તાવ આવી જતો અને કવચિત ઉધરસ પણ થતી. અત્યાર સુધી તો સંસ્થામાં રહીને સંગીત ગાવા વગાડવામાં અને શીખવવામાં એનો બધો વખત જતો. અગાઉ સાસરામાં એને માથે ઘર ચલાવવાનો કે કુટુંબનો કશો બોજો પડયો ન હતો, હવે તાવથી નબળી પડેલી તબીયત એને માથે ઘર ચલાવવાનો બોજો પડયો, પિનાકિનની કમાણી ઝાઝી ન હતી, તે ઉપરાંત એમના મિત્રોને ઘરે બોલાવી મ્હેમાનગીરી કરવામાં અને ખાવાપીવામાં પોતાની સ્થિતિ કરતાં વધારે ખર્ચ કરતો, પૈસાની હંમેશાં તાણ રહેતી.

આમંત્રણ

આવોને વહેલી વહેલી સાહેલડી
    આવોને વહેલી વહેલી !
આવોને ઓ અલબેડી સાહેલડી
    આવોને વહેલી વહેલી !

ખીલી છે આજ કેવી રજની રૂપેરી !
    તારકાની ભાત એમાં ભલી,
        સાહેલડી ! આવોને વહેલી વહેલી.

વાયે છે અનિલ કેવો રૂપાળો ?
    પુષ્પ સુવાસ ખૂબ ભાળી,
        સાહેલડી ! આવોને વહેલી વહેલી.

વાજે છે ચરણમાં નૂપુર મધુરાં–
    કંગન ખણખણે ખાલી,
        સાહેલડી ! આવોને વહેલી વહેલી.

ચંદ્ર જુવોને કેવો ખીલ્યો છે !–
    આપેં છે એ રાસ લ્હાણી,
        સાહેલડી ! આવોને વહેલી વહેલી.

આકાશે ઘુમે છે ચંદા ચકોરી,
    આપણે રહ્યા એ નિહાળી,
        સાહેલડી ! આવોને વહેલી વહેલી.

ધીરજલાલ બી. ગજ્જર.

કજોડાના કષ્ટથી પીડાતી દુ:ખી બાળાના ઉદ્‌ગારો

(શિખરિણી)

અહો ! શાને આવાં ! જન સહુ કજોડાં કરી લીએ,
હજારો હિન્દુઓ સુભગ તનયાને દુ:ખ દીએ;
અનીતિમાં બોળો અધિક કીર્તિ ઉજ્વળ ધરે,
તમારા રે ! કૂડા તદપિ નહિ ધારા કદિ મરે.

કરો છો રે ! લગ્નો, સરસ કુળ જોઈ શિશુ વયે,
પરિણામો તેનાં અરર ! નજરે આ સહુ જુએ;
અનીતિમાં હું તો અધિક અધર્માથી થઈ ખરે !
અહો ! બાળા બહાલી ! ગરીબ સહુ આ દુ:ખથી મરે

કજોડાં રે કેવાં ! જન કથળશે કામજ જુઓ,
મળે કેવી જોડી ! "હદ થઈ હવે હા !" કહી રડો,
બચાવો બિચારી સરસ સુખ પામે પતિતણું,
નહિ સારું જોડું અરર ! સુખ ત્યાં હું કયમ ગણું !

ગુણે, હાસે, કર્મે, ધન, તપ કુળો જે અહીં રહ્યા,
વગે તેવા જ્ને જ્ને અધિક અધિકું વિહ્વત જહાં:
સ્વભાવેથી સારો રૂપ મતિ રૂડી પેખીય કરે,
બચે તો તો બાળા ડૂબતી દરિયા આ થકી તરે.

પ્રહલાદ શુક્લ.

ત્યારે તું અડધી રાતે મારે ઘેર આવી શકે છે, તારે માટે મારુ ઘર સદાને માટે ઉઘાડુ છે, સુર્યકાન્તની આટલી બધી ઉદારતાની શ્રીમતી ઉપર બહુ અસર થઈ. ભૂતકાળનું પોતાનું જીવન નવા સંસારમાં સુખના સ્વપ્ના અને અત્યારની સ્થિતિ વિષે તેને અનેક વિચારો આવ્યા, એ ગમથી શ્રીમતીની સ્થિતિ વધારે ગંભીર થતી ગઈ.

પિનાકિન હવે તો શ્રીમતીના ચાલુ મંદવાડથી કંટાળો પણ બતાવવા લાગ્યો, જે બાળા માટે એણે ન્યાત, જાત, સગાં સંબંધ છોડયો, જેને માટે એ જિંદગીભર કુંવારો રહ્યો, તેની સાથે છ સાત માસ સંસાર ભોગવ્યા પછી એ તે મંદવાડની પથારીએ પડી, અને હવે તો એને જીંદગીભર માંદી બોજ વેઠવાની, એ વિચારે છેક નિરાશ થઈ ગયો. પૈમેટકે એ હેરાન થઈ ગયો હતો. નોકરીમાં નિયમસર અને વખતસર ન જવાતું હોવાથી ત્યાં પણ ઉપરીના ઠપકો વારંવાર ખાવો પડતો હતો. સુર્યકાન્ત મળવા આવી ગયો હતો અને પચાસ રૂપીઆ શ્રીમતીની પથારીમાં મૂકી ગયો હતો એની પણ એને ખબર પડી હતી શ્રીમતીએ પોતેજ એને બધી હકીકત વિગતવાર કહી હતી. આ ઉપરથી એને જરા ઇર્ષા પણ ઉત્પન્ન થઇ હતી.

શ્રીમતીનો મંદવાડ વધતો ગયો ડૉકટરોએ એની આશા છોડી દીધી. તેની માતાને પિનાકિને ખબર આપી. માતા પિનાકિન ને ઘેર આવી. શ્રીમતીએ પોતાને ઘેર લઇ જવાની માંગણી માતા પાસે કરી. માતાએ એવી શરત મૂકી કે પિનાકિન ત્યાં રહે નહિં પણ જોવા પણ ન આવે તો હું તને મારે ઘેર લઇ જાઉ. મરણ પથારીએ પડેલી—આખરની મહેમાન—દીકરીની છેલ્લી આશા પૂરી કરવાને વખતે આ બાઇને ન્યાતજાત અને સગા સબંધીઓમાં પોતાની પ્રતિષ્ટા અને આબરૂ જવાનો ભય નડયો ! શ્રીમતીએ આઘાતનો તિરસ્કારથી અસ્વીકાર કર્યો "તમારા કરતાં તો સુર્યકાન્ત કેટલો બધો ઉદાર ? એનું ઘર મેં ભાંગ્યું, એનું જીવન મારે લીધે રદ થયું છતાં એના બારણાં મારે માટે ઉઘાડાં છે. અને તમે–મારી જનેતા મને આખરના મંદવાડ વખતે ઘેર લઇ જવાની પણ ના પાડો છો ! કુટુંબ, ઘરબાર, ન્યાત જાત, સમાજબધું તજીને જેને આશરે હું આવી છું તેનાજ છાપરા નીચે હું મરીશ. આમ શ્રીમતીએ મોઢું ફેરવી દીધું.

રાત્રે શ્રીમતીએ પ્રાણ મૂકયો.

એના તકીયા નીચેથી બે ચીઠ્ઠીઓ મળી આવી એક સુર્યકાન્ત ઉપર હતી "મને માફ કરશો ! પણ માગી શી રીતે માગું ? તમારી ઉદારતા દેવી છે." બીજી ચીઠ્ઠી પોતાના બાળક કશ્યપ ઉપર હતી, મરતી વખતે તારું મોઢું જોવાની મારી ઇચ્છા અધૂરી રહી ગઈ ! પાકીટમાં એક સોનાની ગેર છે એ તારી જનોઇ વખતે તારી વ્હાલી મા તરફથી છેલ્લી ભેટ

ગ. મો. શુ

વિધવાઓને વિનંતિ

લખનાર—"જયા"

સમયે સમસ્ત દેશ સ્વદેશની ખાતર ખપી જવાનો નિર્ધાર કરી રહ્યો હોય, એવે પ્રસંગે આપણી વિધવા બ્હેનો શું કરી શકે એ એક વિચારવા યોગ્ય પ્રશ્ન છે. મ્હારી માન્યતા પ્રમાણે તો આજની પવિત્ર લડતમાં સધવા બ્હેનો કરતાં વિધવા બ્હેનો અત્યુત્તમ ફાળો આપી શકે. સંસારથી વિમૂખ થયેલી બ્હેનો અને તે બ્હેનો કે જેમને ફરીથી સંસારમાં પ્રવેશ કરવાની અર્થાત પૂનર્લગ્ન કરવાની ઇચ્છા ન હોય તે બ્હેનો તો આજના આઝાદીનાં યુદ્ધમાં, સર્વને પાછળ રાખી મોખરે આવી શકે. વિધવા બ્હેનો માટે આજનો મૂક્તિ યજ્ઞ એ અમૂલ્ય અવસર છે. તન મન અને ધનથી સેવા અર્પવાની સુવર્ણ તક તે આનુંજ નામ સેવામાં શ્રદ્ધા રાખી સયમ પાળનાર બ્હેનો માટે આથી વધારે સારો પ્રસગ ભાગ્યેજ આવશે. સધવાઓ તો અમૂક પ્રકારની સેવાઓ જ અર્પણ કરી શકે કારણકે વધુ ભાગે તેઓ અનેક જ જાળોમાં અટવાએલી જ હોય. જ્યારે વિધવાઓ વિશેષ આવી ભાંજગડોથી વેગળી જ હોય એ સંભવિત છે. સંસારની અનેક આંટીઘુંટીઓથી લગભગ અલિપ્ત રહેતી વિધવા બ્હેનોને પૂજાપાઠ કે માળા સિવાય સધવાઓ જેટલી પ્રવૃત્તિઓ ભાગ્યે જ હોય. અને તેટલા માટે જ સંપૂર્ણ વિચાર કરીને હું એવા નીર્ણય ઉપર આવી શકયો છું. કે સધવા બ્હેનો કરતાં વિધવા બ્હેનો દેશનાં મૂક્તિયજ્ઞમાં વિશેષ ફાળો આપી શકે. ધર્મને નામે ધનાઢ્ય મહારાજોને મિષ્ટાન પીરસવામાં આત્મા કે દેહનો ઉદ્ધાર થાય, એ આકાશ કુસુમવત છે. ભારતની ભાગ્યહીણ પ્રજાને જ્યાં માત્ર પોણા બે આનામાંજ ચોવીસ કલાક ચલાવી લેવાની ફરજ પડતી હોય, ત્યાં તન અને ધનથી સુખી એવા મહારાજોને પ્રસન્ન કરવામાં પૈસા કે વખતનો ભોગ આપવો એ પરમાત્માને ભાગ્યેજ ગમે. સંખ્યાબંધ ટળવળતા અને ભૂખે મરતા ભારત સંતાનોમાંથી માત્ર એકાદને જ ઉગારી લેવાનાં વ્રત લેવાય. તો એ એમાં જીવનની સાર્થકતા થએલી જોવામાં આવે. દેશની ગરીબાઇ વધવાનાં કારણો તો સ્પષ્ટ છે. ગરીબાઇએ આજની ગુલામીને આભારી છે. અવું જો આપણે અને ખાસ કરીને-વિધવા બ્હેનો સ્વીકારતી હોય તો પછી તેમનું કર્તવ્ય ઉઘાડું જ છે. આજની પવિત્ર લડતમાં સર્વસ્વનું બલિદાન આપી આત્મા અને દેહની મૂક્તિ સાધી લેવાનાં પ્રયત્નો કરવા એમાંજ વિધવા બ્હેનોનાં જીવનની સાર્થકતા છે. એમાં જ એ બ્હેનોનું ગૌરવ છે. અમર પદને પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા ધરાવતી પ્રત્યેક વિધવા બ્હેનોએ તો દેશની સેવામાં આરબ રમણીઓનાં પેઠે શહીદ થઇ જવાની પ્રતિજ્ઞા સદ્ જપતાવી દેવું જોઇએ. છેલ્લા મહાન વિગ્રહ પ્રસગે મરણ પથારીએ પડેલા તૂર્કીને અનેક તૂર્ક વીરાંગનાઓ લશ્કરમાં જોડાઇ હતી. ન્હાની ન્હાની કુમારીકાઓ કે જેઓને લશ્કરમાં ભરતી થવાનાં કોડ જનમ્યા હોવા છતાં રાષ્ટ્રવિધાતા કમાલે અટકાવી હતી, એવી અસંખ્ય કુમારીકાઓએ વેશ પલટો કરી પૂરુષનાં વેશમાં ફરીથી હાજર થઇ લશ્કરમાં જોડાવાની પોતાની ઇચ્છા જાહેર કરી હતી અને જોડાઇ હતી એ ગોરાની આઝાદી ટકાવી રાખવામાં અને સ્મીર્નાનાં ની મહાન ફતેહમાં ટરકીના તારણહાર કમાલ પશાને ચરણે પોતાની સેવા અર્પણ કરનાર અનેક કુમારિકાઓએ પોતાનાં અદ્ભૂત પરાક્રમો વડે કેપ્ટન લેફ્ટન્ટ અને કર્નલની શરવીરોને શોભે એવો પદ્દિઓ મેળવી હતી. આપ ભોગ અને શૌર્યમાં સર્વને ટપીજાય એવી એ વીર તૂર્ક બાળાઓએ અસંખ્ય ભોગો સ્વદેશને ચરણે ધરી તૂર્કીની લાજ ટકાવી રાખી. એવીજ રીતે અરબી માતાઓએ પણ પોતાના વ્હાલા કુમારોને ખપીજવાની ભલામણ સાથે યુદ્ધક્ષેત્રમાં મોખરે ધકેલ્યા હતા. સીસીલીની ચઢાઇ પ્રસંગે ઇટાલીનાં આત્મા ગેરીબાલ્ડીને સાંની એક આદર્શ વિધવા માતા કેરોલીના એ પોતાનાં ત્રણ બાળકો એકી સાથે અર્પણ કર્યાં હતાં.

અને સાધેમ આશીર્વાદ આપતાં એ આદર્શ વિધવા પોકારી હતી કે "મ્હારા મત પુત્રની પેઠે આ ત્રણે પુત્રો પણ દેશનાં મૂક્તિયજ્ઞમાં ખપી જાઓ." અને વધારામાં પોતાની પાસે હતું તેટલું સઘળું ધન એક કોથળીમાં ભરી ગેરીબોલ્ડીનાં હાથમાં ભરી દીધું. અત્યારે આપણું યુદ્ધ તો હિંસાનું નથી. તો ભારતની વિધવાઓ આજનાં મુક્તિ યજ્ઞમાં પોતાનાં પ્યારા કુમારોની ભેટ ખુશીથી ધરી શકે. વળી પોતાનું વધારાનું ધન તો સ્વદેશને ચરણે ધરીજ શકે. જે બહેનોને સંતાન જેવું ન હોય તેવી બ્હેનો તો સર્વસ્વનું બલિદાન પણ સ્હેજે આપી શકે. સ્વસ્થ સ્વામી પછી સર્વસ્વ હણાઇ ગયાનું જે બ્હેનો સ્વીકારતી હોય તે બ્હેનોને ધન અને મિલ્કતોનાં મોહ શા? અને તે પણ આજના પ્રસંગે કે જ્યારે દેશ આઝાદી કે મૃત્યુ એ બે જ પ્રશ્ન વચ્ચે શક્તિઓને સંગઠિત કરી સતત પરીશ્રમ સેવતું હોય, એવા અગત્યના પ્રસંગે—એ ધનનાં ઢગલાઓને સંગ્રહી રાખવાનો અર્થ શો? બે-ત્રણ નહી પણ સાત સાત સંતાનોના માતા પોતાની એ વ્હાલી ઓલાદને ઈશ્વરનાં આધારે વિખૂટી પાડી આઝાદીની ખાતર હર્ષ ઘેલા બની જેલ જવા વ્યાકૂળ થતા હોય, સર્વ સાધન સપન્ન લોકો પોતાની મિલ્કતો નો મોહ ત્યજી, ધન અને ધંધાની લેશ માત્ર પણ દરકાર કર્યાં વિના આવે તેટલી સર્વ આપત્તિઓ સહન કરવા, અને સ્વદેશની ખાતર સર્વ મુશ્કેલીઓ સ્વેચ્છાએ સહીલેવા તત્પર થતા હોય એવા અણીને પ્રસંગે વિધવા બ્હેનોથી મૌન ધારણ કરી જ કેમ શકાય? જાત્રા કે હજમાં ઉદારતાપૂર્વક દાન કરવાથી મૂક્તિની આશા રાખવી એ અત્યારનાં સંજોગોમાં સંભવિત શી રીતે શકે?

ગુલામોને સ્વર્ગમાં એ સ્થાન નથી મળતું એ વ્યક્તિગત સર્વ કોઈએ સમજી લેવાની જરૂર છે. સર્વત્ર આઝાદીનાંજ મૂલ્ય મૂલવાય છે. ગુલામીની કિંમત જ નથી. સ્વર્ગમાં પણ આઝાદ આત્માઓ જ પ્રવેશી શકે. ભારતની ધનવાન હોય તેટલી સર્વ હિન્દુ-મુસ્લિમ વિધવાઓને મ્હારી એક જ નમ્ર વિનંતિ છે. અને એ કે તેમણે આજની સુવર્ણતક નહી ગુમાવતાં પોતાનાં પાસે જે હોય તે સઘળું સ્વદેશને ચરણે ધરી આત્મા અને દેહને દીપાવે. મોક્ષની પ્રાપ્તિ ચ્હાનારી બ્હેનોએ તો આજે જ તત્પર થવું ઘટે. અસ્તુ

ક્રાઉન બ્રાંડ

એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો.

તાજ છાપનાં એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો સ્વાસ્થ્ય, સગવડતાં, કરકસર, અને સ્વચ્છતા માટે અનુપમ મનાયાં છે. વૈજ્ઞાનિક પૃથક્કરણનો અભિપ્રાય : ઘરગથ્થુ ઉપયોગ અને રાંધવાના કામ માટે શુદ્ધ એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો શ્રેયકર છે, અને તેમાં પકાવેલા પદાર્થોના વિટામીન વધુમાં વધુ જળવાઈ રહે છે.

હોરૂં વજન, કલાઈની ટટાફુટ નહિ, ઝડપી રસોઈ, એ બધા એલ્યુમીનીયમનાં વાસણોના વપરાશથી મળતા વિશિષ્ટ ફાયદા છે.

બીજા કરતાં એલ્યુમીનીયમના ભંગારનું દામ વધુ સારૂં મળે છે.

ચેતવણી : અપભ્રંશ બનેલા સસ્તા એલ્યુમીનીયમથી સાવધ રહેજો. વાસણો તરીકે તેની વપરાશ હાનિકારક મનાઇ છે.

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

સુવિખ્યાત ક્રાઉન માર્કાના એલ્યુમીનીયમ તથા પિત્તળના વાસણો બનાવનાર.

કલકત્તા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રિ, દિલ્હી, રંગુન, એડન.

મેના

(લેખક: બટુકભાઈ દેશાઈ)

[૧]

સન્ધ્યાનો સમય હતો. આકાશમાં રંગ બે રંગી વાદળીઓ વિખરાઈ ને પડી હતી.

એક સરિતાને કિનારે, રેતીમાં એક યુવાન બેઠો હતો. ત્હેનું ભવ્ય લલાટ, તેજ ભર્યાં નયનો, લાણું ધાટીલું નાક, ને બિડાયેલા ન્હાના ગુલાબી ઓષ્ઠ: એ બધાં ત્હેનું પ્રભાવશાળી વ્યક્તિત્વ સૂચવી રહ્યાં હતાં.

સરિતાના રમ્ય પ્રદેશમાં આવી પ્રકૃતિની ગોદમાંથી રસ શોધી ત્હેનું પાન કરવું એ ત્હેનો નિત્યનો કાર્યક્રમ હતો. ત્હેને લોકો કવિ કહેતા

નજીક માછીમારોનું એક ફળીયું હતું. ત્યાં માછીમારોના બાલકો રમતાં હતાં. સરિતામાં એક મછવો તરતો હતો ત્હેમાં એક બાલા બેઠી હતી. ત્હેનું વય દશ બારનું હશે.

પેલા યુવાને એ બાલાને નિહાળી, ત્હેનાં નિર્દોષ નયનો, ગૌર વદન, ને સુરખી ભરી મનોગમ દેહ તરફ ક્ષણેક જોઈ રહ્યો બાલાએ કુતુહલથી એના તરફ દ્રષ્ટિ ફેંકી, બન્નેના નયનો પલવાર એકમેકને નિહાળી રહ્યાં હોડી દૂર ચાલી ગઈ પણ તે બાળાની મધુરી મુર્તિ પેલા યુવકના હ્રદયમાં સદાયને માટે પ્રગટી રહી.

આમ કેટલાક દિવસ સુધી ચાલ્યું. ઉભય એક બીજાને જોતાં તે પોત પોતાને ગૃહે ચાલ્યા જતાં બાળાનું નામ મેના હતું.

[૨]

" માવજી !"

" શું ? "

" એક કામ ન કરે ?"

" જરૂર, કવિ ! ફરમાવો. "

" આ મેના ત્હારી પુત્રી–ખરું ને ?"

" હા."

" એને ભણાવી હોય તો ?"

" સારું, પણ પૈસા–"

" ત્યારે તો આજે જ મોકલું."

" ક્યાં ? "

" ત્હમે કહો ત્યાં. "

" મ્હારે ત્યાં મોકલજે."

" જરૂર." કહી માવજીએ ઝુંપડીના બ્હાર જઈ બૂમ પાડી: " મેના ! "

મેના દોડતી આવીને ગામડી ભાષામાં પુછ્યું: શું કો છો બાપા ?

" ત્હારે ભણવું છે ?" કવિએ પુછ્યું.

મેનાએ પ્રત્યુત્તર ન આપ્યો: પણ ત્હેને મુખે સ્મિત ફરક્યું, ને તે સ્મિતમાંજ ત્હેની અનુમતિ પણ હતી.

આમ કવિએ મેનાને શિક્ષણ આપવું શરૂ કર્યું. ત્રણ ચાર વર્ષ વહી ગયા, બાલિકા મેના હવે લખતાં વાંચતા શીખી ગઈ હતી. ત્હેનું અંગ પણ વિકસ્યું હતું. પહેરવેશમાંય આસમાન જમીનનો તફાવત પડી પડી ગયો.

સારુંય ગામ જાણતું હતું કે મેના માછીમારની પુત્રી છે. પણ કવિને એ વિષે શંકા હતી. અને ત્હેની એ શંકા મેનાનો ગાઢ પરિચય થતાં વૃદ્ધિ પામી. તેણે ઘણીયવાર મેનાને એ વિષે પુછ્યું હતું, પણ કશોય ઉત્તર મળ્યો ન્હોતો. મેનાએ ત્હેના પિતાને આજ એકવાર ફરીથી એજ પ્રશ્ન પુછ્યો: બાપા ! કવિ કહે છે કે તું માછીમારની પુત્રી ન હોય. એ શું સાચી વાત છે ?"

" તું શું ધારે છે ? " માછીમારે પુછ્યું.

મ્હને તો ધારવાનું જ શું હોય, પણ કવિ કહે છે કે " ત્હારા સંસ્કાર, ત્હારી વાણી, ત્હારું લાવણ્ય ત્હારા વિચાર એ બધું જોતાં તું માછીમારની પુત્રી ન હોય.'

" કવિ ખરું કહે છે. "

" હેં ! " કહેતાં ત્હેના મુખ પર વિષાદની છાયા ફરી વળી. તેણે કહ્યું: " ત્યારે શું હું અનાથ ! મા વિનાની ! બાપ વિનાની ! " કહેતાં ત્હેનાં નયનોમાં અશ્રુ આવ્યાં.

[૩]

કવિને મેના સરિતાકિનારે ફરતાં હતાં. મંદમંદ

ચિતાનિસ વાતો હતો. વાતાવરણ આહ્લાદક હતું. સરિતાનું નીર ઓસરતું જતું હતું.

"મેના!" કવિએ પુછ્યું: "મેં કહ્યું તું તે પ્રમાણે કર્યું?"

"મહામહેનતે આજે જ હું પૂર્ણ કરી શકી."

"મ્હારું કહ્યું સાચું પડયુંને!"

"પણ મ્હારા દુઃખનો પાર નથી રહ્યો" કહેતાં મેનાનું મુખ ઉતરી ગયું.

"કેમ? શાથી?"

"હું નિરાધાર છું, અનાથ છું." તેણે ગળગળે સાદે કહ્યું:

"કવિ! આજ સુધી હું માછીમારનેજ પિતા માનતી પણ આજે તેણે જ કહ્યું કે 'તું મ્હારી પુત્રી નથી હું તો ત્હારો ધર્મનો પિતા"

'પણ તેમાં આમ લેવાઇ શેની જાય છે?"

"મ્હને દુઃખ થાય છે. હું અનાથ!"

"પ્રભુ છે ને?"

"એ તો છે રતો!"

"બસ-ત્યારે..."

"એ તો મનને જ્યાં ત્યાંથી વાળવાનો માર્ગ છે!"

"એમ જ દુઃખ ઓછાં થાય ને"

"કવિ! મ્હને તેણે કહ્યું કે-" "મેનાએ કહ્યું!-"તું ન્હાની હતી-૭ સાત વર્ષની. ત્યારે તું સરિતામાં મછવો તરાવતી હતી. તું એક હોડીમાં બેઠી હતી. હોડી ચલાવનાર કોઈ ન્હોતું. મેં એ જોયું. હું મછવો ત્હારી હોડી નજીક લાવ્યો, તું ભયભિત થઈ ને સરિતામાં પડી ગઈ. મેંયે જળમાં ઝંપલાવ્યું, ને ત્હને જીવતી બ્હાર કાઢી. ત્યારથી હું ત્હારો પાલક પિતા ને તું મ્હારી પુત્રી."

કવિના મુખ પર સ્મિત પ્રગટયું, ત્હેના અંતરમાં એક પ્રકારનો આનંદ છવાઈ રહ્યો હતો, તેણે કહ્યું: "મેના! મ્હારી માન્યતા ખરી નીવડીને!"

"ના કહેવાય?" કહેતાં મેનાય સ્હેજ હસી.

[૪]

કૃષ્ણપક્ષની રાત્રી હતી.

નગરશેઠ ચંદનદાસ પોતાના ગગનચુંબી મહાલયમાં બેઠા, બેઠા હુક્કો ગગડાવ્યાં કરતા હતા, મુખમાંથી ધુમાડાંના ગોટે ગોટા ઉડતા હતા. નજીક એક ટ્રીપાઇ પર એક શીશો ને એક કાચનું સુન્દર ન્હાનો ગ્લાસ પડેલાં હતાં.

થોડીવાર થઈ. નીચેથી સિપો ચંદનદાસ પાસે આવ્યો ને બોલ્યો: "શેઠ! તો માવજી આવ્યા છે."

"આને દે." શેઠના બનાવટી દાંતના ચોકઠાથી સુશોભિત મુખમાંથી સ્પષ્ટ શબ્દો નિસ્પૃહિપણે નીકળી ગયા. સિપો ગયો. શેઠ ઉઠ્યા ને તીજોરી ખોલી અંદરથી રૂપિયાની નોટો કાઢી ખીસામાં મૂકી. થોડી વારે દાદર પર પગલાં સંભળાયા. શેઠ ગાદી પર ઉભા પગ વાળી બેઠા. માવજીએ પ્રવેશ કરી શેઠને નમસ્કાર કર્યાં.

શેઠ ઊઠયા અને દ્વાર અંદરથી બંધ કર્યા. માવજી આનું કારણ પ્રથમ સમજી શકયો નહિ.

"માવજી!" શેઠના મુખમાંથી સત્તાસૂચક વાકય નીકળ્યું: "જો! એક કામ કરવાનું છે.

"શું!"

"એ પછી પણ લે આ." કહી શેઠે એક હજારની નોટ માવજીની સ્હામે ધરી. માવજી આનું રહસ્ય સ્હમજી શકયો નહિ. તેણે કહ્યું: "શેઠ! એને હું શું કરું!"

"આ લે ને મેના મ્હને આપ." શેઠે રહસ્ય ઉકેલ્યું. માવજી ચમકયો. શેઠની વાસનાનું વિષ તેણે પારખ્યું: "શેઠ! એ પાપ કહેવાય"

"ગાંડા! એ ત્હને કોણે કહ્યું? લે આ બીજા" કહી શેઠે હજારમાં બીજા બે હજાર ઉમેર્યા ને માવજી સ્હામે ધર્યા. શેઠના મુખ પર કઠોર હાસ્ય છવાયું. માવજીએ ત્હેમાં ભયંકર ક્રુરતાનાં દર્શન કર્યાં તે બબડયો: "મ્હારી કુમળી કેળ જેવી મેનાને આ વૃદ્ધની વાસનાની શિલા નીચે કચરાવા દઉં?" પણ એક તરફ ત્રણ હજાર રૂપિયા હતા. મન તે તરફ દોડવા મથતું હતું.

"ચલ, લે સાત હજાર!" શેઠ હસ્યા ને સાત હજારની નોટ માવજીના હાથમાં મુકયાં, ગંધાતા

" મંગળ રાત. "

સખિ ! આવી મંગળ રાત અમૃત વરસે રે,
કૈં રંગીલા રંગરાસ ઉરમાં જામે રે,
ઉર આનંદે મદભરત મીઠડું લ્હેરે રે.
મારી કામણગારી રાત કોડે ઉછળે રે,
કૈં આવી રૂપઅંબાર રૂપલા ચાંદો રે,
મારી દેહ ઝબોળે દીવ્ય રૂપમાં બોળી રે,
શો સરખો તારલી સંગ વ્યોમે મલકી રે,
મારો ચમકાવે ચીતચોર રસિલા ઇશારે રે.
મારી સમિર બેની આજ ઘેલું નાચે રે,
કૈં તોફાને મનકૂંપ મારું ખોલવે રે,
કૈં ગલગલીયાં મીઠાં આજ ઘેલી કરતી રે,
રસમસ્તીના રસપાઠ કૈં કૈં શીખવે રે.
મારા મંડપનો શણગાર શોભા વરસે રે,
મારા જીવનના ચળકાટ ઝીણા ઝબકે રે,
મારા લલીત કુળે દેહ ઉજ્વલ ઢાંકી રે,
મારા રૂપનો મંડપ ઓર રૂપે આપે રે.
મારી સાહેલીનો સંગ ઉમંગ ભરીયો રે,
મારા ઉરમાં મીઠા ભાવ કૈં કૈં જગવે રે,
કૈં વેડીને રસબાગ રસનાં ફૂલડે રે,
શી શણગારે રસઉર રસનાં ફૂલડે રે,
સૌ ઘેલાં ઘેલાં આજ પ્રેમલ ગીતડે રે,
મારે પ્રાણે ચઢાવે રમ્ય પ્રેમલ પીઠી રે;
કોઈ દેતી રસની લ્હાણ મીઠા ગીતડે રે,
કોઈ પ્રેમછટાની વાત છાની કરતી રે
મારા ફળશે મનોરથ આજ મનનાં મોઘા રે,
મારું આયુષ્ય ઉજળું આજ ભર્યું દીપશે રે;
મારા ભાવીને પગથાર પગલાં માંડુ રે,
મારું હૈયું હેતે આજ હીંચોળા ખાતું રે,
મારી જીવનકુંજે આજ વસંત કૈં ઉગશે રે,
મારી રસવાડીનો આજ મળશે માળી રે;
મારો કોડીલો મનમોર થનથન નાચે રે,
રસવ્યોમે ઉડતા આજ મંગળરાતે રે.

ભગવાનદાસ પટેલ

કોટમાં સેરવી દીધી. માવજીનું મન ચલિત થઈ ગયું. મેનાનું વેચાણ થઈ ગયું.

માવજી ઘર તરફ ચાલી નીકળ્યો. માર્ગમાં ત્હેને મેના અને કવિની મધુરી મુર્તિઓ ત્હેના સ્વાર્થી હૃદયને સતાવતી હતી.

[૫]

સન્ધ્યા હતી.

હંમેશના નિયમ મુજબ આજે કવિ માછીમારના ઝુંપડામાં આવ્યો. મેનાને શોધી, પણ તે ત્યાં ન્હોતી. તેણે સરિતા કિનારે જોયું; સરિતાનાં ઉછળતાં નીર પર દ્રષ્ટિ ઠગાવી; મછવાઓમાં જોયું, દ્રષ્ટિ મર્યાદામાં જ્યાં જોવાય ત્યાં જોયું પણ મેના આજે ત્યાં ન્હોતી.

દૂર કિનારા પર માછીમાર બેઠો હતો ત્યાં કવિ ગયો ને પુછ્યું: "મેના ક્યાં છે ?"

પ્રત્યુત્તર ન મળ્યો. માછીમારના મુખપર આજ કોઇક વિચિત્ર પ્રકારનો ભાવ હતો. કવિએ પુનઃ પુછ્યુ. માછીમારે નીચું જોયું. ત્હેને પશ્ચાતાપ પ્રજાળી રહ્યો હતો. તે કંઇ બોલતો ન્હોતો, કવિએ આ પારખ્યું. તેણે કહ્યું: "માવજી ! જે સાચું હોય તે કહે. મેના ક્યાં છે !"

પ્રત્યુત્તરમાં માવજીનાં નયનોમાં અશ્રુ ઉભરાયાં. કવિને ચીંતા થઈ: "કંઈ અનિષ્ટ તો ન થયું હોય ?"

"ભાઈ ! મ્હને માફ કરો." કહેતાં માછીમાર કવિને ચરણે ઢળી પડયો: "મેં પાપ કર્યું છે. મેં મેનાને જીવતી મારી છે. કવિ ! મ્હને માફ કરો."

"પણ શું થયું તે તો કહે" ચીંતાતુર વદને કવિએ પુછયું: "મ્હારા હૈયામાંય હોળી સળગી રહી છે."

"ના, મ્હારાથી ન કહેવાય. હું બળું છું. મ્હને તિવ્ર વેદના થાય છે."

—"ને મ્હારું જીવન ચરસ બની જાય છે." કહી કવિએ કંઇક વિચાર્યું. પળ બે પળ દ્રષ્ટિ મર્યાદામાં દેખાતા રક્ત સૂર્યનાં અદ્રશ્ય થતાં કિરણો

તરફ નિહાળી રહ્યો. તેણે કહ્યું: "હું યે જાઉં છું. પુનઃ મળું કે કેમ એ એક પ્રશ્ન છે."

કવિ ગયો તે પુનઃ તે સરિતા કિનારે દેખાયો નહિ. સાહીમારે ઉછરતભર અશ્રુ સાર્યાં કર્યાં.

[૬]

સાત સાત વર્ષના અંતરગાળા પછીનું એક રમણીય પ્રભાત હતું.

એક ભીખારણ શેરીએ શેરીએ ભીખ માંગી રહી હતી. હેનું શરિર હાડપિંજર જેવું, નિસ્તેજ, ને શ્યામ હતું. કેશમાં તેલને અભાવે ધૂળ ભરાઈ હતી. ને તે છુટા હતા. વસ્ત્રો મલિન, ફાટ્યાં તુટ્યાં, ને દુર્ગંધી ભર્યાં હતાં.

ભીખ માંગતી તે એક હવેલી આગળ આવીને ઉભી રહી. હવેલી આગળ એક સુશોભિત મંડપ હતો. મ્હેમાનોની આવ જા ચાલુ હતી. મંગલવાદ્યોથી હવેલી ગર્જી રહી હતી. સર્વના મુખ પર આનંદ હતો. આ બધું પેલી ભીખારણે નિહાળ્યું; ને કંઈ ભીખ મળવાની આશાએ તે ત્યાં ઉભી રહી.

નજીક ઉભેલા બીજા ભીખારીને તેણે પુછ્યુ: "આ કોનું ઘર છે?"

અહીંના નગરશેઠનું." પેલાએ જવાબ આપ્યો.

"નામ?"

"મૃદુકુમાર"

"મૃદુકુમાર?"

"હા, બરોબર–એજ નામ–શું? મૃદુ–ના–મૃદુકુમાર!"

તે ક્યાં છે?"

"પેલા મંડપની વચ્ચે ઉભા રહી વાતો કરે છે તે."

"આજે અહીંયા શું છે?"

"એમનાં લગ્ન:"

"મૃદુકુમારનાં!"

"હા, કોઈ વિધવા સાથે."

"એમ કે?" કહી તેણે હસવાનો આડંબર કર્યો. તેણે મૃદુકુમારને ધારી ધારીને જોયો. પળે

કહેવતો

લેખક : ચંપકલાલ શાહ

૧૮ સારી રસોઈ એ સ્ત્રીઓનું ભૂષણ છે.

૧૯ હિંદુઓકા ખાના અચ્છા લેકિન જખમારણી બૂરી (જખમારણી–ચોકા અભોટ કરવો: વાસણ માંજવા)

૨૦ કકડો પાપડ, કકડો વડા, રાંધનારી તો ઉપલી પડી.

૨૧ જમાડનાર જમાડે ને રાંધનારી માથું કુટે.

૨૨ ઝાઝે હાથે રસોઈ બગડે, ને ઝાઝી દાયણે વેતર વીંટે;

૨૩ રાંધનારી કદી લુખુ ના ખાય.

૨૪ રાંધનારીના નસીબમાં ધૂમાડો.

૨૫ આક ઈંધણુ ને જનનું અન્ન છોરૂં બાળ હજ્યાં, છાપરું ગળે ને નાર કભારજા, એ પાંચે પાપ મળ્યાં, (આક ઈંધણુ–આકડાના લાકડા)

૨૬ રાંધતા આવડે નહિ ત્યારે લાકડા લીલાં

૨૭ આંબાની કાઠી ને રાંધનારી નાઠી.

૨૮ મેં બી રાણી, તું બી રાણી, કોણ ભરે ચુલા પાણી!

૨૯ રાંડ્યા પછી બૈરી સુધરે, ને રાંધ્યાપછી ચૂલો બળે.

૩૦ વહુનો સગો ચુલા સુધીનો મહેમાન.

૩૧ અરે બીબી ભૂખ લગી, રોટીયાં બનાવ.
ઠીકરી તો ફૂટ ગઈ, તાલીયાં બજાવ.

૩૨ સાસુ ફોડે તે કલેડાં ને વહુ ફોડે તે ઠીકરાં.

૩૩ ચૂલે પેણી, અને વહુ શોધવા ગઈ.

૩૪ દીકરીને ન મુકાય ઉછરતી, પેણી ન મુકાય ઉકળતી.

૩૫ કાણો કબસો અને શંઢયો સસરો.

૩૬ કવખતે કજીનર આવે, ને કવખતે ક્લેશ થાય, કવખતે રાંધે રાંધણુ કે એની રોજ ફજેતી થાય.

૩૭ દળણું દળતી ઝોકાં ખાય, રોટલી કરતાં ઉંઘી જાય, દાળ વઘારતાં લાણુ ઝરે, તે રસોઈ કેમ ઉતરે ગળે, (કુવડના લક્ષણ)

૩૮ નકટી નારને ધૂમાડીયું નહીં તે રસોઈ તું ખાઈશ ભાઈ!

પછી ત્હેનું મુખ ઉતરતું ગયું. ત્હેના નિસ્તેજ, ઉંડા ગયેલાં નયનોમાંથી બે અશ્રુબિન્દુ તરી આવ્યાં: તેણે ભૂમીપરથી એક કોલસાનો કટકો શોધી કાઢ્યો. વર્તમાન પત્રનો ટુકડો વીણી લાવી, ને ઉપર કંઇક લખ્યું. પત્રની ઘડીવાળી, બે પાંચ મિનિટ પેલા યુવક–મૃદુકુમાર–નગરશેઠને નિરખી રહી. કંઇક વિચાર્યું, ને ત્વરાથી તે મંડપમાં દોડી. કોઇ ત્હેને અટકાવે તે પ્હેલાં તો તે મૃદુકુમાર પાસે ગઇ. પેલો કાગળનો ટુકડો ત્હેના હસ્તમાં મૂકયો ને દોડતી દૂર ભાગી ગઈ. મૃદુકુમારે કુતુહલથી પત્રની ઘડી ખોલી વાંચવા માંડયોઃ કવિ!

ચંદનદાસ મ્હને પરણ્યો હતો. ત્રીજે દિને તે મૃત્યુ પામ્યો હું વિધવા થઈ ત્હને શોધતી અહીં આવી. તું મ્હને ભૂલી ગયો. તો હું ય જાઉં છું ”

મૃદુકુમાર ફાળ ભરતો મંડપની બ્હાર ભીખારીઓનાં ટોળાં તરફ દોડયો ને ચોગમ જોયું. ત્યાં કોઇ ન્હોતું. ત્હેના હૃદયમાં કારી ઘા પડયો. મ્હેમાનો, ને બીજા મનુષ્યો આશ્ચર્ય પામ્યા—

પછી શું થયું હશે? [સંપૂર્ણ]

卐

આવતી કાલનું જગત

આ મહિનામાં જગતભરમાં અવનવા બનાવો બનશે તેમજ અણુઓમના અખતરામાં કેટલાએ માણસો તેમજ મિલકત નાસ પામશે. હવાના તોફાનો ચાલુ રહેશે.

જુન ૨૯ મી નું ગ્રહણુ નેપચ્યુન ચોથા ઘરમાં ખરાબ આસ્પેકટસ કરે છે. મંગળ સાથે શુભ સમાગમમાં છે. શુક્ર ત્રીજે છે અને ગુરૂ સાથે ૬૦ અંશના તફાવતે આવે છે. હર્સલ ૧૨ માં સ્થાનમાં છે. ખાણને લગતી ઈન્ડસ્ટ્રીઝમાં નવિન ફેરફારો થશે. હિંદુસ્તાનની વચગાળેની સરકાર કોંગ્રેસ તેમજ લીગના સભ્યોથી રચાશે પણ તેઓને ચોકસ વાતનો સામનો કરવો પડશે. વાયસરોયને સખ્ત હાથે કામ લેવાનું થશે. હિંદુસ્તાનમાં વરસાદ બધી જગ્યાએ થશે. અને કેટલીક જગ્યાએ તોફાન વાવાઝોડાથી નુકશાન થશે. અને કાઠિયાવાડની તેમજ ગુજરાતની નદીઓમાં રેલ આવશે, તેના લીધે ગામના ગામડાઓ તણાઇ જશે. ટુરિસ્ટ ટ્રાફીક મજબુત કરવાના પ્રયત્ન થશે. લોકોની સુખાકારી એકંદરે સારી રહેશે. પણ મુંબઈ, મદ્રાસ, વડોદરા, અમદાવાદ, કરાંચી વીગેરે શહેરોમાં ટાઈફોઈડનું જોર વધશે તેને લીધે મરણ પ્રમાણમાં વધારો થશે. જાપાનના પાટનગર ટોકીઓ પર શનિની દ્રષ્ટિ પડવાથી મિત્ર સત્તાના હાથ નીચે રહેલા જાપાનીઓ બંડખોર બનશે અને કેટલીક જગ્યાએ બળવો થશે. પણ મિત્ર સેના તેને સખી રીતે દાબી દેશે. રેશનીંગ તેમજ કંટ્રોલની બાબતમાં સખ્ત ગુમરાણ મચશે અને અમલદારોની બીન આવડતને લઈને કેટલીક જગ્યાએ છતી વસ્તુએએ ભૂખમરો આવશે. તેમજ સડેલા અનાજને ફેંકી દેવાના પ્રસંગો આવશે. આરબો અને યાહુદીઓના ઝગડાઓ ચાલ્યા કરશે અને તેમાં ખુનામરકી ચાલશે કલકત્તામાં મંગળનો દ્રષ્ટિયોગ થવાથી ભૂખમરાના બનાવો બનશે તેમજ સખ્ત રીતે લોકોને સહન કરવું પડશે. જર્મનીમાં નાઝીઓની ભૂગર્ભ પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ થશે. હુલ્લડખોર ભરેલી ફાઈરીંગથી અકસ્માતો બહુ થશે.દક્ષિણ આફ્રિકાનો મામલો તંગ થશે અને ત્યાંના હિંદીઓના સત્યાગ્રહને દબાવી દેવા માટે ગોરીવસાહતો બળજબરી વાપરશે. દક્ષિણ અમેરીકા ચીલીઝમાં ખુનામરકી થશે. યુનાઇટેડ સ્ટેટસ ઓફ અમેરીકાની નીતી સામે રૂશીયા ના પસંદગી દેખાડશે. તેમજ પ્રધાનોની પરિષદ પડી ભાંગશે. બજારોમાં ભયંકર વધઘટ આવશે, પણ એકંદરે તેજીમાં ગએલા બજારો મંદીમાં ફેર થાશે.

કાઠિયાવાડ ગુજરાતમાં બહારવટીઓનું જોર વધી પડશે અને ધોળે દિવસે ગામડાઓ ભાંગશે અને રૈયતને સહન કરવું પડશે.

અમૃતલાલ જે. શાહ.

પુસ્તક પરિચય

(શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.)

સુમન સારથિ

લેખિકા : શ્રી જયાવતી પ્રાણલાલ

આ પુસ્તકની પ્રસિદ્દિ ગુજરાતી ભાષામાં તો અપૂર્વ છે. કારણ કે લેખિકાએ પોતેજ પોતાને ખર્ચે આ પુસ્તક છપાવી પ્રસિદ્ધ કરાવ્યું છે અને તેની બધીજ નકલો સુમન બાલમંદિરને આપી દીધી છે. પુસ્તકની કિંમત તે કેવળ પુસ્તકની કિંમત રૂપે રાખી નથી પણ સુમન બાળમંદિરને આ સર્વ આવક મળવાની હોવાથી, તેને વધુ રકમ મળે તે હેતુથી તેની કિંમત દર નંગે રૂપિયા પચીસ રાખી છે. આ રીતે આ પુસ્તકની પ્રસિદ્ધિ અપૂર્વ છે.

મુંબઇના અગ્રગણ્ય ગર્ભશ્રીમંત કુટુંબનાં કુટુંબી હોઇને લેખિકા પ્રાચીન પુરંપરા જન્ય સંસ્કાર અને જ્ઞાનનો વારસો તેઓ ધરાવે છે. મહાભારત, રામાયણ, ભાગવત, વગેરે હિંદુ ધર્મપુસ્તકોનો તેમને સતત સમાગમ છે. તે સાથે નવીન સંસ્કારોથી પણ તેઓ તરબોળ થયેલાં છે. શ્રી કોટ હિંદુ સ્રી મંડળ સાથે તેમને નિકટનો સંબંધ છે. આ મંડળમાં કાંઇ પણ પ્રસંગ હોય ત્યારે ત્યાં ભજવવા માટે તેઓ નાટીકાઓ કે સંવાદો લખી આપતાં હતાં. આ સૌનો સંગ્રહ આ પુસ્તકમાં કરાયો છે. શરૂઆતમાં "બે બોલ"માં શ્રી. ગંગાબેન પટેલ જણાવે છે કેઃ "સૌ. જયાબેનના લખાણોમાં કદાચ વ્યાકરણ કે પીંગળના નિયમો સચવાયલા સાક્ષરોની વ્યાખ્યામાં ના આવે." પણ પ્રસ્તાવનામાં શ્રી. કૃષ્ણલાલ ઝવેરી જણાવે છે તેમઃ "પહેલા પ્રયાસ તરિકે પોતાના કાર્યમાં સૌઃ જયાવતીબેન સફળ થયાં છે."

પુસ્તકમાં બાવીસ નાટિકાઓ કે સંવાદો છે. તે પુરાણ કથાઓમાંથી પણ છે તેમ સામાજિક વિષયો ઉપર પણ છે. સર્વનો આશય ચારિત્ર્ય સુધારણા કે સમાજ સુધારણા છે. પુસ્તકનાં કાગળ, પુંઠું, છપાઇ, એ સર્વ સુંદર છે. તેમાં યોગ્ય ચિત્રો છે તે તો સર્વથી સુંદર છે. સંવાદોની ભાષા સરળ છે અને પોતાને જે કહેવાનું છે તે સચોટ રીતે કહેવા જેટલું ભાષા પ્રભુત્વ લેખિકા ધરાવે છે તે આપણે સહજ જોઇ શકીયે છીયે. આ પુસ્તકની પ્રસિદ્ધિ માટે અને તે પાછળ રહેલી શુભ ભાવના માટે સૌઃ જયાવતી બેનને અભિનંદન ઘટે છે. તેઓ પોતાની લેખન-પ્રવૃત્તિ ચાલુજ રાખશે એવી આપણે આશા રાખીશું.

卐

અમદાવાદનો અશાન્ત મામલો

પહેલી જૂલાઇને સોમવારથી અહીંનો મામલો બગડયો હતો. તે સમાચારો વર્તમાન પેપરોમાં પ્રસિદ્ધ થયેલા હોવાથી તેનો અહીં ઉલ્લેખ કર્યો નથી.

તા. ૧ થી ૧૧ સુધીમાં ૫૩ મરણ ૩૭૬ ઘાયલ થયાં છે. હજુ વાતાવરણ જોઈએ તે પ્રમાણમાં સુધર્યું નથી, હજુ વહેવાર થોડો થોડો શરૂ થયો છે. અને અમોને આશા છે કે હવે કંઇ અનીચ્છનીય બનાવ જો ન બને તો વહેવાર પહેલા જેવો ફરીથી ચાલુ થઈ જાય.

ઉપરોક્ત કારણો વસાત અમોને પણ તકલીફ ઉભી થઈ છે. છાપખાનામાં માણસો નજેવા આવતા હોવાથી આ અંક વાંચકોને ઘણો મોડો મળશે. અને આવતો અંક "ઓગસ્ટ"નો કદાચ વહેલો મોડો થાય તો ક્ષમા કરશો.

—ટાઈટલ ઉપર જે શ્લોક "સિંહાસન બત્રીસી"નો શ્લોક છે તે વાર્તા આ અંકે શરૂ કરવાની હતી પણ વખત સાનુકૂળ ન હોવાથી આવતા અંકે આપીશું.

—: મંત્રી

વડોદરા—એક બ્રાહ્મણ યુવકે અહિં કારેલી બાગમાં એક હરિજન યુવતી સાથે લગ્ન કર્યાં છે.

×

અમદાવાદ—પુરણલાલ મૂળચંદે હવેલી પોલીસ મથકમાં એવી મતલબની ફરિયાદ નોંધાવી છે કે મારી સગીર વયની છોકરીનો વિવાહ કરવાનો હોવાથી હું મારી નાતજાતના માણસો સાથે પત્રવહેવાર ચલાવી રહ્યો હતો તેવામાં એક પુરણલાલ નામનો માણસ માણેકલાલ નામના શખ્સને મારી છોકરી સાથે વિવાહ કરવા લાગ્યો હતો પણ મેં તેની સાથે મારી છોકરીનું સગપણ કરવાની ના પાડી હતી.

ત્યારબાદ માણેકલાલ તરફથી ચમન અને ચીરણજીલાલને મારે ત્યાં મોકલવામાં આવ્યા હતા અને મારી તેમજ મારી પત્નીની ગેરહાજરીમાં મારી છોકરીને દરદાગીના સાથે ઉઠાવી ગયા છે અને તેઓ તેને લઈને નાસીક ત્રંબક નાસી ગયા છે, આ બનાવ અંગે હવેલી પોલીસે ફરીયાદ દાખલ કરી તપાસ ચલાવી છે.

×

પેશાવર—ગુંડાઓની એક ટોળી એક સ્ત્રી અને તેના બાળકનું પેશાવર જીલ્લાના હિન્ડકોકીલી ગામ નજીકથી અપહરણ કરી ગયા હોવાનું જણાય છે, આ અપહરણ થયેલી સ્ત્રીને છોડાવવા રાજદ્વારી સત્તાવાળાઓ પોતાની લાગવગ વાપરી રહ્યા છે.

×

હળવદ—અહિંની ઔદિચ્ય બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિમાં એક અતિ સનસનાટી ભર્યો બનાવ બનતાં ભારે ચકચાર ફેલાઈ છે.

કહે છે કે આ જ્ઞાતિના કોઈક શખ્સે પોતાની બીજીવારની પત્નીને પણ જીવતી જલાવી દઈને તેના જીવનનો અંત આણ્યો છે. એમ જણાય છે કે આજ શખ્સે અગાઉ પણ પોતાની પહેલીવારની પત્નીને પણ આજ રીતે ખતમ કરી દીધી હતી.

ધ્રાંગધ્રા રાજ્યે આરોપીનો ધરપકડ કરીને કાયદેસર કેસ કર્યાનું જાણવા મળે છે.

×

મુંબઈ—અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદના પ્રમુખ શ્રીમતી હંસાબહેન મહેતાએ રાષ્ટ્રપતિ મૌલાના આઝાદ અને પ્રાંતિક વડા પ્રધાનનોને લોકપ્રતિનિધિ સભામાં બને તેટલી વધુ સંખ્યામાં સ્ત્રી પ્રતિનિધિઓ ચુંટાઈ આવે તે અંગે કયારનુંએ જણાવી દીધું છે.

દસટકા સ્ત્રી સભ્યો—શ્રીમતી હંસા મહેતાએ એ. પી ના એક પ્રતિનિધિને જણાવ્યું હતું કે "ચુંટાએલી બેઠકોનાંથી ઓછામાં ઓછી દસ ટકા બેઠકો મેળવવાની અમે આશા રાખીએ છીએ. અમે અમારી પોતાની રીતે વિકાસ સાધવા માટે સરખી તકની માંગણી કરીએ છીએ. આ અંગે સમાજિક ન્યાય માટે અમે ઝઝુમ્યા કરીશું.

વચગાળાની સરકારમાં વાઈસરોયે એક સ્ત્રીસભ્યને નહિ લેવા બદલ શ્રી. હંસાબહેન મહેતાએ ખેદ વ્યક્ત કર્યો હતો.

×

હળવદ—અત્રેની બ્રાહ્મણ યુવતિનું દાઝી જવાથી મૃત્યુ નિપજ્યું છે. સ્થાનિક પોલીસ અમલદાર અને ડોકટર આવી પહોંચે તે પહેલા બાઈ ખલાસ થઈ ગઈ હતી. મોતનું કારણ કંઈક જુદું હોવાનો શક જતાં તપાસ હાથ ધરવામાં આવી છે.

×

વડોદરા—પહેલા એક પત્ની પર બીજી પત્ની કરવાનો પરન કુંઠાયા પછી વડોદરાના ભોગવિલાસે હવે પરણેલી સ્ત્રીઓને ભગાડી જવાનો ચેપ લગાડયો છે. તાજેતરમાં ત્રણ ચાર આવા કિસ્સા બનતાં હિન્દુ સમાજમાં ભારે ખળભળાટ ફેલાયો છે.

સ્ત્રીઓ અને બાળકો માટેનું સંસ્કારી માસિક પત્ર

વર્ષ ૯૦ :: ઓગસ્ટ : ૧૯૪૬ :: અંક ૮ મો.

"હિંદનો વિરલો"

(રક્ત...ટપકતી...સો...સો...ઝોળી)

અજબ નિરીક્ષણુને વળી નિજંલ સાક્ષાત્ નિરક્ષક જે,
એવા એ અદેલી ગામના ભૂલાભાઈ કહેવાયે;
માતૃભૂમીને કાજે
છુટયો દેહ જેનો આજે .... (૧)
દેશ સેવા કાજે આગ હીંમત, ધૈર્ય હતું જેને
આઝાદી કરો મેર જેણે ડોલાવ્યો રે;
શાબાશીના પુકારો થાયે
અમર નામના બોલાયે.............. (૨)
નિર્ધન ને વળી આગ હીમત ટેકીલો જે કહેવાય,
અંબાબાઈને મોખરે ચઢી ભણતરો સુહાગી,
એવો એ જીવણભાઈનો લાડીલો
હતો એ હિંદનો વીરો .. .. (૩)
વકીલ, બેરિસ્ટરને વળી એડવોકેટ થયો જે,
અભિમાન કેરું નામ ન હોયે હૃદયે જેને;
એવો એ હિંદનો લાડીલો
આઝાદીનો એ વીરલો.............. (૪)
લક્ષ્મી કેરા ભંડારો છલક છલક થાયે;
એવા એ વીરલાએ કરી દેશની સેવાયે;
ગરીબની સેવા કીધી,
હિંદની કીર્તિ લાધી .... (૫)
સૂરજ ને ચંદ્ર સખા વળી મિત્રો જેને
એવા એ કોઈ વીરલાએ કીધો જયનાદે,
એવો એ હિંદનો લાડીલો
પ્રભુને ઘેર સીધાવ્યો...... ..:.. .... (૬)
બાપુ કેરા સુત્રો ચએ વસ્યા જેને,
જય જય કેરી જ્વાળો, ભૂપાદે જેને હૃદયે,
એવો એ અજબ વીરલો
કરે સ્વર્ગે જયના પુકારો...:........... (૭)

ભુલાભાઈ દેસાઇ

અજબ વીરલો કરે જય જય પુકારો સ્વર્ગ માંહે;
એવા એ પુકારો સુની ડોલે ઇન્દ્ર સિંહાસને;
એવો એ હિંદનો લાડીલો,
કરે અંતરમાં પુકારો.................. (૮)

અજબ વીરલો એ હિંદ છોડી ગયો સ્વર્ગમાંહી,
એવા કે કોઈની માતૃભૂમિ રૂવે સંતાપ સુની સુની;
અજબ નામના મેલી
ગયો હિંદને છોડી...................... (૯)

એવા એ કોઈ વિરલાને ઉંચકવા મળ્યો જ્યાં મેળો,
ઉંચ નીચનો ભેદ જ્યાં ન ભાળો,
એવો એ અજબ વીરલો
ગયો જાત્રા કેરો ધામો.............. (૧૦)

જય જય કરતો મેળો એ મળ્યો સ્મશાને,
વાત વાતમાં ઝપાટો ચાલ્યો ચિતા કેરે;
એવો એ હિંદનો વીરો
ઓઢ્યો અગન પીછોડો...................(૧૧)

એની ભસ્માંકિત ભૂમિ પર ચણજો આરસ ખાંભી,
એ પત્થર પર કોરતશો ન કોઇ કવિતા લાંબી,
લખજો આક પડી આંહી
ભદેલી ગામના વીરની...................(૧૨)

☆ એન. ડી. દેસાઈ

દેવ મંદીરીયે.

[રાગ–મિશ્ર ગારા, તાલ, હિંચ, દાદરા, કહેરવા.]

સાખી–ધીનીકત ધીનીકત સંગમાં ઘોર શંખનો નાદ,
ઘંટારવ સુઉમંગમાં આરતિ મંગળ સાદ.

મંગળ ગાવો (૨) દેવ મંદિરીયે વ્હેલાં જાવો,
આરતિ નાદમાં સાદ પુરાવો મંગળ ગાવોને.
રંજન થાઓ (૨) દેવ પ્રતિમાનાં દર્શન પામો,
ભારતિ ઉરે એક વિસામો મંગળ ગાવોને.
ભાન કો' ભુલાવતી, ઘેલી વ્હેલી આવતી,
ફૂલ ભેટ લાવતી, પ્રભુને મન ભાવતી;
બાળ કુમારી ભક્તિ ઉરધારી આશિષ માગો ને,
વંદન ભાવો (૨) શીર નમાવી વ્યક્ત કરાવો,
માનવી ભાવભીનાં સહુ આવો મંગળ ગાવોને.
સાખી–અરિતક હરિરસ રંગમાં શ્યામળીયા ઉરહાસ,
નાસ્તિક કો'વળી વ્યંગમાં ન્યાળી કરતા ઉપહાસ,
આત્માનાં પુજનિયાં હૈયે નવચેતનાંયાં, (૨)
ઝુકી ઝૂકી પ્રભુજીને પાયે લાગોને;
મંગળ ગાવો (૨) દેવ મંદિરીયે વ્હેલાં જાવો––

લે. "જ્વલંત જ્યોત"

પતિનું વેર વાળવાને તે એકદમ ઘોડેસ્વાર બની હાથમાં તલવાર લઈ રણસંગ્રામની વચમાં આવીને ખડી થઇ.

સતી
સંયુક્તા

પુર્વેલાંના વખતમાં દિલ્હીમાં જે રજપૂત રાજાઓ થઈ ગયા છે તેને લોકો પાંડવોના વંશજ તરીકે ઓળખાવતા હતા. તેમનો પ્રતાપ આખા હિંદુસ્તાનમાં ફેલાયેલો હતો. તેઓ શુરાતનમાં અને રાજ્ય-સંપત્તિમાં સૌ કરતાં શ્રેષ્ઠ હતા. આપણે જે વખતની વાત કરીએ છીએ તે વખતે દિલ્હીમાં રાજા અનંગપાળ તુંવારનું રાજ્ય હતું. એના રાજ્યની હદ ઘણી વિશાળ હતી. એકલે હાથે આખા રાજ્ય ઉપર બારીકાઈથી દેખરેખ રાખવાનું કામ કઠણ હતું; છતાં થોડો વખત કનોજમાં તો થોડો વખત દિલ્હીમાં એમ બે ઠેકાણે રહી આખા રાજ્ય ઉપર તે બહુજ સારી રીતે દેખરેખ રાખતો હતા. રાજાનું આમ બે ઠેકાણે વસવું થતું હોવાથી કનોજ અને દિલ્હી એ બન્ને રાજગાદીનાં શહેરો બની ગયાં અને આગળ જતાં આખા રાજ્યના પણ બે ભાગો પડી ગયા. એક રાજ્ય દિલ્હીના નામે અને બીજું રાજ્ય કનોજના નામે જાહેરમાં આવ્યું.

રાજ્ય કરતાં કરતાં રાજા અનંગપાળ ઘરડા થઈ ગયા. તેમને સંતતીમાં માત્ર બે પુત્રીઓ હતી. આ બન્ને પુત્રીઓને એકેકો પુત્ર હતો. એક પુત્રનું નામ પૃથુરાજ અને બીજાના પુત્રનું નામ જયચંદ્ર હતું. રાજા આ બન્ને ભાણેજોને પુત્ર સમાન ગણી તેમના ઉપર બહુ જ હેત રાખતા હતા. તે તેમને આંખની કીકી જેવા વહાલા હતા. આથી તેઓ બહાદુર અને ગુણવાન બને એવી જાતની તેમને કેળવણી આપવામાં રાજાએ જરા પણ કચાશ રાખી ન હતી.

બન્ને ભાણેજોને એક સરખી કેળવણી આપવાને રાજા અનંગપાળે પોતાનાથી બનતું સઘળું કર્યું હતું; છતાં જયચંદ્ર અભિમાની, અદેખો, આળસુ અને વિલાસી બન્યો. આથી ઉલટું પૃથુરાજ વીર, સાહસી, ઉત્સાહી અને નિષ્કપટી નીવડયો. પૃથુરાજના આ સદ્‌ગુણોથી સૌ કોઇ તેને વખાણવા લાગ્યું. જયચંદ્રથી પૃથુરાજનાં વખાણ સહન થઈ શક્યાં નહિ અને તે તેની અદેખાઈ કરવા લાગ્યો.

મોટાપણે આ અદેખાઇએ વેરનું રૂપ ધારણ કર્યું. હકીકત એવી બની, કે બન્ને ભાણેજો યોગ્ય ઉંમરના થયાં એટલે રાજા અનંગપાળે પોતાની પાછળ રાજગાદીને માટે તકરાર થવા પામે નહિ એવા હેતુથી પોતાનું આખું રાજ્ય બન્ને ભાણેજોને વહેંચી આપ્યું. દિલ્હીનું રાજ્ય પૃથુરાજને આપ્યું અને કનોજનું રાજ્ય જયચંદ્રને આપ્યું. જયચંદ્ર ઉંમરમાં પૃથુરાજથી મોટો હતો. નાના ભાઈને દિલ્હીનું રાજ્ય મળેલું જોઈને જયચંદ્રના દીલમાં વેર અને અદેખાઈ ઉપજ્યાં. તે એકદમ પોતાના કુટુંબ સાથે કનોજ ચાલી નીકળ્યો અને જતી વખતે પૃથુરાજની સાથે બોલ્યો પણ નહિ.

સંયુક્તા આ કનોજના રાજા જયચંદ્ર રાઠોડની એકની એક પુત્રી હતી. પિતાના કરતાં રૂપ ગુણમાં તે ચઢીઆતી હતી તેના રૂપ અને ગુણની ખ્યાતિ ચારે તરફ એવી તો પ્રસરી રહી હતી. કે દેશ દેશના રાજાઓ તેને પરણવાને આતુર થઈ રહ્યા હતા. તેઓ તેના સાંદર્યથી મોહિત તો શું પણ ગાંડાતુર બની ગયા હતા.

જે સમયે જયચંદ્ર દિલ્હીથી કનોજ આવ્યો તે વખતે સંયુક્તાની ઉંમર ૧૪ વરસની હતી. તેનું બાળપણ પૃથુરાજની સાથે રમતગમતમાં વીત્યું હતું. પૃથુરાજે તેને ઘણી ઉપયોગી બાબતોનું બહુ સારું જ્ઞાન આપ્યું હતું પૃથુરાજ સાથેના આ સહવાસથી સંયુક્તાના દીલમાં તેના માટેનો સ્વાભાવિક પ્રેમ પેદા થયો હતો. આથી જ્યારે તેનાથી વિખુટા પડવાનો પ્રસંગ આવ્યો ત્યારે સંયુક્તાને બહુજ લાગી આવ્યું હતું. પણ કરે શું ?

આજે સંયુક્તાને દિલ્હી છોડયે બે વરસ વીતી ગયાં . તેનું મન પૃથુરાજ વિના વ્યાકુળ બની રહ્યું છે. જયચંદ્રની પૃથુરાજ માટેની વેરની લાગણી એવી તો તીવ્ર બની ગઇ હતી, કે જો કોઈ તેની આગળ

એનું નામ લેવું તો તેને પણ તે પોતાનો દુશ્મન ગણતો હતો. આસપાસની સઘળી આવી સ્થિતિ જોઈને સંયુક્તાના દિલમાં દારૂણ વેદના થવા લાગી. કોઈપણ રીતે પૃથુરાજનો ભેટો થવો સંભવિત નથી એવું જોતાની સાથે જ તેના દિલનો આનંદ ઉડી ગયો, વદન ફીક્કું બની ગયું અને તે ગમગીન રહેવા લાગી. બહુ બહુ વિચારોને અંતે તેણે પોતાના મન સાથે પાકો નિશ્ચય કરી દીધો કે વરવું તો પૃથુરાજની સાથે જ વરવું–તેના સિવાય જીવ જતાં પણ બીજા કોઈની સાથે લગ્ન કરવું નહિ.

સંયુક્તાની આ વ્યાકુળ દશા અને તેણીનો નિશ્ચય રાણીના જાણવામાં આવ્યો. રાણીએ પ્રસંગ જોઈ સઘળી હકીકત જયચંદ્રને કહી. વધારામાં તેણે જણાવ્યું, કે જો સંયુક્તાને તેના મનમાન્યા પતિ સાથે પરણાવશો નહિ તો તે બહુજ થોડા કાળમાં મરણને શરણ થશે. જયચંદ્ર માત્ર સાંભળી જ રહ્યો. પોતાની એક પ્રાણથી પણ પ્યારી સુકુમાર બાળાના દિલની વેદના તરફ તેનું ધ્યાન જરાએ ખેંચાયું નહિ! ખેંચાય પણ શી રીતે? જે પૃથુરાજને તે ધિક્કારે છે, જેના ઉપરની અદેખાઈને લીધે ક્રોધ અને વેરની આગ ભભુક થઈ રહી છે અને જેનો નાશ કરવાને દિલ તલપાપડ થઈ રહ્યું છે તેની સાથે પોતાની જ પુત્રીનું લગ્ન કરવાની વાત તેના ગળે શી રીતે ઉતરે? અદેખાઈ, વેર અને ક્રોધથી ભરપૂર તેના ગળે આ શી રીતે સંભવે? અને એવી દશામાં પુત્રીની ઇચ્છા પૂર્ણ કરી તેને સુખી બનાવવાનું તેના દિલમાં શી રીતે આવી શકે? પૃથુરાજ ઉપરનાં ક્રોધે પુત્રી પરનો પ્રેમ વીસરાવી દીધો!

રાણીએ બહુ બહુ કહ્યું, પણ એકનો બે ન જ થયો. ને કહેવા લાગ્યો કે રાજ્યની હદ માટેની તકરારને લીધે હું પૃથુરાજની સાથે લડવાની તૈયારી કરી રહ્યો છું. આવે વખતે જો હું તેને મારી પુત્રી પરણાવું તો લોકોમાં મારી હાંસી થાય અને લાજ જાય, હું તેને નમાવવા ઇચ્છું છું. તેના તાબામાં રહીને તેને રાજ્ય કરવા દેવાને હું ઇચ્છતો નથી. પુત્રી તેને પરણાવું તો ઉલટો તેનો તાબેદાર બનું અને ડરપોક કહેવાઉં.

આમ જયચંદ્ર મિથ્યાભિમાનથી પોતાની જકને વળગી રહ્યો છે. બીજી તરફથી સંયુક્તા પણ પોતાના નિશ્ચયમાં એટલીજ દૃઢ બની રહેલી છે. આ દરમિયાન મહમદ ઘોરી કાબુલ જીતીને હિંદુસ્તાન ઉપર ચઢી આવ્યો. હિંદમાં તે વખતે મોટામાં મોટો રાજા પૃથુરાજ હતો. આથી ઘોરી શાહે સૌથી પહેલી દિલ્હી ઉપર ચઢાઈ કરી. પૃથુરાજે જયચંદ ઉપર કાગળ લખી મોકલ્યો કે, એક પરદેશી શત્રુ મારા ઉપર ચઢી આવ્યો છે, તે સમયે મહીંમહીંની તકરારને આગળ કરવી સારી નથી. તમે તમારું લશ્કર લઈને આવો અને આપણે સઘળાં સાથે મળીને દેશના એ સામાન્ય શત્રુને મારી હઠાવી દેશનું રક્ષણ કરીએ. પણ સારાસાર ગુમાવી બેઠેલા જયચંદ્રના દિલ ઉપર આ પત્રની કાંઈ જ અસર ન થઈ!

વીર પૃથુરાજ એકલો જ શત્રુની સામે ખડો થયો. બન્ને પક્ષ વચ્ચે ઘોર યુદ્ધ મંડાયું. મહંમદ ઘોરી હાર્યો. ભયંકર ખૂનામરકીને અંતે આખો દેશ "પૃથુરાજની જય"ના અવાજથી ગાજી ઉઠયો. હિન્દુ ગૌરવની સાથે વિજય ડંકો વગડાવી પૃથુરાજ ઘેર આવ્યો પણ જયચંદ્રનું દિલ સળગી ઊઠયું. પૃથુરાજની જીત અને તેના વીરત્વનાં વખાણથી તેના ક્રોધ, તિરસ્કાર અને વેરમાં ઓર વધારો થયો.

બીજી તરફથી સંયુક્તાની છાતી આનંદથી ઉભરાઈ ચાલી. પોતાના પ્રિય પાત્રના વિજયની વાર્તા સાંભળી પૃથુરાજ તરફનું તેના દિલનું ખેંચાર વધ્યું. પૃથુરાજ માટેની તેની ઇચ્છા વધારે મક્કમ બની. રાતદિવસ તે પૃથુરાજના જ વિચારમાં વ્યાકુળ રહેવા લાગી. ધીમે ધીમે તેનું શરીર અગાઉ કરતાં વધારે સૂકાતું ચાલ્યું, તેના ચંદ્ર સમાન ઉજ્વળ મુખ ઉપર ઉદાસીની છાયા છવાતી ગઈ. તેનું સુકુમાર અંગ, ખરી પડેલા પુષ્પની માફક ચીમળાતું ચાલ્યું.

સંયુક્તાની સખીઓએ રાણીને સઘળી હકીકતથી વાકેફ કરી. પુત્રીના દુઃખથી રાણી પણ દુઃખી બની. તેણે રાજાને બહુ સમજાવી મહા મુશ્કેલીએ પુત્રીનો સ્વયંવર કરવાનું ઠરાવ્યું. સ્વયંવરનો દિવસ નક્કી કરી દેશ દેશના રાજાઓને તેડાવવામાં આવ્યા. માત્ર પૃથુરાજને તેડાવ્યો નહિ. વધારામાં તેની હાંસી કરવાને

તેનું એક બાવલું બનાવરાવી દ્વારપાળ તરીકે સભામંડપના દરવાજા આગળ ઉભું કરી દીધું.

કનોજમાં ધામધૂમ થઈ રહી છે. સંયુક્તાના સ્વંવરની વાત ચારે તરફ ફેલાઈ ગઈ છે. રાજાઓ એક એકથી ચઢીઆતા બની આવી પહોંચ્યા છે. નગરમાં માણસોની ઠઠ જામી છે.

વખત થતાં એક પછી એક સઘળા રાજાઓ બનીઠણીને સભામંડપમાં આવી પોતપોતાનાં નક્કી કરી રાખેલાં આસનો ઉપર બેસવા લાગ્યા. સભામંડપની શોભા વર્ણી જાય તેમ ન હતી, ચારે તરફ હીરા, મોતી અને રત્નોનાં તોરણો લટકી રહ્યાં હતાં, કેસર કસ્તુરી, ચંદન વગેરે સુગંધીદાર પદાર્થોમાંથી મંદ મંદ સુગંધ વહી રહી હતી.

પણ સંયુક્તાના મનની સ્થિતિ કંઈ જુદા જ પ્રકારની હતી. બહારના આ ઠાઠમાઠ અને ભપકાભર્યા દેખાવ તરફ તેનું તો જરાએ ધ્યાન ન હતું. તેનું હૃદય તો એક માત્ર પોતાના પ્રેમ–આરાધ્ય દેવ પૃથુરાજની આરાધનામાં જ લીન હતું. તેનાં દેહ, મન, પ્રાણ પૃથુરાજમય બની ગયાં હતાં. પૃથુરાજ સિવાય બીજા કોઈપણ વિચારને તેના દિલમાં અવકાશ ન હતો. પોતાના પૃથુરાજ પ્રતિના આવા સાચા પ્રેમની કસોટી થવાનો સમય છેક જ નજીક આવેલો જોઈને પરીક્ષામાં પાર ઉતરવાનું બળ આપવાને માટે સંયુક્તા ગદ્‌ગદ્ અંતઃકરણે અને નમ્ર ભાવે પ્રભુની પ્રાર્થના કરવામાં લીન થઈ ગઈ. ધીમે ધીમે તેના દિલમાં અનેરા બળનો સંચાર થતો જણાયો. તેનું આખું વદન મંડળ અચાનક આનંદથી ઝળકી ઊઠયું ચંદ્રમા જેવા તેના તેજસ્વી અને ઉજળા મુખ ઉપર પ્રેમ અને દઢતા તરવરવા લાગ્યાં. તેના હૃદયમાં અનેરું જોમ ઉભરાઈ આવ્યું. પોતાના પ્રેમમાં તે વધારે મક્કમ બની અને પ્રફુલ ચિત્તે જીવનને યાતો મરણને ભેટવાના પાકા નિશ્ચય સાથે સ્વયંવર મંડપમાં જવાની તૈયારી કરવા લાગી.

તેણે હીરામોતીની કોરવાળી બુટ્ટાદાર જરીની સાડી અંગપર ધારણ કરી હાથમાં કડાં કંકણ અને પગમાં નૂપુર સજી લીધાં, હૈયાના અનેરા ઉત્સાહ સાથે અંગપરનાં અનુપમ વસ્ત્રાભૂષણોની ઝળક ઝળતાંની સાથે જ તેનું સૌંદર્ય અતિઘણું ખીલી ઊઠયું. સ્વર્ગની અનુપમ સુંદરી સમ દીપતી સંયુક્તા અતિ મંદ, ધીર અને વિનીત ભાવે સ્વયંવરના મંડપ તરફ જવાને તૈયાર થઈ ઉભી કે તે સાથે જ તેની બે સખીઓ હાથમાં સુવર્ણ કળશ અને મંગળમય વસ્તુઓથી ભરપૂર રત્નજડિત થાળ લઈ આવી ને ખડી થઈ.

સંયુક્તા તેની બે સખીઓની સાથે મંડપમાં આવી પહોંચી. તરત જ, રાજભાટ તેની પાસે આવી પહોંચ્યો અને મંડપમાં વરવાને માટે એકત્ર થયેલા રાજાઓના એક પછી એક ગુણગાન કહી સંભળાવી તેમની ઓળખ આપવા લાગ્યો. પણ સંયુક્તાના દિલમાં તો એકના જ ગુણગાન વસી રહેલા હતા અને તેથી તેની નજર તો પોતાના પ્રિયપાત્રની શોધમાં જ તરસી રહી હતી. કોઈ પણ રાજા તરફ તેની દૃષ્ટિ ઠરેલી જોવામાં આવી નહિ એટલે રાજબારોટ મંડપના દ્વાર આગળ દ્વારપાળ તરીકે ઉભા કરેલા પૃથુરાજના પૂતળા પાસે જોઈ તેના ગુણ અને બહાદુરીનાં વખાણ કરવા લાગ્યો. સંયુક્તા પ્રેમના આવેશમાં પૃથુરાજના પૂતળા તરફ ધસી અને તેના કંઠમાં વરમાળ પહેરાવી દીધી. મંડપમાં પૃથુરાજનો જયજયકાર થઈ રહ્યો.

' પૃથુરાજની જય ' સાંભળીને અને તેના પૂતળાના કંઠમાં વરમાળ જોઈને જયચંદ્ર અપમાન અને ક્રોધથી બળી ઊઠયો. પોતાની જાતનું તે તમામ ભાન ભૂલી ગયો અને એકદમ તલવાર ખેંચી સંયુક્તાનું ખૂન કરવાને તેની તરફ ધસી ગયો. સંયુક્તા દઢ હતી, સભામાં હાહાકાર થઈ રહ્યો અને તરત જ કેટલાક ભાટો તેની વચમાં પડયા, જ્યારે તે ભાટોને વચમાંથી દૂર કરી શકયો નહિ ત્યારે મોખરે ઉભેલા ભાટને ઠાર કરવાનાં નિશ્ચય સાથે તેણે તલવાર ખડી કરી.

પોતાની ખાતર ભાટનો જીવ જવાનો પ્રસંગ આવેલો જોતાંની સાથે જ સંયુક્તા એક વીરની માફક મૃત્યુને ભેટવાને જયચંદની સામે શિર ઢાળી ખડી થઈ, સંયુક્તાનું માથું ધડથી જુદું થવાની તૈયારીમાં

હતું; પણ એમ બને તે અગાઉથી જ કોઈ એક વીર પુરુષે જયચંદ્રની તલવારનો ઘા પોતાની તલવાર પર ઝીલી લીધો. સભામાં આ બનાવથી આશ્ચર્ય સાથે કોલાહલ મચી રહ્યો. સંયુક્તાને આમ મરણના મુખમાંથી બચાવનાર વીર પુરુષ બીજો કોઈ જ નહિ પણ તેના જીવનો જીવનરૂપ દિલ્હીપતિ પૃથુરાજ હતો, સભામાં ફરીને "પૃથુરાજની જય" ના અવાજો થઈ રહ્યા. જયચંદ્ર દિઙ્મૂઢ બની ગયો. તેની આંખોમાંથી અગ્નિની જ્વાળા નીકળવા લાગી, પૃથુરાજ પર તૂટી પડી તેને ઠાર કરવાની પોતાના સૈન્યને આજ્ઞા કરી.

પૃથુરાજ પ્રથમથી જ સઘળી તૈયારી સાથે કનોજમાં આવ્યો હતો. સંયુક્તાની માતાએ છાની રીતે તેના ઉપર એક પત્ર લખી સંયુક્તાના તેના તરફના પ્રેમની સઘળી હકીકતથી તેને જાણીતો કર્યો હતો. વિશેષમાં એમ પણ જણાવ્યું હતું "સ્વયંવરમાં યોગ્ય સમયે તમે આવી તેનો ઉદ્ધાર કરશો નહિ તો તે તેના પ્રાણ ત્યજશે, અને એ ઓરતનું મહાપાતક તમને લાગશે."

એક તો સંયુક્તા તેને મૂળથી જ વહાલી હતી અને વધારામાં આવેલા આ પત્રથી તેના તરફના પ્રેમનું ખેંચાણ બહુ જ વધવા પામ્યું. પરિણામે હરકોઈ ભોગે સંયુક્તાનો ઉદ્ધાર કરવાનું ખાસ કર્તવ્ય ગણી તે માટેની સઘળી છૂપી ગોઠવણો તેણે અગાઉથી કરી રાખી હતી. તેના સૈનિકોમાંના કેટલાક સભામાં છૂટાછવાયા ભરાઈ પેઠા હતા, કેટલાક સ્વયંવરના કામકાજમા નોકર તરીકે જોડાઈ ગયા હતા, તો કેટલાક પ્રેક્ષક વર્ગના કામકાજમા નોકર તરીકે જોડાઈ ગયા હતા, તો કેટલાક પ્રેક્ષક વર્ગના ટોળામાં જઈ ભળ્યા હતા. એથી જયચંદ્રનું લશ્કર પૃથુરાજ પર તૂટી પડ્યું કે તરતજ સામેથી અગણિત તલવારો ખડખડી ઊઠી. પૃથુરાજ લાગ જોઈ તલવાર ફેરવતો આગળ વધવા લાગ્યો અને જોત જોતામાં સ્વયંવરમંડપ એક ભયાનક રણમંડપ બની ગયો.

પૃથુરાજ જ્યારે મંડપમાં આવ્યો હતો ત્યારે તેણે બહારની બાજુએ પોતાના ઘોડાને સજ્જ કરી તૈયાર રાખ્યો હતો. તલવાર ફેરવતે ફેરવતે લાગ સાધી ઝડપથી સંયુક્તાને ઉપાડી પૃથુરાજ ઘોડેસવાર થઈ ગયો. ઘોડો પવન વેગે ઊડયો. જયચંદ્ર પાછળ પડયો; પણ હારીને પાછો ફર્યો. પૃથુરાજ સંયુક્તાને લઇ દિલ્હી પહોંચ્યો ત્યાં તેણે બહુ જ આનંદ અને ધામધુમથી સંયુક્તાની સાથે લગ્ન કર્યું. સંયુક્તાની ઈચ્છા પાર પડી.

આ પછી થોડા સમયે મહંમદ ઘોરી ફરીને દિલ્હી પર ચઢી આવ્યો, રજપૂત સૈન્ય જન્મ-ભૂમિની સ્વતંત્રતાનું રક્ષણ કરવાને તૈયાર થઈ ગયું. ભયંકર લડાઇ થઇ મુસલમાનોની હાર થઈ. મહંમદ ઘોરી કેદ પકડાયો, પરંતુ વીર અને ઉદાર દિલના પૃથુરાજે તેની સંધીની સરતોનો સ્વીકાર કરી તેને છોડી દીધો.

આ સંધીની મુદતને વરસ પણ પૂરું થયું ન હતું કે તરત જ ફરીને મુસલમાનો ચડી આવ્યા. આ વખતે તેમણે એચીંતો દિલ્હી ઉપર હલ્લો કર્યો. લોકો આવી સ્થિતિ જોઈને પૃથુરાજે કરેલી ભૂલને ધિક્કારવા લાગ્યા, મેદાનમાં સૈનિકોનાં જૂથ સામસામાં મંડાયાં. રણનાં રણશીંગાં વાગવા લાગ્યાં. પૃથુરાજ જાતે જયચંદ્રની પાસે ગયો. દેશના સામાન્ય શત્રૂની સામે એકત્ર મળીને બાથ ભીડવાની તેને પ્રાર્થના કરી, પણ ભારતના કમનસીબે તેની બધી મહેનત નકામી ગઈ!

લડાઈ શરૂ થઈ ગઈ. એક તરફ મહંમદ ઘોરી અને તેનો મદદગાર જયચંદ્ર રાઠોડ, તેમજ બીજી તરફ પૃથુરાજ અને તેના ખંડીઆ રાજાઓ હતા. લડાઇના મેદાનમાં પ્રલયકાળના જેવું ઘમસાણ મચી રહ્યું. અસંખ્ય વીરપુરુષોના મૃત દેહો જમીન ઉપર પડવા લાગ્યા, લોહીની નદીઓ વહેવા લાગી. પૃથુરાજ બહાદુરીથી તલવાર લઇ રણક્ષેત્રમાં ઘુમી રહ્યો હતો. અંતે તલવાર ખેલતો ખેલતો તે જયચંદ્રની સામે આવીને ખડો થયો.

કાળની ગતિ વિચિત્ર છે! જયચંદ્રની ઈચ્છા પાર પડી! પૃથુરાજ માર્યો ગયો! તેના અંગરક્ષકો તેના મૃતદેહને ઉપાડીને તંબુમાં લઈ ગયા. પૃથુરાજ આમ મરાયો છતાં યુદ્ધ બંધ ન પડયું. રાજાના મરણ પછી રજપૂત સૈનિકો મરણીયા બની ઝૂઝવા

લાગ્યા. તેમને ઉત્સાહ આપનાર કોઈ નથી, તેમનો કોઇ આગેવાન નથી; છતાં જન્મભૂમિની ખાતર વીરતાથી તેઓ પ્રાણનું બલિદાન દઇ રહ્યા છે!

પતિના મરણના સમાચાર સંયુક્તાને કાને પહોંચ્યા તેણે જોયું, કે રજપૂતો મરણીયા થઈ લડી રહ્યા છે, છતાં સૈન્યનો મોટો ભાગ હતાશ બની ખાખાખીખી થઈ ગયો છે. લશ્કરની આવી સ્થિતિ અટકાવવાને અને પતિનું વેર વાળવાને તે એકદમ ઘોડેસ્વાર બની હાથમાં તલવાર લઈ રણસંગ્રામની વચમાં આવીને ખડી થઇ ગઈ. તેનું અત્યારનું સ્વરૂપ જોઇ એવોજ ભાસ થતો હતો કે જાણે કોઈ રણચંડી દેવી તેની લોહીની તરસ છીપાવવાને આવી છે. તે મહાકાળી રૂપ બની શત્રુના સૈન્યને કાપવા લાગી. પોતાના લશ્કરની આગેવાન બનીને તેમના ઉત્સાહ અને જોમમાં વધારો કરવા લાગી. રજપૂતો પણ આ દેખાવથી દેહની માયા મુકી બમણા ઉત્સાહભેર લડવા લાગ્યા. જોતજોતાંમાં તેમણે મુસલમાનના લશ્કરને મારી હઠાવ્યું. જયચંદ્ર પોતાની પુત્રીથી હારી ગયો. તેની સેના ઉપર કોપેલી સિંહણની પેઠે સંયુક્તા તૂટી પડી. સંધ્યાકાળ થઇ ગયો. પૃથુરાજ અને રાણી સયુક્તાના જયના નાદથી આખુ આકાશ ગાજી રહ્યું.

સંયુક્તા પણ લડાઇમાં વીરગતિને પામી હોત તો સારું. તેણે વીરતાથી માન-મર્યાદાનુ રક્ષણ કરી સ્ત્રીજાતિનાં રહેલા ઉંચા ગુણોનું જગતને ભાન કરાવ્યું. પરંતુ ભારતનાં ગૌરવ અને સ્વાધીનતાનું રક્ષણ કરી ઘર તરફ પાછી ફરતાં તેના દિલમાં પતિના વિયોગથી થતા દુઃખની જ્વાળાઓ સળગી ઊઠી. તે હૈયાફાટ રડવા લાગી, પરંતુ શોક અને દારૂણ દુઃખની અત્યન્ત તીવ્ર જ્વાળામાં તેનાં આંખનાં આંસુ સુકાઇ ગયાં! પત્થરનું હૈયું બનાવી તે પોતાના પતિના મૃત દેહને શ્મશાનમાં લઈ આવી! ચિતા ખડકાવી તેને ફરતે ચંદન, ઘી, કસ્તુરી, ધૂપ આદિનો અંબાર કર્યો.

જે સંયુક્તા પતિપ્રેમમાં લીન બની તેને હમેશાં સુખમાં રાખવાને યત્ન કરતી હતી, જે હમેશાં પતિના મુખ તરફ નેહભર્યા નયનોથી નીરખી રહેતી હતી તે આજે જાણે નિષ્ઠૂર બની હોય તેમ પોતાના એ પ્રિય પતિના દેહને ચિતા ઉપર રાખી ઉભી છે! આજે નિષ્ઠૂર હૃદયે તે ભારતને ગારત કરવાનુ કામ કરી રહી છે. હા ઈશ્વર!

ચિતા ભડભડ સળગવા લાગી. તે શ્મશાનમાં ગૌરવનો પણ અંત આવી ગયો. સંયુક્તા સાતવાર ચિતાની પાછળ ફેરા ફરી, પછી તેના ચરણને ચુંબન કર્યું અને તેને છાતી સરસો ચાંપ્યો. ચિતા વધારે ભભુકી ઊઠી. સંયુક્તાનું આ વખતનું સ્વરૂપ અવર્ણનીય હતું. અગ્નિનું તેજ પણ તેના તેજ આગળ ઝાંખું થઇ ગયું. મોઢા ઉપર મંદ હાસ્ય ઝળકી રહ્યું. અંતમાં હસતા ચહેરે પતિના ધ્યાનમાં લીન બની પતિ સાથેજ સતી સ્વર્ગે સીધાવી ગઇ.

ચૂનીલાલ મૂ૦ ત્રિપાઠી.

સોલ એજન્ટ

સ્ત્રીઓ બાળકો માટે ૯૦ વરસનું માસિક પત્ર

"સ્ત્રીબોધ" વાર્ષિક લવાજમ

રૂ. ૬-૮-૦ પરદેશ માટે, દેશનાં રૂ. પાંચ

તથા

દરેક જાતના અમારા પ્રકાશનો ત્યાંથી મળશે.

*

સિદ્ધરાજ મહારાજની વૃદ્ધાવસ્થા, કાકની બહાદુરી અને કુમારપાળ પર દુઃખની જડીઓ પડતી રસમય ઐતિહાસિક નવલકથા.

રાજરોષ: ક્રિ. શિ. ૬. રૂ. ૩

આ નવલકથા રાજાધિરાજના સમય પછી આગળ વધે છે.

લખો:—

જીવનલાલ અમરશી મહેતા અમદાવાદ.

આફ્રિકામાં:

શ્રી હનુમાન આશ્રમ

પો. બો. નં. ૧૧૫૬ નૈરોબી.

બે પારેવડાં

લે. શ્રી. માધવ મો. ચોધરી.

'ઓય...બાપરે...મને મારી નાંખીરે...એ ચીસના પડઘા પડયા અને લોકો તમાસો જોવા એકઠા થયા.

ગ્રામજનતા આવા તમાસાથી પરિચિત હોય છે અવારનવાર તેમને આવા તમાસા જોવા મળે છે. રાતનું પહેલું પહોર આવા તમાસાઓનો નિયત સમય હોય છેઃ દિવસ ખેડુતો ખેતરની મજૂરીમાં ગાળે, વાળુટાણે ખેતરમાંથી ઘેર આવે ત્યારે દિવસની અથ-ઈતિથી માહિતગાર બને પછી લાકડી-ડંડો સંભાળે અને વખતે આવો તમાસો બની જાય છે.

અંબા પોતાના સાદા સીધા ધણીને ન ગોઠે એટલે ગામમાં તેની ખરાબ છાપ પડેલી. તેની નાજુક દેહલતા, હસમુખો ચહેરો, કાળી ભમર આંખો, અને વાતોડિયો સ્વભાવથી લોકોની માન્યતાને અવનવો રંગ આપતા. ધણી પ્રભુનો માણસ હતો, તેણે અંબાને વગર માગે સમાન હક્ક-સમાનતા આપી હતી. ગામમાં આવી સમાનતા મેળવવા બીજી સ્ત્રીઓ ભાગ્યેજ ભાગ્યશાળી બની હતી. બીજાં અવિભક્ત કુટુંબોમાં બને છે તેમ અંબાને તેની સાસુ સાથે કોઈ કોઈ વખત ખટરાગ થતોઃ છોકરાને ખાવા આપવા કહેતાં, કામની વહેંચણી કરતાં, બન્ને વાત વાતમાં લડી પડતાં. તેની સાસુને અંબાનો આ સ્વચ્છંદ વિહાર ખૂચતો. તેને લાગતું છોકરો નમાલો પાકયો અને વહુને માથે ચઢાવી. વહુ મારે માથે પડી. તેનાથી વહુને શું થાય! તે છોકરા પાસે કોઈ કોઈ વખત અંબાને મરાવતી. પણ અંબા માર સ્વાદણી થઈ હતી. અને નમાલા છોકરાએ એવી સખત શિક્ષા કરી પણ નહોતી!—છોકરે જ માથે ચઢાવી હતી. અંબા તેની સાસુને ભારરૂપ થઈ પડી હતી.

ગામની બીજી સ્ત્રીઓને પણ અંબાના વઢકણા સ્વભાવની લાણું' મળી હતી. બીજી સ્ત્રીઓ તેની સાથે બોલવાની સ્પર્ધામાં ન ઉતરતી. અંબાની ખરાબ છાપ પાડવામાં તેના કુટુંબની સ્ત્રીઓએ અગત્યનો ભાગ ભજવ્યો હતો, તેના આવા મહેણાંને લીધે, સાસુ-જેઠાણીને લીધે કે ગમે તે કારણે ગામની સ્ત્રીઓ તેની વાતો કરતી તેના મોં આગળ વાત કહેવાની હિંમત ચાલતી નહિ. એટલે તેની પીઠ પાછળ બમણા વેગથી વાતો થતી. તેની વાતો પનિહારીઓનો વિષય થઈ પડી.

એક દિવસ અંબા પાણી ભરવા ગઈ ત્યાં રસ્તામાં હીરો મળ્યો હીરો તેનું પ્રેમ પાત્ર હતો. વહેલી સવાર હતી, નવરાશનો સમય હતો માણસની આવજા ઓછી હતી. હીરો ખેતરેથી રખોપુ કરીને આવતો હતો તેને અંબા સામી મળી. ગામ ઝાંપે વડલા નીચે બન્ને ઉભા રહ્યાં-વાર્તા વિનોદ ચાલી રહ્યો. એક બીજાના મોં ગુલાબની ઉઘડતી કળી સમાન ખીલી ઊઠયાં. એવામાં અંબાનો દિયર પશો ત્યાં થઈ કોસ ઉપાડી નીકળ્યો. તેણે પોતાની ભાભીને હીરા સાથે હસતી જોઈ દુભાયો. તે મનમાં વિચારવા લાગ્યો...આ પહેલાં સાંભળેલી અંબા વિષેની વાતો શું ખરી હશે! અંબા આવી રીતે હીરા સાથે વાતો કરવામાં શા માટે આનંદ લે! અને લોક વાયકા સાચી હોય તો આવી ભાભીને શા માટે ઘરમાં રહેવા દેવી! પશાએ ખેતરમાં જઈ કોસ જોડયો દિવસ જેમ તેમ ગાળ્યો, સવારની બીનાથી જાણે તે નવી વિચારસૃષ્ટિમાં વિહાર કરી રહ્યો હતો. તેને હૃદય ડંખતું. આંખો મીંચાઈ જતી, પૃથ્વી ફરતી, જણાતી; આખો દિવસ બેચેનીમાં ગયો. -તે વાળુ ટાણે કોસ છોડીને ઘેર આવતો હતો-યંત્રવત્ ગતિથી પગ માંડી રહ્યો હતો. બાઘાની માફક વિફળ આંખો ફેરવતો પશો ખડકીમાં પેઠો. "મૂવા છોકરા...આવા નમાલા છોકરા મૂ... મારી કૂખ લજવી...આના કરતાં છોકરા ન હોય તો સારું...અસ્પષ્ટ શબ્દો પશાને કાને અથડાયા. પશો કાંઈ સમજી શકયો નહિ તે બળદને નીરણ કરતાં રોકાયો. શબ્દો ફરીથી સંભળાવા લાગ્યા. "આ 'રાંડ...કે ભારજા...શું કરવા બેઠી છે...મુવે બાવલે

ગંદકને વશ ન રાખી...હવે રાંડ કુળને કલંક લગાડવા બેઠી..." પથાએ બળદને પૂળા નાંખતાં નાંખતાં સાંભળ્યું અને સવારની બીના આંખ આગળ ખડી થઈ. એણે ભાન ગુમાવ્યું. એના બળતા-હૃદયાગ્નિમાં ઘી હોમાયું. એણે ઘરમાં આવી છરી લીધી એનું મોં લાલ લાલ બની ગયું, શરીર કંપારી છૂટી, ક્રોધના મદમાં-ડોલતો ડોલતો અંબા સામે ધસ્યો; અંબાના વાંસામાં એક-બે ગાંઠુ લગાવી દીધી. પથાએ છરી વાળો હાથ અંબાના નાક તરફ વળ્યો; અંબાએ મોં ડાબા-જમણી ફેરવ્યું ..તેના નાકના અગ્ર ભાગમાંથી લોહી ટપકી રહ્યું. અંબાથી ચીસ નખાઈ ગઈ. "ઓય બાપરે...મને મારી નાખી રે..." લોકો આ તમાસો જોવા એકઠા થયા અને વિખરાયાઃ

પથાએ એ રાત્રિ શાંતિની ઊંઘ લીધી. નાક કાપનારને ગુન્હેગાર ઠરાવનાર કાયદો પુસ્તકમાં રહેવાને સર્જાયો હતો. કાયદો પથાને સ્પર્શ કરવાને અસમર્થ હતો. અંબા તેની ભાભી હતી અને તેણે નાક કાપ્યું એમાં કોઈને શું હતું! કે પથાને કાયદાનો ભય પણ બતાવે; અને ગામમાં વાત ડાહ્યો કોઈ નહોતો કે સરકાર જાણી શકે.

(૨)

બે ત્રણ દિવસ અંબા ઘરમાંથી બહાર ન નીકળી. અંબાના સુરેખ દેહમાં પરિવર્તન થયું. પહેલાંની નાજુક દેહલતા વિકરાળ બની, કાળી ભ્રમર આંખોમાં શ્યામતા છવાઈ, સદાના હસમુખ ચહેરામાં વ્યગ્રતા ભળી, સ્વભાવ ચીડિયો બન્યો. પહેલાંની અંબામાં અને આ નકટી અંબામાં આભ જમીનનું અંતર પડ્યું. હીરાની અભિસારિકા અંબા હવે અભિસારણને લાયક ન રહી હવે હીરાને અંબાનું દર્શન માત્ર અસહ્ય લાગતું ભૂલેચૂકે રસ્તામાં અંબા સામી મળતી તો હીરો નજર ચૂકવી લેતો. હીરાની દૃષ્ટિ સુધાં એ તરફ ન વળતી અને હવે હીરાને

ક્રાઉન બ્રાંડ
એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો.

તાજ છાપનાં એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો સ્વાસ્થ્ય, સગવડતાં, કરકસર, અને સ્વચ્છતા માટે અનુપમ મનાયાં છે વૈજ્ઞાનિક પૃથક્કરણનો અભિપ્રાય : ઘરગથ્થુ ઉપયોગ અને રાંધવાના કામ માટે શુદ્ધ એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો શ્રેયકર છે, અને તેમાં પકાવેલા પદાર્થોના વિટામીન વધુમાં વધુ જળવાઈ રહે છે

ફોરૂં વજન, કલાઈની કડાકુટ નહિ, ઝડપી રસોઈ, એ બધા એલ્યુમીનીયમનાં વાસણોના વપરાશથી મળતા વિશિષ્ટ ફાયદા છે.

બીજા કરતાં એલ્યુમીનીયમના ભંગારનું દામ વધુ સારૂં મળે છે

ચેતવણી : અપભ્રંશ બનેલા સસ્તા એલ્યુમીનીયમથી સાવધ રહેજો. વાસણો તરીકે તેની વપરાશ હાનિકારક મનાઇ છે.

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

સુવિખ્યાત ક્રાઉન માર્કાના એલ્યુમીનીયમ તથા પિત્તળના વાસણો બનાવનાર.

કલકત્તા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રિ, દિલ્હી, રંગુન, એડન.

અંબા ઉપર—પહેલાની નાજુક સુરેખ અંબા ઉપર ઘૃણા ઉપજતી, હીરાને તેની સ્વપ્ન પ્રતિમા પણ ઘૃણાકારક લાગતી—હીરો તેને ભૂલવા માગતો હતો. ભોગી ભમરો પણ પ્રફુલ્લિત પુષ્પની વાસ લે છે ને એ ક્યાં લે છે કરમાયેલ પુષ્પની ! હીરાનો સુરેખ અંબા સાથે હતો, ક્યાં આ નકટી અંબા સાથે હતો ! અંબાને પણ હીરા ઉપર સમજણ પૂર્વકની ઘૃણા પેદા થઈ હતી. અંબાનું એ નકટી થયા પછીનું ડહાપણ હતું.

અંબા—નાકી અંબા ડાકણનું દર્શન કરાવતી ફરતી હતી. છોકરાંએ તેમની માતાઓને જુઓ પેલી 'ડાકણ જાય' એમ અંબા તરફ આંગળી કરતી જોઈ હતી. અને ગામનાં-છોકરાં અંબાને ડાકણમા નતાં થયાં હતાં.

ગામની સ્ત્રીઓ અંદર અંદર 'અલી ! પેલી અંબા, હીરાની અંબા—નકટી અંબા, એમ સંબોધતી હતી. કોઈ વળી "રાંડને—બરાબર શિક્ષા થઈ; એ એને લાયક હતી...જોયું ને કેવું નાક શુમાવ્યું ! અંબા પહેલાં તો બહુ રૂપાળી હતી હો..." એમ કોઈ સ્ત્રી અંબાના પૂર્વ રૂપની પિછાન આપતી હોય ત્યાં વળી કોઈ વ્યંગમાં બોલી ઊઠતી..." અને તેથી જ હીરાને ગમીને !

આમ જુદી જુદી રીતે અંબાની કથની જીવની જાગતી બની ગઈ.

"અલી અંબા ! પશાએ ખોટું કર્યું આવું તે થતું હશે" કોઈ સ્ત્રી દયા ખાવાની રીતે અંબાની હાય વરાળ કઢાવતી.

"મૂઓ પીટ્યો...એનું નામ જ મૂકને કાળ મૂખાનું...પણ જો જેને મણિ હું એનું ઘર થતાં દઉં ત્યારે ને, એનું ઘર થવા દઉં તો હું—અંબા નહિ; મારા પીટ્યાએ મારું જીવતર ધૂળ કર્યું તો હું એનું જીવતર ધૂળ કરીશ"

ખરેખર અંબાના હૃદયના ઊંડાણમાં આ જ વસ્તુએ સ્થાન—લીધું હતું, એણે મારું જીવતર ધૂળ

રામતીર્થ બ્રાહ્મી તેલ

સ્પેશીઅલ નં. ૧

મગજના જ્ઞાનતંતુઓ બળવાન બને છે ગાઢ નિદ્રા આવે છે. ધોળા વાળ કાળા થાય છે વાળ ખરતા અટકે છે ટાલમાં વાળ ઉગે છે ખોડો મટે છે. યાદશક્તિ અને આંખની દૃષ્ટિ વધે છે. દરેક ઋતુમાં બહેનો, પુરુષો અને બાળકો માટે મહાન ફાયદો કરનાર છે. માથાનો દુખાવો મટે છે.

મોટી બાટલી કિંમત રૂ. ૩—૮—૦

નાની બાટલી કિંમત રૂ. ૨—૦—૦ બધે મળે છે.

શ્રી રામતીર્થ યોગાશ્રમ

૪૮૮, સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, મુંબઈ-૪.

કર્યું તો હું એનું જીવતર ધૂળ કરીશ માનવને– પુરુષ કે સ્ત્રીને જ્યારે પોતાનું જીવતર ભારરૂપ લાગે છે. ત્યારે એને બીજાનું જીવતર ભારરૂપ બનાવવાની વાંચ્છા જન્મે છે, અને કોઈના રસપૂર્ણ જીવન માટે અંતરમાં ઉંડી ઉંડી ઈર્ષા જન્મે છે અંબાને–કોઈના રસપૂર્ણ જીવન પ્રતે ઈર્ષા નહોતી જન્મી પરંતુ બીજાનું–પોતાનું જીવતર ભારરૂપ બનાવનાર પદ્માનું જીવતર ભારરૂપ કરવાની વાંચ્છા તો જન્મી હતી અને રાતદિવસ, એના જ વિચારને સ્થાન હતું, એના જ સ્વપ્ને અંબા રાચતી હતી પોતાનું દુઃખ ભૂલતી હતી, આજ વિચારે એને પોતાનું ભારરૂપ જીવતર–ભારવિહીન લાગતું હતું એના જીવનમાં આજ રસ હતો આજ કાર્યને લીધે એનું જીવન હતું નહિ તો એણે એના જીવનનો ક્યારનોયે આ ફાની દુનિયામાંથી સદાને માટે ત્યાગ કર્યો હોત સવાર સાંજ પોતાની આ વાંચ્છનાને યાદ કરતી અંબા જીવન વિતાવે જતી હતી અને એ અવસરની રાહ જોતી હતી

(૩)

પદ્મા સાથે અંબાને બેવડી સગાઈ હતી સાસરા પક્ષે પદ્મા અંબાનો દિયર થતો હતો અને પિતૃ પક્ષે બનેવી થતો હતો પણ મન તૂટયા કાંઈ સંધાય છે –ખરાં! આવા દિયર–બનેવી પદ્મા માટે અંબાની આંખમાં ગુપ્ત ક્રૂરતા વસી રહી હતી

પદ્માનું અને નાથીનું લગન થયાને હજુ માંડ માંડ એકાદ વર્ષ વીત્યું હશે. નાથી સાસરે જતી આવતી હતી ત્રીજી વાર નાથીને તેડવા અંબાનો જેઠ જીવણ ગયો હતો નાથી આજકાલમા આવવાની હતી નાથીના આવવાની અંબા રાહ જોતી હતી. *આજે કાલ આવે એમ ગણતા દિવસ વહેતી હતી* ત્રીજે દિવસે જીવણ નાથીને તેડી ઘેર આવ્યો અંબાનો શ્વાસ તે દિવસે હેઠે હેઠે હતો, પણ પદ્માનું જીવતર ધૂળ કરવાની વાંચ્છા માટે અંતરની દિશામાં અનેકવારની ટકોર હતી નાથીને ભાઈ ભાંડેરુની ખબર પૂછી અંબા કંઈક હેઠે શ્વાસે –થઈ,

છોકરાંઓ

ડોંગરે નું બાલામૃત

પીવાથી હૃષ્ટ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાંનાં ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક.
કે. ટી. ડોંગરે કં. મુંબઇ–૪

બેનની ઓથે કંઈક નિરાંત વળી. પણ તે નિરાંત લાંબો સમય ટકી શકી નહિ, પશાનું જીવતર ધૂળ કરવાની તાલાવેલી વિશેષ જાગૃત થતી હતી અને અંબાને સુખરુપ ઊંઘ પણ આવતી નહોતી.

એક દિવસ અંબાએ નાથીને કહ્યું.

"બેન આપણા માવીતરે આપણને આ કસાઇ-ખાનામાં નાંખ્યાંઃ આવા કસાઇ માણસોમાં આપણે ક્યાંથી સુખી થઇશું. પ્રભુ મને સંભાળી લે તો સારું પણ મને આ તારા બે ભાણેજ્યાની દયા આવે છે, નહિતો મેં ક્યારનોય કુવો હવાડો કર્યો હોત. આ કસાઇઓમાં જીવવાનો સ્વાદ પણ શું! મારે તો ઠીક છે. કર્યા કાઢ્યા એટલા કાઢવા છે. પણ તું તારું સંભાળી લે તો ઠીક!......બનશે સમજણો થાય એને... નું ઠેકાણું પડે એટલે પત્યું. હું એ દિવસની રાહ જોતી બેઠી છુ એ દિવસ પછી મારો પડછાયો યે આ કસાઇઓમાં નહિ હોય. બેન જો તું મારું કહ્યું માને અને આ કસાઇખાનેથી છુટે તો સારું......તારું દુઃખ તો મારે જોવું મટે, પછી તો તને ગમે તે ખરું" પશાનું જીવતર ધૂળ કરવાનો આ લાગ અંબાને ઠીક ગમ્યો જો નાથીનું અસ્તિત્વ આ જગતમા ન હોય તો પશો હાથે બળતો થાય અને એ ભાવે પશાને બાયડી મળવી અશક્ય હતી.

"જો બેન તને એમ લાગતું હોય તો હું એ રસ્તો લઉ......" નાથીએ જવાબ દીધો

"તો તું કસાઇખાનેથી છુટી સમજઃ હું પણ તને પહોચી મળીશ. તું મારી રાહ જોજે." જાણે પોતે પણ મરવાની હોય એવી રીતે અંબાએ જવાબ વાળ્યો

જીવણ બંધાણી હતો અને ખાનગી લાવેલું અફીણ ઘરમાં હતું અંબાએ અફીણ ઘોળી વાડકા તૈયાર કરી નાથીને આપીને કહ્યું

"બેન લે પી .....જા ....અને આ કસાઈ-ખાનેથી છુટ......" જાણે મીરાં હોય એમ નાથી અફીણ પી ગઇ. અને સદાને માટે મહાનિદ્રામાં પડી

સવારે ગામમાં હાહાકાર વરતાયોઃ પશાની વહુ નાથીને રાતની રાતમાં સાપ કરડ્યો ને મરી ગઇ. ખરી બીના લોકોને જાણવા ન મળી. જો ખરી બીના –અફીણ પીધાની પ્રગટ થાય તો રાજના રક્ષકો મરણના લાડુ ખાવા ન ચૂકે માટે, પશાના કુટુંબીઓએ સાપ કરડ્યાની વાત પ્રગટ કરી હતી.

×

બીજી સવારે અંબા બારણામાં ઉભી રહી હતી. એના અંતરની એક વેદના સમી હતી, પણ અંતરના ઉંડાણમાં કંઈક દુઃખતું હતું–અંતરમાં વિછીંની વેદના થતી હતી તેની નજર આંગણામાં ગઈઃ આંગણામાં બે પારેવાં એક બીજાની આંગે કલ્લોલ કરતાં નાથીની નનામી પાછળ વેરાયેલા અનાજના કણ વીણી રહ્યાં હતાં.

卐

-દર્શન દેજે નાથ-

(અંજની)

જીવન વાટે ચાલી ચાલી,
ચરણો મ્હારા જાય છે થાકી,
ત્યારે આવી; જેમ તું દેજે,
ઓરે દીનાનાથ!

જીવનડેરું લાગ્યું જ્યારે,
ખૂટવા મ્હારું આવે ત્યારે,
પ્રેમે આવી દેજે ઓરે,
ઓથ તું દીનાનાથ!

માર્ગે તિમિર ઘોર ઘેરાયે,
દીશા એકે નવ કળાયે,
ત્યારે આવી મારગ મ્હારે,
દીવો ધરજે નાથ!

આતમ જ્યોતિ મ્હારી જ્યારે,
બૂઝાવાને આવે ત્યારે,
પ્રીતે આવી મ્હારે દ્વારે,
દર્શન દેજે નાથ!

લેખિકા : અ. સૌ દીપક ચં. પટેલ

આશાનો મીનારો

શ્રી ચંપકલાલશાહ, વડોદરા.

તે રોજ આવે છે. વૈસાખ જેઠ માસની 'સખ્ત ગરમી હોય, માગસર માસની સખ્ત ઠંડક હોય, વસંતનો આલ્હાદક સમય હોય કે ચોમાસાના ઝરઝર વરસાદના દિવસો હોય–તે તેના સમયે જરૂરી આવી પહોચે છે. તેને માટે, ગરમી, શરદી બધુંજ એક સરખુ' છે. કોઇક દિવસ અને સરવાળે તેના દિવસો બહુ થોડા હોય છે જ્યારે તે મારે ઘેર નથી આવતો, ત્યારે પણ મારા ઘરની સામેની સડક ઉપ"થી તે જરૂર પસાર થાય છે

હાં, તે લગભગ દરરોજ આવે છે–એને છતાય મારી આશાઓ, મારી ઉત્સુકતા અને ઉત્કંઠા કદી પણ ઓછા થતા નથી દરરોજ હું મારા હૃદયમાં નવીન આશાઓ સહ ઉત્સુક નેત્રોથી તેના આવવાની રાહ જોઉ છુ તેના આવવાના નિમિત સમય પહેલાં થોડા વખતથી મારુ' મન 'કાંઈ કરવામાં લાગતું નથી હું પ્રતિક્ષણે તેના પગલાનો અવાજ સાંભળવા ચારે બાજુ નિરતબ્ધ સૂન્યતાનું "વાતાવરણ બનાવુ છુ. કદી કદી તો તેના આવવાની પ્રતિક્ષામા હું મારા ઘરના દરવાજામાંજ જઈને બેસુ છુ અને જેમ જેમ સમય જાય છે તેમ તેમ મારી ઉત્કઠા વધતી જાય છે. 'આજે મારે માટે તે કયો નવો સદેશો લાવશે ?' આજે તેનુ આગમન મારી કઈ આશાઓને પલ્લવીત કરશે અને કઈને ભસ્મી ભૂત કરશે ? એજ વિચારોથી બનેલી તસ્વીર એ થોડાજ સમયમા મારા અતરમા એક ચિત્રપટ જેવી આવે છે ને પસાર થાય છે

તેવામાં તેને આવતો જોઉ છુ અને મારુ' હૃદય આનંદી બને છે. હું ઊઠીને તેનુ સ્વાગત કરવા જાઉં છું. કોઈ દિવસ આ સમયે મારે બહાર જવુ પડ્યુ હોય છતાં તે જરૂરથી આવે છે અને પાછા ફરતાં પણ હું તેની પ્રથમ ખબર.પૂછી મારી વફાદારીનો પરિચય આપુ છુ

જો તે કદી કદી મારા ઘેર આવતો નથી તો હું નિરાશ થઈ કામે લાગી જાઉ છું કેટલીક વાર તો હું તેની રાહ જોતો બેઠો હોઉ છું અને જોતજોતામાં મારી સામેથી નીકળી જાય છે. કેટલો 'નિર્દય ! એકવાર ઉચી નજર કરી મારા તરફ જોવાની પરવા પણ તે કરતો નથી

તે મારે ત્યાં ન આવી મને માત્ર નિરાશ કરતો હોય તોય ઠીક. પણ કદી કદી તો તે આવીને મારી આશાઓના ઉચ્ચ મીનારાઓને તોડી નાખે છે કોઈક દિવસ તેનું આગમન મારા માટે અમગળ હોય છે મારી અભિલાષાઓ નિરાશાની ટક્કર વડે છિન્ન ભિન્ન થઈ જાય છે અને તેમને ચિતાના અગાધ સાગરમાં ફેંકે છે

પણ એથી હું નાસીપાસ થતો નથી. બીજે દિવસે તો તેજ ઉત્કંઠાથી હું તેની રાહ જોઉ છું. માનવી આશાના બળ પરજ જીવે છે એક આશા તૂટતા સમુદ્રની લહેરો માફક બીજી તેનુ સ્થાન લેવા તૈયારજ હોય છે અને એ પ્રમાણે મારી આશાઓની માળા ચાલુ જ રહે છે.

આટલો પરિચય હોવા છતા મારે કબુલ કરવુ પડશે કે હું તેનુ નામ જાણતો નથી–મે તે જાણવા કદી પ્રયત્ન કર્યો નથી. મારે તેના નામ સાથે કદી લેવા દેવાજ નથી. ફક્ત એટલુ જ જાણું છુ કે તે મારો છે ટપાલી

☆

તમે 'સ્ત્રીબોધ'ના ગ્રાહક નથી ? આજે જ ગ્રાહક બનો

વાર્ષિક લવાજમ દેશમાં રૂ. પાંચ. પરદેશ : શીલીંગ દશ (૬-૮-૦)

'સ્ત્રીબોધ' અમદાવાદ. અને હનુમાન આશ્રમ. પો. બો. નં. ૧૧૫૬ નૈરોબી

કચ્છની એક વીર નારીની જ્વલંત કીર્તિકથા

માહરૂઈ.

લેખક–કિશોરચંદ્ર હીરાચંદ પારેખ

"મારી પૌત્રીના લગ્ન ! કોની સાથે ? વગડામાં જે બકરા ચારે છે તેની સાથે ? જા, અહિંથી સત્વર ચાલ્યોજા ફોગ મારી વિધવા બેટીનો જમાઇ બને કે ! તેની આટલી ગુંજાસ ! જા કહી દે જે એને કે તારા જેવા તો કેટલાય માહરૂઈના ચરણોના દાસ બનવા તલસી રહ્યા છે...', વૃદ્ધ પાલણસિંહે ગુસ્સે થઇ જવાબ આપ્યો.

લાખા ફુલાણીની બ્હેન તે માહરૂઇ પાવણસીની પુત્રી મીણદેવાની એ બેની હતી જ્યારે યગલ સ્વધામ પધાર્યા ત્યારે તેમની રાણી સગર્ભાવસ્થામાં હતા.

એ વખત અધાધુંધીનો હતો 'મારે તેની તલ્વાર અને ગા વાળે ઇ અરજણનો જમાનો હતો. યગલ પછી લાખો ફુલાણી કચ્છના સિંહાસન પર બીરાજ્યો. એ વખતે સૌરાષ્ટ્રના કાઠીઓમાં આપસ-આપસમાં હોળી સળગી તે વખતે સોરઠના પાય તખ્ત પર ચુડાસમા વંશનો રા' ગ્રહરિપુ હતો તેની મદદે જતાં કોઈ બાબતમાં વિક્ષેપ પડ્યો, આથી સાવધ રહેવાની જરૂર જણાઇ તેથી તે તેની માતા પ્રત્યે પૂરૂ લક્ષ આપી શક્યો નહિ આને પરિણામે માહરૂઈ તેના મોસાળમાંજ ઉછરી મોટી થઇ

માહરૂઈ રૂપરૂપના અંબાર હતી ને ખૂબજ સુંદર અને મનને હરી લે તેવી હતી. તેથીજ તેનું નામ માહરૂઇ પાડ્યુ તે દિવસે ને રાત્રે વધવા લાગી એક વાર તેની સહિયરો સાથે તે "કુથ" વિણવા ગઇ (કુથ=એક જાતનું જંગલી અનાજ) એ વખતે ત્યાં બકરા ચરતા હતા, અને દૂરથી વાંસળીનો સ્વર આવતો હતો. ઘોડીવારે માહરૂઇએ જોયું કે શરીર લાકડીને ટેકવી એક ગોવાળ જેવો લાગતો માણસ તેના તરફ અનીમિષ નજરે જોઈ રહ્યો હતો. તે શરમાઈ, અને જલ્દી ચાલી ગઇ.

ફોગે માહરૂઈનું માગું કર્યું, પણ પાલણસિંહે તેના સાફ ના પાડી. થોડા સમય પછી તેણે તેના લગ્ન ખેતસિંહ નામે તેના ભત્રીજા સાથે કરી નાખ્યા.

જ્યારે ફોગે પોતાના અપમાનની વાત સાંભળી ત્યારથી તે ગુસ્સાથી બળવા લાગ્યો. તે એ વખતેજ બોલી ઊઠયો, "જોઉ છું એ નાગીને ! જો એ પાલણનું પૂરેપૂરૂ વેર લઈ માહરૂઇને સુમરાના જનામાં ન શોભાવું ત્યાં સુધી હું ફોગ નહિ" એ વખતે સિંધમાં ઉમરકોટમાં હમીર સુમરાનો પુત્ર ઉમર સુમરો રાજ્ય કરતો હતો. તે કેટલાય દિવસની સફર ખેડી ત્યાં પહોંચ્યો ત્યાં જઇ તેણે પોતાની તળપદી ભાષામાં માહરૂઇના ખૂબજ વખાણ કરતા જણાવ્યુ કે," યગ પરગણાની એ યુવાન સુંદરી તો યોગ્ય સ્થળેજ શોભે આપના જનાનામાંજ એ ગુલની કીમત થાય" ને યુવાન ઉમર ભાન ભૂલ્યો

એક દિવસ ઉમર શિકારે નીકળ્યો. તે ફરતાં ફરતા યગ પ્રદેશમાં આવી પહોંચ્યો એ વખતે માહરૂઇ કુવા કાંઠે પાણી સીંચી રહી હતી તે તેને જોઇ ડરી ગઈ પણ પાણી પીવા આવતો તરસ્યો ઉંટસ્વાર હશે એમ ધારી તેઓ બાજુએ ગયા ઉમરે ઉંટને નીચે બેસાડયો, ને તરતજ ફોગના નીશાન પ્રમાણે તેને બાંહથી પકડી, ઉંટ પર ચઢાવી, ઉંટને પવનવેગે દોડવી મૂક્યો સખીઓમાં હાહાકાર થઇ રહ્યો

"મારી સાથે લગ્ન કર, આ રાજ્ય, મહેલ, જર ઝવેરાત બધુંજ તારું થશે, તારા હાથમાં હું રાજ્ય-ધૂરા સોંપી દઈશ"

"ઉમર સુમરા, આર્યાવર્તની આદર્શ નારી એક ભવમાં બે કરી શકે છે ! અને તે પણ યવન સાથે જા, નીચ, ચાલ્યો જા ! મારી નજર આગળથી દૂર થા !" ઉમરને આ અપમાન હાડોહાડ ઉતરી ગયું ને તેણે તેને ધમકીઓ આપી તેના પગે બેડી અને હાથે જંજીર જડી કેદ કરી, સાથે સમજાવટ ચાલુ કરી શામ-દામ-દંડ-ભેદવી પણ માહરૂઇ એકની બે ન થઈ, ધન્ય છે એ આર્ય બાળાઓને !

"ભાઈ, હું તને ખરો ભાઇ સમજુ છું, હું એકનેજ પતિ તરીકે ચ્હાઉ છુ ને તે મારા ખેતસિંહનેજ ! તારા પકવાન ને પરોણાગતિ મને ઝેર દેખાય

છે. દુનીયામાં કોઈ અમર નથી ઈરાનના અને આર્યાવર્તના મહાન શહેનશાહો અને કૃષ્ણ જેવા નરવીર પણ ચાલ્યા ગયા તો પછી તારી શી વિસાત? મારો ઈન્સાફ તો ખુદ પરમેશ્વર જ કરશે. ટુંકી જિંદગી તો ઉપકાર વાસ્તે છે, જુલમ માટે નહિ"

"પહેર રેશમી કપડાં, આખા મુલકમાં રાજ કર ને......ને મારા સાથે પલંગ પર પગ મુ. ...!

"ચૂપ કર, ઉમર! હું કદિ પણ મારું પતિવ્રત છોડવાની નથી તારા મેહલ કરતાં મારા ઝુંપડાં હજાર દરજ્જે સારાં છે." આખરે ઉમર પીગળ્યો ને તેણે નજરકેદ જ રાખી.

મારૂ લોકો માહરૂઈને ગોળવવામાં બધી રીતે નિષ્ફળ ગયા, ત્યારે તેમણે ખેતસિંહને મેણું માર્યું કે 'જે રીતે ઉમર તેને લઈ ગયો તે રીતે તું પણ તેને લઈ આવ' તે પણ મેણાનો માર્યો ગયો અને માહરૂઈનો મહેલ તળે ઉભો નશીબજોગે માહરૂઈ ઝરૂખામાં ઉભી હતી, બન્નેની દૃષ્ટિ મળી તેણે ખેતસિંહને જોયો બન્નેએ ઈશારતથી સંકેત કરી રાખ્યો.

ઉમરના જનાનામાં એક નહિ એકવીસ સુમરી રાણીઓ હતી તેમની સાથે પીરની સલામે જવાનું બહાનું કાઢી તે ત્યાં ગઈ. ત્યાં દરગાહ પાસે તેણે એક ઉંટ બેઠેલો જોયો આથી તેને આશ્ચર્ય થયું તેણે કહ્યું, "બ્હેન' આ ઉંટ કોનો હશે?" આથી સુમરીઓએ ટોણો માર્યો," પહેલાં તું ઉંટ પર ચડીને આવી છે, માટે આજ ઉંટ પર બેસી તું તારે મલક જા," ને થઈ રહ્યું. હસવામાંથી થઈ હાણુ માહરૂઈ તો ઉંટ પર ચઢી બેઠી, ખેતસિંહ ત્યાં ઓચિંતો આવી ગયો ને ઉંટ પવન વેગે ઉપડ્યો. સુમરીઓ ગભરાઈ ગઈ એક બીજી સામે જોઈ રહી. જ્યારે ઉમરને આ વાતની ખબર પડી ત્યારે તે ક્રોધથી ધુંધવાઈ ઊઠ્યો ને તેણે લડવા જવાની તૈયારી કરી.

આ બાજુ મારૂ લોકો પાલણસિંહની સરદારી નીચે એકઠા થયા ને નક્કી કર્યું કે, "કેસરીયા કરશું પણ માહરૂઈને તો અમે જીવતાં નહિ સોંપીએ." માહરૂઈનો મત એવો હતો કે જો સમજાવટથી કામ પતતું હોય તો પછી ખૂનરેજી ન કરવી તેણે આ વાત દાદા પાલણસિંહને કરી.

"શું અમે ચુડી પે'રીએલા છીએ? આ વખતે તો એ સુમરાને બરાબર ખબર પાડી દઈશું"

"બરાબર છે, એની હમણાં કાટ બહુ છે; પારકી વહુ દીકરીયું પર નજર બગાડવી એ શું રાજાનો ધર્મ છે... .." !

"ભાઈ, જુઓ! તમારે લડવાની હોંશ છે તો મારી ના નથી. તમે બધા કેસરીયાં કરી તૈયાર રહો. ઉમર આવશે, એટલે હું તેને સમજાવીશ અને છતાંય જો, નહિ સમજે તો પછી આપણ મરી ખુટશું." માહરૂઈએ મક્કમતાથી કહ્યું

ઉમર લશ્કર સમેત આવી પહોંચ્યો. ખેતસિંહને કેસરીઓ સાજ સજાવ્યો ને પોતે ઉત્તમ વસ્ત્રોમાં સજ્જ થઈ હાથમાં કંકાવટી લઈ, માથે પાણી ભરેલી ઝારી મૂકી ઉમરના ગીત ગાતા ગાતા તેનું સામૈયું કર્યું. આ વખતનું બયાન કરતું કચ્છી ભાષામાં એક કવિત આ પ્રમાણે છે

> "મારૂઈ માથે બેડલો, ખેતસી કંધ તરાર,
> તું અસાંજો માઈતર, અસીં તોહાંજા બાર,
> હાણે મા કે જીયાર, સરણ તુંહીંજે સુમરા."

ઉમર નજીક આવ્યો કે તરત જ તેને તિલક કરી ચોખા ચોડી ઓવારણાં લઈ બોલી કે, "હે સુમરા! તું તો અમારો અવતાર છે. અમે તારા બાળકો છીએ; માટે હે ઉમર સુમરા! હવે તને ઠીક લાગે તેમ અમને માર કે જીવાડ, અમે તારે શરણે છીએ."

ઉમર જેવો જુલ્મીને મોહાંધ રાજા પણ બન્ને પ્રકારના સ્વાગત તૈયાર જોઈ બે ડગલા પાછા હઠ્યો ને માહરૂઈની અટલ પવિત્રતા જોઈ તેને પોતાની ધરમની બ્હેન કરી. અને જતાં જતાં તેને એક ગરાસ દેતો ગયો ને કહેતો ગયો, "જ્યાં સુધી આર્યાવર્તમાં તારા જેવી વીર રમણીઓ છે, ત્યાં સુધી આર્યાવર્ત સ્વતંત્ર છે પણ જ્યારે ભારતમાં એજ બ્હેનોનું પતન થશે ત્યારે .. ..ત્યારે ભારત પરતંત્ર હશે. તારી પવિત્રતાજ તારી મુક્તિનું કારણ છે" ને તેણે ઉંટ દોડાવી મૂક્યો.

ધન્ય હો સતિ માહરૂઈને!

હિંદી સ્ત્રીનું હકનામું

આમુખ

હિંદી સ્ત્રીની સામાજિક સ્થિતિ સુધારવા તેમજ સમાજમાં તેનું સ્થાન પુરુષ સમોવડું લાવવા માટે છેલ્લાં અઢારેક વર્ષથી અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદ ઠરાવો ઘડતી આવી છે, સ્ત્રીઓના આ હકનામાનો હેતુ, એ બધા ઠરાવોનું સત્વ તારવી, આપણી પરિષદના આદર્શોનું સાચું ચિત્ર પ્રજા સમક્ષ મૂકવું એ છે; જેથી ભવિષ્યમાં નવો કાયદો ઘડવો હોય ત્યારે આ હકનામું પાયારૂપ બને; તેમજ એ આદર્શો મેળવવા માટે સ્ત્રીઓને કાર્ય કરવાની તક મળે. આ હકનામાની માગણી કાંઈ છેવટની નથી, તેમજ તેમાં આપણી બધી જ માગણીઓ સમાઈ જાય છે એવું પણ નથી. સંજોગો તથા સ્થિતિ અનુસાર તેમાં ફેરફારો થતા રહેશે.

આ હકનામામાં સ્ત્રીઓના હકોની સામે સ્ત્રીઓની ફરજો પણ આવી જાય છે. અને આપણા દેશની સ્ત્રીઓને પોતાના નાગરિક તરીકેની ફરજોનું બીલકુલ ભાન નથી. સ્ત્રીને વ્યક્તિગત રીતે તેમજ એક પ્રજાજન તરીકે પોતાની જાત પ્રત્યે પોતાના કુટુંબ પ્રત્યે, તેમજ સમાજ પ્રત્યે અમુક ફરજો બજાવવાની હોય છે એ બાબતનું આપણને પૂરું ભાન થાય તો આપણા આદર્શને પહોંચવામાં સરળતા થશે. પરન્તુ સ્ત્રીની વ્યક્તિ તરીકેની તેમજ નાગરિક તરીકેની ફરજોની પૂરી યાદી બનાવવી બહુ અઘરી છે. સ્ત્રીજાતિ તેમજ દેશની પ્રજાના એક જવાબદાર અંગ તરીકે આપણું વર્તન કેવું રાખવું એ વિષેના મૂળગત નિયમો જ માત્ર દર્શાવી શકાય.

હિંદી સ્ત્રીનું હકનામું

૧. પ્રસ્તાવના.

અમે માનીએ છીએ કે સ્વતંત્રતા અને સમાનતા તે મનુષ્યના વિકાસને માટે આવશ્યક છે અને પુરુષની જેમ સ્ત્રી પણ મનુષ્ય પ્રાણી હોવાથી પુરુષની સાથેસાથ સ્ત્રી પણ સ્વતંત્રતા અને સમાનતાની ભાગીદાર છે.

અમે માનીએ છીએ કે પુરુષ અને સ્ત્રી બંને પોતાના વ્યક્તિત્વનો વિકાસ કેટલી હદ સુધી વધારી શકે છે તેમજ પોતાના તરફની તથા એક બીજા તરફની પોતાની જવાબદારી કેટલે સુધી પિછાની શકે છે તેના ઉપર સમાજના સ્વાસ્થ્ય અને પ્રગતિનો આધાર છે.

અમે માનીએ છીએ કે સ્વતંત્ર, સુદૃઢ, પ્રગતિમાન અને નીતિમાન સમાજ ઘડવામાં સ્ત્રીએ નિશ્ચિત ભાગ ભજવવાનો છે અને જો સ્ત્રી સમાજનું એક સ્વતંત્ર અને જવાબદાર અંગ હશે તો જ તે ભજવી શકશે.

અમે માનીએ છીએ કે હિંદમાં સ્ત્રીની સામાજિક સ્થિતિ સંતોષકારક નથી અને દેશના પછાતપણાનું એ એક મોટું કારણ છે.

તેટલા સારૂ અમે ધારીએ છીએ કે હિંદી સ્ત્રીનું સામાજિક સ્થાન સુધારીને પુરુષના સ્થાનની બરોબર લાવવું આવશ્યક છે જેથી આપણા દેશના તેમજ બહારના જગત જીવનના સામાન્ય નવઘડતરમાં તે પોતાનો રીતસર હીસ્સો આપી શકે. આ ઉદ્દેશ લક્ષમાં રાખીને અમે હિંદી સ્ત્રીની વ્યક્તિગત તેમજ સામાજિક માગણી રજુ કરતું આ હકનામું ઘડયું છે અને અમે ઇચ્છીએ છીએ કે ભવિષ્યના ધારાધોરણોમાં આ હકનામું પાયારૂપ ગણાય.

૨ મૂળભૂત હક્કો.

બંધારણવાદી સમાજમાં માનવ સમાનતાના ધોરણે, કોઇ પણ પ્રજાજનને તેના મૂળભૂત હક નકારી ન શકાય. અને આ દેશમાં સ્ત્રીઓને તેમના એવા કેટલાક હક નકારવામાં આવેલા છે, તેથી અ. હિં. મ. પ. ભારપૂર્વક કહે છે કે:—

(ક) દરેક પ્રજાજન—ગમે તે ન્યાત માન્યતા કે જાતિ (લિંગ) નું હોય તોયે—કાયદાની નજરે તે સમાન છે; અને,

(ખ) કોઈપણ પ્રજાજનને જાહેર નીમણૂંક વખતે, કે સત્તા અથવા માનના સ્થાન માટે, કે ધંધા રોજગારની બાબતમાં, તેના ધર્મ, ન્યાત, માન્યતા કે જાતિને કારણે, બાકાત ન રાખી શકાય.

૩. નાગરિક હક્કો.

હાલનું મતનું ધોરણ છે તેમાં કુલ વસતીની

ઘણી નાની સંખ્યાને–ખાસ કરીને, સ્ત્રીઓની ઘણી નાની સંખ્યાને–મત આપવાનો હક્ક છે, તે યોગ્ય અમને માન્ય નથી; વળી મિલકતદાર મતદારની પત્ની તરીકે સ્ત્રીને મત આપવાનો જે ખાસ હક્ક આપવામાં આવ્યો છે તે પણ અમને માન્ય નથી; તેથી અ હિં. મ પરિષદ્ ભારપૂર્વક કહે છે કેઃ–

(ક) દરેક સ્ત્રી અને પુરુષ, એકવીસ કે તેથી મોટી વયનું હોય, અને કોઈ ખાસ કારણસર તેને મતદાર તરીકે બાતલ કરેલું ન હોય, તેને પ્રાંતિક અને મધ્યસ્થ ધારાસભાઓમાં, સુધરાઈ અને બીજી સ્થાનિક સંસ્થાઓની ચુંટણીઓમાં મત આપવાનો હક્ક હોવો જોઈએ; અને

(ખ) ધારાસભાઓમાં, સુધરાઈમાં, સ્થાનિક સંસ્થાઓમાં, તેમજ સરકાર જે જે સમિતિ, પરિષદ્ મંડળ કે પ્રતિનિધિ મંડળ દેશની સેવાને માટે કે પરદેશનાં કાર્ય માટે નીમે તેમાં સ્ત્રીઓને નીભાવવાનો પુરો હક્ક છે.

૪. કેળવણી

આજ્ઞાનરૂપી બંધનમાંથી સ્વતંત્રતા મેળવવી તે ખૂબ આવશ્યક છે જ્ઞાનરૂપી સ્વતંત્રતા વિના કોઈપણ વ્યક્તિ કે પ્રજા પ્રગતિ કરી શકે નહિ; અક્ષરજ્ઞાનના આંકડા ઉપરથી જણાઈ આવે છે કે આખા દેશની વસ્તીના માત્ર તેર ટકા અને દેશની સ્ત્રીઓની સંખ્યાના માત્ર બે જ ટકા અક્ષરજ્ઞાન પામેલા છે; એટલે જ્ઞાનરૂપી સ્વતંત્રતાનો મૂળભૂત હક્ક પણ આપણા દેશનાં લાખો સ્ત્રી પુરુષોને નકારવામાં આવેલો છે. વળી જે થોડી ઘણી કેળવણી આપવામાં આવે છે તે પણ એવી ખામી ભરેલી છે કે આપણા દેશના લોકોના સાંસ્કારિક, બૌદ્ધિક, શારીરિક અને આધ્યાત્મિક વિકાસને મદદરૂપ નથી થઈ પડતી આથી અ. હિ મહિલા પરિષદ્ માગે છે કેઃ–

(ક) હાલની કેળવણીની પદ્ધતિ બદલીને દેશની જરૂરિયાત મુજબ નવેસરથી શિક્ષણ પદ્ધતિ ઘડવી જોઈએ,

(ખ) સ્ત્રી અને પુરુષની નાગરિક તરીકેની ફરજો સરખીજ છે માટે બંનેની કેળવણીમાં મૂળભૂત કશો તફાવત ન હોવો જોઈએ,

કહેવત સંગ્રહ

૩૯ વાણમાં વડાઈ ઘણી ને આગમ અગમ ન માતા,
સૌ સુવે પથારીમાં ત્યારે ગ્મોષ કરે ઓકાં ખાતી.
(કુવડના લક્ષણ)

૪૦ કોથમીર વગરની કઢી, ને સ્ત્રી વગરની મઢી બને બરાબર.

૪૧ ખીચડી બગડે હલાવીને દીકરી બગડે મહાલાવી.

૪૨ ગરીબ ઘરની ખીચડી ને મોટા ઘરની દીકરી.

૪૩ ઘી વગરની ખીચડી ને મા વગરની દીકરી.

૪૪ વખાણી દીકરીને હવાની ખીચડી એમાં તે શો ભલીવાર હોય!

૪૫ સાસુ વહુનો કજીયો કેટલો, તો ખીચડીમાં ઉચરો આવે એટલો.

૪૬ કમોદ તો કુતરી એ ગધિ, ઘે સરાધે એજ પદમણી.

૪૭ ધણીની ઘેસ સારી પણ બાપની બાસુદી ખોટી.

૪૮ દેકના દોકળાં ને જમાઈના છોકરાં.

૪૯ અથાણું સુધર્યું તેનું વરસ સુધર્યું ને દાળ સુધરી તેનો વરો સુધર્યો.

૫૦ પટેલ કહે પટલાણીને, સાંભળ મારી વાણી,
પાંચ બોલાવ્યા ને પંદર આવ્યા, તો દે દાળમાં પાણી.

૫૧ મીયાં મસીદના કોડીયા ચાટે, ને બીબીને ખાવા ખારી પૂરી.

૫૨ મારી સાસુ એવી ભોળી, શેરની કરે સાગ પોળી
આપે તેને અર્ધી પોળી માગે તેને નાખી ઢોળી.

૫૩ સાસગાની રાબ ભલી, તે ગાલ આવ્યાં ફુલી
મહિયરની મેથી બુરી, તે ગાલ ગયાં હુલી

૫૪ જુવાર દળી એક શેર, ને ગીત ગાયાં તેર,
સાસુએ મૂકી રોટલી, ત્યારે આંખે આવ્યાં ફેર.
(ઉજાગરો થયો છે એમ બતાવવા ઢોંગ કર્યો)

૫૫ નાજુક નારી ને ફુલની કળી, પણ રોટલી કરતાં આંગળી બળી.

ચંપકલાલ શાહ

બ્હેનો! પ્રદર, લોહીવા, અનિયમિત
અટકાવ, અટકાવ વખતે પેટ કે
પેઢુમાં થતી પીડા મૂત્રમાર્ગમાં
બળતરા કે કળતર, ગર્ભ ન રહવો,
ગર્ભ રહીને શ્રવી જવો, કસુવાવડ,
સગર્ભા અવસ્થામાં અન્ન ઉપર
અભાવ, ઉલટી, ઉબકા, છાતીમાં
દાહ, અમુંઝણ, કોઠે રતવા, પ્રસવ
સમયે પીડાવું, સુવાવડની નબળાઇ
સુવારોગ, ધાવણની અછત, ધાવ-
ણમાં બીગાડ, ઉંઘ ન આવવી,
હીસ્ટીરીઆ વિગેરે માટે જોમેસ્ત્રીજ
વાપરજો. બીજી નિષ્ફળ નકલો
પાછળ પૈસા બરબાદ ન કરતાં.

❀ બધા દવાવાળા જોમેસ્ત્રી વેચે છે. ❀

એજન્ટઃ—મેસર્સ કંચનલાલ વાડીલાલની કું., મંગળદાસ રોડ, મુંબઇ-૨

(ગ) (૧) શરૂઆતની, (૨) પાયાની, (૩) માધ્યમીક, (૪) ધંધાદારીની, (૫) ઉચ્ચ અને (૬) પ્રૌઢ કેળવણી તે શિક્ષણ પદ્ધતિના મહત્વનાં અંગો છે અને પહેલેથી છેલ્લે સુધીની કેળવણી પ્રાંતિક ભાષા દ્વારા અપાવી જોઈએ

(ઘ) પાયાની કેળવણીમાં સાત વર્ષનો ક્રમ હોવો જોઈએ. સાતથી ચૌદ વર્ષની વયનાં છોકરાંછોકરીઓને મફત અને ફરજિયાત શિક્ષણ મળવું જોઈએ.

(ઙ) ખાસ કરીને સહશિક્ષણ, સાધનો અને મકાનની તંગીને કારણે, શરૂઆતથી તે છેવટ સુધી રાખવું જોઈએ કેટલાક લોકોને સહશિક્ષણ વિરૂદ્ધ પૂર્વ-ગ્રહ છે તે દૂર થતા સુધી જોઈએ તો માધ્યમિક શિક્ષણમા છોકરા છોકરીની અલગ શાળાઓ કરી શકાય;

(ચ) બાળલગ્ન, બાળકો પાસે મજૂરી કરાવવાની પ્રથા, પડદાનો રીવાજ અને અસ્પૃશ્યતા એ તો બધા, કેળવણીના ખાસ કરીને સ્ત્રી કેળવણીના અવરોધરૂપ હોવાથી, સરકારે કાયદાનો આશરો લઈને પણ એ અનિષ્ટો તાત્કાલિક નાબુદ કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ;

(છ) કેટલાંક ગરીબ માબાપ પોતાની કન્યાઓને આર્થિક કારણોસર નિશાળે મોકલતા નથી, તો તેવી કન્યાઓને શિષ્યવૃત્તિ, પાઠ્યપુસ્તકો તેમજ બીજા સાધનો આપી ઉત્તેજન આપવું જોઈએ;

(જ) કેટલીક કન્યાઓ હોશિયાર અને બુદ્ધિશાળી હોવા છતાં ફરજિયાત શિક્ષણનો સમય પૂરો થઈ ગયા પછી આગળ અભ્યાસ આર્થિક કારણોસર કરી શકતી નથી તો સરકારે તેમને શિષ્યવૃત્તિ, મફત પાઠ્ય પુસ્તકો વગેરે આપી ઉત્તેજન આપવું જોઈએ,

(ઝ) કસરત અને રમતો દ્વારા શારીરિક શિક્ષણનો સમાવેશ દરેક શાળાના અભ્યાસ ક્રમમાં જ થવો જોઈએ;

(ઞ) માધ્યમિક શિક્ષણમાં અનેક તરેહના શિક્ષણની છૂટ હોવી જોઈએ અને વિશ્વવિદ્યાલય કે બીજાં પરીક્ષક મંડળોના નિયમોથી જોડાયેલા કે બંધાયેલા ક્રમ ન હોવા જોઈએ;

(ટ) જેમને જેમને માધ્યમિક શિક્ષણ લેવું હોય તેમને તે સહેલાઈથી મળી શકે તે માટે માધ્યમિક શાળાઓ મોટી સંખ્યામાં થવી જોઈએ,

(ઠ) સ્ત્રીઓને ધંધાદારી શિક્ષણની સગવડ મળે તે માટે ધંધાદારી શાળાઓ મોટી સંખ્યામાં થવી જોઈએ;

(ડ) મોટી સંખ્યામાં સ્ત્રી પુરુષો ઉચ્ચ શિક્ષણ લઈ શકે તે માટે પ્રાદેશિક વિશ્વવિદ્યાલયો થવાં જોઈએ;

(ઢ) લલિતકલા, સંગીત તેમજ ગૃહવિજ્ઞાનનું શિક્ષણ વિશ્વવિદ્યાલયના ક્રમમાં હોવું જોઈએ;

(ણ) શિક્ષણ સંસ્થાઓનો લાભ લેવાની સગવડ ખાતર સ્ત્રીઓ માટે છાત્રાલયો હોવાં જોઈએ;

(ત) શિક્ષિકાઓની માગ વધી જતી માટે તેમને તૈયાર કરવા માટે મોટી સંખ્યામાં અધ્યાપન શાળાઓ થવી જોઈએ; અને વધારે સંખ્યામાં સ્ત્રીઓ શિક્ષિકાઓ થાય તે માટે શિષ્યવૃત્તિઓ અને મફતની વ્યવસ્થા થવી જોઈએ; શિક્ષિકાઓનું જ્ઞાન કટાઈ ન જાય તે માટે નિશ્ચિત સમયે તેમને માટે તાજગી refresher વર્ગો થવા જોઈએ;

(થ) વધારે શિક્ષિત સ્ત્રીઓને ધંધામાં આકર્ષવા માટે સ્ત્રી શિક્ષિકાઓના પગારનું ધોરણ સુધારીને તેમને રહેવા માટે મકાનની વ્યવસ્થા કરીને તેમ જ તેમને સગર્ભાવસ્થા તેમજ પ્રસુતિ સમયની રજા, પગાર વગેરે સગવડ અને સામાજિક વીમા યોજનાનો લાભ આપીને એકંદર તેમના ધંધાનું સ્થાન ઉંચુ લાવવું જોઈએ;

(દ) પ્રાથમિક, માધ્યમિક તેમજ બીજી દરેક જાતની કેળવણી આપતી સંસ્થાને પોતાનું મકાન હોવું જોઈએ,

(ધ) ગામડાની પ્રૌઢ સ્ત્રીઓના શિક્ષણ માટે ખાસ સગવડ સરકારે કરવી જોઈએ, ડેનમાર્ક દેશમા જે રીતે, તેમને માટે રહેવા કરવાની સગવડ સાથે લોક શાળાઓ હોય છે તેવા પ્રકારની લોક શાળાઓ સરકારે ચલાવવી જોઈએ;

(ન) પ્રૌઢ શિક્ષણના ક્રમમાં પોષણ વિજ્ઞાન સાથે આરોગ્ય શાસ્ત્ર તેમજ નાગરિકશાસ્ત્રનો સમાવેશ

હોવો જોઈએ; વળી, આદર્શ મકાનો, આરોગ્યશાસ્ત્ર, સ્વચ્છતા, બાળઉછેર, સ્વચ્છ અને પુષ્ટિકારક ખોરાક, આદર્શ રસોડાં અને બાગબગીચા વગેરે ગ્રામજીવનની જરૂરીયાતોના વિષયોનું સારું સહેલી ભાષામાં જ્ઞાન આપી શકે એવા ભાષણકારોવાળાં ફરતાં પ્રદર્શનોની ગોઠવણ કરવી જોઈએ;

) જે જે ગામડામાં નિશાળ હોય ત્યાં ત્યાં એક પુસ્તકાલય અને એક વાંચનાલય હોવુંજ જોઈએ;

) લોકોના સંસ્કારશિક્ષણમાં મદદ કરવા ખાતર સરકાર તેમજ સુધરાઈએ લોકો નવરાશના સમયનો ઉપયોગ કરે તે માટે મધ્યસ્થ પુસ્તકાલય, કલાનિકેતનો, સંગ્રહસ્થાનો, તેમજ લોકનાટ્યગૃહો સ્થાપવાં જોઈએ; (ક,ખ,ગ, અને ઘની નોંધઃ– પાયાની કેળવણીની યોજના હિંદની જરૂરીયાત પૂરી પાડે એમ લાગતું હોવાથી અ. હિં. મ. પરિષદે સાર્જંટ યોજનાને ટેકો આપ્યો છે, પરંતુ, સરકારે હજુ સુધી કોઈ પણ સ્થળે સાર્જંટ યોજના અમલમાં નથી મૂકી, તેમજ એ યોજનાની મૂળરૂપ જે વર્ધા યોજના છે તેને પણ નહિ જેવું જ ઉત્તેજન આપ્યું છે તે દીલગીરીની વાત છે.

તંદુરસ્તી.

દરેક પુરુષ, સ્ત્રી અને બાળકની તંદુરસ્તી તે ઈપણ પ્રજાની મોટામાં મોટી થાપણ છે. અને ાપણા દેશનું એકંદર મરણ પ્રમાણ તેમજ સુવાવડી રીનાં મરણ પ્રમાણ અને બાળ મરણના આંકડા તેવાથી જણાઈ આવે છે કે, આપણે ત્યાં પ્રજાની ંદુરસ્તી છેક ખરાબ છે, અને તે માટે કાંઈ ઉપાય વાજ જોઈએ, માટે અ. હિં. મ. પ. માંગણી કરે : કેઃ–

ક) આખા દેશમાં મફત દાક્તરી મદદ, દાક્તરી સારવાર અને દાંતના રોગો માટેની સારવાર તેમજ રોગોની તપાસની સગવડ માટે એક મોટી યોજના થવી જોઈએ;

ખ) સગર્ભા સ્ત્રીની મફત તપાસ, બાળ સંરક્ષણ સંસ્થાઓ, સુવાવડખાતું અને પરિચારિકાઓ (નર્સો) તૈયાર કરનારી સંસ્થાઓ માટે દેશભરમાં એક મોટી યોજના થવી જોઈએ;

ગ) નિશાળે જતાં છોકરાની દાક્તરી તપાસ, બાળસંરક્ષણ સંસ્થાઓ, શહેર સ્વચ્છતા, સામાન્ય આરોગ્યશાસ્ત્ર કારખાનાંને લગતું આરોગ્ય, ચેપી રોગથી બચવા રસી મૂકાવનારી સંસ્થા વગેરે સ્થપાવાં જોઈએ;

(ઘ) વધારે સંખ્યામાં પુરુષ અને સ્ત્રી દાક્તરો તેમજ તંદુરસ્તીતપાસનીશોને કેળવવા ગોઠવણ થવી જોઈએ;

(ચ) નર્સ–પરિચારીકાનો ધંધો વધારે આકર્ષક કરવા તેમજ મોટી સંખ્યામાં સ્ત્રીઓ એ ધંધામાં જોડાય તે માટે એ ધંધો કરતી નર્સો તેમજ એનું શિક્ષણ લેતી સ્ત્રીઓને રહેવાને પૂરતાં મકાનની ગોઠવણ થવી જોઈએ; તેમજ તેમને માટે પગાર તેમજ સારાં ભાડાંભથ્થાં, કામના કલાકનું નિયમન, મનોરંજન માટે સગવડ, પગાર સાથે રજા તેમજ સામાજિક વિમાની વ્યવસ્થા થવી જોઈએ;

(છ) ક્ષયરોગ, કેન્સર, કોઢ અને રક્તપિત્તની શરૂઆત થતાંજ તે પારખતાં પ્રજાને સિખવવું જોઈએ;

(જ) કોઢ અને રક્તપિત્ત તથા બીજા ચેપીરોગવાળા દરદીઓને અલગ જગાએ રાખી તેમને મફત સારવાર અને ઉપચારની સગવડ મળવી જોઈએ;

(ઝ) શહેરો તેમજ ગામડાંમાં ચોખ્ખા પાણીનો નીક [ગટર]નો તેમજ કચરાનો નિકાલ કરવાની વ્યવસ્થા સરકાર તેમજ સ્થાનિક સંસ્થાઓએ કરવી જોઈએ;

(ઠ) મકાનોમાં ગીરદી અટકાવવા કાયદો થવો જોઈએ;

(ઙ) શહેર તેમજ ગામડામાં ખરાબ મકાનો સુધારવા સરકારે પગલાં લેવાં જોઈએ.

દાખલા તરીકે:—

(૧) એક કુટુંબને એક ઓરડીમાં જ સમાવેશ કરવાનો હોય એવા એક–ખોલી–વાળા માળા કે ચાલીઓ નાબુદ કરવી;

(૨) શહેર અને ગામડામાં દરેક મકાનનું કદ, જગાનું ક્ષેત્રફળ તથા અંદરની સગવડનું એક ઓછામાં ઓછું ધોરણ નક્કી કરવું અને તે ધોરણથી ઉતરતા પ્રમાણનાં મકાન બાંધવા સાફ મનાઈ હોવી જોઈએ;

(૩) દરેક ઘરમાં રસોડું, ન્હાવાની ઓરડી અને પાયખાનું હોવાં જ જોઈએ;

(૪) સરકાર અથવા સુધરાઈએ ઓછી કમાણીવાળા

લોકો માટે સસ્તાં ભાડાનાં મકાન બાંધવાં જોઈએ;

(૫) દરેક ઘરને એક નાની સરખી વાડી અને થોડાં જૂથ વચ્ચે એક નાનું રમતગમતનું મેદાન છોકરાંને રમવા માટે હોવું જોઈએ;

(૬) લોકોને—ખાસ કરીને સ્ત્રીઓને—પોતાનાં ઘર અને આંગણાં આજુબાજુની જગા ચોકખી રાખતાં તથા ઘર શણગારતાં અને ગોઠવતાં શિખવવા સારૂ સરકાર અથવા સુધરાઈએ પ્રદર્શનો, ભાષણો અને સીનેમાઓ (બોલપટ) યોજવાં જોઈએ.

૬. નૈતિક ધોરણ

દેશની સામાજિક સ્થિતિ અને હદપાર ગરીબાઈને કારણે આપણે ત્યાં લોહીના વેપારનું તત્વ દાખલ થયું છે. સ્ત્રીઓની નિરાધાર હાલતનો લાભ લઈને કેટલાક લોકો તેમને અનીતિને પંથે દોરવી જાય છે. તોપણ કોઈ પણ ધંધો માંગ વગર ચાલે નહિ. પણ કમનસીબે આ પાપના ભાગીદાર પુરુષો છટકી જાય છે અને સ્ત્રીઓને જ દુઃખ વેઠવું પડે છે. અ. હિં. મ. પ. તેથી માગે છે કેઃ—

(ક) પુરુષ અને સ્ત્રી માટે નૈતિક ધોરણ એક હોવું જોઈએ;

(ખ) પાપનો ભોગ થઈ પડેલી સ્ત્રીઓને ઉંચી લાવવા માટે પદ્ધતિસરનાં અબળાગૃહો હોવાં જોઈએ.

(ગ) અબળાગૃહ કે અબળાઆશ્રમો ચલાવવા માટે ખાસ નિયમો ઘડાવા જોઈએ, જેથી એ નામે ખરાબ માણસો હલકા ધંધા ન ચલાવે

(ઘ) અનીતિના મૂળરૂપ જે ખરાબ સામાજિક રીવાજો છે તે તેમજ ગરીબાઈ દૂર કરવા પગલાં લેવાં જોઈએ.

૭. સ્ત્રીઓ અને કામધંધો.

બંધારણવાદી રાજ્યમાં પુરુષ કે સ્ત્રીને કાર્ય કરવાનો વ્યક્તિગત હક છે, અને તેની જાતિ [લિંગ] કારણે જાહેર નોકરીમાં, સત્તાની જગા પર કે કોઈ પણ ધંધો કે રોજગાર કરતાં કોઈ રીતનો અંતરાય ન થવો જોઈએ; વળી એકના એક કામ માટે સ્ત્રીને પુરુષના જેટલું જ મળતર મળવું જોઈએ; તેથી અ. હિં. મ. પ. માગે છે કેઃ

(ક) પરણેલી કે કુંવારી સ્ત્રીઓ જો નોકરીના નિયમો પાળવાને તૈયાર હોયતો તેમની નિમણુંકમાં તફાવત ન પાડવો જોઈએ,

(ખ) સગર્ભા અથવા તાજી સુવાવડમાંથી ઊઠેલી સ્ત્રીઓને ભારેકામનાં કારખાનામાં કે જમીનની અંદર ખાણનું કામ કરતી અટકાવવી જોઈએ તે સિવાય, બીજો કોઈ પણ કારણસર કોઈ સ્ત્રીને કોઈ પણ કામધંધો કરતી અટકાવી ન શકાય;

(ગ) પુરુષોના માફક સ્ત્રીકામગારને જીવનનિર્વાહ પૂરતો પગાર, રજા, કામના કલાક, મોંઘવારી વખતે નિભાવનું ભથ્થું, ચઢતે પગારે અમુક રજા અને મફત દાક્તરી મદદ મળવાં જોઈએ; વળી, કારખાનાં પર રહેવાની ઓરડીઓ, પાયખાના તથા ગરમ રાંધેલાં ભાણાં વગેરેની પણ સગવડ હોવી જોઈએ; તે ઉપરાંત સ્ત્રીઓ માટે નીચેની ખાસ સગવડ પણ હોવી જોઈએ;

(૧) તેમના બાળકો માટે પોડીયાખાતું તથા શિશુમંદિર;

(૨) સગર્ભા સ્ત્રી તેમજ ધાવણાં બાળકોની માતાને માટે આરામ માટે ઓરડા;

(૩) બાળકો, સગર્ભા સ્ત્રી તેમજ ધાવણાં બાળકની માતાઓ માટે દુધખાનાં;

(૪) સગર્ભા સ્ત્રીઓ અને ધાવણાં બાળકની માતાઓને કામ દરમ્યાન આરામનો વખત; અને

(૫) સુવાવડ પહેલાં અને પછી અમુક અઠવાડીયાં રજા, તેમજ દાકતરી મદદ વગેરેની સગવડ; જેને 'સામાજિક વીમો' કહે છે તે.

૮. ગૃહિણી તરીકે સ્ત્રી

ગૃહિણીના ઘરકામની પૂરી કદર થયેલી નથી. સ્ત્રી સવારથી રાત સુધી આરામ લીધા વગર ઘરકામ કરે છે તેના રક્ષણ માટે હજી સુધી કાંઈ પગલાં લેવામાં આવ્યાં નથી, વળી અમે માનીએ છીએ કે ઘરકામ પણ બીજા ઘણાં કામો જેટલું જ ઉપયોગી છે, તેથી ગૃહિણી તરીકે અને ઉગતી પ્રજાની માતા તરીકે તેનો દરજ્જો ઉંચો લાવવા કાંઈ કરવું જ જોઈએ; તેની તંદુરસ્તીનું રક્ષણ કરવા તેમજ પોતાનો માનસિક વિકાસ કરવા તેને અવકાશ મળવો જોઈએ તેથી અ. હિં. મ. પ. માગે છે કેઃ

(ક) જે સ્ત્રી ઘરકામ કરે તેને પોતાના પતિની આવકનો અમુક ભાગ પોતાની મરજી મુજબ વાપરવાનો હક હોવો જોઈએ;
(ખ) પોતાની સ્ત્રીની સંમતિ વગર પુરુષને પોતાની બધી આવક ખરચી નાખવાનો હક ન હોવો જોઈએ;
(ગ) ખેતરમાં કે કારખાનાંમાં કામ કરતા મજૂરો, શિક્ષકો અથવા નર્સ [પરિચારિકા]ના ફાયદા માટે સરકાર 'સામાજિક વીમા'ની યોજના કરે તો તે બધા ઘરબહાર કામ કરતા કામગારોની સાથેસાથ ઘરકામ કરતી સ્ત્રીની પણ ગણતરી થવી જોઈએ. અને એ યોજનામાં ફાળો આપવાના પૈસા માટે જો સ્ત્રીની આવક જુદી ન હોય તો તેના પતિની આવકમાંથી પૈસા લેવા જોઈએ,
(ઘ) ઘોડીયાંખાતા, બાળમંદિરો અને શિશુમંદિરો સરકાર અથવા સુધરાઈએ ચલાવવાં જોઈએ; અને
(ઙ) પોતાનુ ઘર સુઘડતાથી અને કરકસરથી ચલાવતાં શિખવાની સગવડ સ્ત્રીને મળવી જોઈએ.

૯. સ્ત્રી અને મિલકતના હક.

પુરુષને મિલકત ધરાવવાનો, મિલકત મેળવવાનો, વારસો મેળવવાનો તેમજ આપવાનો હક છે તેજ પ્રમાણે સ્ત્રીને હોવો જોઈએ; અને હાલના કાયદા પ્રમાણે સ્ત્રીને એ હક નથી; અથવા જેમને છે તેને સમાન ધોરણ પર નથી; તેથી અ. હિ. મ. પ. માગે છે કે:—

(ક) હિંદના ઘણા ભાગમાં હિંદુ સ્ત્રીને સ્ત્રી જાતિ તરીકે વારસાહકમાંથી બાતલ રાખવામાં આવી છે તે હક તેને મળવો જોઇએઃ
(ખ) સ્ત્રીને વારસાનો સંપૂર્ણ હક હોવો જોઇએ અને હિંદુ સ્ત્રીને માત્ર અમુક હદ સુધીજ જે હક મળે છે તે હદ દૂર થવી જોઈએઃ
(ગ) પુત્ર અને પુત્રી વચ્ચે કોઈ તફાવત ગણવો ન જોઈએ, દાખલા તરીકે, માતા પિતાની મિલકતમાંથી બન્નેને સરખે ભાગેજ મળવું જોઈએ;'

૧૦ સ્ત્રી અને લગ્ન.

આ દેશનો લગનનો કાયદો પક્ષપાતી છે અને ઘણી સ્ત્રીઓના સંસાર તેને લીધે અસહ્ય બને છે એવુ અમે માનીએ છીએ; વળી અમે માનીએ છીએ કે એ સ્થિતિને કારણે ઘણી સ્ત્રીઓ આપઘાત કરે છે અથવા પાપને રસ્તે દોરવાય છે, તેથી અ. હિં. મ. પ. માગે છે કે કાયદામાં સુધારો થવો જોઈએ, અને જમાનાને અનુકૂળ ફેરફારો તેમાં થવા જોઈએઃ–

(ક). લગ્ન વખતે વરની આગલી પત્ની કે કન્યાનો આગલો પતિ હયાત ન હોવાં જોઈએ;
(ખ) વર અને કન્યા બંનેની લગ્ન માટેની સંમતિ પહેલેથી લીધેલી હોવી જોઈએ;
(ગ) વરની ઉમર એકવીસથી ઓછી હોય કે કન્યાની સોળથી ઓછી હોય તો લગ્ન ન કરી શકાય
(ઘ) ન્યાત જાતના ભેદ લગનમાં નડવા ન જોઇએ; અને ધર્માંતર લગ્ન કરનાર જોડાને હાલ પોત પોતાના ધર્મ નકારવા પડે છે તેવું ન હોવું જોઇએ;
(ઙ) પુરુષ અથવા સ્ત્રી અમુક સંજોગોમાં છૂટાછેડા લઈ શકે; દાખલા તરીકે.—ઘાતકી વર્તન; ત્રણ કે તેથી વધારે વર્ષ સુધી બેમાંથી એકનો પત્તો ન હોય તો; ન મટે તેવો ખરાબ રોગ; નપૂંસકપણું;
(ચ) એવા છૂટાછેડાના મુકદ્દમા લગ્ન માટેના ખાસ ન્યાયમંદિરોમાં બિનજાહેર રીતે ચલાવવામાં આવે;
(છ) છૂટાછેડા લીધેલી સ્ત્રી ફરીથી લગ્ન કરે ત્યાં સુધી અથવા પોતાની જાતે કમાઈ શકે ત્યાં સુધી પતિ પાસેથી નિભાવ માટેની રકમ માંગી શકે.
(જ) કરિયાવર કે કન્યાદાન કે હુંડામાં મોટી રકમ આપવાનો રીવાજ ગેરકાયદે ઠરાવવો.

૧૧. કુટુંબમાં સ્ત્રીનું સ્થાન

હાલની માન્યતા પ્રમાણે કુટુંબ સંસ્થામાં પુરુષ વડા તરીકે પત્ની અને બાળકોને પોતાની મિલકત સમજી પોતાનું જ ધાર્યું કરી શકે છે તે ખોટું છે એવુ અમે માનીએ છીએ; અને એ માન્યતાની અસર દેશના કાયદા પર ખરાબ રીતે થઇ છે તેથી એ માન્યતા નાબૂદ થવી જોઈએ અને કુટુંબ સંસ્થા

એક સહકારી સંસ્થા ગણાવી જોઈએ જેમાં કુટુંબની દરેક વ્યક્તિનું સરખું સ્થાન હોય; અ. હિં. મ. પ. માગે છે કે:—

(ક) પુરુષની મારફત જ સ્ત્રી પણ બાળકની સરખા દરજ્જાવાળી વાલી છે;

(ખ) સ્ત્રીના આ વાલી હકને છીનવી લેવાનો પુરુષને મુદ્દલ હક નથી;

(ગ) જો કોઈ વાર સગીર બાળકના વાલીપણાનો પ્રશ્ન ઉભો થાય તો બાળકની ઉંમર, જાતિ, બાપ કે માની આર્થિક સ્થિતિ, અને લાયકાત નજરમાં રાખીને ન્યાયાધીશ નીવેડો લાવે;

(ઘ) જો પતિ કે પત્ની હયાત હોય તો સ્ત્રી કે પુરુષ એક બીજાની પરવાનગી વગર કોઈ બાળકને દત્તક ન લઈ શકે;

(ઙ) દત્તક લીધેલું બાળક છોકરો કે છોકરી ગમે તે હોઈ શકે; અને તેની ઉંમર દત્તકવિધિ વખતે સાત વર્ષથી ઓછી હોવી જોઈએ.

(ચ) દત્તકવિધિ ન્યાયાધીશની પરવાનગી પછી જ કરી શકાય;

(છ) આવા દત્તક બાળકને પાલક પિતા કે માતાની મિલ્કતમાંથી સગા બાળક જેટલા જ બધા હક છે.

(જ) પોતાના કુટુંબની સંખ્યાનું નિયમન કરવાનો સ્ત્રીને હક છે. જે પરિણીત સ્ત્રીને તંદુરસ્તીને કારણે કે આર્થિક કારણે સંતતિ નિયમન કરવાની ઇચ્છા હોય તેને જરૂરી માર્ગદર્શન સ્થાપિત દવાખાના અને સુવાવડખાનાં મારફત આપવું તે રાજ્યની ફરજ છે.

૧૨. સ્ત્રીની ફરજ.

અમે માનીએ છીએ કે સ્ત્રીપુરુષના હક સમાન છે, તેજ મુજબ સ્ત્રીને પુરુષની માફક સમાજ પ્રત્યેની અમુક ફરજો છે. વળી દેશ પર કોઈ પ્રકારનો ભય કે આફત હોય કે દેશને દરેક વ્યક્તિની મદદની જરૂર હોય તે વખતે પુરુષ અને સ્ત્રી બંનેએ દેશની સેવામાં હાજર થવું એ તેમનો ધર્મ છે; વળી દેશના મુખ્ય સેવાકાર્ય—જેવાં કે શિક્ષિકાનું, પરિચરિકાનું, વગેરે—સ્ત્રીઓની અછતને લીધે સુંદર રીતે ચાલતાં નથી. તેથી અ. હિં. મ. પ. દેશની સ્ત્રીઓને આદેશ કરે છે કે:—

(૧) તેમણે મોટી સંખ્યામાં બહાર પડીને આ જાહેર કાર્યોમાં જોડાવું.

(૨) દેશની જરૂરને સમયે કાર્ય કરવા બહાર પડવું.

(૩) સાચા નાગરિક તરીકે પોતે કેળવાવું.

(૪) દેશની પ્રગતિને રોકનાર કુરીવાજો—બાળલગ્ન, પડદાનો રીવાજ એક ઉપર બીજી પત્નીનો કુરીવાજ, જ્ઞાતિભેદ, અસ્પૃશ્યતા—વગેરેની સામે લડવું.

(૫) પોતાના બાળક હોય તો તેમને સાચાં નાગરિક તરિકે ઉછેરવાં.

(૬) જીવનના બધા પ્રદેશોમાં નીતિનું ઉચું ધોરણ સાચવવું; અને

(૭) વિશ્વશાન્તિ માટે બનતો પ્રયત્ન કરવો.

卐 [જ્યોતિર્ધર]

શું કરવા એકલો પુરૂષાર્થ કરીને નિરાશ થાવ છો!

પુરુષાર્થ સાથે તમારૂં ભાગ્યબળ તપાસીને વેપાર ધંધો કરીને ધન પેદા કરો, માટે તમારા ભાગ્યમાં લક્ષ્મી ક્યારે છે. તે માટે પૂછાવો! ફી રૂ. ૫)

ગ્રહો અનુકુળ ન હોય તો તે માટે અમોએ ખાસ તૈયાર કરેલ એક્સ્ટ તાવીજ રાખવાથી તમારા દરેક, કામો પાર પાડશે. કિંમત રૂ. ૫) માટે મંગાવો ધી દૂરદર્શ અસ્ટ્રોલોજીકલ એન્ડ રીસર્ચ બ્યુરો. ૪૦૪, વિઠ્ઠલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબઈ. ન. ૪.

લોહી સુધારક અસલ રજીસ્ટર્ડ નં. ૨૦૦૦નો

જસમાઇનનો

આયોડાઇઝડ

સારસાપરિલા

દરાજ, ખસ. ખરજવાં, ગડગુમડ વીગેરે લોહીવીકારના દરદો, પ્રમેહ, વીસ્ફોટક ઉપદંશ, શરીરે ગરમી ફુટી નીકળવી, હથળી કે પગનાં તળીયામાં દાહ, કોઢ, પત, કરોળીયા, ખીલ વિગેરે ભયંકર ઉપદ્રવો તથા ભગંદર, કંઠમાળ, નાસુર જસમાઇનનો સારસાપરિલા પીવાથી જરૂર મટે છે. પ્રમેહ મટયા પછી તેનું ઝેર લોહીમાં રહી ગયું હોય તથી ફરી ફરીને પ્રમેહ, સંધીવા અને ગરમી ફુટી નીકળે છે; પરંતુ જસમાઇનનો સારસાપરિલા પીવાથી તે ઝેર નીકળી જાય છે અને શરીર કાયમ માટે નીરોગી બને છે. ભુખ સારી લાગે છે અને શકિત વધે છે.

બધા દવાવાળા વેચે છે.

એજન્ટો:—કંચનલાલ વાડીલાલની કું., મંગળદાસ રોડ—મુંબઇ. ૨

વધુ બનાવો

(શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ)

જુન મહિનાના સ્ત્રીબોધમાં કેટલાએક સૂચક બનાવોનો ઉલ્લેખ થયો હતો. ત્યારપછી પણ અનેક બનાવો બની ગયા છે. ૧૬ મી મેની જાહેરાતમાં હિંદના ભાવિ બંધારણની રૂપરેખા દોરાઈ છે. ત્યારપછી વચગાળાની સરકાર સમ્બંધી વાટાઘાટો ચાલી. ના૦ વાઇસરોયે એમ જાહેર કર્યું કે વચગાળાની કારોબારી સભામાં પાંચ કોંગ્રેસના સભાસદો, પાંચ મુસ્લીમલીગના, એક હરિજન, એક દેશીખ્રિસ્તી, એક સીખ, અને એક પારસી એટલા રહે ત્યારપછી આ સભાસદોના નામ જાહેર થયાં. હરિજન સભાસદ કોંગ્રેસ પક્ષનો હતો. પરન્તુ કોંગ્રેસના પાંચ નામોમાં એકપણ મુસલમાનનું નામ આવે નહિ એવી ખાત્રી વાઇસરોયે મુસ્લીમલીગને આપી હતી એમ વાત બહાર પડી. કોંગ્રેસે કહ્યું અમારા પાંચ નામમાં અમે કોંગ્રેસપક્ષી મુસલમાનને મુકીએ તેમાં વાંધો હોવો જોઈએ નહિ. આ ઉપરાંત પારસી નામમાં સર. નોશીરવાન એંજીનીયર–હિંદના એડવોકેટ જનરલનું નામ આવ્યું હતું. તે સામે કોંગ્રેસે વાંધો લીધો કારણ કે એ સરકારી નોકર હતા. આ વાંધાઓને લીધે કોંગ્રેસે સોળમી જુનની જાહેરાત ના મંજૂર કરી, પણ સોળમી મેની તો મંજૂર રાખી હતી તેમ મંજૂર રહી. એટલે હવે પરિસ્થિતિ એવી ઉભી થઇ કે બે જાહેરાતમાંની લાંબાગાળાની સરકાર એટલે બંધારણ સમ્બંધી જાહેરાત કોંગ્રેસે મંજૂર રાખી અને વચગાળાની સરકાર સંબંધી નામંજૂર રાખી. મુસ્લીમલીગે બન્ને મંજૂર રાખી. વાઇસરોય હવે શું કરશે તે સમ્બંધી લોક કલ્પના ઘણી દોડવા લાગી. અંતે વાઇસરોયે ૧૬ જૂનની જાહેરાત પડતી મુકી અને તાત્કાલિક કામ ચલાવવા પુરતી સરકારી નોકરોનીજ કારોબારી સભા નીમી. વચગાળાની સરકાર સમ્બંધી બીજી જાહેરાત જુલાઇના અંતમાં થશે.

કોંગ્રેસ તરફથી આ સર્વ વાટાઘાટો તેની કારોબારી સમિતિએ કરી હતી, અને ગાંધીજીએ તેને સલાહ આપી હતી. કેટલેએક સ્થળેથી એમ ફરીયાદ થઈ હતી કે આવી અગત્યની બાબતમાં ઓલ ઇંડીયા કોંગ્રેસ કમિટી એટલે એ. આઈ. સી. સી. ની સલાહ લેવી જોઈતી હતી. આ કમિટીની સભા જુલાઈની છ તથા સાત તારીખે મુંબઈમાં બોલાવાઈ હતી, અને ત્યાં ૨૦૪ સભાસદોએ વર્કીંગ કમીટીના નિર્ણયને ટેકો આપ્યો હતો જ્યારે એકાવન સભાસદોએ તેનો વિરોધ કર્યો હતો. આમ એ. આઈ. સી. સી. નો નિર્ણય હવે જાહેર થઈ ગયો છે.

ત્યારપછી બંધારણ ઘડનાર સભાની ચુંટણી થઇ ગઈ છે. તેમાં યુરોપીયન સભાસદોએ હિંદી પ્રજાની લાગણીને માન આપીને ભાગ લીધો નહિ. હિંદના રાજ્યધારણમાં આ એક અગત્યનું પગલું છે. હિંદના પોતાનાજ પ્રતિનિધિઓ તેનું ભાવિ બંધારણ ઘડવા ભેગા મળશે, અને આપણે આશા રાખીશું કે તેઓ તે કાર્ય સફળતાથી પાર ઉતારશે. અગાઉના અંકમાં આપણે જોઈ ગયા છીએ તેમ આ ભાવિ બંધારણમાં પ્રાંતિક સ્વતંત્રતા હશે, અને બધા પ્રાંતો તથા દેશી રાજ્યો મળીને એક મધ્યસ્થ સરકાર રચશે. મધ્યસ્થ સરકારમાં ફક્ત ત્રણ ખાતાં રહેશે. (૧) દેશનો બચાવ, (૨) પરદેશો સાથેનો વ્યવહાર, (૩) વાહન અને સંદેશા (કોમ્યુનીકેશન) પ્રાંતો ત્રણ સમૂહોમાં બીજા બધાં ખાતાંઓનું કામ કરી શકશે. સિંધ, પંજાબ, બલુચીસ્તાન, અને વાયવ્યપ્રાંતોનો એક સમૂહ, બંગાળ અને આસામનો બીજો સમૂહ, અને બાકીના પ્રાંતોનો ત્રીજો સમૂહ, કોઇ પ્રાંતને પોતાના સમૂહથી છુટા પડવું હશે તો તે તેમ કરી શકશે. કોઇપણ બંધારણ શરૂથી સંપૂર્ણ હોય નહિ. પણ મુખ્ય વાત એ છે કે આપણો દેશ એક સ્વતંત્ર દેશ તારીખે હવે પછી ઉચું રાખી શકશે.

બંધારણ ઘડનાર સભાની યોજના નીચે મુજબ છે: આ સભામાં કુલ ૩૮૫ સભાસદો બેસશે. હિંદની વસ્તિના દર દસલાખ માણસે એક પ્રતિનિધિના પ્રમાણમાં આ સંખ્યા રખાઇ છે. આમાંથી ૯૩ સભાસદો દેશી રાજ્યોમાંથી આવશે. તેઓની ચુંટણી કે પસંદગી કેવી રીતે થશે તે જણાવ્યું નથી. પણ રાજાઓ ધારે તે સભાસદોને મોકલી શકે. મોટા દેશી રાજ્યોમાં નામની પણ ધારાસભા છે. એટલે આવા રાજ્યોના ફાળાના સભાસદોમાંથી અડધા આ ધારાસભામાંથી આવશે, અને અડધા રાજાઓ

નીમશે. બ્રિટીશ હિંદના ફાળામાંના ૨૯૨ સભાસદોમાંથી, ૭૮ મુસલમાન અને ચાર શીખ હોવા જોઇયે. બાકીની ૨૧૦ સામાન્ય બેઠકો છે. જેમાં બીજી બધી કોમોનો સમાવેશ થવો જોઇયે. આ ઉપરાંત હિંદના ત્રણ વિભાગ પાડવામાં આવ્યા છે, જેને ગ્રુપ કહેવામાં આવ્યા છે. આ વિભાગોમાં નીચે મુજબ સભાસદો વહેંચાશે.

"અ" વિભાગમાંથી નીચે મુજબ ૧૮૭ પ્રતિનિધિઓ ચુંટાશે.

પ્રાંત	સામાન્ય	મુસલીમ
મદ્રાસ	૪૫	૪
મુંબાઈ	૧૯	૨
યુક્તપ્રાંત	૪૭	૮
બીહાર	૨૧	૫
મધ્યપ્રાંત	૧૬	૧
ઓરીસ્સા	૯	૦
	૧૬૭	૨૦

"બ" વિભાગમાં કુલ ૩૧ બેઠકો છે, તેમાં ૨૨ મુસ્લીમો, ચાર શીખ અને ૯ સામાન્ય એટલે બીજી કોમોની છે પંજાબને ફાળે એ ૩૫ માંથી ૨૮ બેઠકો છે, તેમાં ૧૬ મુસ્લીમ, ચાર શીખ અને આઠ સામાન્ય બેઠકો છે, સરહદ પ્રાંતમાં ત્રણ મુસ્લીમ બેઠકોજ છે. બીજી કોમનું ત્યાં પ્રતિનિધિત્વ નથી. સિંધને ચાર બેઠક છે. તેમાંની ત્રણ મુસ્લીમો માટે છે, અને એક સામાન્ય છે.

"ક" વિભાગમાં બંગાળ અને આસામ એમ બે પ્રાંતો છે. તેને ફાળે ૭૦ બેઠકો અપાઇ છે, તેમાંની ૩૬ મુસ્લીમો માટે છે, અને ૩૪ સામાન્ય છે. એ ૭૦ બેઠકોમાંથી બંગાળને ફાળે ૬૦ બેઠકો જાય છે. એ ૬૦ માંથી ૩૩ બેઠકો મુસ્લીમો માટે અનામત છે, અને ૨૭ બેઠકો સામાન્ય છે. આસામને ફાળે દશ બેઠકો છે, તેમાંથી ૩ મુસ્લીમો માટે અને ૭ સામાન્ય છે.

બંધારણ ઘડનાર સભાની ચૂંટણી થઈ ગયા પછી, મુસ્લીમલીગની કાંઉસીલ મુંબઇમાં મળી. મુસ્લીમલીગે અગાઉ આ સર્વ યોજના મંજૂર રાખી હતી છતાંયે મુંબઇની બેઠકમાં નિર્ણય કર્યો કે બંધારણ સમિતિમાં કે વચગાળાની સરકારમાં, લીગ ભાગ લેશે નહિ. આ ઢંગથી કાર્યક્રમમાં વળી પણ વિઘ્ન આવવા સંભવ ઉભો થયો છે. હવે શું થાય છે. અને વચગાળાની સરકાર સબંધી વાઇસરોય શાં પગલાં લે છે, તે જોવાનું છે. હિંદના ભાવિ બંધારણનું કામ હિંદી ધારાસભાઓનાં ચુંટાયલાં પ્રતિનિધિઓ કરે તે યોગ્ય છે. આ કામ ઉતાવળે પને તો નવું રાજ્યબંધારણ ઘડાઇને તે કાળક્રમે અમલમાં પણ આવે.

બંધારણ સમિતિમાં મહાસભા પક્ષે પોતાના પક્ષની બહારના યોગ્ય મનુષ્યોને ચુંટયા છે તે યોગ્ય થયું છે. હરિજનનું પ્રતિનિધિત્વ પણ છેજ. સ્ત્રીઓ પણ તેમાં ચુંટાઈ છે. આપણે આશા રાખીશું કે મુસ્લીમલીગના જે પ્રતિનિધિઓ બંધારણ સભામાં ચુંટાયાં છે તેઓને ત્યાં કામ કરવા દેવામાં આવશે અને લીગ પોતાનો ઠરાવ ફેરવશે.

સ્ત્રીબોધ માસિક પત્રના

જાહેર ખબરના ભાવ

એક માસ

૧ પાનું	રૂ. ૫૦-૦-૦
૦ાા પાનું	રૂ. ૩૫-૦-૦
૦ા પાનું	રૂ. ૨૦-૦-૦

ટાઇટલ-એક માસ

ટાઇટલ પાનું ૧	?
,, ,, ૨	?
,, ,, ૩	?
,, ,, ૪	?

ટાઇટલ પાનું ૧-૪ ડુ કલેર અગર ટ્રીકલરમાં છપાય છે. અને ૨-૩ જું એક કલરમાં છપાય છે. તેના ભાવ માટે રૂબરૂ મળી ખુલાસો કરવો.

લખોઃ-

સ્ત્રીબોધ કાર્યાલય-વીલાપારલા.

અગર-અમદાવાદ.

પ્રાથમિક શિક્ષણની નવી યોજના

મુંબઇ ઇલાકા માટે પ્રાથમિક શિક્ષણના પ્રસાર માટે નવી યોજના જાહેર થઇ છે તે આવકાર પાત્ર છે. કોઇપણ સમાજની સર્વદેશીય પ્રગતિ માટે પ્રાથમિક શિક્ષણ સાર્વત્રિક થાય તે જરૂરનું છે. જુના કુરિવાજો ટાળવા હોય, ગામડાંની વસ્તિમાં આરોગ્યનો પ્રચાર કરવો હોય કે લોકોને પ્રગતિના પંથે વાળવા હોય તો તેઓ કાંઇક ભણેલાં હશે તો જ તે બની શકશે. વંચિતા આવડતું હોય તેઓ માટે સરળ પત્રિકાઓ લખીને તેનો પ્રચાર થઇ શકે. સારું ખાતર, પાકની સંભાળ, સહકારી ખરીદી અને વેચાણ, આ બધું ગામડામાં દાખલ કરતાં પહેલાં ત્યાં કેળવણીનો ફેલાવો કરવો પડશે. આ દષ્ટિયે નવી યોજના આપણે વધાવી લેવી જોઇયે.

અત્યારે પ્રાથમિક શિક્ષણનો વિસ્તાર કરવાનું કાર્ય સ્થાનિક સરકાર, એટલે લોકલબોર્ડ તથા મ્યુનિસિપાલિટીઓને સોંપાયું છે. ૧૯૩૩ ના કાયદાથી સ્થાનિક સંસ્થાઓને આ સોંપાયું. પરંતુ અનુભવે શીખવ્યું છે કે આ યોજના સફળ થઇ નથી. તેનું મુખ્ય કારણ નાણાંનો અભાવ છે, સ્થાનિક સંસ્થાઓની આર્થિક સ્થિતિ જોઇયે તેવી નથી અને પ્રાથમિક શિક્ષણ ફરજીયાત કરવા માટે મુંબઈ સરકારે તેમને જોઇતી મદદ આપી નથી. વળી પ્રાંતમાં આ પ્રયત્નો છુટક છુટક થાય તેના કરતાં એક સામટો જ થાય તે ઇચ્છવા યોગ્ય છે. અત્યારે જે યોજના જાહેર થઇ છે તે મુજબ અત્યારના સોળ લાખ પ્રાથમિક શિક્ષણ લેતાં વિદ્યાર્થીને બદલે એક ત્રીસ લાખ વિદ્યાર્થીઓ લાભ લેતા થશે. આ યોજના મુજબ પ્રથમ ચારસો અને વધારે માણસની વસ્તિવાળાં પંદરસો ગામડામાં પ્રાથમિક શાળાઓ ઉઘાડશે અને ૭ વર્ષથી અગીયાર વર્ષ સુધીના બાળકો માટે શાળામાં જવાનું ફરજીયાત થશે. થોડા સમય બાદ શાળાની સંખ્યા પંદરસોથી વધીને સાતે હજારની થશે.

દર વિદ્યાર્થીએ વાર્ષિક અઢાર રૂપિયાનું ખર્ચ ધારવામાં આવ્યું છે. તે પ્રમાણે પંદર લાખ વધું વિદ્યાર્થી માટે બે કરોડ સીતેરલાખનું વધુ ખર્ચ થશે. જો શિક્ષકોનો પગાર વધારે થાય અને મોંઘવારી આપવી પડે તો આ ખર્ચ વધે. આ ખર્ચની જોગવાઇ મુંબઇ સરકારે કરવી તો જોઇયે જ કારણ કે શિક્ષણ પ્રચારનું આ કાર્ય ઘણું જ અગત્યનું અને ફળદાઇ છે, અને યોગ્ય શિક્ષકો વિના તે સફળ થઇ શકે નહિ.

યોગ્ય શિક્ષકોનો પ્રશ્ન પણ વિચારવા જેવો છે. *જુના વખતની માન્યતા એવી હતી કે ગમે તે મા*ણસ મહેતાજી થઇ શકે. પરંતુ શિક્ષણનું તો ખાસ શાસ્ત્ર છે. જેમના હાથમાં કુમળા બાળકોને સોંપવાના છે, તેઓ સાચા જાણકાર હોવા જ જોઇયે. એટલે આ નવાં કાર્ય માટે ખાસ તૈયાર કરેલા શિક્ષકો જોઇયે અને તેમને તૈયાર કરવા માટે શિક્ષક શાળાઓ પણ જોઇયે આ સંબધમાં મુંબાઇના વડા પ્રધાને એક નવી જાતની સૂચના કરી છે. તેમણે જણાવ્યું છે કે મેટ્રીક પાસ થયા પછી અને ડીગ્રી પહેલાં દરેક વિદ્યાર્થીને સેવાભાવે ફરજીયાત શિક્ષકનું કામ કરવાની યોજના તેઓ વિચારી રહ્યા છે. શિક્ષકોની તાણ ટાળવા માટે અમુક મુશ્કેલી દૂર થાય. તેથી કોલેજના વિદ્યાર્થીઓને ગામડાંનો સંપર્ક પણ થશે. ગામડાંને ઉચ્ચ શિક્ષણ પામેલા સજ્જનનો યોગ થશે. વિદ્યાર્થીને સામાજીક સેવા કરવાનું ક્ષેત્ર અને તાલિમ મળશે. વળી માધ્યમિક ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓ સરકારી ગ્રાંટને આધારે ઘણુંખરું પોતાનો નિભાવ કરે છે, એટલે ઉચ્ચ શિક્ષણ લેતા વિદ્યાર્થીઓ ઉપર પ્રજાના નાણાં–ગ્રાંટનો ઉપકાર છે. આ ઉપકાર પાછો વાળવા માટે પણ તેમણે સમાજસેવા કરવી જોઇયે. તેમ કરી પ્રજાનું પ્રજાને પાછું વાળવું જોઇયે. આ યોજના સફળ થાય, મુંબઇ ઇલાકામાં સર્વ બાળકોને પ્રાથમિક શિક્ષણ મળે, એવું આપણે સૌ ઇચ્છીશું.

કેશવપ્રસાદ દેસાઇ

સ્રીઓની પરિસ્થિતિ સંબંધી સંયુકત રાષ્ટ્રોની સમિતિ

લેખિકા શ્રી. : હંસાબ્હેન મહેતા

"અમે સંયુકત રાષ્ટ્રોની પ્રજા, જેણે, જે યુધ્ધે આપણાં જીવનમાં જ બે વખત મનુષ્ય જાતિ પર અનેક દુઃખો આણ્યા છે તેના મારથી ભવિષ્યની પ્રજાને બચાવવાનો નિશ્ચય કર્યો છે.

"માનવજાતના મૂળ અધિકારોમાં તેમજ મનુષ્યની પ્રતિષ્ઠા અને મહત્તામાં, સ્રી અને પુરુષ તેમજ નાના મોટા રાષ્ટ્રોની સમાનતામાં જેણે શ્રધ્ધા વ્યકત કરી છે...વગેરે વગેરે."

"એ નિશ્ચય કરે છે કે અમારા સંયુકત પ્રયત્નથી અમરી આ નેમને પહોંચાશું." આ પ્રમાણે સંયુકત રાષ્ટ્રનો ખરડો છે જેના પર સેનફ્રેન્સીસ્કોમાં પચાસ રાષ્ટ્રોના પ્રતિનિધિઓએ સહી કરી છે.

સ્રી પુરુષની સમાનતાનો સિધ્ધાંત આ રીતે કબૂલ કરવાનું કારણ તો ગયા યુધ્ધમાં સ્રીઓએ જે સરસ કામ કર્યું તેના ગુણસ્વીકાર તરીકે છે. યુધ્ધમાં પુરુષો લડવા ગયા ત્યારે સ્રીઓએ પુરુષોની જગ્યા સાચવી, તે ઉપરાંત યુધ્ધ માટે દારૂગોળો વગેરે સામગ્રી તૈયાર કરવાના કારખાનામાં ભારે જેહમત ઊઠાવી કામ કર્યું; જે રાષ્ટ્રો શત્રુનાં હાથમાં ગયા હતા ત્યાં શત્રુની સામે છૂપી ચળવળમાં પણ સ્રીઓએ અમૂલ્ય ભાગ ભજવ્યો હતો એટલે એનો ગુણસ્વીકાર આ રીતે થાય એ યોગ્ય જ થયું છે.

સંયુકત રાષ્ટ્રમંડળ તરફથી કાર્યને પહોંચી વળવા જુદી જુદી સમિતિઓ નીમાઇ છે. તેમાંની એક 'સામાજિક ને આર્થિક કાઉન્સીલ' નું એક કાર્ય માનવ અધિકાર તેમજ સ્રીઓની સ્થિતિના પ્રશ્નો ઉકેલવાનું છે. સામાન્ય રીતે તો માનવ અધિકાર ને અંગે જે સમિતિ નીમવામાં આવી છે તે જ સ્રીઓના હક્ક સંબંધે પણ વિચારણા કરી શકત. પરંતુ કેટલીક સ્રીઓનો અભિપ્રાય એ હતો કે સ્રીઓના હક્ક સંબંધી જુદીજ સમિતિ નીમવાની જોઇએ. આ મતને માન આપી સામાજિક ને આર્થિક કાઉન્સીલે બે સમિતિ નીમી એક માનવ અધિકાર સંબંધી અને એની ઉપસમિતિ તરીકે સ્રીઓની સ્થિતિ સંબંધી આ ઉપસમિતિને પોતાની કાર્યમર્યાદા નક્કી કરવાની સત્તા આપી હતી. પરંતુ એની ભલામણો માનવ અધિકાર સમિતિદ્વારા સામાજિક ને આર્થિક કાઉન્સીલ આગળ મોકલવી. અને માનવ અધિકાર સમિતિના ત્રણ સભ્યો આ ઉપસમિતિ પર બેસે એમ ઠરાવવામાં આવ્યું. આ ઠરાવ હવે તો બદલાયો છે અને ઉપસમિતિ, ઉપસમિતિ મટી સમિતિ બની છે. એટલે કાઉન્સીલ સાથે એનો સંબંધ પણ સીધો જ રહેશે.

સામાજિક ને આર્થિક કાઉન્સીલે નવ દેશને આ ઉપસમિતિ પર પ્રતિનિધિત્વ આપ્યું છે. પરંતુ જે સભ્યો નીમ્યા છે તેમને વ્યકિતગત નીમવામાં આવ્યા છે નહિ કે કોઇ સરકારના કે સ્રી સંસ્થાના પ્રતિનિધિ તરીકે. આ નવ દેશો નીચે પ્રમાણે છે; (૨) રશિયા, (૨) ફ્રાન્સ, (૩) ડેન્માર્ક, (૪) પોલેંડ, (૫) હિંદુસ્થાન, (૬) ચીન, (૭) લેબેનોન, (૮) ચીલી, અને (૯) ડોમીનીકન રીપબ્લીક. આ ઉપસમિતિની પહેલી બેઠક ૨૯ મી એપ્રિલે મળી. પહેલી બેઠકમાં જેમણે હાજરી આપી હતી. એ સભ્યોના નામ: મેડમ બોડીલ બેગ ટ્રુપ (ડેન્માર્ક), મેડમ લફૉશીઓ (ફ્રાન્સ), મેસડેલી નોરકા (પોલાંડ) હું પોતે (હિંદુસ્તાન) મીસીસ ન્યુ (ચીન) મીસ જુરડાક (લેબેનોન) અને મીસ બર્નારડીનો (ડોમીનીકન રીપબ્લીક તે ઉપરાંત ત્રણ એકસ ઓફીશીયો એક સ્રી અને બે પુરુષ મીસીસ રૂઝવેલ્ટ (અમેરીકા યુનાઇટેડ સ્ટેટસ) મી. કાસો (ફ્રાન્સ) અને મી. બકીંચ (યુગોસ્લાવીયા). રશિયાના પ્રતિનિધિ છેલ્લી ઘડી સુધી આવુંઆવું કરતાં આવ્યા નહિ. ચીલીના મીસ મીસ્ટ્રાલ જેમને સાહિત્ય માટે નોબલ પ્રાઇઝ મળ્યું છે તે તબિયતને કારણે આવ્યાં નહિ અને છેલ્લે રાજીનામું મોકલી આપ્યું. આ ઉપસમિતિના ચેરમેન તરીકે મેડમ બેગટ્રુપ વાઇસ ચેરમેન તરીકે મીસ બર્નારડીનો અને રાપરટર (મંત્રી) તરીકે મીસ જુરડાકની ચૂંટણી કરવામાં આવી.

આ પ્રકારની આંતરરાષ્ટ્રીય સ્રી સમિતિ આ પહેલી જ છે. રાષ્ટ્રમંડળ (League of Nations) જેની સ્થાપના પહેલા મહાયુધ્ધ પછી થઇ હતી તેણે

સ્ત્રીઓના પ્રશ્નો પર શરૂઆતમાં ધ્યાન આપ્યું નહતું. છેલ્લાં છેલ્લાં એણે સ્ત્રીઓનાં પ્રશ્નો લેવા માંડયા હતા. પરંતુ એના તરફથી પણ આવી સ્ત્રીઓની સમિતિ નીમવામાં આવી નહોતી. છેક ૧૯૩૧ ની સાલમાં પહેલીજ વાર પરદેશીને પરણેલી સ્ત્રી કયા દેશની ગણાય એ પ્રશ્ન હાથ ધર્યો હતો. આ સંબંધી ચર્ચાનો નીવડો છેક ૧૯૩૫ ની સાલ સુધી અપાયો નહતો. ૧૯૩૨ ની સાલમાં સ્ત્રીઓની પરિસ્થિતિ સંબંધી ઠરાવ રાષ્ટ્રમંડળની સભામાં થયો હતો. આ ઠરાવમાં સ્ત્રીઓની પરિસ્થિતિ સંબંધી પ્રશ્નોના વિભાગ પાડયા હતા. એક તો સ્ત્રીકામગારો અથવા સ્ત્રીઓની આર્થિક સ્થિતિના પ્રશ્નો જે સભાના મત પ્રમાણે આંતરરાષ્ટ્રીય મજૂર સંઘે (International Labour Office) ઉપાડવા જોઈએ અને બીજા સ્ત્રીઓના નાગરિક અને સામાજિક સ્થિતિ સંબંધોના

આ નાગરિક અને સામાજિક સ્થિતિ બાબત સભાએ જુદા જુદા રાષ્ટ્રની સરકારો પાસેથી એ સંબંધી માહિતી તેમજ સ્ત્રીઓની આ વિષયમાં સ્થિતિ સુધારવા રાષ્ટ્ર મંડળે શું પગલાં લેવાં જોઈએ તે સંબંધી અભિપ્રાય પણ માગ્યા હતા. તે ઉપરાંત આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રી સંસ્થાઓને પણ આ વિષયમાં માહિતી આપવાનું આમંત્રણ કર્યું હતું. જુદાજુદા રાષ્ટ્રની સરકારે તેમજ સ્ત્રી સંસ્થાઓએ આ માહિતી ૧૯૩૬ ને ૧૯૩૭ ની સાલમાં પૂરી પાડી હતી. એ ઉપરથી રાષ્ટ્રમંડળની પ્રથમ સમિતિએ ઠરાવ કર્યો કે સ્ત્રીઓની પરિસ્થિતિ સુધારવા માટે દેશના કાયદાઓ અને એ કાયદાનો અમલ શી રીતે થાય છે એની તપાસણી કર્યા સિવાય કોઈ પગલાં લઈ શકાય નહિ. માટે એ તપાસણી અંગે કાયદાનિષ્ણાતોની એક સમિતિ નિમવાવી જોઈએ. આ ઠરાવ અનુસાર ૧૯૩૭ ની સાલમાં સ્ત્રી અને પુરુષ નિષ્ણાંતોની એક સમિતિ નીમવામાં આવી. આ સમિતિ પોતાનું કાર્ય પૂરુ કરે તે પહેલાં વિશ્વયુધ્ધ ફાટી નીકળ્યું. અને એથી સમિતિનું કાર્ય અધૂરૂ રહ્યું એટલુંજ નહિ પણ જે કંઈ કર્યું હતું તે પણ આજે તો જૂનું થઈ ગયું છે કારણ કે ઘણાં દેશોના કાયદાઓ છેલ્લાં સાત વર્ષમાં બદલાયા છે.

આ પૂર્વનો ઈતિહાસ અમને જાણ કરવામાં આવ્યો હતો. કેટલાકની માન્યતા હતી કે અમે આ જૂની સમિતિને પોતાનું અધૂરૂં કામ પૂરું કરવાનું કહીશું પણ અમે કોઈપણ સમિતિ નીમીએ તેણે નવેસરથીજ કામ કરવાનું હતું. બીજું કેવળ નિષ્ણાતોની સમિતિની તપાસણીથી સંતોષ મળશે નહિ એમ અમારુ માનવું છે. અમારે કેવળ કાયદા વિશેજ માહિતી જોઈતી નથી પરંતુ એનો અમલ શું થાય છે, એથી સ્ત્રીઓને શું લાભાલાભ છે વગેરે જાણવાની જરૂર છે. એટલે આ કાર્ય જુદાજુદા દેશની સરકાર દ્વારા, સ્ત્રી સંસ્થાઓ દ્વારા, ખાસ સંશોધક સંસ્થાઓ દ્વારા, ટ્રેડ યુનિયનો દ્વારા કરાવવું એમ અમે નક્કી કર્યું.

અમારી સમિતિનો ઉદ્દેશ માત્ર માહિતી મેળવવાનો ન જ હોઇ શકે. પરંતુ સ્ત્રી પુરુષની સમાનતાનો સિદ્ધાન્ત જીવનના દરેક ક્ષેત્ર જેવો કે રાજકીય, સામાજિક, નાગરિક, આર્થિક, શિક્ષણીય, સ્વાસ્થ્યીય વગેરેમાં સિદ્ધ થાય એને માટે યોગ્ય ઉપાય સૂચવવાનો છે. આ સંબંધે સમિતિએ સ્ત્રીઓના જુદાજુદા ક્ષેત્રોના હકકની એક રૂપરેખા દોરી છે, અને સ્ત્રી પ્રશ્નોને જગતમાં પૂરતી જાહેરાત મળે તેને માટે આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રી પરિષદો, રેડીઓ, છાપાં, પોસ્ટ (જાહેરાત લેવાનું) વગેરેનો ઉપયોગ કરવાનું નકકી કર્યું છે.

સ્ત્રીઓના રાજકીય વગેરે હકકોની રૂપરેખા હવે પછી આપીશ. અત્રે એટલું જણાવીશ કે અમારી નાનકડી સમિતિએ થોડા સમયમાં ઠીક કામ કર્યું છે. અનેક પ્રશ્નો પર અમે વાદવિવાદ કર્યા. ખાસ કરીને બહુપત્નીત્વ, વેશ્યાના પ્રશ્નો તેમજ સ્ત્રી કામદારને માટે રક્ષણના કાયદાની જરૂર ખરી કે નહિ વગેરે પર વાદવિવાદને અંતે અમારો નિર્ણય તો સર્વાનુમતેજ થયો છે. અમે જાહેરમાં એક અવાજે બોલીએ એવી કાળજી અમારા ચેરમેન મેડમ બેગ્રુપને હતી. એટલે અમારો હેવાલ સર્વાનુમતે પસાર થયો છે. એની અસર ત્યાંની સ્ત્રીઓ તેમજ ખુદ સામાજિક ને આર્થિક કાઉન્સીલ પર સારી પડી છે. ત્યાંની અમેરિકાની સ્ત્રીઓએ અમારા કાર્યમાં ઠીક રસ દેખાડયો હતો. અમેરિકામાં અનેક સ્ત્રી સંસ્થાઓ છે. એ સંસ્થાઓએ પોતાના પ્રતિનિધિઓને અમારી સમિતિની બેઠકમાં હાજરી આપવા મોકલ્યા હતા. અમારો હેવાલ આ સ્ત્રીઓએ પણ અપનાવ્યો છે.

ભણેલી લલનાઓ

વર્ષગાંઠ ને દિવસે
પતિ પાસે
ભેટ
માગે છે

પુસ્તકોની
ઘરેણાંની નહિ!

આ વરસગાંઠે તમે માંગો:

શ્રી જ્યોતિન્દ્ર દવે કૃત
હસાહસથી ભરપૂર

રંગતરંગના ભાગોનું ગુચ્છ

તમારી વરસગાંઠ એટલી ખુશખુશાલ જશે કે ન પૂછો વાત.

૭ ભાગ—દરેકના ૧॥ રૂ.

બીજાં હાસ્ય પુસ્તકો : લંબોદર શર્મા કિં. સવા બે રૂ.
કથાહાસ્ય કિં. રૂ. ૩॥ : બકોર પટેલ કિં. રૂ. ૯

બાળપખવાડિક

ગાં તમારાં બાળકો માટે મંગાવો ગાં

ઘરમાં ખોટું તોફાન થતું અટકશે.

ડી બકોર પટેલની રમુજી વાર્તા દર મહિને અપાય છે. ડી

વ વાર્ષિક લવાજમ રૂપિયા ૬ વી. પી. થી ૬। પરદેશ શિલીંગ ૧૬ વ
થોડાક જ નવા ગ્રાહકો લેવાના છે.

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર :: સુરત

હડતાળો.

(શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઇ.)

આજકાલ ચારે દિશાએથી હડતાળનો જ સુર સંભળાય છે. આગગાડીના કામદારોની હડતાળના ભણકારા પ્રથમ સંભળાયા. પરંતુ સમજુતી થઇ જવાથી હડતાળ ના પડી. પછી શિક્ષકોની હડતાળ પડી. ત્યાર પછી સૌથી સખ્ત હડતાળ ટપાલના કામદારોની પડી તે પછી તાર ઑફીસના કામદારોની હડતાળ પડી. મીલોમાં તો વારંવાર હડતાળ હોય છે જ. પરંતુ ટપાલની હડતાળે આ સંબંધી ચર્ચા ઘેર ઘેર જગાડી, કારણ કે ટપાલ સાથે તો સામાન્યમાં સામાન્ય કુટુંબોને પણ સબંધ હોય છે. મુબઇમાં ત્યાર પછી ઘરઘાટીઓ અને ઘરગતુ રસોયાની હડતાળના ભણકારા વાગવા માંડયા છે. આ ચિંતા ગૃહિણીને સૌથી વધુ સ્પર્શ કરે તેવી છે.

વગદાર માણસો સામે નોકરવર્ગનું એક માત્ર હથીયાર તે હડતાળ છે. સીધી રીતે કામની કદર અથવાતો જરૂરીયાતો જાણનાર શેઠીયાઓ બહુ ઓછા હોય છે. એટલે આ વર્ગ ભેગો થઇને એક સામટો હડતાળ પાડે ત્યારેજ સૌ શેઠીયાઓનું ધ્યાન ખેંચાય છે. અત્યારે સમય કપરો આવ્યો છે, મોંઘવારી વધી છે, જીવનનું ધોરણ સર્વત્ર વધતું જાય છે, એટલે નોકરવર્ગ ઘણો મુઝાય છે, માંગણીઓ કરે છે, અને વાતો થાય છે. સામાન્ય રીતે સૌની લાગણી નોકરવર્ગ અથવા હડતાળીયા પ્રત્યે થાય તે સ્વાભાવિક છે.

પરંતુ આ પ્રશ્ન અનેક દૃષ્ટિયે જોવા જેવો છે. જ્યારે માંગણીઓ રજુ થવા માંડે છે ત્યારે આદર્શ જીવનની કલ્પના કરીને તે થાય છે. પરંતુ આપનાર કેટલું આપી શકે તે પણ વાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે. વળી સમાજમાં સામાન્ય રીતે શું અપાય છે તે પણ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે અને પગાર વગેરે વધારા ધીમે ધીમે થાય તો સમાજને એકદમ આચકો ના આવે તે પણ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે. આગગાડીના નોકરોના પગારો તથા તેમને અપાતા બીજા લાભ, નોકરીની અન્યત્ર પરિસ્થિતિમાં બહુ સારાં છે. ટપાલીઓને આપવા માટેનાં પગાર ભથ્થાં વગેરે પણ સારાં છે. શિક્ષકો કરતાં તો તે જરૂર સારાં છે. એથીએ વધુ માટે માંગણીઓ થાય છે તેનો અર્થ એ કે ત્રીજાવર્ગની મુસાફરીનાં ભાડાં વધે અને પોસ્ટકાર્ડ અડધા આનાનો છે તે પાછો પોણા આનાનો થાય, આ બાબત પણ ધ્યાન બહાર ના થવી જોઇયે. વળી જાહેર ખાતાંઓ આમ એકાએક હડતાળ પર જાય તેથી પ્રજાને પાર વિનાની હરકત પડે. માટે આવાં ખાતાંઓમાં હડતાળ પર જવાનું કાયદાથી ફરજીયાત થવાની જરૂર છે.

મુંબઇ સરકારે શિક્ષકો માટે જે વધારો જાહેર કર્યો છે, તે માટે આપણે સૌ આનંદ વ્યક્ત કરીશું વધુ વધારો હવે ધીમે ધીમે માગવા જોઇયે. હાલ તરત આ જાહેરાતથી સંતોષ મનાશે એમ આપણે આશા રાખીશું.

રસોઇયા અને ઘરગતુ નોકરો સબંધી પણ શેઠીયાઓએ વિચાર કરવો પડશે. જુની રસમો હવે ઉતાવળે બદલવી પડશે. સ્વાશ્રય કેળવવાનો નિશ્ચય જલદીથી કરવો પડશે. રસોઇયા અમુક પગાર, મોંઘવારી, રજા, વગેરે માગે છે. એક રીતે જોતાં એમની માંગણીઓ વિચારવા લાયક છે. પરંતુ ઘણી ફરીયાદ રસોઇયાની બેદરકારી તથા તેમને હાથે થતા બગાડ બાબત છે. રસોઇયાઓનાં મંડળો રચાય તેમાં એમને વિવિધ વાનીઓ બનાવવા બાબત તથા માંદાંના ખોરાક બાબત, રસોઇ કરવામાં ખોરાકની પૌષ્ટિકતા જાળવવા બાબત જ્ઞાન અપાય તો તેમની ઉપયોગિતા ઘણીજ વધે. બગાડતો નાજ થવો જોઇયે તે બાબત એમના ઉપર ઠસાવવી જોઇયે. હવે એવો વખત આવતો જાય તે કે ગૃહિણીઓએ રસોઇયા વગર ચલાવી લેવાના ઉપાયો યોજવા પડશે. અતિ ધનવાન હોય તેના સબંધમાં તો કાંઇ કહેવાનું નથી. પરંતુ અન્ય ગૃહિણીઓએ હવે રસોઇ માટે મહેનત બચાવવાનાં સાધનો વસાવવાં પડશે. પ્રાઇમસ સ્ટવ, ગ્યાસ કે વિજળીના ચુલા, કુકર, અને એવાજ બીજાં સાધનોથી રસોઇનો શ્રમ ઓછો કરી શકાય, ભરોસાદાર દુકાનો થાય તો ત્યાંથી મીઠાઇઓ, ફરસાણ, ડબલરોટી, કે એવા ખાદ્ય પદાર્થો આણી ને રાંધવાનું ઓછું કરી શકાય. બની શકે ત્યાં ભેગાં રસોડાંની ખીલવણી કરી શકાય. એક મકાનમાં બે કુટુંબ હોય.

સ્ત્રી સમાચાર

સં. સી. મેહેતા.

એક પત્ની હયાત હેવા છતાં ફરી પરણવાને પવન સારે ફુંકાય છે. તાજેતરમાં અમેના દરીયાપુર હરણવાળી પોળમાં રહેતા ડાહ્યાભાઈ ભોગીલાલ બકરી નામના પાટીદાર યુવાન ગ્રેજ્યુએટ. બે યુવાન પત્ની તો હયાત હોવા છતાં ૨૭ જુલાઇના તેઓ એક યુવતી સાથે લગ્ન કરવા ખાસ વિરમગામ ગયા અને ત્યાં તે બન્ને જણે લગ્ન ગ્રંથીથી જોડાયાં હતા.

×

બજે જણ રસોઇયા રાખતા હોય. આ બેજણુ ભેગી રસોઇ કરવાની યોજના કરે તો એક રસોઇઓ ઓછો રાખવો પડે. આ ઉપરાંત ભેગા ખાવા માટે ક્લબો રચી શકાય. ત્યાંથી ઘેર ઘેર ભાણા મોકલવાની ગોઠવણુ થઈ શકે, અને કલબ ઉપર દેખરેખ રાખવા વારાફરતી મંત્રીઓની નિમણુંક કરી શકાય અલબત્ત આ બધી યોજનાઓ માટે આપણે આપણા જમવાની રીતમાં ફેરફાર કરવો પડે. નિયમિતપણું જાળવવું પડે. તથા ઉતરતી રોટલીની ટેવ હોય તો તે દુર કરવી પડે. પરંતુ જો રસોઇયાઓની માંગણીઓ વધતી જાય તો આ બધુંજ કરવું પડે. સ્વાશ્રયી થવું તે તો સૌથી સારું છે. સાદું ભોજન, સરળ ટેવો, અને ...ત. મુંબઈમાં ઘાટીઓ એ વધુ માંગણીઓ કરી ...રે, સ્ત્રીઓએ અમુક લત્તાની સ્ત્રીઓએ બીજી સભા ભરીને ઠરાવ કર્યો કે અમુક જાતની નોકરીને માટે અમુકથી વધારે પગાર ના આપવા. અને જો નોકરો તે પગારે ના મળે તો હાથેજ કામ કરવું. સામાન્ય સ્થિતિના કુટુંબો માટે તો આમ કર્યા વિના છુટકોજ નથી.

હડતાળનો પવન શાળા પાઠશાળાના વિદ્યાર્થીઓમાં પણુ વાયો છે. આ ચિન્હ સારું નથી. સામાન્ય રાજકીય બાબતો માટે કે તાર ટપાલની હડતાળ પ્રત્યે સહાનુભૂતિ બતાવવા, વિદ્યાર્થીઓને હડતાલ ના હોવી જોઇયે. મા બાપોએ આવી હડતાળોથી વિદ્યાર્થીને વારવા જોઇયે. તેમની સહાનુભૂતિ વિના શિક્ષકો કાંઈ કરી શકે નહિ.

—

હમીદાબાનુ

હમીદાએ પોતાના સસરને વિનવીને પુષ્પાને પોતાના ઘરમાં લઈ લીધી. હમીદાનો પતિ આજે હુલ્લડખોર યુવાનોના ટોળામાં ભળી ગયો હતો. પુષ્પા અને હમીદા એક જ પથારીમાં લપાઈને સુઈ રહ્યાં હતાં.

રાતના અગિયારેકના સુમારે મુસ્લિમ યુવાનોનું ટોળું પુષ્પાને ઘેર આવ્યું. પુષ્પાને ન જોતાં ગુસ્સે ભરાયેલું ટોળું પુષ્પાની માતાને મારી પુષ્પાની શોધમાં ઊપડયું.

હમીદાની પથારીમાં પુષ્પા હજી રહી હતી. એના ધડકતા હૈયા પર હાથ મૂકી હમીદા સાંત્વન આપી રહી હતી. હમીદાના પતિ સાથે થોડાક યુવાનો ઘરમાં દાખલ થયા. ખંજર સાથે હમીદા પથારીમાંથી ઊઠતાં બોલી, "યે ખંજર પહેલે હમ પે ચલાવ, ફીર ઉસકા નામ દેના" ટોળું થોડીવાર અવાક રહ્યું. હમીદાએ ગર્જના સહિત કહ્યું, "પાકિસ્તાન લેનેકુ નીકલે હુએ પહેલે આપ તો પાક બનો."

ટોળાના ગયા બાદ પુષ્પા હમીદાના ગળે વળગી પૂબ રડી પડી. ×

મરિયમબૂ

હિન્દુ–મુસ્લીમ બિરાદરીનો પહેલો પાઠ શીખવ્યો વસંતરાવ હેગિષ્ટે અને રજબઅલી લાખાણીએ સાથે લોહી વહાવીને. બીજું દૃષ્ટાન્ત છે કાળુપુર પાંચપટ્ટી પાસેના એક મહોલ્લાનાં મુસ્લીમ બેન મરિયમબૂએ દાખવેલી હિંમતનું.

તોફાનના વિકરાળ દિવસે એક તોફાની ટોળું આગળ ધસી રહ્યું હતું. એને કોઈ લગામ નહોતી. સાર્વત્રિક વિનાશની આગ વધતી જતી હતી. તે ટોળું આ મરિયમબૂ રહેતાં હતાં તે મહોલ્લામાં આવી ચાડ્યું. તેમાં હિંદુના ઘર પણુ હતા. હિંદુઓને આ ટોળાના સપાટામાંથી બચાવવા આ મુસ્લીમ બહેન ઘર બહાર નીકળી ટોળા આડે આવી ઊભાં બંને હાથ લાંબા કરીને ટોળાને આગળ ધપતું રોકયું અને કહ્યું "તમે મારા મહોલ્લામાં નહિ જઈ શકો. તમારે જે કંઈ નુકસાન કરવું હોય તે અમને કરો" આમ કહીને તેમણે પોતાના પાડોશીઓને વિનાશના મુખમાંથી બચાવ્યા ૨૨ જુલાઈ તારીખે જ્યારે શ્રી મોરારજી દેસાઇ શહેરમાં ફરવા નીકળ્યા હતા ત્યારે આ બહેનને મળીને ધન્યવાદ આપ્યો હતો.

સ્ત્રીઓ અને બાળકો માટેનું સંસ્કારી માસિક પત્ર

વર્ષ ૯૦ :: સપ્ટેમ્બર : ૧૯૪૬ :: અંક ૯ મો.

ભારત ગુલામ બન્યું ક્યારે ?

★

હિંદતણી માતાઓ ગઈ કથા જ્ઞાની, માની વીર, ત્યાગી !
કુખ દીપાવત પુત્રો જેના દાની, ધરા બડભાગી–

ભારત ગુલામ બન્યુ ક્યારે ?
નારી અબળા થઈ જ્યારે

જગદ્‌ગુરુ ને મંડનમિશ્ર વિવાદાર્થે મળ્યા જ્યારે,
સરસ્વતી શી નારી વિદુષી ન્યાય કરે તેનો ત્યારે–

ભારત ગુલામ બન્યુ ક્યારે ?
નારી અબળા થઈ જ્યારે

લીલાવતી, ગાર્ગી, મૈત્રેયી, જ્ઞાનપુંજ એ દિવ્યવાણી,
વિદેશીઓ તો વ્યર્થ વદે કે હિંદ ન સંસ્કૃત, અજ્ઞાની–

ભારત ગુલામ બન્યુ ક્યારે ?
નારી અબળા થઈ જ્યારે

જગજ્જનની જાનકીમૈયા રામ પૂંઠે જાતી વનમાં,
નૃપમહિષી વૈભવ ત્યાગી દુ:ખ સહે, ન ડગે મનમાં–

ભારત ગુલામ બન્યુ ક્યારે ?
નારી અબળા થઈ જ્યારે

જોમી અંધ પતિ નિજ ચક્ષુ ભાગ્યેશ્વરી ગાંધારી
આજીવન ઢાંકે કહો કયા ય નિહાળી મહાત્યાગી નારી ?–

ભારત ગુલામ બન્યુ ક્યારે ?
નારી અબળા થઈ જ્યારે

કૈકેયી સમ વીર નારીઓ સમરાંગણ શોભાવે,
રણચંડી રણમાં રણઘેલી થઈ રણને રણકાવે–

ભારત ગુલામ બન્યું ક્યારે ?
નારી અબળા થઈ જ્યારે.

યમને દ્વાર ગયા એ માનવ મર્ત્યલોક થકી દેહઃ
નચિકેત ને સાવિત્રીના નામ ગમે હિંદી હૈયે–

ભારત ગુલામ બન્યુ ક્યારે ?
નારી અબળા થઈ જ્યારે

મીરા, ચાંદબીબી, જીજીબાઈ, ઝાંસીની લક્ષ્મીરાણી,
ભારતની માતાઓ સરખી ઓ કો' દેશે ન જાણી–

ભારત ગુલામ બન્યુ ક્યારે ?
નારી અબળા થઈ જ્યારે

ગૌરવની આ ગાથા સુણી અમ મૂર્ખતણું હૈયુ રાચે ?
ઘોર ગુલામી વિસરી જઈ તું આનંદે શી. આ સ્વપ્ને–

ભારત ગુલામ બન્યુ ક્યારે ?
નારી અબળા થઈ જ્યારે

રાજેન્દ્ર

卐

આઝાદી જંગ

卐

રાગઃ-(ઓરા આવો, ઓરા, આવો.)

જંગે ચઢો જંગે ચઢો મેરે બહાદુરો જંગે ચઢો
આઝાદી હાંસલ કરવા માટે જંગે ચઢો રે
જંગે ચઢો
હિંદુઓ આવો પારસી આવો દલીત ને
વળી મુસ્લીમ આવો
સૌએ ભેગાં મળી જઈને આઝાદ દેશ બનાવો.
જંગે ચઢો.

ક્રોધી બને બ્રિટનો
અને સાથે જર્મનો
દેશને કાજે દેહ હોમવા તૈયાર થાવોને–
જંગે ચઢો.

હિંદનું રક્ષણ કરો
હિન્દી તરીકે જીવો
દેશની ગુલામી ટાળવા માટે તત્પર થાઓને.

દેશ ગુલામીમાં છે
આઝાદી એ ધ્યેય છે
આવા સમયે ભિન્નતા ટાળી આઝાદી લાવોને,
અહિંસાથી આઝાદ થાવા મેદાને આવોને.
જંગે ચઢો.

સૌ. ઉષા પ્ર. શાસ્ત્રી
પેટલાદ

ભારત માંધી માંધી રે

☆

(આજ્ઞા જર્યાં તે અમે આવીયાં-ઢાળ)

વિશ્વની વાડીએ જોને ભારત આજ,
પાડે અનેરી ભાત રે,
ભારત માંધી માંધી રે.

સંસ્કારિતા એની લળ્યે ભરેલી,
ને રચતી કૈં વિશ્વનવા પંથ રે,
ભારત માંધી માંધી રે.

ગાંધી જવાહર ભારતના હીરલા,
ઉજાળે વિશ્વની કુંજ રે,
ભારત માંધી માંધી રે.

એના ગૌરની વાતો શી કરવી,
દેવોની પુણ્યભૂમિ એજ રે,
ભારત માંધી માંધી રે.

સ્વર્ગેથી સરી અમીગંગ વારિ વ્હેતાં,
ને કરતાં ભારત પાવન રે,
ભારત માંધી માંધી રે.

વિશ્વની વાડીમાં માંધેરી ભારતીને
કરજો સૌ સો સો વંદન રે,
ભારતી મોંઘી મોંઘી રે.

લેખિકા :
અ. સૌ. દીપક ચં. પટેલ
ધર્મજ

હું ધનવાન કેમ થયો?

એક ઝવેરીની આત્મકથા

લખનાર

રા. રા. છગનલાલ હરીલાલ પંડયા બી. એ.

આજ તમે મ્હારી પાસે અઢળક ધન જુઓ છો. મને સર્વ વાતે સુખી જુઓ છો. મ્હારી માન-પ્રતિષ્ઠા સરકાર દરબારમાં તથા રાજા રજવાડાઓમાં ઘણી વધી ગયેલી છે. મ્હોટા મ્હોટાઓને પણ હું નાણાંની ગંજાવર રકમ ધીરું છું ને તેઓ મ્હારા દબાયલા રહે છે પણ એક કાળ એવો હતો કે જ્યારે મને ટુકડો રોટલો મળવાના પણ સાંસા પડતા હતા; પહેરવાને ફાટેલ તુટેલ વસ્ત્ર સિવાય કંઈ ન હતું ને ચારે પાસથી મને હડકાયા કુતરાની પેઠે સૌ હડધૂત કરતા હતા. આહા! તે દુઃખના દિવસો હું સંભારું છું ત્યારે આજ પણ મને કંપારી છુટયા વિના રહેતી નથી ને મ્હારી આંખમાં આંસુ ભરાઇ આવે છે. પણ એમ નથી કે હું જનમ્યો ત્યારથી જ કંગાલ હતો. ના—ના—હું તો સારા માબાપને ઘેર અવતર્યો હતો. મ્હારા પિતા ઘણા તવંગર હતા. ને તેમને હું એકનો એક પુત્ર હોવાથી તેઓ મને ઘણા લાડમાં ઉછેરતા હતા પરંતુ તેઓને વિદ્યાનો શોખ હતો તેથી મને શિક્ષણ પણ નાનપણથી જ સારું આપતા હતા. તેથી મને વાંચવા લખવાનો ને નવું નવું જ્ઞાન મેળવવાનો ઘણો ઉમળકો થઇ આવતો.

મ્હારા નામ ઉપરથી મને કોઈ જ્યુ કહે છે ને મ્હારા પોષાક તથા સામાન્ય દેખાવ ઉપરથી મને ઘણાક અંગ્રેજ કે ઈટાલીઅન માને છે, પણ ભાઇઓ, હું તો એમાંનો એકે નથી એથી ઉલટો શુદ્ધ મુસલમાન ધર્મ પાળું છું. મ્હારો જન્મ ઇરાનમાં થયો હતો. ફારસીઓનો તે દેશ છે. જાતે હું ફારસી છું પણ અમે તેમના દેવને માનતા નથી. મારું મૂળ નામ અબ્દુલ હાફીઝ બિન ઇસાક છે. પણ વ્યાપાર રોજગારમાં તથા હાલના જમાનામાં ટુંકું નામ ઠીક પડે એમ જાણીને મ્હેં મારું નામ ઇઝાકૂસ રાખ્યુ છે. મને ઘણાક કહે છે કે તમે ઇંગલંડમાં કોઈ યુનીવર્સીટીમાં કેળવણી લઇ આવ્યા હશો પણ તેએ ખોટું છે. ભાષાઓનો અભ્યાસ કરવાનું મને ઘણું ગમે છે તેથી જ હું અનેક ભાષાઓ અભ્યાસથી ને પરિચયથી સારી રીતે શીખ્યો છું.

થયું એવું કે હું બારેક વર્ષનો હતો ત્યારે એકવારે મને કોઇક લુંટારાઓ અમારા ગામમાંથી ઉપાડી ગયા, હું કંઈક એકલો રમતો હઇશ, મને તેઓએ ખુબસુરત હષ્ટ પુષ્ટ ને ગોરોગુલાબ જેવો જોયો હશે. મને વેચવાથી સારી રકમ પેદા થશે એવી આશા રાખી હશે. તેથી કોણ જાણે કેવી રીતે મને ઉપાડી ગયા તેની મારા માબાપને પણ ખબર પડી નહિ. હુ તો સમજું શું? અજાણ્યા લોકના હાથમાં જવાથી બુમો પાડતો હતો ને રોતો હતો એમ મને યાદ આવે છે પણ તેમણે કંઇ ગણકાર્યું નહિ ને મને ઉપાડીને તેઓ ઇસ્તમ્બોલ લઇ ગયા. મારા બચપણમાં આવા દાખલા બનતા તેથી મ્હારાં માબાપ બિચારાં બની· તેટલી પેરવી કર્યા છતાં હું હાથ ન આવ્યો તેથી રોઇ કુટીને બેસી રહ્યાં હશે. પણ તેમનો મને ભેટો આ જિંદગીમાં તો ફરીથી થયો જ નહિ. એટલું મ્હારું કમનસીબ ને તેમની પણ દુર્દશામાં તો પુછવું જ શું?

કંઇક લોભ લાલચે કહો કે કંઇક દયાથી કહો, પણ લુટારાઓએ મને ખાવા પીવામાં ઓછું આવવા દીધુ નહિ ને મને દીલગીરી ઓછી થાય તે માટે રમતમાં પણ રાખવાનો પ્રયત્ન કર્યો. હું એવો ને એવો જ રહું તો ગુલામ તરીકે મને ખરીદનાર સારી રકમ આપે એ તો નક્કી જ હતું તેથી તેમણે મને જેમ બને તેમ તાજોમ રાખ્યો ને આખરે રૂમ શહેરમાં એક બુઢ્ઢા વેપારીને ત્યાં મને વેચ્યો. હું સારું ગાઈ પણ શકતો તેથી તેમને રકમ સારી પેદા થઇ હવે વળી મ્હારે નવું નવું જોવાનુ ને અનુભવવાનું આવ્યું. ગુલામ તરીકે મ્હારી ઉપર શું વીતશે તેનો મને કંઇક ખ્યાલ આવતો હતો તેથી મ્હારી છાતી તો ધબકવા લાગી. બધા શેઠ દયાળુ નથી હોતાં તેથી માર કુટની બ્હીકે તો મને બહુ જ

જ લાગી પણ પ્રભુની કૃપાથી આ મ્હારો શેઠ કોઈ ઉદાર સ્વભાવનો નીકળ્યો. તેને જણાયું કે હું અરબી લખી વાંચી શકું છું ને કુરાન શરીફ પણ હું ભણ્યો છું તેથી તેને મ્હારા ઉપર વ્હાલ આવ્યું ને તેણે મને હલકાં કામમાં રાખવાને બદલે પોતાની પાસે જ રાખ્યો. મ્હારી કાન્તિ તેને ગમી ગઈ હો કે પછી વિદ્યાના અનુરાગથી તેણે મને વધારે વધારે અભ્યાસ કરાવ્યો ને મને પણ તે રૂચિકર લાગવાથી હું તેમાં ઘણો જ આગળ વધ્યો. આવી રીતે થોડાંક વર્ષ ચાલ્યું પણ આખરે મ્હારો તે શેઠ બિચારો ગુજરી ગયો. હવે મ્હારી મ્હોટી વિટંબના આવી પડી. ગુલામ તરીકે મ્હારે તો પાછુ વેચાવાનું જ હતું. પણ તે વાત મને રૂચી નહિ તેથી હું એકવાર ગતે લાગ જોઈ ને ત્યાંથી નાઠો. મ્હારામાં અંગ બળ તો બહુ ન હતું. તો પણ રસ્તાના થાકને ન ગણતાં, અસુર સવાર જે કંઈ મળે તેથી ગુજરાન કરતો ને ધર્મશાળા જેવા સ્થળમાં સુતો એમ કરતે કરતે મ્હેં લાંબો પંથ કાપ્યો ને આખરે મક્કા શરીફ ભણી જનારા કેટલાક યાત્રાળુઓના ટોળા ભેગો હું થઈ ગયો. મને લાગ્યું કે આમાં નક્કી કોઈ ધર્માત્મા હશે ને મને ટુકડો રોટલો આપી સાથે રાખશે બન્યુ પણ એમ જ. હું સુસ્ત મુસલમાન હતો ને મ્હારી નાની ઉમરના પ્રમાણમાં સારું ભણ્યો હતો તેથી ઘણાને મ્હારા ઉપર પ્રીતિ થઈ. ખાવા પીવામા સંભાળ રાખવાથી ને શરીર નિરોગી હોવાથી મ્હારા ઉપર મુસાફરીની અસર સારે ભાગ્યે બીલકુલ થવા પામી નહિ અને આખરે અમે મક્કે પહોંચ્યા.

ત્યાં સર્વ ધર્મ-ક્રિયા કરી રહ્યા પછી મ્હારી સાથેના લોક પાછા જવાના હતા. પણ હું તો તેમનાથી છુટો પડી ચેડ્ડા પહોંચી ગયો ને ત્યાંથી એક અરેબીયન વહાણ મોખા થઈને કાશી લઈ મુંબઈ જવાનું હતું તેમાં ચડી ગયો.

ખલાસીના ધંધાનો મને તો કયાંથી અનુભવ હોય? પણ હું જાતે ચાલાક અને સમજણો તથા ભણેલો હોવાથી બીજા અભણ મજુરોને જે કામ શીખતાં ગણીના લાગતા તે હું થોડા દિવસોમાં જ શીખી ગયો અને મ્હારા જાતિ ભાઈઓએ જાણ્યું કે હું મક્કેથી હજ પડીને આવ્યો છું ત્યારે તો તેમને મ્હારે માટે જરા માનની પણ લાગણી થઈ તેથી તેમણે મને ખાવા પીવાનો જરૂરત પુરતી કરી આપ્યો. મ્હારી સમજશક્તિ સારી હોવાથી કમાનનું કામ પણ હું ખુશીથી તેને મન ગમતી રીતે કરી આપતો તેથી તેની એ મ્હારા પર મહેરબાની થઈ.

આમ કરતે કરતે અમે આખરે મુંબઈના બારામાં પહોંચ્યા પણ હવે શું કરવું તે મ્હોટો વિચાર થઈ પડયો. મુંબઈ જેવું મ્હોટું શહેર તેમાં મને કોઈ ઓળખે નહિ ભાષામાં અરબી ફારસી સિવાય મને કંઈ આવડે નહિ. પાસે બે ચાર આના સિવાય મુડી મળે નહિ, કપડાં પણ ફાટેલ તુટેલ. હવે જવું કયાં?

મ્હારી સાથેના ખલાસીઓમાં કોઈ એવો ન હતો કે જે મને પોતાને ત્યાં લઇ જાય અને રાખે તેથી હું તો દૈવેચ્છાથી જેમ થવાનું હોય તેમ થાવો એવો નિશ્ચય કરીને જે માર્ગે મ્હારા પગ લઈ ગયા તે માર્ગે ચાલ્યો. રસ્તામાં કોઈ ડાહ્યો મુસલમાન લાંબી દાઢી વાળો મળતો તો તેની જોડે હું મ્હારી ભાષામાં વાત કરવા મથતો પણ મ્હારું બોલ્યું કોઈ સમજતું નહિ તેથી ડોકું હલાવી હલાવીને સૌ પોતાને કામે જતા. ચાલતાં ચાલતાં થાક ઘણો લાગ્યો. વિશ્રામનું સ્થાન કહીં મળ્યું નહિ ભુખ તો કકડીને લાગેલી પણ ગજવામાં એટલું ન હતું કે પેટ ભરાય તેટલું ખરીદીને ખવાય. તેથી સન્ધ્યાકાળ પડતાં હું એક દેવસ્થાન જેવી જગા જોઇને ત્યાં ઘુસ્યો અને જલાશયમાં પાણી રેપી ખુબ ન્હાયો. પછી તેનાં પગથીઆ ઉપર માથા તળે મ્હારો હાથ ટેકીને જરા સુતો એટલે થાકને લીધે ભુખે પેટે પણ મને નિદ્રા આવી ગઈ.

તમે જો ગ્રહોની અસર મનુષ્ય જાતિના જીવન ઉપર થાય છે એમ માનતા હશો. તો હવે તમે મ્હારી વાત સાંભળીને હસશો નહિ, હું તો જ્યોતિષશાસ્ત્રમાં પૂરી આસ્થા વાળો છુ. તેને લીધે કે

કોણ જાણે બીજા શા કારણથી મને તે રાતે એવું સ્વપ્નું આવ્યું કે હું જાણે જાગતો જ તે પથરનાં પગથીઆં પર પડ્યો છું અને મ્હારા લાભ આપનાર જે ગ્રહ ઉપર મને ખાસ વિશ્વાસ હતો તેની સામે ટગર ટગર જોઈ રહ્યો છું. એટલામાં મને એવો ભાસ થયો કે તે તેજનો ગોળો પ્રકાશતા સાબુના પરપોટાની પેઠે ધીમે ધીમે પૃથ્વી ભણી ઉતરી આવવા લાગ્યો. આવતે આવતે તે પેલા જ્વાળામયતી આસપાસના વૃક્ષોમાંથી એક તાડની ડાળીઓમાં રોકાઈ ગયો અને તેનું ઝગઝગતું મુખારવિન્દ મને જાણે અમારા પેગમ્બર સાહેબનું જ સુંદર વદન કમળ હોય એવું જણાવા લાગ્યું. અવયવો પણ તેનાં જેવાં જ કોમળ જણાયાં. સ્વર્ગીય હોવાથી તે વસ્ત્ર રહિત છતાં પણ દિવ્ય તેજનો પ્રકાશ જ તેને એક પરિવેષમાં ઘેરી રહેલો હોવાથી તેણે જાણે હીરા માણેક જડિત અલંકાર પહેર્યા હોય એમ મને લાગ્યું. અને તેજ કારણથી તેના શ્વેત કેશનો કલાપ પણ જાણે રત્ન મય મુકુટ બની ગયો હોય એમ મ્હારી નજરે જણાવા લાગ્યું. એટલામાં તેના સુંદર મુખમાંથી એક ધ્વનિ નીકળ્યો તે એવો તો મધુર હતો કે તેનાં મંદ મંદ આન્દોલનથી આખું વાતાવરણ ભરાઈ ગયું અને નિદ્રાની શાન્તિ ભોગવતી આ પૃથ્વી રૂપી પોતાની પ્રિયા સાથે પ્રેમ ગોષ્ટી કરીને તેને જગાડવાને કેમ જાણે તેણે સુરીલું ગાન આરંભ્યુ હોય એમ મ્હારા કાનપર તેનો મંજુલ-સ્વર પડવા લાગ્યો. પછી તેની દૃષ્ટિ મ્હારા ઉપર પડતાં તેના દેવતાઈ મુખારવિંદમાંથી ઝરતા અમૃતતુલ્ય શબ્દો મને ઉદ્દેશીને નીકળતા મ્હેં સાંભળ્યાઃ—અબ્દુલ હારીઝ ગભરા નહિં. હિંમત રાખ. હું ત્હારી સાથે જ છું અને છેવટ લગી તને સજીરા નહિ. નદીઓનાં રત્નો અને સમુદ્રના મોતીઓ ત્હારા હાથમાં આવશે-ત્હારાં થશે, અને તું એક મહાન્ ધનાઢ્ય વ્યાપારી બનીશ. રત્નોમાં રહેલો સર્વ પ્રકાશ દિવસે ત્હારા હૃદયમાં ઉભ્યુતા આપશે અને મોતીમાં વ્યાપેલો ચંદ્ર-પ્રકાશ રાત્રિયે તને શાન્તિ પ્રાપ્ત કરાવશે-ત્હારો પુત્ર પરિવાર તને ગુલાબના ફુલોના હાર સમાન બની રહેશે. આટલું બોલીને તે પ્રકાશમય પરપોટો વૃક્ષ ઉપરથી ધીમે ધીમે છેક મ્હારી પાસે આવ્યો અને પોતાના ૨ મય કેરનો મને સ્પર્શ કરીને તેના કોમલ માંથી નીકળતો સુગંધી સુધામય શીતળ શ્વાસ ઓઠને અડકે એટલો નજીક લાવીને તે પાછો પોતાને સ્થાને જઈ ચોંટ્યો.

તે પછી તરતજ મ્હારી આંખ ઉઘડી ગઈ જાગીને મ્હેં જોયું તો તે મ્હારો ગ્રહ તેના વિરાજેલો હતો. આ વખતે પ્રભાત થવા ' હતું તેથી આકાશમાંથી સર્વ નાના તારા તેજ ઝાંખુ થઈ ગયું હતું અને માત્ર તેજ ે જોરથી પ્રકાશતો હતો.

આ સુખમય, આશા ભરેલા સ્વપ્નથી : મન પ્રફુલ્લ થયું અને પથ્થરની કઠિન શ સુતેલો છતાં કેમ જાણે હું મૃદુ કુસુમ શ સુતો હોઉં એમ મને લાગ્યું. પછી હું ધીમે ત્યાંથી ઊઠ્યો અને શહેરમાં ફરવા નીકળ્યો. : જેવી મોહક નગરીમાં ક્ષુધા તૃષાને લલચાવે, : મુગ્ધ કરે, લોભને જાગૃત કરે, નયનને નચાવે બીજાનું તો પુછવું જ શું ? જ્યાં જોઉં ત્યાં ; માલથી ભરેલી દુકાનો ને રસ્તા પણ ચીકાર જોઈ મ્હારી અટકળતો બ્હેર મારી ગઈ.

સૂર્યોદય થતો ગયો તેમ તેમ મ્હારી ક્ષુ જોર પણ વધતું ગયું. ચારે પાસ નજર કરતાં એક મિઠાઈ વાળાની દુકાન દૃષ્ટિયે પડી. તેના ર ળના ભાગમાંજ મ્હોંમાં પાણી આવે એવી મીઠી વાનીઓ સુશોભિત આકારમાં ગોઠવેલી ; તેથી તેમાંથી મ્હારા ગજવામાંની સીલકના ; ણમાં જે કંઈ મળે તે ખરીદીને મ્હારા અંતરાગ્નિ તૃપ્ત કરવાનો મ્હેં વિચાર કર્યો. મ્હારી ભાષા તે દુકાનદાર સમજશે નહિં એવી મ્હારી ખ હતી તેથી મ્હેં મને ગમતી એક મિઠાઈને લગાડીને બીજા હાથમાં મ્હારા પૈસા બતાવી વેચાતી આપવાની સંજ્ઞા કરી. તેની ચીજને મ હાથનો સ્પર્શ થયેલો જોતાંજ તે તો એકદમ ! જાણે કેમ એવો તો મ્હારા ઉપર ચીડાઈ ગયો !

(અનુસંધાન પાન ૨૭૧ પર)

સાસુ વહુના ઝગડા કેમ?

રજુ કરનારઃ-શ્રી. કેશવલાલ ચતુરભાઇ પટેલ

હિંદુ સંસારમાં માતાઓ પુત્રવધુને ઘરમાં લાવવા ઘણીજ આતુર હોય છે. પ્રસન્નતાપુર્વક કેવી કેવી આશાઓના કિલ્લા બાંધે છે. પરંતુ પુત્રવધુ ઘરમાં આવતાં કોણ જાણે એમનો એ આનંદ ક્યાંય અદશ્ય થઈ જાય છે. કેટલીએ સારી સાસુઓ અને વહુઓ હોય છે તો પણ કોઈને કોઈને વાતમાં ઝઘડી પડે છે.

વહુને શિરે ગમે તેટલી પીડા હોય કે મૃત્યુ પથારીએ પડી હોય પરંતુ સાસુ સમજે છે કે વહુ નખરાં કરી રહી છે. કામ ન કરવા બહાના બતાવી રહી છે. સાસુ એની દવા દારૂ કરવાનું વ્યર્થ સમજે છે. વહુના અધિકાર છીનવી લઇ તે તેના પર રાજ કરવા મથે છે. વહુ સમજે છે કે સાસુ મારા સુખમાં કાંટો બની રહી છે. મારા પતિ સાથે આંખ મળે તે દેખી દાઝે છે. તે ઇચ્છે છે કે સાસુ મરેતો ઠીક. જ્યારે આમ પરસ્પર ઘૃણા પ્રગટે છે ત્યારે ઘરમાં રહેવું કઠિન થઈ પડે છે. વાતવાતમાં ઝઘડો થાય છે. વહુનાં પિયરીઆંને ભાંડે છે. પુત્રને વહુ વિરૂદ્ધની ફરિયાદો સંભળાવે છે. જે પુરુષ સ્રીના કહ્યા પ્રમાણે ચાલે છે તે મા સાથે લઢી લે છે અને જે સ્રીનો પતિ તેને વશ નથી તે મરખુણે શ્રાવણ ભાદરવો વરસાવે છે. એકાન્તમાં પોતાની દુઃખકથા પતિને સંભળાવી તેના સામે દેખી રહે છે પુરુષ જો શિક્ષિત અને સમજદાર હોય તો તેનાં આંસુ લુછી નાખી કંઇ કંઇ મીઠી વાતો કરી તેને સાંત્વન આપે છે.

કોઈ કોઇ વાર સાસુ પોતાના અણસમજુ પુત્રની ગાળો અને ફિટકાર સાંભળી ઘેરથી જતાં રહેવાની ધમકી આપે છે પરંતુ જો પોતે જશે તો પુત્રની પાછળની શી વલે થશે એ વિચારે અટકી જાય છે. મા થી પ્રમના પુત્રની અલગતા સહી શકતી નથી. જો મા દીકરો લડી પડે તો થોડીવાર પછી મા જ દીકરાને મનાવે છે. પોતાનો દીકરો ભૂખ્યો રહે એમ એનું હ્રદય સહી શકતું નથી પરંતુ જે પુરુષ મા નો પક્ષ લઈ સ્રીને મારે છે એ ચરિત્રહીન છે એ નક્કી છે.

આ બધા ઝઘડાનું કારણ એ છે કે મા તો સમજે છે કે મેં પુત્રને પાળી પોષી મોટો કર્યો, કોઇ જાતનું દુઃખ ન પડવા દીધું, એના દુઃખે નિંદ્રા ત્યજી, અને હવે આ વહુ આવી મારા પુત્રને છીનવી લેવા માગે છે, તેના દબાણમાં રાખવા ઇચ્છે છે, એના પર જાદુ ચલાવે છે. જો વળી ઘરમાં વહુ આવ્યા પછી કોઈનું મરણ થાય તો તેને સેંકડો ગાળો ભાંડવામાં આવે છે અને કદાચ તેનો પતિ કે દિયર જેઠ મરી જાય તો તો તેને રાંડ, કાળમુખી તેં મારા છોકરાનો ભોગ લીધો એમ કહી ઘર બહાર કાઢી મુકવામાં આવે છે.

વહુ સમજે છે કે મેં પતિના માટે પ્યારી મા છોડી, ભાઈ બ્હેન છોડયાં તો હવે એ મારા છે. મા ને શું કર્યું? પાલન પોષણ કરવું એ દરેક માતાનો ધર્મ છે. દરેક માતા એ કહે છે. જ્યાં સુધી પુત્ર અવિવાહિત હોય ત્યાં સુધી તે તો તેના પર અધિકાર હોઈ શકે. નહિ તો એમણે એને જન્મજ શા માટે આપ્યો? પોતાનો વંશ ચલાવાને જન્મ આપ્યો અને દુઃખ સહન કર્યાં તો એમાં મારા પર શું એહસાન કર્યો? મેં તો એમના માટે બધાંનો ત્યાગ કર્યો મારી માતાના ઘેર બીલકુલ કામ નહોતી કરતી જ્યારે અહિંયાં તો ઘાણીની જેમ કામમાં પિલાઉં છું તો યે ચેન પડતું નથી.

આ વિચારોના પરિણામે ઘેર ઘેર સાસુ વહુના ઝઘડા નજરે પડે છે. આવા ઝઘડાઓ ન બનતા હોય એવાં બહુજ ઓછાં કુટુંબો હશે આનાથી ઉત્તમ એજ કે સાસુ વહુએ અલગ અલગ રહેવું.

વાસ્તવિક રીતે વિચારતાં. માનું સ્થાન સ્રી કરતાં અધિક ઉચ્ચુ છે. મા તે મા જ છે. જ્યારે સ્રી બાળકો થાય છે ત્યારે તે પતિની અપેક્ષા કરતાં તે બાળકોનો વધારે ખ્યાલ કરે છે કદાચ જો તેનો પતિ બિમાર પડે તો તેની ચાકરી તેની સાસુ વધારે

કરશે કારણ કે તે તેના પતિની મા છે. તો પછી તેણે વિચારવું જોઈએ કે જ્યારે વહુ પોતાનાં બાળકોને વધારે ચાહે છે ત્યારે તેની સાસુ તેના પતિ પર તેનો પ્રેમભર્યો અધિકાર ઇચ્છે એમાં એ શું ખોટું કરે છે ? જો કદાચ સાસુ તેનાં પુત્રના છોકરાં છૈયાંને કારણ વશાત લાપોટ ઝાપોટ કરે તો વહુ એ વાતમાં સાસુ સાથે ચકભડી ઊઠે છે તો એજ રીતે જો સાસુ પોતાના પુત્ર પર તેની વહુનો વધુ પડતો હાથ હોય તે દેખી નારાજ બને તો એમાં ખોટું શું છે ? આ તો નૈસર્ગિક છે. ત્યારબાદ જે સ્ત્રીઓ હાલમાં તેમની સાસુઓ સાથે લડે ઝઘડે છે તે વિચાર કરે કે તેમના પુત્રની વહુઓ જ્યારે ઘેર આવશે ત્યારે તેઓ સાસુ બનશે ત્યારે શું તે વહુ પર શાસન કરવાની ઇચ્છા નહિ રાખે ! શું તેની સાથે ઝઘડો નહિ કરે ? વહુ પલંગ પર બેઠી રહે અને આજ્ઞા કરે અને પોતે કામ કરવાનું ઇચ્છશે ? જો ઉત્તરમાં 'ના' આવે તો આ વખતે પોતાની સાસુઓ સાથે કેમ લડે ઝઘડે છે. વહુ બનીને પણ અધિકાર ભોગવવો છે અને વળી સાસુ બનીને પણ આ ઠીક નથી. એમાંથી એકજ માર્ગ ગ્રહણ કરી શકાય

તદુપરાંત જે ઘરમાં સાસુ અને વહુ બંને અશિક્ષિત અને સમજદાર સ્ત્રીઓમાં લડાઈ ઝઘડા થવાનું કારણ મને ક્યાંય દેખાતું નથી. જેની ભુલ હોય તે કબુલ કરે તો મામલો ખતમ. તદુપરાંત સમજદાર સાસુ પણ વહુની સાથે સાથે કામમાં મદદ કરે છે. સાસુ વહુ પર હુકમ ચલાવે છે એવું કહેવાને વહુને મોકો જ ન મળવા દે

તેમ છતાં જો લડાઈ થાય તો એ ઝઘડો નિવારવાનું કર્તવ્ય પતિનું છે. જો માની ભુલ હોય તો વાતોમાંને વાતોમાં ચાલાકી ભરી રીતે માને કહેવામાં કંઈ વાંધો નથી. પરંતુ મા સાથે લડી ઝઘડી ન પડવું જોઈએ અને જો સ્ત્રીનો અપરાધ હોય તો તેને શિક્ષા ન કરતાં પ્રેમથી સમજાવટ કરવી જોઈએ જેથી તે પોતાનું બધુ દુઃખ અને સાસુનાં કહેણ ભુલી જશે.

☆

(પૃષ્ઠ ૨૬૯નું અનુસંધાન)

તો ઝંખવાણો પડી ગયો. એકદમ તે દુકાન ઉપરથી ઉતરી મ્હારી પાસે કુદીને આવ્યો અને મને ધમકાવવા લાગ્યો તેના ગુસ્સાના શબ્દો સાંભળી તેની આસપાસની બીજા દુકાનો વાળા પણ ભેગા થઇ ગયા ને શોર બકોર કરી મુકતા. મ્હેં જાણે કંઇ ગુન્હો કર્યો હોય એમ મને મારવાને તૈયાર થઇ ગયા જણાયા. એટલામાં પાસે એક ગંદા મેલાં કપડાં વાળો કોઈક ઠીંગણો માણસ લશ્કરી સીપાઈ જેવો ફરતો હતો તે ત્યાં આવી ચઢ્યો ને તેના હવાલામાં તેમણે મને સોંપ્યો પાછળથી મને જણાયું કે મુંબઈની પોલીસનો માણસ હતો. તેણે મ્હારો હાથ પકડ્યો. મ્હેં કંઈ પણ અપરાધ કર્યો નથી એમ હું તો સારી રીતે સમજતો હતો તેથી મને કશી બ્હીક નહતી. પણ આ લોકો શું કરવા માગે છે ને શા માટે મને પકડ્યો છે તે મ્હારા સમજવામાં ન હોવાથી હવે શું થાય છે તે જોવાનું કુતૂહલ સ્હેજ તે વેળા મ્હારા મનમાં થઇ આવ્યું. તેથી વગર આનાકાનીએ હું તે મને લઈ ગયો ત્યાં તેની સાથે ગયો. તેણે મને એક ચોકી જેવા મકાનમાં બીજા પોલીસ હતા તેમની પાસે બેસાડ્યો ને ત્યાં કલાકના કલાક વાટ જોવરાવ્યા બાદ મને એક ઇંગ્રેજ પાસે લાવવામાં આવ્યો મને કોઇ પુછતું તો હું સમજતો નહિ ને હું કંઇ બોલતો તે મ્હારી આસપાસનું કોઈ સમજતું નહિં એટલે સરખડ ગોટાળો એમને એમ ચાલુજ રહ્યો. ખુલાસો કેમ થાય ને કોણ કરે ? આખરે નિરાશ થઈને ભુખે સોષ બની હું કંઈક ભાગ્યું તુટ્યું શીખ જાણતો હતો તેમાં બોલવા પ્રયત્ન કરવા ગયો. પણ એટલામાં કોર્ટની અન્દર ભરાયેલી ગીર્દીમાંથી એક વૃદ્ધ અને લાંબી દાઢીવાળો મુસલમાન આગળ આવ્યો. તેને જોતાં મને કંઈક પ્રેરણા થઇ આવી તેથી મ્હેં અરબ્બીમાં તેને મ્હારી હકીકત કહેવા માંડી તે સાંભળતાંજ તેના મ્હોંમાંથી એજ ભાષાના શબ્દો નીકળ્યા તે સાંભળી મ્હારા હર્ષનો પાર રહ્યો નહિ. (અપૂર્ણ)

[આ વાર્તાનો વિશેષ ચિત્તાકર્ષક ભાગ આવતા અંકમાં આપ વામાં આવશે.]

વઢકણી-વહુ

શ્રી. નટવરલાલ ગોરધનદાસ ખીલોચ્યા

કૃષ્ણ—(ખીરતરા ઉપર બેસીને) રામ-રામ-રામ!

રાધા—બેકારીની વાતો તો યાદ રહે છે, કામની બાબતમાં બહુ ભૂલ કયાંથી થાય છે?

"શું ભૂલ થઈ, ભઈ જરા કહો તો ખરા?"

"હજી સુધી ખબર ન પડી, કે શું ભૂલ થઈ છે?"

"અરે હાં-હાં, તારી હંસલીની બંગડીને માટે ને?"

"તે આ વખતે કયાંથી યાદ રહે, બંગડીને માટે કહેતા તો લોકોની મા મરી જાય છે.'

"નહી નહી મને બરોબર યાદ છે. હજી થોડા દિવસ નિકળી જાય, અને સોનીની દુકાન ખૂલે."

"હજી પણ બહુ દિવસ બાકી કેમ? પોતાનું કામ હોત, તો ઓફિસે જવામાં રોટલીને પણ મોડું થાત."

"બહાર જરા જુઓ તો ખરા, હજી સુધી અજવાળુ નથી થયું."

"તેથી શું? મારું કામ આવી જવાથી લોકોની આંખો કયાય ચરવા જાય છે—એટલે તો ચોવીસ કલાકની ગત થાય છે"

"ઠીક-ઠીક,—હુ હવે બકું છુ નકામી બક બક કરીને મારું માથું ખામા."

"દીન-રાત હું બક બક કરું છું કેમ? તમે મને બક બક કરતી જ જુઓ છો?"

"ભૂલ થઈ ગઇ, બાપા ભૂલ થઈ ગઇ. બક બક તો હું જ કરું છું ને નામ તારું દઉ છું. બક બક કરવાની મારી જ ટેવ છે; એટલા જ માટે મારાથી તને તું બક બક કરે છે એમ કહેવાઈ ગયું."

"કહેવાય શા માટે નહિ? આગ જેવી લાવરી કરનાર તો કયાંય મળશે—નહિ લાજ છે, બોલ્યે જાવ પરમેશ્વરે તો બોલવા માટે જીભ આપી છે. જે કહેવુ હોય તે કહી દયો." (ચાલ્યા જવાની ચેષ્ટા)

"કોઇ દિવસ હવે નહિ બોલું તારા સમ જો ઘરમાં એક શબ્દ બોલું તો!"

"શા માટે બોલો? ઘરમાં બોલવાના તો પૈસા પડે ને, માટે ઘરમાં શા માટે બોલો?"

(મનમાં) "શું કંઇ આફત છે! બોલીએ તો પણ આફત, અને ન બોલીએ તો પણ આફત એક બાજુ ખાડી તો બીજી બાજુ ખીણ આ જિદગીથી તો હું મરવા જેવો થઈ ગયો. હવે તો કોઇ પણ ઉપાયે નહિ બોલું."

(કંટાળીને ચાલ્યા જવાની ચેષ્ટા)

"મારી આગળ જો બોલવાનું થાય તો લોકોના મોમાં આગ ઊઠે છે. ઊઠે! આગ ઊઠે! જો પરમેશ્વર કરે તો જન્મો જન્મ આવું હો."

(કંઈક ગુસ્સામાં) "જો સવારના પહોરમાં આવા અપશુકનીયાળ શબ્દો ન બોલાય."

"કેમ? બોલીશ તો મારશો શું? હાથ તો ઉપાડો, જોઉં કે કેમ મારો છો."

(પોતાના મનમાં) "હત તારીની! य पला-यति सः जीवति!"

(જાય છે)

"હે! માં, હે બાપ, તમે બધા આ વખતે કયાં ગયા? આવા સંસારમાં મને એકલાને મૂકી તમે કયાં ચાલ્યા ગયા? ફક્ત એક જ વાર મારી સામે જુઓ, કે અહિયા મારી કેવી દુર્દશા છે."

(ધ્રૂસકે ધ્રૂસકે રડે છે)

(બપોરનો સમય)

કૃષ્ણ—(રાધાનો હાથ પકડીને) થોડું ખાઇલે, મારી રાણી, થોડું ખાઇલે. રીસાઇ રીસાઈ ને જ તું કમજોર થઈ જાય છે, હમણાં જ તું બીમારીમાંથી ઊઠી છે, થોડું ખાઇલે.

રાધા—જ્યાં સુધી આ શરીરમાં જીવ છે, ત્યાં સુધી આ ઘરનું પાણી હરામ છે.

"હાથ જોડીને કહું છું. થોડું ખાઈલે. તું જાણે છે, કે હું તારો પતિ છું-દેવતા છું, છતાં પણ તને વિનંતી કરું છું, થોડું ખાઇ લે, મારી લાજ રાખ, અને થોડું ખાઇ લે."

રાધા—(અભિમાનથી) તમારી વાત માનવાથી શું ફાયદો?

"જો, તું સીતા-જેવી, સાવિત્રી જેવી, મારી સાધ્વી પત્ની છો; શરૂઆતથી જ તું મારી ઇજ્જત આબરૂ બચાવતી આવી છો, તો શા માટે મારું કહેવું ન માનીને પ્રાયશ્ચિત કરવું પડે એવું કરે છો?"

"કેમ, મને શું કોઢ નીકળ્યો છે, કે મેં ધર્મ છોડી દીધો છે કે મારે પશ્ચાતાપ કરવો પડે?"

"ગૌ-હત્યાનું પાપ લાગશે ને!" "વાહ, કેવી રીતે!"

લોકો મને, રામજીની ગૌ કહીને બોલાવે છે, જેથી જો હું આત્મહત્યા કરું તો તે ગૌહત્યા બરાબર ને?"

"કેમ, મેં તમારું શું બગાડ્યું છે, કે તમે મને ગૌહત્યાનું પાપ લગાડવા તૈયાર થયા છો. (ગુસ્સાથી બેઠી થઈને) આજથી આ ઘરમાં પગ મૂકું, તો મરેલા માણસનું માંસ ખાઉં."

"તારી મરજી, જા કે ન જા, રહે તો તું આ ઘરની લક્ષ્મી છે. અને ન રહે તો તારી મરજી. બાકી આવા બપોરના વખતે ઘર છોડવું ઉચિત નથી"

"નહિ, હું આ ઘરમાં એક મેંકડ પણ નહિ રહું."

(જાય છે)

(એટલામાં બંગડીઓ લઈને મોની આવે છે)

"ભલે, તું જવા માંગતી હોય તો જા, પણ મહોલ્લો છોડીને નહિ જતી એટલી મારા ઉપર તું મહેરબાની કરજે."

(થોડી આનાકાની પછી) "અગર હું જઈશ, તો આ ગામમાં કદાપિ નહિ રહું."

(મનમાં હસીને) "તો જા, તારા બાપને ત્યાં બે દિવસ રહી આવ, એમાં મને કંઈ વાંધો નથી."

"હું કોઈના વાંધાની પરવા પણ નથી કરતી."

"બહુ સારું, તો ગાડી બોલાવું?"

(માથું ફેરવીને બગડીના એકસની બાજુમાં બેસે છે)

"આજે રહેવા દ્યો, હું જાણું છું, કે આવા અદ્યોગમાં ઘરની લક્ષ્મીએ ઘર છોડી જવું ન જોઈએ."

"ખેર, તેનું જાણ, ફરીથી તને કહું છું, કે તારા જવાથી મને કંઈ દરકત આવવાની નથી, તું આજે જા કે કાલે"

"નહિ આજ તમારું અમંગળ કરીને શી રીતે જાઉં."

(મશ્કરાઈને) "તો થોડુંક ખાઈ લે."

(ખાવા જાય છે.)

ગતનો સમય

રાધા—ક્યાં હતા આટલો સમય?

કૃષ્ણ—તારે શું કામ છે?

આટલો ગુસ્સો શા માટે? હું તમારા ગુસ્સાની જગાયે પરવા નથી કરતી ગરજ હશે, તો બોલશો; નહિ તો કંઈ-નહિ."

"ભૂલ થઈ બાપા! ભૂલ થઈ! કાન પકડું, હવે તને કંઈ નહિ કહું (કાન પકડે છે) બસ?"

"તમને ફાવે તેમ કરો, કાન પકડો કે નાક પકડો હું કંઈ જેવી તેવી બૈરી નથી સે, તમારાથી દબાઉં."

"જો, નાહકનું બકવાદ કરે છે, કાન પકડીને માફી માગવાથી તો કૂતરાઓ પણ શાંત થઈ જાય છે."

"તો હું કુતરા કરતાં પણ-બે-છું કેમ? મારા માતા-પિતા શું નીચ છે? (રોવું) હે, મા હવે હું ક્યાં જાઉં? મોત, તું હવે મને બોલાવી લે, કે જેથી હું રોજની ખટપટમાંથી છૂટું"

(જમીન પર પછાડાઈને જોર જોરથી રડવું)

"જો, હું મને પોતાને કૂતરો કહું છું, તારે પગે પડી પ્રાર્થના કરું છું, કે ચૂપ રહે."

"ચૂપ નહિ રહું તો?"

"તો ફટકારીશ." (એક તમાચો મારે છે)

"ઓ... .....બાપરે........., મને એ......ર દીધું, મને મારી... ..નાખી, કોઈ બચાવો......!"

"હેં," આ કેવી વાત કહેવાય! નખરાં બહુ કરતી હતી, તો હવે કરવા ચાલુજ રાખને અદાલતમાં કેસ માંડવાના કામ અધી રાતથી જ કેમ?"

(એટલામાં અબલાશ્રમના બે સદ્‌ગૃહસ્થોનું આગમન થાય છે.)

'અ. સ—છી! કૃષ્ણચંદ્ર છી! અમને ખબર નહિ કે તમે ગાંડા થઈ ગયા છો. પત્ની તો Gardian-angel "ગૃહદેવી, ગૃહલક્ષ્મી કહેવાય ને તમે એને ઝેર દ્યો છો."

કૃષ્ણ-બહુ સારું ભાઈ, ધર્મની દુહા, કે તમે આવ્યા તમે સજ્જન છો. તમે જ ફેસલો કરો અને જુઓ કે આ મકાનમાં ક્યાંય ઝેર દેખાય છે.

- અ. સ-શીશી તો સામેના કુવામાં નાખી દીધી હશે!

×સદ્‌ગત 'જ્ઞાનયોગી ચંદુભાઈ (રાંદેર) ના

સ્ત્રી સંબંધી વિચારો

સંગ્રાહક : શ્રી. નારૂશંકર ભટ્ટ-રાંદેર

શ્રી. ચંદુભાઈ કહેતા કે વિધવા બેનોનાં પુનર્લગ્ન કરાવાય કે નહિ એ સંબંધમાં મારા વિચારોને વળગી રહું છુ, મને લાગે છે કે મારા વિચાર પ્રમાણે ચાલવાથી સમાજનું સાચું શ્રેય સાધી શકાશે. કોઈની લાગણી દુભાય તો મને માફી આપે.

બાળલગ્ન તો બંધ થવા જ જોઈએ. બાળપણમાં પરણાવેલી બાળા વિધવા થાય તો તેના ફરીથી લગ્ન કરવામાં જરા પણ દોષ નથી. પણ વિધવા માત્રના ફરીથી લગ્ન થઈ જવાં જોઈએ એ માટે એક પુનર્લગ્નોત્તેજક મંડળ સ્થપાય અને તે એક ધર્મ કૃત્ય સમજીને વિધવા બેનોનાં લગ્ન કરાવી આપવાનું કે તેમને લગ્ન માટે પ્રેરવાનું કામ કરે, એ વિચારશ્રેણીની હું તદ્દન વિરૂદ્ધ છું. પ્રચાર હંમેશાં ઉત્તમ આદર્શનો થાય. બ્રહ્મચર્યનો, ત્યાગનો કે સંયમનો પ્રચાર થાય. લગ્ન કરો લગ્ન કરો, ખાઓ પીઓ, અને મોજ ઉડાવો એનો પ્રચાર ન હોય, એ આપણી હિંદુ જીવનદૃષ્ટિ છે. એટલે એનો અર્થ એ નથી કે વિધવા બેનો નિરાધાર સ્થિતિમાં રહે અને ખાવાને અન્ન પણ ન મળે કે પહેરવાને કપડાં ન મળે, ઘરઘર ભટકીને તે ટૂકડા માગી ખાય ! ઉલટું હું તો એમ માનું છું કે કુટુંબમાં એને શ્રેષ્ઠ સ્થાન મળે સમાજ પણ એને એનું નૈતિક ધોરણ ઉંચું રહે એ માટે દરેક સગવડ કરી આપે અને એનો આદર કરે, ત્યાગ અને સંયમનું નામ સાંભળીને આપણે ભડકતાં શીખ્યાં, એને બદલે ખૂબ એકઠું કરવું અને યથેચ્છ ભોગવિલાસ કરવો, એમાં જ જીવનની સફળતા માની બેઠાં. ત્યાગથી ઉપર જણાવેલી વિચાર શ્રેણી જાગૃત થઈ સ્વેચ્છાએ ત્યાગી અને સંયમી બનેલાં સ્ત્રી પુરુષો આપણા ધર્મના પ્રતીક છે એમ સમજી તેમનાં દર્શન કરી ગૌરવ માનવાને બદલે એમને જોઈ હીણપત કે દયાવૃત્તિ બતાવનારાં પણ કેટલાક છે એ હું સમજું છું. એવા લોકો મારા જેવાને હસી કાઢશે. એમને મન ત્યાગ અને સંયમની ભાવનાએ આપણા સમાજની ગૌરવભરી ભાવના નથી પણ એક હીણતાસૂચક ભાવના છે. એમના વિચાર એમને મુબારક !

આવી હીન દૃષ્ટિથી વિધવા બેનોને જોવામાં આવે છે. જુના વિચારના લોકો એને અપશુકનીયાળ એટલે શુભ પ્રસંગે દર્શન કરવા માટે અયોગ્ય સમજે છે અને તિરસ્કાર ભર્યું વર્તન રાખે છે. નવા વિચારના એમની દયા ? ખાઈને એમને સુખી કરવા પોતે જેઓને સુખ માન્યું હોય છે તે રસ્તે લઈ જવા ચાહે છે. પણ આમાંથી મધ્યમ માર્ગ ન નીકળી શકે ? જેને લગ્ન કરવાં હોય તે વિધવા જરૂર લગ્ન કરે, સમાજ એને સ્વીકારી લે પણ એને માટે પ્રચાર ન હોય પુનર્લગ્નોત્તેજક મંડળ ન હોય. પણ તેને બદલે તેમને માટે ત્યાગ અને સંયમ સહેલાં થઈ પડે એ માટેનું વાતાવરણ હોય ! સ્ત્રીઓદ્ધારા જ ચાલે એવાં સેવાશ્રમો કે સાધ્વિકાશ્રમો હોય; ત્યાં તેમને સેવાનાં જુદાં જુદા ક્ષેત્રોની તાલીમ મળે અને આવી બેનો હિંદુ સમાજમાં જે ઢગલા બંધ કામો પડેલાં છે તે ઉપાડી લે. અલબત્ત આમાં ધન, વ્યવસ્થા શક્તિ અને સંયમનિષ્ઠ બેનોની ખૂબ જરૂર છે. પણ એમ થવું એ અશક્ય તો નથી જ વળી સમાજ વિધવા માત્રના લગ્નને એકદમ સ્વીકારી શકે એ જેટલું અશક્ય છે તેટલું અશક્ય આ નથી.

× 'જ્ઞાનયોગી ચંદુભાઈ' છપાય છે.

શ્રી રામકૃષ્ણ સેવા સમિતિ, અમદાવાદ.

કિં. રૂા. ૩-૦-૦

પુરુષોને વારંવાર લગ્ન કર્યા કરવાનો અધિકાર, એક બે કે વધારે સ્ત્રીઓ પરણવાનો અધિકાર અને સ્ત્રીઓને કેમ નહિ ? એવી દલીલો થાય છે પણ એ તો વાહિયાત દલીલ છે, અનુકરણ હમેશાં સારી વસ્તુનું હોય. અધિકારનો આગ્રહ પણ હમેશાં ઉચ્ચ વસ્તુ માટે રખાય. પુરુષો વારંવાર લગ્ન કરતા રહે અને ઘણી સ્ત્રીઓ પરણતા રહે, એ ઉત્તમ આદર્શ નથી. પુરુષ દારૂ પીએ, બીડી પીએ, જુગાર રમે માટે સ્ત્રીઓ કેમ એમ ન કરે ? પુરુષો સ્વચ્છંદી બને તો સ્ત્રીઓ કેમ ન બને ? એના જેવું એ છે પુરુષ તો પડયો જ છે તો શું સ્ત્રીઓએ પણ પડવું છે ? હિંદુ ધર્મની શોભા હજી પણ આપણી કેટલીક બેનોના લોહી સાથે ભળી ગયેલાં, સહન શક્તિ, સંયમ, પ્રેમ, ત્યાગ વૃત્તિ, દયાવૃત્તિ ધીરજ અને શાંતિ વગેરે સુંદર સુંદર ગુણોને લઈને જ. આપણે પુરુષોએ અનુકરણ કરવા જેવું કશુંય રાખ્યું નથી, સ્ત્રીઓ પાસે જે આ મુડી છે તે ગમે તે રીતે ખુંચવી લેનાર વ્યક્તિઓ સમાજનું હિત નહિ કરે, સ્ત્રીઓનું તો નહિ જ.

મહેરબાની કરીને પુરુષો પોતાને માર્ગે સ્ત્રીઓને ન વાળે, સ્ત્રીઓ પણ પોતાની નીતિ પોતે જ નક્કી કરી લે, નાટક સીનેમા કે નવલકથાની સૃષ્ટિ ઉપરથી પોતાનું જીવન ન ઘડે પણ જે કરે તે ખૂબ વિચાર પૂર્વક કરે.

એક બીજી દષ્ટિ લઉં અત્યારે પોણા ભાગના હિંદુ સમાજમાં તો સ્ત્રીઓનાં પુનર્લગ્ન થાય છે જ. પ્રશ્ન માત્ર બાકીના પા ભાગનો છે એ વર્ગ મોટે ભાગે બુદ્ધિ જીવી છે. બુદ્ધિ જીવી વર્ગમાં ઘણું ખરું પુરુષોની સંખ્યા ઓછી અને સ્ત્રીઓની વધારે રહે છે જ્યારે શ્રમજીવી વર્ગમાં પુરુષોની સંખ્યા વધારે અને સ્ત્રીઓની ઓછી હોય છે. જ્યારે વર્ણો પોત પોતાને ભાગે આવેલું કામ કરતી રહેતી ત્યારે આવી સ્થિતિ હતી

આ ઉપરથી સમાજના વિચારકોએ એક નિયમ

સ્ત્રીઓ માટે સર્વોત્તમ શક્તિવર્ધક દવા

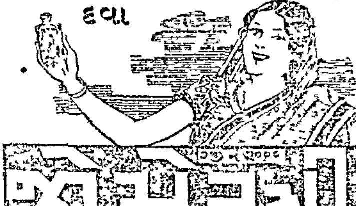

બ્લડનો, પ્રદર લોહીવા, અનિયમિત અટકાવ, અટકાવ વખતે પેટ કે પેઢુમાં થતી પીડા, મુત્રમાર્ગમાં બળતરા કે કળતર, ગર્ભ ન રહેવો, ગર્ભ રહીને સરી જવો, કસુવાવડ, સગર્ભા અવસ્થામાં અન્ન ઉપર અભાવ, ઉલટી, ઉબકા, છાતીમાં દાહ. અસુઝેસ, કોઠે રતવા, પ્રસવ સમયે પીડાવુ, સુવાવડની નબળાઈ, સુવારોગ, ધાવણની અછત, ઉંઘ ન આવવી, હીસ્ટીરીઆ વિગેરે માટે જોમેશ્રી વાપરો. બીજી નિષ્ફળ બનાવટોથી સાવધાન રહેજો બધા દવાવાળા વેચે છે

એજન્ટો:—કંચનલાલ વાડીલાલની કુાં૦ મંગળદાસ રોડ–મુબઈ ૨

યોજ્યો કે જેમાં પુરુષોનું પ્રમાણ ઓછું અને સ્ત્રીઓનું પ્રમાણ વધારે હોય એવા બુદ્ધિ ફવા વગેરે તે સમયની ભાષામાં કહીએ તો દ્વિજ વર્ગે પુરુષો વિધુર થયા પછી પુનર્લગ્ન કરે તો તે સ્વીકારવું અને શ્રમજીવી વર્ગ એટલે ખેડુતો, કારીગરો અને મહેનત મજુરી કરનારો વર્ગ કે જે સ્ત્રીઓનું પ્રમાણ ઓછું ધરાવે છે તે વર્ગ સ્ત્રીઓ પુનર્લગ્ન કરે તેને સંમતિ આપવી. આમ સમાજનું ધારણ પોષણ સ્થિરતાથી ચાલ્યા કરે એ માટે આવા નિયમો ઘડાયા હતા એમાં પણ જે પુરુષ કે સ્ત્રી એકવાર લગ્ન કરી વિધુર કે વિધવા થતાં છતા ફરીથી લગ્ન કરવાનો આગ્રહ ન રાખે તેને ત્યાગી અને સંયમી ગણી તેની પ્રતિષ્ઠા ગણાતી આવા સ્ત્રી પુરુષો સામાજિક કામોમાં અને ઇશ્વર ભક્તિમાં પોતાનો સમય ગાળતાં. સમાજ એમને એક સર્વ શ્રેષ્ઠ વર્ગ તરીકે માન આપતો, એ કાળે યુવાન વયે તો અવસાન થતાં જ ન હતા. એટલે અત્યારના જેવા જટિલ પ્રશ્નો તેમને ઉકેલવાના નહોતા આવ્યા.

પતિ પત્ની ઘરડાં થવા આવે કે તે બંને નિવૃત થઈ જાય ઘરના કામકાજ છોકરાઓ સંભાળીલે અને આ લોકો પાસેના આશ્રમમાં ચાલી જાય કે નવો આશ્રમ ખડો કરી ત્યાં રહે. તેમને આર્થિક ચિંતા ન રહેતી કે છોકરાંઓ શું કરશે તેની ચટપટી પણ ન થતી. ત્યાં તે અભ્યાસ કરતાં, ધાર્મિક જીવન ગાળતાં, અને વિદ્યાર્થીઓને ભણાવતાં હતાં. આમાંથી એક વ્યક્તિનું અવસાન થતું તો બાકીની એક વ્યક્તિ સંન્યસ્થ ગ્રહણ કરતી. પોતાના નાનકડા આશ્રમનો ત્યાગ કરી વિશાળ સમાજને આશ્રમ બનાવતી. પુરુષ એકલો રહેતો તો તે સન્યાસી બનતો; અને સ્ત્રી એકલી રહેતી તો તે સન્યાસિની બનતી આ લોકો એક ઠેકાણે સ્થિર નહોતાં રહેતાં પણ ગામે ગામ ફરી સૌને પોતાના વ્યવહારિક, સામાજિક, કે ધાર્મિક અનુભવનો લાભ આપતાં, સમાજ એવા સન્યાસી કે સન્યાસિનીઓ માટે શરમાતો નહતો. ખેદ પણ નહોતો કરતો ભારરૂપ તો ગણતો જ નહોતો.

જસમાઇનનો સારસાપરિલા

(રજીસ્ટર્ડ નં. ૨૦૦૦)

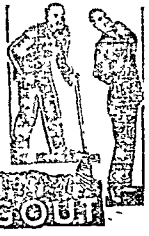

સધીના અને લોહી બીગાડની સારામાં સારી દવા તરીકે ૪૦ વર્ષથી પ્રસિદ્ધ છે. ઇગાજ; ખસ ખરજવાં ગડગુમડ, ઢહો અગમી ફુટી નીકળવી આખા શરીરે ચકામાં કાળા ડાઘ પડવા હાજો કે સફેદ કોઢ, પત ઝરોળીયા ખીલ વીગેરે ચામડીનાં દરદો જસમાઇનનો સારસાપરિલા પીવાથી જરૂર મટે છે આવા રોગથી હમેશની શાંતિ જોઈએ તો 'જસમાઇન'નો સારસાપરિલા બે ત્રણ શીશી ખાસ પીવી, કમળો, સંધીવા ભગંદર, વિસ્ફોટીક, કંઠમાળ, નાસુર વગેરે રોગો માટે પણ ઘણો ગુણકારી છે.

પ્રમેહ મટયા પછી તેની શરીરમાં રહેલી ઝેરી અસર બીલકુલ નિર્મુળ થાય છે, કી. રૂા ૧ાા, વી. પી થી રા, ત્રણ શીશીના વી પી થી રૂા. પા, મોટો ગ્લાસી બાટલો રૂા. ૬) વી. પી થી રૂા. ૭).

જસમાઇન એજન્સી—નડીયાદ (ગુજરાત)

મુઠીભર અનાજ લેતી, એક બે વસ્ત્રો પહેરતી, અને હાથમાં દંડ, કમંડળ ધારણ કરીને ફરનારી આવી વ્યક્તિઓએ હિંદુ સમાજની જંગમ વિદ્યાપીઠો હતી. આવો વર્ગ સમાજનો શિરમોર ગણાતો. હિંદુ ધર્મને જીવંત રાખ્યો હોય તો તે સમાજની આવી ત્યાગ અને સંયમ પ્રધાન વ્યક્તિઓએ જ. આપણો એ પૂર્વજોની મુડીમાં ઉમેરો કરવો છે કે જે મળ્યું તે પણ કચરા જેવું છે એમ સમજી તેનો ત્યાગ કરવો છે?

અત્યારે આપણે ત્યાગ અને સંયમ ને અકારણ માન્યાં છે, કારણ કે ભોગવિલાસને જીવનનું પ્રધાન અંગ માન્યુ છે. એ ભોગવિલાસ જેમને નથી માન્યાં તેમની દયા ખાઈએ છીએ. કેટલીક પોતાને કેળવાયેલી માનતી બેનો પણ જેને આવા ભોગવિલાસ નથી મળતાં, તેની દયા ખાવામાં ગૌરવ સમજે છે. આમાં એમનો દોષ નથી. દોષ અત્યારની પશ્ચિમની સંસ્કૃતિનો છે. એ સંસ્કૃતિનો પ્રવાહ એક યા બીજા રૂપે જોશ બંધ આપણી તરફ વહી રહ્યો છે. આપણાં શરીર, મન અને વિચાર શક્તિ પણ એના રંગે રંગાઇ ગયાં છે. એમનું સાહિત્ય, એમની રહેણી કરણી, એમની વિચાર શ્રેણીમાં આપણને કંઈ જાદુ જેવું લાગે છે. અત્યારે આપણે કંઈક પણ જીવતા હોઇએ તો તે આપણા પૂર્વજોના કિંમતી વારસાને લીધે જ. આપણા સમાજ ઉપર કેટલાયે હુમલા થયા છતાં હજીએ વારસો આપણે ટકાવી રાખ્યો હતો, આ ઉલ્લી સંસ્કૃતિનો હુમલો ખરેખર ખૂબજ ભારે ગણાય. સ્વામી વિવેકાનંદ એક વાક્ય વારંવાર વાપરતા "પશ્ચિમ આપણને શીખવે છે કે તમારાં શાસ્ત્રો ખોટાં છે, અને તમારા બાપ દાદાઓ મૂર્ખા હતા." આપણે એ દૃષ્ટિ સ્વીકારી લીધી. એક અમલદારે વાત કરેલી કે તેની ઑફીસમાં સાહેબ લોકો જેવું ધીમરે અવાજે બોલી શકાય એ માટે એક કારકુને પોતાના આગલાંબે દાંત પણ પડાવી નાખ્યા હતા. આપણે કેટલે દરજ્જે પતિત થયા છીએ એનો એથી વધારે સંગીન દાખલો બીજો કયો હોઇ શકે?

આમ દરેક બાબતમાં આપણે યુરોપની દૃષ્ટિ સ્વીકારી છે. એમની પાસેથી કશું જ લેવા જેવું નથી એમ હું નથી કહેતો. પણ લેવામાં જરા જેટલી તો વિવેક બુદ્ધિ વાપરવી જોઇએ ને? દરેક સમાજની પોતાની સંસ્કૃતિમાં કેટલીક વિશેષતા હોય છે. એ ન ટકે તો તે સમાજ જ નાશ પામે. મારી દૃષ્ટિએ હિંદુ સમાજની સંસ્કૃતિ ત્યાગ અને સંયમ પ્રધાન છે. એ એની વિશેષતા છે. એવી ઉકેડી થઈ અને અનાવશ્યક ગણી કાઢવાં તો હિંદુ ધર્મ અને હિંદુ સમાજ ટકી જ શકશે નહિ.

એટલે મારું નિરાકરણ તો પુરુષોને રસ્તે સ્ત્રીઓને વાળવી એ નથી પણ એમનો ત્યાગ અને સંયમ દીપે, સમાજની એક સર્વ શ્રેષ્ઠ વિભૂતિ બને એવું વાતાવરણ ખડું કરી દેવાનું છે. એને માટે સમાજને તૈયાર કરવાનો છે. બંને રીતે સમાજને તૈયાર કરવાનો તો છે જ, વિધવા બેનોનાં પુનર્લગ્ન માટે પણ અનુકૂલ વાતાવરણ તો નથી જ. હજી આપણો વારસો તદ્દન નાબુદ નથી થયો. તો કઈ રીતે સમાજનું વાતાવરણ કેળવવું જોઇએ, તેનો નિર્ણય કરી લઈને યોગ્ય લાગે તે કરીએ. હું તો કહી છુટું.

★

જ્યોતિષ વિદ્યામાં રસ હોય.
નવું નવું જાણવાની હોંશ હોય.
ભાવિમાં ડોકીયું કરવાની ઈચ્છા હોય.

તો

"બુરડવાળા"

માસિકના ગ્રાહક બનો

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૪-૦-૦

નમુના માટેની નકલ માટે ૦-૬-૦ આનાની ટીકીટો બીડો,

લખો :
શ્રી બુરડવાળા. ઓફીસ
મુ : ભાદરોડ : [કાઠિયાવાડ]

પત્ર સરોજ

લેખક : શ્રી. ચંપકલાલ શાહ

[૧]

ગર્લ્સ કોલેજ હોસ્ટેલ
અમદાવા, તા, ૧-૧-૪૬

મારી વ્હાલી બીબી,

હજારવાર પ્યાર,

હું જાણું છું કે તને બીબી કહીએ તો તું ચીડાય છે. મારી પાસે " ભાભી " કહેવડાવવા માગે છે. કેટલીયેવાર, જ્યારથી મારા ગરીબભાઈના ગળે પડી (માફ કરજે !) તે માગ મોનિ અને હાથમાં લઈ 'બીબી' કહેવડાવવા માટે મારા ગાલો પર તમાચા માર્યા છે. એથીજ તો હું મારી ટેવ છોડતી નથી. બીબીના તમાચા મીઠા લાગે છે. માગ પર વિશ્વાસ ન હોય તો ભાઈને ('તમારા'ને) પૂછીજો. એક બીજી વાત, જો પત્રમાં ' બીબી ' લખવાથી તારા હાથ મારા ગાલોને મળવાને ખૂબ ઈંતેજાર થતા હોય તો તું 'તમારા'ના ગાલોને મીઠાવી દે. ગુસ્સાને ગળી જા, નુકશાન કરે છે !

તું મનમાં વિચારતી હોઈશ કે બે મહિના થયા મેં તને એક પણ પત્ર લખ્યો નથી. તેનું એક મોટું —તારા માથાથી પગની પાની સુધી લટકતા તારા વાળથી પણ મોટું કારણ છે. સાંભળીશ ? તારા સાંભળવા-ન સાંભળવાની પરવા કોણ કરે છે. તેંજ 'તારા' દિલની સંભળાવવા વખતે મારા સાંભળવા-ન સાંભળવાની પરવા ક્યારે કરી હતી ! યાદ છે !

બીબી, દિલની વાત તારી રૂ-બ-રૂ કહેવાની હોત, તો ગમે તેટલી ઈચ્છા હોવા છતાં હું કરી શકત નહિ. કાગળમાં વાત કહેવાની છે એટલે જ હિંમત આવી છે. વધારે વખત ન ગુમાવતાં હું કબુલ કરું છું કે "આજકાલ અમે પણ ઈંતેજાર છીએ.!" મારી ઉતેજારી, મુહબ્બત, પ્રેમની ઈંતેજારી છે, જેની ચર્ચા સાંભળીને હું મનમાં જ વિચારવા લાગતી હતી. શું અમારા જીવનમાં પણ એવો કોઈ સમય આવે છે કે કોઈ ઈન્સાનના માટે આપણે ઈંતેજાર બનીએ ! " તે સમયે તમારી વાતો મને કોઈ વાર્તા (દિલચસ્પ) જેવી લાગતી હતી. આજે હું તે દિલચસ્પ કહાની-પ્રેમ-માં પડી હોઉં એમ જણાય છે. આજ મારા દિલમાં-એક આગ જલે છે-કોણ જાણે શું છે !"

૨૫ા નવેમ્બરની એ વાત છે. તે દિવસે અમારી હોસ્ટેલની સુપ્રીટેન્ડન્ટ મીસીસ કિડે હોસ્ટેલની છોકરીઓને કહ્યું " આજે અમદાવાદ કોલેજ અને કલકત્તાની કોર્ટ વીલીયમ્ ટીમના ગોરાઓ વચ્ચે ફુટબોલ મેચ છે. જેમને આવવાની ઈચ્છા હોય તેમણે બરાબર ત્રણ વાગે તૈયાર રહેવું. તે દિવસે ૧૨-૧૫ બીજી છોકરીઓની સાથે હું પણ મેચ જોવા ગઈ મેદાનમાં હજારો પ્રેક્ષકો એકઠા થયા હતા. ગોરા હતા, ગોરીઓ હતી, કાળા હતા (અને સાચું કહું તો અમારા જેવી કાળીઓ પણ હતી) સમયસર મેચ શરૂ થવાની સૂચના 'રેફરી'-મેચનો ફેંસલો આપનારે આપી. બન્ને બાજુના ખેલાડીઓ મેદાને પડયા. એક બાજુ મોટા મોટા બૂટ અને મેચનો પોષાક પહેરેલા ગોરા, સફેદ અથવા કોઈના રંગના સોલ્જર્સ અને બીજી બાજુ ગામી-કાળા-અડધા ગોરા-અમદાવાદના 'સ્ટુડન્ટ'

મેચ શરૂ થઈ. બન્ને બાજુના ખેલાડીઓ સામી બાજુવાળાને હરાવવા જીવ સટોસટની રમત રમવા લાગ્યા. પ્રેક્ષકો એક પોઈન્ટ એકનો વધે તો બીજાને પાણી ચડાવતા હતા. ઉફ ! ખુદાકી કસમ ! સોલ્જરો ગજબની સ્ફૂર્તિથી રમી રહ્યા હતા. જોત જોતામાં તેમણે કોલેજવાળાઓ પર ત્રણ ગોલ લીધા. સંગનો સમય થયો. રમત અધુરી રહી. ચારે બાજુ પ્રેક્ષકો ચર્ચા કરવા લાગ્યા

" વાહ ! વાહ ! અંગ્રેજોની એ રમત ને કેટલું સરસ રમ્યા ! "

બે પુરુષો અમારી ખુરશીની પાસેથી વાતો કરતા નીકળ્યા.

" શું કોલેજવાળા હારી જશે ! "

" અત્યારથી જ ગભરાવા લાગ્યા ! " બીજાએ કહ્યું હજી સમય હતો. કોલેજની ટીમમાં કેટલાક ખેલાડીઓ એવા પણ છે જે સંચ પછી જ ચમકી ઊઠે છે. ખાસ કરીને મુરારીકૃષ્ણ તો પાછળથી જ સુંદર રમી જાય છે."

તેજ વખતે કોલેજનો એક ખેલાડી બન્નેને થોડેક દૂર રોકીને વાત કરવા લાગ્યો.

" આ છોકરીઓ ગર્લ્સ કોલેજની છે !

તેમાંથી એકે જવાબ આપ્યો. " જણાય છે તો એવું જ, કેમ ! કોઈપર આશક તો થઈ ગયો નથીને, માલુમ ! "

હું મીસીસ કિડની જોડેજ બેઠી હતી. મારી તરફ તેણે નજર નાંખી ઈશારો કરી યાકુબ કહેવા લાગ્યો, "જરા એ 'ખુત'ને જુઓને!"

ત્રણે જણાએ તિરછી નજરે મારા તરફ જોયું. મેં મારી નજર ખસેડી લીધી. તે બધા કાંઈ બોલતા બોલતા ચાલ્યા ગયા. રમત ફરી શરૂ થઈ.

કોલેજ ટીમના કેપ્ટને બુમ પાડી "મુરારી કૃષ્ણ!"

સુંદર રમત રમતા એક ગોરા સુંદર અને લાંબા યુવકે કેપ્ટન તરફ જોઈ જવાબ આપ્યો. "જી"

"Be Care full-(કાળજી રાખજો)" કેપ્ટને નવયુવકોને જુસ્સો આપ્યો,

"Try your utmost. Don't Loose (તમારું બનતુ કરજો. ના હિંમત ના થશો)"

પ્રેક્ષકોએ તાળીઓના ગગડાટ કરી મુરારીકૃષ્ણને ખુબ પ્રોત્સાહીત કર્યો. પાંચજ મીનીટમાં મુરારીએ એક ગોલ જીત્યો. ચારે બાજુએથી તાળીઓના અવાજ આવવા લાગ્યા. વીસ મીનીટમાં બીજા પાંચ ગોલ જીતાયા. પછી તો ગોરાઓ કોલેજવાળાને હરાવી શકયા નહિ. મેચ પૂરી થઈ.

ચારે બાજુએથી પ્રેક્ષકો મુરારી પર તૂટી પડ્યા અંગ્રેજ 'રેફરી'-જે સોલ્જર હતો અને રમતનો ભારે શોખીન હતો તેણે મુરારીને ઉચકી લીધો અને કહ્યું "Well done my young player (ખુબ રંગ, મારા જુવાન ખેલાડી!)" અખબારના ખૂણેએ મુરારીને કેમેરામાં ઝડપવા માંડ્યા મીસીસ કિડે ખુરસીમાં ઉભા થતા અમને કહ્યું. "નહિ, અમદાવાદ લંડન નથીજ, નહિતો આજ મુરારીની ઇજ્જત વધી જાત!"

તેજ દિવસ મેં જોયુ કે પોતાના પ્રશંસકોની રચમાં સીધો, ખુબ સુરત અને ઉભેલો મુરારી એક રમત નહિ પણ હજારવખત જોવા લાયક ચીજ છે. કેટલો ભોળો ચહેરો, કેટલો હસમુખો જવાન, કેવો સુંદર!

મીસીસ કિડ સાથે અમો મોટર તરફ ચાલવા લાગ્યા. હું લોકોની પાછળ હતી સડકની એક બાજુ ઉભેલો યાકુબ હસતો અને મને જોઈને તે ગણગણવા લાગ્યો.

મોટર થોડી દૂર હતી; બૂટની દોરી છુટી ગઈ હતી તે હું બાંધવાને ઉભી રહી. એટલામાં કોલેજના પ્રીન્સીપાલની સાથે મુરારી આવતો હતો. યાકુબને જોઈ હું આગળ ચાલી ગઈ, પણ મુરારીને જોઇ ધીમી પડી. દોરી બાંધવાનો મેં ફરી ઢોંગ કર્યો. મને દોરી બાંધતા જોઈ યાકુબે હસીને મને કહ્યું, "શું ખોવાયું?"

બીજાએ અવાજ કર્યો, "દિલ ખોવાયું છે!"

મેં સાંભળ્યું ન સાંભળ્યું કરી એટીકેટના ખ્યાલથી યાકુબને કહ્યું: "Nothing thank you (કાંઈ નહિ! આભાર)"

અને મુરારી તરફ ફરી (કંપસહ કહ્યું.) Congratulations-અભિનંદન! તમે અજબ કુશળ ખેલાડી છો." મારી વધાઇ અને વાત સાંભળીને બીજા છોકરા તાજુબ થતા. અને હું મોટર તરફ ચાલી ગઇ. રસ્તામાં મન પસ્તાવા લાગ્યું. બેશરમ! સ્ત્રી બની આટલી ધૃષ્ટતા! મરદો સાથે આ રીતે વાત કરવાની! આટલી હિંમત!

પણ હું શું કરું ખીબી! હવે મને સમજાય છે કે ઇન્સાનની એક હાલત એવી પણ હોય છે કે જેમાં તે પોતાનામાં રહી શકતો નથી અને તે હાલ હું સમજુ છું-પ્રેમ છે. પ્રેમની વાત નીકળતા હું તને વારંવાર કહેતી હતી કે પ્રેમ એ ઢોંગ છે. તે વખતે તું મારું મોં ચૂમી અને ઠંડો શ્વાસ લઇ કહેતી કે મને યાદ છે, એક એક શબ્દ યાદ છે-પ્રેમ શું છે તેની ખબર આજે નહિ ચાર વરસ પછી ખબર પડશે તે વખતે તું પ્રેમને ઢોંગ નહિ પણ તે કિંમતી ચીજને ખરીદ કરવા તૈયાર થઇશ. આજ કહ્યું હતું.

સાંભરે છે! આ વખતે તારી નરગીશ હોશમાં નથી. આંખો બંધ કરી એ સ્વપ્ન જોઇ રહી છે. ઠાકરને પૂજે છે.

સાંભરે છે! જેણે કદી 'ખુદા'ને યાદ નથી કર્યા તે મુરારીનો જાપ જપે છે, તેના પગ કદી ખુદાના ઘર તરફ નથી ગયા તેના પગ મુરારીના ઘર તરફ ચાલવામાં ખુશ થઇ જાય છે.

બીજી વાતો પછી...

મારા મસ્તકના સોગન છે. આ વાત કોઇને કહીશ નહિ...નહિ તો પછી, તારી નરગીસનું મોં જોવા ફરી મળશે નહિ. તારી નરગીશ.

૦.

પછી 'દ્રષ્ટોદ્રષ્ટ' મળતાં યૌવનની રસમસ્તીનો ઉપભોગ કરવા યુવક અને યુવતિ "હાથમાં હાથ" મીલાવે છે.

જ્ઞાન વિનાનું કામ

સુંદર કળામય ચિત્ર રજુ કરવામાં આવે છે. ઘણા તે તરફ નજર કરે છે અને આગળ ચાલ્યા જાય છે. પણ જેઓ કળા અને ચિત્ર કામમાં ઉંડા ઉતરેલા છે તેઓ ત્યાં ઉભા રહે છે અને ચિત્રના આવકારદાયક ગુણોની તારીફ કરે છે. કળા સમજવાને માટે કળામય બનવું પડે છે. સૌંદર્ય તો સર્વત્ર હોય છે પણ તેની પરખ કરવા માટે માનવીએ સૌંદર્યમય બનવું પડે છે. વિજ્ઞાન Sciend તો સર્વત્ર નજરે પડે છે પણ જ્યાં સુધી વિજ્ઞાનીક ના બનીએ ત્યાં સુધી તે સમજાતુ નથી. તેમ યૌવન પ્રાપ્ત કર્યા પછી યૌવનનો ઉપયોગ અને ઉપભોગ સમજવા માટે–યૌવનનો ઉલ્લાસ માણવા માટે તે વિષેની સર્વ માહિતી મેળવવી જોઇએ. મોટી આશાઓ સાથે જેમનું મીલન થાય છે એવા બે યુવાન દિલો આ જ્ઞાનથી વંચિત હોય છે તો તેઓ યૌવનની રસમસ્તીનો આનંદ લૂંટી શકતા નથી. જ્ઞાન વિનાનું કામ રસહીન બની જાય છે.

નમન હજો વાત્સાયનને

પશ્ચિમના દેશોમાંથી આવતા પવનમાં ઘસડાઇને આ યુવાનીનું પુરાણ ઉકેલવા બેઠો છું એમ નથી. દેશમાં પણ તેની મહત્તા પ્રાચીન પુરુષોએ પીછાનેલી છે. ઉગતી યુવાનીની રસમસ્તીમાં યુવાન દિલોનું દાંપત્યજીવન સુખમય પસાર થાય એનો તેમણે પણ વિચાર કરેલો હતો. હજારો વરસ પહેલા આપણે ત્યાં કામસૂત્રમ્ લખાઇ ગયેલુ છે. મુનીશ્રી વાત્સાયન તેના રચનાર છે. આ ગ્રંથમાં દાંપત્ય જીવનને સુખમય બનાવવાના–જાતીય પ્રશ્નોની અવનવી છણાવટ કરવામાં આવેલી છે.

આપણા પ્રાચીન પુરુષોએ જીવનના એક એક

છોકરાંઓ

ડોંગરે નું બાલામૃત

પીવાથી રૂષ્ટ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાંનાં ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક.
કે. ટી. ડોંગરે કં. મુંબઇ–૪

બાળક ખોવાયું

પ્રયોજક શ્રી.: રમણીકલાલ જયચંદભાઇ દલાલ
બી. એ. એલએલ. બી; વકીલ

વસંતોત્સવનો દિવસ હતો. ખૂણામાં આવેલી ગમાણમાંથી રંગબેરંગી સસલાંનું જૂથ બહાર પડે તેમ શહેરની સાંકડી ગલીઓની ઠંડી અંધારીઓમાંથી ચમકદાર વસ્ત્રોમાં સજ્જ થયેલી માનવતા સૂર્યપ્રકાશના સુવર્ણ રંગી પ્રકાશસાગરમાં સ્નાન કરવા મ્હોરે દરવાજેથી બહાર પડી નીલકંઠના મેળા તરફ ધસી રહી હતી. કોઇ ચાલતું. કોઇ ઘોડે ચઢી મ્હાલતું તો રમણીઆની સહેલગાહે જતું તો કોઇ ગાડામાં ડોલતું હતું. એક નાનકડો બાલક ઘડીમાં એની માતા પાસે ને ઘડીમાં એના પિતાની પડખે દોડાદોડ કરી રહ્યો હતો. જીવન ને હાસ્યથી એનું અંગેઅંગ ચમકી રહ્યું હતું. આનંદભર્યો હસતા પ્રભાતની પેરે એનો નાનકડો દેહ પણ જાણે ઉલ્લાસના ફુવારા ઉડાવી રહ્યો હતો. ચોમેર ફુલ ને સંગીતથી ભરેલી સૃષ્ટિ ક્ષેત્રવિહાર માટે સૌ કોઇને ભાવભર્યું આમંત્રણ આપી રહી હતી.

"ચાલ બેટા" પાછળ પડી જતા બાલકને એનાં વડીલો અવારનવાર ટકોરતા પરંતુ રસ્તામાં ઉભી કરેલી દુકાનોમાં ગોઠવાયલાં રમકડાં એને પ્રતિપલ જકડી રાખતાં હતાં.

વડીલના અવાજને અનુસરતા પગ ટેવાઇ ગયા હોય તેમ એ વડીલો તરફ દોડતોઃ પાછળ રહી જતાં રમકડાં તરફ એની આંખો જડાઇ રહેતી. એની વાટ જોઇ એનાં વડીલો ઉભા હતાં ત્યાં એ આવ્યો કે અંતરની અભિલાષા રોકી શક્યો નહિ. એમની નજરમાં સ્પષ્ટને ઠંડો નકાર એ વાંચી શકતો છતાંય બોલ્યો,

"મ્હારે પેલું રમકડું લેવું છે" એ વિનવી રહ્યો.

કાંઇ જુલમગારની રાતી નજરે એનો બાપ એના તરફ તાકી રહ્યો. વસંતના સ્વતંત્ર વાતાવરણે ઉમંગી બનેલી એની માતાએ બાલકને આંગળીએ વળગાડયો "જો બેટા, પેલું શું છે?"

બાળકની વણપૂરાએલી ઇચ્છાનો આછો તુચ્છકાર એના દબાઇ જતા ધ્રૂસકામાં કણપથે પડયો ન પડયો "બા...ને" એની દષ્ટિ સામેની આકર્ષક ચીજોમાં એના આતુર નયનો જડાઇ ગયાં. એમનો ધૂળવાળો માર્ગ પૂરો થયો હતો. હવે તેઓ એક ખેતરની પગથી પરથી પસાર થઇ રહ્યા હતાં.

એ ખેતરના રાઇના છોડવાઓ ફુલના ફાલથી લચી રહ્યા હતા. જાણે માઇલોના માઇલ સુધી સુવર્ણરંગી બિછાત બિછાવી દીધી હતી. જાણે સુવર્ણપ્રકારની ભરી ભરી સરિતા બન્ને કાંઠે વહી રહી હતી. જાણે પવનના પ્રત્યેક સુસવાટે એમાં ભરતીઓટ થતા. જાણે સ્થળે સ્થળે ન્હાનકડાં સુવર્ણરંગી વહેળિયાં આવી એ મહાપ્રવાહમાં ભળી જતાં. દૂર દૂર રૂપેરી સૂર્યપ્રકાશના સાગરના મૃગજળમાં એ સરિતા તરંગો ભળી જતાં. છેક ક્ષિતિજ પર નાનકડાં માટીનાં ઝૂંપડાં નજરે પડતાં. આજુબાજુ મેળાઘેલાં નરનારીઓનાં ટોળાં ઊભરાતાં. એમાં કોઇ સીસોટીઓ મારતું: કોઇ બૂમો પાડતું. કોઇની ગર્જના કે કોઇના ગણગણાટવાળા વિવિધ ધ્વનિના કોલાહલથી આખું ય વાતાવરણ સજીવ બની રહ્યું હતું. જાણે રૂદ્રના તાંડવ હાસ્યના વિચિત્ર નાદે ઘેરી પટઓને ભૂરું આકાશ ધીર ગંભીર બની ઉઠ્યું હતું.

પેલું બાળક એના માબાપ સામે જોઇ રહ્યું. આ વિશાળ સૌંદર્યપટના આનંદ ને આશ્ચર્યથી એના નાનકડા દેહમાં તનમનાટ વ્યાપી રહ્યો હતો. એના વડીલોનાં વદન પર પણ આ પવિત્ર આહ્લાદની સ્પષ્ટ છાપ હતી. પગથી પર દોડતાં દોડતાં એ ખેતરમાં આગળ વધ્યું. કોઈ તોફાની વછેરા પેઠે કુદવા લાગ્યું. દૂર દૂરના ખેતરોમાંથી સુવાસભર્યાં અનિલ સપાટીએ એના નાનકડા પગ નાચી ઊઠયાં.

સોનેરી મધમાખીનું એક ટોળું ગુંજારવ કરી રહ્યું હતું; કોઇ કોઇ ભ્રમર ને કોઇ કોઇ પતંગિયાં પણ એક ફુલથી બીજે ફુલ સુવાસના ઘુંટ ગળી રહ્યા હતાં. પેલું બાળક એની દષ્ટિથી એમને હવામાં અનુસરતું. કોઇ પતંગિયું પાંખ સમેટી કોઇ ફુલ પર બેસી જતું તો તેને તે પકડવા પ્રયત્ન કરતું પરંતુ એનો હાથ એના પર પડે તે પહેલાં તો તે ક્યાં ય દૂર દૂર પસાર થઇ જતું. એક કાળો ભમરો તો એના મસ્તકની ચોમેર ગુંજારવ કરી રહ્યો. એના મોં પર બેસતો બેસતો રહી ગયો. ત્યાં એની માતાની હાક સંભળાઇ.

"ચાલ તો બેટા, પગથી છોડીને ન જવાય"

આનંદથી ડોલતો તે વડીલો તરફ પહોંચી ગયો. વળી પાછો થોડી વાર આગળ દોડ્યો. પરંતુ સૃષ્ટિ સૌંદર્યથી આકર્ષાઈ સૌંદર્યરસ પીતાં પીતાં વળી પાછળ પડી ગયો. સૂર્યપ્રકાશ ઝીલવા જાણે સમગ્ર સૃષ્ટિ થેલી બની હતી.

"ચાલ તો બેટા" એક કુવાના થાળ પર વટ-વૃક્ષની છાયા નીચે એની વાટ જોઈ બેઠેલાં એનાં માબાપે બૂમ પાડી ને એ તેમના તરફ દોડી ગયો.

કોઈ વૃદ્ધ દાદીમાં પોતાના વાડી વસ્તાર પર વહાલથી પાલવ પ્રસારે તેમ એક વિશાળ વટવૃક્ષ જાબુડા, લીમડા, ચંપક ને શિરીષનાં વૃક્ષો ઉપર છત્રછાયા ધરી રહ્યું હતું. શરમના શેરડા રેલાવતા પુષ્પ ગજરા ઉગતા સૂર્યને અર્ધ્ય અર્પી રહ્યા હતા. એમની સુવાસભરી ઠંડી અનિલ લહરીઓ મંદ મંદ વાઈ રહી હતી. એ વૃક્ષઘટા નીચે બાલક આવ્યું કે એના પર પુષ્પોનો વરસાદ વરસ્યો. ઘડી ભર એ એનાં માબાપને પણ ભૂલી ગયું ને ફુલો વીણવા મંડી પડ્યું. ત્યાં કબુતરોનો 'ગટુર ગુ' અવાજ સંભળાયો. 'કબુતર, કબુતર' આનંદથી બૂમો પાડતું તે એના માબાપ પાસે દોડ્યું. એનાં હાથમાં ભરાયલાં ફુલોનો માર્ગપર છંટકાવ થઈ રહ્યો. એના માબાપ એનું મન પારખે ત્યાં એક કોયલનો મીઠો ટહુકાર સંભળાયો ને એમના આત્મા આનંદસાગરમાં સ્નાન કરી રહ્યા.

"ચાલ બેટા, આપણે આગળ વધીએ" તેમણે બાળકને કહ્યું, એ ગર્દીનાં ખેતરની વાંકી ચૂકી પગથી દ્વારા મેળાના મેદાન તરફ તેઓ આગળ વધી રહ્યાં ને વૃક્ષઘટામાં અવળે ચીલે ચઢી જતાં બાળકને ટોક્યો.

હવે મેળાનું મેદાન ને નજીકનું ગામ પણ નજરે પડ્યાં. ઘણી પગથીઓ એ મેદાનને મળી જતી હતી. એ દરેક પર જાણે માનવસાગર ઉપટ્યો હતો. મેળાની કોલાહલભરી સૃષ્ટિમાં પ્રવેશ થતાં જ એ ઘડીભર વિસ્મયચકિત બની થંભી ગયો.

એક મીઠાઈ વેચનારો બૂમો મારી રહ્યો હતો "ગુલાબજાંબુ, રસગુલ્લાં, બરફી જલેબી" એની દુકાનના ખુણામાં માણસોની ઠઠ જામી હતી. કેવી સુંદર કરામતથી એણે વિવિધ મીઠાઈઓ ગોઠવી હતી. સોનાચાંદીના વરખ પણ લગાવ્યા હતા. બેઠું બાલક આંખો ફાડી જોઈ રહ્યો. એને બરફી ખુબજ ભાવતી એટલે એના પર નજર પડતાં જ એના મોંમાં પાણી આવ્યું. "મારે બરફી ખાવી છે" તે ધીમેથી બબડયો, પરંતુ એની વિનવણી પર કોઈ ધ્યાન આપશે નહિ એવો એને તુરત જ ખ્યાલ આવ્યો માબાપનો ઠપકો મળે તે પહેલાં એણે આગળ ચાલતી પકડી.

એક માળી જનસમૂહને પોતાની તરફ આકર્ષી રહ્યો હતો "મોરસલીની માળા" મંદ અનિલલહરીની પાંખે ચઢી આવતી સુવાસથી બાલકનું દીલ એ તરફ આકર્ષાયું. એ માળીની ફુલછાબ નજીક ગયો "મારે એ ફુલમાળા જોઈએ છે" તે અર્ધું મનમાં બબડયો પરંતુ એનાં વડીલો એને એ ફુલ પણ ખરીદવા નહિ દે એની એને ખાત્રી હતી. જવાબની વાટ પણ જોયા વિના એ આગળ વધ્યો.

એક માણસ વિવિધ રંગી ફરકડાં લઈ ઉભો હતો. ચક્કર ચક્કર ફરતાં સપ્તરંગી ફરકડાં સાથે એ બાલકનું દીલ ફરવા લાગ્યું. બધાંજ ફરકડાં ખરીદી લેવાનું એને દિલ થયું. પરંતુ એનાં માબાપ એને ફરકડાં નહિ જ અપાવે એ વાતમાં એને શક નહોતો હવે એ કાંઈ નાનો હતો કે એવાં રમકડે રમે એ આગળ વધ્યો.

એક-વાદી મોરલી વગાડી રહ્યો હતો. એની સામે પડેલી છાબડીમાં ગૂંચળું વળી બેઠેલા નાગે ફણા માંડી હતી. હંસના કંઠ પેઠે એની ડોકે આકર્ષક વળાંક લીધો હતો. કોઈ નાનકડા ઝરણના મર્મર ધ્વનિ પેઠે પેલી મોરલીનું મધુર સંગીત એના અદૃશ્ય કર્ણપથે પ્રવેશી રહ્યું હતું. બાળક એ વાદી નજીક ગયું. પરંતુ વાદીઓની નકામી સંગીતસુરાવલિ સાંભળવાની એનાં વડીલોએ સાફ મનાઈ કરી હતી. એ આગળ વધ્યુ.

એક ચગડોળ ફરી રહ્યું હતું. મરદો સ્ત્રીઓ ને છોકરાં એની ચક્રગતિમાં અટવાઈ કલ્લોલ કરી રહ્યાં હતાં. એમને ગોળ ગોળ ફરતાં એ બાલક ધ્યાનથી જોઈ રહ્યું. એના વદન પર આછેરું સ્મિત રમી રહ્યું. એની આંખોમાં પણ ચક્રગતિના ચમકારા જણાયા. એનું મોં આશ્ચર્યથી પહોળું થયું પોતે પણ ગોળ ગોળ

ફરી રહ્યું હોય તેમ તેને લાગ્યું પહેલાં તો ચગડોળની ગતિ ઘણી જ ત્વરીત હતી પણ ધીમેધીમે તે ધીમુ પડ્યુ મોં પર આંગળી રાખી ઉભેલા બાળકે એને અટકતું જોયુ એના વડીલો રોજ ઈન્કાર કરતાં એ હકીકત સ્પષ્ટ રીતે જાણતું હોવા છતાં ગતિમાન થવાના અનહદ આકર્ષણથી એનાથી બોલ્યા વિના ન રહેવાયું "બા...બાપા...મ્હારે ચગડોળમાં બેસવુ છે"

પણ એને ઉત્તર મળ્યો નહિ. એણે માબાપને શોધવા નજર કરી. તેઓ ત્યાં નહોતાં. તેણે બાજુમાં નજર ફરી ત્યા પણ કોઈ નહોતું. એણે પાછળ જોયું. ત્યાં પણ કોઈ નજરે પડ્યું નહિ.

એનો કંઠ સૂકાઇ ગયો. એમાંથી રૂદનનો ઘેરો અવાજ નીકળવા પ્રયત્ન કરી રહ્યો. શરીરને આંચકો મારી એણે દોટ મુકી ભયથી તે આક્રંદ કરી રહ્યો "બા...બાપા" એની આંખમાંથી આંસુ શ્રાવણ ભાદરવે વરસી રહ્યા. એના મોઢા પર ભય અંકાઇ ગયો એક વાર એક રસ્તે દોડ્યો. બીજી વાર બીજે રસ્તે દોડ્યો. પછી ચોમેર ગમેતેમ દોડાદોડ કરી મુકી, ક્યાં જવું તેની ગમ જ પડી નહિ. "બા...બાપા..." એનો આક્રંદભર્યો અવાજ ચીસ ને ચિત્કાર સમોવડો બની ગયો. આખું શરીર પરસેવાથી રેબઝેબ થઈ ગયું. એના દેહ પર ધુળ ચઢી ગઈ. એનું નાજુક શરીર શીશાનો ઢગલો થઈ પડ્યું.

થોડી વાર આમતેમ દોડવાની ઘેલી ધૂનમાં તેણે દોડ્યા જ કર્યું. છેવટે કંટાળી એક સ્થળે તે થંભી ગયો. એનું આક્રંદ ધ્રૂસકામાં પરિણમ્યુ થોડે દૂર એની દષ્ટિ નીલવર્ણી હરિયાળી પર પડી. કેટલાંય સ્ત્રીપુરુષો ગપ્પે ચઢેલાં જણાયાં. એમનાં વિવિધ રંગી વસ્ત્રોમાં એણે ધ્યાનથી શોધ ચલાવી. પરંતુ એના માતા-પિતાનું નામો નિશાન નજરે ચઢ્યું નહિ. કોઇ પણ ગમ વિના બધાં વાતો કરતાં ને હસતાં જણાયાં. એક મંદિર આગળ લોકો ટોળે મળ્યા હતાં તે તરફ તેણે ઘેલછા ભરી દોટ મુકી. ઈંચે ઈંચ જગા માનવ-

રામતીર્થ બ્રાહ્મી તેલ

સ્પેશીઅલ નં. ૧

મગજના જ્ઞાનતંતુઓ બળવાન બને છે. ગાઢ નિદ્રા આવે છે. ધોળા વાળ કાળા થાય છે. વાળ ખરતા અટકે છે. ટાલમાં વાળ ઉગે છે ખોડો મટે છે. યાદશક્તિ અને આંખની દષ્ટિ વધે છે. દરેક ઋતુમાં બહેનો, પુરુષો અને બાળકો માટે મહાન ફાયદો કરનાર છે. માથાનો દુખાવો મટે છે.

મોટી બાટલી કિંમત રૂા. ૩—૮—૦

નાની બાટલી કિંમત રૂા. ૨—૦—૦ બધે મળે છે.

શ્રી રામતીર્થ યોગાશ્રમ

૪૪૮, સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, મુંબઈ-૪.

સમૂહથી છવાઈ ગઈ હતી પરંતુ માનવોના પગ વચ્ચેથી એણે માર્ગ કર્યો "બા...બાપા" એના આક્રંદસૂરના પડઘા પડયા. મંદિરના પ્રવેશદ્વાર આગળ ખાસ્સી માનવદિવાલ થઈ ગઇ હતી મનુષ્યો એક બીજા પર પડાપડી કરી રહ્યાં હતાં. પેલા બાલકે એમના પગ વચ્ચેથી આગળ વધવા મિથ્યા પ્રયત્ન કર્યો. પરંતુ એમના ક્રુર ધક્કાધક્કીમાં આમતેમ હડસેલાઈ રહ્યો. અને તેટલા જોરથી એણે ચીસ પાડી ન હોત તો તે કદાચ તેમના પગ નીચે પીસાઇ ગયો હોત. "બા...બાપા ..." સતત ઉભરાતા માનવ સમુદાયમાંથી એક જણને કાને એનો અવાજ આવ્યો. મહાપરાણે નીચા વળી એણે તે બાલકને ઉચકી લીધું.

" અહીં શી રીતે આવ્યો ! બેટા ! તારા બાપનું નામ શું ! તારી માનું નામ શું ? " લોકોના ટોળામાંથી દૂર જઇ તેણે બાળકને પ્રશ્ન કર્યા.

બાલક હવે છુટે સાદે રોઇ પડયું " મ્હારે બા જોઇએ છે. મ્હારે બાપા જોઈએ છે. "

પેલો અજાણ્યો માનવી એને ચગડોળ પાસે લઈ ગયો " તારે ઘોડા પર બેસવું છે!" તેણે બાળકે બીજો જ પ્રશ્ન કર્યો.

પરંતુ બાળક તો ચીસ પાડી ઊઠયું "મ્હારે બા જોઈએ છે. મ્હારે બાપા જોઇએ છે. "

પેલો માણસ એને વાદી ખેલ કરતો હતો ત્યાં લઇ ગયો એની મધુરી મોરલીના નાદે નાગ હજી યે ડોલી રહ્યો હતો.

" કેવું સુંદર સંગીત છે !" તેણે બાળકનું ધ્યાન ખેંચ્યું.

પરંતુ બાળકે પોતાના નાજુક હાથથી પોતાના કાન દાબી દીધા ને બમણા જોરથી ચીસ પાડી ઊઠયો "મ્હારે બા જોઇએ છે : મ્હારે બાપા જોઇએ છે. "

પેલો માણસ એને ચકરડાંવાળા પાસે લઇ ગયો. એના આકર્ષક રંગો બાલકને ખુશ કર્યા વિના રહેશે નહિ એવી એની માન્યતા હતી "આપણે પેલું મેઘધનુષ્ય જેવું ચકરડું લઈશું !" એણે બાળકને શાન્ત કરવા તરકીબ યોજી.

પરંતુ બાળકે એની નજર પાછી વાળી લીધી. "મ્હારે બા જોઇએ છે : મ્હારે બાપા જોઇએ છે" તે ધ્રુસકાભેર બોલી રહ્યો.

છતાં પેલો પુરુષ હિંમત હાર્યો નહિ. બાલકને ખુશ કરવા એણે બીજો પ્રયત્ન આદર્યો. પેલા માળીની દુકાન આગળ જઈ તે બોલ્યો." જો કેવા સરસ ફુલ છે. બેટા, આ બોરસલીની માળા તને ગમે છે ?"

બાળકે ફુલછાબ સામે જોયું પણ નહિ "મ્હારે બા જોઇએ છે : મ્હારા બાપા જોઇએ છે" તેની એક જ વિનવણી હતી.

મીઠાઇ લઈ આવી બાલકને ખુશ કરવાની ઇચ્છાથી તે બાલકને મીઠાઈવાળા પાસે લઇ ગયો " શું લઈશું બેટા !" તેણે મીઠાઈઓ તરફ એનું ધ્યાન ખેંચ્યુ " ગુલાબજાંબુ ? બરફી ?"

" મ્હારે બા જોઇએ છે : મ્હારે બાપા જોઈએ છે" બાલકની ફક્ત એક જ માગણી હતી. એના આક્રંદનો પાર નહોતો.

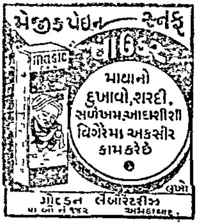

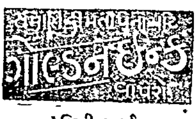
ડિસ્ટ્રીબ્યુટર્સ
એસ. જે. એન્ડ કું.
ઇડર (એ. પી. રેલવે)

આજકાલનું જગત

ચાલુ માસના ગ્રહયોગો અટપટા છે. લંડન ઉપર હર્શલ ગુરૂનો ત્રીકોણુયોગ તથા ૨૬મી ઓગષ્ટના રોજનો ચંદ્રોદય બ્રીટીશ શહેનશાહત માટે સારા છે. વેપાર રોજગાર સારા ચાલશે. બજારોમાં ભયંકર ઊથલપાથલ આવશે અને મંદીમાં ગએલા બજારો તેજીને પંથે ચાલશે. શેર બજાર ઊંચામાં ઊંચા ભાવો જોશે, ત્યારે ચાંદી-સોનાના તા ૨૫ મી સુધીના ઊંચામાં ઊંચા ભાવો પાછા જોવાને મલશે નહિ. પેરીસમાં ભરાએલી શાંતિ પરિષદમાં પાછું ભંગાણ પડશે એવા સંજોગો ઊભા થશે તેમજ હિંદુસ્તાનમાં પણ વચગાળાની સરકાર રચાશે તેમાં પણ ભંગાણ પડવાના સંજોગો ઉભા થશે અને દેશભરમાં અશાંત વાતાવરણ ઊભું થશે, અને લોકોના જાનમાલની સલામતી સંભાળવી મુશ્કેલ થઇ પડશે. ફ્રાન્સ, બેલ્જીઅમ, હોલાન્ડ, ડેનમાર્ક વીગેરે દેશોને માટે આ મહિનો લાભદાયી નીવડશે તેમજ ત્યાંની પ્રજાઓના દુઃખમાં થોડો ઘટાડો થશે. ચીનનો મામલો શાંત પડશે. બીજા દેશો સાથેનો સંબંધ સુધરશે. બ્રીટન અમેરીકાનો મૈત્રી સંબંધ બહુજ ગાઢો થશે તેમજ એકમેકને મદદગાર થશે, અને તે મૈત્રીસંબંધ બ્રીટીશ-અમેરીકન લોકો લગ્નગ્રંથીથી જોડાશે. ૧૧ મી સપ્ટેમ્બરનો પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર પાંચમા સ્થાનમાં છે. શુક્રનો ઉદય શનિ સાથે નવમા ઘરમાં સ્કેવર આસ્પેક્ટ કરે છે. મંગળ ૧૨ મા ઘરમાં હર્શલ સાથે સ્કેવર કરે છે. તેથી દુનિયાભરમાં ગુન્હાઓનું પ્રમાણ વધી પડશે અને ત્યાંની પોલિસ મુશ્કેલીમાં મુકાશે જાહેર રસ્તા પર નામાંકિત માણસોના ખૂનો થશે તેથી પ્રજા ઉશ્કેરાશે અને કેટલાક દેશોમાં બળવાના જેવું વાતાવરણ ઊભું થશે પણ લશ્કરી મદદથી દાબી દેવામા આવશે. સ્પેનને માટે આ મહિનો ખાસ મહત્વનો જશે આર્જેન્ટાઇન, બ્રાઝીલ તથા વેસ્ટ ઇન્ડીઝમાં ક્રાઇસીસ આવશે અને ત્યાં બળવો ફાટી નીકળશે ઇટાલી તેમજ જાપાનની આજુબાજુ જ્વાળામુખી ફાટી નીકળશે અને ધરતીકંપથી તેમજ વાવાઝોડાથી હિંદુસ્તાન, પૂર્વ અમેરીકા, એશીયાઇ તુર્કસ્તાન, દક્ષિણ આફ્રિકા તથા ઇંગ્લાંડનો પૂર્વ કિનારો, નુકશાન ભોગવશે. સ્ટીમરો તથા વિમાનોનો નાશ થશે.

ક્રાઉન બ્રાંડ
એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો.

તાજ છાપનાં એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો સ્વાસ્થ્ય, સગવડતાં, કરકસર; અને સ્વચ્છતા માટે અનુપમ મનાયાં છે. વૈજ્ઞાનિક પૃથક્કરણનો અભિપ્રાય : ઘરગથ્થુ ઉપયોગ અને રાંધવાના કામ માટે શુદ્ધ એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો શ્રેયકર છે, અને તેમાં પકાવેલા પદાર્થોના વિટામીન વધુમાં વધુ જળવાઈ રહે છે.

ફેરૂં વજન, કલાઈની કડાકુટ નહિ, ઝડપી રસોઈ, એ બધા એલ્યુમીનીયમનાં વાસણોના વપરાશથી મળતા વિશિષ્ટ ફાયદા છે.

બીજા કરતાં એલ્યુમીનીયમના ભંગારનું દામ વધુ સારૂં મળે છે.

ચેતવણી : અપભ્રંશ બનેલા સસ્તા એલ્યુમીનીયમથી સાવધ રહેજો. વાસણો તરીકે તેની વપરાશ હાનિકારક મનાઇ છે.

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

સુવિખ્યાત ક્રાઉન માર્કાના એલ્યુમીનીયન તથા પિત્તળના વાસણો બનાવનાર.

કલકત્તા, મુંબઇ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રિ, દિલ્હી, રંગુન, એડન.

સ્ત્રી સમાચાર

સંપાદક : સી. જે. મહેતા

રાણાવાવના એ શિક્ષક મહાનુભાવની પત્ની પર શીતમ ગુજરી રહેલ હોવાનું જ્ઞાન થતાં પોરબંદરની લોહાણા જ્ઞાતિએ કોર્ટે ફરિયાદ પહોંચાડી છે આ શિક્ષક બંધુ પર પોતાની સ્ત્રીને તાવેથા તથા સળીયાના ડામ દીધાનો આરોપ છે તેમજ બાઈની ફરિયાદ છે કે તેનો પતિ તથા સાસુ મોઢે ડુચા દઈને તેને મારતા. પત્ની એ મનુષ્ય નથી જ તેમજ તેને દિલ કે લાગણી જેવું કંઇ હોતું જ નથી એ જાતની માન્યતા આ શિક્ષક મહાશય જેવા નરરૂપી રાક્ષસો ધરાવતા હોય છે ને સ્ત્રી એ તો ગુલામની કોટિનું પ્રાણી છે ને તેના પર જેટલા સીતમ ગુજારવા હોય તેટલા ગુજારવાને તે અધિકૃત છે. કારણ કે તે તેનો પતિ છે. પરંતુ આવા અમાનુષિ પ્રકૃતિવાળા માનવીઓએ હવે તો સમજી જવાની જરૂર છે. કારણ કે યુગ ફરી ગયો છે. જો તેઓ પોતાનું આચરણ નહિ સુધારે તો સમાજ તેને ફજેતીને ફાળકે ચઢાવ્યા વિના રહેવાની નથી.

આ પત્ની એ શિક્ષક બંધુની ત્રીજી કે ચોથી પત્ની છે. જે અગાઉની પત્નીઓને પણ એ ભાઈ તરફથી આવાં જ કરપીણ વર્તન સહેવાં પડેલ.

[રઘુવીર

×

રદિરના લાડવા શ્રીમાળી જ્ઞાતિના શ્રી કપુરચંદની પુત્રી રતિકાંતાએ સુરતના વતની અને શ્રીમાળી જ્ઞાતિના શ્રી ચંપકલાલ મુળચંદ સાથે વૈદિક વિધિ મુજબ લગ્ન કર્યાં છે.

×

મદ્રાસ : એક મકાનમાંથી ધુમાડાના ગોટા નીકળતા હતા અને ભયની ચેતવણી આપવામાં આવી હતી. આ આગમાં ૪૮ વર્ષની એક સ્ત્રી, ૨૨ વર્ષની તેની દિકરી અને ૨૦ વર્ષની તેના દિકરાની સ્ત્રી એમ ત્રણ જણીઓ બળી ગયેલી મળી આવી હતી.

×

મદ્રાસ : મદ્રાસની વડી અદાલતમાં મી. જસ્ટીસ હબાર્ડ શ્રી બી. કે. નંજુન્દારાવને તેમનાં પત્ની લક્ષ્મી નંજુન્દારાવ (આઝાદ હિંદ ફોજની ઝાંસીની રાણી) સાથે છુટા છેડા લેવાની અરજી મંજુર કરી હતી. તેમનાં લગ્ન ૧૯૩૬ ની ૧૫ મી એપ્રીલે મદ્રાસમાં થયાં હતાં.

×

શ્રીમતી સુચેતા કૃપાલાની જેમણે ઉત્તર દક્ષિણ અને સેન્ટ્રલ કલકત્તાની મુલાકાત લીધી છે તેઓ જણાવે છે કે શહેરમાં ગયી ૧૬ થી ૧૯ તારીખ સુધીમાં જે ભયાનકતા અને પીશાચપણું ખેલાયું છે તેને કોઈ શબ્દોમાં વર્ણાવી શકાય તેમ નથી. કરોડોનું નુકશાન થયું છે; ધરમતોલા સ્ટ્રીટ પરની એક દુકાનમાંથી હથિઆરો અને દારૂગોળો ધોળે દહાડે લુંટવામાં આવ્યો હતો. હજારો લોકોને રાહત આપવા માટે દરેક જણે બંગાળ પ્રાંતિક સમિતીને ઉદાર હાથે ફાળો આપવો જોઈએ.

×

ભરૂચ અને પંચમહાલ જીલ્લાના સેશન્સ જજે થોડા વખત પર મહાલક્ષ્મી નામની એક બાઈને તથા તેના ભાઈ કાંતિલાલ હરીલાલને ૭ દિવસના એક બાળકનું મરણ નીપજાવવા માટે જન્મ દેશનિકાલની સજા ફરમાવી હતી. તેની અપીલ મુંબઈ હાઇકોર્ટમાં નીકળતાં નીચલી કોર્ટે કરેલી સજા હાઈકોર્ટે રદ કરી નિર્દોષ ઠેરવ્યા છે.

×

કાદરપોર વિભાગના કંગાલ લત્તામાં હું મારા પતિ ને દીકરી સાથે રહેતી હતી. શુક્રવારે તોફાનની વાત સાંભળી. શનિવારે સવારે હથિયારબંધ ટોળું અમારી ચાલ પર ધસી આવ્યું. ચાલના લોકોએ સામનો કરી ગુંડાઓને પાછા કાઢયા. પણ રાત્રે મોટું ટોળું આવ્યું ને છરા ને લાઠીથી માર મારવા લાગ્યું. લુંટ ચાલી ને ચાલીને આગ લગાડાઈ. સદ્‌ભાગ્યે પંજાબીઓ એક લોરીમાં આવી પહોંચ્યા ને કેટલાક લોકો સાથે હું ને મારી દીકરી બચી ગયાં. મારા પતિ છરાના ઘાથી મરણ પામ્યા છે.

×

જ્યારે મહાત્માજી વર્ધાથી ગ્રાન્ડ ટ્રન્ક એક્ષપ્રેસ મારફતે દિલ્હી જવા રવાના થયા ત્યારે તેમના સાથે પી. અમૃતકુંવર અને આશાદેવી પ્રવાસ બેઠી ગયા હતા.

ભણેલી લલનાઓ

વર્ષગાંઠ ને દિવસે
પતિ પાસે
ભેટ
માગે છે

* પુસ્તકોની
ઘરેણાંની નહિ!

આ વરસગાંઠે તમે માંગો:

શ્રી જ્યોતિન્દ્ર દવે કૃત
હસાહસથી ભરપૂર

રંગતરંગના ભાગોનું ગુચ્છ

તમારી વરસગાંઠ એટલી ખુશખુશાલ જશે કે ન પૂછો વાત.

છ ભાગ—દરેકના ૧॥। રૂ.

બીજાં હાસ્ય પુસ્તકો : લંબોદર શર્મા કિં. સવા બે રૂ.
કથાહાસ્ય કિં. રૂ. ૩॥ : બકોર પટેલ કિં. રૂ. ૯

બાળપખવાડિક

તમારાં બાળકો માટે મંગાવો

ગાં ડી વ

ઘરમાં ખોટું તોફાન થતું અટકશે.
બકોર પટેલની રમુજી વાર્તા દર મહિને અપાય છે.

વાર્ષિક લવાજમ રૂપિયા ૬ વી પી થી ૬l પરદેશ શિલીંગ ૧૬
થોડાક જ નવા ગ્રાહકો લેવાના છે.

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર :: સુરત

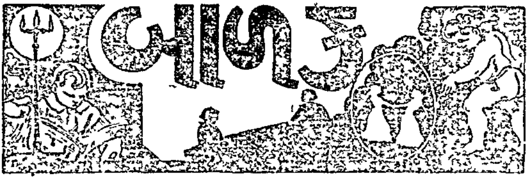

રાજા ભોજ અને સિંહાસન.

શામળ કહે હું મંદમતિ, ઈચ્છું મોટું કાજ;
વિક્રમાર્ક મહિમા કહું, રાખો મારી લાજ.

આમ વિવેકના બોલ કહીને કવિ શરૂઆતમા ગણપતિ વગેરે બધા દેવોની સ્તુતિ કરે છે તથા તે સાથે ખેડા જીલ્લાના સિંહુજ ગામના રહેવાશી પટેલ રખીદાસે પોતાના ઉપર ઉપકાર કરી પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં મદદ કરી હતી તે વાત પણ લખે છે. ત્યાર પછી તે પોતાની વાર્તા શરૂ કરે છે.

માળવા દેશમાં ધારાનગરી નામે એક મોટું શહેર હતું. ત્યાં ભોજ નામે રાજા રાજ કરતો હતો. આ નગરને એકસો દસ દરવાજા હતા, બત્રીસ બારીયો હતી; પંચાણું પરાં હતાં; પંદર રસ્તાઓ હતા; પાણીના ઘણા ઘાટ હતા; જસોબાર કુવા ને વાવો હતી, અને તે નગરમાં ભાતભાતના લોક બહુ સુખથી રહેતા હતા. રાજાના દરબારમાં પંદરસો વિદ્વાન પંડિતો રહેતા હતા, અને વળી જે કોઈ માણસ નવી કવિતા રચી લાવતું હતું તેને રાજા ભોજ મોટું ઈનામ આપતો હતો કવિ માઘ અને કવિ કાળીદાસ જેવા વિદ્વાન કવિઓ પણ આ દરબારમાં હતા આ ભોજરાજાના નગરમાં એક ગરીબ પણ પવિત્ર બ્રાહ્મણ રહેતો હતો તેને એક સોની ભાઈબંધ હતો એક દિવસ આ સોનીએ તે બ્રાહ્મણને કહ્યું કે, ચાલ આપણે કંઈ પરદેશ જઈ અને ત્યાંથી બહુ ધન કમાઈ લાવીએ જો મ મહેલ અને હવેલીઓ બાંધવી હોય તો દેશ ગયા વગર છુટકો નથી. બ્રાહ્મણને આ વાત સાચી લાગી, અને પોતાની સ સમજાવી પછી તે અને પેલો સોની દિવસે પરગામ જવા નીકળ્યા ફરતા ફ દરિયાકીનારેના કનકપુર નામે એક ગામમાં આવ્યા ત્યાં વિજયપાળ નામે રાજા રાજ કર હતો ત્યાં આગળ તે બ્રાહ્મણે નિશાળ મ રાજાને તે વાતની ખબર પડી એટલે ર બ્રાહ્મને બોલાવ્યો બ્રાહ્મણને પછી પોતાને રાખ્યો ને પોતાનાં બાળક ભણાવવાને સોંપ એમ કરતાં કરતાં બાર વરસ થયાં સોની પણ આ અરસામા સારા પસા એકઠા કર હતા તેને પોતાને ગામ જવાનો વિચાર થ તે વાત જાણી એટલે બ્રાહ્મણને પણ જવાનું મન થયું, તે રાજાજીની રજા લે ગયો એટલે રાજાજીએ કહ્યું કે, તમારે જ ઘેર જઈને શું કામ છે? તમારા મિત્ર ઉ વિશ્વાસ હોય, તો હું તમને ધન આપું તમારી સ્ત્રીને મોકલી આપો. બ્રાહ્મણ કહે મિત્રને લીધે તો હું અહિં આવ્યો છુ મ એના ઉપર પુરો વિશ્વાસ છે.

રાજા કહે કે, એ જાતનો સોની છે.

"ભૂપત કહે સાંભળ રે બ્રહ્મ,
કહું સોની કેરું કર્મ;
"તસ્કર સૌ તણો સરદાર,
ક્રોડ વસા જાણો સોનાર.
"સોની તણો વિશ્વાસ જ કરે,
તે ડહાપણ પોતાનું હરે;
"મોકલશે ધન આપી જેહ,
ક્ષેમ કુશળ પહોંચે નહિ તેહ."

તો પણ બ્રાહ્મણે તો કહ્યું કે, મારા મિત્રનો મને પૂરો વિશ્વાસ છે. એટલે રાજાએ તેને ચાર કિંમતી રત્ન આપ્યાં. આ રત્ન બ્રાહ્મણે સોનીને આપીને કહ્યું કે, "ભાઈ મારી સ્ત્રી દુઃખમાં દિવસ ગાળતી હશે તેને આ ચાર રત્ન આપજે." સોની રત્ન લઇ વિદાય થયો. રસ્તામાં તેને વિચાર આવ્યો કે, આ રત્ન હું બ્રાહ્મણીને નહિ આપું તો કોણ જાણનાર છે? પોતાને ગામ પહોંચ્યા પછી તે સોનીએ ગામના ચાર પટેલીઆને બોલાવી તેમને લાંચ આપી, અને કહ્યું કે તમારે હમેશાં એમ શાક્ષી પૂરવી કે મેં ચાર રત્ન બ્રાહ્મણીને આપ્યાં છે. પછી તે બ્રાહ્મણને ઘેર ગયો અને કહ્યું કે મારું નશીબ તો પરદેશમાં ઉઘડયું, પણ બિચારા બ્રાહ્મણને હજી નશીબે યારી આપી નથી. પણ એ જ્યારે ઘણું ધન કમાશે ત્યારે પાછો આવશે એમ કહી તેણે બ્રાહ્મણીને ચાર હુણ (એક જાતના સિક્કા) આપ્યા; અને કહ્યું કે મારી સાથે તારા પતિએ આ ચાર હુણ મોકલ્યા છે તે હું તને આ પંચ દેખતાં આપું છુ સોની ત્યાર પછી પોતાને ઘેર ગયો, અને બીચારી બ્રાહ્મણીના ચાર હુણ તો જોતજોતામાં ખરચાઇ ગયા. પેલો બ્રાહ્મણ તો પોતાનું કામ કર્યા કરે છે.

થોડે દિવસે રાજાના પુત્રો ભણી રહ્યા, એટલે તેણે રાજાજી આગળ હાથ જોડી પોતાને ઘેર જવાની રજા માગી. રાજા પણ તેના કામથી સંતોષ પામ્યા હતા. તેમણે ખુશીથી તેને જવાની રજા આપી, અને કહ્યું કે મેં આપેલાં ચાર રત્ન તમે તમારે ઘેર મોકલ્યાં છે તેમાંથી અખૂટ ધન આવશે તે તમે નિરાંતે ભોગવજો. બ્રાહ્મણ પોતાને ગામ ગયો, એટલે તેને જોઈ તેનાં સગાં વહાલાં બહુ આનંદ પામ્યાં. ભાઈબંધ દોસ્તદાર બધા મળવા આવ્યા. પેલો સોની પણ મળવા આવ્યો અને મોડી રાત સુધી વાતો કરી. બધાના ગયા પછી બ્રાહ્મણે પોતાની વહુને પૂછ્યું કે મેં "તને સોની સાથે ચાર રત્ન મોકલ્યાં હતાં, તોપણ તું આમ દુઃખમાં કેમ જીંદગી ગાળે છે? હવે તે રત્ન કાઢો, અને આપણે તે વેચી છોકરાં પરણાવીયે, હવેલીઓ બંધાવીએ, અને મહારૂદ્ર આદિ ધર્મદાન કરીયે." બિચારી બ્રાહ્મણી તો આ સાંભળીને વિચારમાંજ પડી ગઈ કે આ રત્નની શી વાત કરે છે!! તેનું આવું મુખ જોઇ બ્રાહ્મણે તેને પૂછ્યું કે સોનીએ તને રત્ન આપ્યાં હતાં કે નહિ? બાઇયે ના કહી એટલે તે નિરાશ થઈ ગયો, અને તરતજ પેલા સોનીને ઘેર ગયો ત્યાં જઈ તેણે સોનીને કહ્યું કે, "ભાઈ, તેં બહુજ સારી અક્કલ વાપરી અને સ્ત્રી જાત જાણીને મારી પત્નીને તેં મેં આપેલાં રત્ન આપ્યાં નહિ તે પણ ઠીક કર્યું." સોની કહે કે, "ભાઈ, તું મારે ગળે કેમ પડે છે? મેં તો રત્ન તારી સ્ત્રીને તરતજ આપી દીધાં છે, અને વળી ચાર સાક્ષી પણ રાખ્યા છે." આ ઉપરથી તકરાર આગળ ચાલી અને બ્રાહ્મણે દરબારમાં ફરીયાદ કરી. સોનીયે પેલા પંચને સાક્ષીમાં મૂકયા અને

તેમના પુરાવા ઉપરથી રાજાએ ઠરાવ્યું કે રત્ન તો બ્રાહ્મણીને મળ્યાં છે. પછી ખોટી ફરીયાદ કરવા માટે બ્રાહ્મણ તથા બ્રાહ્મણીને દેશનિકાલ કર્યાં. તેઓ બિચારાં નિરાશ થઈને ગામ બહાર ચાલ્યાં. હવે આ ગામની બહાર એક ટેકરો હતો. તે ટેકરા ઉપર એક રબારીનો છોકરો બેસતો હતો. તેને વિષે એમ કહેવાતું હતું કે તેની જાતમાં અક્કલ ઓછી હતી; પણ તે ટેકરાનું સત એવું હતું કે તે છોકરો ખરેખરો ન્યાય તોળતો હતો. તેની સાથે ગામના અઢારે વર્ણના બાળકો રમત રમતા હતા. આ બ્રાહ્મણ અને બ્રાહ્મણી તે ટેકરા આગળ થઈને રડતાં રડતાં જતાં હતાં તેમને જોઈને પેલા બાળકો તેમને ગોવાળ પાસે લઈ ગયા. બધી હકીકત સાંભળી એટલે બધા છોકરાઓ ગામમાં દોડ્યા અને સોનીને તથા પંચના માણસોને બોલાવી લાવ્યા. સોનીએ પોતાની હકીકત કહી, અને પંચના માણસોએ તેને ટેકો આપ્યો. પછી પેલા ગોવાળે પંચના માણસોને જુદા બોલાવ્યા. બધાને જુદા પાડ્યા પછી કહ્યું કે તમે એ રત્ન જોયાં હતાં તો તેનો બરાબર ઘાટ મને બતાવો. આ લોકોએ તો રત્ન જોયાંજ નહોતાં એટલે દરેક જણે મનમાં આવ્યો તેવો ઘાટ બતાવ્યો. કોઈયે ચોરસ અને વળી કોઈ યે ત્રિકોણ કોઈનાએ ઘાટ સરખા આવતા નહોતા આમ થયું એટલે તેણે છોકરાઓને કહ્યું કે આ સાક્ષીઓ જુઠા છે માટે એમને મારો. મારની બીકથી તે લોકોએ ખરી વાત કહી દીધી પછી પેલા સોનીને પણ મારવા માંડ્યો. બધી બાજી હાથમાંથી ગઈ એટલે તેણે પણ ખરી વાત કહી અને રત્ન સંતાડ્યાં હતાં તે જગ્યા બતાવી દીધી. છોકરાઓ ત્યાં જઈને રત્ન લઈ આવ્યા અને તે બ્રાહ્મણને આપ્યાં.

આ વાતની રાજા ભોજને જાણ થઈ, એટલે તેને તે ટેકરા સંબંધી બહુજ કુતુહલ થયું. ગોવાળના છોકરાની આવી બુદ્ધિ હોય એમ તો તેના દેખાવ ઉપરથી રાજાને લાગ્યું નહિ. તે ઉપરથી રાજા અને વજીરને એમ થયું કે આ બધો પ્રતાપ આ સ્થાનનો હોવો જોઈયે. એમ ધારીને તેણે તે ટેકરો ખોદવાનો હુકમ કર્યો. ખોદતાં ખોદતાં અંદરથી એક અતિ સુંદર, મનોહર સિંહાસન હાથ લાગ્યું તે ગોળાકાર હતું અને તેમાં ગજ ગજને અંતરે એક એક બહુજ સ્વરૂપવાન સુવર્ણની પૂતળી મુકેલી હતી દરેક પૂતળીના હાથમાં જુદાં જુદાં વાજીંત્ર હતાં, અને તેમનાં મોં પૂનેમના ચંદ્ર જેવાં સુશોભિત હતાં. રાજા ભોજે આ સિંહાસન ઉપર બેસવા ઇચ્છા કરી અને બ્રાહ્મણો પાસે શુભ મૂહુર્ત જોવડાવ્યું, તે દિવસે દરબાર ભરાયો છે. ભાટચારણો અને બંદીજનો રાજાજીના ગુણગાન કરી રહ્યા છે. જાચકોને દાન અપાય છે સર્વત્ર આનંદ આનંદ થઈ રહ્યો છે. ભોજ રાજાએ સિંહાસનની પૂજા કરી. પછી રાજાજી સિંહાસન ઉપર બેસવા ગયા. રાજા આસન ઉપર પગ મૂકવા જાય છે એટલે તરતજ એક પૂતળી, 'હાં, હાં,' કરીને બોલી ઊઠી કે, "ખબરદાર જો આ સિંહાસન ઉપર પગ મૂક્યો તો ! !" આખી સભા બહુજ અચંબો પામી. ભોજરાજાએ પગ પાછો ખેંચી લીધો, અને હાથ જોડીને બોલ્યોઃ "તમે કોણ છો, અને શા કારણથી મને સિંહાસને બેસવા ના કહો છો તે કહો." તે પૂતળી બોલી કે, "હે રાજા ભોજ, હું તો માત્ર પૂતળી જ છું, અને મારું નામ નંદા છે.

નંદા નામે કહે પૂતળી, ભોજ સુણો આ ઠામ;
સિંહાસન વિક્રમતણું, પરદુઃખ ભંજન નામ.

તે સરખો દાતા થશે, તે બેસે એહ ઠામ;
બીજો સિંહાસન પૂજશે, નહિ બેઠાનું કામ

આ સિંહાસન તો પરદુઃખભંજન રાજા વિક્રમનું છે તેણે વીર વૈતાળને વશ કર્યો હતો અને પરોપકાર માટે પોતાનો દેહ સમર્પણ કર્યો હતો. તેના નામનો સંવત હજી પણ દેશમાં ચાલે છે. તે રાજાના જેવો પરોપકારી અને બહાદૂર રાજા જે થશે તેજ આ સિંહાસન ઉપર બેસી શકશે. બીજાઓએ તો માત્ર તેની પુજા કરવાની છે.” આ સાંભળી ભોજ રાજાએ પૂછયું કે “એ રાજાએ એવાં તે શાં પરાક્રમનાં અને પરોપકારનાં કાર્ય કર્યાં હતાં તે મને કહો તો ખરાં ?” તે ઉપરથી નંદા પુતળીએ હરણની વાત શરૂ કરી. આ રીતે સિંહાસન બત્રીસીની વાર્તાનો આરંભ થાય છે.

[અપૂર્ણ.]

—કબુતર—

ગુલાબી પગ મારા છે
વાવ કુવા મને પ્યારા છે
ચાંચ મારી નાની છે
મોતી જડેલ મજાની છે
ઝીણી ઝીણી આંખો છે
વાદળી મારી પાંખો છે
ઘુ ઘુ ઘુ ઘુ બોલું છું
પંખીમાં હું ભોળુ છું
ચબુતરે હું ચણું છું
જુવારના કણ વીણું છું
સંદેશા લઇ જાઉં છું
કબુતર હું કહેવાઉં છું

પ્રશ્નોત્તર

પ્રશ્ન	ઉત્તર.
જોગીનું ધ્યાન ક્યાં?....	પ્રભુમાં
વિજળીથી કોણ ખુશી?...	મોર
ઋતુ આવે બાગમાં શું થાય?...	ફળ
ચંદ્રથી શું ઝરે?...	અમૃત
બ્રાહ્મણો શું ભણે? .	વેદ
નદીઓ વહેતી વહેતી ક્યાં જાય?...	સમુદ્રમાં
સમુદ્રમાં વધારે શું?...	તરંગ
બાણ ફેંકવામાં કોણ સરસ?...	અર્જુન
પર્વતોમાં શેની સુવાસ?...	ચંદનની
બાગ ક્યારે ખીલે?...	વસંતમાં
સુતેલો પર્વત કયો?...	વીંધ્યાચળ

મહીપત જોષી

પ્રેમનાં ૨૮ નામ છે

સ્નેહ લગન
રાગ મનમિલન
અનુરાગ પ્રણય
રક્તિ લય
આરક્તિ સાચ
આશક્તિ હિત
પ્રીતિ ચિત્તબંધન
એકચિત્ત મેળ
નિરંતર ધ્યાન મનમાન
ભિન અંતર અકથતા
સુખદ અરઝન
સંતોષ અહિર
પરસ્પર ચાહના બંધારણ
મિલાપ અનુસંધાન

કુકડો

જાગે સવારમાં વહેલો કુકડો
બોલે પ્રભાતમાં પહેલો કુકડો
સૂરજનો છે છડીદાર કુકડો
કુકરે કુક કરે પોકારિ કુકડો
પચરંગી રૂડા પીંછાળો કુકડો
માંજરથી દીસે રૂપાળો કુકડો
ઝીણી ચાંચ શોભીતો કુકડો
બહુચર માતાનો માનીતો કુકડો

જગદીશરાય રતિલાલ ઓઝા

બાળ સાહિત્ય

વાતબહેનાં	૦—૧૨—૦
ભોળી જમના	૦—૧૨—૦
ઇન્દીરાને પત્રો	૦—૮—૦
ખંજન	૦—૪—૦
બાલે બટુક	૦—૬—૦
અલીબાબા	૦—૬—૦
બાલગોપાલ	૧—૦—૦

નવાં બીજા ઘણા પુસ્તકો

સ્ત્રીબોધ ઓફીસ અમદાવાદ

— ચાલાક બકરીનું બચ્ચું —

એક વખત એક બકરીનું બચ્ચું જંગલમાં તેની માથી જુદું પડી ગયું અને તે તેની માને બેં બેં સાદ કરીને બોલાવતું હતું.

બચ્ચાંનો અવાજ શિકાર શોધવા નીકળેલા વરૂએ સાંભળ્યો અને તે ત્યાં આવ્યું. બચ્ચાંએ જાણ્યું કે હવે જરૂર આવી બન્યું. પણ તે ચાલાક હતું. તેણે વિચાર્યું કે ભાગીશ તો હું નહિ ઉગરૂં આથી તે ત્યાં ને ત્યાંજ ઊભું રહ્યું.

વરૂ પાસે આવ્યું ત્યારે તે બોલ્યું. આવો વરૂભાઈ, આપ ભૂખ્યા હશો માટે હવે બીજે શિકાર ગોતવા જવા કરતાં આપ મનેજ ખાઓ અને આપની ભૂખને શાંત કરો પણ આ સેવકની એક અરજ છે તે સાંભળશો.

વરૂ બોલ્યું, શું છે ? બોલ.

બચ્ચું બોલ્યું, મારી મા મને કહેતી હતી કે વરૂભાઇ સંગીત શાસ્ત્રના જાણકાર છે. અને સારૂં ગાઈ શકે છે, તો આપ મને મારતા પહેલાં આપનું એકાદ સંગીત ન સંભળાવો ? મને આપનું સંગીત સાંભળવાની ઘણા દિવસથી ઉમેદ છે. તો આપ એકાદ ગીત ગાઈ સંભળાવો, અને પછી ખુશીથી મને મારીને ખાઓ.

વરૂ પોતાના વખાણ સાંભળીને ફૂલાયું અને મોટા અવાજે ગીત શરૂ કર્યું વરૂનો સાદ સાંભળીને પાસેની વાડીમાંથી બેચાર કૂતરાઓ દોડી આવ્યા અને વરૂને પકડીને મારી નાખ્યું.

વરૂ અને કૂતરા વચ્ચે તકરાર થઇ એ વખતે લાગ જોઇને બકરીનું બચ્ચું ત્યાંથી છાનુંમાનું નાસી ગયું.

રતિલાલ ગૌરીશંકર ઓઝા (કુન્ડલાકર)

સ્ત્રીબોધના જાહેરખબરના

ભાવ

	૧ પાનું	½ પાનું	¼ પાનું	⅛ પાનું
૧ મહિના માટે	૬૦–૦	૩૫–૦	૨૦–૦	૧૦–૦
૬ મહિના માટે	૫૦–૦	૩૦–૦	૧૮–૦	૯–૦
૧૨ મહિના માટે	૪૫–૦	૨૫–૦	૧૫–૦	૮–૦

ટાઇટલ પાછલું પાનું બે કલરમાં ૧ વખત માટે રૂ. ૧૨૫–૦–૦

ટાઇટલ અંદરનું બીજું ત્રીજું પાનું ૧ કલરમાં રૂ. ૧૦૦ એક વખત માટે

મહિનાની ૫ મી તારીખે નિયમીત અંક બહાર પડે છે.

૧ કોલમ ઇંચના રૂ. ૧–૦–૦ એક વખતના.

વધુ વિગત માટે મળો—

સોલ એડવરટાઇઝીંગ એજન્ટ :

એડવાન્સ પબ્લીસીટી કુાં૦

જવાહર હોટલ સામે, ગાંધીરોડ : અમદાવાદ

બાળદોસ્તોને

તમારે ત્યાં 'સ્ત્રીબોધ' આવતું હશે. તેમાં પહેલાં તમારે માટે વાર્તાઓ, કવિતાઓ વગેરે સારૂં સારૂં આપવામાં આવતું હતું. પણ સમય વચમાંનો ઘણો કપરો આવ્યો એટલે તમોને આપવાનું વાચન બંધ થયું.

આ માસથી શરૂઆત કરી છે, તે તમોને ગમશે. તમો પણ આ 'બાળક' માટે જે કંઈ આવડે તે લખી મોકલશો. તે સુધારી જરૂરથી લઇશું. મંત્રી

બાળ લેખકોને

સ્ત્રીબોધમાં બાળક વિભાગ અમુક સંજોગોવસાત આપી શકતા ન હતા. તે હવે ચાલુ કરવા અમારા બાળક દોસ્તો માગણી કરે છે, તેથી ચાલુ અંકથી થોડું વાચન બાળકોને આપ્યુ છે.

આપના બાળકો ઉપયોગી વાર્તાઓ, ઉખાણા, કવિતાઓ, જે હોય તે મોકલશો મંત્રી.

સ્ત્રીઓ અને બાળકો માટેનું સંસ્કારી આપતું માસિક પત્ર

વર્ષ ૯૦ :: ઓકટોબર : ૧૯૪૬ :: અંક ૧૦ મો.

અતિથિદેવ

આજે રવીવાર હતો. આખુંયે કુટુંબ સાથે જમવા બેઠું હતું. અનાજની માપબંધી હતી, દુધ ઘી મોંઘા હતાં, શાક મુશ્કેલીથી મળતાં હતાં, ખાંડની તંગી હતી, તોપણ આ સૌનાં ભાણાં ભરેલાં હતાં, આ કુટુંબ પૈસે ટકે સુખી હતું, ગૃહિણી વિચારવંત અને અનાજની સાચવણીમાં પાવરધી હતી. અને રસોઈ કાર્યમાં તો તે કાબેલ કારીગર હતી. આ ઘરનો રસોઈઓ અને નોકરો સૌ આ ગૃહિણીને હાથે કેળવાયલા હતા, એટલે આ મુશ્કેલીના સમયમા પણ આજે જાતજાતની વાનીઓ હતી અને ભર્યાં ભાણાં હતાં કુટુંબના રીવાજ પ્રમાણે સૌએ અન્નને નમસ્કાર કર્યા, વડીલે હવિષ્યાન્ન અર્પણ કર્યો અને સૌએ જમવા માંડયું.

"મોટાભાઈ! છાપામાં આવ્યું છે કે મલબાર તરફ સખ્ત દુકાળ છે." નાની કમુ બોલી "હા, બેટા, હિંદમાં ઘણે ઠેકાણે દુકાળ છે કદાચ મુંબઈ ઈલાકામાં પણ ઘઉં અને ચોખાની તાણ પડે" બાપે જવાબ દીધો.

"ભાણા ઉપર બેસીને દુકાળની વાતો ના કરશો" બાએ કહ્યું. મોટો પુત્ર બોલ્યો: "બા! આપણે સૌએ આ વખતેજ અન્નનો વિચાર કરવો જોઈએ ખાઈ ઊઠયા પછી તો સૌ સૌને કામે જતાં રહીશું."

મોટી પુત્રીએ કહ્યું: "મુંબઈના આગેવાનોની વિનંતિ વાંચી? એમણે કહ્યું છે કે જેઓ માપબંધીની બહારની ચીજો ખરીદી શકે છે અથવા તો જેમને અનાજ ઉપરાંતનો ખોરાક ચાલી શકે છે તેમણે પોતાના ભાગનાં ઘઉં ચોખા લેવા જોઈએ નહિ. આમ થવાથી આ ઘઉં ચોખા સામાન્ય સ્થિતિના અને ગરીબ વર્ગને માટે બચી શકશે"

'જુવો, તમે જ્યારે આ વાત કહાડીજ છે ત્યારે મને એક વિચાર આવે છે, તે હું તમને કહું" બા બોલ્યાં. અમે નાનાં હતાં ત્યારે નિત્ય નિયમની રસોઈમાંથીજ અતિથિ માટે કે બ્રાહ્મણ માટે ભાણું રહેતું હતું. અથવા નિત્યના સીધામાંથીજ વિદ્યાર્થી માટે "પંચભાગ" કહાડવામાં આવતો હતો. એવું કાંઈ આપણે ના કરી શકીયે?"

વડીલ આ સાંભળીને બોલ્યા; "જૂઓ હું તમને એક વાત કહું. આપણા શાસ્ત્રમાં અતિથિને દેવ કહ્યા છે. **અતિથિ દેવો ભવ!** એ વાકય તમે સૌએ સાંભળ્યું હશે. મહાત્મા ગાંધી પણ ગરીબોને દરિદ્રનારાયણ કહે છે. ગરીબોમાં તેઓ પ્રભુને જુવે છે. દુકાળના પ્રદેશો આપણા દેશમાંજ છે. એનાં માઠાં ફળ ભોગવનાર આપણાં દેશભાંડુજ છે. જો આપણે તેમને અતિથિ ગણીને એમનો "પંચભાગ" જુદો રાખીયે તો કાંઈક અનાજ બચાવી શકીયે. આપણે તો ઘઉં અને ચોખા ઉપરાંત કઠોળ ખાઈયે છીયે મોંઘા મોંઘા પણ દુધ ઘી ખાઈયે છે. બટાકા, શકરીયા, શીંગદાણા, સુરણ રતાળુ વગેરે પૌષ્ટિક પદાર્થો પણ ખાઈએ છીયે, એટલે જો આપણા સૌમાંથી એકજ જણનું માપબંધી અનાજ ના લઈયે, તો કાંઈ આપણે ભૂખે મરી જવાના નથા. એક રેશનકાર્ડ અતિથિનું આપણે ગણી લઈશું અને આપણે અધિકારીઓને એ કાર્ડનો નંબર અને આપણા કણીયાનું નામ જણાવીશું આમ એક કુટુંબ દીઠ એક એક અતિથી થાય તો ઘણાયે કાર્ડનું અનાજ બચે."

સૌએ ઉત્સાહ અને આનંદથી આ સૂચના વધાવી લીધી. દુકાળની વાતથી જે ગ્લાની થઈ હતી તે જતી રહી અને "અતિથિદેવની જય" બોલાવીને સૌ જમવા મંડયા.

કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.

રાતરાણી

સખી પૂછે કે, આવે છે કયાંથી,
સુગન્ધી આ શાની ?
એ તો રોપી છે બાગમાં મ્હારા,
મધુરી રાતરાણી !
એણે બાંધી પવનથી છે પ્રીતિ
રીતિ એની અણજાણી ·
વધે દિવસે નહીં વધે એવી
એ રાતના રાતરાણી !
એના વૈભવ વિલાસ સહુ રાતે
એની એની પ્રેમકહાણી
ખીલે એનું સૌન્દર્ય બહુ રાતે
મોહક બને રાતરાણી !
એના ફુલડાંઓ રાતના ખીલે
જાણે ન્હાની ફુલદાની !
અને ચન્દ્રિકાનાં અમૃત ઝીલે,
સુગન્ધ ના રહે છાની
બધા ફુલોના રોપમાં એ તો
જાણે છે ફુલરાણી :
મારી સખીઓમાની એક જેવી,
ગમે મ્હને રાતરાણી !

–જનાર્દન પ્રભાસ્કર

આસો આવ્યો.

[છોટાસા ઓ ફેસ છબિલા–એ લય]

આસો આવ્યો, આસો આવ્યો,
નવરાત્રિના દિન રે, (ટેક)
ગગનગિયે દીસે છે કેવી–
અસખ્ય કિરણ–જ્યોત રે,
આસો આવ્યો૦

અસખ્ય કિરણો અજવાળીં, પાથરતી જ્યોત શુદ્ધ રે,
છતાંય સાચો દીપક એકજ," ગન્બરિયાની મધ્ય રે
આસો આવ્યો ૧

જગમાં દીસે માનવ–જ્યોત, ઝાઝેરી ઝળકત રે,
એક વિભુની દૈવી જ્યોત એ સૌમાં સરકત રે
આસો આવ્યો ૨

શુદ્ધ જ્યોતને વદન કરીયે–પરબ્રહ્મ સ્વરૂપ રે,
એક ચિત્તથી શક્તિરૂપને, શોધો અતર–કૂપ રે
આસો આવ્યો ૩

પૂજન કરીએ, પુષ્પ ચઢાવીએ, ઉડાડીએ ગુલાલ રે,
તાળી પાડી પગને ઠમકે, જગવી દઇએ આભ રે
આસો આવ્યો ૪

આપ સર્વે એકજ છીએ, એક વિભુનાં બાળ રે,
આવો આવો ભેગી લઇએ, નવલા દિનનો લ્હાવ રે
આસો આવ્યો ૫

અપ્રકટ "દૈવી ત્રિશૂળ' માંથી

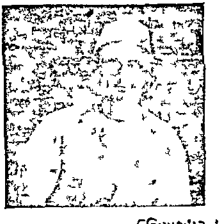

ઉમિયાશંકર ઠાકર

નયના

(મૌલિક નવલિકા)

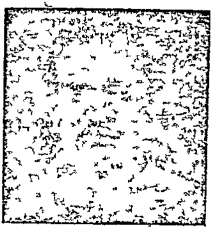

લેખ- બાલકૃષ્ણ છ ભટ્ટ

"અરે! પાંચની નોટ ક્યાં ?"

"બહેન શાંતિથી તપાસ કરો, ગભરાશો નહિ."

ભદ્રથી સ્ટેશન જતી ભાડુતી મોટર-બસમાં એક યુવતી અને બસના કંડકટર વચ્ચે ઉપરની વાતચીત થઈ રહી હતી

એ મારી સામેનીજ બેંક પર બેઠી હતી એની ચંપકવર્ણી દેહયષ્ટિમાં અદ્ભુત સૌંદર્ય ભર્યું હતું એનાં તેજસ્વી નયનોમાં ચંદ્રનો ઠંડો મીઠો પ્રકાશ ઝળકી રહ્યો હતો. એના સુવિકસિત અધર પર ગુલાબી ગુલાલ ઉડાડ્યા હતા એની સૌરભ યુક્ત વેણીનાં તાજાં પુષ્પો વાતાવરણમાં મધુર ખુશ્બો પ્રસરાવી રહ્યાં હતાં ઉત્તમ ઢબે પહેરેલી આસમાની સાડીમાં એ ખરેખર આકર્ષક લાગતી હતી એની વાણીમાંથી અમૃતની મીઠી મીઠાશ નીતરતી હતી તેમાંય એ જ્યારે મંદમંદ હસતી ત્યારે ખીલેલા પુષ્પ સમું એનું રતુમડું મુખ કાંઈ ઔર દીપી ઊઠતું

એના ઠગજાની ખિસ્સીમાં એ વારવાર હાથ નાંખવા લાગી અને કોઈ વિલક્ષણ દૃષ્ટિએ એ મારું નિરીક્ષણ કરતાં અચાનક બોલી ઊઠી

"મારી પાસે બીજા પૈસા નથી, મોટર ઊભી રાખો હું ઉતરી પડું .."

અને એના સૌમ્ય અને સ્નિગ્ધ વદન પર ગાંભીર્યની અગમ્ય રેખાઓ અંકાઈ ગઈ! એના અવાજમાં કરુણતા ભારોભાર ભરી હતી સ્વાભાવિક રીતે મને એની ખાનદાની તરફ અનુરાગ પ્રગટ્યો, અને મારાથી બોલી જવાયું

"બેસો બેસો, લે ભાઈ" કંડકટરને એક આની આપી દીધી

"તમે શા માટે આપો છો ?" પ્રફુલ્લિત નયને એણે પ્રશ્ન કર્યો

"કંઈ નહિ એમાં શું ?" મેં વિવેક પ્રદર્શિત કર્યો

"ના, ના, એવું તે કાંઈ ચાલે ? તમારું સરનામું લખાવો, સાંજે નોકર મારફત મોકલી આપીશ" દૃઢ મનોબળથી એણે નાનકડી ડાયરી બહાર કાઢી મારી સામે જોઈ એણે ફાઉન્ટન્ પેનથી લખવાની તત્પરતા દર્શાવી

હું તો આ જોઈ એવો મંત્રમુગ્ધ બની ગયો કે મારી તો જીભજ ચોંટી ગઈ તેના આવા વિચિત્ર વર્તનથી મને અપ્રતિમ આશ્ચર્ય થયું મારા ધડકતા હૃદયમાં અગમ્ય ગડભાંગે ઉત્પાત મચાવ્યો મારી સારાસાર પારખવાની વિવેકબુદ્ધિ સરકતી ચાલી એની માગણીની અવગણના કરવા જેટલી મારામાં હિંમત રહી નહોતી, છતાં બાહ્ય દૃષ્ટિએ આનાકાની દર્શાવવાનું નાટક ભજવવાનું હું ચૂક્યો નહિ મારી નામરજી સમજી જઈ તેણે ફરી વિનવણી કરવા માંડી.

"બોલોને એમાં અચકાવ છો શા માટે ?"

"લખોને " છેવટે હું બોલ્યો.

"અરવિંદકુમાર . સંગીત વિશારદ

(૭) લીલા બંગલો માર્ડન રોડ"

સરનામું લખી આભારસૂચક અભિનય કરતાં એણે ડાયરી પાછી મૂકી દીધી, અને બીજીજ ક્ષણે મારા વદન પર અર્થસૂચક દૃષ્ટિપાત કરી એ છાનીમાની હસવા લાગી.

તેના આ છૂપા હાસ્યનું કારણ શોધવા હું જ્યાં પ્રયત્ન કરું છું ત્યાં તો સ્ટેન્ડ આવતાં મોટર થોભી, અને સરખી રીતે ચંપલ પહેરી, ચટક મટક કરતી

"વાડાના ગલ"

(સંપાદક : બાપુભા. કા. સુર)

[લોકસુંદરી પોતાના વાડામાં વાવેલા ગલના રાતાં ચોળ ફુલડાં વીણે છે. ફૂલ વિંણતાં કાળોતરો નાગ કરડે છે. ને આમ સુંદરી ને ચક્કર આવવાથી ફળીમાં આવીને ઢળી પડે છે. તેના સાસુ, સસરો, જેઠ, દેર, વિગેરે સંબંધીઓ દોડી આવી બાઈને મૃત્યુ પામેલ દેખે છે. ને સહુ પોતપોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે જુદા જુદા અભિપ્રાયો આપે છે. લોક ગીતના સાહીત્યમાં આ બાલ લોકગીતની રમઝટ અનેરી જામે છે :-સંપાદક]

[લોકગીત]

મારા વાડામાં, ગલ વાવીયારે,
ફુલડાં રાતાં, ચોળ મારા વાલા;
ખોળો ભરી ફુલ, વિણીઆ રે,
કરડ્યો કાળો નાગ મારા વાલા. ૧
ફળીયે આવતા ફેર ચડયારે,
પડયા ભફો ભફ મારા વાલા;
સસરોજી આવ્યા જોવાને,
ઘુંઘટાની કાઢનારી ગઈ મારા વાલા. ૨
સાસુડી આવી જોવાને,
દરણાંની દળનારી ગઈ મારા વાલા;
જેઠજી આવ્યા જોવાને,
પાણીડાંની ભરનારી ગઈ મારા વાલા. ૩
દેરજી આવ્યા જોવાને,
હાંસીની હસનારી ગઈ મારા વાલા;
દેરાણી આવી જોવાને,
*ચાંદાની કરનારી ગઇ મારા વાલા. ૪
નણંદી આવ્યા જોવાને,
મીઠી ભાભલડીને ખોઈ મારા વાલા;
પરણ્યોજી આવ્યા જોવાને,
સ્નેહાળ સુંદરી ગઇ મારા વાલા. ૫

☆

*ચાંદા-અર્થા પ્રત્યે સારું બોલવું. ભલું લગાડવું તે

એ ઉતરી, પડી; ઉતરતાં ઉતરતાં એની આંખો જાણે મને કંઇ કંઈ વાતો કહેતી ગઇ!

આંચકો લાગ્યો હોય તેમ વિચાર-સાગરમાંથી હું સફાળો જાગી ઊઠયો. રસ્તા પર ચાલી જતી એ યુવતીની મદભરી છટાદાર ચાલ નિરખી રહ્યો! એની લટકતી મનોહર વેણી મારા નિર્મળ હૃદયપર પર પ્રેમની કોઈ અદ્ભુત કવિતા લખતી ગઇ! મારી કોઇ મહામૂલી ચીજ ગૂમ થઈ ગઇ હોય તેમ હું તદ્દન વિચારશૂન્ય બની ગયો.

બીજું સ્ટેન્ડ આવતાં પાછી મોટર ઉભી ત્યારે કંડકટરે મને સતેજ ન કર્યો હોત તો કદાચ હું આગળ ક્યાંય ચાલ્યો જાત! હું ઉતરી પડયો; મારા પગ ઘર તરફ ચાલવા લાગ્યા. ઘેર પહોંચ્યો ત્યારે અગિયાર થઇ ગયા હતા. મારી અસ્થિર મનોદશાને લીધે મારા સ્વરૂપમાં કાંઇક વિલક્ષણતા આવી ગઇ હતી. મારી પત્ની હમેશ મુજબ રસોઇ તૈયાર કરી મારા આગમનની રાહ જોતી બેઠી હતી. ઝટપટ કપડાં કાઢી હું બાજુ પર જમવા બેસી ગયો. જમવામાં રસ ક્યાંથી પડે? જેમ તેમ ખાઇ લઈ હું ઊઠી ગયો ને મારી પત્ની બોલી.

"આજે તબિયત ઠીક નથી કે શું"? તેણે પ્રેમ ભર્યા અંતરના ઉમળકાથી પ્રશ્ન કર્યો.

"એમજ લાગે છે. ખાસ ગભરાવા જેવું નથી."

"તો આજે નિશાળમાં ન જશો!"

"તું તો ગાંડી છે. એમ તે કંઈ ચાલે?"

"સાંજે વહેલા આવતા રહેજો." તેણે સૂચના કરી.

કપડાં પહેરી હું નિશાળે જવા ઉપડયો. પણ પેલી યુવતીના વિચારો મારો પીછો છોડે તેમ ન્હોતા! શા માટે એ મારા તરફ જોઇ હસતી હતી? મારું સરનામું મેળવવા શા માટે એણે આટલો બધો આગ્રહ કર્યો હશે? શું ખરેખર તેની નોટ પડી ગઇ હશે? આ રીતે તે પોતાની કુલિનતા પ્રદર્શિત કરતી હતી? કે એ મારો સહચાર ઇચ્છતી હશે!

આખાયે રસ્તે મારા દિલમાં એવા ચિત્રવિચિત્ર પ્રશ્નો ઊઠતા હતા. છતાં કેમ કર્યું એનું સાચું રહસ્ય

હું પામી શક્યો નહિ. આજે નિશાળે હું અડધો કલાક મોડો પડ્યો હતો.

× × ×

""અરવિંદકુમાર સંગીતમાસ્તર અહીં રહે છે?" બહારથી કોઈ અપરિચિત સ્વર સંભળાયો.

"હા" કહી મારી પત્ની આગળ ગઈ.

'આ ચિઠ્ઠી આપવાની છે." આવનાર બોલ્યો.

સાંજે જમ્યા બાદ હું હિંચકે બેસી સહેજ ચિંતકનો હતો. મારી પત્ની સામે ખુરશીમાં બેસી કંઈ નવલકથા વાંચી રહી હતી વીજળીના ઠંડા શ્વેત પ્રકાશથી ઓરડો ઝગમગી રહ્યો હતો. દૂરદૂર સારંગી પર કોઈ મસ્તાન દિલ સનેહ કંઠે ગાઈ રહ્યું હતું

આવનાર ખરેખર પેલી યુવતીનોજ નોકર હતો.

"લાવ એને" મેં ચિઠ્ઠીની માગણી કરી

"મને વાંચવા તો દો." મારી પત્નીએ આગ્રહ કર્યો.

ચિઠ્ઠી વાંચી ને રોષયુક્ત વદને મારા તરફ તાકતી બોલી. "લ્યો છે કોઈ નવરી." કહી ચિઠ્ઠી મારા તરફ નાંખી. ત્યાં તો આગંતુક વચમાં બોલી ઊઠયો.

"આ એક આનો પણ મોકલ્યો છે."

"લાવ." કહી મેં હાથ ધર્યો.

"આ કેવો વિચિત્ર શિષ્ટાચાર!" મારી પત્ની હસી પડી.

મોટરમાં બનેલો પ્રસંગ મેં એને ટૂંકમાં કહી સંભળાવ્યો, ત્યારે એને હસવું આવ્યા વિના ન રહ્યું. ચિઠ્ઠીમાં નીચે પ્રમાણે લખેલું હતું.

આનંદવિલા
સ્ટેશનરોડ.

મિ. અરવિંદકુમાર, તા...

લખતાં ઘણોજ આનંદ થાય છે, કે તમે એક સંગીતવિશારદ છો, ને ભાવનાશાળી છો, એટલે મારા જેવી સંગીતપ્રિય યુવતીને સંગીતનું ટયુશન આપવામાં આપને કશી હરકત નહિજ હોય! તમારો એક આનો આ સાથે મોકલી આપ્યો છે. જીવનભર તમારો ઉપકાર હું ભૂલી શકીશ નહિ. કાલે સવારે નવના સુમારે મને મારા ઉપરના સરનામે અચૂક મળશો એવી અભ્યર્થના છે.

લિ૦ નયનાના વંદન.

"સત્ય"

ગઝલ

ખ્હેનો તમે સત્યને બોલો
હમારૂં એજ કહેવું છે.

૧

કદી રાજા બની પોતે
હજારોને જીવાડો છો
કદી માગીને ખાવું છે
હમારૂં એજ કહેવું છે.

૨

કદી પકવાન કદી મિઠ્ઠી
કદી મેવા મલે સુંદર
કદી ભૂખ્યા પડે રહેવું
હમારૂં એજ કહેવું છે.

૩

કદી હાથી કદી ઘોડા
કદી મોટરમાં બેસો છો
કદી પગથી પડે જાવું
હમારૂં એજ કહેવું છે.

૪

કદી ગંગા કદી યમુના
કદી છે નીર કુવાનું
કદી પાણી મલે ખારૂં
હમારૂં એજ કહેવું છે.

૫

કદી ગાંડાં કદી ડાહ્યા
બને પ્રભુ પ્રેમ પંખીડાં
"કનક" સુખ દુઃખને સહેવું
હમારૂં એજ કહેવું છે.

—લેખિકા "ગં. સ્વ કનકકુંવર"
(રાણી સાહેબ ઓફ માળીયા)

☆

કેવો સુંદર એનો પત્ર હતો! કેવા સુંદર એના અક્ષરો હતા! અને એ સીધી ચઢી જાય એવી કેવી મનોરમ એની ભાવનાઓ હતી! મેં પત્ર ફરી ફરીને વાંચ્યો.

"ઠીક જા ત્યારે...કહેજે હું કાલે મળીશ."

મેં નોકરને વિદાય કર્યો. નોકરના ગયા પછી મેં વાત છેડી.

"તું તો ગાંડી છે! એતો શ્રીમંત છે. રૂા ૪૦થી ઓછા નહિ આપે."

"ભલે...પણ...સાચવજો."

"એમાં તું શા માટે મૂંઝાય છે! મારામાં તો તારે સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખવો. હું સદા તારોજ છું."

× × ×

સવારે નવના ટકોરે હું સ્ટેશનરોડ પર નયનાનો બંગલો શોધી રહ્યો હતો. ત્યાં દૂરથીજ એક બંગલામાં એની મૂર્તિ દેખાઈ. બસ એજ છટા ને એજ હાસ્ય! ઝાંપામાં થઈ હું સડસડાટ બંગલામાં પ્રવેશ્યો.

"તમે ટાઈમસર આવ્યા હોં." કહી મંદમંદ હસતી એ મારી સામે આવી. એની અલકલટો સમીર સાથે ગેલ કરી રહી હતી. એની સાડી ખસીને ખભા પર લટકી રહી હતી. પ્રેમ ભરી મીઠી વાણીમાં એણે મારો સત્કાર કર્યો.

"બેસોને." કહી એણે ખુરશી બતાવી. હું તેની સામે ખુરશી પર ગોઠવાયો. વળી પાછી તે બોલી. "તમને જોઇને મને ખૂબજ આનંદ થાય છે."

"મારામાં એવું શુ છે!"

"તમારી આંખમાં અજબ જાદુ છે–તમારી વાણીમાં મીઠું અમૃત છે; તમારા હાસ્યમાં સ્વર્ગના અદ્ભુત વિલાસ છે—"

"ના, ના, નયના...એ બધુ..."

"તમે શરમાવ છો શા માટે! આવો અહીં બેસો." કહી એણે હિંચકાપર એની બાજુમાં બેસવાની વિનંતિ કરી. મારા હૃદયનો વેગ વધી ગયો. સ્વસ્થતા ધારણ કરી હું હિંચકા પર બેસવા જાઉં છું ત્યાં તો નયનાએ છીંક ખાધી, અને મને મારી પત્નીનો શબ્દ યાદ આવ્યો.

"સાચવજો."

હું જરા ખમચાયો ખરો પણ અંતે હિંચકે બેસી ગયો.

ઓરડામાં બધું સ્વચ્છ અને સુઘડ હતું. સઘળું ફરનિચર વ્યવસ્થિત રીતે ગોઠવેલું હતું. નયના ખરેખર શ્રીમંત હતી. થોડીક વારમાં એક બારેક વર્ષની છોકરી ચહાના બે પ્યાલા મૂકી ગઇ.

"ટ્યુશન માટે શુ પગાર લેશો."

"જે આપશો તે...આપ તો સમજુ છો. આપને કંઇ કહેવાનુ હોય?"

"મહિને રૂા. ૫૦) આપીશ. કાલથી આવો."

"ભલે..."

નયના કુંવારી છે કે પરણેલી તે સમજાયું નહિ. શ્રીમંતાઇની પ્રતિભાજ્યોતમાં હું પતંગ બની અંજાઇ પડયો. મને ખબર નહોતી કે હું સારુ કરતો હતો કે ખોટું. શું નયના ખરેખર મને ચાહતી હતી? ગમે તેમ હોય પણ એ દિલ ચોરીને વાત કરતી હતી.

એણે પાનદાનીમાંથી સ્વહસ્તે પાન બનાવી મને આપ્યું. પાન ખાઈ હું ઊઠયો.

"બહાર મોટર તૈયાર છે—બેસી જાઓ."

"નમસ્તે!" મેં નમસ્કાર કર્યા.

બે હાથ જોડી 'નમસ્તે' કહી એ મીઠું હસી.

એના ઓષ્ટ પર મૃદુ હાસ્ય રમતું હતું. વિજયમા ઉન્મત્ત બનેલી એવી કોઈ મસ્તદિલ નવયૌવનાની જેમ એ ઉભી હતી. મોટર ઉપડી. મેં નજર અંદર ખેચી લીધી.

× × ×

આજકાલ કરતાં ત્રણ મહિના ચાલ્યા ગયા. દરરોજ નવના સુમારે હું એને ટ્યુશન આપવા જતો. એને સંગીતનો ભારે શોખ હતો. મેં પગથિયે પગ મૂકયો ત્યારે એ એનું પ્રિયગીત ગાઈ રહી હતી. આજે ખૂબ તન્મય લાગતી હતી.

'નયના' મેં આસ્તેથી કહ્યુ.

એણે ચમકીને ઉચું જોયું.

"કોણ માસ્તર સાહેબ?" તેણે વિવેક પ્રગટ કર્યો.

"તું એ શું ગાતી હતી?"

"એતો તમે શીખવેલું પેલું કનૈયાનું ગીત. મને એ બહુ ગમે છે. એ કોણે લખ્યુ છે?"

"ગા ગા...રહીશ કોઇ દિવસ..."

"મારે એને મળવું છે–"

"મારું હમણાં તો...ગા."

દિલરૂબા પર ઠંડે મિજાજી એણે ગાવાની શરૂઆત કરી.

"મીઠું મીઠું હસતાં અજબ નયનો હનૈયા યાદ છે!
વ્રજ બંસીના આલાપમાં ચિતડું હજુ મસ્તાન છે;
શિર પર ધરી ગાગર જતાં યમુનાતટે જળ સિંચવા,
ત્યાં વાટ રોકી ઉડતો મરતી-મીઠી એ યાદ છે."

મીઠી હલકથી આખું યે ગીત એણે ફરી ફરીને ગાયું. એનો કુદરતી મધુરકંઠ અને ગાવાની અદ્‌ભુત છટા ભલભલાને આકર્ષે તેમ હતાં. મારું અંતર પણ દિવ્યાનંદથી નાચી ઊઠ્યું. હું તંદ્રાવસ્થામાં આવી પડ્યો. એણે દિલરૂબા ક્યારે મૂકી દીધી અને ક્યારે એ મારી પાસે આવીને બેઠી. તેની મને ખબર ના રહી.

એ પ્રેમથી મારા માથા પર હાથ ફેરવવા લાગી, એની આંખોમાં મસ્તીનું ઘેન હતું. એના અંગનો આજનો અભિનય વિલક્ષણ હતો. મારો સંયમ ઓસરતો ચાલ્યો. એના રક્તરંગી ગાલે જ્યાં હું ધીમી ટપલી મારવા જાઉં છું ત્યાં તો—

"ખોલો...જલ્દી ખોલો." એવી ઉપરાઉપરી બૂમો આવી બારણા પર ધડાધડ લાતો પડવા લાગી તે સફાળી ઉભી થઈ ગઈ. હું કોઈ પણ પ્રકારની યુક્તિ શોધી કાઢું ત્યાં તો બારણામાં તરફ અવાજ સાથે ચિરાડ પડી. ચિરાડમાં કોઇની આંખ જણાતી હતી. પડદો ખૂલી ગયો! છેવટે નયનાએ બારણું ખોલી નાંખ્યું.

મારા અત્યંત આશ્ચર્યની વચ્ચે મે મારી પત્નીને ઘાયલ દશામાં પડેલી જોઈ. હું તેની પાસે દોડી ગયો.

"અરે! હવા કા શું?"

"આ ડૉક્ટર સાહેબની મોટરે આનો પગ ભાંગી નાંખ્યો.

"તમે અહીં ક્યાંથી...?"

"હું દરરોજ અહીં ટ્યુશન આપવા આવું છું."

"પણ આમ...ગભરાવ છો શાને?"

"ના–ના, નયના પરણેલી છે?" હું લવતો હતો.

"તમે આ શું બોલો છો?"

"અરે ડૉક્ટર શું આ તમારી રીત છે?

"પારકીઓના પગ ભાંગી નાંખતાં શરમ નથી આવતી?" પારકી સ્ત્રી સાથે બંધ બારણે મસલત કરતાં તમને શરમ ન આવી? એ ધૂરક્યા.

નયનાના રક્તરંગી કોમળ ગાલપર એમણે એક સખત તમાચો ચોઢી કાઢ્યો. બીજીજ ક્ષણે બારણું બંધ કરી એ એને અંદર ઢસડી ગયા.

"પણ છે શું નાહક શા માટે હેરાન કરો છો! કંઈ દારૂબારૂ તો પીધો નથી ને?"

"હવસ પાછળ દીવાની બનેલી ઓ કુતરી..." કહી ડૉક્ટરે આંખો કાઢી. નયનાએ બે હાથે કાન ઢાંકી દીધા. ડૉક્ટરની આંખોમાંથી ધગધગતા અંગાર વરસી રહ્યા હતા. એનો તાપ જીરવવાની તાકાત નયનામાં ક્યાંથી હોય! એ રડી પડી.

"મારા પર ખોટું આળ નાહક..."

"ચૂપ કર...હું કશું સાંભળવા માગતો નથી. મારા ઘરમાંથી ચાલીજા...મારે આવી ચારિત્રહીન સ્ત્રી ન જોઈએ..."

"પણ એમાં મારો વાંક—"

"તારોજ બધો વાંક છે–બિચારા માસ્તરના નિર્મળ જીવન પર શા માટે કલંક રોપણ કરે છે?"

"મને ગર્જ–ને કોણ સંઘરશે?"

"જહાનમમાં જા, મારા નામ પર તેં કલંકની કાળી શાહી રેડી દીધી, મારી કીર્તિને તેં છિન્ન ભિન્ન કરી નાંખી. દુનિયાની દૃષ્ટિએ તેં મને બેવકૂફ બનાવ્યો–તને રાખીને હું શું કરું?"

"ઓહ પ્રભુ!" કહી તે બહાર નીકળી. પછી ડૉક્ટરે મારી પત્નીને પાટો બાંધી દીધો. ધીમેથી મારી પાસે બોલ્યા. "માસ્તર સાહેબ...તમારે તો સમજવું જોઈએ? એતો સ્ત્રી માણસ કહેવાય."

"આતો એના નાના ગુનાની મોટી શિક્ષા થઈ ગણાય."

"તે મારે જોવાનું છે–તમે મારા સરસુબત્યાર નથી." હું તો પુતળાની જેમ સ્થિર બની ગયો.

"જા...આ બન્નેને એમને ઘેર મૂકી આવ."

પત્ર સરોજ

લેખક : શ્રી ચંપકલાલ શાહ

ટ્રેનેજ હેસ્ટેલ,
અમદાવાદ, ૫-૧-૧૯૪૬

પ્રિતમ.

બે વરસ પછી તને પત્ર લખું છુ. બે વરસ સુધી પ્રિતમની યાદ આવતા મારા અંધકારમય હૃદયમાં અનની પ્રભા પૂર્ણ સ્મૃતિઓ જાગ્રત કરે છે.

તને પત્ર લખી રહ્યો છું. આજે તું જરૂર સ્વપ્નમાં દર્શન આપીશ. જરૂર મળજે. મુખઇ હર વખત જેમ મળતા હતા તેમજ. તેવીજ સુંદર સંધ્યા, તેવોજ હું પડયો પડયો ઘોરતો હોઉં તેવોજ કોઇના મળવાની જલદીમાં હાથ મોં ધોઇ તૈયાર થાઉં, તેવોજ પ્રેમથી ઉભરાતો તું આવે, તેવાજ એક બીજાને જોઇ ખીલી ઊઠીએ—એવાજ મન એ તુ કહે મૂલી જલદી કરો.

હું મોં બગાડી કહું—જાઓ, એ મૂલી હોય તેને જલદી કરવા કહો.

તું ફરી મને મૂલી કહે અને હું એકજ શ્વાસમાં બોલી જાઉં. "તું મૂલી, તું ગાજર, તું વેંગણ, તું કોબી !"

પછી તું કહે. સારું શ્રીમાન બાબુ મુરારીકૃષ્ણ, જી સાહેબ, હવે સંતુષ્ઠ, જરા જલદી કરો. અહિંજ સાંજ પડી જશે તો આપણે રમીશું ક્યાં !

એ તેવોજ હું—ગરબડ નહિ કરો કહું છું તારા પર તકીયો ફેંકું, તું મારા પર તારો કોટ—ટોપી—ખમીસ (ઉતારીને) ફેંકે, તેવોજ હું કહું Hands up! (હાથ ઉંચા કરો!) તું કહે Hands up! હું તારા ગોગ ભરાવદાર ખુબ સુરત ગાલ પર એક ચૂંટી ખણું તેવોજ તું મને પકડીને પાડી નાંખે

કેવુંજ સ્વપ્ન આજ જણાય. પ્રિતમ! જેવા સુંદર તે દિવસો હતા.

આજે જરા મોટી વાત રજુ કરવાની છે આજ કાલ હું અમદાવાદની મોટી આફતમાં સપડાયો છુ. તું તો હમેશાં મારા સંકટનો સાથી છે તારી જાણવામાં હોય ત્યાં સુધી તો મારા પણ કાંઇ આપત્તિ આવતીજ નથી! તું મારા જીવનમાં દાસ છે. તારી આંખો સામે મારૂ હૃદય સદા પારદર્શી રહે છે. આ વખતે તારી સલાહની જરૂર પડી છે. તુંજ સલાહ આપ. તુંજ બચાવ. પ્રિતમ-ડગમગ ડાલે મોરી નૈયા!

નાની વાત છે. એક દિવસ ગોરાઓ સાથે ફૂટબોલની મેચ રમીને પાછો ફરતો હતો ત્યાં રસ્તામાં એક અતિ સુંદર બાળાનો ભેટો થયો. તે સોનાના ઢગલાની માફક તેજસ્વી, હિરાની માળા માફક ચમકતી હતી. તારા જેવીજ આંખો, તારા જેવુંજ સુંદર મુખ, તારું હાસ્ય, (તું જુએ તો તેને 'બ્હેન' કહીને બોલાવે) તારા સમ, તારા હાસ્યના સોગન

તે એકાએક વીજળીની મારી આંખો સામે આવી ગઇ. હું—સાચું કહું—ચમકી ગયો. મારા સાથીદારે પૂછ્યું. "ક્યાંનું ઓળખાણ છે?"

"છૂપા રૂસ્તમ જણાઓ છો! તેમનો ધંધોજ એવો છે! તારા જેવો મને ખુદાએ 'પ્લેઅર' નહિ બનાવ્યો નહિ તો .." બીજા સાથીદારે જવાબ વાળ્યો.

સાથીદારોને પૂછતાં મને જાણવા મળ્યું કે એ બાળા ગર્લ્સ હોટેલમાં રહે છે ગમે તે હોય તેના દર્શન માત્રથી મને મોટું સુખ મળ્યું એકજ નજરમાં મને એક ચીજ મળી ગઇ, જે આ જગતમાં એટલી જલદી મળતી નથી. તે દિવસે તો વાત તેટલેથીજ અટકી.

ગર્લ્સ હોરસ્ટેલ પાસેથી અમે દિવસમાં બે વાર આવતા જતા હતા. આ પહેલાં મેં કદી પણ હોરસ્ટેલના મકાન તરફ પણ નજર નાખી ન હતી. પણ તે ઘટના બાદ તે તરફથી આવતા જતા હોરસ્ટેલ પાસે 'કોઇની' આંખોની તલાસ થતી હતી. તે ક્રિયા ઉદ્દેશહીન—પણ પ્રેમસહ, દિવસહ, છેવટે સપ્તાહો પછી એક દિનમાં આંખોની અભિલાષા પૂરી થઇ. હોરસ્ટેલમાંથી સ્ટુડન્ટસ બહાર આવતી હતી મને જોઇને 'એની' આંખો મલકાઇ, હોઠપર હાસ્ય ફરકી આવ્યું તેને જોઇ મારી આંખો અવિચળ રહી, અને હૃદય તો શું કહું, શું નું શું થઇ ગયું.

"મારા છો ને?" તેના સુંદર મુખ, તેની સરસ આંખોએ પૂછ્યું.

"ધન્યવાદ" મારા રોમ રોમમાંથી જવાબ આવ્યો. સાયકલ પરથી હું નીચે ઉતર્યો.

"મને તે દિવસની તમારી મહેરબાની યાદ છે......"

"હું ગાર્ડનમાં જઈ રહી છું" ભાવથી ભરપૂરી વિશ્વાસ કરતી કરતી તેણીએ કહ્યું. "અમે લગભગ રોજ ત્યાં જઇએ છીએ."

તેથી વધુ વાતચિત કરવાની ન તો હમારામાં હિંમત હતી કે ન વખત હતો. તે મોટરમાં ચાલી ગઇ. હું પણ આસમાન પર પગ મૂકતો ચાલી નીકળ્યો.

બાગમાં ગયો. ત્યાં પુનઃ મેળાપ થયો.

"આજ એકલા જ ?" મેં પૂછ્યુ.

"બધા છે."

"ક્યાં ?"

"જ્યાં 'જે મના' છે."

"તો 'તમારા'...(સંકોચને લીધે હું કાંઈ વધુ બોલી શકયો નહિ. પણ તેના હૃદય તે સાંભળી લીધું.

પછી બે મીનીટ આંખો નીચી ઢાળી તે ઉભી રહી પછી બોલી, "તમારા નામની એક ટપાલ છે"

"તમારી પાસે ?"

"જી હા ! ભૂલથી મોકલનારે મારી પાસે મોકલી આપી છે. લો."

એક પરબીડીયુ હાથમાં આપી, તે ચાલી ગઇ. પરબીડીયુ સુગંધીથી ભરપૂર હતું. તેના ઉપરના સુંદર અક્ષરો કોઈ રસના જણાતા હતા. સાફ-સુંદર-તેના ઉપર આટલું જ લખેલું હતું.

"મીસ્ટર મુરારી કૃષ્ણ"

અંદર ગુલાબી રંગના ખૂબસુરત લેટર પેપર પર ફક્ત આટલીજ લીટીઓ હતી.

"રવીવારની સાંજના ગર્લ્સ હોટેલના દરવાજા પર એક વખત મને જરૂર મળજો. મારા સમ. જરૂર" એન...

પ્રિતમ, હું જાણું છું પત્ર લાંબો થઇ રહ્યો છે. ટુકાવું તો તુ પસંદ નહિ કરે તેથીજ લંબાવ્યો છે. હજી સુધી તે શ્રીમતીનો નામ જાણવાનો મોકો મળ્યો નથી. 'એન' એ અક્ષર પર કયા નામો આવી શકે ! નલિની ! પણ તે બંગાલણ તો છે જ નહિ ! ગમે તેમ રવીવારે સાંજના પૂછી લઇશ.

તે દિવસે સોમવાર હતો. રવીવારને સાડા પાંચ દિવસ બાકી હતા. રવીવાર આવતા તો મને જાણે વરસો લાગ્યા. તે રવીવાર આવ્યો ત્યારે તો બપોરથીજ જવાની મેં તૈયારીઓ કરી બાર વાગ્યાથી મેં તૈયારીઓ કરવા માંડી. કપડાનું કબાટ ફેંદી નાખ્યું. બૂટ પર (મારા હાથે) બે વાર પાલીસ કરી. તેને મળવા માટે તે દિવસે મેં જેટલી તૈયારી કરી તેટલી તૈયારી તો તે પહેલાં કદી પણ કરી નથી. છેવટે તે શુભ ઘડી આવી.

સાયકલ પર હું ચાલ્યો. રસ્તામાં યાકૂબ અથડાયો.

"વાહ, વાહ, ઘણા ઠાઠમાઠથી-કંઈ બ્યુટીનો કિલ્લો તોડવા જઇ રહ્યા છે ?"

"મારા બાર્કિસમતનો. તમે ક્યાંથી આવી રહ્યા છો ?

"આમ જ ફરૂં છુ."

"અને હોટેલનો દરવાજો આવ્યો. ગુલાબી રંગની સાડી, પારસી રીતથી પહેરીને દરવાજા પાસેજ તે ઉભી હતી મેં સાયકલની ઘંટડી વગાડી દરવાનની પરવા ન કરતા તેને જ પૂછ્યું.

"અંદર આવી શકુ ?"

તેણે માથુ હલાવી જવાબ આપ્યો 'ના' ઇશારો કરી 'હા' પાડી!

હું અંદર દાખલ થયો. રૂબરૂ હાજર થયો.

"પહેલાં મને બોલવા દો" મે કહ્યું, "હું જાણવા માંગુ છું કે આપનુ શુભ નામ શું છે ! મને યાદ કરનાર "એન" કોણ છે ! એનો શું અર્થ છે !"

"'એન' મારી એક સખી છે." તેણે કહ્યું. "તે દિવસની રમતમાં તે પણ હતી. તે આપને મળવા ચાહે છે. ત્યાં આપ..."

"ચાલો" મે કહ્યું, "હું તેમને મળી ભાગ્યશાળી થઇશ"

"પણ" તેણે કહ્યું. "પણ મળવાની રજા તેને આપવામાં આવી નથી. અમે બધાને મળી શકતા નથી. હું પણ તમે મારા પરિચીત છો એમ કહીને આવી છુ. મારી સખીએ તમને કેટલુંક પૂછવાનું કહ્યું છેઃ આપની 'વાચક (પત્ની) નું શું નામ ?

"વાચકનું ?" મે આશ્ચર્ય સાથે પૂછ્યું "મારૂં તો લગ્ન પણ નથી થયુ"

તેનો ચહેરો મારી વાત સાંભળી કમળની માફક
ી ઊઠયો. તે જરા મારી નજીક આવી અને
કલનું હેન્ડલ પકડીને ઉભી રહી.

"મારા સમ...?" તેણે પૂછયું.

"હું સોગંદ ખાતો નથી, પણ હું અવિવા-
છું."

"લગ્ન કેમ નથી કર્યાં?"

"માફ કરજો. તમારૂં લગ્ન?"

તેનું મોઢું લાલ થઇ ગયું. કાન લાલ થઇ ગયા
મરચા જેવું થઈ ગયું! જાણે ગુલાબની પાંખ-
ાની પુતળી મારી સાયકલનું હેન્ડલ પકડીને ઉભી
છે!

"તમારા સવાલથી મતલબ?" તેણે પૂછયું. તેનું
ા મારા મુખની નજદીક હતું.

"તમારા સવાલનો મતલબ?" મે પણ તેજ
ાલ કર્યો. મારૂ પણ મુખ તેના મુખની વધુ
દીક આવ્યું. તેનો શ્વાસ મારી આંખો પર આ-
ા લાગ્યો. મારો શ્વાસ તેના હોઠને સ્પર્શ કરતો હતો.

"હું જવાબ આપવા માંગતી નથી." ખુબ
ત ગુસ્સા સાથે તેણે કહ્યું. સાથેજ તેનું નાક મારા
ને અડકી ગયું! એક આગ પસાર થઇ ગઈ—
જળી ઝડપથી આવી ગઈ!

હું સાધુ નથી. હું ફકીર નથી. હું મહાત્મા
ી. હું ત્યાગી નથી. હું ઋષી નથી. હું મુનિ નથી.
દર્યનો છલોછલ ભરેલા પ્યાલાને જોઇને મારૂં
ા ચલીત થયું. મનમાં સવાલ થયો "જુએ છે
? ગુડકચ થવા દે! પછી શું? થઇ ગયું."

મારૂં નાક તેના ખુબસુરત નાકને, મારો હોઠ
થે તેના લાલ લાલ પરિપકવ હોઠને જરા ધક્કો
ા મેં કહ્યું "હું પણ જવાબ આપવા માંગતો નથી."

"વાહરે હિંમત! વાહ!" કહીને તે મારી
દને વીટળાઈ પડી. ચુંબનો વડે તેણે મારૂં મોઢું
ી દીધું મેં વિવશ બની તેને ભૂજાઓમાં બાંધી લીધી.

'ભયાનક' અવાજ સાથે મારી સાયકલ પડી.
મે સભાન (?) થયા.

'શું થયું સરકાર?' દરવાને અવાજ આપ્યો.

"જરા પેટી આપજો લેમ્પ સળગાવવો છે."
મે કહ્યું. દરવાન પેટી આપી ચાલી ગયો. ત્યાં તો
બને હોંશમાં આવી ગયા,

તેણે કહ્યું, "મારૂં લગ્ન થઈ ગયું છે!"

મેં કહ્યું, "મારૂં લગ્ન પણ થઈ ગયું છે."

બ્લાઉઝમાંથી એક પરબીડીયુ કાઢી તેણે કહ્યું.
"તેમાં મારી સખી 'એન'નું પૂરૂં નામ અને સર-
નામું છે."

મે કહ્યું "અગર તમારી સખીનું રૂપ અને
હૃદય જગપણ તમારાથી જૂદા હશે તો તેને નિરાશ
થવું પડશે.

"પરબીડીયું રૂમ પર ખોલજો. તમારૂં સરનામું
તો હોસ્ટેલનું છે ને?" અને તે ચાલી ગઈ.

રૂમ પર આવી મેં પરબીડીયું ખોલ્યું. અંદરના
કાગળ પર લખ્યું હતું.

"હું વડોદરા મશહૂર ખાનબહાદૂર મહમદહુસેનની
પુત્રી છું મારૂં નામ 'એન' યાને નરગીસ!"

મારા પગ તળેની માટી ખસી ગઈ! મેં એક
મુસલમાન છોકરીને ચુંબન કર્યું! મે! જેની નશોમાં
વિશુદ્ધ રક્ત વહે છે તેને એક વિજાતીય બાલિ-
કાના ચરણોમાં હૃદયાર્પણ કર્યું?

પિતાજી શું કહેશે? સમાજ શું કહેશે? દેશ શું
કહેશે? પછી અમારા બેનું લગ્ન સંભવિત છે?

પ્રિતમ, આપણી પ્રતિજ્ઞા છે કે લગ્ન પહેલાં
એક બીજાની સલાહ લેવી. આ વખતે તારી સખ્ત
જરૂર છે. સમય હોય તો બે ચાર દિવસ જરૂર આવી
જા. મારી રક્ષા કર, મને સીધે રસ્તે ચલાવ. બતાવ,
આ સમયે મારૂં કર્તવ્ય શું છે? મુસલમાન છોકરી—
નરગીશને હૃદયેશ્વરી બનાવી શકું? તેનો તારા પર
કેવો પ્રભાવ પડશે?

જો તું આવી ના શકે તો લબાણ કાગળ લખજે.
એક એક શબ્દનો જવાબ આપજે. અમદાવાદ આવે
તો ધરમ છોડવાની તૈયારી કરીને આવજે, કેમકે
મેં મુસલમાન છોકરીને ચુંબન કર્યું છે અને તારે
મને ચુંબન કરવું પડશે.

તારો અકળાયેલો.
મુરારીકૃષ્ણ

આખરે મ્હારા મનની વાત સમજી શકે એવો એક પણ માણસ મને આ અજાણ્યા શહેરમાં મળી ગયો તેથી હું મને ભાગ્યશાળી માનવા લાગ્યો. તેણે મ્હારો દુભાષિઓ થવાનું મહેરબાનીથી સ્વીકાર્યું. અને તે પછીજ મ્હારા જાણવામાં આવ્યું કે મ્હારો ગુન્હો ગણો તો એટલોજ થયો હતો કે હું હિંદુ લોકની મીઠાઇને અડકયો હતો. એ લોકો પાણી પણ મુસલમાનના હાથનું નથી પીતા એક બિછાના-પર પણ મુસલમાન સાથે હિંદુ બેસીને ખાતાપીતા નથી. એ બધું મને બહુ આશ્ચર્યજનક લાગ્યું. પણ હું તો આ દેશમાં નવોસવો આવેલો-જંગલી જડ જેવો તેથી મને એ વિશે કશું જાણવામાં ન હતું અને મ્હારાથી જે થઇ ગયું તે સાફ અજાણે જ હતું એમ કોર્ટના અંગ્રેજ જજ સાહેબના પણ સમજવામાં આવ્યું. વળી તેમને મ્હારો ઇતિહાસ સાંભળીને મ્હારી કંગાળ સ્થિતિમાં મ્હારા ઉપર દયા પણ આવી તેથી જો કે તેમણે કાયદા પ્રમાણે મ્હારો દંડ તો કર્યો ગયુ ઘણી જ ઉદારતાથી તે દંડ પોતે પોતાના ગજવામાંથી રકમ કાઢીને ભરી દીધો અને તે ઉપરાંત મને ખરચ માટે એક રૂપિયો પણ આપ્યો તે જોઈ મ્હારી આંખમાં આનંદાશ્રુના પ્રવાહ ખળખળ વહેવા લાગ્યો. આ વેળાની મ્હારી ખરી તંગીમાં મને આ એક રૂપિયો પણ હજાર રૂપૈયા જેવો કિંમતી થઇ પડયો. ""

આ પ્રમાણે કેસમાંથી છુટયા પછી પેલા મુલ્લાજી મને તેમની સાથે મહેરબાનીથી પોતાને ઘેર લઇ ગયા. અને ત્યાં તેમણે મ્હારી બધી હકીકત વિશેષ વિગતથી જાણી લીધી તથા મને પોતાનું ફરજંદ ગણીને તેમણે સારૂં ભોજન પેટ ભરીને કરાવ્યું. તથા લેજતદાર સુગંધી ચાહા કાફી પીવાથી મ્હારો અંતરાત્મા તૃપ્ત અને શાન્ત થયો. મને સ્વાદથી જમતો જોઇને તેઓ પણ સંતુષ્ટ થતા હોય એમ મને લાગ્યું. જમી રહ્યા પછી તેમણે મને મુંબઇમાં વેચાય છે તેવી બીડીઓ પીવા આપી. પછી વાતવાતમાં મ્હેં તેમને અરજ કરી કે હું કોઇને ઓળખતો નથી. માટે મારૂં ગુજરાન ચાલે એવી કોઇ નોકરીએ મને તેઓ લગાડે તો ઉચિત પર્યંત તેમનો હું આભાર નહિ ભુલું. મને શું શું આવડતું હતું તે પણ મ્હેં તેમને જણાવ્યું તેથી તેઓ વધારે ખુશી થયા. અને પોતાથી બનતી પેરવી કરવાનું વચન આપતાં તેમણે મને આગ્રહ કરીને કહ્યું. કે જ્યાં સુધી હું સ્વતંત્ર રીતે કમાઇ શકું ત્યાં સુધી પોતાને ત્યાંજ રહેવું.

હું ધનવાન કેમ થયો ?

એક ઝવેરીની આત્મકથા.

[ગયા અંકથી ચાલુ]

લખનાર

રા. રા. છગનલાલ હરીલાલ પંડયા બી. એ.

બીજે દિવસે જ તેમણે મને એક પ્રખ્યાત અંગ્રેજ વકીલને બંગલે પંખો ખેંચવા રાખ્યો. મુસલમાન જમાત તરફથી તેમને એક મોટા કેસમાં રોકેલા હતા. આ શ્રમોત્પાદક કામની મજુરી અલ્પ મને રૂ. ૬, નો મહીનો ઠરાવ્યો. પણ મહીનો પુરો થયો નહિ તે પહેલાં તો એ અંગ્રેજ વકીલસાહેબની વગથી તથા મ્હારા મુલ્લાંજીની કૃપાથી મને હૈદ્રાબાદના નિઝામ સરકારના પાસવાનોમાં નોકરી મળી ગઇ. તે વખતે તેઓ સાહેબની સવારી મુંબઇમા બિરાજતી હતી. તે દિવસથી તંગી શું તે મ્હેં જાણ્યું નથી. આ નોકરીમાં જોડાયા બાદ મ્હેં હિંદુસ્તાનમાં ચાલતી ભાષાઓનો ને તેમાં મુખ્યત્વે કરીને અંગ્રેજીનો અભ્યાસ શરૂ કર્યો અને મને પ્રસંગ મળતા ગયા તેમ તેમ તે ભાષાઓનું મ્હારૂ જ્ઞાન વધુ વધતું ગયુ.

થોડાક વખતમા મ્હેં રૂપૈયા સો જેટલું બચાવ્યું ને મને મૂળથી જવાહીરની સારી પરીક્ષા હતી. તેથી તેનાથી મ્હેં એક હીરો મારવાડી પાસેથી ખરીદ્યો. તે મને ઠગવા-તો જતો હતો પણ મ્હેં જે હીરો પસંદ કર્યો તે જરા દેખાવમાં ખડબચડો હોવાથી તેને તેની મૂળ કિંમતની ખબર પડતી ન હતી એમ હું સમજ્યો તેથી તેતો જાણે બહુ કમાયો હોય એમ સમજતો હતો. પણ મ્હેં તેને રૂપૈયા ત્રણ આપીને ખરીદ્યો. અને બે મહીનામાં મ્હેં તેનાં રૂપૈયા બસો ઉપજાવ્યા તેમાંથી મ્હેં ફરી બીજો હીરો વેચાતો

લીધો ને તેના સોદામાં પણ લગભગ સો એ સો ટકા નફો મેળવ્યો. એમ કરતે કરતે મ્હારી પાસે બે હજાર રૂપીયાનો માલ થયો એટલે મ્હેં નિઝામ સાહેબની નોકરીને છેલી સલામ કરી. ત્યાં મને વધારેમાં વધારે રૂા. ૧૬) નો મહીનો દુભાષિયા તરીકે મળતો હતો.

પછી ફરતે ફરતે હું દિલ્હી આવ્યો અને ત્યાં મ્હેં ઝવેરીની દુકાન ખોલી. હીરા મોતી માણેક ઉપરાંત કારીગરીની હરકોઇ ચીજ મને પસંદ પડતી તો તે પણ હું રાખતો ને વેચતો. મુંબઇમાં પગ મુકે મને આજ બાર વર્ષ થયા છે. તેટલામાં મ્હેં અઢળક ધન મેળવ્યું છે પણ આજ સુધીમાં મ્હેં કોઇની સાથે દગો કર્યો નથી. એક બે વાર તો મ્હોટા મ્હોટા રાજાઓને પણ મ્હેં ભારે રકમો યોગ્ય વ્યાજના દરથી ધીરેલી છે. મ્હારા ધંધામાં મ્હારે મ્હોટા મ્હોટા લોર્ડો અને કમીશનરો અને વાઇસરાયો તથા ગવર્નરો જોડે મુલાકાત થઇ છે ને હવે મ્હારૂ નામ મશહુર થયુ છે. હું સાહેબ લોકો જોડે હરૂ છુ ફરૂં છું ને ઊઠુ છુ બેસુ છુ ખરો પણ મ્હારો ધર્મ મ્હેં હજી જરા પણ છોડ્યો નથી. હું તો તેવાને તેવોજ ચુસ્ત મુસલમાન છુ.

પ્રસગોપાત મ્હારે સીમલે પણ રહેવાનુ થાય છે ને ત્યાં મ્હોટા મ્હોટા યુરોપીયન ઓફીસરોનું ઓળખાણ માલની ખરીદીને પ્રસંગે થાય છે, એવી એક મુલાકાતમાં મ્હારા જીવનને લાગતો ઘણો અગત્યનો બનાવ બની ગયો છે તે જણાવીને હું મ્હારી કથા સમાપ્ત કરીશ.

ઓરીસાના એક મ્હોટા અંગ્રેજ રેવન્યુ કમીશનર જેનું મ્હારે જુનું ઓળખાણ હતું. તેઓ એક વાર ઉનાળામાં સીમલે આવ્યા હતા. ને હું પણ ત્યાંજ તે વેળા હતો. તેમના આવ્યાની મને ખબર પડી એટલે હું એક વાર સહેજ તેમને મળવા ગયો. ત્યાં તેમની સાથે તેમની ભત્રીજી ઈંગ્લંડથી થોડાજ વખત ગયાં આવેલી હતી તેનું તેમણે મને ઓળખાણ કરાવ્યું. તેની ઉમર હજી વીશેક વર્ષની હશે, પણ પને તેના મ્હોં ઉપરથી કંઇ અવનવો ભાવ મ્હારા દિલમાં પ્રકટ થયો જણાયો. મને એણે અંગ્રેજ જ ધારીને મ્હારી સાથે તે પોતાના મુરબ્બીના મિત્ર તરીકે છુટથી વાતો કરવા લાગી ને મ્હારા ઉતમ તથા મ્હારી રીત ભાતથી તેને પણ કંઇક સંતોષ સાથે આનન્દ થતો મને જણાયો. હિન્દુસ્તાનના રમણીય પ્રદેશ જોવાનું તેને સ્વાભાવિક કુતૂહલ થયેલુ હોવાથી અમે બંને હવે કેટલીક વાર સાથે સાથે ઘોડે ચડીને ફરવા જવા લાગ્યાં. માર્ગમાં વાતો કરતાં અમારા વિચારો કંઇક મળતા જણાતા ત્યારે અમને બન્નેને નવાઇ લાગતી. કમીશનર સાહેબને મ્હોટા શિકારનો ઘણો શોખ હતો ને થોડા વર્ષ ઉપર એક ભયંકર વાઘ કેટલાક ગામના લોકોને ત્રાસ આપતો હતો તેને તેમણે મારીને હજારો જણની આશિષ લેવાની સાથે એક બહાદુર શિકારી તરીકે પોતાની ખ્યાતિ વધારી હતી. વાઘનો શિકાર કેમ થતો હશે તે જાણવાની તેમની ભગીનીની ઈચ્છા મને સમજાઈ તેથી વાતમાંને વાતમાં તેમના કાકા જોડે મ્હેં એક શિકારની "પાર્ટી," ગોઠવવાની મ્હારી ઇચ્છા એક દિવસે જણાવી. અમારા મુકામથી થોડે દૂર ગાઢ જંગલ હતું ત્યાં જો તપાસ કરવામાં આવે તો વાઘ જરૂર મળી આવે એમ હતું. સર્વ તૈયારી થઇ રહ્યા પછી અમુક અંગ્રેજ ગૃહસ્થો મ્હારા પરિચયના હતા. તેમને પણ મ્હેં સાથે લીધા અને પછી અમે ત્યાં જવાનો ક્રમ ગોઠવ્યો. અમે બધા આગળ જવાના હતા અને કમીશનરસાહેબનો ભત્રીજો આવનાર હોવાથી તેમને લઇને તેઓ બીજે દિવસ નીકળવાના હતા.

મ્હારો એક હિંદુ મિત્ર મને મળવા આવ્યો. તેની રહેણી ઘણીજ સાદી હતી. ને કંઇક યોગ વિદ્યા પણ જાણતો હોય એમ મને લાગતું. તેણે એટલી શક્તિ મેળવી હતી કે કેટલીકવાર અમે વાતો કરતા હોઇયે ને મ્હારૂં મ્હોં જરા બીજી તરફ હોય એટલામાંજ તે મ્હારા ઓરડામાંથી એકાએક અદૃશ્ય થઈ જતો ને હું મ્હારા નોકરોને પુછતો તો તેઓએ તેને જતાં જોયા નથી એમ તેઓ ખાત્રીથી કહેતા. વીતચીતમાં પણ તે મ્હારા મનના વિચારો એવી રીતે મને કહી સંભળાવતો કે તેથી મને ઘણું જ

આશ્ચર્ય લાગતું. કોણ જાણે કેમ તેને મ્હારા ઉપર ઘણી પ્રીતિ થઇ હતી. આ વેળા રાતને પહોર અંધારામાં તેને અચાનક આવેલો જોઇ હું જરા ચમક્યો.

"કેમ રામલાલ? વળી શું કામ પડયું?" મ્હેં પુછ્યું. તમે શિકારે જવાના છો અને એક કોમળ વયની સ્ત્રી સાથે! તેણે પૂછ્યું.

મિસ જ્યુલીએટ સંબંધી મ્હારે ને તેને કશી વાત થઈ ન હતી, તેમ મ્હારા મનનો તેના પ્રતિ સદ્‌ભાવ મ્હેં કોઇને પણ હજી જણાવ્યો ન હતો. છતાં તે સમજી ગયો. મને બહુજ નવાઈ લાગી.

"આજ સુધી મને જે સંતોષ નથી મળ્યો તે આ યુવતીના સંબંધમાં આવવાથી મને મળવા લાગ્યો છે તેથી એ બાળાનું હિત જેમ મ્હારે હાથે સધાય તેમ સાધવા તથા તેના આનંદમાં સાધનોમાં વધારો મ્હારાથી થાય તેટલો કરવા હું ઇચ્છું છું"

"બહુ સારી વાત છે, પણ મ્હારી એક સલાહ છે તમે તે નહિં માનો એ મ્હારી ખાત્રી છે પણ મ્હારે તમારા મિત્ર અને હિતૈષી તરીકે આપવી તો જોઇએ જ. તેથી કહું છું કે આ શિકારની વાત જવા દ્યો તો સારું. ઐરતને સાથે લઇને જવાથી સારૂં પરિણામ નહિ આવે."

"તમારી લાગણી માટે ઉપકાર માનું છું. પણ આ ગોઠવણ મિસ જ્યુલીએટના ખાસ આનંદને માટેજ મ્હેં રચી છે, વળી તેની પોતાની ઇચ્છા વાઘનો શિકારી જોવાનીજ છે, ત્રીશેક હાથી અને સો સવાસો શિકાર સુનંદા મ્હેં જોડ્યા છે. આપણો હાથી આ કામમાં ઘણોજ ચાલાક અને ટેવાયલો રહેશે, તેથી કોઇને કશી આંચ આવે એમ ભીતિ રાખવા જેવું નથી."

"જેવી તમારી મરજી. હું તો કહી છુટું છું" મારૂં ધ્યાન એક ચિત્ર જોવામાં રોકાયું, પાછું ફરી જોયું તો રામલાલ નહોતો.

કમીશનર સાહેબ જોડે તેમનો ભત્રીજો આવ્યો હતો તેને મ્હેં રાતે માત્ર સલામજ કરી હતી પણ તેના ચહેરા ઉપરથી મ્હેં તેને અગાઉ કંઇક જોયો છે એમ મને લાગ્યું હતું. તે વેળા તો તેને પણ કંઈ ઓળખાણ પડયું નહિં ને મ્હારૂં નામ તેને પણ નવા જેવું જ લાગ્યું. પણ આખી રાત, મને તો વિચારો આવેલ ને સવારે મ્હેં તેને ફરીથી જોયો. એટલે તરત જ મને ખ્યાલ આવ્યો કે તે ઓફીસર બીજો કોઇ નહિ પણ જેણે મ્હને મુંબઈમાં પહેલીવાર રૂા ૧) બક્ષીસ આપ્યો હતો ને જેણે મ્હારો દંડ પોતાના ગજવામાંથી ભર્યો હતો તેજ ઉદાર ગૃહસ્થ છે. વર્ષો ઘણાં વીતી ગયેલાં હોવાથી તેના ચહેરામાં ફરક પડયો હતો ને મને તો તે ઓળખે એમ હતું જ નહિ કેમકે ક્યાં તે વખતનો ચીંથરે હાલ ભુખ્યો તરસ્યો રખડતો બાળક મુસલમાન અને આ વખતનો પુરા દમામ સાથે ખાઈ પીને મસ્ત બનેલો જવાન? તેથી અમે ફરીથી મળ્યા ત્યારે મ્હેં તેમનો ઉપકાર ઘણા વિવેકથી માનતાં જણાવ્યું કે "આપની મુલાકાત મને ઘણાં વર્ષ પર મુંબઈમા પહેલી થઈહતી." તે સાંભળી તેમને આશ્ચર્ય લાગ્યું કે પોતાની વિસ્મૃતિ કેમ થઇ હશે? પણ મ્હેં જ્યારે મ્હારી બધી હકીકત કહી સંભળાવી ત્યારે તેઓના આનન્દનો પાર રહ્યો નહિ. મને ફરીથી જોવાની સ્વપ્ને પણ તેમણે આશા રાખી નહિ હોય, તેમાં વળી કંગાળમાંથી આવો ધનવાન થયેલો તો ક્યાંથી જ ધારે?

મ્હેં તેમને ખુલ્લા દીલથી કહ્યું કે તેમનો આપેલો શુકનીઆળ રૂપૈયો મને ફળ્યો છે અને આજની મ્હારી સંપત્તિ તેનું જ ફળ છે.

આમ વિવેક વાર્તા કરતાં અમે સૌ શિકારને સ્થળે આવી પહોંચ્યા, શિકારના વર્ણનથી સમય રોકાણો આપવા હું માંગતો નથી. કામ ઘણું વિકટ હતું. શિકારીઓએ ચીચીઆરી કરી આથેથી અમને વાઘ બતાવ્યો કે તરત મિસ જ્યુલીએટના ભાઇએ ગોળી હાથી પરથી છોડી. તે વાઘને લાગી તો ખરી પણ પ્રાણઘાતક નીવડી નહિ તેથી તે છંછેડાઇને એટલો તો કુદ્યો કે જમીનથી કેટલા એક ફીટ ઉંચો હવામાં ઉડતો હોય એમ અધર થઇને ફલાંગ મારીને જે તરફથી ગોળી આવી હતી તે તરફ ધસ્યો. જોતજોતામાં તો તે હાથીની સુંઢ ઉપર થઈને તેના માથા પર પહોચી ગયો અને એક પંજો એવો માર્યો કે

રામતીર્થ બ્રાહ્મીતેલ

સ્પેશિયલ નં. ૧

મગજનાં જ્ઞાનતંતુઓ બળવાન બને છે, ધોળા વાળ કાળા થાય છે, ખરતા અટકે છે, વધે છે અને ટાલમાં વાળ ઊગે છે, ખોડો મટે છે, યાદશક્તિ અને આંખોની દૃષ્ટિ વધે છે ગાઢ નિદ્રા આવે છે, માથાનો દુઃખાવો મટે છે દરેક ઋતુમાં બહેનો, પુરુષો અને બાળકો માટે મહાન ફાયદો કરનાર છે.

મોટી બાટલીના રૂા ૩-૮-૦, નાની બાટલીના રૂા ૨)
બધે મળે છે :

શ્રી રામતીર્થ યોગાશ્રમ

૪૪૮, સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, મુંબઈ-૪

છોકરાંઓ

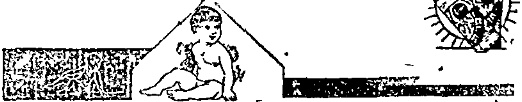

ડોંગરે નું બાલામૃત

પીવાથી રૂષ્ટ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાંનાં ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક.
કે. ટી. ડોંગરે કં. મુંબઈ-૪

પ્રાણીઓની અગમ્ય ઈન્દ્રિયો

(શ્રીઃ રતુભાઈ દેસાઈ. બી. એ)

પ્રાણીઓ કેટલાક નવાઇ પમાડનારાં કૃત્યો કરે છે. તેનો ખુલાસો માન્યતામાં ન ઉતરે એવી તેમની ચપળ ઈંદ્રિયોમાંથી મળી રહે છે. માનવીને જ્ઞાનની સર્વસંપન્ન કુદરતી બક્ષિસ મળે છે, છતાંયે ઘણીયે બાબતમાં પ્રાણીઓ પોતાને સાંપડેલ અદ્‌ભુત ભાસ અને વસ્તુને સમજવાની કુદરતદાધી શકિતથી મનુષ્યો કરતાં પણ આગળ વધી જાય છે.

આ લેખ વાંચતાં પહેલાં જો તમે ઘડિયાળમા ન જોયું હોય તો એૅજ પળે સમયની (કેટલા વાગ્યા હશે એની) ધારણા કરો તમારા ધારેલા વખત અને ઘડિયાળના ચોક્કસ વખતની સરખામણી કરો. તમારી ધારણામાં કેટલી ભુલ હતી? અર્ધો કલાક? પા કલાક? એક સામાન્ય મધમાખી વખતનો અંદાજ સારી રીતે કરી શકી હોત. વૈજ્ઞાનિકોએ ઈંગ્લાંડમાં સંપૂર્ણ સાવચેત અંકુશ હેઠળના કરેલા પ્રયોગોમાં એ વસ્તુ ચોક્કસ માલુમ પડી છે કે મધમાખીને ચોક્કસ કલાકે અપાતા ખોરાક વખતે મેદાનોમાંથી મધમાખો એટલા ચોક્કસ સમયે ઉડી આવતી કે તેમાં પાંચ મિનિટ જેટલો પણ ભાગ્યેજ તફાવત જોવામાં આવતો. વખતને સમજવાની પ્રવીણતામા મધમાખો માનવીને તેણે શોધેલાં ગૂંચવણી ભર્યા ઘડિયાળો છતાંયે શરમાવે છે.

મધમાખો અને કીડીઓને કેટલાક કલાક બેભાન બનાવ્યા પછી પણ તેઓ પોતાનાં સમય પત્રકને જે રીતે અનુસરતાં શીખ્યાં હોય છે તેજ રીતે તેને સચોટતાથી વળગી રહે છે. આવા સંજોગોમાં પણ નિશ્ચિત સમયે અને નિશ્ચિત જગ્યાએ એઓ બરાબર પહોંચી જાય છે.

આપણામાંના ઘણાખરા સાધારણ રીતે કોફીમાં એક ચમચો ખાંડ નાખીએ છીએ. આનાથી ઘણા ઓછા પ્રમાણમાં એનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો પણ એમાં રહેલી ગળપણની ઉણપ આપણે ભાગ્યેજ કળી શકીએ છીએ. ગળપણ પારખવાની આપણી શક્તિની છેલ્લામાં છેલ્લી હદ મિશ્રણમાં એક ભાગ સાકર સાથે બસો ભાગ પ્રવાહી જેટલી હોય છે. મધમાખોની સ્વાદ પારખવાની તીવ્ર શકિત આગળ આ હદ અતિ મામુલી માલમ પડી છે. કેટલીક માખોનું મિઠાશ પારખવાનું પ્રમાણ સાકરના એક ભાગ સાથે પ્રવાહીના ૪૦,૦૦૦ ભાગ જેટલું માલમ પડ્યું છે. કેટલાંક પતંગીઆંઓએ સાકરની એક ભાગ મિઠાશને બીજા ત્રણ લાખ ભાગના મિશ્રણમાંથી પકડી પાડી છે. તેની આગળ મધમાખોની એ શકિત ઘણી બુઠ્ઠી લાગે છે.

કેટલીક એક જાતના મોટાં પતંગીઆંની એક માદાને જો તમે તમારા નાકથી એક બે ઈંચ જેટલી દૂર રાખો તો જણાશે કે એનામા બીલકુલ સુગંધ નથી. પણ જો એજ માદાને તમો બારીના કાચની અંદરના બાજુએ મુકી અનુભવ કરો તો માલમ પડશે કે થોડીજ વારમાં એ માદાનીજ જાતના નરો કાચની બહારની બાજુએ સંખ્યાબંધ ઉડી આવી ભેગા થતા માલમ પડશે આ પહેલાં આમાંના એકને પણ તમોએ તમારી બાજુમાં જોયેલો ન હશે, પરંતુ માદાની વાસ એ બધાને જાદુઈ રીતે ખેંચી લાવે છે. હેન્રી ફેબર નામના વૈજ્ઞાનિકે મોરના જેવા રંગવાળાં પતંગીઆં વડે પ્રયોગ કરી શોધી કાઢ્યુ છે કે એ જાતના નરો માદાની સૂક્ષ્મ વાસને આપણી ઘ્રાણેન્દ્રિય એક ઈંચ જેટલી નજદીક અંતરથી પણ પારખી શકતી નથી તે તેઓ પૂરા એક માઇલ દૂરથી કળી શકે છે. આ સૂક્ષ્મ શકિતની પરાકાષ્ટા તો એ છે કે માદા પહેલાં કોઇની જોડે સંબંધ બાંધી ચૂકી છે કે નહિ એટલી હદ સુધી કેટલાક નર કહી શકે છે.

તમે કેટલી સારી રીતે ગરમીમાં થતી વધઘટ પારખી શકો છો? તમારી આજુબાજુ ગરમીનાં પ્રમાણમાં કેટલાક અંશનો ચોક્કસ ફેરફાર જ્યાંસુધી નથી થતો ત્યાંસુધી તેની તમને ભાગ્યેજ ખબર પડે છે. પણ કેટલાક જંગલી પ્રાણીઓમાં ગરમીનું પ્રમાણ પારખવાની અચૂક શક્તિ રહેલી હોય છે. કુદરતી શોધખોળ માટેનાં અમેરિકન સંગ્રહસ્થાનના વૈજ્ઞાનિકોએ એ અંગેના પ્રયોગો 'પીટ વાઈપર' જાતના સાપો ઉપર કર્યા છે. એમાં 'કોપરહેડ' અને 'રેટ્લર' જાતના સાપોનો સમાવેશ થાય છે કે જેમનાં નામ તેમના મોં ઉપર હોતા છુંદણાં અને ખાડા ઉપરથી પાડવામાં આવ્યાં છે. આ ખાડાઓજ એમની ઉષ્ણતા પારખવાની ઈંદ્રિયો છે

ભણેલી લલનાઓ

વર્ષગાંઠ ને દિવસે
પતિ પાસે
ભેટ
માગે છે

★ પુસ્તકોની
ઘરેણાંની નહિ !

આ વરસગાંઠે તમે માંગો :

શ્રી જ્યોતિન્દ્ર દવે કૃત
હસાહસથી ભરપૂર

રંગતરંગના ભાગોનું ગુચ્છ

તમારી વરસગાંઠ એટલી ખુશખુશાલ જશે કે ન પૂછો વાત.

છ ભાગ—દરેકના ૧ાાા રૂ.

બીજાં હાસ્ય પુસ્તકો : લંબોદર શર્મા કિં. સવા બે રૂ.
કથાહાસ્ય કિં. રૂ. ૩ાા : બકોર પટેલ કિં. રૂ. ૯

બાળપખવાડિક

ગાંડીવ

તમારાં બાળકો માટે મંગાવો

ઘરમાં ખોટું તોફાન થતું અટકશે.

બકોર પટેલની રસુજી વાર્તા દર મહિને અપાય છે.

વાર્ષિક લવાજમ રૂપિયા ૬ વી. પી. થી દા પરદેશ શિલીંગ ૧૬
થોડાક જ નવા ગ્રાહકો લેવાના છે.

ગાંડીવ

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર :: સુરત

સ્ત્રી કેળવણી

અનુવાદક

શ્રી. જયતીલાલ મંગળજી ઓઝા

આ દેશમાં સ્રી અને પુરુષ વચ્ચે આટલો બધો ભેદ કેમ પાડવામાં આવે છે-તે સમજી શકાય એવુ નથી. વેદાન્ત તો એમ જાહેર કરે છે, કે એકજ પરમાત્મા બધાં પ્રાણીઓમાં વસેલો છે. સ્મૃતિઓ લખી કાઢીને, અને સ્રીઓને સખત નિયમો વડે જકડી લઈ ને પુરુષોએ તેમને માત્ર સન્તાનોત્પાદક યંત્રો જેવી બનાવી દીધી છે અવનતિના સમયમાં જ્યારે બ્રાહ્મણ પુરોહિતોએ બીજા વર્ણોને વેદના અનધિકારી ઠરાવ્યા, ત્યારે તેઓએ સાથે સાથે નારી સમાજના બધા અધિકાર પણ છીનવી લીધા. વેદ અને ઉપનિષદ્ યુગમાં તો મૈત્રેયી ગાર્ગી અને એવી બીજી અનેક પુણ્ય શ્લોક વિદુષી માતાઓએ ઋષિનું પદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. એમ તમને માલૂમ પડશે. વેદમાં પારંગત એક હજાર દ્વિજોની સભામાં ગાર્ગીએ બ્રહ્મ સંબંધી ચર્ચા કરવાને યાજ્ઞ વલ્કયને પડકાર કર્યો હતો.

સાચી શક્તિ પૂજા

બધી પ્રજાઓએ નારીને યોગ્ય રીતે સન્માનવાથી મહત્તા પ્રાપ્ત કરી છે. જે દેશ અને જે પ્રજા નારી સમાજને સન્માનતી નથી, તેઓએ કદી પણ મહત્તા મેળવી નથી, અને ભવિષ્યમાં મેળવશે પણ નહિ જે મનુષ્ય એમ સમજે છે, કે ઈશ્વર વિશ્વમાં સર્વવ્યાપી શક્તિ છે, અને જે સ્રીઓમા પણ એજ શક્તિનો આવિર્ભાવ જુવે છે, તે ખરો શક્તિપુજક છે. અમેરિકામાં પુરુષવર્ગ નારી સમાજ પ્રત્યે આવી નજરે જુવે છે, તેમજ તેમના પ્રત્યે સારામા સારું વર્તન બતાવે છે, અને તેથી તેઓ આવા શ્રીમત, આવા વિદ્વાન, આવા સ્વતંત્ર તથા આવા શક્તિશાળી છે આપણી પ્રજા અવનતી પામી છે, તેનું મુખ્ય કારણ એ છે. આપણામાં શક્તિની આ જીવત મૂર્તિઓ માટે આદર બુદ્ધિનો અભાવ છે. ભગવાન મનુ કહે છે, 'જ્યાં સ્રીઓ પૂજાય છે ત્યાં દેવો આનદ પામે છે, અને જ્યાં તેઓ અપમાનિત થાય છે ત્યાં બધા પ્રયત્નો નિરર્થક જાય છે' સ્રી સમાજ જ્યાં નિરાશામાં જીવન વ્યતીત કરે છે, તે દેશ કે કુટુમ્બ માટે ઉન્નતિની આશા નથી.

કેળવણી તેમની સમસ્યાઓને ઉકેલશે.

નારી સમાજને ઘણી અને ગંભીર ગુંચવણોનો ઉકેલ આવવાનો છે. પણ એકે ગૂચ એવી નથી કે જેનો ઉકેલ એ જાદુઈ શબ્દ 'કેળવણી' દ્વારા ન આવી શકે. મનુ ભગવાનની શી આજ્ઞા છે? 'પુત્રના જેટલીજ કાળજી અને મમતાથી પુત્રીને પણ પાળવાની અને ભણાવવાની છે, 'જેવી રીતે પુત્રને ત્રીસ વર્ષની ઉમ્મર સુધી બ્રહ્મચર્ય પળાવી ત્યાર પછીજ પરણાવવાના છે તેવી રીતે કન્યાઓએ પણ તે ઉમ્મર સુધી બ્રહ્મચર્ય પાળવાનું છે અને માત પિતાની આજ્ઞાનુસાર ભણવાનું છે પરન્તુ વરતુતઃ આપણે શું કરી રહ્યા છીએ! આપણે તો લાંબા વખતથી તેમને નિરાધાર બની બીજાના ગુલામ તરીકે કેવી રીતે રહેવું એજ શીખવી રહ્યા છીએ. પરિણામે જરા પણ સંકટ કે આપદા આવી પડે તો તેઓને માત્ર રડી રડીને આંખો સુજાડતાંજ આવડે છે સ્રી વર્ગને એવી સ્થિતિમાં મૂકવો જોઈએ કે જેથી તેઓએ પોતાને લગતા પ્રશ્નોનો તોડ પોતાની મેળે લાવી શકે

'કેળવણી'-સ્વામી શ્રી વિવેકાનંદજીના કેળવણી સંબંધી વિચારો-પ્રકાશકઃ-શ્રી રામકૃષ્ણ આશ્રમ, રાજકોટ કિં ૦-૮-૦

એ કાર્ય કરવાને આપણો નારી સમાજ બીજા કોઇ પણ દેશના નારી સમાજ જેટલોજ દક્ષ છે.

ધર્મ કેળવણીનું કેન્દ્ર

ધર્મને મધ્યબિન્દુ રાખીને આ કેળવણીનો ફેલાવો કરવાનો છે. બીજું બધું શિક્ષણ ધાર્મિક શિક્ષણના તાબામાં રાખવાનું છે. ધાર્મિક શિક્ષણ ચારિત્ર્યનું ઘાતર અને બ્રહ્મચર્ય વ્રતનું પાલન, આટલા ઉપર ખાસ ધ્યાન આપવું જોઇએ. પવિત્રતા શું છે! એ આપણો નારીસમાજ સહેલાઇથી સમજે છે. કારણ એ તો તેમનો વંશપરંપરાનો વારસો છે. બીજી બધી વાતો કરતાં સર્વ પ્રથમ તેમનામાં એ આદર્શને સુદ્દઢ કરો, જેથી તેઓ સદ્વર્તન કેળવે, જેને પ્રભાવે જીવનની દરેક પરિસ્થિતિમાં વિવાહિત અથવા તેઓ પસંદ કરે તો અવિવાહિત સ્થિતિમાં, પોતાની પવિત્રતાથી જરાયે ડગવા કરતાં પોતાના જીવનનો ત્યાગ કરતાં પણ તેઓ મુદ્દલ અચકાય નહી.

પૂજન

રાગ–મેં તો આરતી ઉતારૂં રાધે શ્યામકી રે

હું તો પૂજન કરૂં એ મહા સંતના....રે
મહા સંતના...રે સાથી પંથના રે
હું તો પૂજન કરૂં એ મહા સંતના રે...
ધરી અહિંસાના નિજ હાથમાં...રે
ગ્રહી સુદર્શન ચક્ર નિત્ય સાથમાં.. રે
હૈયું જાપ જપે માત ભૂક્તિના...રે
હું તો પૂજન કરૂં એ મહા સંતના રે...
દીન દુઃખીનો એક એ આધરે છે..રે
હિંદ માતાનો તારણહાર છે. રે
હિત હૈડે વસ્યા હરિજનના..રે
હું તો પૂજન કરૂં એ મહા સંતના રે.
એના મોંઘા મૂલાં તે જીવન સુત્ર છે..રે
પૂણ્ય ભૂમિનો લાડીલો એ પુત્ર છે..રે
એને ચરણે કોટિ કોટિ વંદના. રે
હું તો પૂજન કરૂં એ મહા સંતના રે.

લેખિકા–પ્રતિભા

卐

સીતાજીનો આદર્શ.

ભારત વર્ષના નારી સમાજે સીતાજીને પગલે ચાલી વિકાસ સાધવો જોઇએ; અને આગળ વધવુ જોઇએ. સીતાજી અપ્રતિમ છે. ભારતની ઉત્તમ નારીના પ્રતીક સમાન છે, કારણ કે સર્વાંગ સંપૂર્ણ નારીના બધા ભારત વર્ષીય આદર્શો એક સીતાજીના જીવન માંથીજ જનમ્યા છે; અને હજારો વર્ષો ગયાં છતાં પણ આર્યાવર્તના એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી દરેક સ્ત્રીપુરુષ તથા બાળકની ભક્તિ આકર્ષતાં તેઓશ્રી આજે પણ ખડાં છે. આ ભવ્ય સીતાજી પવિત્રતાં કરતાં પણ વધારે પવિત્ર, સહન શીલતાં અને ધર્મની મૂર્તિ સમા, હમેશાં એવાંજ રહેશે જેણે કચવાટનો એક પણ અક્ષર ઉચ્ચાર્યા વિના એવું કષ્ટમય જીવન વ્યથીત કર્યું. સદા પવિત્ર અને પતિવ્રતા પત્ની, લોકોની આદર્શ મૂર્તિ તેઓ આપણી રાષ્ટ્રદેવી તરીકે સદા વિરાજશે સીતાજી આપણી પ્રજાના પ્રાણ સમાન બની ગયાં છે. જો આપણા સ્ત્રીવર્ગને સીતાજીના આદર્શથી દૂર ખેચી, અર્વાચીન બનાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવશે. તો આપણા જોવામાં આવે છે તેમ, એ પ્રયત્ન સદંતર નિષ્ફળ જશે.

ત્યાગનું શિક્ષણ

આ યુગની જરૂરિયાતોનો વિચાર કરતાં તેઓમાંથી કેટલાકને વૈરાગ્યના આદર્શ પ્રમાણે તૈયાર કરવાનું આવશ્યક જણાય છે, જેથી અતિ પ્રાચીન સમયથી તેઓનાં હાડમાંસમાં અંકિત થયેલ પવિત્રતાના સદ્ગુણથી બલાન્વિત થઇને તેઓ આ જીવન કુમારીવ્રતનો અંગીકાર કરે માતૃભુમિના કલ્યાણ અર્થે તેનાં કેટલાક સન્તાનો પવિત્રાત્મા બ્રહ્મચારીઓ અને 'બ્રહ્મચારિણીએ તરીકે જીવન ગાળે એ જરૂરનું છે. નારી સમાજમાંથી જો એક પણ નારી બ્રહ્મવેત્તા થાય તે. તેના વ્યક્તિત્વનો પ્રભાવથી બીજી હજારો સ્ત્રીઓ અનુપ્રાણિત થઇ સત્ય લાભ માટે સચેત થશે, અને સમાજનું તથા રાષ્ટ્રનું પરમ કલ્યાણ થશે

લૌકિક શિક્ષણ

કેળવાયેલ અને ચારિત્ર્યવાન બ્રહ્મચારિણીઓએ શિક્ષણનું કામ ઉપાડી લેવું જોઈએ. ગામડાઓમાં અને શહેરોમાં તેઓએ શાળાઓ ખોલી સ્ત્રી-કેળવણીના ફેલાવા માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આવી શક્તિમતી અને ચારિત્ર્યવાન શિક્ષકાઓ દ્વારા સ્વદેશમાં સ્ત્રી કેળવણીનો પ્રચાર થશે. ઈતિહાસ અને પુરાણ ગૃહસ્થાશ્રમીના ધર્મ અને લલિત કળાઓ, તેમજ વ્યવહારનું તથા ચારિત્ર્ય ઘડે એવા નિયમોનું જ્ઞાન તેમને આપવાનું છે. સીવણ, રાંધણ, ગૃહવ્યવસ્થાના નિયમો બાળઉછેર-એવી એવી બાબતોનું શિક્ષણ પણ તેમને આપવાનું છે. જપ, પૂજા અને ધ્યાન તો એ શિક્ષણનું આવશ્યક અંગ બનશે.

સ્વરક્ષણ

બીજા વિષયો સાથે સ્ત્રીઓએ હિંમત અને શૂરવીરતાનો જુસ્સો કેળવવો જોઈએ. ચાલુ જમાનામાં સ્વરક્ષણ કેમ કરવું એ શીખવું પણ તેમને માટે જરૂરી છે;—ઝાંસીની રાણી કેવી ભવ્ય હતી ! આ પ્રમાણે સંઘમિત્રા, લીલા, અહલ્યાબાઈ, મીરાબાઈની પરંપરા જાળવી રાખે એવી નિર્ભય, મહાન સતીઓને ભારતવર્ષની ઉણપો દૂર કરવાના ઉપયોગમાં આપણે લઈ શકીશું. પવિત્ર અને નીડર હોવાથી, તેમજ પ્રભુના ચરણારવિંદનો સ્પર્શ કરવાથી જે બળ પ્રાપ્ત થાય છે તે વડે શક્તિશાળી બનવાથી, આવી સ્ત્રીઓ નરરત્નોને જન્મ આપવાની યોગ્યતા ધરાવે છે. યથા સમય તેઓ આદર્શ ગૃહિણી થાય એવી રીતે તેમને તૈયાર કરવા તરફ પણ આપણે લક્ષ આપવું જોઈએ. જે જે ગુણો આ સાધ્વી સ્ત્રીઓમાં વિશેષ રૂપે જોવામાં આવશે, તે બધામાં તેમનાં સન્તાનો તો તેમનાથી પણ વધારે આગળ જશે. સુસંસ્કૃત અને પવિત્ર માતાઓનાં મંદિરોમાં જ નરદેવો અવતરે છે. જો સ્ત્રીઓની સ્થિતિ સુધારવામાં આવશે તો તેઓનાં સન્તાનો ભવ્ય કર્મોવડે સ્વદેશનું ગૌરવ વધારશે. અને ત્યારે જ સંસ્કાર, જ્ઞાન, શક્તિ, ભક્તિભાવ એ બધું દેશમાં જાગૃત થશે.

ભણવાથી કાંઈ લોહીની અશુધ્ધિ નાબુદ થશે ?

જરાય નહિ. ફોલ્લીઓ, ખુજલી, ધાધર અને આવાં બીજાં રક્તની અશુધ્ધિને લીધે ઉત્પન્ન થતાં ચામડીના દર્દો ઉપર રક્તદોષાંતક વાપરો. તેમાં રહેલાં આયુર્વેદના ઔષધો રક્તને શુધ્ધ કરે છે અને એમ તેવી રીતે લોહીમાં દાખલ થયેલી અશુધ્ધિને અંદર નાબુદ કરે છે. વળી તે જમવાની રુચિ ઉત્પન્ન કરે છે તેમજ પાચનક્રિયામાં સહાય કરે છે.

રક્તદોષાંતક

આયુર્વેદાશ્રમ ફાર્મસી લીમીટેડ, અહમદનગર

AY. 87—Gujarati.

નવા સામાજિક કાયદાઓ

મુંબઈમાં લોકપ્રિય સરકાર અમલમાં આવ્યા પછી, ગરીબ પ્રજાને રાહત મળે તેવા કાયદાઓ, તથા સમાજ સુધારાને લગતા કાયદાઓ ધારાસભા સમક્ષ રજુ થયા છે અથવા રજુ થશે તેની જાહેરાત થઈ ગઈ છે. સંસાર સુધારો કાયદા મારફતે કરાવવો તે વ્યાજબી છે કે કેમ એવો પ્રશ્ન ભૂતકાળમાં ઉપસ્થિત થયો હતો. છતાંયે બાળલગ્ન પ્રતિબંધક કાયદો ધારાસભા મારફતે પસાર થઈ ગયો હતો એટલે આ પ્રશ્ન ફરી ઉપસ્થિત થશે નહિ એમ ધારી શકાય.

ચાલુ સરકાર લોકનિયુક્ત છે. ચુંટાઈને આવેલી છે. તેની બહુમતિ છે. એટલે સંસાર સુધારા સબંધી કાયદાઓ તે ઘડે તેમાં કાંઈજ ગેરવ્યાજબી નથી. આ કાયદાઓમાં મુખ્યત્વે એક પત્નીવ્રતનો કાયદો, અસમાન લગ્ન અટકાવનાર કાયદો, જ્ઞાતિત્રાસ નિવારણ કાયદો, તથા છુટા છેડાનો કાયદો વગેરે છે. આ પ્રશ્નો એટલા લાંબા સમયથી ચર્ચાયા કરે છે કે આ કાયદાઓ ઉતાવળથી ધારાસભામાં રજુ થયા છે એમ કહી શકાય નહિ. હિંદુ લગ્ન કાયદામાં સુધારાની જરૂર લાગવાથી હિંદી સરકાર એક સમિતિ પણ નીમી હતી અને આ સમિતિએ આખા દેશમાં ફરી ભિન્ન ભિન્ન અભિપ્રાયો મેળવ્યા હતા હિંદુ કાયદાની એક ધારાપોથી બનાવવાનું કર્યું હતું તેમાં પણ એક પત્નીવ્રત અને લગ્નવિચ્છેદ માટે કલમો હતી. આ ઉપરથી એમ કહી શકાય કે મુંબઈ ધારાસભાએ આ બાબતો સંબંધી કાયદા ઘડવામાં જરાયે ઉતાવળ કરી નથી. અલબત્ત જુની ઘરેડમાં ટેવાયલો સમાજ, આ નવા સિદ્ધાંતો અપનાવતા વાર લગાડશે. અને સંક્રાંતિકાળમાં કેટલીએકવાર વાંક વિનાનાં માણસોને ખમવું પડશે પરંતુ થોડાકાળ પછી બધું થાળે પડશે અને સ્ત્રીઓના દુઃખનો ભાર હળવો થશે.

જ્ઞાતિત્રાસ નિવારણ કાયદાની પણ ખાસ જરૂર છે. નાનાં શહેરોમાં, તથા પ્રમાણમાં પછાત હોય તેવી નાતોમાં, હજીયે નાતનો જુલમ સુધારક વ્યક્તિઓ ઉપર જોવામાં આવે છે. વેવિશાળ બચપણમાં થયાં હોય તોપણ અમે તેવાં કારણોસર તે રદ ન કરી શકાય. વિધવા લગ્ન ના થઈ શકે. એવી એવી અનેક આપત્તિઓ જ્ઞાતિ તરફથી થાય છે. વ્યક્તિ સ્વાતંત્ર્યના હિતમાં આ કાયદાની જરૂર છે. સાથે સાથે જ્ઞાતિઓ નાબુદ થાય તે હિલચાલ પણ ચાલુ રહેવી જોઈએ. જ્ઞાતિઓના ત્રાસથી, તથા ધર્મસંબંધી આપણા વિચિત્ર વિચારોથી ધર્માન્તર થવાના દાખલા બનેલા છે. વ્યક્તિઓનો વિકાસ જ્ઞાતિથી રુંધાયાના દાખલા પણ બનેલા છે. એ કારણથી તેમજ સમગ્ર હિંદુ જનતાનું ઐક્ય સાધવા માટે જ્ઞાતિઓ નાબુદ થાય તે ઇષ્ટ છે.

ધારાસભામાં અસ્પૃશ્યોને જાહેર મકાનો, જાહેર વાહનો, જાહેર મંદિરો વગેરેની બાબતમાં અન્ય જનતાના જેવાજ હક્કો આપનારો કાયદો પણ રજુ થયો છે. કહેવાતા અસ્પૃશ્યો પણ હિંદુઓ છે એ ધ્યાનમાં રાખી હવે એમની સાથે કાંઈપણ ભેદ રહેવો જોઈએ નહિ. એકંદરે ધારાસભાના સામાજિક કાયદાઓ સંતોષકારક છે અને જનતાએ તે વધાવી લેવા જોઈએ.

દેશાનપ્રસાદ દેસાઈ.

☆

ખસ, ખુજલી, દરાજ, ખરજવું અને ચામડીના ચેપી દર્દો માટે

કમલ લોસન

ચમત્કારીક દવા છે

ફાયદો ન થાય તો પૈસા પાછા.

* * *

ખસ, ખુજલી, ચાંદાં, ગુમડાં અને ચામડીના ચેપી દર્દો માટે

કમલ છાપ

બીટર ખસ

(ગુલાબી મલમ) જાદુઈ અસર કરે છે

ફાયદો ન થાય તો પૈસા પાછા

લખો

જયરામ એન્ડ કું. નડીયાદ

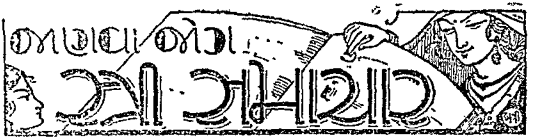

ગૃહકલેશને કારણે

અમદાવાદઃ—સારંગપુર ફરતા વિસામા પાસે રહેતી એક સવીતા નામની ૩૫ વર્ષની બાઈએ પોતાના શરીર પર ઘાસલેટ છાંટી બળી મરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. એમ કહેવાય છે કે આ સવીતા પોતાના શરીર પર ઘાસલેટ છાંટી, આગ લગાડી મકાનના મેડા ઉપરથી સીધી બુમો પાડતી પાડતી નીચે દોડી આવી હતી. આથી આસપાસના લોકોએ એકાએક દોડી આવી સળગતી સવીતાને બુઝાવી નાખી હતી અને તેને સારવાર માટે હોસ્પીટલમાં ખસેડવામાં આવી હતી. જ્યાં તેની સ્થિતિ ગંભીર જણાતાં તેનું ડાઈંગ ડેકલેરેશન લેવામાં આવ્યું હતું

આ કરૂણ બનાવ અંગે તપાસ કરતાં એમ જાણવા મળે છે કે આ સવીતાએ કહેવાતા ગૃહકલેશને કારણે આ પગલુ ભર્યું હોવાનું કહેવાય છે. આ અંગે કાળુપુર પોલીસ વધુ તપાસ ચલાવી રહી છે.

×

૬૫ વર્ષની વયે આપેલો બાળકનો જન્મ

કોલંબો—શ્રીમતી મેરી જોન્સ નામની એક સીદી મહિલાએ ૬૫ વર્ષની વયે આજે ૨૭ મા બાળકનો જન્મ આપ્યો છે. શ્રીમતી જોન્સને અત્યાર સુધીમાં ૭ જોડીઆ બાળક થયા હતા. એના પતિની ઉંમર ૬૦ વર્ષની છે.

×

લગ્નગ્રંથિથી જોડાશે

ઓકટોબર માસમાં ડૉ. સુશીલા નાયર અને બાલકૃષ્ણ કાલેલકર લગ્ન ગ્રંથિથી જોડાઈ જનાર છે.

×

શ્રી લીલાવતી મુનશીની ફતેહ

મુંબાઈ ધારાસભામાં ઈન્ડીયન ક્રીશ્ચીયન, શ્રી. ચક્રનારાયણ તરફથી એક હયાત સ્ત્રી પર બીજી સ્ત્રી કરવાના બીલમાં થોડા મૌખિક સુધારા થયા બાદ, બીલ ત્રણે વાંચનમાંથી પસાર થયું છે. આ બીલથી હિંદુઓ, શીખો, જૈનો, બુદ્ધના અનુયાયીઓ, આર્ય તથા બ્રહ્મોસમાજના અનુયાયીઓ, અને હિંદુ ધર્મમાં દાખલ થયેલાઓ એક સ્ત્રી જીવતી હોય તો બીજી સ્ત્રી કરી શકશે નહિ. આ કાયદા અનુસાર, જીવતી પર બીજી સ્ત્રી સાથેનું લગ્ન પ્રાંતની હદની બહાર પણ કરવામાં આવશે તોયે જો વરવહુમાંનું એક પ્રાંતની હદમાં રહેતું હશે તો તે લગ્ન ગેરકાયદેસર ગણાશે. શ્રીમતી લીલાવતી મુન્શી આ બીલ ૧૯૩૮માં પહેલી વાર લાવ્યાં હતાં અને ૧૯૪૬માં પાછું લાવવા મંડી રહ્યાં હતાં તે બદલ ગૃહમંત્રી શ્રી. મોરારજી દેસાઈએ તેમને અભિનંદન આપ્યા હતાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે છુટાછેડાનું બીલ પણ સરકારની વિચારણા હેઠળ છે અને ધારાસભા સમક્ષ જેમ બને તેમ જલ્દીથી મૂકવામાં આવશે.

×

સ્ત્રી મંડળની ચૂંટણી

સુરત સ્ત્રી મંડળની ગઈ તા. ૭મી એ મળેલી વાર્ષિક સામાન્ય સભામાં નીચે પ્રમાણે ચૂંટણી થઈ હતીઃ—પ્રમુખ શ્રી શાંતાબહેન હેરા, ઉપપ્રમુખ શ્રી વિદ્યાબહેન ઠક્કર, અને વસુમતીબહેન ઠાકોર, મંત્રીઓ શ્રી ભાનુબહેન દાંતવાળા, શ્રી નિર્મળા કલાર્ક અને શ્રી યશોદા કલાર્ક, ખજાનચી શ્રી કાન્તાબહેન મહેતા, સભ્યો શ્રી જ્યોત્સનાબહેન શુકલ, શ્રી સુશીલાબહેન વ્યાસ, શ્રી ઇન્દિરા બહેન જેમલેકર, શ્રી વત્સલાબહેન સુબેદાર, શ્રી કુસુમબહેન શાહ, શ્રી કુમુદબહેન મશરૂ-

વાળા, શ્રી કુસુમબહેન સોનાવાળા, શ્રી ખતીજા બક્ષામુસા અને શ્રી ચંદ્રપ્રભાબહેન માસ્તર.

×

રાજીનામું આપ્યું

રાષ્ટ્ર ભાષા પ્રચારક મંડળની નવી ચુંટાએલી કાર્યવાહક સમિતિમાંથી શ્રી વસુમતિબહેન ઠાકોરે રાજીનામું આપ્યું છે.

પત્નીનું અવસાન

વડોદરા—આઝાદ હિંદ ફોજવાળા મે. જ. ભોંસલેના પત્નીનું ટુંકી માંદગી બાદ અવસાન થયું છે.

×

જન્મ દેશનિકાલની સજા

અમદાવાદઃ–ઓરમાન છોકરાને ઘાસલેટ છાંટીને બાળી મુકવા માટે તેની યુવાન માતાને સેશન્સ જજ મી. વ્યાસે જન્મ દેશનિકાલની સજા કરી છે.

આ કરૂણ બનાવની હકીકત એવી છે કે અમદાવાદ જીલ્લાના રાણપુર ગામમાં રહેતા શામજી રાઘવજીની નવી પત્ની બાઈ કાશીએ તેના દોઢ વર્ષના ઓરમાન છોકરાને બાળી નાખ્યો હોવાથી રાણપુર પોલીસ તે બનાવ અંગે ખાસ તપાસ ચલાવી રહી હતી. તપાસને અંતે બાઈ કાશી પર છોકરાને બાળી નાંખવા માટે પોલીસે ખુનનો આરોપ મુકી તેને સામે અદાલતમાં કેસ રજુ કર્યા હતો.

×

ધાવણ પુરું પાડનારી સંસ્થા

અમેરિકાના માનહાટન શહેરમાં માનુ ધાવણ પુરૂં પાડનારી સંસ્થા છેલ્લાં ૨૫ વર્ષથી કામ કરી રહી છે. અમેરિકાનાં શહેરોમાં બધી મળીને આવી બીજી સત્તર સંસ્થાઓ છે ધાવણની જ્યારે જે માગ છે તેને પહોંચી વળવા માટે આ સંસ્થાઓને ભારે દોડાદોડી કરવી પડે છે. પ્રસૂતિગૃહોની યાદીઓ ફેંદીસી ફેંદીસોને તરતમાં જ જેને પ્રસવ

જેમના હાસ્ય પર કદીય ભાષ્યની જરૂર પડતી જ નથી; તે હાસ્ય રસના જાણીતા લેખક : જનાબ 'બેકાર'નું અનોખું હાસ્ય સર્જન બહાર પડ્યું છે. આ વાંચન ભૂખના જમાનામાં ઢીલ કરશે; તો પરિણામે પસ્તાશો માટે વ્હેલા થાવ

આનંદ ઘર

(૧૯૪૬નું એક અનોખું સર્જન)

જેવું નામ છે તેવું જ કામ છે રૂા. ૩ ખર્ચીએ ઘરમાં આનંદ મેળવી શકશો. આ હાસ્યમય નવલિકા સંગ્રહ, જન્મના રોગીઓને પણ હસાવવાની ગેરંટી આપે છે.

[પરદેશ ૬ શિલિંગ]

રા બેકાર કૃત બીજા હાસ્યરસિક પુસ્તકો

સનમની શોધમાં.........રૂા. ૩–૦–૦ હાસ્યમંગળ.........૩–૦–૦

રમતારામ..................રૂા. ૨–૮–૦ અકકલનાખાં...........૨–૦–૦

કેમલચાબુક...........૧–૮–૦

મળવાનું ઠેકાણું:- શ્રી હરિહર પુસ્તકાલય ટાવરરોડ સુરત

થયો હોય તેવી નીરોગી માતાઓને ધાવણ પૂરું પાડવાને આ સંસ્થા આગ્રહ કરે છે. ધાવણ વિપુલ પ્રમાણમાં મળી રહેતું હોય તેવા સમયે વધારાનું ઠારી રાખેલું ધાવણ પણ એ માટે કામમાં લેવાય છે.

આ રીતે મેળવેલા ધાવણને પ્રથમ તો પેશ્ચુરાઈજ કરવામાં આવે છે, જે માગે તેને એ પૂરું પાડવામાં આવતું નથી. કોને આપવું ને કોને ન આપવું તેનો પુષ્કળ વિવેક રાખવામાં આવે છે. એનો ભાવ પણ ઉંચો છે. એક અધોળ ધાવણના ૩૫ સેન્ટ (આશરે ૧ રૂપિયો) પડે છે. પરંતુ ગરીબ માબાપોને એ સાવ મફત આપવામાં આવે છે. જે બાળકો અધૂરે માસે અવતર્યાં હોય, શસ્ત્રક્રિયાથી જેમને જન્માવવામાં આવ્યાં હોય, જેમને ઝાડા થતા હોય અથવા તો ગાયનું દૂધ જેમને સદતું ન હોય તેવાં બાળકોને કાજે માનું ધાવણ પૂરું પાડવાની આ વ્યવસ્થા છે. પોતે જેની જન્મદાત્રી છે તે બાળકને ધવડાવતાં પણ જેમને ચૂંક ચડે છે તેવી પૈસાદાર માયોને મોંમાગ્યા ભાવ આપવા છતાં આ સંસ્થા એક ટીપું ધાવણ પરખાવે એમ નથી!

એ શહેરનું બાળમરણનું પ્રમાણ એક હજાર જન્મ દીઠ ૭૧·૧નું હતું તે છેલ્લાં ચોવીસ વર્ષમાં ઘટીને ૩૦·૪ જેટલું થયું છે તેનો સઘળો જશ માના ધાવણ માટેની સમિતિના ચેરમેન ડૉ. માઈનર સી. હીલે-ધાવણ પૂરું પાડનારી માતાઓને આપ્યો છે. તેમ છતાં આજની માતાઓને ધાવણ ઓછું ને ઓછું આવે છે એની પણ એમણે નોંધ કરી છે. એનાં કારણો ગણાવતાં એમણે લોકો માલદાર થયા છે તે, દાક્તરોએ માના ધાવણની ઉપેક્ષા કરી છે તે, અને આજની સ્ત્રીઓમાં ફેશને ઘર ઘાલ્યું છે તેનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. પૈસો વધ્યો છે એટલે ઘર માટે વધારાની આવક કરવા સ્ત્રીઓને કમાવાની જરૂર રહી નથી તેથી એ બેઠાડુ બની છે એ ધાવણ ઓછું થવાનું એક કારણ છે. શાસ્ત્રીય દૃષ્ટિએ જોતાં મનુષ્યના

ક્રાઉન બ્રાંડ
એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો.

તાજ છાપનાં એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો સ્વાસ્થ્ય, સગવડતાં, કરકસર, અને સ્વચ્છતા માટે અનુપમ મનાયાં છે વૈજ્ઞાનિક પૃથક્કરણનો અભિપ્રાય : ઘરગથ્થુ ઉપયોગ અને રાંધવાના કામ માટે શુદ્ધ એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો શ્રેયકર છે, અને તેમાં પકાવેલા પદાર્થોના વિટામીન વધુમાં વધુ જળવાઈ રહે છે.

ફોરૂં વજન, કલાઈની કડાકુટ નહિ, ઝડપી રસોઈ, એ બધા એલ્યુમીનીયમનાં વાસણોના વપરાશથી મળતા વિશિષ્ટ ફાયદા છે.

બીજા કરતાં એલ્યુમીનીયમના ભંગારનું દામ વધુ સારૂં મળે છે.

ચેતવણી : અપભ્રંશ બનેલા સસ્તા એલ્યુમીનીયમથી સાવધ રહેજો. વાસણો તરીકે તેની વપરાશ હાનિકારક મનાઇ છે.

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

સુવિખ્યાત ક્રાઉન માર્કાના એલ્યુમીનીયમ તથા પિત્તળના વાસણો બનાવનાર.
કલકત્તા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રિ, દિલ્હી, રંગુન, એડન.

બાળકને માટે માનું ધાવણ અમૃતતુલ્ય હોવા છતાં કેવળ પોતાનું કામ વધે છે એ કારણસર દાક્તરો અને હોસ્પીટલોએ ધવડાવવાનું કાઢી નંખાવ્યું છે. આજની માતાઓનો પણ ઓછો વાંક નથી. વારેવારે બાળકને છાતીએ વળગાડવાની તે કાયર છે એ તો ઠીક, પણ એ ક્રિયા એને અભદ્ર લાગે છે. આ બધાં કારણોને લીધે ધાવણનું પ્રમાણ ઘટવા લાગ્યું છે.

છતાં હજી એવી પણ સ્ત્રીઓ મળી આવે છે જેમને ધાવણનો તોટો પડતો ન હોય. પોતાનું બાળક તરપી રહે તે કરતાં વિશેષ ધાવણ તેમને છૂટે છે. એક કમ્પની બાઇને પુષ્કળ ધાવણ આવે છે. પોતાના બાળકને બરાબર ધવડાવી રહ્યા પછી પણ રોજનું આશરે પોણાત્રણ શેર ધાવણ માનહાટન શહેરની ઉપર્યુક્ત સંસ્થાને એ આપે છે। એને એક બાટલી ધાવણના ૧૫ સેન્ટ (આશરે ૦ાા રૂપીયો) આપવામાં આવે છે બીજી બાયાઓ મહિને દહાડે ૭૦ ડોલર (આશરે ૨૦૦ રૂપિયા) કમાય છે. ત્યારે એ દરેક અઠવાડિયે ૪૪ ડોલર (આશરે ૧૩૦ રૂપિયા) કમાઇને ઇર્ષાનો વિષય બને છે. એ મશીનથી કાઢવું વધારે સુગમ છે પણ એથી સ્તન પર વધારે જોર આવે છે એનો જ એને વાંધો છે.

×

રાષ્ટ્રસંઘની પરિષદમાં

રાષ્ટ્રસંઘની પરિષદમાં જનાર હિંદી પ્રતિનિધિ મંડળમાં શ્રી વિજયાલક્ષ્મી પંડિત, શ્રી ફ્રેન્ક એન્થની અને શ્રી કે. સી. નિયોગીનો પણ સમાવેશ થશે. શ્રી આર. એમ. દેશમુખ પ્રતિનિધિ મંડળના સલાહકાર તરીકે જશે. પ્રતિનિધિ મંડળના મંત્રી તરીકે ચીનમાના હિંદી એજન્ટ જનરલ કે. પી. એસ મેનન રહેશે.

×

જયંતિ પ્રસંગે

મોરબા–પૂ. શ્રી ગાંધીજીની જયંતિ નિમિત્તે

જસમાઇનનો સારસાપરિલા

(રજીસ્ટર્ડ નં. ૨૦૦૦)

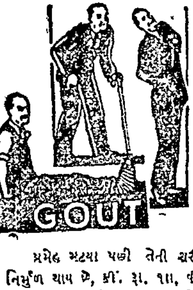

સંધીવા અને લોહી બીગાડની સાગમાં સારી દવા તરીકે ૪૬ વર્ષથી પ્રસિદ્ધ છે. દરાજ; ખસ ખરજવાં ગડગુમડ, કહો ગરમી ફુટી નીકળતી આખા શરીરે ચકામાં કાળા ડાઘ પડવા કાળો કે સફેદ કોઢ, પત કરોળીયા ખીલ વીગેરે ચામડીનાં દરદો જસમાઇનનો સારસાપરિલા પીવાથી જરૂર મટે છે. આવા રોગથી હમેશની શાંતિ જોઈએ તો 'જસમાઇન'નો સારસાપરિલા બે ત્રણ શીશી ખાસ પીવી, કમળો, સંધીવા ભગંદર, વિસ્ફોટીક, દંઠમાળ. નાસુર વગેરે રોગો માટે પણ ઘણો ગુણકારી છે.

પ્રમેહ મટયા પછી તેની શરીરમાં રહેલી ઝેરી અસર બીલકુલ નિર્મુળ થાય છે, કીં. રૂ. ૧ાા, વી. પી. થી ૨ા, ત્રણ શીશીના વી. પી. થી રૂ. પા, મોટા રતલી બાટલો રૂ. ૬) વી. પી થી રૂ. ૭)॰.

જસમાઇન એજન્સી—નડીયાદ (ગુજરાત)

અને અગાઉથી શરૂ કરેલા ૭૮ કલાકના અખંડ કાંતણ ઉપરાંત સવારે પ્રભાત ફેરી, ધ્વજ વંદન, સરઘસ અને તેનો દરેક મહોલ્લામાં થયેલો સત્કાર ઉપરાંત બપોરે સ્ત્રીઓની મળેલી જાહેર સભામાં ભગિની સમાજ દ્વારા પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ ચલાવવાનું ઠર્યું હતું આ પ્રસંગે હિંદુ–મુસ્લીમ ઐક્યના હિમાયતી બાઈ અમીના બીબી આલીપોર તરફથી કન્યાઓને પતાસાની લ્હાણી વહેંચી હતી. સાંજે હરિજન સંપર્ક માટે હરિજન વાસમાં મળેલી સભામાં પ્રાસંગિક વિવેચનો ઉપરાંત થયેલો રૂા. ૮૧) નો હરિજન ફાળો પૂ. ગાંધીજી તરફ મોકલવાનું ઠર્યું હતું આ તકે પ્રમુખ રામભાઈ પટેલે ચાર રેંટિયા હરિજન વાસમાં ભેટ આપવાનું જાહેર કર્યું હતું. રાત્રે ભૂગર્ભ કાર્યકર શ્રી. ભુલાભાઈ ભક્તિભાઈના પ્રમુખ સ્થાને મળેલી જાહેર સભામાં થયેલા સ્વ. હેમિરટે અને સ્વ. લાખાણીના સ્મારકમાં તથા વ. સ. પ્રજા મંડળ લોક સેવક સંઘમાં અનુક્રમે રૂા. ૨૨–૮–૦ તથા રૂા. ૧૧૭–૧૪–૬નો ફાળો બહેનો અને ભાઈઓએ ઉત્સાહથી આપ્યો હતો. જે ઘટતે સ્થળે મોકલવામાં આવશે.

કુ. સવિતાબ્હેન ગોવિંદજી ભક્ત

×

સેવા મંડળ

અમદાવાદમાં ભંડેરી પોળ વાણીઆ શેરીમાં તા. ૨૬–૯–૪૬ના રોજ "શ્રી પુષ્પ સેવા મંડળ"ની ઉદ્ઘાટન ક્રિયા શ્રી. છોટાલાલ મોહનલાલ દેસાઈના શુભ હસ્તે થઈ હતી

"શ્રી પુષ્પમ્ સેવા મંડળ"માં એક સ્ત્રી વિભાગ ખુલ્લો મૂકવામાં આવ્યો હતો. એમાં આજની આધુનીક તાલીમ આપવામાં આવશે.

આ વિભાગની સંચાલીકા તરીકે અં. સૌ. મંજુલા હરિલાલ વેજીટેબલ મર્ચન્ટની નીમણુંક થઈ છે.

શ્રી. ચન્દ્રવદન ખમાર, હરકિશોર શુક્લ તથા છોટાભાઈ વિ. વિ. વક્તાઓએ, ભાષણો આપી રાસ

સ્ત્રીઓ માટે સર્વોત્તમ શક્તિવર્ધક

દવા

બ્હેનો, પ્રદર, લોહીવા, અનિયમિત અટકાવ, અટકાવ વખતે પેટ કે પેઢુમાં થતી પીડા, મુત્રમાર્ગમાં બળતરા કે કળતર, ગર્ભ ન રહેવો, ગર્ભ રહીને શ્રવી જવો, કસુવાવડ, સગર્ભા અવસ્થામાં અન્ન ઉપર અભાવ, ઉલ્ટી, ઉબકા, છાતીમાં દાહ અમુઝણ, કોઠે રતવા, પ્રસવ સમયે પીડાનું, સુવાવાની નબળાઈ, સુવારોગ, ધાવણની અછત ઉંઘ ન આવવી, હીસ્ટીરીઆ વિગેરે માટે જોમેસ્રી વાપરો બીજી નિષ્ફળ બનાવટોથી સાવધાન રહેજો જથા દવાવાળા વેચે છે.

એજન્ટોઃ—કંચનલાલ વાડીલાલની કાં૦ મંગળદાસ રોડ–મુંબઈ ૨

-ગરબાનો કાર્યક્રમ શરૂ થયો હતો. સારબાદ અલ્પ આહારને ન્યાય આપી સમાપ્તી થઈ હતી.

×

કોરીન લુશેર-ફ્રેંચ નટી

કોરીન લુશેર આજે તો ૨૫ વર્ષની વયની યુવતી છે, પરન્તુ તેણે જ્યારે જર્મનોની સાથે મળી જઈને ફ્રાન્સ પ્રત્યે દેશદ્રોહનું વર્તન ચલાવેલું ત્યારે ૧૯૩૯ માં માત્ર ૧૮ વર્ષની બાળા હતી. તે એક સુંદર અને સફળ અદાકાર નટી છે. 'પ્રિઝન વિધાઉટ બાર્સ' (સળિયા વિનાની કેદ) એ નામની ફ્રેંચ ફીલ્મમાં તેણે નટી તરીકે કામ કરેલું તે ખૂબ વખણાયું હતું.

પરીસની અદાલતમાં થોડા સમય પહેલાં જ તેની સામે મુકાયલા આરોપોની તપાસ ચાલી હતી. આજે એ યુવતીનું આરોગ્ય નાશ પામ્યું છે. તેને ક્ષય થયો હોય એમ અદાલતના ઓરડામાં તે વારંવાર ઉધરસ ખાધા કરતી હતી તે પરથી જણાતું હતું તેના ઉપર એ આરોપ હતો કે કાઉન્ટ શીબ્યાનો, ઓટો એબેટઝ અને બીજા અનેક નાઝી સરદારો તથા બાતમીદારોની સાથે તે મળી ગઈ હતી, તેમની તરફથી તેણે ઈનામો મેળવ્યાં હતા, તેમની સાથે આડો વહેવાર ચલાવ્યો હતો અને ફ્રાન્સને નુકસાન થાય એવી બાતમીઓ પૂરી પાડી હતી. એક જર્મન વિદ્યાર્થીથી કોરીનને એક પુત્રી પણ થઈ હતી.

કોરીનના પિતા જીન લુશેરને બે માસ અગાઉ તેના અપરાધો માટે ફ્રેંચ સરકારે ગોળી મારીને ઠાર કર્યો હતો તે જાણીતા પત્ર 'લ માટીન'નો પ્રકાશક હતા. જર્મન કબજા હેઠળના સમયમાં તે પારીસનાં વર્તમાન પત્રોને નામે જર્મનોને મદદનીશ બની ગયો હતો. આવા પિતાની પુત્રી કોરીન પ્રત્યે કોને સહાનુભૂતિ હોય? ન્યાયાધીશે પણ ટીકા કરતા તેને કહ્યું: "જે વખતે ફ્રાન્સની સ્ત્રીઓ દુ:ખો વેઠતી હતી અને શત્રુ સામે લડતી હતી તે વખતે તું શત્રુના બાતમીદારો સાથે મોજ ઉડાવતી હતી..." કોરીનને ધડકતે હૃદયે જવાબ આપ્યો હું નાની હતી, બેવકૂફ હતી... ને કાંઈ સમજ પડી નહિ" તે પછી તેના વકીલ

જેઠાલાલ નારાયણ ત્રિવેદીનાં

બે નવાં પુસ્તકો

પાટણપતિ જયસિંહદેવના વૃદ્ધત્વકાળની ઐતિહાસિક નવલકથા......

રાજરોષ

કિંમત રૂા. ૩-૦ ટ. ખ. પાંચ આના

ત્રિભુવનપાલના પુત્ર કુમારપાળ ઉપર મહારાજની આંખ લાલ બની હતી, એમ પ્રજાપો જણાવે છે. રાજરોષની જ્વાળામાંથી બચવા દેશવટે નીકળનાર કુમારપાળની રોમાંચક કથા.

કાકભટ્ટ પણ યોગ્ય ભાગ ભજવે છે.

☆

દુ:ખોના પહાડો સહન કરનાર ભાવિ ગુર્જરેશ્વર કુમારપાળ વચન પ્રમાણે મદદગારોને યોગ્ય બદલો આપે છે.

રાજ્યાભિષેક

(રાજરોષના અનુસંધાનમાં)

કિ. રૂ ૩. ટ ખ. પાંચ આના

વણિક કન્યા શ્રી દેવી પાસે રાજ્યતિલક કરાવે છે અને યોગ્ય બક્ષીસ આપે છે

* * *

સ્ત્રીબોધનું ભેટ પુસ્તક

કૈસરની કેફિયત

કિં. રૂ. અઢી ટ. ખ પાંચ આના

માજી જર્મન કૈસરે લખેલ પોતાની આત્મ કથા પહેલીજવાર ગુજરાતીમાં બહાર પડે છે.

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

રહી પડ્યો અને બોલ્યો: "મોજશોખમાં ઊછરેલી શાની વયની છોકરી પાસેથી કેટલીક આશા રાખી શકાય?"

જ્યુરીએ કલાકેક વિચાર કર્યો અને કોરીનનાં કૃત્યોને દેશની નામોશી તરીકે ઓળખાવીને દસ વરસને માટે તેના નાગરિકત્વના બધા અધિકારો ખૂંચવી લીધા. ખરેખર, એ ફ્રેંચ નટીને હવે 'સળીયા વિનાની કેદ' નો સાચો અનુભવ થશે!

×

ટેલીફોન તરૂણી=કુમારી નોરા મુખીઆ

•કલકત્તા: કુમારી નોરા મુખીઆની આપવીતીની ખાસ નોંધ લેવામાં આવી છે. ઓગસ્ટ ૧૬મીને શુક્રવારે તે બરા બઝાર એક્સચેન્જ પર પોતાની ફરજ પર જ હતી ત્યારે તેની પાછળ ટોળું ધસી આવ્યુ એક રીક્ષાવાળાએ પોતાના અંગ ઉપર સખત પ્રહારો સહીને તેણીને મૃત્યુના મુખમાંથી ઉગારી લીધી. રીક્ષાવાળાને ટોળાંએ ત્યાર બાદ મારી નાખ્યો હતો. કુમારી નોરા મુખીઆ લોઢાના બંધ દરવાજા ઉપર ચઢીને મકાનની અંદરના સુરક્ષિત ભાગમાં પહોંચી ગઈ. ૧૭ મી ની સવારે તેને બરા બઝાર એક્સચેન્જ માંથી ઘેર પહોંચાડવામાં આવી, પરંતુ ૧૮ મી એ સવારે તે કલકત્તા એક્સચેન્જમાં ફરીવાર ફરજ ઉપર હાજર થઈ હતી

શનિવારે બરા બઝાર એક્સચેન્જના ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ ઈન્સ્પેક્ટર શ્રી. હરિચરણ મોહન્ત ફરજ ઉપર હાજર થવા ઘેરથી નીકળ્યા ત્યારે સવારના ૯ વાગે તેને મારી નાખવામાં આવ્યા હતા.

જે ૧૨ સભ્યોને ઈજા પહોંચી છે તેમા ૪ તરૂણીઓ અને ૮ પુરૂષો છે–કુ. જાગન્ત વિશ્વાસ અને કુ. એસ. પારવૂનને, ટોળાંઓએ જ્યારે તેમના પર ઉપર હલ્લો કર્યો હતો ત્યારે, જખમી કરવામાં આવેલી હતી. ઇજા પામેલા ૮ માના એકના માથામાં, તેના ઘર ઉપર હલ્લો આવતાં, ઘા વાગ્યા હતા અને એસીડની અગનીદાહ તેના શરીરે ઉડી આવી હતી. એવી જ રીતે બીજાઓ પણ ફૂરી તથા એસીડના ભોગ બન્યા હતા.

નવ નારીઓ

ટેલીફોન સંસ્થાના જે નોકરોએ હાજરી આપીને વ્યવહાર ચાલુ રાખવાના અથાગ પ્રયત્નો કર્યા હતા તેમા નવ જેટલી નારીઓની નિયામિકાઓ અને નિરીક્ષિકાઓ તેઓએ હુલ્લડ દરમ્યાન બજાવેલી "પ્રશ્નસાયુક્ત ફરજ" માટે નોંધ લેવામાં આવી છે.

પ્રજાને વિનંતિ

હુલ્લડ દરમ્યાન જનતાને વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે 'જો જિંદગી ભયમાં હોય અને મિલ્કતને તાત્કાલિક નુકશાન થતું હોય' તોજ ટેલીફોનનો ઉપયોગ કરવો. પ્રજાએ આ રીતે સાથ આપ્યો હતો તો પણ બધા એક્સચેન્જોની મહત્વની દોરીઓ સંભાળવા માટે પૂરાં માણસો ન હતા. પોલીસે ૩૦,૦૦૦ આરવાર ગાડીઓએ ૫૦૦થી વધુ, અને આગના બંબાવાળાઓએ ૧૨૦૦ ટેલીફોન સંદેશાઓ ઝીલ્યા હતા. આ ઉપરાંત નિર્વાસ, રાહત, વિગેરે માટે હજારો અવાજો આવ્યા હતા. ૨૪૨ જેટલા ઓપરેટરોમાંથી હાજરી ૯૧થી ૨૨૨ જેટલી રહી હતી. હુલ્લડ લગભગ બધા વિસ્તારમાં હતું. પણે માત બરાબઝ એક્સચેન્જને ઓગસ્ટ ૧૭ને શનિવારની બપોર પછી તા ૧૯મીને સોમવારની સાંજ સુધી બંધ રાખવાની ફરજ પડી હતી

સ્વીચ બોર્ડ પર હળી પડતી તરૂણીઓ

સૌથી વધુ રમખાણવાળો વિસ્તાર બરા બઝાર હતો. વચ્ચેજ બરા બઝાર એક્સચેન્જનુ મકાન આવેલું છે, તેની આસપાસ શેરીઓમાં દુર્ગંધ મારતાં મુડદાંઓના ઢગ પડેલા હતા ટેલીફોન તરૂણીઓના કાન ઉપર કાળજું ચીરી નાખે એવી કીકીઆરીઓ અને પોલીસ માટેના રક્ષણની માગણીઓ આવીને અથડાતી હતી. ટેલીફોન સંસ્થામાં-કામ કરતા માણસોની આંખે બહાર શેરીઓમાં ચાલી રહેલી કેવાનિયત અને કમકમાં ઉપજાવનારા દશ્યો આવીને આઘાત પહોંચાડતાં હતાં.

શનિવારે બે પાંચ તરૂણીઓ જ્યારે ફરજ ઉપર હાજર થઇ ત્યારે તેમણે તેમના મહોલ્લાઓમાં ખેલાતા તાંડવનું બયાન રજૂ કર્યું હતું. મ્હોરે આગેની તરૂ-

ણીઓએ શુક્રવાર આખો દિવસ અને શનિવાર પહેલાની આખી રાત્રી ટેલીફોન ઉપર બેસીને કામ સંભાળ્યું હતું અને વારે વારે સ્વીચ બોર્ડ ઉપર મુર્છા પામી ઢળી પડતી હતી. અને ત્યાં ફરજ પર રહેલા ૪૨ કાર્યકરોને પોલીસના રક્ષણ હેઠળ ઘેર પહોંચાડવામાં આવ્યા હતા.

ઓગસ્ટની ૧૮મી તારીખે બપોર પછી, બગ બજાર એક્સચેન્જ ઉપર લશ્કરી પહેરો ગોઠવી દેવામાં આવ્યો હતો, અને સાંજે ૬ વાગે ખાસ જરૂરની દોરીઓ ઉપર સ્વેચ્છાએ આવેલા ૨૪ ઓપરેટરોની મદદથી કામ શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું. કામ પર આવતી તરૂણીઓને આ બે રસ્તે વેરાયેલા અનેક કોહી ગયેલા મુડદાઓ વટાવીને ચાલવું પડ્યું હતું તેમને સમજાવવામાં આવેલું હતું કે તેઓએ આંખો મીંચી દઈને અને નાક બંધ કરીને તથા રસ્તે તે જે કંઈ જુએ તે વિષે કંઇ પણ વાત કર્યા વિના ચાલવું. અહેવાલમાં કેટલીક પ્રસ્તુત સુચનાઓ પણ કરવામાં આવી છે.

×

"સ્ત્રીબોધ"ના જાહેરખબરના ભાવ

	૧ પાનું	½ પાનું	¼ પાનું	⅛ પાનું
૧ મહિના માટે	૬૦-૦	૩૫-૦	૨૦-૦	૧૦-૦
૬ મહિના માટે	૫૦-૦	૩૦-૦	૧૮-૦	૯-૦
૧૨ મહિના માટે	૪૫-૦	૨૫-૦	૧૫-૦	૮-૦

ટાઇટલ પાછલું પાનું ૬ કલરમાં ૧ વખત માટે રૂ. ૧૨૫-૦-૦

ટાઇટલ અંદરનું બીજું ત્રીજું પાનું ૧ કલરમાં રૂ. ૧૦૦ એક વખત માટે

મહિનાની ૫મી તારીખે નિયમીત અંક બહાર પડે છે.
૧ કોલમ ઇંચના રૂ. ૬-૦-૦ એક વખતના.
વધુ વિગત માટે મળો—

સોલ એડવરટાઇઝીંગ એજન્ટ :
એડવાન્સ પબ્લીસીટી કાંo
જવાહર હોટલ સામે, ગાંધીરોડ : અમદાવાદ.

બાળકોના..........લેખો

દયાળુ હઝરત

એક વખત હઝરત સાહેબ નમાઝ પડતા હતા. તેમના થોડાં દુશ્મનો હતા. તેમાના એક એક વખત પયગંબર સાહેબ પર હુમલો કર્યો. બે ત્રણ ઘા પડવા છતાં પયગંબર સાહેબ જીવતા રહ્યા. હઝરત સાહેબના સાથીઓ પેલા ખુનીને પકડવા દોડયા આજુબાજુથી બીજા કેટલાંક જણ હઝરત સાહેબ માટે પાણી લાવ્યા અને હઝરત સાહેબને પીવા કહ્યું. પણ તેમણે કહ્યું " પહેલા મારા દોડી જનાર મિત્રને આપો અને પછી મને ! " કેવા દયાળુ !

'બાલવિહારી'

સરકારી કેળવણી ખાતાએ 'સ્ત્રીબોધ' માસિકને શાળા તથા
લાયબ્રેરી માટે નં. ક ૬૮૮/૬૯ ઇ. તા. ૨૯-૬-૨૮થી મંજુર કર્યું છે.

આજની નૂતન સ્ત્રીઓ માટેનું જુનામાં જુનું માસિક પત્ર

વર્ષ ૯૦ | અંક ૧૨ | ડીસેમ્બર ૧૯૮૬

રાજસ્થાનની વીર રમણીયો

લેખકઃ-સ્વ. મગનલાલ કે. દલાલ (માસ્ટર) બી. એ.

રાજપુત કુળની વીર રમણીયો ક્યાં ગઇ છે સહુ આજ ?
જેના નૂરે ઝળહળી રહેતું રાજપુતોનું રાજ;
તિલાંજલી સૌ સુખ ને દીધી,
અણીપર કુળ રક્ષા કીધી.

ગિહલોત કુળની વીરજનેતા પુષ્પવતી સોહાય;
યુધ્ધે નાથ પડ્યાં, ગર્ભિણી માર્ગે મૂર્છિત થાય.
ગુફામાં ગોહને જનમ અર્પે,
થતી સતી હર્ષે કુળ-દર્પે.

દાહિર નૃપની બે બાળાને કાસિમ પકડી જાય;
વલીદ ખલીફા રૂપ લાવણ્યે અતિશય મોહિત થાય;
સતીઓ કુળ ગૈરવ લક્ષે,
સયુક્તિ શિયળજ સંરક્ષે.

સંયુક્તા પૃથુ મૂર્તિ વરતી હરતી સ્વામી-ચિત્ત,
રાજ્ય-કાર્યનો ત્યાગ કરાવી મહેલે રાખે નિત્ય;
પતિમાં શૂર પ્રેરે ટાણે,
ઘોરીશાહ સામે લડવાને.

'કુંમદેવી સમરસિંહ-રાણી' રાજપુત્ર મહાન;
જન્મ-ભૂમિના રક્ષણ કાજે મકરાવે રણ-ગાન,
કરે અરિ-સેનાને છિન્નભિન્ન,
નસાડે પરાસ્ત કુતુબુદ્દિન

ચિતોડ ભૂમિ પર ચઢે અલ્લાઉદીન . એક પદ્મિની કાજ;
દગે ભીમને કેદ કરે; સતી છોડે યુક્તિ આજ;
કેલકથી ઉગારવા ચિતોડ,
"જુહારે" ખાખ થતી સૌ જોડ

માલન દેવની વિધવા પુત્રી બની દમાનો બોજ,
પરે હમીરને; પહેરામણીમાં અપાવે જળધર જોધ;

પતિનું વેર સતી લે છે,
ચિતોડ ભૂમિ ઉદ્ધારે છે.
શરથાનની કન્યા તારા અસ્ત્ર શસ્ત્રે મશહૂર;
પરાક્રમે અગણિત વીરોના ઉતારે તે નૂર;
કરે તોડા તંકનો ઉદ્ધાર,
થતી પતિ-ચિતામાં અંગાર.
વેર ચિતોડ પર બહાદુર સાહ લે, રેલે ખૂન અપાર;
સુરંગ ફોડી કિલ્લો તોડી માંહ્ય કરે સંચાર;
ધરે ત્યાં રણચંડીનું રૂપ,
જવાહીરનું શું શુર અનૂપ!
બહાદુર-પંજાગાથી બચવા કોઈ ઉપાય ન હોય;
કેશરીયા કરી રજપૂત વીરો અરિ શું બીડે જાય;
કરે ત્યાં જુહાર મહારાણી,[1]
સહસ્ર તેર ક્ષત્રિયાણી.
બાળઉદયની હત્યા કરવા યુક્તિ રચે વનવીર;
મધ્યરાત્રીયે પાપી પહોંચે રાજ-પુત્ર મંદીર;
ઉગારે પન્ના બાપ્પા કુળ,
દઈ નિજ પુત્ર ભોગ અતુલ્ય.
અકબર સામે લડતાં રાણા બન્યા છે બંદીવાન;
ઉપપત્ની ત્યાં મુગલ સૈન્યનો વાળે કચ્ચરઘાણ;
નસાડી અકબર દર્પહરે,
પતિને બંધન મુક્ત કરે.
ઉગ્રમૂર્તિ અકબર – પંજાથી બચવા કંઈ ન ઉપાય;
પુત્ર,[2] પુત્રવધૂ સહ વીર મા યુધ્ધે ચઢતી ત્યાંય;
ગજાવે અદ્ભૂત વીર-રસગાન,
દિયે સૌ સાથ પ્રાણ બલિદાન.
કામોન્મત્ત અકબર "નૌરોઝે" ઈચ્છે રમવા જાર;
યુક્તિ રચે પણ વીરબાળ[3] ત્યાં કાઢે તૂર્ત કટાર,
બને દિલ્હી પતિ ત્યાં વ્યાકૂળ,
શપથલે "ફરી કરૂં નહિ ભૂલ".
અગણિત એવી વીર રમણીની ઉજ્વળ કીર્તિ રહોય;
સ્વર્ગાધિક આ કર્મ-ભૂમિને તેથી બનતી જોઈ;
હતું શું સ્વપ્ન એ હિન્દ માલ!
ફરી શું હિન્દ ન એવું થાય?

સંપાદકઃ—ન્હાનાલાલ કે. દલાલ

૧ કર્ણવતી. ૨ પત્તે. ૩ પૃથ્વીરાજની પત્ની અને શકત સિંહની પુત્રી.

કફન

શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ

શિયાળાની એક ટાઢી રાત્રે, એક ઝુંપડાનાં બારણા બહાર, હોલવાઈ જતાં તાપણાં આગળ એક બુઢ્ઢો અને તેનો દીકરો બોલ્યા વિના બેઠા હતા. ઝુંપડામાં દીકરાની વહુ બુધિ ખાટલે પડી પડી સુવાવડની વેણોની ચીસો પાડતી હતી. ભોય ભોય તો આ ચીસો એટલી દુઃખભરી થતી કે આ બાપ-દીકરાનો શ્વાસ પણ અદ્ધર થઈ જતો હતો. આખુયે ગામડું અંધારામાં ડૂબી ગયું હતું, અને આસપાસ બધું સુમસામ હતું.

ઘીસુએ એકાએક આ શાંતિ તોડી અને બોલ્યો: "એ બિચારી આ વખતે સાજી થાય એમ મને આશા નથી. તું જરા અંદર જઈને એની ખબર તો કહાડી આવ."

માધવે કાંઈક ગુસ્સાથી જવાબ વાળ્યો: "મર-વાની જ હોય તો ઝટ પતી જાય તો સારું. હું માંય જઈને શું કરવાનો શું!"

"તારામાં તો રજ લાગણીયે નથી." બુઢ્ઢો બોલ્યો, "પૂરા બાર મહિના તું એની ભેગો રહ્યો તોયે એની દરકાર કરતો નથી."

"પણ મારાથી એનું દુઃખ જોવાતું નથી." માધવ નરમાશથી બોલ્યો.

ઘીસુ અને માધવ ચમાર હતા. આખું ગામ જાણતું હતું કે એ બન્ને કામમાં બહુ આળસુ હતા. ઘીસુ એક દહાડો કામ કરે અને ત્રણ દહાડા સૂઈ રહે માધવ અરધો કલાક મજૂરી કરે અને એક કલાક બીડીઓ પીએ. એમનાં આ લક્ષણે કોઈ એમને મજૂરીએ રાખતું નહિ. જ્યાં સુધી ઘરમાં ખોબો અનાજ હોય, ત્યાં સુધી આ ભાયડા રોજી માટે હાડકુંયે હલાવે નહિ. ત્રણચાર લાંઘણો થાય ત્યાર પછી ઘીસુ કોઈ ઝાડ પર ચઢીને લાકડા પાડે અને માધવ ભારી બાંધીને વેચી આવે. ગામમાં મજૂરીની કાંઈયે ખોટ નહોતી, મહેનતુ માણસને માટે પચાસ કામ પડ્યાં હતા. જ્યારે ગામમાં કોઈ મજૂર ના મળે ત્યારે લોકો આ બાપદીકરાને કામે રાખે આ બાપદીકરાના સંતોષ અને સંયમ ભલ-ભલા તપસ્વીને પણ ટપી જાય તેવા હતા. એમની મિલકત થોડા માટીનાં વાસણ અને ફાટેલા ગાભા હતાં. એમને માથે દેવાનો ભાર હતો તો યે તેઓ ચિંતાથી તદ્દન મુક્ત હતા. અપમાન કે ઈજા એમને સ્પર્શ કરી શકતા નહોતા તેઓ દેખાવમાં એવા ગરીબ અને નરમ હતા અને મોંના એવા મીઠા હતા કે ગામલોક જાણતા હતા કે એક પાઈ પણ પાછી મળવાની નથી તો પણ તેમને વારંવાર થોડા પૈસા ઉછીના આપતા હતા. ઘીસુ અને માધવ કોઈના ખેતરમાંથી લઈ લીધેલા બટાટા કે વટાણા ઉપર દહાડો કહાડતા કે ખેંચી લીધેલી શેરડી ચૂંસીને દહાડો કહાડી નાંખતા હતા. આમ ને આમ બાપે તો સાઠ વરસ કહાડ્યા હતા. દીકરો પણ બાપને પગલે ચાલતો હતો. અને એદીપણામાં તો બાપ કરતા સવાયો હતો. આ સમયે તેઓ ઝાંખા તાપ-ણામાં બટાકા શેકતા હતા. ઘીસુની વહુ તો વર્ષો ઉપર મરી ગઈ હતી. માધવ આગલી સાલે પરણ્યો હતો. એની વહુએ ઘર કાંઈક રીતમાં આણ્યું હતું. એ જબરી કામગરી હતી. આખો દહાડો વૈતરું કરીને ત્રણે જણનું એ પેટ ભરતી હતી. પરિણામે બાપ-દીકરો વધારે આળસુ બન્યા હતા. એમનામાં અભિ-માન પણ આવ્યું હતું હવે તો કોઈ મજૂરીએ બોલાવે તો એ બેવડા પૈસા માગતા હતા. જે બાઈએ એમને માટે આટઆટલું કર્યું તે કષ્ટાતી ચીસો પાડતી હતી, પણ આ લોકના મનમાં તો એમ જ હતું કે એ જલદી મરે તો એમની ઉંઘમા ખલેલ પડે નહિ!

ઘીસુ શેકાયલો બટાકો ફોલતો હતો. એણે ફરીથી માધવને કહ્યું: "તારી વહુની ખબર તો કહાડી આવ. મને તો લાગે છે કે એને કાંઈક વળગ્યું છે. ભૂવો તો રૂપિયો એક લીધા વિના ઉતાર નહી કરે." માધવના મનમાં એમ હતું કે જો હું અહીંથી ઊઠ્યો તો બધા બટાકા બાપા પૂરા કરી નાંખશે. પણ મોટેથી બોલ્યો: "મને તો અંદર જતાં બીક લાગે છે."

"બીક શેની ? હું આવડો મોટો અહીં બેઠો છું ને!"

"ત્યારે તમે જ જાવને!" માધવ બોલ્યો

"તારી મા મરણ પડી હતી, તે દિવસે હું ગત સળંગ એના ખાટલા આગળ એકલો બેસી રહ્યો હતો પણ આ તો વહુવારુ કહેવાય એનું મો પણ મે જોયુ નથી હવે હમણાં હું એના ખાટલા પાસે જાઉં તો એની અસારની અવસ્થામાં એ શુ માઇ ? રે"

"એને બાળક આવશે તો આપણે કરીશુ શુ ? આપણા ઘરમાં નથી સુંઠ, નથી ગોળ, કે નથી તેલ.' માધવે કહ્યુ

"ભગવાન સૌએ આપશે ' ધીસુ બોલ્યો 'તું તારે એમાં શ્રદ્ધા રાખીને આજે જે આપણને એક પૈસો પણ આપવા નગજ છે, તે જ લોકો આવતી કાલે આપણને કે લાગેવાનો કરીને પૈસા આપવા એમની મેળે આવશે આ ઘરમાં નવ બાળકોના જન્મ થઈ ગયેલા છે દરેક વેળાએ જેની જરુર પડી હતી તે સઘળુ આવી મળ્યુ હતું આ વખતે પણ ભગવાન બધુયે આપી રહેશે

ધીસુની માન્યતાઓ આવી હોય એમા કાંઇ નવાઈ નહોતી એની આજુબાજુ રહેનાર એના જેટલાં જ ગરીબ હતા એમાનાં ઘણાં ખરાં કરતાં એની બુદ્ધિ કાંઈક વધારે હતી ધનવાનોને ઘેર ફેરા આંટા કરનાર સાથે એની બેઠક હતી પણ એની પોતાની રીતભાત જુદી તરેહની હતી આ લોકોની ઓળખાણમાંથી પૈસા પેદા કરવાની એની વૃત્તિ નહોતી આ ગુણને લીધે જો એને થોડી ઘણી મદદ જરૂર પડે કરતાં હતાં એના મનમાં મનમાં એક વાતે સતોષ હતો. જ્યારે એ અતિશય તાણમાં હોય અને કાંઈ પણ કમાણી એને હોર નહિ, ત્યારે પણ એની સ્થિતિનો કે એના ભોળપણનો લાભ કોઈ લઈ શકે તેમ નહોતું

ધીસુ અને માધવ બન્ને જણ તાપણામાના બટાકા અણુધટતી ઉતાવળથી ખાવામાં રોકાયના હતા પૈસો મા । કરતાં વધારે બટાકા ખાઇ જાય નહિ એમ એ દરેકના મનમાં હતું એમ કરતાં કરતાં જીભ અને ગળે ઉન્હા બટાકાના ડામ પડે કે આંખમાં પાણી આવી જાય, તેની તેમને પરવા નહોતી મુદ્દો એ હતો કે ગમે તેમ કરીને પણ વધારે બટાકા પેટમાં નાંખવા ધીસુ આ વખતે વીસ વરસ જૂની એક વાત યાદ કરીને માધવને કહેતો હતો "ગામના જમીનદારને ઘેર લગ્ન હતું, અને મે તો ખાવાજ કર્યુ એટલું ખાધુ કે ઊભા રે થવાય નહિ" આ વાત સાંભળીને માધવના મોમાં તો પાણી છૂટ્યું અને બોલ્યો "હવે કેમ કોઇ આમ જમાડતું નહિ હોય ?"

"સમો બદલાઇ ગયો" ધીસુ બોલ્યો "હવે તો લોકો આ વે સમયે ખર્ચ ઓછો કરવાની વાતો કરે છે પણ આપણા ગુપાનું ભાડું ઓછુ કરવાની વાત કોઈ કરતું નથી"

'તમે તે દહાડે વીસ પૂરી ખાધી હશે." માધવે પૂછ્યુ

' એથી તો વધારે " ધીસુએ જવાબ આપ્યો

"હું જો તે દહાડે ત્યાં હોત તો હું પચાસ પૂરી ખાત"

"અત્યારે મને યાદ નથી કે મે કેટલી પૂરીઓ ખાધી હશે પણ પચાસથી ઓછી નહિ હોય તું આજે છે, એ કરતાં તે દિવસે હું વધારે જોમવાળો હતો

બટાકા પૂરા થઈ ગયા એટલે આ બે જણ સાપ ડી ગાફક ગુચળું વળીને તાપણા આગળ ઊંઘી ગયા બુધિયા કણસવાનો અવાજ તો ઘરમાંથી થોડી થોડી વારે આવ્યા જ કરતો હતો

(૨)

વહાણુ વાયું ત્યારે માધવ ઘરમાં ગયો એની સ્ત્રી મરણ પામી હતી, શબ તાઢુ પડી ગયુ હતું, આંખો ફાટેલી હતી અને આખે શરીરે ગંદવાડ હતો. એણે મરેલા બાળકને જન્મ આપ્યો હતો એ તરત બહાર દોડી ગયો અને શ્રીસુને બધી બીના જણાવી પછી બન્ને જણાએ છાતી અને માથા કૂટીને મોટા ધાંટા પાડી રડવા માંડ્યું એમનુ કકળાણ સાંભળીને

આજુબાજુથી લોકો દોડી આવ્યા અને એમને જૂના રિવાજ પ્રમાણે દિલાસો આપવા લાગ્યા રડારોળ કર્યા પછી એ બન્નેને ઉઠના સરકાર માટે વિચારો આવ્યા ઘરમાં તો કશું યે નહોતું લાકડી જોઇશે, શબને ઢાંકવા ચાદર જોઇશે, અને બધી ક્રિયા કરી પડશે બાપ દીકરો જમીનદારને ઘેર ગયા એ તો આ બન્નેથી કંટાળેલો હતો કામ માથે લઇને પછી આવે જ નહિ, વળી નાનીમોટી ચોરીઓ કરે એટલે એમને જોઇને જ એ તો તતડી ઊઠ્યો 'કેમ આવ્યાઓ! અત્યારના પહોરમાં ક્યાંથી? કેટલાએ દિવસોથી મો પણ બતાવ્યુ નથી શુ ગામ છોડી જવાને ઇરાદો છે?

ઘીસુએ નીચા નમી નાકલીટી તાણી અને આંસુ વાળી આંખ સાથે કહ્યુ બાપજી, અમારે માથે તો દુખની ઝડીઓ પડી છે આ માધવની બાયડી રાતે મરી ગઈ આખી રાત એણે ચીસો પર ચીસો પાડી અમારાથી થયુ એટલુ બધુ કર્યું પણ અંતે એ તો ગઈ અમો તો છેક નકામા થઈ ગયા હવે કોઈ રાંધી ખવડાવે એવુએ ના રહ્યું અમે તો તમારા ગુલામ છીએ અમને તમારા વગર કોઈનો આશરો નથી એનુ મરણ સુધરે એટલા માટે તમારી પાસે આવ્યા છીએ શબ તો હજી ઘરમાં પડયુ છે સ્મશાને લઇ જવા માટે કાંઈક જોગવાઈ કરી આપો

એમ તો જમીનદાર દયાળુ હતા પણ ઘીસુને મદદ કરવી એ કાળા કામળા ઉપર રંગ ચઢાવવા જેવુ હતું એને ધક્કો મારી કહાડી મૂકવાનુ એને મન થયું, પણ એ વખત વિચારી ગયા, કાંઇ બોલ્યા વિના પોતે પાકીટમાંથી બે રૂપીયા કઢાડીને એમના તરફ ફેંક્યા. ન આ લોકોને દિલાસો આપ્યો કે ન દયાના બોલ કહ્યા એ લોકો ગયા ત્યારે જમીનદારે છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો.

જમીનદારને ત્યાથી નીકળી ઘીસુ બીજા ગામ લોકને ઘેર ગયો અવસર એવો હતો કે સૌને એની દયા આવી અને પાંચ રૂપિયા ભેગા થયા, ઘીસુ અને માધવ કફનની ચાદર લેવા બજારમાં ગયા એટલામાં બધાએ વાંસડા ભેગા કરીને એ નીરીને ઠાઠડી તૈયાર કરી બેઠા પણ આજુબાજુથી આવીને ભેગા થઇ ગયા શબ સ્ત્રીનું હતું એટલે એને નવાને બધુ રીતસરનુ કરીને એ સ્ત્રીઓ ચાલી ગઈ

(૩)

માધવ કાઠીની ગોઠવણ કરીને બજારમાં ઘીસુને કહેતો ગયો એની વાત સાંભળીને ઘીસુ બોલ્યો "ચાલો ત્યારે, હવે કફનની ચાદર માટે સસ્તુ કપડું શોધીએ"

"હા, હા, સસ્તુ ચાલશે ઠાઠડી ઉપાડતા જરૂર મોડુ થશે, અને સુરજ આથમશે એ વખતે સસ્તુ કે મોંઘુ કોણ જોવાનું છે!"

"શબને નવુ લુગડુ ઓઢાડવાની રીત વળી કોણે કહાડી હશે? એ બચારી જીવતી હતી ત્યારે તો એને કોઇએ ફાટેલો ગાભોએ આપ્યો નથી!'

"અને વળી આ નવુ કપડુ ચિતામાં બાળી દેવાનું!"

ઘીસુ બોલ્યો "આટના પાંચ રૂપિયા એના જીવતાં આપણને મળ્યા હોત તો એની દવાયે થાત."

બાપ દીકરો સાંજ પડતા સુધી દુકાને દુકાને રખડયા રેશમી કકડા જોયા અને સુતરાઉ પણ જોયા પણ એમની નજરમા એકે કકડો ન આવ્યો થાકીને એ બન્ને એક જગાયે ઊભા ઓચિંતે સામેજ કલાલની દુકાન તરફ ગયા અને અંદર પેઠા પહેલાં તો એમને કાંઇ સમજ પડી નહિ પણ પછી ઘીસુએ એક શીશો લીધો ભજીઆ અને શીંગદાણા પણ લીધા અને પછી નિરાંતે ઓટલે બેસીને ઢીંચવા માંડયો બે ચાર ઘુંટડા પેટમાં ઉતર્યા એટલે એમનુ મગજ તેજ થયું ઘીસુએ ફરી પાછુ કહ્યુ કે કફન માટે કાઢુ તો નકામું છે

માધવે ઉંચે આકાશ તરફ જોયું અને બોલ્યો 'દુનિયા એમ જ ચલે છે નહિ તો લોકો બ્રાહ્મણોને હજારો રૂપિયા શેના આપતા? કોણ ઉપર જઇને તપાસ કરી લાવ્યુ છે કે સ્વર્ગમાં આ રૂપિયા મળે છે!'

ઘીસુએ જવાબ આપ્યો "એ બધા પાસે તો પૈસા વધારાના પડ્યા છે આપણી પાસે તેમ નથી."

"લોક પૂછશે કે ચાદર ક્યાં છે, ત્યારે શો જવાબ આપશો ?"

ધીસુ હસ્યો અને બોલ્યો : "કહીશું કે પૈસા પડી ગયા. અત્યાર સુધી બોળ્યા પણ જડયા જ નહિ. ભલે એ લોક આપણું કહેવું માને નહિ. પણ એના એ પાછા પૈસા આપશે."

બે જણા પાછા ખૂબ હસ્યા. ફરી પાછું નસીબ ઉઘાડશે એ આશાએ તેમને આનંદ થયો. માધવે કહ્યું: "એ બચારી બહુ સારી બાઈ હતી. ઠેઠ છેલ્લા દહાડા સુધી એણે ઘરનું કામ કર્યું હતું."

વાતવાતમાં અડધો શીશો તો પૂરો થયો. ધીસુએ પાસેની દુકાનમાંથી બશેર પૂરીઓ, શાક અને અથાણું લીધું. પાતરા ઉપર આ ખાવાનું આવ્યું. હવે તો ઘણા ખરા પૈસા વપરાઈ ગયાં અને થોડું પરચુરણજ રહ્યું. બે જણ આ ખાવાના ઉપર તૂટી પડયા. ઘરમાં મોત થયું હતું અને શબ હજી પડયું હતું તે સમયે આ તેમથી રીતભાતથી કોઇ શું કહેશે એની એમને પરવા નહોતી. એની લાગણીઓની નબળાઈ તો એમણે ક્યારનીએ તજી હતી.

ધીસુ બોલ્યો: "હાશ, હવે આપણે ધરાયા. મરનારના આત્માને પણ હવે શાંતિ થઈ હશે."

માધવે આ વાતને ટેકો આપ્યો. આંખો મીચી, માથું નમાવી, હાથ જોડી, એ બોલ્યો: "એ ભગવાન! તું તો અંતર્યામિ છું. તું સૌના મનની વાત જાણે છે. તું એને સ્વર્ગમાં જગા આપજે એવી અમારી અંતરની પ્રાર્થના છે. આવી ઉજાણી અમે જિંદગીમાં કદી યે ભોગવી નથી."

એક પળવારમાં તો માધવના મનમાં શંકા ઉભી થઈ. "બાપા! એક દી' આપણે પણ ત્યાં જઇશું ને?"

ધીસુ તો તત્કાળના આનંદમાં એટલો મસ્ત હતો કે ભવિષ્યની વાતો કરીને એ આનંદ ગુમાવવા માંગતો નહોતો. એ કાંઈ જ બોલ્યો નહિ.

"આપણે ત્યાં જઈએ અને એ પૂછે કે મારા શબને તમે ચાદર કેમ નહોતી ઓઢાડી તો આપણે શો જવાબ આપીશુ ?" માધવે પૂછ્યું.

"શો જવાબ આપવાનો છે!" ધીસુ બોલ્યો.

"પણ આવો સવાલ એ પૂછ્યા વિના નહિ રહે."

ધીસુ બરાડી ઊઠયોઃ "પણ તું શા ઉપરથી કહે છે કે એને શીતસગની ચાદર નહિ હોય? શું મેં સાઠ વરસ નકામા કહાડયા છે? હું કાંઈ મૂરખો નથી. તું જોતો ખરો. એને કફનની ચાદર હશે જ હશે."

માધવે અચકાતા પૂછ્યું: "પણ એ હવે કોણ આપશે? મળેલા પૈસા તો તમે બધાય વાપરી નાખ્યા. એ સવાલ બધા પૂછશે મને જ. લગન વેળાએ એની સેંથીમાં કંકુ મેં નાખ્યું તું."

ધીસુએ ફરી ભાર દઈને કહ્યું કે ચાદર હશેજ.

"પણ કહો તો ખરા કે ચાદર લાવશો કયાંથી? એને માટે હવે પૈસા આપશે કોણ?"

"જેમને પહેલા પૈસા આપ્યા હતા, એનાએ લોક ચાદર લાવી આપશે. હા, એટલું ખરૂં કે હવે એ કોઈ આપણા હાથમાં પાઈયે નહિ મૂકે."

આ કલાલખાનાની હવામાં જ ઉશ્કેરાટ હતો. ત્યાંનો વાયુ પણ માદક હતો. આ લોક ત્યાં ફક્ત દારૂ પીવા નહોતા આવ્યા પણ કલાલખાનું આખું વાતાવરણ તેમને ત્યાં ઘસડી લાવ્યું હતું. જિંદગીની ચિંતા અને નાનીમોટી માથાકુટો ભૂલી જવા એ લોક ત્યાં આવ્યા હતા. ઘણી વાર તેઓ આ વાતોમાં એવા મશગુલ થઈ જતા હતા કે પોતે જીવતા હતા કે નહિ. તેનો ખ્યાલ જ તેમને રહેતો નહિ.

આ બાપદીકરો બહુ નસીબવાન હતા. એટલે બેઠા બેઠા, દારૂ ચૂસતા તેમને સૌ જોઈ શકતું હતું એ એની વચમાં ભર્યો શીશો હતો એમાંથી થોડી થોડી વારે બે જણ લહેરથી વારાફરતી ઘુંટડા લેતા હતા. માધવનું પેટ ભરાયું એટલે બાકીનું પાતરામાં રહેલું ખાવાનું એણે ત્યાં ઊભેલા એક ભીખારીને આપી દીધું. ક્યારનો એ આ ભીખારી ભૂખી આંખે એમનાં સામું જોતો ઊભો રહ્યો હતો. જિંદગીમાં પહેલી જ વાર કોઈ કાંઈક આપવાનો આનંદ માધવે જાણ્યો. ભીખારીએ આશીષ આપી એટલે ધીસુએ કહ્યું:

"ભાઈ! ધરાઈને ખા. અને આજે આ પ્રસંગ જેને લીધે છે, તેને તારા અંતરના આશીર્વાદ આપ તારા આશીર્વાદ એને જરૂર પહોંચશે."

"બાપા! એ જરૂર સ્વર્ગે જશે. અરે એ તો સ્વર્ગની રાણી થશે રાણી." માધવ બોલ્યો.

ધીસુ તો જાણે દરીઆમાં ડોલતો હોય એમ બોલ્યોઃ "હા, દીકરા, હા. એ સ્વર્ગે નહિ જાય તો બીજું જશે કોણ? જીવતા એણે કોઈને જરાયે દુઃખ દીધુ નથી મરતાં એણે આપણી મનોકામના સિદ્ધ કરી. આ ખાવાનું! આ પીવાનુ! એ સ્વર્ગે નહિ જાય તો શું પેલા ફુંડાળાઓ, ગરીબોને રહેંસોને તાજા બનેલાઓ, કાશીએ જઈને પ્રાયશ્ચિત કરે અને મંદિરમાં ભેટ ચડાવે એટલે એ લોક જશે?"

પણ આ શ્રદ્ધાભર્યો આનંદ અને આશાને બદલે તરતજ એ બે ચિંતામાં ગરકાવ થઈ ગયા. એમના હૃદય ઉપર કાંઈક ભાર આવ્યો.

"પણ બાપા! એણે બાપડીએ બહુ દુઃખ વેઠયું એનું જીવતર દુઃખમાં ગયું. અને મરતી વખતની એની વેદના અપાર હતી." આટલું બોલતા બોલતા તો માધવ મોટેથી અને રડી પડયો.

ધીસુએ એને દિલાસો આપ્યો. એને વાંસે હાથ ફેરવ્યો અને કહ્યું: "બેટા એ તો દુઃખમાંથી છુટી, અને આ સંસારની માયની જાળમાંથીએ છુટી. આ પ્રસંગ રડવાનો નથી"

એકાએક એ બન્ને જમા ગેલમાં આવી ગયા અને ભજન લલકારવા મંડી ગયા.

અન્તે નશામાં ને નશામાં ઊભા થઈને પુદડીઓ ફરતા, એકબીજાને તાળી દેતા ફરી ફરી એ કડીઓ બોલવા લાગ્યા અને અંતે ભમ દઈને રસ્તા ઉપર ઢળી પડયા.×

× શ્રી. પ્રેમચંદજીની હિંદી વાર્તાના પ્રો. ગુરુદયાળ મલિકે કરેલા અંગ્રેજી ભાષાંતર ઉપરથી ઉતારેલી વાર્તા

ક્રાઉન બ્રાંડ
એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો.

તાજ છાપનાં એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો સ્વાસ્થ્ય, સગવડતાં, કરકસર, અને સ્વચ્છતા માટે અનુપમ મનાયાં છે. વૈજ્ઞાનિક પૃથક્કરણનો અભિપ્રાય : ઘરગથ્થુ ઉપયોગ અને રાંધવાના કામ માટે શુદ્ધ એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો શ્રેયકર છે, અને તેમાં પકાવેલા પદાર્થોના વિટામીન વધુમાં વધુ જળવાઈ રહે છે.

ફોરું વજન, કલાઈની કડાકુટ નહિ, ઝડપી રસોઈ, એ બધા એલ્યુમીનીયમનાં વાસણોના વપરાશથી મળતા *વિશિષ્ટ ફાયદા છે.*

બીજા કરતાં એલ્યુમીનીયમના ભંગારનું દામ વધુ સારું મળે છે.

ચેતવણી : અપભ્રંશ બનેલા સસ્તા એલ્યુમીનીયમથી સાવધ રહેજો. વાસણો તરીકે તેની વપરાશ હાનિકારક મનાઇ છે.

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

સુવિખ્યાત ક્રાઉન માર્કાના એલ્યુમીનીયન તથા પિત્તળના વાસણો બનાવનાર

કલકત્તા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રિ, દિલ્હી, રંગુન, એડન.

સ્ત્રી અને સ્ત્રી શક્તિ

એતો સત્યજ છે કે મનુષ્ય જીવનને જે જે ઉપમાઓ અપાઈ છે તે બધીજ સ્ત્રીને આભારી છે. જે ઘરમા સ્ત્રી નથી તે ઘર ઉજ્જડ અને પ્રેતસ્થળ જેવુ લાગે છે, જ્યાં જ્યાં દૃષ્ટિ પડે ત્યા ત્યાં સુનસાન અને ઉજ્જડતા દેખાય છે મનુષ્ય એવા શોભાહીન સ્થળમા રહેવાનું કદી પસદ નહિ કરે.

જ્યાં સ્ત્રી નથી ત્યાં સ્વાભાવિક સૌન્દર્ય–ઈશ્વરતી સૃષ્ટિ, મોહિની રચના કે જેનાથી મનુષ્યને સ્વાભાવિક સુખ મળે છે તે કંઈજ મળી શકતુ નથી. પણ આવા સ્થળમાં એક શુદ્ધ આચરણવાળી સ્ત્રીનો પગ પડતાં ક્ષણવારમાંજ પવિત્ર બનાવી દે છે જે પહેલાં અન્ધકારમય લાગતું તે આ પવિત્ર દેવીના આવવાથી સૂર્યના જેવો પ્રકાશ લાગ્યા કરે છે. જે સ્થળ સુનસાન હતું તે હવે આનદમય દેખાય છે જ્યાં શોકમય વાતાવરણ હતુ ત્યાં સુખનો વરસાદ વરસે છે

बिन घरनी घर भूतका डेरा ॥

આનુ કારણ એકજ હોઇ શકે કે સ્ત્રીના સ્વાભાવિક ગુણો અને દયામય હૃદયમાં જરાપણ સ્વાર્થ નથી હોતો, સ્ત્રીનો પ્રેમ અને દયાની દિવ્યમૂર્તિ છે. કોમલાંગી સ્ત્રીના ગુણ કર્મ અને સ્વભાવની વિલક્ષણતા તેના પતિ ઉપર અધાર રાખે છે

પરંપરાથી ચાલ્યા આવતા ઇતિહાસ ઉપર દૃષ્ટિ નાખતા દેખાઇ આવશે કે સીતા દ્રૌપદી–દમયન્તિ જેવી મહાન સતીઓ પણ સ્ત્રીઓજ હતી જસમા જેવી મહાન શક્તિને કદી ભૂલી શકાય ખરી ? ત્યારે શું આધુનિક ઇતિહાસ જોતાં આપણી આગળ કઇ ઓછી સ્ત્રીશક્તિનો નથીજ નીડરતાનો દાખલો લેવો હોય તો લેફ કેપ્ટન કર્નલ લક્ષ્મી આપણી સમક્ષ ઉભેલ છે

સ્ત્રી શક્તિને કારણે અને સ્ત્રી શક્તિનો પરચો બતાવવા માટે અત્યારે તો દરેક મોટા અને સામાન્ય શહેરોમાં સ્ત્રી મડળો સ્થપાઇ ચૂક્યાં છે સ્ત્રી જાતિની ઉન્નતિને ધ્યાનમા લઈ અનેકાનેક ઠરાવો પસાર થાય છે, અને અમલમાં પણ મૂકાય છે, સ્ત્રીને અમુક છૂટાછેડા હોવીજ જોઈએ–સ્ત્રીઓ પુરુષને કોઇ રીતે તાબેદાર હોઈજ ન શકે વગેરે માગણીઓ રજુ કરે છે. આ શહેરમા તે જાતનું વર્તન જોવા પણ મળે છે.

કેપ્ટન લક્ષ્મી

"સ્ત્રીએ સીનેમાપટ પર કામ કરવુ કે નહિ ?" જેવા વિષયોની ચર્ચાઓ રાખી વધુ મતે તેમ કરવુંજ–જેવા ઠરાવો પસાર કરાય છે. આ બધુંજ સ્ત્રી શક્તિનોજ ખ્યાલ આપે છે.

આ બધાની સાથે સાથે હું માનું છું કે દરેક સ્ત્રીએ સ્વરક્ષણ કરી લેવા પણ તૈયાર થઈજ જવુ જોઈએ હાલની પૂર્વ–બગાળની સ્થિતિનો ખ્યાલ સ્ત્રી માત્રે કરવાનો છે. મુસલમાનોનાં નીચ કૃત્યો ભલભલાઓને હચમચાવી મૂકે છે કદમે ને પગલે સ્ત્રીઓ ઉપર અમાનુષિ અત્યાચાર ચલાવાય છે. હજારો સ્ત્રીઓ ઉપર બળાત્કાર થઇ ચૂક્યા છે, અનેક કેટલીકની લાજ લેવાઇ ચૂકી છે અને લેવાઇ રહી છે, તે વખતે બીજા ભાગમાં બેઠાં બેઠાં આર્થિક સ્વતંત્રતા છૂટાછેડા જેવા વિષયોજ વિચારીને બેસી રહેવું યોગ્ય લેખાશે ? કેપ્ટન લક્ષ્મી જેવાં નેતા બોળી લઈ પોતાની બેનો કે જે અનેક સકટો સહન કરી રહી છે તેમની મદદે જઈ પહોચવાની જરૂર છે, અખિલ હિંદ સ્ત્રીમડળના કાર્યકર્તાઓનો સાથ મેળવી સ્ત્રીઓની ટુકડીઓ તૈયાર કરી, સ્ત્રીજાતિનાજ બચાવ માટે શું દોડી જવાની જરૂર નથી ? જો આમ ન બને તો શરૂઆતમાં બતાવેલી યોગ્યતા હસી કાઢવા જેવી જ ઠરે કે બીજુ કઇ ?

આ એક સુચનાની પાછળ કર્તવ્ય કરી છૂટી સ્ત્રીજાતિ સ્ત્રીશક્તિનો પરચો બતાવી શકશે ખરી ?

[મોગરી] દેવદત્ત ની પટેલ

અમેરિકાની અદ્‌ભૂત નટ–બાલિકા

માર્ગરેટ ઓ'બ્રીન

સંપાદકઃ–શ્રી હર્ષદરાય સંઘવી

ફિલ્મ જગત્‌માં શર્લી ટેમ્પલે બાલ–નટી તરીકે વિશ્વ વિખ્યાતી પ્રાપ્ત કરી છે. અત્યારે તો એણે પોતાનું બાલિકા જીવન તજીને યૌવનના આંગણામાં પ્રવેશ કર્યો છે એટલે હવે જો વિશ્વમાં પ્રખ્યાતી પામનાર બાળ–નટી હોય તો તે ઓ'બ્રીન.

ઓ'બ્રીન માત્ર આઠ વર્ષની છે છતાં એણે જે ઝડપથી પ્રતિષ્ઠા મેળવી છે એ આશ્ચર્યકારક છે. નટીઓના જીવનમાં ખાસ વિશિષ્ટ તત્ત્વ તેમની ખર્ચાળ જિંદગી હોય છે. આ ઉપરાંત બીજી કોઈ નવીનતા તેમનાં દેખીતા ઉજળા જીવનમાં ભાગ્યેજ હોય છે. માર્ગરેટ ઓ'બ્રીન આ બાબતમાં બીજી નટીઓથી જુદી પડે છે. એની જીવનકથામાં નવીન તત્ત્વ છે.

મહત્ત્વની વાત એ છે કે એણે માત્ર ચાર વર્ષની કુમળી વયે ચિત્રપટની સુંવાળી દુનિયામાં પગલી પાડી છે. એના રૂપેરી દુનિયાના સબંધને લીધે એ અત્યાર્ સુધી ડઝન ઉપરાંત ચિત્રપટોમાં કામ કરી ચૂકી છે.

માર્ગરેટની કમાણી દર વર્ષે લગભગ પચાસ હજાર ડોલર સુધી પહોંચે છે. એનું નાણું મેળવવાનું ક્ષેત્ર સિનેસૃષ્ટિમાજ મર્યાદિત થતું નથી. કોઈ ઘરમાં પડેલો રેડિયો કોઈકવાર માર્ગરેટની વાણી સંભળાવી દે છે. કોઈ કોઈ ગ્રામોફોન પર વગડતી થાળીઓ પણ એનો અવાજ રણકાવે છે.

અત્યાર સુધી હોલીવુડે આપેલી બાળ તારિકાઓમાં માર્ગરેટ જૂદી ભાત પાડે છે. નટી એટલે સાધારણ રીતે લોકો તેને રૂપની રાણીજ માની લે પણ માર્ગરેટની સુંદરતા એના અભિનયમાં છે. શરીરમાં નહિં. વળી બીજી અજબ વાત એ છે કે ત્રણ વસ્તુની અછત છતાં તેની પ્રતિષ્ઠા અમેરિકાભરમાં પથરાએલી છે, કારણ શું ? માત્ર એનું વાક્‌ચાતુર્ય ! એની બોલવાની શક્તિ છટાદાર છે, એના સંવાદોમાં તાકાત હોય છે અને એની વાણી શુદ્ધ હોય છે. એ છે હાસ્યની અભિનેત્રી–મૂર્તિમંત હાસ્યદેવી. તે હસી શકે છે તેમ તે રડી પણ શકે છે. એણે પોતાના પ્રથમ ચિત્ર 'જર્ની ફોર માર્ગરેટ'માં દર્દજનક રૂદન કરીને પ્રેક્ષકોના દીલને ડોલાવ્યા હતા.

આ બાળનટી બાબત એક નોંધપાત્ર હકીકત એ એની અદ્‌ભુત સ્મરણશક્તિ છે. બીજી નટીઓ પોતાના પાઠો અનેકવાર યાદ રાખે છે ત્યારે આ કુમારી માત્ર ચાર કે પાંચ વખત પોતાના પાઠને વાંચીને યાદ રાખે છે.

અસાધારણ સ્મરણશક્તિ તેને કુદરતે આપેલી છે. એણે પહેલી–બીજી અને ત્રીજી ચોપડી તેના શિક્ષક પાસેથી માત્ર ૬૭ દિવસમાં ભણી નાખી હતી !

૧૯૪૫ ના શિયાળામાં માર્ગરેટે લખાણ તરફ નજર ફેરવ્યા વગર ૩૩ વખત વક્તૃત્વ કરેલ. રેડિયો પરના જાહેરાતકારો પણ તેની આ સ્મરણશક્તિ જોઈને મોમાં આંગળા નાખી ગયા હતા.

ફિલ્મી દુનિયા ઉપરાંત તેણે બીજાં કામો પણ કર્યાં છે. નટી બનીને આ બાલિકાએ પોતાના રાષ્ટ્ર પ્રત્યેની ફરજને વિસારે પાડી નથી. મહાયુદ્ધમાં તે વિગ્રહના બોંડો વેચવા નીકળેલી અને તેને માટે તેને બે ચંદ્રકો પણ મળ્યા છે.

તેનો ચાહક વર્ગ વિશાળ છે. ટપાલ (Fun mai)માં મેટ્રોગોલ્ડવીન મેયરમાં તેનો નંબર જોન્સન અને જુન એલીસન પછી આવે છે.

માર્ગરેટની દિનચર્યા જોઈએ. સવારના નવ વાગે તો એના પગમાં મેટ્રો ગોલ્ડવીનના સ્ટુડિયોમાં હોય છે. લગભગ આખો દહાડો તે સ્ટુડિયોમાં ગાળે છે. ત્યાં જ તે રોજ સ્ટુડિયો તરફથી ચાલતી શાળામાં ત્રણ કલાક ભણે છે.

ઓ'બ્રીનનો ચિત્રપટ જગતમાં પ્રવેશ તેની માતા દ્વારા થયો છે એમ કહી શકાય. બાલ્યવયમાં તેને ફિલ્મીસ્તાનમાં આવવાની પ્રેરણા પાનાર તેની નર્તકી માતા અને તેની કાકીએ આપી હતી.

૧૯૪૧ માં–જીવનના ચોથે વર્ષે પોતાના નિર્દોષ શૈશવકાળના મધ્યમાં–એણે હોલિવુડની વિલાસી ધરતી-પર પગ મૂકયા. એનું સ્થાન હોલિવુડમાં નિર્ણિત ન હતું. રોજ ઘણાએ મનુષ્યો એ રૂપેરીનગરમાં આંટા ખાઈને પાછા ચાલ્યા જાય છે. ઓ'બ્રીનનું ભાગ્ય હેઝે નામના એક ફોટોગ્રાફરે ચમકાવ્યું તેણે તેની તસ્વીર ઘણા પત્રોના મુખપૃષ્ટો પર ચમકાવીને તેનું સ્થાન ત્યાં નકકી કર્યું.

લંડનની એક અનાથ ગરીબ બાળકી તરીકે એણે 'જર્ની ફોર માર્ગરેટ' નામના બોલપટમાં કામ કર્યું. આ તેના પ્રથમ અભિનયે તેને ખ્યાતિ અપાવી. પછી તેનું નસીબ ફરી ગયું. વાંકડીઆ વાળવાળી, લાગ-ણીવશ ચહેરાવાળી નટીએ કલદાર અને કીર્તિની પ્રાપ્તિ કરી.

માર્ગરેટના ઘરઆંગણાના જીવનમાં તેનું ધ્યાન કુદરત પર જાય છે. એણે એક નાનો બાગ (નર્સરી) બનાવ્યો છે.

તે કોની માનીતી નટી એ કહેવું મુશ્કેલ છે એની પાસે જનરલ 'પીંજ' માર્શલની સહીવાળો ફોટો છે. જીમી દુરન્તે પાસેથી એક મુદ્રિકા પણ તેને મળી છે. તેનો વાચનશોખ કરૂણ ભાવાત્મક (Emotional) સાહિત્યમાં કેન્દ્રિત થાય છે. હંમેશ તે આવું કંઈક વાંચ્યે છે.

માર્ગરેટનું છેલ્લું ચિત્ર 'અવર વાઈન્સ હેવ ટેન્ડર ગ્રેપ્સ' હતું. આ ચિત્રમાં તેને અનુરૂપ ભૂમિકા મળી છે. એક ખીસકોલીને અકસ્માતથી માંરતી એક બાલિકા તરીકે તેની ભૂમિકા શરૂ થાય છે.

તેના બીજા ચિત્રોમાં 'લોસ એન્જેલીસ' 'મીટ મી ઈન સેન્ટ લુઈ' વગેરે છે.

☆

દિવ્યપંથના પ્રવાસીને

(લલિત)

હૃદયભાર આ ના સહ્યો જતો,
હૃદયપ્રિય ઓ! દૂર ના થતો,
ગહન જ્ઞાનનાં શાસ્ત્ર ના ગમે,
તુજ સ્મૃતિ થતાં ચિત્તડું ભમે,
નયન અશ્રુઓ ખાળી ના શકું,
હૃદયવેગને રોકી ના શકું;
મૃદુ હતું અરે ઉર તો સખા
કુલિશરૂપ તે શેં થયું સખા!
જીવન સોણલાં સ્નેહથી ભર્યાં,
ઉર પટે થકી હાય શું ખર્યાં?
વિષમ માર્ગમાં સ્નેહી શું ગયો?
દયિત ત્યાગતાં જખ્મ ના થયો?
ઉર વીણા તણાં તાર શું તૂટયા?
અરર! પ્રેમનાં પાત્ર શું ફૂટયાં?
જીવનદીપનાં તેજ શું ખૂટયાં?
જગતબંધનો આજ શું છૂટયાં?
સ્થળ સ્થળે તને શોધતી ભમી,
ખચિત, માનુષી સૃષ્ટિ ના ગમી,
પથિક! દિવ્ય તું પંથમાં પળ્યો?
તિમિર ત્યાગીને તેજમાં ભળ્યો?

મનોરમા મંગળદાસ શાસ્ત્રી

સાવચેતી

· લેખક. ડૉ. એન. આર. આચાર્ય
એલ. એમ. પી. (બોમ્બે)
એપીડેમિક મેડિકલ ઑફિસર, ડીસ્ટ્રીક્ટ સુરત

સામાન્ય તથા ચેપી રોગોથી બચવા માટે નીચેની સૂચનાઓ પ્રત્યે "સ્ત્રીબોધ"ના વાંચકોનું ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે અને આ સુચનાઓનો નિયમ પૂર્વક અમલ કરી. લાભ લેવા ભલામણ કરવામાં આવે છે.

જીવન અને તંદુરસ્તીનો મૂખ્ય આધાર ખાસ કરીને હવા, ખોરાક અને પાણી ઉપર રહેલો છે

હવા સ્વચ્છ રાખવા માટે ઘરો જેમ બને તેમ છૂટાં છૂટાં, પૂરતા પ્રમાણમાં બારી બારણાંવાળાં. પ્રકાશવાળાં અને સુકા રાખવાં જોઈએ. ઘરનું આંગણું, રસોડું, જાજરૂ, પાણીની ટાંકીઓ અને કુંડીઓ તથા જાહેર રસ્તા પર ખાસ ધ્યાન આપવાની જરૂર છે. ઘરના આંગણામા થોડે દૂર શોભાયમાન ફૂલઝાડો સાથે તુલસી, યુકેલીપ્ટસ વિ, જંતુનાશક ઝાડો ઉગાડવાં વધારે જરૂરી છે.

ખોરાકની વસ્તુઓ સારી અને અમુક પ્રમાણમા પૌષ્ટિક ક્ષારો તથા દ્રવ્યો (Vitamines) વાળી અને સાફ જોઈએ. ખાસ કરીને લીલાં શાક, ભાજી અને ફળોનું પ્રમાણ વધારવું જોઈએ.

ખોરાક માટે વધારે જથ્થા (Quantity) નો આગ્રહ ન રાખતાં તેમાં રહેલાં તત્વો અને ગુણો (Qualities) માટે આગ્રહ રાખવો જોઈએ. ઉઘાડો ઠંડો કે વાસી ખોરાક આરોગ્યને હાનિકર્તા છે.

મેલેરીઆ, ટાઈફોઈડ, કોલેરા, વિ ભયંકર રોગોને નાબુદ કરવા, મચ્છર અને માખી જે ઘણા ખરા રોગો ફેલાવવા માટે જવાબદાર છે તેનો નાશ કરવો જોઈએ. અને આવાં દરદોથી પીડાતા રોગીનાં મળ-મૂત્ર, ઉલટી વિ. માં જંતુ નાશક દવાઓ નાંખ્યા બાદ તેનો નીકાલ કરવો જોઈએ.

· બળીયા, ટાઈફોઈડ, કૉલેરા જેવા ચેપી રોગોથી બચવા તેની રસી મૂકાવવી તે સલાહભર્યું છે.

પાણીના કુવા પાસે કોઈ પણ જાતની ગંદકી નહિ જોઈએ. જ્યાં પાણીનો જમાવ થાય ત્યાં મચ્છરોનો ઉપદ્રવ વધી પડે અને પરિણામે મેલેરીઆ-ટાઈફોઈડ તાવ લાગુ પડે, માટે ગંદા પાણીનાં ખાબોચીયા ખુલ્લી ગટરો વિ. માં કેરોસીન, ક્રુડ ઑઈલ, ફીનાઈલ વિ. દવાઓ નાંખી મચ્છરનો નાશ કરવો જોઈએ. પાણી હમેશાં સ્વચ્છ જાડા કપડાં વડે ગળીનેજ વાપરવું. જ્યારે કોઈ પણ ચેપિ રોગ ગામમાં ચાલતો હોય ત્યારે તો પાણીને ઉકાળ્યા બાદ ઠંડુ કરીનેજ પીવાની ટેવ રાખવી. પાણીને ઉકાળવાથી તેમાં રહેલાં જંતુઓ મરી જાય છે.

"ચોકખાઈ એ તંદુરસ્તીનો પાયો" છે એ સૂત્ર ધ્યાનમાં રાખી ગામવાસીઓએ સંગઠન કરી ગામમાં કચરાના ઢગલા તથા બીજી ગંદકીઓ દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. શહેરની મ્યુનિસિપાલીટિ કે સરકારમાં આધાર રાખવો તે આપણી પરતંત્રતાને ઉત્તેજન આપવા જેવું છે. પોતાના રક્ષણ સાથે બીજાને ઉપયોગી થવુ તે દરેક નાગરીકની ફરજ છે.

હાથપગ, મ્હોંડુ દાંત વિ. સદંતર સ્વચ્છ જોઈએ કોઈ પણ રોગ પ્રત્યે દુર્લક્ષ નહિ સેવતાં કોઈ સારા વૈદ કે ડોકટરની સમયસરની સલાહ ઘણી કામમાં લાગે છે.

આજકાલ હિંદુસ્તાનમાં બિમારી અને મરણનો આંકડો વધતો જાય છે, તેનું કારણ આપણે પોતેજ છીએ, તંદુરસ્તી સાચવવા આપણાથી જે બની શકે તે કરવું જોઈએ, કારણ કે તંદુરસ્તી વિના આપણે દુનિયાદારીનાં કોઈ પણ કાર્યો સરખી રીતે કરી શકીએ નહિ.

—: કાકી :—

લેખક—શ્રી શિયારામ શરણ ગુપ્ત
અનુવાદક—શ્રી દીનાનાથ જે. મહેતા

એ દિવસે વહેલી પરોઢમાં જ્યારે શ્યામૂ જાગ્યો—ત્યારે તેણે જોયું તો ઘરમાં રડારોળ થઈ રહી હતી. એની કાકી ઉમા—એક લાંબી કામળ ઉપર પગથી તે માથા સુધી એક કપડું ઓઢી ભૂમિ-શયન કરી રહી હતી—અને ઘરનાં સર્વ કુટુંબીજનો એની આસપાસ ટોળે વળી કલ્પાંત કરી રહ્યાં હતાં.

જ્યારે બધાં લોકો ઉમાને શ્મશાને લઇ જવા માટે ઉઠાવવા લાગ્યાં, ત્યારે શ્યામૂએ સૌને ખૂબ હેરાન-પરેશાન કર્યાં. લોકોના હાથમાથી બળજબરીથી છુટી જઇને એણે ઉમા ઉપર પડીને અત્યંત કરુણ સ્વરે કહ્યું, "કાકી તો સૂઇ રહી છે—એને આવી રીતે ઉઠાવીને તમે લોકો ક્યાં લઇ જાઓ છો ? હું કોઇ પણ રીતે નહીં લઇ જવા દઉં. એને ન લઇ જાઓ ન લઇ જશો."

લોકોએ મહામુશ્કેલીએ એને દૂર કર્યો. કાકીની શ્મશાન યાત્રા કે અગ્નિસંસ્કારમાં પણ તે ન જઇ શક્યો. એક દાસી કેવળ એને રામરામ પોકારતી સંભાળીને ઘેર બેસી રહી

બુદ્ધિવાન વડીલોએ એને કહ્યું હતું, કે—એની કાકી એના મામાને ત્યાં ગઇ છે—પરંતુ અસત્યના આવરણમાં સત્ય ઝાઝો સમય છુપાઇ શકતું નથી. આસપાસનાં અન્ય અબોધ બાળકોને મુખેથી જ એ વસ્તુ પ્રગટ થઇ ગઇ. એ વાત એનાથી છુપી ન રહી શકી કે એની કાકી મોસાળે ગઇ નથી, પણ ઉપર રામને ઘેર ગઇ છે.

કાકીને માટે અનિમેષ નયને રોતાં રોતાં એનું રુદન પણ ક્રમશઃ નષ્ટ થઈ ગયું—પરંતુ શોક શાન્ત ન થઈ શક્યો—જેવી રીતે વર્ષાબાદ એક-બે દિવસમાં પૃથ્વીની ઉપરનું પાણી જેમ અગોચર થઇ જાય છે પરંતુ અંતઃસ્થલ સુધી કંઇ દિવસો સુધી આર્દ્રતા છવાયેલી રહે છે—તેવી રીતે એ શોક એના અંતઃસ્થલમાં ઘર કરી ગયો હતો. તે ઘણુંખરૂં એકલો બેઠો બેઠો શૂન્ય મનસ્ક રીતે આકાશ તરફ જોઇ રહેતો.

એક દિવસ એણે ઉપર એક પતંગ ઉડતી દેખીઃ કોણ જાણે શા વિચારથી એનું હૃદય એકદમ પુલકિત થઇ ગયું. અને દોડતાં દોડતાં તેણે વિશ્વેશ્વરની પાસે જઇને કહ્યું "કાકા, મ્હને એક પતંગ લાવી આપોને—હમણાંજ લાવી આપો."

પત્નીના મૃત્યુ બાદ વિશ્વેશ્વર અત્યંત અન્યમનસ્ક જેવા રહેતા હતા. "સારૂં લાવી આપીશ." કહીને ઉદાસ મને ત્યાંથી બહાર ચાલ્યા ગયા.

શ્યામૂ પતંગને માટે અત્યંત ઉત્સુક હતો. તે પોતાની ઇચ્છાને કોઇપણ પ્રકારે ન રોકી શક્યો. એક ખીંતી ઉપર વિશ્વેશ્વરનો કોટ ભરવેલો હતો. આમ તેમ જોઇને એની પાસે એક સ્ટુલ સરકાવીને મુક્યું. અને ઉપર ચઢીને કોટનાં ખીસ્સાં જોયાં—એમાંથી માત્ર એક ચાર આની લઇને એ તરતજ ત્યાંથી પલાયન થઇ ગયો.

સુખીયા દાસીનો છોકરો—ભોળો—શ્યામૂનો સમવયસ્ક હતો—શ્યામૂએ એને ચાર આની આપીને કહ્યું" ત્હારી જીજીને કહીને છાનોમાનો એક પતંગ અને —દોર ન મંગાવી દે ?" જો, જે ખૂબ સાવચેતી પૂર્વક—સાવધાનીથી જજે. કોઇ જાણી ન જાય."

પતંગ આવી. એક અંધારા ઘોર ઓરડામાં એની સર્વ વીધી થવા લાગી. શ્યામૂએ ધીરેથી કહ્યું, "ભોલા, કોઇને કહે નહીં તો એક વાત કહું."

ભોલાએ અત્યંત વફાદારી પ્રદર્શીત કરવા માથું હલાવતાં કહ્યું, "નારે ના—હું તે કોઇને કહેતો હોઇશ વળી ? કોઇને નહીં કહું બસ."

શ્યામૂએ રહસ્ય ઉઘાડું કરતાં કહ્યું." હું આ પતંગ, ઉપર રામને ત્યાં પહોંચાડીશ,—એને પકડીને કાકી નીચે ઉતરશે. મ્હને લખતાં નથી આવડતું—નહીં તો એના ઉપર નામ સુદ્ધાંતે લખત."

ભોળો શ્યામૂ કરતાં અધિક સમજણો હતો. એણે કહ્યું "વાત તો ઘણી મઝાની છે. અને વિચાર પણ ઘણો સરસ છે. પરંતુ એક મુશ્કેલી છે. આ દોર પાતળી છે. આને પકડીને કાકી ઉતરી નહીં શકે આ તૂટી જવાનો ડર છે. માટે જો જાડો દોર બાંધવામાં આવે તો બધું બરાબર થઇ જાય."

શ્યામૂ ગમ્ભીર થઇ ગયો. કારણ કે જે વાત ભોલા એ કહી તે લાખ રૂપિયાની હતી, .બીલકુલ બુદ્ધિપૂર્વકની સુંદર સલાહ હતી. પરંતુ મુશ્કેલી એ હતી કે જાડી દોર મંગાવવી શી રીતે ? પાસે પૈસા તો છે નહિં, ને ઘરના જે માણસો એની કાકીને દયા, માયા વિના જલાવી આવ્યાં હતાં, એવા એ એના આ કામનાં કાંઇજ મદદ કરે તે અસંભવિતજ

હતું. તે દિવસે ચીંતાના માર્યા શ્યામૂને રાતે પરોઢ સુધી ઉંઘ પણ ન આવી.

પહેલા દિવસની માફકજ બીજે દિવસે પણ એની એજ તરકીબ તેણે અજમાવી. તેણે વિશ્વેશ્વરના કોટમાંથી એક રૂપિયો કાઢ્યો. લઈ જઈને ભોલાને આપ્યો અને બોલ્યો "જો જે ભોલા–કોઈને ખબર ન પડે, હા. સારામાં સારા બે દોરડાં મંગાવી દે, કારણ કે એક દોરડું કદાચ ઓછું પડે તો ! જવાહીર પાસે હું એ કાગળ પર "કાકી" લખાવી રાખીશ. નામની ચિઠ્ઠી હશે તો પતંગ બારોબાર એની પાસે પહોંચી જશે."

બે કલાક બાદ શ્યામૂ અને ભોલો એક અંધારી કોટડીમાં પ્રફુલ્લ મને બેઠા બેઠા પતંગને દોરડું બાંધી રહ્યા હતા.

એટલામાં અકસ્માત શુભ કાર્યમાં વિઘ્નની માફક ઉગ્ર સ્વરૂપ ધારણ કરેલ વિશ્વેશ્વર ત્યાં આવી પહોંચ્યા અને ભોલા અને શ્યામૂને ધમકાવી ને બોલ્યા–

"હેં મ્હારા કોટમાથી રૂપિયો કાઢ્યો છે ને ?

ભોલે ડરના માર્યા ગભરાતાં ધ્રુજતાં એકજ ધમ ધુ[illegible] અવાજથી સત્ય ઉઘાડું પાડી દીધું "શ્યા ભાઈએ દોરડું અને પતંગ મંગાવવા કાઢ્યો હતે

વિશ્વેશ્વરે શ્યામૂને બે તમાચા જડી દઈને ક[illegible] "ચોરી–શીખીને જેલ જવું છે ? વારૂ–આજ [illegible] સારી રીતે સીધો કરું છું–કહીને વળી બે–ચાર જોર લપડાક ચોડી કાઢી–અને પતંગ ફાડી નાંખી પ[illegible] દોરડાની તરફ જોઈને એમણે પૂછ્યું "આ કે[illegible] મંગાવ્યું છે ?"

ભોલાએ કહ્યું "આપણે મંગાવ્યું હતું–આના પતંગ–ચગાવીને કાકીને રામને ત્યાંથી નીચે ઉતા[illegible] હતી."

વિશ્વેશ્વર એક ક્ષણ માટે હતબુદ્ધિ બની ઉ[illegible] રહ્યા. એમણે ફાટેલ-પતંગ ઉપાડીને જોઈ એ ઉપર એક કાગળ ચોંટાડેલો હતો–જેના ઉપર લ[illegible] હતું–"કાકી."*

---

* હિન્દી પરથી અનુવાદ

સ્ત્રીઓ માટે સર્વોત્તમ શક્તિવર્ધક દવા

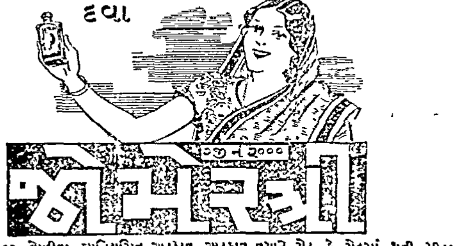

બ્હેનો પ્રદર, સોહીવા, અનિયમિત અટકાવ, અટકાવ વખતે પેટ કે પેડુમાં થતી પીડા. મુત્રમાર્ગમાં બળતરા કે કળતર, ગર્ભ ન રહેવો, ગર્ભ રહીને ખરી જવો, કસુવાવડ, સગર્ભા અવસ્થામાં અન્ન ઉપર અભાવ, ઉલટી, ઉબકા, છાતીમાં દાહ, અમુંઝણ, હોઠે રતવા, પ્રસવ સમયે પીડાવું, સુવાવડમાં નબળાઈ. સુવાવડની નબળાઈ, સુવારોગ, ધાવણની અછત, ઉંઘ ન આવવી, હીસ્ટીરીઆ વિગેરે માટે જોમેસ્ત્રી વાપરો. બીજી નિષ્ફળ બનાવટોથી સાવધાન રહેજો.

બધા દવાવાળા વેચે છે.

એજન્ટો :—કંચનલાલ વાડીલાલની કુંo :: મંગળદાસ રોડ–મુંબઈ. ૨

માજી મૈયા

વૃંદાવન મંદિરોનું શહેર છે. ભાવિકોને આકર્ષવા ત્યાં ત્રણ હજાર મંદિરો છે. કેટલાંક મંદિરો તો કળા, સ્થાપત્ય, સૌંદર્ય અને શ્રેષ્ઠ કારીગરીના ધામ જેવાં છે. મથુરાથી વૃંદાવન આવતાં દખણાદિ બાજુએ એક મોટી ધર્મશાળા અને તેની અંદરના બગીચામાં એક નાનું ઠાકર મંદિર છે તેના આરસપાણના મઢેલા ઓટલા પાસેના ઉંબરામાં એક આસન પાથરી એક વૃદ્ધા બેઠી હતી. દર્શન કરવા આવનારને ચરણામૃત દેતી હતી. વૃદ્ધાવસ્થાની કરચલીઓ મુખ ઉપર આવી હતી. છતાં એના ગૌર મોઢા ઉપરે એક જાતની શાંતિ અને સૌમ્ય ભાવ દીપી નીકળતા હતા. તેથી આગંતુકોના હૃદયમાં પૂજ્ય ભાવ ઉત્પન્ન થતો હતો.

સંધ્યાકાળનો સમય હતો. મથુરાની મોટરબસ નવા ઉતારૂઓને લઈને આવી હતી. થોડીવારમાં કેટલાંક ઉતારૂઓ શ્રી કૃષ્ણની લીલાના મુખ્ય ધામના જઈને આવી પહોંચ્યા. માજી મૈયાએ ઉઠીને ઉતારૂઓને જુદી જુદી ઓરડીઓ ઉઘડાવી આપી. ઉતારૂઓને વાસણ તથા પાથરવાની શેતરંજીઓ ઉપર ઓને માજી મૈયાએ અપાવી. જરાવારમાં સૌ પોતાનો સામાન ઉતારી થાળે પડ્યાં. માજી મૈયા પોતાની ઓરડીની પરસાળના ઓટલે બેઠા.

માજી, થોડા લોટ દે તો રોટી પકાઉ, એક સાધુએ આવીને કહ્યું. તરતજ અંદર જઈ લોટ લાવીને સાધુને આપ્યો.

માજી, બડા ઠંડી પડતા હૈ, કુછ ઓઢને કુ દે.

બીજા સાધુને અંદરથી કામળ કાઢી આપી.

માજી, લકડી બિના રોટી કૈસે પકાઉ.

ત્રીજા સાધુને થોડુ બળતણ આપ્યું.

એવી રીતે અનેક સાધુઓને કાંઈને કાંઈ વસ્તુઓ અને દવાઓ માજી મૈયા આપતા હતા. વચ્ચમાં ઉતારૂઓને કોઈ આવશ્યક વસ્તુ જોઈતી તે પણ મૈયા આપતા હતા. એમનાં શરીરમાં આળસ નહોતુ. કોઈને પોતાથી બની શકતી દરેક સેવા બજાવવા તેઓ હવે શાં આતર રહેતા. એમનો ભંડાર કલ્પવૃક્ષ સમો ગણાતો હતો. શોઈદોરા, ખાવાના પદાર્થો, પાણીની બાલદીઓ, ઓઢવાનાં વસ્ત્રો, ખાટલાં, વાસણો સાધુઓ માટે કમંડળો વસ્ત્રો છત્રીઓ, પગરખાં એવી એવી અનેક વસ્તુઓ માંગનારાઓને પ્રેમ સાથે મળતાં. મૈયાના મોઢા ઉપર હમેશાં સ્મિત રહેતું. ગમે એવા ક્રોધી બાવાઓને પણ એ કઠોર વચન કહેતા નહિ. સેવાથી એનું હૃદય રંગાયું હતું.

એમનામાં વૃંદાવનના લોકોને અજબ વિશ્વાસ જામી ગયો હતો. અનેક બાઈઓ દર્શન કરવા આવી માજી મૈયા પાસે પોતાની દુઃખની છાબો ધરતી હતી. સૌને સાન્ત્વન અને યોગ્ય સમાધાન મળતા હતા. કોઈને કાંઈ દુઃખ કે તકલીફ આવી પડે તો વિશ્વાસ અને શાંતિ માટે માજી મૈયાનું પ્રેમાળ હૃદય તૈયારજ હોય. માજી મૈયા અનુભવથી સારા વૈદ્ય થઈ ગયા હતા. તેઓ જાતે વનસ્પતિઓ મંગાવી ઔષધો તૈયાર રાખતા, આવેલા દરદીઓને જોઈ દવા પણ આપતા હતા. સવારથી સાંજ સુધી એમને જરાપણ ફુરસદ મળતી નહિ.

બપોરના બેથી ચાર વાગ્યા સુધી અનેક કન્યાઓ એમની પાસે આવતી હતી. કોઈને રામરક્ષા તો કોઈને વિષ્ણુ સહસ્ર નામ, કોઈને ગીતા તો, કોઈને નારાયણ કવચના સ્તોત્રો શીખવતા હતા. એમના ઉચ્ચાર શુદ્ધ હતા. લોકો કહેતા કે માજી મૈયા સંસ્કૃતના શ્રેષ્ઠ વિદુષી છે.

એમનામાં અત્યંત સેવાભાવ હતો. બીજાના દુઃખે દુઃખી થઈ તેઓ વિરલ અનુકંપા બતાવતા હતા. એમણે કદી કોઈની પાસે માંગતા નહિ કરતાં એમના સેવાભાવ અને શુદ્ધ ચારિત્રને લીધે એમને પૈસા સંબંધી અગવડ આવતી નહિ. પોતે એકવખત રસોઈ કરી પોતાના બાળકૃષ્ણને ભોગ ધરાવીને સંતોષથી રહેતા હતા. એમને અતિથિ ધર્મ બહુ પ્રિય હતો. મૈયા દયાનો અવતાર હતા. અનેક દુઃખી પાંગળા લુલા અંધાઓની મૈયા સંભાળ લેતા. બીજાને સુખેસુખી અને દુઃખે દુઃખી હતા. એઓ પ્રચાર કરનારને પણ કઠોર વચન કહેતા નહિ. ધીરજ અને શાંતિની મુર્તિ હતા. પોતે પવિત્ર બાળવિધવા હતા. સૌ આચાર ધર્મ શુદ્ધ નિષ્ઠાથી

પાળતા હતા. દયાની દેવી સમા માજી મૈયાનું નામ સાધુ અને ગરીબ વર્ગમાં બહુજ સન્માનથી બોલાતું હતુ.

પોતાની બાળકૃષ્ણની મુર્તિ ઉપર માજી મૈયા વારી જતા હતા. એને શૃંગાર ધરાવતા ધરાવતા એમની આંખોમાંથી પ્રેમાશ્રુ આવતા હતા. તે ગદ્‌ગદ્ કંઠ થઇ જતાં રાત્રે મંદિરમાંજ સુતા. પોતાના બાળકૃષ્ણને પ્રાતઃકાળે વહેલા જગાડી તેમની સાથે ઘણી ઘણી પેટ ખોલીને વાતો કરતા. જાણે પોતાનો કોઈ અપત્ય અથવા અતિ નજદીકનો સ્નેહિ હોય એમ એની સાથે વાતો કરતા. માજી મૈયા બાળકૃષ્ણની સેવામાં હોય ત્યારે એમને ઉન્માદ આવતો. પોતાના પ્રિય સાથે જરાવારમાં મધુરી મધુરી વાતો કરે જરાવારમાં મીઠા કંઠે એક પ્રભાતીઉ ગાય, આંખમાંથી પ્રેમ પ્રવાહ તો ચાલુ વહ્યા કરે. હૃદય ખુબ ખુબ પુલકિત બને. પોતાને ભુલી જાય સાચ્ચી મૈયા જ્ઞાની અને ભકત હતા. રાત્રિ અને સવારના નિયમિત એઓ બાળકૃષ્ણની સાથે ગોષ્ઠી કરતા હતા. એમને વારંવાર જળજળિયા આવી જતા હતા. એમણે પોતાના હૃદયનો બધો પ્રેમ બાળકૃષ્ણ ઉપર રેડયો હતો.

માજી મૈયા પોતાનો આશ્રમ છોડી કદી પણ બહાર જતા નહિ. લગભગ પચીશ વરસો થયા તેઓએ એક વખત સિવાય ધર્મશાળાના દરવાજાની બહાર પગ પાડયો ન હોય. પચીશ વરસોની વાત છે એક અકિંચન વિધવા બ્રાહ્મણીએ અહીં તહીંથી લાકડા અને માટલી મેળવી નાનુ ઝુપડું બાંધ્યું હતું. એણે એક ખૂણામાં પોતાના પ્રિય બાળકૃષ્ણની નાની સુંદર મુર્તિ સ્થાપી હતી. એ કદી કોઈની પાસે માંગતી નહિ. ગામમાં એક સમયે ઓચીંતા કોલેરાનો ભયંકર રોગ માણસો વચ્ચે ફાટી નીકળ્યો. બહારથી એક કોલેરાનો દર્દી આવેલ. ગામના મુખ્ય કુવાને કાંઠે એના મેલા વસ્ત્રો ધોવાયા. કુવાનું પાણી દુષિત થયું. ચેપી રોગ ફાટી નીકળ્યો. વૃંદાવનની સાંકળી ગલીઓમાં આ રોગે ઘણુ વાળ્યો. સેંકડો માણસોને લઈ જવામાં યમના દૂતો રોકાયાં. ઘરોઘર ખાટલાઓ ઉપર ઓકારી અને પાયખાના કરતા સેંકડો દર્દીઓ પડયા હતા. ડોકટરોને ગળવારની ફુરસદ નહોતી.

તે સમયે આ વિધવાએ કાચ્છો મારીને દર્દીઓની સુશ્રુષા કરવી શરૂ કરી. તે ઘરોઘર પહોંચી વળતી એને નર્સનું કામ આવડતું. એ પોતાની બાળ કૃષ્ણલીલાની સેવા જલદી સમેટી દર્દીઓની સેવામાં નીકળી પડતી. મોડી રાત્રે ઘરે આવી થોડી ખીચડી બનાવી ખાઇ લેતી.

વિધવા બ્રાહ્મણીએ નાતજાત જોયા વગર પ્રાણ-પણે દર્દીઓની સેવા કરી. પોતે એમના વમન અને મળમૂત્ર ઉપાડતી હતી. દર્દીઓના બીછાના હાથે પાથરતી. એમને કાંજી કરી આપતી. એમને દવા પાતી. ત્રણ ત્રણ માસ સુધી એણે શરીરની દરકાર વગર દર્દીઓની સેવા કરી. ત્યારથી એ ગામના સન્માનનુ પાત્ર બની. દયાની દેવી માજી મૈયા તરફ પૂજ્ય બુદ્ધિથી સૌ જોવા લાગ્યા. લોકોના હૃદયમાં ઉગેલી પુજ્ય બુદ્ધિએ સરકાર પાસેથી જમીન લેવરાવી એની આસપાસ કોઈ સજ્જને દિવાલ બંધાવી. એક સજ્જને નાનુ સુંદર મંદિર બનાવી આપ્યું, ધીમે ધીમે ધર્મશાળાની શરુવાત થઈ. અકિંચન ભાવની વિધવા બ્રાહ્મણનુ આશ્રમ થોડા વરસોમાં મોટી ધર્મશાળામાં પરિવર્તન પામ્યું. અંદર કોઈ દાતા-રોએ સદાવ્રતો સ્થાપ્યા. દીનદુઃખીઓની સેવા કરનાર માજી મૈયાનુ આશ્રમ યાત્રાળુઓમાં પ્રસિદ્ધ થયું. ભૂખ્યાને અન્ન, તરસ્યાને પાણી ટાઢે ઠરતાને વસ્ત્ર, રોગીને દવા તથા આરામ અને દુઃખીને દીલાસો આ આશ્રમમાં મળતો હતો.

× × ×

શાસ્ત્રીજી પોતાની પાઠશાળામાં વિદ્યાર્થીઓને શીખવતા હતા. તેજપુંજમય વિદ્વાન તેજસ્વી બ્રાહ્મણની સૌમ્ય મુદ્રા પ્રેમથી વિદ્યાર્થીઓને શીખવતી હતી. તે પ્રાચિન પદ્ધતિ અનુસાર કદી કોઇ વિદ્યાર્થી પાસે ફી લેતા નહિ. એમને અકિંચન વ્રત હતું. કોઈ પાસે કદી માંગતા નહી. પરંતુ પવિત્રતા, નિર્લોભતા અને વિદ્વતાની મૂર્તિ સમાં શાસ્ત્રીજીનું સન્માન સૌ પ્રજા કરતી. આવી રીતે એમનું યોગ ક્ષેમ નભતુ હતું. પોતાના ક્રિયા કર્મ, અધ્યયન અને અધ્યાપનમાં શાસ્ત્રી અહર્નિશ નિમગ્ન રહેતા સંસારનાં વ્યવહારથી

અલિપ્ત રહેતા. સાધનરહિત વિદ્યાર્થીને પોતે ગૃહે સાથે ભોજન કરાવતા. શાંત, સૌમ્ય, વિદ્વાન અને સદ્ગુણોની મુર્તિરૂપ શાસ્ત્રીજી સાત્વિકતાની સાક્ષાત મુર્તિ સ્વરૂપ હતા. કલ્યાણ સ્વરૂપ હતા.

બ્રાહ્મણી સાક્ષાત વ્યવહાર મુર્તિ હતી. શાસ્ત્રીજી વ્યવહારથી તદ્દન અનભિજ્ઞ હતા. ઘરનો કારભાર બ્રાહ્મણી ચલાવતી. શાસ્ત્રીજી પોતે ધનનો સ્પર્શ કરતા નહોતા. યમુના એમને એકજ પુત્રી હતી. સાંસારિક વસ્તુઓમાં શાસ્ત્રીજીને માત્ર યમુના ઉપરજ વાત્સલ્ય હતું. એનો સાત વરસે બ્રાહ્મણ પુત્રિને યોગ્ય વિવાહ કર્યો. વાસુદેવ શાસ્ત્રી દક્ષિણના હતા ચાલીસ વરસો થયા બ્રાહ્મણ પુત્ર કાશીમાં આવી વિદ્યા ભણ્યા હતા. એમણે આચાર્યની પરિક્ષા પસાર કરી હતી. પોતાના ગુરૂપુત્રી સાથે વિવાહ કર્યો હતો. કાશીના મહાન વિદ્વાનો એમની વિદ્વતાની પ્રશંસા કરતા હતા. એઓએ પતિતપાવ ગંગાજીને તીરેજ વસવાનું રાખ્યું હતું

યમુનાનું સાસરૂ મહારાષ્ટ્રમાં હતું. એ હજી સાસરે ગઈ નહોતી. બાર વરસની બાળા ગૃહકામ અને પિતા પાસે અધ્યયનમાં પ્રફુલ્લિત રહેતી હતી. ઓચીંતો ધડાકો થયો. એક સતારના પંડિતજીના નામે તાર આવ્યો. થોડી વારમાં મોટી રડાકુટ થઇ પડી. બ્રાહ્મણીએ ભયંકર રોકુટ માંડી યમુનાનો બાળ પતિ પ્લેગના પંઝામાં સપડાયો હતો. બાર વરસની યમુના વિધવા થઈ હતી. એને પોતાને વિધવા કર્મ કરાવવામાં આવ્યું છતાં વિધવા એટલે શું તે આ બાળાને ભાન નહોતું. શાસ્ત્રીજીએ જ્ઞાન બારથી ધીરજ બોધ નહિ. પરંતુ બ્રાહ્મણીએ કરૂણા મય વિલાપ ચાલુ રાખ્યો. શોક એના હૃદયમાં સોંસરો ઉતરી ગયો. બ્રાહ્મણીને ઝીણો તાવ આવવા માંડ્યો. તેની દરકાર કરી નહિં થોડાજ દિવસોમાં ખાટલો સેવ્યો. વ્યવહારથી અનભિજ્ઞ પંડિતને એકલા મુકીને બ્રાહ્મણી સ્વર્ગે સીધાવી.

યમુનાએ શાસ્ત્રીજીનું ઘર અને વ્યવહાર સંભાળી લીધા. એ કન્યા ઉપર શાસ્ત્રીજી ઘણી પ્રીતિ રાખતા હતા. એમણે એને સંસ્કૃત વ્યાકરણ શીખવ્યું હતું ધીમે ધીમે ગૃહકામમાંથી નિવૃતિ મેળવી તેણે શાસ્ત્રીજી પાસેથી શીખવાનું ચાલુ રાખ્યું યમુના મેધાવીની હતી, વિદ્વાન, પવિત્ર, સાત્વિક બ્રાહ્મણની કન્યા હતી. જેમ પાણીમાં બતક તરે તેવી રીતે એ વિદ્યા મેળવવામાં કૃતનિશ્ચય થઈ. એની સુક્ષ્મ બુદ્ધિને ભણવું ગમતું હતું પ્રિય પુત્રી અને શિષ્યાને ભણાવતા શાસ્ત્રીજીને બહુ પસંદ પડતું હતું. વ્યાકરણ, કાવ્ય, નાટક, ચંપૂએ સર્વે ભણતા એ બુદ્ધિમાન કન્યાની સુંદર પ્રગતી હતી. સૌ વિદ્યાર્થીઓમાં એ કન્યા શિક્ષણમાં આગળ વધી જતી.

એ ઘરરખ્ખુ હતી. એની માતાની કેળવણી એને મળી હતી. પિતાજીની પૂજાની વસ્તુઓ તૈયાર રાખવી. તેઓ નદીથી સ્નાન કરી આવે ત્યારે સૌ સાધનો તૈયાર રાખતા. એમને અનુક્રમે એક સમય ભોજનની તૈયારી કરવી. અતિથિઓનો આદર સત્કાર કરવો એમને પ્રેમથી જમાડવા ઘરમાં બ્રાહ્મણ કુળનો યોગ્ય સ્વચ્છતા અને પવિત્રતા રાખવા યોગ્ય ઉત્સવો અને દેવપુજા કરવી એ સર્વેમાં યમુનાએ સરસ વ્યવસ્થા જાળવી હતી. એની પ્રસન્ન મુદ્રા સૌને મંગળકારક લાગતી હતી શાસ્ત્રીજી એને પોતાના પુત્ર તરીકે માનતા હતા. ઘરમાં શું ચાલે છે તેથી પોતાને અલિપ્ત રાખતા હતા એમની પૂજા અને અધ્યયન અને અધ્યાપન સિવાય શાસ્ત્રીજીને માટે બીજો સંસાર નહોતો.

મહારાષ્ટ્રથી રામરાવ કાશી ભણવા આવ્યો હતો. સીધો સાદો બ્રાહ્મણકુમાર શાસ્ત્રીજીની શાળામાં દાખલ થયો. દેશમાં પિતા એક નાના મંદિરના પુજારી હતા તદ્દન ગરીબ અવસ્થામાં પોતાનો સંસાર નીભાવતા હતા. કોઇ ગૃહસ્થની મહેરબાનીથી રામરાવને કાશી આવવાના રેલ ભાડાના પૈસા મળ્યા. કાશીમાં હજારો વિદ્યાર્થીઓને એક ટાણુ ભોજન રાજા મહારાજાઓના સદાવ્રતોમાં મળી રહે છે. સીધીઆ હોલકરના ધર્માદા રસોડામાં દરરોજ હજારો વિદ્યાર્થીઓને માધુકરી મળે છે. યાત્રાળુઓ અને શહેરીઓ તરફથી સારા વસ્ત્રો મળી રહેતા. બ્રાહ્મણ વિદ્વાનો વિદ્યાર્થીઓ પાસે કદી પણ ફી કે વેતન

લેતા નહિ. આ રીતે દશ હજાર વિદ્યાર્થીઓનો કાશીમાં યોગ ક્ષેમ ચાલતો હતો. રાત્રે મંદિરોમાં સુઈ રહેવાનું મળતું હતું વરસોના વરસો સુધી વિદ્યાર્થીઓ કાશીમાં કાંઈ પણ વ્યય વગર ગરીબીમાં રહી વિદ્યા સંપાદન કરતા હતા. હજુ પણ કરે છે.

રામરાવ સરલ ગરીબ વિદ્યાર્થી હતો. સાથે બુદ્ધિમાન અને મહેનતુ પણ હતો. શાસ્ત્રીજીની પ્રીતી તેના સદ્ગુણો ઉપરથી તેના ઉપર નવાજી. ધીમે ધીમે એણે વ્યાકરણ સિદ્ધાંત કૌમુદી પુરી કરી. રઘુવંશ, મેઘદૂત, કુમાર સંભવ વગેરે કાવ્યો શીખ્યો ન્યાયમાં તે કુસુમાંજલી શીખવા માંડયો. પાંચ વરસમાં તે સૌ વિદ્યાર્થીઓની હરોળમાં આવી ગયો. શાસ્ત્રીજીના એના ઉપર ચારે હાથ હતા. માત્ર યમુના જ એની સાથે શિક્ષણમાં ઉભી શકતી. બંને કુસુમાંજલી ભણતા હતા. શાસ્ત્રીજીને આ બંનેની હરિફાઈમાં આનંદ આવતો હતો. રામરાવ આગળ જતાં મોટો પંડિત થાશે એમાં એમને કાંઈ શક રહ્યો નહોતો. શાસ્ત્રીજીની ટોલ (પાઠશાળા)માં ભણતાં બધાં વિદ્યાર્થીઓમાં આ બંને શ્રેષ્ઠ અને આગળ વધેલા હતા.

બંને સહાધ્યાયીઓને અધ્યયન માટે એકાંત મળતી હતી. પરંતુ બ્રાહ્મણ સંતાનોમાં વિકાર જેવું કાંઈ નહોતું. અભ્યાસમાં બંને તલ્લિન હતા, બંનેની પૂર્ણ હરીફાઈ હતી. હવે રામરાવને આવ્યે આઠ વરસો થાવા આવ્યા હતા. એ ખૂબ આગળ વધ્યો હતો. વેદાંતના શ્રેષ્ઠ પુસ્તક શ્રી વેદાંત સૂત્ર ઉપરના સાંકટ ભાષ્ય ભામોતિ ટીકા સહિત તે હવે ભણતો હતો. યમુનાને પણ એજ વિષય ચાલતો હતો. આવતા વરસે એનો અભ્યાસ પુરો થઈ ગુરૂજીના આશિર્વાદ મેળવવાના હતા. કાશી એ વિદ્યાર્થીઓના ચારિત્ર માટે સારૂ સ્થાન ધરાવતુ નથી. ત્યાંનુ વાતાવરણ યુવાન અને બીન અનુભવી વિદ્યાર્થીઓને માટે મલીન છે. પરંતુ રામરાવ ચારિત્ર બાબદમાં આદર્શ વિદ્યાર્થિ હતો.

એક દિવસ રામરાવ ભણવા આવ્યો નહિં. ગુરૂજી એ તપાસ કરાવી. એક મંદિરની અંદર પુણ્યશ્લોકા શ્રી અહલ્લાબાઈ હોલ્કરે બંધાવેલી વિદ્યાર્થીઓ માટેની કોટડીઓમાંની એકમાં એ અસહાય અને બેભાન પડયો હતો. ગુરૂજીની એના ઉપર કૃપા હતી. તેઓ જાતે જોવા ગયા. કોઈપણ એની સેવા સુશ્રુષા કરનાર નહોતો. એમને દયા આવી. પોતાના ઘરે તેડી એને ખાટલે સુવાડયો વૈદ્યરાજને બોલાવતાં ટાઈફોઈડ તાવ જણાવ્યો. ઔષધ આપવામાં આવ્યું. યમુનાએ એની ખરા જીગરથી સેવા કરી ચૌદમે દિવસે તાવ ઉતર્યો પરતુ નબળાઈ ઘણી હતી તેને ફરજીઆત ગુરૂજીને ત્યાં રહેવું પડયું ગુરૂજી પોતાના પુજાકાર્ય અને પઠન પાઠનમાં રોકાયલા રહેતા. આ બંને ઘરમાં એકલાંજ રહેવા લાગ્યાં. બુરી એકાંતે ખોટો માર્ગ દેખાડયો.

રામરાવને હવે ઠીક હતું. એક દિવસ સુતો હતો યમુના પડખે બેઠી હતી. સુતેલા રામરાવનો હાથ સત્તર વરસની વિધવાના શરીર ઉપર પડયો. યમુનાના શરીરમાં રોમાંચ થયો. એ હાથની ઉષ્મા એને ગમી. તરતજ રામરાવ જાગૃત થયો. પરંતુ તે દિવસથી કિનારાનો બંધ તુટી ગયો. બંનેના હૃદયો એ ભરતીના સમુદ્રના પાણીના પેઠે લોકલાજના બંધનો તોડી નાંખ્યા. ધુધવી રાખેલો પ્રેમ સંયમની મર્યાદાઓ ઓળંગી ગયો. યુવાની આંધળી થઈ વિવેક ભ્રષ્ટ થયાં. પવિત્ર ઉચ્ચ આશય, બ્રાહ્મણકુળ ગુરૂનો વિશ્વાસ, ઉચ્ચ વિદ્યા અને સંયમી જીવન આક્રમ અટકાવી શકયા નહિ. યમુના—વિધવા યમુના પતિતા બની. એકજ સમયમાં એણે પોતાનુ કન્યારત્ન ગુમાવ્યું. રામરાવ પોતાની ઓરડીમાં ચાલ્યો ગયો.

કુદરત અસંયમીઓને શિક્ષા કરવાને જબરી ઉધુક્ત થાય છે. તે પ્રમાણે યમુનાનુ પતન પણ પ્રકટ થાય તેવા ચિન્હો દેખાવા લાગ્યા આ બંનેનો વિવાહ થાય તેવું વાતાવરણ બીલ્કુલ નહોતું. પંડિતજીને આવી વાત સ્વપ્નમાં પણ ઈષ્ટ નહોતી. એમનું પાંડિત્ય સનાતની હતુ વિધવા વિવાહને નરકવાસ સમ માનતુ હતુ એમની આસપાસનુ માનસ પણ

દિવસ પાઠશાળાથી આવ્યો એનું શરીર સુસ્ત હતું. યમુનાએ ગરમ ગરમ ચાહ કરી પીવરાવી પરંતુ સુસ્તી મટી નહિ. રાત્રે જોસથી તાવ આવી ગયો શરીરમાં શરદીની ખૂબ અસર હતી. ત્રીજે દિવસે ડાબી છાતીમાં ન્યુમોનીઆ ડોકટરે પારખ્યો યમુનાએ ઘણી સેવા કરી. પણ માંદગી છીવલણ નીકળી. યુવાન પત્ની અને નાના પૂત્રને જગતને ખે બે મુકી રામરામ પરમાત્માના દરબારમાં ગયો. બાળપણની વિધવા હવે સાચેજ વિધવા થઈ.

હૃદયમાં શોકથી વલોવાઇ ગયેલી યમુનાએ નાના બાળકૃષ્ણના હિત માટે બહારથી પથ્થરનુ હૃદય કર્યું. એની પાસે ધનસંચય નહોતો. કાંઈ ઘરેણાંગાંઠુ નહોતું રામરાવના ત્રીસ રૂપિયામાંથી કાંઇ વધતુ નહોતુ ડોકટર બીચારો ભલો હતે. એણે નિસ્વાર્થ ભાવે દવા આપી હતી. યમુનાના પવિત્ર અને સરકાની વર્તાવે એના ઉપર ઊંડી છાપ પડી. યમુનાના પતિએ તેને પોતાની સ્થિતિ જણાવી હતી યમુના એક અક્ષર પણ બોલી નહિ છતાં ડોકટરના હૃદયમાં દયા આવી. એણે લાગવગ લગાડી સરકારી હોસ્પીટલમાં પરિ- ચારિકા તરીકે નોકરી અપાવી, અહીં એને પંદર રૂપિઆ માસિક મળતા હતા, ડોકટરના ઉત્તેજનથી યમુનાએ કોઇની પરિક્ષા પસાર કરી, એટલે એનો પગાર વધીને માસીક ત્રીસ રૂપિયા થયો.

પરંતુ યુવાન વિધવાને જગતમાં હિંસા પ્રાણી- ઓની વચ્ચે વસવાનું છે. પોતાના શિયળ ઉપર દુષ્ટ બુદ્ધિ કરનાર અનેક વરૂ અને વાઘો જંગલમાં વસે છે. હોસ્પીતાલમાંના એક યુવાન ડોકટરની નજર યમુના ઉપર ચોંટી. એની દુષ્ટ બુદ્ધિની ખબર તરત પડી ગઈ, યમુના હંમેશાં જાગ્રત રહેતી હતી. પરંતુ તે એક વખત દુષ્ટ ડોકટરના ષડયંત્રને લીધે તેના હાથમાં સપડાણી પરંતુ ચંડીએ આંખલાલ કરીને છુપાવી રાખેલી છુરી બતાવી. ડોકટર ડરી ગયો. પરંતુ એ સ્થળે વધારે નોકરી કરવી એ યોગ્ય લાગ્યું નહિ આથી એણે અહીથી રજા લીધી. ભલા ડોકટરની ભલામણથી મીરતથી હોસ્પીટલમાં એને નોકરી મળી ગઈ. યશોદા પોતાના પુત્રરત્નને ઉચ્છેરતી દિવસો પસાર કરવા લાગી.

યશોદાને બાળકૃષ્ણ આંખની કીકી સમાન હતો. નારી હૃદયના પ્રેમનો સઘળો ધોધ આ નાની બાળ- મુર્તિ તરફ વહેતો હતો. એ પુત્રની ઉપર દૃષ્ટિ ઠારતી હતી. પરંતુ ક્રુર ગ્રહોએ અહીં પણ યશોદાને સુખી નહિ. માતાના વાયરા વાયતા હતાં. બાળ- કૃષ્ણને માતા નીકળ્યા યશોદાએ સરસ માવજત કરી પરંતુ ક્રૂર દેવે એના શિર પર હિમાલય જેવું દુઃખ મુકી દીધું પિતાના ચાલી જવાથી, પતિના અકાલ ગમનથી જે દમાઈ ગઈ નહોતી તે પુત્રના શોકથી ભાંગી પડી. એને રાત્રિ દિવસ વલોપાત રહેવા લાગ્યો. જ્ઞાન, ઉચ્ચાશય, હૃદયની મજબુતાઈ બધાં પ્રબળ નદીના વેગ જેવા શોકથી ઓસરી ગયાં.

યમુનાએ નિદ્રા અને ભોજન ત્યજ્યાં. ભલા ડોકટર અને એની પત્નીએ બહુ સમજાવી. પણ બાળકૃષ્ણ એના આંતરડામાં વણાયલો હતો તરત એ અપત્ય સ્નેહ તરછોડાય તેમ નહોતુ યમુના અકાલ વૃદ્ધ થઈ ગઈ એક દિવસમાં એને માથેના વાળોમાં સફેદ છાંટ દેખાવા લાગી. તેને કયારે કયારે ઉન્માદ થવા માંડયો. તે યદ્વા તદ્વા બકવા લાગી. ડોકટરે એને કોઈ ઓળખીતાઓ સાથે યાત્રાએ મુકી દીધી. સંઘ સાથે એ હિંદના પ્રખ્યાત યાત્રા- ઓના સ્થાનોમાં ફરી આવી. પરંતુ એનો શોક ઘટયો નહિ. એના હૃદયમાં શાંતિ થઈ નહિ, એણે સંત અથવા કોઇ સારા સંન્યાસીની સતસંગતી શોધવા માંડી પરંતુ મહંતો, ધર્મગુરૂઓ અને ધર્મ ધ્વજોના વાડાઓ અને આશ્રમોના પરિચયે તેના મનમાં ગ્લાની ઉત્પન્ન કર્યા. સૌ સ્થળે કાંચન કામિનીના સામ્રાજ્ય જોવામાં આવ્યા તે નિરાશ થઈ.

આફ્રિકાના ગ્રાહકોને

આફ્રિકામાં વસતા ગ્રાહકોને જણાવવાનું જાન્યુ- આરીથી નવું વરસ શરૂ થાય છે. માટે આપનું લવાજમ આ અંક મળે તુરત પેસ્ટલ ઓર્ડરથી ક્રોસ કર્યા વગર મોકલી આપવું અગર ત્યાંને ત્યાંજ લવાજમ ભરવું હોય તો અમારા એજન્ટને મળવું.

G. M. Shrma. P. o. Box No. 1156. Nairobi (K-C) અહીં તમો નવા વરસનું લવાજમ ભરી દેશો તો ચાલશે. નવેમ્બર માસના અંકો સાથે ભેટ પુસ્તક દરેક ગ્રાહકોને રવાના કરેલ છે તે મળી ગયું હશે.

વૃદ્ધ કૃષ્ણાનંદ સ્વામી હરિદ્વારમાં રહેતા હતા. એઓ તાવ શરદી ઉધરસ અને વૃદ્ધાવસ્થાથી પીડાતા ના. સ્વામી સજ્જન, વિદ્વાન અને સરળ પ્રકૃતિના તા. યમુનાએ એમને પોતાની સેવા અર્પી. એણે ખરા ભાવથી સ્વામીની શુશ્રુષા કરી. સાવચેત ભરી સેવા કરી. સ્વામિ ૭ માસ સુધી ખાટલે રહ્યા. યમુનાની ખરા હૃદયની પ્રાર્થનાથી પ્રસન્નન થયા. એમણે એને પોતાની શિષ્યા બનાવી. ધીમે ધીમે યુક્તિથી એનો શોક ચ કુ હળવો કર્યો એમણે એક બાળકૃષ્ણલાલની સુંદર મૂર્તિ કોઈ ભક્તજન પાસેથી મંગાવી તેની સેવા કરવા માટે યમુનાને આદેશ કર્યો.

પુત્રિ જેવા પ્રેમથી તે પુત્ર ઉપર વાત્સલ્ય રાખ્યું હતું તેજ પ્રેમ અને દૃષ્ટિથી તું શ્રી બાળકૃષ્ણ લાલની સેવા કર. તારુ હૃદય પ્રેમ અને સ્નેહથી ભરેલુ છે. એ પ્રેમ પ્રતિક માગે છે. તે પ્રતિક બાળકૃષ્ણલાલની મંગળ મૂર્તિ થાઓ. એના ચરણમા તારૂ હૃદય રેડ. જરૂર એનાથી તને પરમ અને ચિરમ શાંતિ મળશે તું એક સ્થળે નાનુ આશ્રમ સ્થાપી રહે. પ્રભુસેવા અને જનસેવાના વ્રતો લે. પરમકલ્યાણ થશે. તારા શ્રેય માટે ઉત્તમ માર્ગ એ છે.

ગુરુજી, હું ક્યાં જાઉ ! તમારા ચરણોમાં પડી રહેવા આપો. મને બીજું કશું જોઈતુ નથી. મને અહીં શાંતિ છે.

પુત્રી અહીં તું લોક સેવા અને પ્રભુ સેવા કરી શકીશ નહિ. તું વૃંદાવન જેવા સ્થળમાં જા ત્યાં તને પરમ શાંતિ મળશે.

યમુનાએ વૃંદાવનમાં આશ્રય માટે નાનુ મઠુલી બાંધી શ્રી બાળકૃષ્ણની સેવા, સાધુઓની સેવા, યાત્રાળુઓની સેવા, રોગીઓની સેવા અને દુઃખીઓની સેવા કરતા માંડી તેને શાંતિ પ્રાપ્ત થઈ.

ડુંગરશી ધરમશી સંપટ

(૭)

સ્ત્રીબોધના જાહેરખબરના ભાવ

	૧ પાનું	½ પાનું	¼ પાનું	⅛ પાનું
૧ મહિના માટે	૬૦-૦	૩૫-૦	૨૦-૦	૧૦-૦
૬ મહિના માટે	૫૦-૦	૩૦-૦	૧૮-૦	૯-૦
૧૨ મહિના માટે	૪૫-૦	૨૫-૦	૧૫-૦	૮-૦

ટાઈટલ પાછલું પાનું બે કલરમાં ૧ વખત માટે રૂ. ૧૨૫-૦-૦

ટાઈટલ અંદરનું બીજું ત્રીજું પાનું ૧ કલરમાં રૂ. ૧૦૦ એક વખત માટે

મહિનાની ૫ મી તારીખે નિયમીત અંક બહાર પડે છે.

૧ કોલમ ઈંચના રૂ. ૬-૦-૦ એક વખતના

વધુ વિગત માટે મળો—

સોલ એડવરટાઈઝીંગ એજન્ટ :

એડવાન્સ પબ્લીસીટી કાં૦

જવાહર હોટલ સામે, ગાંધીરોડ : અમદાવાદ

વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થીઓની

વકીલો અને ડોકટરો

વહેપારી બંધુઓ

અને

તડકામાં ભટકતા કેનવાસરો

તમે

કેશ કાલાકર

વાપર્યું

તમે જાણો છો આ કેવી રીતે બનાવાય છે. હિન્દની વનસ્પતીને ભઠ્ઠીમાં તૈયાર કરવામાં આવે છે.

ખસ ખુજલી દાદર અને ખરજવાનો

અકસીર મલમ રૂજલાવ ખરીદો

મન મોજી છુટ્ટિયાં

લેખક :
શ્રી. 'લલિત' શાહુજહાંપુરી

અનુવાદક :

શ્રી કેશવલાલ ચતુરભાઈ પટેલ

સ્ત્રી ગમે તેટલી સુશિક્ષિતા, નવીન વિચારવાળી, આધુનિક ફેશન અને ઝાકઝમાકવાળી ભલે થઇ જાય પરંતુ તે સંપુર્ણ સ્વતંત્ર નથી રહી શકતી-કહો કે તે પોતેજ સ્વચ્છંદતાપૂર્ણ અનુભવ કરવાનું ઈચ્છતી નથી. વર્ષોથી, સૈકાઓથી, અગણિત સમયથી તે પરવશ રહેતી આવી છે. પરતંત્ર બની રહેતાં રહેતાં તે પરાધીનતામાં જકડાઈ ગઈ છે. અને હજુ વીસમી સદીમાં પણ, ફેશન યુગમાં પણ ઉચ્ચ કક્ષાની કેળવણી પ્રાપ્ત કરવા છતાં પણ પુરી સ્વતંત્રતાને વ્યહવારિક જીવનમાં અપનાવતાં અચકાય છે. સ્ત્રીએ પોતાનું અસ્તિત્વ પતિરૂપી મનુષ્યમાં ગુમાવી દીધું છે. તે પોતાની પણ કંઈ સત્તા છે તે ભુલી ગઈ છે.

હિરણ્યમયી દેવીના જીવનમાં આ વાત પુરેપુરી બંધબેસતી આવે છે. તે પ્રૌઢા છે. ઉમ્મર લગભગ ૪૫ વર્ષની હશે. ગૃહકાર્યમાં કુશળતા અને બાળ જતનમાં નિપુણતા એ તેમના વિશેષ ગુણ છે. ગૃહિણીના પ્રત્યેક કાર્યમાં તે રસ લે છે. ઉદાસીનતા, આળસ અને કલહ તેમનાથી વેગળાં ભાસે છે તેઓ ઘરની પ્રત્યેક વ્યક્તિને પ્રસન્ન રાખવા ભરચક પ્રયત્ન કરે છે અને તેમના એ ઉદ્દેશમાં તેઓ મોટે ભાગે સફળ બને છે. ઘરમાં ચાર માણસો છે. એક તો તે પોતે જ. તેઓએ 'એન્ટ્રન્સ' સુધી શિક્ષણ લીધું છે. એ શિક્ષણે તેમણે ગૃહસ્થ-જીવન સુખી બનાવવામાં બહુ ઉપયોગી થઈ પડયું હતું. નહિ કે અધિક ફેશનમાં મશગુલ રહેવાને, અધિક સેહ-સપાટા મારવામાં કે અધિક સ્વતંત્ર વર્તન કરવામાં.

બીજા એમના પતિ છે. પરતાપગઢની સરકારી શાળાના હેડમાસ્તર છે. તેમની પ્રકૃતિ વિચિત્ર છે. સાંસારિક વસ્તુઓથી જેમ બને તેમ વેગળા રહે છે. સ્ત્રીથી પણ વેગળા રહે છે. કોઈ એવો પ્રસંગ આવી પડે તો તે ઘરમાં પત્ની તથા બાળકો સાથે હસે-બોલે છે. દિવસનો મોટો ભાગ ઘરની બહાર ગાળે છે. ઘેર આવે, જરૂરી કામ પુરૂં થાય એટલે પાછા ચાલ્યા જાય છે. પત્નીને કોઇ વાર કંઈ કહેતા-સાંભળતા નથી. પરંતુ હિરણ્યમયી દેવી તેમની દરેક વાતની પુરતી કાળજી રાખે છે. પુર્ણ સ્વતંત્રતા એમને પસંદ નથી. મહત્વપુર્ણ વાતમાં પતિની સમંતિ લેવામાં તેઓ પોતાનો ધર્મ સમજે છે.

ત્રીજી એમની પુત્રી પુષ્પા છે. તેની ઉમ્મર લગભગ અઢાર વર્ષની હશે. આ તેમનું બીજું સન્તાન છે. પહેલાં એક પુત્ર થયો હતો પરંતુ તે પાંચ વર્ષનો થઈ મરી ગયો હતો. ત્યારપછી પુષ્પા જન્મી જાણે મરનાર પુત્રની આબેહુબ પ્રતિનિધિ એટલે તો હિરણ્યમયીદેવીનો તેના પર વિશેષ પ્રેમ હતો. હાલમાં તે 'ઇન્ટરમીજીએટ' ની પરિક્ષા આપવાની હતી. તે બહુ ચંચળ સ્વભાવની છે. સખી-સાહેલિયાં સાથે મોજમઝા કરવામાં આનંદ માને છે. ગૃહકાર્ય કરવાનું તેને જાણે કરડવા ધાય છે. અને હિરણ્યમયીદેવી પણ તેને કંઈ ન કહેતાં.

ચોથો છે જય. ચૌદ વર્ષનો. તે અંગ્રેજી પાંચમા ધોરણમાં ભણતો હતો. લખવા-ભણવામાં બહુ હોશિયાર ન હતો. પરંતુ રમવા-કુદવામાં ભારે હોશિયાર છે. શાળાની 'સીનીયર હોકી ટીમ' નો કેપ્ટન છે. શરીરે અલમસ્ત છે અને તેની પ્રકૃતિ બહુ જ રસિક છે.

હેડમાસ્ટર સાહેબે અલ્લાહાબાદથી ૭ માઈલ છેટે આવેલા ફાફામઉ-ગંગા નદી કિનારે આવેલા ગામમાં એક મકાન બંધાવ્યું હતું. દરેક લાંબી રજાઓ દરમિયાન તે પુષ્પા અને જયને લઈને ત્યાં જતા અને રહેતા. પરંતુ હિરણ્યમયીદેવીએ હજુ સુધી એ ઘરના બારણામાં પ્રવેશ કર્યો ન હતો. મકાન તૈયાર થતું હતું ત્યારે હેડમાસ્ટર સાહેબ એક વખત તેમને બતાવવા માટે લઈ ગયા હતા. પરંતુ મકાન તૈયાર થયા પછી એક અઠવાડિયાની રજા પડે ત્યારે પણ છોકરાને તથા રસોયાને લઇ હેડમાસ્ટર સાહેબ ત્યાં

પહોંચી જતા. હિરણ્યમયીદેવીને ઘરનું કામકાજ ઘણુ પહોંચતુ એટલે ત્યાં ન જઈ શકતાં.

પરંતુ પુષ્પા અને જય ત્યાંથી પાછા આવી ગંગાકિનારા પરના મકાન શોભાનું વર્ણન કરતાં ત્યારે દેવી વિચારતાં! મને જો પાંખ હોત તો હાલ ને હાલ ત્યાં જઈને એ દશ્ય નિહાળતી! અને આ વખતે તેમણે નક્કી કર્યું હતુ કે આગામી દિવાળીની રજાઓમાં મારે ફાફામઉ જવું. એક એક કરતાં તેમણે દિવસ ગણવા માંડયા. એમ કરતાં રજાઓ પડવાનું એક અઠવાડિયું બાકી રહ્યું ત્યારે તેમણે એક વખત સહુ સહભોજન કરતાં હતાં એ સમયે સૌ સમક્ષ હકીકત રજુ કરી. અને કહ્યું કે દિવાળીની છ રજાઓમાં પોતે પણ ફાફામઉ આવશે. હેડમારતર સાહેબ ચુપ રહ્યા.

જય ખીજાઈ ગયો. 'ના હું ત્યાં નથી જવાનો. પિતાજીએ મને નવી મોટર સાયકલ લાવી આપી છે તે પર બેસી અમે બે ભાઈબંધ અલ્હાબાદમાં મઝા કરીશું.

'બેટા! અલ્લાહાબાદની સહેલગાહ પછીથી કરજે ને હમણાં તો અમારી સાથે ફાફામઉ ચાલ ત્યાં એક સાથે બધા રજાના દિવસો ગાળીએ!

જય હઠ લઈ બેઠો. 'નહિ, હું તો મોટર-સાયકલની સહેલગાહ કરીશ. 'હું તો નહિ આવું!'

'વારૂ, તું ન આવીશ. પુષ્પા તો મારી સાથે આવશે ને'?

'ના, માતા, મારો પણ કાર્યક્રમ ગોઠવાઈ ગયો છે.'

'કવો?' હેડમાસ્ટર સાહેબે ચશ્મામાંથી જોતાં પૂછ્યું.

'ડેપ્યુટિ સાહેબની પુત્રી ગૌરી જે મારી બહુજ પ્યારી સખી છે તેણે મને તેની સાથે બનારસ લઈ જવા કહ્યું છે. તે તેની બા તથા તેના પિતાજી મોટરમાં બનારસની સહેલગાહ કરવા જવાનાં છે. હું તેમની સાથે જઈશ.'

'એમ પડોશીઓની સાથે હું તને નહિ જવા દઉ?

'કેમ? પુષ્પા ચિઢાઈ.

દેવી એ કહ્યું. 'એ જાય કે ન જાય એ તો ઠીક છે, તું મારી સાથે ચાલ. હું ઘરતો દેખું. આવીશ ને?'

'ના, ના, માતાજી, હું તો ગૌરી સાથેજ જઈશ. તેનો કાર્યક્રમ ગોઠવઈ ગયો છે.

'શાની આ રકઝક મચાવી છે? હેડમાસ્ટર સાહેબે કહેવા માંડયું, શાન્તિથી ખાવા પણ નથી દેતાં. જેને જ્યાં મન ફાવે ત્યાં ચાલ્યું જાય.'

'તમે તો મારી સાથે આવશોને?' દેવીજીએ પૂછ્યું.

'હું.' કરીને હેડમાસ્ટર સાહેબ ચુપ બની ગયા.

(૨)

બહુજ ઉત્સુકતા પુર્ણ સાત દિવસ તેમણે વિતાવ્યા.

બીજા દિવસની ઉષા ઉગી દેવી નારતો આપવાને પતિની પાસે ગયાં અને હસતાં હસતાં પૂછ્યું, આજે મારી સાથે આવશોને?'

થોડીવાર વિચારી હેડમાસ્ટર સાહેબે કહ્યુ. 'ના, મારાથી નહિ આવી શકાય. ઈન્સ્પેકટર સાહેબ અહિં આવ્યા છે તેમની સાથે મારે લખનૌ જવાનું છે. કોઈ કામસર તેઓ મને તેમની સાથે લઈ જાય છે.

કંઈક અન્યમનસ્ક બની જઈ દેવીએ કહ્યું. 'મેં તો બધી તૈયારીઓ કરી મુકી છે!'

'તો તમે જાઓ, હું તમને નવા મકાને જવાની ખુશીથી રજા આપું છું.'

'ત્યાં હુ એકલી રહીને શું કરીશ?'

'એનું શું થાય! મારે તો જવું જ પડશે!

'સામાન તૈયાર થઈ ગયો છે. કયાંય ગયા વિના મને ચેન નહિ પડે!

માસ્ટર સાહેબે હસતાં કહેવા માંડયુ તો તમારી સુલ્તાનપુરવાળી બહેન રામી તમને બહુવાર બોલાવે છે. ત્યાં જઈ આવોને!

'પણ, તેનો તો કાલેજ પત્ર આવ્યો છે. લખ્યું છે કે આ રજાઓમાં તે અયોધ્યા જવાની છે. અને વળી ત્યાંથી કયાંય ને કયાંય જાય. તમે ચાલોને.'

'અરે નહિ, જુઓ! વાગી ગયા. હું બસ આવોજ જઉં છુ અને રજાઓ પુરી થયા પછી એક બે દિવસમાં પાછો આવીશ. સામાન-બામાન કંઈ લઈ જવું નથી.'

આપણે ગુલામ શાને ?

હે મુજ દુર્ભાગી દેશ, જેઓનું તેં અપમાન કર્યું છે. તેમના જેવું જ અપમાન તારે વેઠવું પડશે. મનુષ્યના અધિકારથી તેં જેમને વંચિત રાખ્યા છે, જેમને સામે ઊભાં રાખ્યા છે છતાં ખોળામાં સ્થાન દીધું નથી, તેમના બધાના જેવું જ અપમાન તારે વેઠવુ પડશે.

મનુષ્યના સ્પર્શને રોજરોજ દૂર રાખી રાખીને તે માનવના પ્રાણમાં વસતા ઠાકોરની ઘૃણા કરી છે. વિધાતાના રુદ્ર રોષથી દુષ્કાળને આંગણે બેસી તારે બધાની સાથે વહેંચીને અન્નપાન ખાવાં પડશે તે બધાના જેવુંજ અપમાન તારે વેઠવું પડશે

સેંકડો સૈકાઓ થયા તારે માથે અપમાનનો બોજો લદાતો આવે છે, તો પણ તું માનવમાં વસતા નારાયણને નમસ્કાર કરતો નથી; તો પણ તું આંખો ઢાળી જોઈ શકતો નથી કે તે હીન પતિતોના ભગવાન ધૂળમાં જઈને ઊભા છે! ત્યાં તારે સૌના સરખુંજ અપમાન વેઠવું પડશે.

તું જોતો નથી કે તારે બારણે મૃત્યુદૂત આવીને ઉભો છે, તેણે તારા જાતિના અહંકાર ઉપર અભિશાપ ચોંટી દીધો છે. જો તું બધાને નહિ બોલાવે, હજીયે જો તું દુર ખસીને ઉભો રહીશ, અને તારાં ચારે કોર અભિમાનનો કોટ રચી પોતાની જાતને બાંધી રાખીશ તો તારે મૃત્યુ સમયે ચિંતા ભસ્મમાં તો સૌના સરખા થવુંજ પડશે.

—રવીન્દ્રનાથ ટાગોર

'હે!' સાશ્ચર્ય દેવી બોલી ઊઠયાં.

'હા, આમ વાત છે.' અને લાકડી ઝાલી હેડમાસ્ટર સાહેબ ચાલ્યા ગયા.

'પુષ્પા અને જય એક દિવસ પહેલાં પોતપોતાના નિર્ણય મુજબ પ્રસ્થાન કરી ગયાં હતાં. દેવીએ મકાન બંધ કરી, બિસ્તરો સામાન લઈ, એકલાં સ્ટેશન પર જઇ ફાફામઉની ટીકીટ કઢાવી.

(૩)

નારીએ આજે પૂર્ણ સ્વતંત્રતાનો અનુભવ કર્યો. ખાવા બનાવાની ચિંતા ન હતી, ન કપડાં સાધવાની કે કોઇ સંતાનના કંઈ કામની. જાણે તેમના શિર પર લાદેલો એક ભારે બોજો ઉતરી ગયો ન હોય તેમ તેમને લાગ્યું. બારી બહાર નીકળતાં હરિયાળા મોલથી ઉભરાતાં ખેતરો તેમણે જોયાં. સમીરની શીળી લહરીઓ મંદમંદ આવતી હતી. તેનો શરીર પર થતા સ્પર્શથી તેમણે રોમાંચ સહ ચેતનતા અનુભવી.

આજે તે સંપૂર્ણ સ્વતંત્ર હતાં. ચાહે તે કરી શકે તેમ હતાં સંયોગવશાત્ ગાડીમાંનો સ્ત્રીઓનો ડબ્બો પણ ખાલી હતો. તે નાચે, ગીત ગાય, આમતેમ ફરે, વારે વારે જગા બદલે, બારીઓ ઉઘાડવાસ કરે, કુદે-ઉછળે, હસે-રડે, ખાય-પીએ, ઉંઘે, બેસે, ઊભી રહે કે ગણગણે તેને કોણ રોકી શકે તેમ હતું. અને...અને...તે ડબ્બામાં પાનની પિચકારીઓ પણ મારી શકતી હતી તદુપરાંત ડબ્બામાં લખેલા નિયમોનું નિર્વિઘ્ને ઉલ્લંઘન પણ કરી શકે તેમ હતી. આજે તેમને પુરી આઝાદી સાંપડી હતી.

પરંતુ આમ ન કરતાં તેમણે ટ્રંકમાંથી એક પુસ્તક કાઢયું, આ પુસ્તક તેમણે મેળામાંથી એક વખતે ખરીદ્યું હતું. પરંતુ આજસુધી એને વાંચવાની નવરાશ જ નહોતી મળી. આજે એને તે સાથે લઈ આવ્યાં હતાં. તે ચોપડી વાંચવા લાગ્યાં.

પરંતુ પરતાપગઢથી ફાફામઉ બહુ દુર નથી. દેવીજી જલદી ઘેર પહોંચી ગયાં. ઘર બહુ મોટું ન હતું. એટલે બીક લાગે તેમ નહતું. અંધારું ઘેર થઇ ગયું હતું. દેવીજીએ ફાનસ સળગાવી પથારી કરી પછી ચોપડી વાંચતાં વાચતાં સુઈ ગયાં.

બીજે દિવસે સવારે ઉઠીને ઘર આગળના બગીચામાં આમતેમ ફર્યાં. પાસેની પાડોશણોને મળી આવ્યાં. ખાવાનું બનાવવાનું નહોતું કારણ કે ઘેરથી પુરીઓ, મઠીઆં, લાડુ વગેરે સાથે બાંધી લાવ્યાં હતાં. તેનાથી પેટ ભરીને જમ્યાં. ગંગા કિનારે ફર્યાં. ચોપડી વાંચી, ગાયન ગાયાં. અને ઉંઘ્યા, આમ આઝાદીની મસ્તીમાં દિવસ ગુજારવા લાગ્યાં.

સાંજ પડવા આવી. દેવીજી એક રૂમમાં બેઠાં હતાં. ત્યાં દરવાજો ખુલ્યો. જુએ તો પુષ્પા. પુષ્પા

દોડતી માની કોટે વળગી પડી. માએ ગદ્‌ગદ્‌ કંઠે પૂછ્યું 'તું અહિં ક્યાંથી ?'

'મા, પુષ્પાએ કહેવા માંડ્યું. બનારસમાં તો ગૌરીના ઘરવાળાઓ મને નોકરડીજ બનાવી મુકી '

પણ, પુષ્પા તો તને સારી રીતે બોલતી હતી ને ?'

'હું. એ પણ મોં મચકોડતી હતી. બહુ તુમાખીવાળી છે. એટલે તો હું અહિં ચાલી આવી. મારી પાસે થોડા પૈસા વધ્યા હતા. ફાફામઉ સુધીની ટીકીટ મળી શકે તેટલા. તું અને બાપાજી અહિં આવ્યાં હશો એમ માની હું અહિં આવતી રહી.'

સાંજે બન્નેએ સાથે લાવેલા ભાતામાંથી વાળું કર્યું અને પછી સુઈ ગયાં. અડધી રાત થવા આવી હતી. બારણે ટકોરા થયા.

દેવી ગભરાતાં બેઠાં થયાં. ફાનસ સળગાવી હાથમાં લાકડી લીધી અને કમાડ પાસે જઈ ઉભાં રહ્યાં. ફરીથી કમાડ ખખડ્યાં. કોઈએ મંદ સ્વરે કહ્યું ! મા ! કમાડ ખોલો !

દેવીજીએ બહુ હિમ્મતપુર્વક કમાડ ખોલ્યાં. જોયું તો સામે જય ઉભો હતો.

'જય ! તું અહિં ક્યાંથી ?'

જયે જાણે રુંધાએલા સ્વરે કહેવા માંડ્યું, મારો ઘોડો બેસી ગયો છે. અમે બંને અલ્લાહાબાદ પહોંચ્યા. ત્યાં મઝા માણી. ત્યાંથી આજે પરતાપગઢ પાછા ફરતાં ફાફામઉમાં સાયકલ બરટ થઈ ગઈ એટલે વિચાર્યું કે આજની રાત અહિંજ ગાળી દઉં. દરવાજે જોયુ તો તાળું નહતું. એટલે તું અને બાપાજી અહિં આવ્યાં હશો એમ મને લાગ્યું. અલ્લાહાબાદની મુસાફરીને–મઝાની–વાતોમાં ત્રણે–મા–બાળકોએ આખી રાત વિતાવી.

બીજા દિવસે રાતના બાર વાગે બગીચામાં ઘરં... ઘરં...અવાજ સંભળાવા લાગ્યો. દેવીજી જાગી ઊઠયાં. પુષ્પા અને જયને જગાડયાં. પછી 'ટોર્ચ' લઇ બગીચા તરફ ચાલ્યાં. ત્યાં બત્તીના પ્રકાશમાં જોયું તો હેડમાસ્તર સાહેબ ઘાસ પર બિછાનુ બિછાવી કામળ ઓઢીને સુઈ રહ્યા હતા. તેમને જોઈને દેવીજી આશ્ચર્ય પામ્યાં. બત્તીનો પ્રકાશ મુખ પર નાખી હેડમાસ્ટર સાહેબને જગાડયા અને કહ્યું ' અરે ! તમે અહિંયાં સુઓ છો ? ઘરની અંદર કેમ ન આવ્યા ?'

હેડમાસ્ટર સાહેબે ઉભા થઈ એ પર આશ્ચર્ય પ્રગટ કર્યું. પછી કહ્યુ. કે લખનૌમાં એક દિવસમાંજ કામ પુરૂ થઈ ગયુ. પછી પરતાપગઢ પાછા જવા ઈચ્છા ન થઈ. એટલે વિચાર કર્યો કે ફાફામઉ એકલો રહી રજાઓ ગાળું ફાફામઉ આવી યાદ આવ્યું કે મકાનના તાળાની ચાવી મારી પાસે નથી. ગાડીએ વળી કવખત અહિં લાવી. એટલે મેં વિચાર કર્યો કે રાત બગીચામાજ ખેંચી કઢું. સારૂં થયું કે તમે આવેલાં છો. નહિ તો સવારે પાછો જાત, અરે ! હા, પણ, કંઈ ખાવાનું છે. મને બહુજ ભુખ લાગી છે. રૂમમાં આવી હેડમાસ્તર સાહેબે લાડુ વગેરે ખાવા માંડ્યું. પુષ્પા અને જય એમને ઘેરી લઈ પાસે બેઠાં.

નારી નાગી ન રહી ફરીથી મા અને પત્ની બની ગઈ હતી.

(સંપૂર્ણ)

દરેકે હિંદીની ફરજ

જેણે હિંદુસ્તાનનું પાણી પીધું છે, જેણે તેનું અનાજ ખાધું છે, જેના બાપદાદાઓની–પછી તે હિન્દુ હો કે મુસલમાન–માટી આ દેશની માટીમાં મળી છે અને તેમાથી પાકેલાં ધાન ખાધાં છે–તે દેશનું કોઈને કામ કરવું એ તેની ફરજ છે. હિન્દુ હો કે મુસલમાન, ગમે તે હો પણ તેની માટી છેવટે તો હિંદની ભૂમિમાં જ મળી જવાની છે, અરબસ્તાનમાં નથી મળવાની. એજ માટીમાંથી અનાજ પાકવાનું છે એક મુસલમાન ખ્રિસ્તી થાય કે ખ્રિસ્તી મુસલમાન થાય તો તેથી પણ શું ? ભલે તે પોતાનું નામ બદલે, પણ તેના બાપનું નામ કંઈ બદલાવાનું નથી. હજી સુધી તો આવા કોઈએ પણ બાપનું નામ બદલ્યાનું જાણ્યું નથી. અમારે મન અમારૂં રાષ્ટ્ર એ કુટુંબ છે, આદેશ એ અમારૂં ઘર છે, અને અમારૂં દફન પણ તેમાંજ થવાનું છે. અમારા ઉદ્ધાર અને પતન પણ તેમાંજ છે યાદ રાખજો કે જો તમે અત્યારે કંઈ નહિ કરો તો તમારા છોકરાઓની આથી વધારે બુરી દશા થવાની છે. આથીજ કોંગ્રેસે ઠરાવ કર્યો છે કે જ્યાં સુધી આઝાદી મળે નહિ ત્યાં સુધી તે સુખેથી સુવાની નથી.

—આચાર્ય કૃપલાની

ભણેલી લલનાઓ

વર્ષગાંઠ ને દિવસે
પતિ પાસે
ભેટ
માગે છે

★ પુસ્તકોની
ઘરેણાંની નહિં !

આ વરસગાંઠે તમે માંગો :

શ્રી જ્યોતીન્દ્ર દવે કૃત
હસાહસથી ભરપૂર

રં ગ ત રં ગ ના ભા ગો નું ગુ ચ્છ

તમારી વરસગાંઠ એટલી ખુશખુશાલ જશે કે ન પૂછો વાત.

છ ભાગ—દરેકના ૧ાા રૂ.

બીજાં હાસ્ય પુસ્તકો : લંબોદર શર્મા કિં. સવા બે રૂ.

કથાહાસ્ય કિં. રૂાં. ૩ાા : બકોર પટેલ (ચોવીસ ભાગ) કિં. રૂા. ૧૩

બાળપખવાડિક

ગાં તમારાં બાળકો માટે મંગાવો ગાં

ઘરમાં ખોટું તોફાન થતું અટકશે.

ડી બકોર પટેલની રમુજી વાર્તા દર મહિને અપાય છે. ડી

વ વાર્ષિક લવાજમ રૂપિયા ૬ વી. પી. થી ૬ા પરદેશ શિલીંગ ૧૬ વ

થોડાક જ નવા ગ્રાહકો લેવાના છે.

ગાં ડી વ સા હિ ત્ય મં દિ ર : : સુ ર ત

જાણવા જોગ સ્ત્રી સમાચાર

મુસ્લીમ કન્યા કેળવણી

વડોદરા શહેરમાં ૧૬૦૦ માંથી માત્ર ૪૦૦ મુસ્લીમ કન્યાઓ ભણવા જાય છે, તે સ્થિતિ સુધારવા મુસ્લીમ લત્તાઓમાં પાંચ નવી પ્રા. કન્યાશાળાઓ ખોલવાની મુસ્લીમ એજ્યુ. સોસાયટીની દરખાસ્ત શાળા ખાતાએ સ્વીકારી છે. વ્યવસ્થા, દેખરેખ અને ખર્ચ ખાતાને માથે છે.

×

એક સાથે પાંચ બાળકો અવતર્યાં

બેરૂટમાં એક યુવતીને સુવાવડ થતાં એક સાથે પાંચ બાળકો (૩ છોકરાં અને ૨ છોકરીઓ) અવતર્યાં તે બધાં તંદુરસ્ત છે.

×

વણીક–બ્રાહ્મણ લગ્ન

મુંબઈના મજદુર કાર્યકર્તા રાજકોટના બ્રાહ્મણ યુવાન હરીશંકર એન. ત્રિવેદી તથા મુંબઈના સેવીકાદળના વાણીક યુવતી વીણા મીઆના સ્નેહલગ્ન મુંબઈમાં થયાં છે.

×

જમનાનું લગ્ન

નવસારીઃ કાંદીપોર, સ્વ. સોમાભાઈ વલ્લભભાઈની પુત્રી જમનાએ એ જ ગામના લલ્લુ મકન સાથે સંકેત મુજબ બાપના ઘરમાંથી કપડાં–રોકડ વગેરે સાથે નાસી જઈ લગ્ન કર્યું હોઈ ગોલીસમાં જાહેરાત થતાં બન્ને નાસતા ફરે છે.

×

ગાંધર્વ–લગ્ન

નવસારીઃ કાંદીપોર, ગામના રહીશ પટેલ લલ્લુભાઈ મકનજીએ 'સોમાભાઈ દુલ્લભભાઈની છોકરી સાથે ગઈ તા. ૧૭–૧૧–૪૬ ને દિવસે ગાંધર્વ વિધિથી ન્યાતના રીત રીવાજ પ્રમાણે લગ્ન કર્યાં છે.

×

શ્રી. અરૂણાને અટકાવ્યાં

મેરઠ અધિવેશનના ત્રીજે દિવસે જ્યારે શ્રી. અરૂણાએ શ્રી સુભાષ બોઝ વિષે બોલવાની શરૂઆત કરી ત્યારે તેમને રાષ્ટ્રપતિએ બોલતાં અટકાવ્યાં એટલે તેમણે તુર્ત જ બોલવાનો વિષય બદલ્યો હતો.

×

છુટાછેડા

કોલાખાડી રતનપોળના શેઠ કીર્તિકાન્ત ત્રીભોવનદાસને એમના પત્ની ભાનુમતીને પડીપોળના ચોકસી હીરાલાલ ભોગીલાલની પુત્રી સાથે લગ્ન સુબંધ વિચ્છેદ કરવાનું હુકમનામુ વડોદરા કોર્ટે કરી આપ્યું છે; અને ખર્ચ બન્ને પક્ષનું પ્રતિવાદીને શીર હોવાનું ઠરાવ્યું છે.

×

શ્રી. હિંદુ સુવાવડ ખાતું

શ્રી સુરત હિંદુ ચેરીટી ફંડ હસ્તક ચાલતા દવાખાના અને સુવાવડ ખાનાનો ગયા ઓક્ટોબર માસમાં અનુક્રમે ૫૮૭૯ ૧૦૧ જણે લાભ લીધો હતો.

×

મીસ પાવરીનો પ્રવાસ

મીસ બેપ્સી પાવરી ૭ મહિના વિલાયતમાં રહી યુરોપના પંદરમા પ્રવાસેથી પાછાં ફર્યાં છે, તેણે પ્રવાસ દરમ્યાન ના. શહેનશાહ જ્યોર્જ, શહેનશાહબાનુ ઈલીઝાબેથ અને રાણી માતા મેરી સાથેની મુલાકાતથી પોતાની આગલી ઓળખાણ તાજી કરી હતી. તેણે પોતના મિત્ર ડયુક ઓફ નોર્થમ્બરલેંડના લગ્નના ભવ્ય પ્રસંગે હાજરી આપી હતી; અને ત્યાં ના. શહેનશાહબાનુએ પ્રીન્સેસ ઇલીઝાબેથ અને પ્રીન્સેસ માર્ગરેટ સાથે તેમની ઓળખાણ કરાવી હતી વિલાયતના વડાપ્રધાન મેજર એટલી, મી. બેવીન, મી. મોરીસન અને બ્રિટિશ કેબીનેટના બીજા સભ્યોની

પણ તેમણે મુલાકાત લીધી હતી; સોવીયેટના પરદેશ ખાતાના પ્રધાન મોં મોલોટોવ અને અમેરિકાના વડા પ્રધાન મી. બર્નની મુલાકાત લીધી હતી.

×

સ્ત્રીઓ મરણ પામી

મુબાઈ સરકારના પ્રકાશન ખાતાની યાદી જણાવે છે કે પેણ તાલુકાના ગડે ગામમાં હુલ્લડખોરોએ બે ઝુંપડા પર હલ્લો કરી તેને આગ લગાડી હતી; તેમાં સાત સ્ત્રીઓ અને બીજી એક નહિ ઓળખાએલી સ્ત્રી મરણ પામી હતી; અને બીજા ચાર જણને ઇજા થઈ હતી.

×

રમણબેનને ઇજા

સુરત બેગમપુરા પીપરડી શેરીના ઠાકોરલાલ છગનલાલનું રાતના સમયે ખુન કરવા તેમજ મરનારની પત્ની રમણબેનને જીવલેણ ઇજા પહોંચાડવા સંબંધમાં સંડોવાયલા છગન સુખા અને ઝીણા દેવચંદ સામે કેસ કરવામાં આવ્યો છે

×

કોલસાનું ભવિષ્ય

બિહારના ધનબાદ નજીકની કોલસાની ખાણો જોવા ખાણ અને વિદ્યુતખાતાના પ્રધાન શ્રી કુંવરજી એચ ભાભા તા ૧૭ મીએ દિલ્હીથી તે વિભાગમાં વિમાનમાર્ગે પહોંચ્યા હતા. મૌરા નજીક સાયેન્ટીફીક અને ઇંડસ્ટ્રીયલ રીસર્ચ ઇન્સ્ટીટયુટનાં ડીરેક્ટર સર શાંતિસ્વરૂપ ભટનાગર, અને ધનબાદની ખાણોની શાળાના પ્રીન્સીપાલ ડૉ. ચાર્લ્સ ફોરેસ્ટ વગેરેએ તેમનું સ્વાગત કર્યું હતું. સાંજે ભાભાએ ફ્યુઅલ રીસર્ચ ઇન્સ્ટીટયુટનું દીગવાડી નજીક ખાતમુહુર્ત કર્યું હતું બિહારના કોલસાના વિસ્તારવાળા પ્રદેશમાં આ સ્થળ ધનબાદ નજીક આવેલું છે. હિંદની પાંચ રાષ્ટ્રીય પ્રયોગ શાળામાં આ બીજી હતી. આ સંસ્થા માટે પહેલાં પાંચ વરસ સુધી અઢી લાખ રૂપિયા ખર્ચ થશે અને મકાન તથા લેબોરેટરી માટે રૂા. ૧૪ લાખ ખર્ચાશે

×

રામતીર્થ બ્રાહ્મી તેલ

સ્પેશીઅલ નં. ૧

મગજના જ્ઞાનતંતુઓ બળવાન બને છે. ગાઢ નિંદ્રા આવે છે. ધોળા વાળ કાળા થાય છે. વાળ ખરતા અટકે છે. ટાલમાં વાળ ઉગે છે. ખોડો મટે છે. યાદશક્તિ અને આંખની દૃષ્ટિ વધે છે. દરેક ઋતુમાં બહેનો, પુરુષો અને બાળકો માટે મહાન ફાયદો કરનાર છે માથાનો દુઃખાવો મટે છે.

મોટી બાટલી કિંમત રૂા. ૩—૮—૦

નાની બાટલી કિંમત રૂા. ૨—૦—૦

બધે મળે છે.

શ્રી રામતીર્થ યોગાશ્રમ

૪૪૮, સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, મુંબઈ–૪

વડોદરા સ્ત્રી મંડળ

અખીલ હિંદ મહિલા પરિષદ દીન અહીં પણ સ્ત્રી મંડળ તરફથી ઉત્સાહભેર ઉજવાયો હતો.

કોઠી પોલીસ હેડક્વાર્ટર સામે ગોખરૂ ગ્રાઉન્ડ ઉપર બેનોની સભા મળતાં તેમાં હિન્દુ-મુસ્લીમ-પારસી બહેનોએ સારી સખ્યામા ભાગ લીધો હતો.

મુંબઈનાં શ્રી કપીલાબેન ખાંડવાળા, બેગમ હમીદઅલી તથા અહીંના શ્રીમતી સુભદ્રાબાઈ પગાર, શ્રીમતી હીરાબેન પ્રાણલાલ નાણાવટી, શ્રીમતી ચંદ્રબાળા ડોક્ટર, શ્રી ગુલબાઈ વાડીઆ, શ્રી સરલાબેન મહેતા, શ્રી કુમુદબેન ઠાકોર, શ્રી સુશીલાબેન પંડિત, શ્રીમતી મથુબાઈ પટવર્ધન, શ્રી તારાબેન હોસંગડી, વગેરે આગેવાન સુશિક્ષિત સન્નારીઓ અને જુદી જુદી સંસ્થાઓની કાર્યકર બેનો શિક્ષિકાઓ-નરસો-વિદ્યાર્થીઓ ઉપરાંત નાયબ દીવાન મે. છોટાભાઈ સુતરીઆ સા. નાયબ દીવાન મે સુખાલકર સા. ડૉ. પ્રાણલાલ નાણાવટી, પં. શાંતિપ્રિયજી વગેરે અમલદારો અને ગૃહસ્થો પણ હાજર હતા.

સુત્રો અને માગણીઓ

મહિલા પરિષદ ઝીંદાબાદ, વેશ્યા વ્યવસાય બંધ કરો, પરીષદનાં હજારો સખ્યામાં સભ્ય બનો, પુખ્ત ઉંમરનાં સર્વ સ્ત્રી પુરુષોને મતાધિકાર આપો, હિન્દુ મુસ્લીમ એકતા જાગવવા સ્ત્રીઓએ આગળ પડતો ભાગ લેવો, સ્ત્રીઓ માટે બધા ઉદ્યોગ ધંધાનાં દ્વાર ખુલ્લાં રાખો, સુવાવડ સારુ ત્રણ મહિનાની ભરપગારી રજા આપો, પુરુષના સરખા કામ માટે સરખો પગાર આપો. બાળકોને સસ્તા દરે દુધ પુરુ પાડો વિગેરે સુત્રો તથા માગણીઓ સભા સ્થાનમાં વર્તુલાકારે નજરે પડતાં હતા.

બાળાઓએ પ્રાસંગીક પ્રેરણાત્મક કુચગીતો હિંદી તથા મરાઠીમા ગાયા બાદ આગળનો કાર્યક્રમ શરૂ થયો હતો.

×

છોકરાંઓ

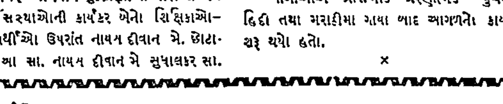

ડોંગરે નું બાલામૃત

પીવાથી રૂષ્ટ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાંનાં ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક.
કે. ટી. ડોંગરે કં. મુંબઈ-૪

૧૫ વર્ષનો વર, ૩૦ વર્ષની વહુ-

મીસરમાં રોબર્ટ ફરૂ નામનો પંદર વર્ષનો છોકરો ૩૦ વર્ષની વીધવાને પરણ્યો છે. આ વીધવાને આગલા પતીથી થયેલાં બે બાળકો હયાત છે.

×

મનપસંદ સ્ત્રી પરણવાની છુટ

જાપાનના રાજા મિકાડોને હવે મનપસંદ સ્ત્રી પરણવાની છુટ મળી છે.

×

મહિલા પરિષદ

અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદ દિન શ્રીમતી હંસા મહેતાને પ્રમુખપદે મુંબાઈના કોન્વોકેશન હોલમાં થોડા દિવસ પર ઉજવાયો હતો.

×

સ્ત્રીની વીરતા

નવાખલીના એક કિસ્સામાં તો એક નવ મહિનાનો ગર્ભ ધારણ કરેલી એક સ્ત્રીએ એક હથિયાર વડે જ્યારે એક ગુંડા પર હલ્લો કર્યો ત્યારે એક બીજા ગુંડાએ એના પેટમાં ભાલો ઘોંચી દીધો પણ એની દરકાર કર્યા વિના લોહી ઝરતા ઘા પર એક હાથ દાબી, પેલી વીરાંગનાએ પાસે આવેલા એક ગુંડા પર ઘા કર્યો અને એને નીચે પાડ્યો.

×

સહાયક સ્ત્રી દળની સેવિકાઓ માટે પુરસ્કાર

નવી દિલ્હી, ડિસેમ્બર-સહાયક સ્ત્રી દળના અમલદારો અને મદદનીશોએ લશ્કરમાંથી છુટા થતી વખતે પોતે આપેલા સરનામે તેમનો અત્યારે પત્તો મળતો ન હોવાથી એવું બન્યું છે કે એવી ૧૪૩૧ વ્યક્તિઓ પોતાનો યુદ્ધ પુરસ્કાર (વોર ગ્રેટ્યુઇટી) મેળવી શકી નથી, જે મેળવવાને તેઓ હકદાર છે એમનામાંની કેટલીક બ્રહ્મદેશમાં, મલાયામાં અને યુનાઇટેડ કિંગડમમાં ગઈ છે ખરી, પણ ઘણી ખરી તો હજી હિંદમાં જ છે.

એમ જણાવવામાં આવે છે કે સહાયક સ્ત્રીદળમાં જેમણે ઓછામાં ઓછું ૭ મહિના કામ કર્યું હોય અને જેમણે–રાજીનામુ આપ્યું હોય અથવા જેમને સ્ન્માન સહિત નોકરીમાંથી મુક્ત કરવામાં આવ્યા હોય તે બધાને યુદ્ધ પુરસ્કાર મેળવવાનો હક છે. જે કોઇએ હજુ સુધી પોતાનો યુદ્ધ પુરસ્કાર મેળવ્યો ન હોય તેણે પોતાની નોકરીની પૂરી વિગતો સાથે પોતાનું અત્યારનું સરનામું જણાવીને ઓફિસર–ઈન–ચાર્જ, ડબલ્યુ. એ. સી. (આઇ), રેકોર્ડઝ, આગ્રા, યુ. પી. એ સરનામે લખવું એટલે તે સ્ત્રીને તે રકમ મોકલવામાં આવશે. યુદ્ધ પુરસ્કાર મેળવ્યા વગર મરણ પામેલા અમલદારો અને મદદનીશોના સૌથી નજીકનાં સગાંઓએ પણ એ મુજબ વિગતો આપવી.

☆

સ્ત્રીઓની શક્તિ માટે

પુષ્પા કોર્ડીઅલ

પ્રદર, લોહીવા, અનીયમીત અટકાવ, કસુવાવડ, હીસ્ટીરીયા, કોઠે રતવા અને લોહી વધારવા માટે વાપરો.

લખો:—જયરામ એન્ડ કું. : નડીયાદ.

એજન્ટ:—ચંદ્રકાન્ત નવસુખલાલની કું. : ત્રણ દરવાજા–અમદાવાદ.

દિલ્હીમાં છાત્રાલય

હિંદ સરકારના પુનર્વસાહત અને કામગીરી નિયામક-જનરલે તૈયાર કરેલી લશ્કરમાંથી નિવૃત્ત કરવામાં આવેલી મહિલાઓને વ્યવસાયી તાલિમ આપવાની યોજના મુજબ, લશ્કરમાંથી નિવૃત્ત કરવામાં આવેલી સંખ્યાબંધ મહિલાઓએ વિવિધ વ્યવસાયોમાં પોતાની તાલિમ શરૂ કરી દીધી છે. એમને તાલિમ આપવા સંબંધમાં દિલ્હી, લખનૌ, કલકત્તા, મુંબઈ, કરાંચી અને રાંચી ખાતે વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે, અને ટુંક સમયમાં લાહોર તથા મદ્રાસ ખાતે પણ તાલિમ અંગેની ગોઠવણો કરવામાં આવશે, અત્યારે એમને આપવામાં આવતી તાલિમના વિષયોમાં દરજી કામ, કપડાંની વેતરણકળા, ટાઈપીંગ, લઘુલીપી લેખન, વ્યાપારી અને કારકૂની કામ, ધંધાદારી હુન્નરો અને સુખાકારી કાર્યનો સમાવેશ થાય છે. તાર, સંદેશા મોકલવા તથા સ્વીકારવાની કળા, રસોઇ તૈયાર કરવાની કળા, મીઠાઈ બનાવવાની કળા, વાળ કાપવાની કળા તથા સૌન્દર્ય નિરૂપણ કળા સહીતના બીજા ઘણા વ્યવસાયોની તાલિમ આપવા અંગેની વ્યવસ્થા કરાઇ રહી છે.

તાલિમ લેતી મહિલાઓને માટે દિલ્હીમાં એક છાત્રગૃહ શરૂ કરવામાં આવ્યું છે. તાલિમ લેતી મહિલાઓને વિના મુલ્યે રહેવાનું, જમવાનું, તબીબી સારવાર તથા જરૂર હોય ત્યાં વાહનની સગવડ પૂરી પાડવામાં આવે છે. તદ ઉપરાંત ખીસાખર્ચી માટે એમને માસિક રૂા. ૧૦) આપવામાં આવે છે. તાલિમ કેન્દ્રના છાત્રગૃહ સિવાય બહાર રહેવાની પરવાનગી આપવામાં આવી હોય તેવી મહિલાઓને મફત રહેવાના અને જમવાના બદલામાં માસિક રૂા. ૪૫) ભથ્થું આપવામાં આવે છે–તાલિમ લેવા આવતી મહિલાઓને કેન્દ્રમાં જોડાવા આવતી સમયે તથા તાલિમ પૂરી કર્યા બાદ પાછા જતી વખતે મફત પ્રવાસ કરવા દેવામાં આવે છે.

તાલિમ માટેની સામાન્ય મુદત એક વર્ષની છે પરંતુ કેવા પ્રકારના કામ કે વ્યવસાયની તાલિમ લેવામાં આવે છે તેના પ આ મુદતની વધઘટનો આધાર રહે છે.

વરસની આખરે

ડીસેમ્બરનો આ અંક આપ સૌ બાઇ-બ્હેનોને વરસનો છેલ્લો અંક મળશે. જાન્યુઆરી માસનો નવા વરસનો પહેલો અંક સારો સુંદર બહાર પાડશે. તેમાં અવનવા વિષયો આપવામાં આવશે.

જાન્યુઆરી માસનો અંક દરેક ગ્રાહકોને વી. પી. થી મોકલવામાં આવે છે તે સ્વીકારી આભારી કરશો. કોઈ બહેન અગર ભાઈને નવા વરસથી ગ્રાહક તરીકે રહેવા મરજી ન હોય તો તેમણે મહેરબાની કરીને અમોને તુરત જણાવવું જેથી અમોને ટપાલ ખર્ચના ખોટા ખર્ચમાં ઉતરવું પડે નહિ.

૧૯૪૭ના નવા તથા જુના ગ્રાહકોને જણાવવાનું કે દર સાલની માફક ભેટ પુસ્તક આપવામાં આવશે. તે ઉપરાંત 'દીવાળી' અંક હવેથી આપવો એમ અમારી ઇચ્છા છે. મંત્રી

વરજીન પાવડર વાપરો

જે વાપરવાથી જુવાનીમાં કેટલીક કુટેવોથી, મોટી ઉમ્મર થવાથી આવેલી નબળાઇ વીજળીની માફક દુર થાય છે. જુનામાં જુનો પ્રદર નાબુદ થાય છે. કોઈપણ જાતનો ચેપી રોગ લાગતો નથી માત્ર એકજ વખત વાપરી ખાત્રી કરો. સેંપલ પેકેટના રૂ. ૦–૪–૦ ટીનના રૂા ૧૦) બહારગામ માટે રૂા. ૧૧) એક ડઝનથી ઓછા સેંપલ બહારગામ નહિ મોકલવામાં આવે. એજન્ટોને સારૂં કમીશન આપવામાં આવશે. લેડીઝ કેનવાસરોને સાધારણ પગાર અને સારૂં કમીશન આપવામાં આવશે.

આજેજ લખો.

(બાઈ) હરવિદ્યા એલ. એલ. દેસાઈ
ગુલાલ મહાલ, ચોથે માળે, આરથર રોડ,
તારદેવ મુંબઈ.

ગિજુભાઈ જયંતી

સુરત નગીનચંદ હોલમાં શ્રીયુત રતનલાલ ખાંડવાળાના પ્રમુખપદે સ્વ ગિજુભાઈ જયંતિ ઉજવાઈ હતી. તે વખતે શ્રીમતી કુસુમબેન શાહ જેઓ નૂતન બાલશિક્ષણ સંઘ (દક્ષિણ ગુજરાત શાખા)ના મંત્રી છે તેમણે સંઘની સ્થાપના પ્રવૃત્તિ અને ઉદ્દેશો સંબંધે લંબાણ હેવાલ રજુ કર્યો હતો. શ્રીમતી અભયાબેન ભટ્ટે સ્વ. ગિજુભાઈ સાથેના પોતાના પરિચય તેમજ સ્વ.ની ધગશ અને કાર્ય પ્રવૃત્તિઓ સબંધમાં ટુંકું પણ મુદ્દાસર વિવેચન કર્યું હતું.

×

લાજ લૂંટનારને

વલસાડ તાલુકાના પારનેરા ગામના પોલિસ પટેલ બાવાભાઈ પેમાભાઈના ઘરમાં ઘુસી જઈ તેની ધણીયાણી ઉપર હુમલો કરી તેની લાજ લૂંટવાના પ્રયત્ન અંગે પી. એ સ્વામી અપક્ષ સ્વામીની સીટી પોલિસે ધરપકડ કરી હતી. તે અંગેના કેસમાં આરોપીને ફ. ક મેજીસ્ટ્રેટ ડૉ પારડીવાળાએ ત્રણ માસની સખત કેદ ને રૂા. ૧૫) દંડ, દંડ ન ભરે તો એક માસની વધુ કેદ ફરમાવી છે.

×

બાલ મિત્રોને

આવતા નવા વરસથી તમોને અવનવું વાચન આપીશું: તે કામ જાણીતા

: લેખક :

ઉમીયાશંકર ઠકરને

સોંપવામાં આવ્યું છે

તેમણે જાન્યુઆરીથી "બાળક" વિભાગનું તંત્રીપદ સ્વીકાર્યું છે. અને દર મહીને તેઓ પોતે સુંદર બાલ સાહિત્ય તમારી સમક્ષ-મુકશે. જે તમોને વાંચવામાં ઘણી મઝા પડશે.

હવેથી તમારા લેખો નવા તંત્રીને મોકલવા.

સરનામું

શ્રી. ઉમીયાશંકર ઠાકર

ઠે ધોળી ફળીયું; આણંદ

[વધુ વિગત માટે આવતો નવો અંક જુઓ]

આજની નૂતન સ્ત્રીઓ માટેનું જુનામાં જુનું માસિક પત્ર

વર્ષ ૯૦ અંક ૧૧

નવેમ્બર ૧૯૪૬

પ્રાણથીયે પાતળાં

卐

શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ
બી. એ. એલએલ. બી.

"આ તે કેવું પાણી છે? નર્યું ગંધાય છે." જેખુએ હોઠ સુધી આણેલું ઘડીયું પાછું મુકતાં કહ્યું. "મારે ગળે તો કાચકી બાઝી છે, પણ પાણીમાં એટલી ખરાબ વાસ છે કે હું એ મોઢે અડાડી પણ શકું એમ નથી."

ગંગુ રોજ તો પાણીનાં માટલાં ભરેલાં રાખતી હતી. પણ જેખુ હમણાં માંદો હતો, અને કુવો–હલકી વરણ માટેનો કુવો બહુ દૂર હતો એટલે હમણાંનું ત્યાં વારેવારે જવાતું નહોતું. આગલી રાતે એ પાણી ભરી લાવી ત્યારે એને તો કાંઈ વાસ આવી નહોતી. પણ મોડી રાતે એ થાકી પાકી હોય ત્યારે કંઈ ધ્યાન રહ્યું નહિ હોય. કુવામાં કદાચ કોઈ જાનવર પડયુ હોય તેના કોવાણની વાસ પણ હોય! એ તો અસ્પર્શ્યોનો કુવો. એને નહિ કાંડલો કે નહિ એની સભાળ!

> "એના મનમાં વિચારો ચાલ્યાઃ ગામ આખુ આ કુવેથી પાણી ભરે છે; અમે જ શાં પાપ કર્યાં છે કે અમારાથી આ પાણી ન લેવાય?"

ગામની ભાગોળે ગામના વાણીયા શેઠ સાહુનો કુવો હતો. પણ એમાંથી એને કોણ પાણી ભરવા દે? જેખુને કેટલાયે દિવસથી તાવ આવતો હતો. એ અકળવિકળ થવા લાગ્યો.

"ગંગી! લાવને પાણી જે ઘરમાં હોય એ ખરું." એ બોલ્યો "નાક દબાવી થોડું પાણી મોમાં રેડી દઈશ ગંધાતું તો ગંધાતું પણ જરા ગળું તો ભીનું થશે."

ગંગા બોલી: "આ ગંધાતુ પાણી તમારાથી કેમ પીવાશે? હમણા હું ગામના કુવામાંથી દોડતી જઈને પાણી ભરી લાવું છું"

જેખુએ એની સામે આશ્ચર્યથી જોયુ અને બોલ્યો "તું તે વળી તાજુ પાણી ક્યાંથી લાવવાની છુ?"

"ગામની પાદરે બે કુવા છે.

એક જમીનદાર ઠાકુરનો અને બીજો સાહુ શેઠનો એક ઘડો પાણી લાવતાં કોણ જાણવાનું છે ?"

"ગાંડી થા મા. બામણ/ત્તને શરાપ આપશે. ઠાકુરના માણસો તને લાંબા ડંગારે મારીને અધમુઈ કરી નાંખશે, અને સાહુ એને ચોપડે આપણું દેવું પાંચઘણું વધારી દેશે. તારા હાડકાનો ભુક્કો થઈ જશે. ગરીબનાં દુઃખની કોને પડી છે? અહિં હું મરવા પડ્યો છું તોયે કોઈ ખબર ક્યાં કહાડે છે, તો વળી તને કુવે અડીને પાણી લેવા દેશે !"

ગંગી પાસે આનો ઉત્તર નહોતો છતાંયે એણે ગંધાતું પાણી તો જોખુને પીવા નજ આપ્યું. આશામાં ને આશામાં એ તો ઘડો દોરડું લઈને ઉતાવળે પગલે ચાલી નીકળી.

૨

રાતના નવ વાગ્યા હતા. થાકેલા પાકેલા મજૂરો ક્યારનાએ સુઈ ગયા હતા. ઠાકુરને દરવાજે એ પોતે તથા થોડા નવરાઓ બેઠા હતા. મેદાનોમાં મર્દાનગી બતાવવાના દિવસો તો કયારનાએ ચાલ્યા ગયા હતા. એટલે કોર્ટ કચેરીમાં કરેલા કાવાદાવાઓની બડાશો એ લોક મારતા હતા. ઠાકુરે પોલીસ અમલદારને થોડા પઈસા ખવડાવીને પોતે ગુન્હામાંથી કેવા છુટી ગયા હતા, તથા રાતી પાઈ પણ ખર્ચ્યા વિના અને અમલદારોના વિરોધ છતાં એમણે અતિ જરૂરી એક દસ્તાવેજ કેવી રીતે મેળવ્યો હતો, વગેરે એમની હિંમતની વાતો ચાલતી હતી. એમાંજ એમની અક્કલ, હોંશીયારી અને પરાક્રમો સમાઈ જતાં હતાં.

આ સમયે જ ગંગી કુવે પાણી ભરવા આવી. ધાસતેલના ફાનસનું આછું અજવાળું પાસેના ઘરમાંથી કુવા ઉપર પડતું હતું, એટલે ગંગી થોડી વાટ જોતી બેઠી ગઈ. એના મનમાં વિચારો ચાલ્યાઃ ગામ આખું આ કુવેથી પાણી ભરે છે; અમેજ શાં પાપ કર્યાં છે કે અમારાથી આ પાણી ન લેવાય ? એને મનમાં ક્રોધ ચડ્યો અને બબડવા લાગી.

"એ બધાં ઉંચવરણ, અને અમે નીચવરણ એમ શાથી ?" શું એ લોક જનોઈનો દોરડો ભેરવે છે માટે ? લુચ્ચાઈ દોંગાઈમાં તો એ સૌ એકબીજાને ટપી જાય એમ છે. એ લોક ચોરીઓ કરાવે છે, છેતરપીંડી કરે છે. અને કચેરીમાં ખોટા દાવા પણ નોંધાવે છે. થોડા દિવસ ઉપરજ આ ઠાકુરે પેલા ભરવાડનું ઘેટું ઊઠાવ્યું હતું અને સૌએ ભેગા મળીને એની ઉજાણી કરી હતી. એલ્યા પંડીતનું ઘર તો નર્યું જુગારખાનું છે. અને આ સાહુજીતો ઘીમાં ભારો ભાર ભેળવણી કરે છે. અમારી પાસે આ સૌ વૈતરૂ કરાવે અને મજૂરી માગીયે ત્યારે એમને જીવડાં કરડે. એ લોક અમારા કરતાં ઉંચવરણ કહેવાય શી રીતે ? અમે ચૌટે ચોરે જઈને બુમો મારીયે કે અમે ઉંચવરણ છીએ અમે ઉંચવરણ છીએ તો શું એ લોક અમને કબુલ કરશે ? હું જ્યારે જ્યારે ગામમાં જઉં છું ત્યારે તો આ મુઆ ઉંચવરણના મારી ભણી લોહીઆળી આંખે ટગર ટગર જોયા કરે છે."

એટલામાં કાંઈક ખડખડાટ થયો, અને ગંગીનું હૈયું ફફડવા માંડ્યું. એકદમ એ પોતાનો ઘડો દોરડું લઈને ઝાડ પાછળ ભરાઈ ગઈ. એને આ દયા વિનાના માણસોનો બહુ ડર લાગતો હતો. થોડા દિવસ ઉપર જ એમણે પેલા મેઘલાને ખુબ માર્યો હતો. બીચારાને લોહીની ઉલટી થઈ હતી. એનો વાંક તો એટલો હતો કે એણે આમની મજૂરી કરી હતી તેના પૈસા માંગ્યા ! પણ ગંગીની બીક નકામી હતી. આ તો બે બાઈઓ કુવે પાણી ભરવા આવી હતી એમના પગલાંનો અવાજ હતો એ વાતો કરતી આવીઃ "જો ને બેન ! આ ભાયડાઓને આપણી કાંઈયે દયા છે : એક ઘડીયે આપણે તો ઝંપીને બેસવાનું જ નહિ. આપણે તો જાણે પેટીયા નોકર હોઈયે તેમ આખો દિવસ આ કર ને પેલું કર. આ લાવ ને પેલું લાવ" બીજી સ્ત્રીએ કહ્યું: "તારી વાત તો ઠીક છે પણ મે જો

કોઈ બીજાનું આટલું વૈતરું કર્યું હોત તો મારી રોજીની બચતમાંથી હું અત્યારે નિરાંતે રહેતી હોત ! અને મુઆ ભાયડાઓને તો આપણા કામની કદર સુદ્ધાં નથી. આખોદી મજૂરી કરી અને અત્યારે આ પાણી ભરવા આવ્યાં."

આ બે સ્ત્રીઓ પાણી ભરીને ચાલી ગઈ એટલે ગંગી ઝાડ બ્યાછળથી બહાર આવી ઠાકુરના ઘર આગળની ટોળી વિખરાઈ અને ઠાકુર પોતે પણ ઘરમાં ગયા. એ એણે જોયું. ઠાકુરના બારણાં બંધ થયાં. સર્વત્ર અંધારું થઇ ગયું. ગંગીને લાગ્યું કે હવે એનો માર્ગ મોકળો થયો. એ કુવા તરફ ગઈ. પરઓના રાજકુમાર અમ્રતકુંપો લેવા પણ આટલી ચુપકીથી અને સંભાળથી નહિ ગયો હોય એ કુવા પાસે પહોંચી ત્યારે જાણે જગજીતી હોય એમ એને લાગ્યું. ઝડપથી એણે ઘડો ગાળામાં નાંખ્યો અને સંભાળથી કુવામાં ઉતાર્યો. કોઇ લડવઇઓ દુશ્મનના ગઢમાં પેસતો હોય એટલી સાવધાનીથી એણે ચોતરફ નજર નાંખી. જો કુવા ઉપર જ તે પકડાઇ જાય તો દયા કે માફીની આશા જ ના રહે. એણે ઉંચે આકાશ તરફ જોયું અને ભગવાનને સંભાર્યો.

ગંગીએ બે ત્રણવાર ઘડો પાણીમાં અચકાવ્યો, અને તે પછી તે સરસર ઉપર ખેંચી લીધો. એકાએક ઠાકુરનું બારણું ઉઘડ્યું અને અંદરના દીવાનો આછો પ્રકાશ કુવા ઉપર પડ્યો. ગંગીને મન તો આ ઉઘાડું બારણું વિકાળ સિંહના ફાડેલા મોં કરતાયે ભયંકર હતું. એનો હાથ કંપ્યો, દોરડાની પકડ ઢીલી પડી, અને ભફાક કરતો ભરેલો ઘડો પાણીમાં પડ્યો. "અલ્યા કોણ છે કુવા ઉપર !" ઠાકુરે મોટી રાડ પાડી, અને એ તરફ ઉતાવળે પગલે આવ્યા. ગંગી તો ત્યાંથી જીવ લઇને નાઠી. જ્યારે એ હાંફતી હાંફતી ઘરમાં પેઠી ત્યારે એણે જોખુને પેલું ગંધાતું પાણી પીતો જોયો *

☆

* પ્રેમચંદજી હીંદી વાર્તાના શ્રી ગુરુદયાળ મલિકના અંગ્રેજી ભાષાંતર ઉપરથી.

ફેશનના રેશનમાં

(કટાક્ષ કાવ્ય)

(દરિયાની તીર એક રેતીની ઓટલી-રાગ)

જીવનની નાવ આજ, ડોલે છે રંગમાં
કાળનાં ભૂતકાં કાળમાં જીરે.
આંગણે આવ્યા તો ભલે મલો ફેશનમાં
જન્મદિન જાય બોલ પટમાં જીરે.
રસનાના શોખ આજ તીખા તમતમતા
ઉજવણી ગાંઠીઆ-સેવે જીરે.
શરબતી આંખો હોઠ, ગુલાબી ગાલો
પાવડરનાં પોતાં મારવાં જીરે.
શોખીન બિરાદરી આવી છે આંગણે
નાજુકતા જોઈએ ત્યાં ના'વે જીરે.
હૈયાની ઉકલત છાંટો નથી એક
ઝોળી બજારની ના ઝાલવી જીરે.
ગામડીઆ લોક શું બોલે છે શુદ્ધું
'સું' સાં મા હું' થતું જીરે.
ફેશનના ફંદથી ફોગટ ફુલાવો
ફુલવેલ ફુલેથી ફુલે જીરે.

—મૂલદેવ પંડયા

સ્ત્રી-કેળવણી

☆

વિદ્યાપીઠની ખરી કિંમત તેમાંથી બહાર નીકળતી સ્નાતિકાઓની સંખ્યા ઉપરથી નહિ કાઢી શકાય પણ સ્નાતિકાઓની ગુણવત્તા ઉપરથી કાઢી શકાય.

માનનીય શ્રી ગણેશ વાસુદેવ માવલંકર

આપણા જીવનની નાની મોટી હરકોઇ બાજુ ાપાસીએ, જીવનની દરેકે દરેક ક્ષણ તપાસીએ તો ામાં દરેક ક્ષણે અને દરેક દિશામાં જે જે કાંઇ મનિચ્છનીય અગર સુધારવા જેવું આપણને જણાય ે તેનું કારણ આપણા જીવનના ચણતરમાં તેમજ ડતરમાં કેળવણીની ખામી હોય છે એમ સહેજે જોઇ શકાય.

જેમ તંદુરસ્તીની વિકૃતિમાં શરીરની અંતર્બાહ્ય ુદ્ધિનો અભાવ, નિયમિત આહારવિહારનો અભાવ ે હંમેશા પાયારૂપ કારણ હોય છે તેમજ આપણાં યક્તિગત, કૌટુમ્બિક કે સામાજિક જીવનમાં જે જે ૂટીઓ અને ખામીઓ જણાઈ આવે છે તેનું મુખ્ય ારણ યોગ્ય કેળવણીનો અભાવ એમ કહી શકાય અને એથીજ આપણા સમસ્ત જીવનનો પાયો યોગ્ય ળવણી એ છે, એ પાયો જેટલો સંગીન તે પ્રમાણમાં આવણું જીવનમંદિર ઊંચું, સંગીન અને સુંદર થવાનું છે.

કેળવણીનાં અનેક લક્ષણો છે. કેટલાંક મૂળગામી અને કેટલાંક બાહ્ય છે. ઘણે ભાગે આપણે ઘણી ઘણી વખતે બાહ્ય લક્ષણોને જ કેળવણીનો આત્મા માની લઈ એવાં બાહ્ય લક્ષણો જે ધરાવતા હોય તેમને કેળવાયેલા ગણીએ છીએ. આપણે જો આવા પ્રકારની ભૂલમાંથી ઉગરી જઈએ તો કેળવણીનું ખરૂં મૂલ્યાંકન આપણે કરી શકીએ અને કેળવણી વિષયક ક્ષેત્રમાં જે અનેક પ્રકારના મતમતાંતરો આવી રહ્યા છે તેમાંના ઘણાં આપોઆપ ઊડી જશે.

લખતાં વાંચતાં આવડવું એ કેળવણીનું એક લક્ષણ છે પણ સાક્ષરતાને જ કેળવણી ન કહી શકાય. તેમજ ભાષાઓનું જ્ઞાન, ઠીકઠીક કપડાં, ઘરેણાં વગેરે પહેરવાનું જ્ઞાન, શરીરને સ્વચ્છ રાખવાનું તેમજ સુંદર દેખાય તેવી રીતે રાખવાની કળાનું જ્ઞાન, એ કેળવણીનાં લક્ષણો છે. પણ એમાંજ કેળવણી સમાયેલી છે એમ નથી. કોઇ એક માણસ દુનિયાની અનેક લિપિઓમાં અને અનેક ભાષાઓમાં "હંમેશ સત્ય જ બોલવું" એમ લખી બોલી શકે છે પણ એકે પ્રસંગે સાચું બોલતો જ નથી, જ્યારે બીજો કોઇ માણસ દુનિયાની કોઈપણ લિપિમાં અને પોતાની માતૃભાષા સિવાય અન્ય ભાષામાં લખી બોલી શકતો નથી છતાં પણ કોઈ પણ કારણે કોઇ પ્રસંગે જૂઠું બોલતો જ નથી. એવા બે માણસો પૈકી આપણે કેળવાયેલો કોને કહીશું! એક પાસે કેળવણીની બાહ્ય ઉપાધિ છે પણ આત્મા નથી; બીજા પાસે કેળવણીનો આત્મા છે પણ બાહ્ય શણગાર નથી ! ત્યારે આપણે ખરો કેળવાયેલો કોને ગણીશું ?

આ સવાલ બહુ અટપટો અને કઠિન દેખાતો નથી છતાં કેળવણીની વ્યાખ્યા લગભગ અશક્ય છે. જેની બુદ્ધિ પ્રગલ્ભ થઈ છે, મન મોટું અને સંસ્કૃત થયું છે, દૃષ્ટિ પોતા પૂરતી જ સંકુચિત નથી પણ વિશાળ થઈ છે, હૃદય પ્રેમમય થયું છે, માનવતાની દૃષ્ટિએ અને માનવતાના પાયા ઉપર જે વિચાર અને આચાર કરે છે, ટૂંકમાં કહું તો ઈશ્વરને હંમેશ યાદ રાખી એટલે જ સત્યનું આચરણ કરી જે સેવાનો જ જીવનઆદર્શ રાખે છે તેને જ

કેળવાયેલો ગણી શકાય. કેળવણીનાં બાહ્ય લક્ષણો તેનામાં હોય તો સોનું અને સુગંધ, પણ સોના વગરનો સુગંધ એ થોડો કાળ સુખદાયક લાગે પણ તેથી હમેશ એટલે કે જિંદગીના અંતસુધી ઉપયોગી નહિ નીવડે.

યોગ્ય કેળવણીને જીવનનો પાયો ગણવાનું મહત્ત્વ આપીએ તો સ્વાભાવિક છે કે તે કેળવણી આપનારા યોગ્ય ગુરુ આપણે શોધવા જોઈએ. આપણી જૂની પ્રથા મુજબ પિતાને ગુરુ તરીકે લેખવામા આવે છે. જિંદગીના બારથી ચોવીસ વર્ષ સુધી ગુરુ સાથે આશ્રમમાં રહી વિદ્યા મેળવવાની પ્રથામાં પિતા સિવાય બીજા ગુરુ હોય છે, પણ પિતા અગર તો બીજા ગુરુ જિંદગીની શરુઆતથી ગુરુ તરીકે કામ કરતા નથી અને કરી શકે પણ નહિ વિદ્યાદાનનું એટલે કેળવણીનું તેમનું ક્ષેત્ર કેળવણીની બાહ્ય ઉપાધિઓ પૂરતું મર્યાદિત છે. ભાષાનાં વ્યાકરણનું જ્ઞાન, વ્યવહારમાં ઉપયોગી થઇ પડે એવાં અનેક શાસ્ત્રોનું જ્ઞાન એવા ગુરુઓ પાસેથી મળે છે. પણ એ સર્વનું પાયારૂપ ઘડતર તો માતા કરે છે. ચારિત્ર્ય, પ્રેમ, સત્યતા, ઈશ્વરભક્તિ, સંયમ વગેરે તમામ સદ્‌ગુણો અને સારી ટેવો બાળક બચપણથી જ મા પાસેથી મેળવી લે છે. જીવનવ્યવહારનું એકમેવ સાધન જે ભાષા તે પણ બાળક પિતા પાસેથી નથી શીખતું પણ માતા પાસેથી શીખે છે અને તેથી જ આપણે એને માતૃભાષા કહીએ છીએ. ગુરુ તરીકે માતાનું આટલું મહત્ત્વ સ્થાન છે, કોઈ પણ મહાપુરુષ દુનિયામાં એવો નહિ થયો હોય કે જેના સદ્‌ગુણો એણે માતા સિવાય બીજે ક્યાંથી મેળવ્યા હોય, પિતા અને બીજા ગુરુઓ આ રીતે જે કાચો માલ મળે તેના ઉપર સુંદર કારીગરી અને કળા બતાવી શકે પણ મૂળમાં તો જે માતાએ આપ્યું હોય તે ઉપર જ ઘાટ ઘડાય.

એ દૃષ્ટિએ જોઈએ એટલે સ્ત્રીશિક્ષકનું મહત્ત્વ આપોઆપ જણાઇ આવે છે, આ દેશમાં કે કોઈપણ સમાજમાં પુરુષોને પ્રથમ શિક્ષણ આપી પછી સ્ત્રીશિક્ષણનો પ્રશ્ન હાથ ધરવો એ કેટલીક રીતે ઉલટી રીતે કામ કરવા જેવું મને તો લાગે છે. એ પદ્ધતિમાં સમય અને શ્રમનો નિરર્થક બગાડ થાય છે અને કામ સંતોષકારક પણ થતું નથી. માણસોને માંદા પડવા દઈ પછી દવાખાનામાં મોકલવાની વ્યવસ્થા કરવી એના કરતાં માણસો માંદા જ ન પડે એવા પૂર્વ ઉપાયો લેવા એમાં જેમ દરેક પ્રકારે ફાયદો છે તેમજ બાળકો બચપણમાં ગમે તે રીતે ઘડાય અને પછી એમને સુધારવાનો પ્રયત્ન થાય એના કરતાં દરેક માતા જો સુશિક્ષિત હોય તો કેળવણીનો સવાલ બહુ સહેલો થાય અને ભવિષ્યના નાગરિકો વધુ સંતોષકારક રીતે કેળવાયેલા થાય એમ નથી લાગતું? પુરુષોની યોગ્ય કેળવણીનો ઉકેલ પણ એ જ દૃષ્ટિએ સ્ત્રી-કેળવણીના ઉકેલ સાથે જોડાયેલો છે. એટલું જ નહિ બલકે તેવા ઉકેલમાં સમાયેલો છે એમ નહિ કહી શકાય?

તો આપણી દરેક પ્રકારની ઉન્નતિ જો ખરેખર ઈચ્છતા હોઇએ તો આપણને સર્જનાર અને ઘડનાર માતાની કેળવણી એ કેટલી બધી મહત્ત્વની અને અગત્યની વસ્તુ છે એ ભાગ્યે જ વધુ સ્પષ્ટતાથી કહેવાની જરૂર છે, છતાં પણ આપણા દેશમાં સ્ત્રી કેળવણીને જે મહત્ત્વ આપવું જોઇએ તે હાલ પણ અપાતું નથી ગુરુવર્ય અણ્ણાસાહેબ કર્વેએ જ્યારે સને ૧૮૯૫ ના અરસામા સ્ત્રીકેળવણી વિષે ખાસ પ્રયત્નો શરૂ કર્યા ત્યારે આ દિશામાં આપણા વિચારો કેટલા બધા આત્મઘાતી હતા તે હાલના જમાનામાં સમજવું બહુ મુશ્કેલ છે. અને ૧૯૧૬ માં આ યુનિવર્સિટી સ્થપાઈ ત્યારે પણ કેળવણી વિષયક સામાન્ય અને ખાસ કરીને સ્ત્રીકેળવણી વિષયક વિચારો કેટલા ભૂલભરેલા હતા તેનો ખ્યાલ પણ આજના જમાનાના યુવાનોને આપવો બહુ મુશ્કેલ છે, આવા પછાત વિચારોના જમાનામાં દીર્ઘદૃષ્ટિથી આ કાર્ય અડગશ્રદ્ધાથી શરૂ કર્યું એ બદલ આપણે સૌ એમનો જેટલો આભાર માનીએ તેટલો ઓછો છે.

હિંદમાં અંગ્રેજતંત્ર શરૂ થયું તે પહેલાં આમ વર્ગની સામાન્ય કેળવણીનો પ્રબંધ ન હતો એવો ખ્યાલ સત્યથી વેગળો છે. કેળવણીની દૃષ્ટિ અને પદ્ધતિ તે વેળા જુદાં હતાં, અંગ્રેજ સરકારે કેળવણીખાતું કાઢી પ્રજાને શિક્ષણ આપવાના પ્રયત્નો

શરૂ કર્યાનો દાવો છે પરંતુ તેમની મુખ્ય દષ્ટિ હિન્દી પ્રજાને શિક્ષિત કરવી એ ન હતી પણ એમના રાજ્યકારભારને મદદ રૂપ થઈ પડે એવા માણસો તૈયાર કરવાની હતી. એટલે એમણે સ્વાભાવિક રીતે કેળવણીમાં અંગ્રેજભાષાને પ્રધાન સ્થાન આપ્યું તે એટલે સુધી કે જેમ જેમ કેળવણીની ઊંચાઈ વધે તેમ તેમ અંગ્રેજી ભાષાનું પ્રમાણ વધે. તમામ ઊંચી કેળવણીની બોધભાષા અંગ્રેજી થઈ અંગ્રેજીને રાજ-તેજની ઝળક હોવાથી કેળવણીના ક્ષેત્રમાં પણ તેણે બધાને આંજી નાખી. કેળવણીનું સ્વાભાવિક વાહન માતૃભાષા જ હોય એ કેળવણીના સામાન્ય સિદ્ધાંતને પણ ભૂલાવી દીધો હતો. મને યાદ છે કે કર્વે સાહેબ જ્યારે સને ૧૯૧૬ માં અમદાવાદ વિદ્યાપીઠના કાર્ય માટે આવ્યા ત્યારે પણ કેળવણીની બોધભાષા માતૃભાષા જ રાખવાના આગ્રહને એક પ્રકારનું ગાંડપણ કેટલાક વિદ્વાનો તરફથી માનવામાં આવતું, સને ૧૯૨૦ થી ગાંધીયુગ શરૂ થયો ત્યારથી આ પ્રશ્નને સત્યસ્વરૂપમાં જનતા જોવા લાગી અને હવે તો કેળવણીમાં બોધભાષા માતૃભાષા જ હોય એ સ્વીકારાયેલો સિદ્ધાંત છે. આ પરિસ્થિતિમાં શિષ્ટ લોકમતના વહેણ વિરુદ્ધ જઈ બોધભાષા અંગેનો કેળવણીનો સર્વમાન્ય સિદ્ધાંત મહિલા વિદ્યાપીઠમાં તે સિદ્ધાંત ગણી માતૃભાષા દ્વારા જ તમામ કેળવણી આપવાનો આગ્રહ રાખીને મહિલા વિદ્યાપીઠનું કામ શરૂ કર્યું એ કેવળ સ્ત્રીઓની કેળવણી અંગે જ નહિ પણ સામાન્ય કેળવણીક્ષેત્રમાં એક ક્રાંતિકારી પગલું હતું.

આ વિદ્યાપીઠની મહત્તા તેના બીજા એક દષ્ટિબિન્દુમાં સમાયેલી છે અને તે આજે તેમજ હંમેશને માટે રહેશે. મેં પ્રથમ જણાવ્યું તેમ માતા તરીકેનું સ્ત્રીનું સ્થાન ઓળખી સ્ત્રીને સદ્‌માતા બનાવવાના પ્રયાસો આદરવા હોય તો સ્ત્રી અને પુરુષ એ બન્નેનાં શિક્ષણ સર્વ બાબતોમાં એક જ પ્રકારનાં ન હોઈ શકે પણ મનુષ્ય તરીકેના સામાન્ય શિક્ષણ ઉપરાંત સમાજનાં પોષણ અને પ્રગતિ અંગે સ્ત્રી અને પુરુષનાં જુદાં જુદાં કર્તવ્યો અને જવાબદારીઓ લક્ષમાં લઈ એ પાર ઊતારવામાં મદદરૂપ થાય એવા પ્રકારનાં જુદાં જુદાં શિક્ષણની આવશ્યકતા છે એ વ્યવહાર સિદ્ધાંતનો આ વિદ્યાપીઠે સ્વીકાર કર્યો.

વિદ્યાપીઠ એ લોકશિક્ષણ આપનારી લોકસંપર્કમાં રહી લોકજીવનમાં ઓતપ્રોત થનારી, આમપ્રજાને માર્ગદર્શન કરાવનારી અને આ સિદ્ધિઓ અર્થે કામ તેમજ પ્રયોગો કરનારી સંસ્થા છે એમ હું માનું છું. કેળવાયેલા એટલે આમજનતાથી અળગા અને આમજનતાથી પોતાની બુદ્ધિ કે જ્ઞાનને અંગે પોતાને ઊંચા કે શ્રેષ્ઠ માનનારા એમ નથી પણ આમપ્રજા પૈકીના એક તરીકે પોતાની કેળવણીને લઈ સમાજ પ્રત્યેની પોતાની જવાબદારી વિશેષ સમજનારા અને જવાબદારી સમજીને બેસી રહેનારા અગર બોલનારા નહિ પણ એ જવાબદારી પર ઉતરવાને પ્રત્યક્ષ કાર્ય કરનારા એવો 'કેળવાયેલાં' શબ્દનો હું અર્થ કરું છું; અને જો એ અર્થ ખરો હોય તો કોઈ પણ વિદ્યાપીઠ સમગ્ર સમાજ ઉપર અને સમાજના સામાન્ય સ્ત્રીપુરુષો ઉપર લક્ષ રાખીને પોતાનું દષ્ટિબિંદુ અને કાર્યક્ષેત્ર નક્કી કરી શકે અને તેથી જ સામાન્ય રીતે સમાજમાં સ્ત્રીનું ઉચ્ચ સ્થાન માતૃપદ હોવાથી એ પદને સ્ત્રીઓને વધુમાં વધુ લાયક કરવાના પ્રયત્નો ખાસ શિક્ષણદ્વારા મહિલા વિદ્યાપીઠ આદરે તો તેમાં જ એનું વિશિષ્ટત્વ રહેલું છે, તેમાં જ તેની આવશ્યકતા પણ રહેલી છે. સમાજમાં પુરુષોને માટે તેમજ સ્ત્રીને માટે ગૃહસ્થાશ્રમ એ સામાન્ય સ્થિતિ છે અને સ્ત્રી અને પુરુષ સમાજમાં એક બીજાનાં હરીફ નથી પણ પૂરક છે એ રીતે જો બન્ને રહે તો જ સમાજ વધી શકે, ટકી શકે અને પ્રગતિ પણ કરી શકે અને તેથી જ સામાન્ય માર્ગ સ્વીકારતી બહુસંખ્ય સ્ત્રીઓ માટે મહિલા વિદ્યાપીઠની યોજના આવશ્યક છે. ગૃહસ્થાશ્રમ ન સ્વીકારનાર પુરુષો તેમજ સ્ત્રીઓ સમાજમાં અપવાદ રૂપે છે. એવા અપવાદો માટે કોઈ ખાસ વિદ્યાપીઠ સ્થાપવાની જરૂર નથી. આ વિચારપ્રણાલિકામાંથી જ સ્ત્રીઓ માટે જુદા પ્રકારની કેળવણીની આવશ્યકતાનો સિદ્ધાંત આ વિદ્યાપીઠે સ્વીકારેલો છે.

સ્ત્રી અને પુરુષ માટેના જુદા અભ્યાસક્રમોથી

એકબીજાના ઉચ્ચનીચ ભાવનું સૂચન થતું નથી. અને એક બીજાને પૂરક હોવાથી બન્ને જ સરખી પાયરીએ શ્રેષ્ઠ છે. કુટુંબસંસ્થા સમાજરક્ષણ અને પ્રગતિ માટે હું તો આવશ્યક માનું છું અને તે દૃષ્ટિએ પુરુષ અને સ્ત્રીનાં કાર્યક્ષેત્રો જુદાં હોવાના પરિણામે કામની વહેંચણી જુદા જુદા પ્રકારે કરવાથી કોઈ કામ હલકું અને કોઈ શ્રેષ્ઠ એમ ન કહી શકાય. માતા તરીકેની સ્ત્રીની શ્રેષ્ઠ પવિત્ર અને ભારે ફરજોનો વિચાર કરતાં સ્ત્રીને ભરણપોષણની ચિંતામાંથી હંમેશ મુક્ત રાખવી જોઈએ. માતા તરીકે તેનું પૂજન થવું જોઈએ અને તેથીજ સ્ત્રીનું કાર્યક્ષેત્ર જેને સાદી ગુજરાતીમાં ઘરકામ કહીએ તેનું મહત્ત્વ પુરુષના અર્થપ્રાપ્તિના કામ કરતાં મારે મન જરાયે ઓછું નથી. આપણા સમાજના ઘડતર માટે જેમ અર્થપ્રાપ્તિની જરૂર છે તેટલે જ દરજ્જે બલ્કે કાંઈક અધિકાંશે ગૃહવ્યવસ્થા અને ગૃહશિક્ષણની પણ જરૂર છે.

આટલા વિવેચનથી સ્પષ્ટ થશે કે પુરુષ અને સ્ત્રીની ભિન્ન પ્રકૃતિ અને શરીરરચના લક્ષમાં લઈ કુદરતે બંનેને જે જુદા જુદા સમાજકાર્ય સોંપ્યા છે તેનો ખ્યાલ કરી, તેમાં પ્રજોત્પત્તિનો તેમજ બાળઉછેરનો બોજો સ્ત્રી ઉપર જ છે એ સમજી, સ્ત્રીઓને જુદા પ્રકારની કેળવણીની આવશ્યકતા છે એ સમાજ આગળ આગ્રહથી મૂકી એવા પ્રકારની કેળવણીની વ્યવસ્થા કરવી એ આ વિદ્યાપીઠનો હેતુ અને પ્રયાસ કેટલો આવકારદાયક છે એ કહેવાની ભાગ્યેજ જરૂર હોય.

કોઈપણ કાર્ય માટે નાણાંની જરૂર તો હોય જ. છતાં પણ જેને આપણે ઉચ્ચ કેળવણી કહીએ તેનો ઉદ્દેશ, કેવળ અર્થપ્રાપ્તિ એ નથી. કેળવણી એટલે શું એ હું કહી ગયો છું એટલે પુનરુક્તિ કરતો નથી. કેળવણીથી માણસની માણસાઈ વધે એ પ્રથમ ઉદ્દેશ અર્થપ્રાપ્તિ એ કેળવણીનું ગૌણ ફળ છે, પણ મુખ્ય ઉદ્દેશ તો નથી જ. જેટલે દરજ્જે એ માણસાઈનું દર્શન આ વિદ્યાપીઠની સ્નાતિકાઓમાં સમાજને થાય તેટલે દરજ્જે આ વિદ્યાપીઠને સફળતા મળેલી કહી શકાય અને એ દૃષ્ટિએ જ્યારે હું જોઉં છું કે આ વિદ્યાપીઠની સ્નાતિકાઓ પૈકી સંખ્યાબંધ બહેનોએ સ્ત્રી-કેળવણીના ક્ષેત્રમાં પોતાનાં બુદ્ધિ અને જ્ઞાનનો સંગીન ફાળો આપ્યો છે ત્યારે એ વિદ્યાપીઠને અને તેમાંથી બહાર પડતી સ્નાતિકાઓને હાર્દિક મુબારકબાદી આપવાનું મન થાય છે.

આ વિદ્યાપીઠ સરકારી માન્યતા માટે સ્વાભાવિક ઈચ્છા ધરાવે. એ માન્યતા મળવાથી તેનાં ઘણાં કાર્યોમાં તેને વેગ મળે. પણ એને ખરી માન્યતા તો લોકો જ આપી શકે. વિદ્યાપીઠની સ્નાતિકાઓ જો ઉત્તમ સમાજસેવિકાઓ, ઉત્તમ ગૃહિણીઓ, ઉત્તમ માતાઓ અને ઉત્તમ ભગિનીઓ નીવડે તો એ લૌકિક માન્યતા કોઈપણ સરકારને માન્યતા આપવાની ફરજ પાડશે અને એ રીતે મેળવેલી સરકારી માન્યતા વિદ્યાપીઠને કોઈપણ પ્રકારે નડતરરૂપ ન થતાં, વિદ્યાપીઠની સ્વતંત્રતા જળવાશે.

વિદ્યાપીઠની ખરી કિંમત તેમાંથી બહાર નીકળતી સ્નાતિકાઓની સંખ્યા ઉપરથી નહિ કાઢી શકાય પણ સ્નાતિકાઓની ગુણવત્તા (quality) ઉપરથી કાઢી શકાય.

હાલમાં ઘણી બહેનો મહાવિદ્યાલયોમાં જતી થઈ છે. પરંતુ તેઓમાંથી મોટી સંખ્યાની બહેનોને મુંબઈ યુનિવર્સિટીનું આકર્ષણ છે એનો ઈન્કાર ન કરી શકાય. પરંતુ એ આકર્ષણ હોવાની હકીકત ઉપરથી એમ સાબીત થતું નથી કે શિક્ષણની દૃષ્ટિએ આ વિદ્યાપીઠમાં કાંઈક ખાસ ત્રુટીઓ છે, અગરતો એના ઉદ્દિષ્ટમાં અને માર્ગોમાં કોઈ ગંભીર ભૂલ છે. એ આકર્ષણનાં કારણો અનેક છે તેમાં ઊતરવું બિનજરૂરી અને અસ્થાને છે પણ તે ઉપરથી એટલું તો સ્પષ્ટ કરી શકાય કે કેળવણી અને તેમાં પણ ખાસ કરીને સ્ત્રીકેળવણીનું યોગ્ય મૂલ્યાંકન જનતાએ હજી કરવાનું છે. વિદ્યાપીઠે પોતાના પ્રયાસો જે અડગ શ્રદ્ધાથી ચાલુ રાખ્યા છે તે જ શ્રદ્ધાથી એ ચાલુ રાખે તો જેમ બોધભાષા બાબતમાં લોકમત બદલાઈ ગયો છે તેમ સ્ત્રીઓની ખાસ કેળવણીની દિશામાં પણ એ ટૂંક સમયમાં જ બદલાઈ જશે એ વિશે મને શંકા લાગતી નથી.×

× માનનીય શ્રી ગણેશ વાસુદેવ માવલંકરે શ્રી. ઠાકરશી મહિલા વિદ્યાપીઠના પદવીદાન સમારંભ સમયે કરેલા વ્યાખ્યાનમાંથી.

લુચ્ચો કાગડો—

(લેખક—શ્રી રઠુભાઈ લ. દેસાઈ બી. એ.)

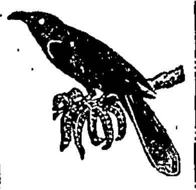

ઘુવડ ડાહ્યું કહેવાય છે કારણ કે એ બોલતું નથી. કાગડો આખો દિવસ 'કા–કા' કર્યા કરે છે એટલે એને આજુબાજુ બનતા બનાવોથી પોતાને અને બીજાને વાકેફ રાખે છે. અને આ ઉપરાંત માણસ સુદ્ધાં એના અનેક દુશ્મન હોવા છતાં એક સુખી જિંદગીનાં સર્વ સાધન એને સાંપડેલા છે—એની તીવ્ર દૃષ્ટિ, ચપળ કાન, લડાયક વૃત્ત અને એની સર્વભક્ષક આદત.

મને એક કાગડાનું બચ્ચું મળ્યું. એ બહુજ ચીડિયા સ્વભાવનું હતું. ભૂખથી એ ટળવળતું હતું. અને પ્રત્યેક મિનિટે એના મોંમાં ખોરાક ન મૂકવા બદલ એ હમારા ઉપર ખૂબ ચીઢાતું હતું. હમે એનું નામ 'કો–કો' રાખ્યું હતું. વટાણા ઉપરાંત મેં એને અળશીયાં, વાંદા, દેડકાનાં બચ્ચાં, નાની માછલી, ઉંદર, સસલાં, ખીસકોલી, ચકલી, સાપ, મરઘી, ઈંડાં અને મરેલા કાગડા આપ્યા—જે પૈકી કાગડાનું માંસ અને મિષ્ટાન્ન સમું થઇ પડયું.

લક્કડકોર સિવાય કોઈ પણ નાનાં પ્રાણીને એ શિકારી કૂતરાની અદાથી મારે છે. લક્કડકોરથી જ એ ખૂબ સાવચેત રહે છે. ઉંદરને તો એક જ દૃષ્ટિ પડતાં વીજળીની ઝડપે એ હતો ન હતો કરી નાખે છે. જો એની નજરે ત્રણ દેડકા પડશે તો ત્રણેય ઉપર એ હલ્લો લઇ જશે. ત્રણ સુધી એ સારી રીતે ગણી શકે છે. અને ખૂબીથી એકાદ ક્યાંય સંતાઇ જાય તો પણ એને છોડશે નહિ. જ્યારે એ ધરાઇ જાય છે ત્યારે બાકીનો ખોરાક સાથે લઈ જઈ સાચવી રાખે છે. કૂતરાની એને બહુ અદેખાઈ આવે છે. જ્યારે કૂતરો શિકારની શોધમાં હોય છે ત્યારે એ એની પાછળ જશે અને શિકારની નજીક પહોંચતાં જ કોઈ અસરકારક જગ્યાએ કૂતરાને ચાંચ મારશે. આવાં એક દ્વંદ્વયુદ્ધમાં એણે પોતાનાં પીછાં અને એક આંખ ગુમાવી. એક પગ ભાગ્યો અને એક પાંખ તૂટી. છતાં પણ આવી ઘણી લડાઇઓ આપવા માટે એ લાંબુ જીવ્યો! જ્યારે એક બાંકડાં પણ સૂતો સૂતો એની તૂટેલી પાંખની એ માવજત કરતો હતો ત્યારે એક બીલાડીએ તેના પર હલ્લો કર્યો. એક મેકની ચીચીઆરીથી જાગીને અમે એની મદદે દોડયા. પણ તે પહેલાં તો એણે બિલાડીને બરોબર પરખાવી દીધી હતી. તે જંગલ તરફ ભાગતી હતી અને 'કો–કો' ધીમે ધીમે પોતાને સ્થાને પાછો ફરતો હતો.

'કો–કો' હમારી સાથે બે વર્ષ હતો અને તે દરમ્યાન એ પોતાને માણસ તરીકે અને કુટુંબના જ એક સભ્ય તરીકે ગણતો હતો. ખૂબ નિડરતાપૂર્વક એ ઘરમાં આવતો અને દરેક જગ્યાએ મારી પાછળ આવતો. નહાવાના ઓરડામાં પણ એ મારી સાથે જ રહેતો. ઘરમાં અને ખેતરમાં દિવસે જે કંઇ બનતું એના ઉપર એ નજર રાખતો. હું બગીચામાં કામ કરતો ત્યારે એ ચાંચ વડે ખોદતો. હું ફૂલ તોડતો ત્યારે એ વધુ ઝડપે કામમાં પરોવાતો. મહેમાનો તરફ એ હમારા જેવો જ વિવેક બતાવતો. હમારા મિત્રોની મરજી વિરૂદ્ધ પણ તેમને એ પોતાના મિત્રો બનાવતો. મારા સિવાય એ કોઇનો ઠપકો સહી શકતો નહિ. અને કોઇ ગુસ્સે થતું તો લોહી ઝરે ત્યાંસુધી એની ઘુંટણ ઉપર એ ચાંચ મારતો. એ વાત તો કરતો છતાં જંગલી કાગડાના સહચાર વિના એ તેમની ભાષા બોલી શક્તો નહિ. હા, જે કંઇ સાંભળવામાં આવે એને જરૂર ગ્રહણ કરતો. કૂતરાની માફક એ સેવા પણ આપતો છતાં એકલો હશે તો પણ અજાણ્યાને ફરાવતો નહિ. પોપટની માફક

'હેલ્લો,' 'હા' વિગેરે શબ્દોનો પણ એ આપમેળે ઉપયોગ કરતો.

હમારાં પ્રત્યેક કાર્યની એના ઉપર અસર પડતી. એ મોજાં, રૂમાલ, સીગરેટ, દિવાસળી, પેન્સીલ વિગેરે ઉંચકી ન જાય એની હમારે ખાસ કાળજી રાખવી પડતી. દારૂ એને ગમતો. છતાં એ પીવાં કરતાં એમાં નહાવાનું એને વધુ પસંદ હતું. ફૂલનાં કુંડાં અને પાણીની ડોલને એ ઉંધી વાળતો. દરેક વસ્તુનું નિરીક્ષણ કરી એ તેને ચકાસી જોતો. એક શિયાળામાં બરફમાં આળોટતો બાળકની માફક એ જાણે ઉજાણી કરતો જોવામાં આવ્યો. માર્ચ મહિનામાં એ એક કાગડીના પ્રેમમાં પડયો! રોજ સવારે એની સાથે દલીલ કરવા એ મારી બારીની સામે આવીને બેસતી. એની એ પ્રેમિકાને માટે માળો બનાવવા એ ડાંખળા પણ લઇ જતો. છતાં પેલીએ એક મોટા અવાજ વાળા બીજા જંગલી કાગડાને પ્રેમ માટે એને તરછોડયો! એ લાગણી શૂન્ય પ્રણયની રાત્રે મને પણ ઉંઘ ન આવી! એની પાંખ અને પગ સુધરી જતાં ઉનાળામાં એ પાછો ઉડતો થઈ ગયો. બીજા કાગડાઓ જોડે એ મૈત્રી બાંધતો નહિ. એમના પ્રત્યેની એની સૂગને કારણે એમની જોડે હંમેશાં એને ઝઘડો રહ્યા કરતો. હમારા તળાવે રોજ આવતા બે બાજની સતામણી એ બીજા કાગડાઓને સમય પસાર કરવાનું સાધન થઈ પડયું હતું. છતાં 'કો-કો' બાજૂએ રહી એક આંખે બધું જોતો અને એમને ડહાપણભરી શિખામણ આપતો.

કોઈવાર એ સસલું અને ખીસકોલીની પાછળ પડી એને પકડતો. સાંજે એ રોબીનની સાથે ફરતાં જમીનમાંથી અળશીયાં ખેંચી કાઢતો. એ ચીજો એને બહુ ગમતી હોવા છતાં એને ધિક્કારતો હોય એવું બતાવતો. વાંદા અને કરોળીઆ એ ખાઈ જતો. કંસારી એને ન ગમતી. અને મધમાખી અને ભમરાને અડકવાનું તો એ નામ પણ ન લેતો. પોતાની સંઘવાની શક્તિને કારણે એ સારૂં નરસું કળી શકતો. અને ચાંચ જંતુઓની પાસે લઈ જઈ એ જોખમકારક જણાતા તુરત જ ચાંચ પાછી લેઇ લેતો. પરવાળાંની શોધમાં જંગલમાંથી નીકળી આવેલા એક કાચબાએ 'કો-કો'ને બરોબર છક્કડ ખવડાવી. એ કાચબાનાં ડોકાં ઉપર તરાપ મારતો અને ડોકું અંદર જતું રહેતું. પછી એ ડોકાની નિષ્ફળ તપાસ ચલાવતો. જ્યારે કાચબો જતો રહ્યો ત્યારે પણ એ કોટલાંમાંથી બહાર નીકળતાં નાકનો ખ્યાલ કરી પાછો હઠતો. કોઈવાર કાચબો એની લાંબી ચાંચના છેડાને પકડી લઇ એને ખૂબ અકળાવતો. એ લગભગ ગાંડો થઈ જતો. આવે વખતે 'કો-કો' એના પર ખૂબ ચીઢાતો.

ગ્રામ્યવિસ્તારમાં કાગડાની ચતુરાઇના ખૂબ દાખલા મળી આવે છે. તમે ફરવા જશો ત્યારે કાગડો અને તેના સોબતીઓ તમે એને શું કરવા માગો એની પૂરતી ભાળ રાખશે એનો અવાજ લગભગ એક માઇલ દૂરથી સાંભળી શકાય છે. જો એ માળો બાંધવાની ઋતુ હશે તો એના માળાનાં રક્ષણ અર્થે એ તમારી આજુ બાજુ ભમ્યા કરશે. જો તમે બીજા કાગડાના રહેઠાણ પાસે જશો તો તેની ફરજ પણ એ બજાવી લેશે. આમ તમે જ્યાં હશો ત્યાં તમારી ઉપર એનો પહેરો રહેશે. અને તમે જે કંઈ કરો એ જોખમ તરીકે ગણાશે. જે કાગડાઓ દૂર હશે તેમને એ બોલીને ખબર આપશે. જેઓ તમને જોઇ શકે એવી સ્થિતિમાં હશે તેમને સંજ્ઞાથી જણાવશે. જેને તમે માત્ર 'કા-કા' તરીકે જ જાણો છો તે એમની ભાષાનો એક ભાગ છે. અવાજના ફેરફાર વડે સંપૂર્ણ રીતે એઓ એક બીજાને માહિતી પૂરી પાડે છે.

કાગડાને માપ્યા સિવાય તમે એ નહિ જાણી શકશો કે એની પાંખોનો ઘેરાવો લગભગ ત્રણ ફુટ જેટલો છે. નર કાગડાની પ્રસારેલી પાંખની લંબાઈ લગભગ એથી પણ વધારે હશે. જુનમાં એ જ્યારે માળો છોડે છે ત્યારે પુખ્ત વયે પહોંચી ગયેલો હોય છે. અને ઘણી સારી રીતે ઉડી શકે છે. એપ્રીલ અગર મેમાં એના જન્મ પછી એના માબાપ એને કેળવણી આપવા માંડે છે. ઓગસ્ટ સુધી એ ચાલુ રહે છે. જ્યારે એ બીજાં કુટુંબોના સહવાસમાં આવે છે અને ઘરડા કાગડાઓ એના ઉપર દેખરેખ રાખે છે. આમાં ખાસ કરીને એને પ્રથમ વખત જ જોવામાં આવતાં ખીસકોલી, ગાય, ઘોડા,

ડુક્કર અને ઘેટાં વિગેરે પ્રાણીથી ન ડરવાનું શીખવવામાં આવે છે. માણસ, બાજ, બિલાડી, શિયાળ અને બીજાં નુકશાન કર્તા પ્રાણીથી સાવચેત રહેવાનું એને કહેવામાં આવે છે. આ બધું એટલું ભારપૂર્વક કહેવામાં આવે છે કે એને એને તુરતજ ખ્યાલ આવી જાય છે. કામ કરતો અગર કોઈ વાહનમાં ન બેઠો હોય ત્યાં સુધી માણસથી ખૂબ ડરીને ચાલવાનું એને શીખવવામાં આવે છે. જ્યાં સુધી કોઈપણ અણજાણ વસ્તુ મારફત કંઈ જોખમની એને આપમેળે ગંધ આવે ત્યાં સુધી એનાં આ ભાનને વારંવાર ચેતવણી આપીને સતેજ રાખવામાં આવે છે, માળો છોડ્યા પછી એ અઠવાડીએ એ શાળામાં જવા યોગ્ય ઉંમરે પહોંચ્યો કહેવાય છે. ચાર અઠવાડીઆં બાદ એ જાણે કોલેજમાં જાય છે. અને બે મહિનામાં તો સ્નાતક બની જાય છે! પછી આખી દુનિયા એને ઘર જેવી જ લાગે છે.

બધાં જ પક્ષીનાં પીછાં સુંદર હોય છે. તેમાંયે કાગડાનાં તો સવિશેષ. પીછાં ઉગવાની શરૂઆત પાંખમાંથી બે મોટાં પીછાં સાથે થાય છે. આ શરૂઆત પછી બે બીજાં ઉગે છે અને આ ક્રિયા છેવટે સપ્ટેમ્બરમાં જ્યારે બને પાંખોનાં છેડેથી છેલ્લાં બે પીછાં નીકળે છે ત્યાં સુધી ચાલુ રહે છે શરીર પરની રૂંવાટી જુલાઈમાં નીકળે છે અને માથાં ઉપર એ સૌથી છેલ્લે દેખાય છે. આ પ્રમાણે ગરમ ઋતુમાં એને સૌથી વધારે ઠંડક મળી રહે છે આમ છતાં પણ સહેલાઈથી ઉડવામાં એને સરખુ દબાણ મળી રહે છે. એટલા માટે બીજાં પીછાંનો જથ્થો પણ એની પાસે હોય છે, ફિલાડેલ્ફીઆ નજીક ઠંડીની પરવા વગર શિયાળામાં મોટી સંખ્યામાં એઓ જોવામાં આવે છે, કારણ કે, જ્યારે બીજી બધી જગ્યાએ બરફ પથરાયેલો હોય છે ત્યારે ડેલાવર ઉપસાગર અને નદીમાંથી એમને ગોકળગાય અને માછલીઓ મોટા પ્રમાણમાં મળી રહે છે. આવા સંજોગોમાં ઓટનો લાભ લેવા એઓ મોટાં ટોળામાં ત્યાં જતાં આપણને માલમ પડશે. એમને ભરતી ઓટનું જ્ઞાન હોય છે અને હવામાનની સમજને કારણે તે પ્રમાણે એમના ખોરાકની વ્યવસ્થા એઓ પ્રથમથીજ કરી રાખે છે.

શિયાળામાં રાત્રે આખું ઝાડ જાણે કાળું હોય એટલી મોટી સંખ્યામાં એઓ ઝાડ ઉપર એકઠા થાય છે. તોફાન વખતે ડાળી ખૂબ હાલે છે છતાં એઓ મક્કમતાથી એને વળગી રહે છે, અને, તોફાન જતું રહે ત્યાં સુધી આરામ કરે છે. ખેતીપ્રધાન દેશોમાં અનાજ અને ખાસ કરીને ઘઉં એમનો ખોરાક રહે છે. છતાં એ ઓટ, જવ, રાઈ અને સોયાબીન ખાતા નથી. ટમેટા અને તરબુચને એ ખાસ પસંદગી આપે છે. ફળો, માંસ અને માછલી એમને ખૂબ ભાવે છે સક્કરજન અને કરમદાં ઉપરાંત આલુ જમરૂખ અને શેતૂર એમને બહુ ગમે છે.

પહેલાં મારી નાખેલા કેટલાક કાગડાનાં પેટ જોઈને અને 'કો–કો' જેવા બીજાને પાળ્યા પછી એમની ખોરાકની વિવિધતા હું જોઈ શક્યો. એ બધું જ ખાય છે અને ખોરાક એના ગળામાં અર્ધે સુધી પણ નથી જતો ત્યાં એ બીજો કોળીઓ લે છે, કાગડાનાં પેટની અંદર એક વખત ૨૩૩ દાણા ઘઉં, બે નાનાં પ્રાણી, અનાજનાં છાલાંનો ઢગલો અને બીજી કેટલીક વસ્તુઓ જોવામાં આવી હતી. એનાં કેટલાક જંગલવાસી સગાંની માફક 'કો–કો' ને ઇંડાં ખાવા માટે મરઘીના માળા શોધવાની ટેવ હતી, ચાંચવડે બગાડીને કે ભળતી જ જગ્યાએ સંતાડીને એ ઘણાં ફળોનો બગાડ કરતો, બગીચામાં એ બગાડ કરતો એની કિંમત રોજની એક ડોલર જેટલી થવા જતી. છતાં એ હમને જરાય લાગતું નહિ, અને હમારાથી છૂટા પડતાં એને પણ ખૂબ દુઃખ થયું.

મારી માન્યતા મુજબ એના બહારના ખોરાકમાં ક્યાંય ઝેર આવી જવાથી એનું મૃત્યુ થયું. જ્યારે મેં એ જાણ્યું ત્યારે મારા હાથ ઉપર એનું માથું મૂકી દયાજનક રીતે એણે બધું કહેવા પ્રયત્ન કર્યો, અને છેવટે કોઈ ફળદાયી પ્રદેશમાં જવા માટે એણે એની આંખ સદાયને માટે બંધ કરી. ×

卐

× સાયન્સ ડાઈજેસ્ટના એક લેખને આધારે.

પત્ર સરોજ

૩

મહમદ વાડી, વડોદરા

'મે રે રાજા!

આ કાગળ (હું વાચું છું તે) તમારો લખેલો છે! તમે આટલા સખ્ત, આટલો ગુસ્સો ધરાવી શકો છો? એ વાત મારા મગજમાં ઉતરતી નથી તમે મારા ખુદા છો. તમેજ ન્યાયથી દૂર નાસસો તો મારી ગરીબ દુનીયા અવ્યવસ્થીત થઈ જશે. યાદ કરો, તમે ગયા તે રાતે તમે મારા ગળામાં હાથ નાંખી કહ્યુ હતું "પ્રેમ ખુદા છે. મોહબ્બત સ્વર્ગ છે અને મહોબ્બત જ જીવનનુ સારામાં સારૂં સ્થાન છે."

પ્રેમ અને પ્રેમની બધી મજા મારા સુધીજ છે? શુ તમારી બ્હેન નરગીશને દિલ નથી? તમે મને અને હુ તમને પ્યાર કરી શકીએ અને નરગીસ નહિ?

ચાર વરસ પહેલાનો સમય યાદ કરો. તમે વિલાયતથી બેરીસ્ટર બનીને પાછા આવ્યા હતા. ઘર પર કોઈ જલસો હતો. તમે અમારા ઘરના મહેમાન, હતા. પણ તમે શુ કર્યું? પોતાના યજમાનની ઘરની ચોરી કરી? અને તે પણ 'દિલની' ની ચોરી? (અદાલતમાં ગઈ હોત તો બેરીસ્ટરી પર પાણી ફરત!) ચોરીજ નહિ પણ શીર જોરી પણ કરી. મોટાઓ સાથે છેડાઈ પડયા. મને પણ છેડાઈ પડવા બહેકાવવામાં આવી, લોકોએ તમને ઇસાઈ બની ગયાનુ કહ્યુ મને 'મેમ' બની ગયાનું કહ્યુ!

આજે તમે નરગીશ માટે લખો છો તેવુ તમને તે દિવસે કોઇએ લખ્યું હોત તો કેટલુ લાગી આવત?

તમે પત્રનાં લખો છો:

"હું નરગીશની આ વાતને ચોકખી નાદાની અને બેવકુફી સમજુ છુ. આ પ્રમાણે પ્રેમ કરવાનો તેને કોઈ અધિકાર નથી. વડોદરા હતો ત્યારે તે મને કાંઈ કહ્યું નહિ નરગીશ પણ ત્યાં હતી. હવે તેને હું અમદાવાદ કદી જવા ના દઉં. છોકરીઓને જેટલી ભણાવવી જોઈએ તે કરતાં તે વધુ ભણી ચૂકી છે. તેને નોકરી, બેરીસ્ટરી કે લીડરી કરવાની નથી. હું જાણું છુ, થોડી પણ છૂટછાટ આપવાથી આ દેશની સ્ત્રીઓ માથાપર છાણા થાપતી થઈ જાય છે!"

ઓ હો હો! તમારી દલીલ બાજી પર હું વારી જાઉછુ. તમે તો હિંદુઓના પંડિતોથી પણ વધી ગયા. ચાર દિવસની રજામાં આવેલા મારા 'જાન' ને હું કેમ સતાવું? મેં નરગીશને વચન આપ્યું હતું કે તેની મરજી વિરૂદ્ધ તેની પ્રેમ કહાની કોઈ ને કહીશ નહિ.

હું નરગીશને વધારે જાણું છું. તે જ્યારે એકવાત પર આવી જાય છે ત્યારે ત્યાંથી તેને ચલીત કરવાને આ જગતમાં કોઇ સમર્થ નથી. નરગીશની આ બાબતને તમે ચોકખી નાદાની સમજો છો? કેમ ના સમજો? દાસી સવાલ કરે છે કે જેને તમે નાદાની કહો છો તેનાથી આ દાસી પણ ક્યાં દૂર રહી શકી હતી?

આ દેશની સ્ત્રીઓ માટેનો તમારો રિમાર્ક જોઈએ. તમારી સ્ત્રીના ગુસ્સાને માફ કરજો. શું મરદોના હાથમાં સ્ત્રીઓના દિલ–દિમાગના, દીન દુનિયાના, સ્વર્ગ નરકના ઠેકાણા છે? મરદ જેને કહે તેને સ્ત્રી પ્યાર કરે, તેને ગળે પડે, તેને 'પોતાનો' બનાવે સ્ત્રીઓ ગંદી છે, સ્ત્રીઓ બેવકુફ છે. સ્ત્રીઓ અજ્ઞાણ છે અને પગની પાનીએ બુદ્ધિ ધરાવે છે–અને જગતમા ખરાબમાં ખરાબ ચીજ સ્ત્રી જ છે.

પછી બહા પરવર! તમે મરદો, તમારી સફાઈ અક્કલમદી, બહાદુરીથી મશહુર છો તો પછી સ્ત્રીઓનુ નામ નિશાન કેમ કાઢી નાખતા નથી? આ કરો અને જરૂર કરો સારો લાભ મલશે. બીજા દેશો સ્ત્રીઓને આઝાદી આપી રહ્યા છે. હજુરના દેશમાં મરદો લખવા વાંચવા તો નજ શીખવા દે, જોવા ન દે, સૂવા ન દે, પ્રેમ કરવા ન દે, અને જેલમાં રાખે તમે અમો સ્ત્રીઓને સમજાવી દો કે Forlidien tree–મુક્તિવૃક્ષ ઇલ્મ છે. તેનુ ફળ ખાતા નહિ. સ્ત્રીઓ પણ આદમ અને ઇવની માફક ઇલ્મના ઝાડનુ ફળ ખાઇ ચમકશે. હોંશમાં આવી જશે જે સ્ત્રીઓ તમારી વાતો ન માને તેને Social Paradise (સામાજિક સ્વર્ગ)ની બહાર કાઢી મુકજો. પણ યાદ રાખો. તેમા પહેલો નંબર આ તમારી ચરણોકી દાસીનો રાખજો.

તમે લખો છો:

"હુ મુસલમાન છુ ખુદા-ધર્મ ઇસ્લામમાં શ્રદ્ધા ધરાવનાર છું. મારી બ્હેન કોઈ બીજી કોમ-વાળા સાથે લગન કરે એ હું કદી બરદાસી કરી શકુ તેમ નથી. હુ નરગીશને ઝેર આપીશ. મારી

નાખીશ. હું આપઘાત કરી મરી જઈશ–પણ આ બેઇજ્જતિથી બચવા જરૂર કોશિસ કરીશ–બચીશજ."

આ શું–માલિક ? મેં સાંભળ્યું હતું કે હાથીને બતાવવાના અને ચાવવાના દાંત જૂદા છે. આજે જ મને ખબર પડી કે મરદોને પણ બે જાતના દિલ હોય છે. બતાવવાના અને ભોગવવાના ! તમે મારી પાસે પ્રેમી બનો છો અને બીજાની પાસે ઇસ્લામ-પ્રેમી–ધર્મ પ્રેમી ! વ્હાલા, ખોટું ન લગાડતા. આ શું જગતને છેતરવા માટે નથી ? તમે તમારી જાતને ઠગી રહ્યા નથી ? તોબા, તોબા, તમે આ પત્ર નશામાં તો નથી લખ્યો ને ? નરગીશને ઝેર આપીશ ! એજ પ્રેમ માટે ! જેને આપણે જગતની પાક ચીજ માનીએ છીએ ? એજ પ્રેમ માટે ? જેને મેળવી ગાનવી સાચો ગાનવી બને છે ! એજ પ્રેમ માટે જેના નામ સાથે જગતે પોતાનો રસ્તો શોધી રહ્યું છે ? એજ પ્રેમ માટે. જે ખુદા છે, ગરીબ છે, ધર્મ છે અને કુરાન પવિત્ર છે, એજ પ્રેમ માટે જેની તારીફ કરતા કરતા હાફિજ અને સાદી, ખ્યામ અને મીર, ગાલિબ અને જફર પ્રેમીઓની માફક મશહૂર બની ગયા!

પ્રેમ માટે ખૂન ! મેરે રાજા, તમે પાગલતો નથી થઇ ગયાને ?

તમેજ વિચારો. તમે મારા માથા પર હાથ મૂકી કહી શકશો કે પ્રેમ, કાયદાથી, ધર્મથી, મજહબથી, હિંદુથી, મુસલમાનથી, ઇસાઇથી, શિખથી, ડરે છે ? મોહબ્બત દિલ બનાવે છે, મજહબ નહિ, કાયદો નહિ, હિંદુ નહિ, મુસલમાન નહિ, મારા ખુદા અને જો તમે હિંદુ હોત તો મારાજ ખુદા હોત...મારાજ માલીક હોત. મારા સર્વસ્વ હોત. કાલે તમે ઇસાઇ બની જાઓ તો પણ હું તમારી જ રહીશ. તમે તો આજે જેવા છો તેવાજ મારી નજરમાં રહેશો. ધર્મ આ જગતની ચીજ છે. પ્રેમ પેલી દુનિયાની, ધર્મ તો સાચો ધર્મ છે, પ્રેમના માર્ગનો પત્થર નથી બનતો પુલ બને છે.

વ્હાલા, તમારાજ હથિયાર વડે તમને હરાવીસ. તમેજ સંભાળાવેલી વાતો તમારી વિરૂદ્ધ તમારી સામે ધરીશ તમેજ કહ્યું હતું કે પહેલાં હિંદુ, મુસલમાન, અગર ઇસાઇ ન હતા. બધા એક સહ આદમી હતા. બધાજ ખુદાના પ્યારા બાળકો હતા. પછી ? ફરી તેઓ બેગા મળી સાચા આદમી ના બની શકે ? શું હિંદુ, મુસલમાન અગર ઇસાઈ યહુદીના નામ પર આદમીઓમાં વેરઝેર વધારવા, ફાટફૂટ કરવામાં ખુશ ગજી રહેશે ? આ શું અલ્લા હો અકબરની વિરૂદ્ધની શિકાયત નથી ?

× × ॰ ×

હમણાં જ નરગીશનો એક પત્ર છે. ઉફ ! તે જરૂર વાંચવા લાયક છે. તમે તેને વાંચો તો ચરણોની કસમ–તમે રડી પડો. મારી વહાલી નરગીશ ! એ 'કાફરના બચ્ચા' પર દિવાની બની ગઇ છે. લેટર પેપર પર આંસૂ છે, પરબડીયા પર આંસૂ, એક એક લાઇન પર આંસૂ ! પત્રની સાથે તેને કેટલીક ચોપડીઓ મોકલાવેલી છે. તેમાં રહીમની, રસખાનની, કોઇ ગહમદની કોઇ નજીરની કોઇ કબરની છે. તેણે સાથે લખ્યું છે કે આ લોકો મુસલમાન હોવા છતાં સચ્ચાઇના પૂજારી હતા. હિંદુ ધર્મના રહસ્યના પૂજારી હતા. પછી મેં કોઇને હિંદુને પ્યાર કર્યો તો શું ખોટું કીધું છે ! તેના પત્રનો આ એક ભાગ છે :–

"સ્રીનુ દિલ એવી ચીજ નથી કે તે આજે હિંદુને અપાય, કાલે મુસલમાનને. સાચી સ્રી પોતાના માલીક, પોતાના પરમેશ્વર એકજ વાર પસંદ કરીલે છે. –હજાર વાર નહિ. તેથીજ સ્રીઓ મરદોથી ઉચ્ચ છે–મા છે. પ્રેમ કરવાથી કોઇ ચીડાય છે તો ચીડાવાદો. અગર જો આ જુલ્મ છે તો એના ગુન્હેગાર ઘણા છે. મેં તો તેમને 'મારા' માની લીધા છે. હવે આ દુનીયાની કોઇ તાકાત અમને અલગ કરી શકતી નથી. હું તેમની છું. તે મારા છે !

"તેં લખ્યું છે કે ભાઈ સાહેબ નારાજ થશે. બાબા તો ગોલીએ ઉરાડી દેશે. સારી વાત છે. એમ થવા દો. હવે હું અમદાવાદથી ઘેર આવનારજ નથી તું છોડી દે, ભાઇ મારો ત્યાગ કરે, બાબા કાઢી મૂકે અને અમ્મા પણ (જે નામુમકીન છે) ભૂલી જાય મારા પણ ભગવાન છે. મેં તો આજ નિશ્ચય કરી લીધો છે કે ભીખ માંગીશ તો 'તેમની' સાથે અને રાજગાદી પર બેસીસ તો પણ તેમની સાથે. ...તું જાણતી હોઈ શકે તેમની સાથે દુઃખ ઉઠાવવામાં પણ મજા મળશે.

લૈકર સુઘર ખરૂ પિયા પિય કે સાથ
છઈ વે એક છતરિયા બર સતપાય

*

ટૂટખાટ ઘર ટપકત ટટૅટયો ટૂર
પિય કૈ ઔર ઉસિ સવાં સુખ કૈ લૂંટ

રહીમની આ લીટીઓને હું દિવસમાં ૨૪ કલાકમાં હજારવાર ખુદાને મારા સામા રાખીને ગાઉં છું.

ગોહિવર ભેગ, કનૈયા લાલ ઉપાય
તુ હુ કૂલ પૂજ દેવતયા હો હુ સહાય

મેં તેમને જ્યારથી ઓળખ્યા, ત્યારથી આજ સુધી બરાબર ભગવાનથી, ધર્મથી, દિલથી 'તેમનેજ' મગ્યા કરૂં છું. હવે તો મને હજારો કોહીનૂરોનો એક કોહીનૂર ગળી ગયો છે. હુ તેમની છું હજારવાર તેમની છું. હજારમાં તેમની છુ!!

જોયું તમે? આ મારી નહિ, તમારી બ્હેન નરગીશનો પત્ર છે. એના દિલમાં દુનિયાના તોપ-બંદુકોથી તૂટી જાય એવી મહોબ્બત નથી. તમારી માફક જ તેના દિલ અને દિમાગ એકજ વસ્તુના બનેલા છે પછી તે તમારાથી ઓછી હઠીલી કેમ હોઈ શકે?

જુઓને 'Love'! આપણે જરા હિંમત પકડવી પડશે. એક સમય જગત સમક્ષ જાહેર કરી દઈએ કે અમારો સર્વોત્કૃષ્ઠ ધર્મ પ્રેમ છે, પ્રેમ છે અને પ્રેમથી આગળ વધીને કોઈને (ખુદાને પણ) માનતા નથી. પ્રેમ જગતનો માર્ગ છે. ખુદા પણ પ્રેમ વિનાના ન જ હોઈ શકે. કદાચ હોય તો પણ તે મશ્કરી રૂપજ. એટલે હજારોએ કહેલું છે કે પ્રેમ એ ખુદા છે. જગતના ખૂનરેજી, નફરત, દુશ્મની અને ગુસ્સાને દૂર રાખવા પ્રેમજ (ખુદાના પડદા પાછળ) પોતાની પૂજા કરાવી રહ્યો છે. પછી આપણે ધર્મ, જાત, રંગ અને રિવાજ ને કેમ વળગી રહીએ? પ્રેમનુ નામ લઈનેજ ઈસુ હસતો હતો-ક્રોસ પર ચઢી ગયો હતો. તેનુ નામ લઈનેજ હજરત મહમદ એ ઇસ્લામનો ઝંડો ફરકાવ્યો હતો. મારી નજરે તો જગતના બધાજ મહાપુરુષો જે પ્રેમ અને ફક્ત પ્રેમના નામ પરજ બુલંદ અવાજ કરતા જોયા છે-સાંભળ્યા છે. 'વૃંદાવનનો કિશન' પ્રેમનો પૈગામ લઈને આવ્યો હતો. કપિલવસ્તુનો ગૌતમ મહોબ્બતનો સંદેશો લઈ આવ્યો હતો-એ તો તમેજ મને કહ્યું હતું. આજના ખૂનરેજી-નફરત ના જમાનામાં પણ માનવનામના 'જાનવરો'ના દિલોના દિલ પ્રેમના નામ પર જો[illegible] મરી પીટયા છે તેઓજ આદમી બનાવે છે. કા[illegible] માર્કસ, ટોલસ્ટોય, લેનિન, શેક્સપિયર, આ[illegible] તુલસી, કમાલ, અબ્દુલ કરીમ (અને યાદ છે જેમ[illegible] નામ પર આપ બેરીસ્ટરી પણ છોડી દેવા તૈયાર [illegible] હતા તે) ગાંધી? જગતના બધાજ પેગંબરો [illegible] અવતારો ને માનવ સમજુ છુ. મૂસા હોય અ[illegible] ઈસુ, મહમદ કે કોશન, ગૌતમ કે મેજીની બધ[illegible] માનવ હતા. માનવથી ઉચ્ચતર કાંઈ નથી. પણ સાચા માનવ બનવુ દુષ્પાય છે.

પછી સમજો મારા દિલના દેવ! આપણે જા[illegible] કરી દઈએ કે પહેલાં અમે માનવ છીએ પછી [illegible] યા મુસલમાન અગર બીજુ કાંઇ! આજકાલની દુની[illegible] ધર્મથી, રિવાજથી, જાતથી, ગોરાથી, કાળાથી, હિંદુ[illegible] મુસલમાનનથી ગભરાઈ જાય છે લોકો પોતાના છૂટક[illegible] ના રસ્તાની શોધમાં પડયા છે. આંખ હોવા છ[illegible] આંધળા બનવામાં સાર નહિ. આપણે Univers[illegible] Brother Hood (વિશ્વધર્મ)ના પ્રચારકોને મ[illegible] કરી, તેથી ખુદા (જો હોય તો) વધારે ખુશ થશે[illegible]

મારી વહાલી નરગીશને મદદ કરો. તેના જગત[illegible] દ્વેષ, તિરસ્કાર' ઝઘડા, ફિટકારથી બચાવો તેના દિલ[illegible] ઇશ્વરના નામ માફક પ્રેમ ચમકી રહ્યો છે તેને ચ[illegible] કવા દો અને એવા પવિત્ર પ્રેમને આંધળી દુનીયા[illegible] પ્રકાસીત થવા દો!

હવે થોડામાં પતાવું છું. મેં લંડન જઈ બેરીસ્ટ[illegible] પાસ નથી પણ સ્ત્રીના દિલની જરૂર વકીલાત કરી[illegible]

એક વાત લખી પત્ર પૂરો કરૂં છું. તે એજ[illegible] હવે તમને છોડી એકલી અત્રે રહેવાનું હું ચાહ[illegible] નથી. મુંબઈમાં તમારી બેરીસ્ટરી ચાલે યા નહિ, મારા દિલના ખુદાને બેરીસ્ટરીના કારણે છોડી શક[illegible] નથી. સીધી રીતે નહિ લઈ જાવ તો એક દિ[illegible] મિસીસ એ. હુસેન જાતેજ મુંબઈ આવી જ[illegible] પર્વત મહમદની પાસે નહિ જાય તો મહમદ જ[illegible] પહાડ પાસે પહોંચી જશે.

તમારી
અસગઃ

નોટઃ-આ પત્ર કોઇ મુલ્લા હાજી યા મૌલવી[illegible] હાથમાં ન જાય-હોંશિયાર રહેજો. એના પર પેપર[illegible] વાળાની નજર ના પડે-ખબરદાર. "ક[illegible]

મા શારદામણિદેવી

[લેખકઃ—શ્રી શાંતિલાલ દીનાનાથ મહેતા]

બન્ને પતિ-પત્ની ભર યુવાવસ્થામાં હતાં. એમ કરતાં દિવસો વિત્યા, મહિનાઓ વિત્યા અને છતાં આ અદ્ભુત સ્ત્રી-પુરુષના સયમનો બંધ તૂટયો નહિ ! એક ક્ષણભરને માટે પણ તેમના મનમાં વાસના જાગી નહિ.

ઓગણીસમી સદીના અંત ભાગમાં હિન્દમાં અનેક ધાર્મિક વિભૂતિઓએ જ્ઞાન અને પ્રકાશ પાથરી પ્રજાને ઉચ્ચ જીવનનો માર્ગ બતાવ્યો. તેમાં શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસ, સ્વામી વિવેકાનંદ અને સ્વામી રામતીર્થનું પૂનિત સ્મરણ પ્રજા કદી ભૂલી શકે તેમ નથી મા શારદાદેવીનું સ્થાન પણ એ પ્રાતઃ સ્મરણીય સંતોમાં અગ્રસ્થાને છે. શ્રીરામકૃષ્ણ પરમ હંસદેવની છાયામૂર્તિ સમી એમની એ જીવનસખીની જીવન સુવાસ હિંદના સ્ત્રીત્વનો ભવ્ય આદર્શ સંસાર સમક્ષ રજુ કરે છે.

શ્રીરામકૃષ્ણ પરમહંસના સ્વરૂપમિલન પછી વેરવિખેર થયેલા યુવક ભક્તોને ગોદમાં લઈ વર્ષો સુધી તેમને આધ્યાત્મિક માર્ગે દોરનાર એ મહાદેવીની યાદ એમના ભક્તો આજે પણ ભૂલી શકે એમ નથી.

શ્રીરામકૃષ્ણદેવનો પ્રથમ સમાગમ

શારદાદેવીનો જન્મ બંગાળના જયરામવટી ગામમાં તા ૨૨ મી ડીસેમ્બર ૧૮૩૫ મા એક બ્રાહ્મણ કુટુંબમાં થયેલો. વિચિત્ર તો એ હકીકત છે કે શ્રી રામકૃષ્ણ સાથે એમનું લગ્ન માત્ર પાંચ જ વર્ષની ઉમ્મરે થયેલું ! જ્યારે તે સમયે એમના પતિ શ્રી રામકૃષ્ણદેવની ઉમર ચોવીસ વર્ષની હતી અને છતાં આ અસમાન લગ્નમાંથી સંસાર સમક્ષ એક આદર્શ નર-નારીનાં જીવન રજુ થયાં. એ બંને ઉચ્ચ જીવાત્માઓની અપ્રતિમ તપસ્યા અને સાધનાનું ફળ કહેવાય.

લગ્ન પછી ચૌદ વર્ષની ઉમ્મરે શારદામાતા શ્રી રામકૃષ્ણદેવના પ્રસંગમાં પહેલી જ વાર આવ્યાં. તે વખતે શ્રી રામકૃષ્ણદેવ દક્ષિણેશ્વરમાં પોતાની સાધના કરી રહ્યા હતા. તેમણે શારદામાતાને કેળવણી આપવી શરૂ કરી, અધ્યાત્મિક પંથના યાત્રી બનાવ્યાં. માત્ર ત્રણ માસ ટુંકા પરિચય પછી તેઓ છુટા પડયા પરંતુ તે સમયના આનંદનું સ્મરણ કરી શારદામાતા કહેતાં કે "એ સમયથી જાણે કે અંતરમાં આનંદનો પૂર્ણકુંભ ભરેલો હોય તેમ હું સદા આનંદમાં રહેતી. આજુબાજુના કજીયા, કુટુંબીઓના કડવા બોલ, ઘરકામની મહેનત તથા લોકોની નિંદા વગેરેથી મનને જરા પણ દુઃખ થતું નહિ."

શારદામાતાનો સંસાર

એ વાતને બીજા ચાર વર્ષ વીતી ગયા. શારદામાતા અઢાર વર્ષની ઉમરના થયા. દરમ્યાન, શ્રી રામકૃષ્ણદેવની સાધના ઉચ્ચ કક્ષાએ પહોંચી ચૂકી હતી. પરંતુ સંસારી લોકો એમને ઓળખી શકયા નહોતા. પરિણામે એવી વાતો વહેતી મૂકાઈ કે શ્રી રામકૃષ્ણ તો ગાંડા થઇ ગયા છે !

શારદામાતાને કાને પિયેરમાં આ વાત પહોંચી ત્યારે તેમણે દક્ષિણેશ્વરમાં રૂબરૂ જઈ હકીકત નજરે જોવાનો નિશ્ચય કર્યો. ઘણી મુશ્કેલીઓને અંતે પતિ

પાસે એ પહોંચી ગયા અને અહીંથી એમનો સંસાર શરૂ થયો. એક નાનકડી ઓરડીમાં પોતાની સાસુ સાથે એ રહેતા. બંગાળમાં એ વખતે પડદાનો રિવાજ ખૂબ પ્રચલિત હતો ને તેમાંયે શારદામણિ દેવી મર્યાદા પાળવામાં પહેલેથી જ બહુ કડક હતાં. એ તો કહેતાં કે, "લજ્જા એ સ્ત્રીનું ભૂષણ! લજ્જા ગઈ તો સર્વ ગયું." સવારમાં ત્રણ વાગે ઊઠી એ પોતાનું કામકાજ શરૂ કરી દેતા ને રાત્રે ઠેઠ મોડે સુધી કામ કરતાં. ઘરકામની સાથે જપ અને નામ સંકીર્તનનો અભ્યાસ તો ખરો જ.

અદ્ભુત સ્ત્રી-પુરુષ

હવે એમના સંસારની અંતરંગ બાજુ જોઈએ. પતિ-પત્ની બંને ભર યુવાવસ્થામાં હતા. એમ કરતાં દિવસો વિત્યા, મહિનાઓ વિત્યા અને છતાં આ અદ્ભુત સ્ત્રી-પુરુષના સંયમનો બંધ તુટયો નહિ! એક ક્ષણભરને માટે પણ તેમના મનમાં વાસના જાગી નહિ.

એકવાર રાત્રે પતિદેવના પગ દાબતાં માશ્રી શારદામણિએ શ્રી રામકૃષ્ણ દેવને પૂછ્યું, 'તમને ખબર છે કે હું તમારી શું સગી થાઉં છું?'

જરાય અચકાયા વગર શ્રી રામકૃષ્ણે જવાબ આપ્યો કે "જે મા આ મંદિરમાં બિરાજે છે તેમણે જ મારા શરીરને જન્મ આપ્યો છે અને તેજ અત્યારે મારા પગ દાબી રહી છે. હું તમને સાક્ષાત્ મા આનંદમયીના સ્વરૂપે ખરેખર જોઉં છું. છતાં ય તમે મને જો દુનિયાદારીમાં ખેંચી જવા માગતાં હો તો તમારો અધિકાર છે."

જવાબ સાંભળીને શારદાદેવીને ખાત્રી થઈ કે પોતાના પતિ પરમ પવિત્રતાની મૂર્તિ છે. શ્રી રામકૃષ્ણદેવ પ્રત્યેની તેમની ભક્તિ ભાવના ખૂબ વધી ગઈ, ને જવાબમાં કહ્યું કે "આપને સંસારમાં ખેંચવાની મારી જરાપણ ઈચ્છા નથી પણ મને માત્ર આપની સેવાનો અધિકાર આપો એટલી મારી માગણી છે."

આ હકીકત વિષે શ્રી રામકૃષ્ણદેવે પાછળથી ટીકા કરતાં કહેલું કે 'જો શારદામણિ એટલી ઉચ્ચ, પવિત્ર અને સંયમી ન હોત તો ભાન ભૂલી જઈને મારા પર આક્રમણ કરત તો સંયમનો બંધ તુટીને મારામાં દેહબુદ્ધિ ન આવત એ કોણ કહી શકે?"

ત્યારપછી શ્રીરામકૃષ્ણ દેવે શારદામણિ દેવીનું માતા ભાવે સંપૂર્ણ વિધિપૂર્વક પૂજન કર્યું હતું, ને તેમની સાથે માતાનો સંબંધ જીવનભર રાખ્યો હતો.

શ્રી રામકૃષ્ણની છાયામૂર્તિ

એ પછીનાં વર્ષો દરમ્યાન શારદામાતાએ પોતાના પતિનો આદેશ અને ઈચ્છા અમલમાં મૂકી તેમની છાયામૂર્તિ બનાવામાં જ પોતાનું અહોભાગ્ય માન્યું હતું. શ્રીરામકૃષ્ણ દેવ ઘણીવાર સમાધિસ્થ થઈ જતા તે સમયે રાતના કલાકો સુધી ઉજાગરા કરી એ તેમની રખેવાળી કરતાં. એકવાર એક મારવાડી ભકતે દશ હજાર રૂપીઆ આપવા ઈચ્છા બતાવી ત્યારે તેમની કસોટી કરવા પરમહંસ દેવે એ રૂપીઆ લેવા શારદામણિ દેવીને પૂછ્યું. પરંતુ પતિની જ ઈચ્છાને અનુસરનાર સતિએ તરત જ કહી દીધું કે "એ કેમ બને? રૂપીઆ લેવાય જ નહિ; લોકો તમારા ઉપર શ્રદ્ધા ભક્તિ રાખે છે તે તમારા ત્યાગને માટે છે તેથી એ વાત બને જ નહિ."

છેલ્લે શ્રીરામકૃષ્ણ દેવને કેન્સર-કંઠમાળનું દર્દ થયું ત્યારે અદમ્યશ્રમ અને ધૈર્યપૂર્વક શ્રી શારદામણિએ તેમની સુશ્રુષા કરી હતી. પરંતુ માતાજી અને શિષ્યોની સેવા ફળીભૂત નીવડી નહિ; અને ઈ. સ. ૧૮૮૬ ની ૧૬ મી ઓગસ્ટે પરમહંસ દેવે મહાસમાધિ દ્વારા શરીરનો ત્યાગ કર્યો.

અખંડ સૌભાગ્યવતી!

એ વખતે શારદામાતાની ઉમ્મર તેત્રીસ વર્ષની હતી. આ પ્રસંગે શ્રી માતાજીના જણાવવા મુજબ એક ચમત્કાર બન્યો. પોતાના હાથની ચુડી ભાંગવાનો વખત થતાં જ્યારે માતાજી તે કાઢવા તૈયાર થયા તેજ વખતે શ્રીરામકૃષ્ણ દેવ જીવંત અવસ્થામાં નિરોગી શરીરે પ્રત્યક્ષ આવ્યા ને શારદામાતાનો હાથ પકડીને બોલ્યા કે 'હું શું મરી ગયો છું કે તમો સૌભાગ્યવતીનાં ચિન્હો હાથમાંથી કાઢી નાંખો છો!'

આ બનાવ બન્યા પછી શારદામાતાએ તેમના હાથપર સોનાનાં કંકણુ હંમેશાં પહેરી રાખતાં.

ત્યારબાદ, બીજીવાર એક વર્ષ પછી જ્યારે તેઓ પોતાના ગામ કામારપુકુર આવ્યા ત્યારે ઘરમાં સાથે રહેનાર કોઈ ન હતું. ત્યાં શ્રી રામકૃષ્ણ દેવના દર્શન તેમને લગભગ હંમેશાં થતાં અને કહેતાં કે, 'તમે અહીં જ રહેજો. ઘરના વાડામાં શાકભાજી વાવજો. એ શાક અને ભાત ખાઈને જીવન વિતાવજો અને બેઠાં બેઠાં હરિસ્મરણ કરજો.' આ સમય દરમ્યાન શારદામણિ દેવીએ અનેક જાતની કઠિન તપશ્ચર્યા કરી હતી.

શિષ્યવૃન્દના સહવાસમાં

પછીથી શ્રીરામકૃષ્ણ દેવના શિષ્ય, સ્વામી વિવેકાનંદ વગેરેએ કલકત્તામાં બેલુર મઠની સ્થાપના કરી ત્યારથી તેઓ ઘણીવાર ત્યાં પણ રહેતા અને પોતાના પ્રિય શિષ્યોના જીવનના માર્ગદર્શક બનતા એટલું જ નહિ પરંતુ તમામની 'મા' બની એ સંન્યાસીવૃન્દ પ્રત્યે વાત્સલ્યભાવ બતાવતા. એમની આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ પાછળ ખાસ લક્ષ્ય રાખતા અને ભક્તોને કહેતા કે 'ભય શાનો રાખો છો ! હંમેશાં યાદ રાખજો કે તમારી પાછળ એક મહાન શક્તિ રહેલી છે.'

પચીસ વર્ષ સુધી તેઓ આધ્યાત્મિક પંથના પ્રવાસીઓના રાહબર બન્યા હતા. તેમના અનેક શિષ્યોમાં તમામ પંથ અને કોમના સ્ત્રી-પુરુષો હતા. એમની ઉન્નતિ માટે એ રાતદિવસ પ્રાર્થના અને જપ કરતા.

૬૭ વર્ષની ઉમ્મરે ઈ. સ. ૧૯૨૦ ના જુલાઈ માસની ૨૦ મી તારીખે તેમણે મહાસમાધિ લીધી. જીવનની અંતિમ ક્ષણે પોતે જ આદર્શનું જીવનભર પાલન કર્યું તેજ આદર્શનો ઉપદેશ આપતાં બોલ્યા કે 'જો શાંતિ ઇચ્છતા હો તો કોઈના દોષ દેખશો નહિ; દોષ દેખજો પોતાના. જગતને પોતાનું કરી લેતાં શીખો. કોઈ પારકું નથી. જગત તમારૂં છે."

ક્રાઉન બ્રાંડ
એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો.

તાજ છાપનાં એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો સ્વાસ્થ્ય, સગવડતાં, કરકસર, અને સ્વચ્છતા માટે અનુપમ મનાયાં છે. વૈજ્ઞાનિક પૃથક્કરણનો અભિપ્રાય : ઘરગથ્થુ ઉપયોગ અને રાંધવાના કામ માટે શુદ્ધ એલ્યુમીનીયમનાં વાસણો શ્રેયકર છે, અને તેમાં પકાવેલા પદાર્થોના વિટામીન વધુમાં વધુ જળવાઈ રહે છે.

ફોરૂં વજન, કલાઈની કડાકુટ નહિ, ઝડપી રસોઈ, એ બધા એલ્યુમીનીયમનાં વાસણોના વપરાશથી મળતા વિશિષ્ટ ફાયદા છે.

બીજા કરતાં એલ્યુમીનીયમના ભંગારનું દામ વધુ સારૂં મળે છે.

ચેતવણી : અપભ્રંશ બનેલા સસ્તા એલ્યુમીનીયમથી સાવધ રહેજો. વાસણો તરીકે તેની વપરાશ હાનિકારક મનાઇ છે.

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

સુવિખ્યાત ક્રાઉન માર્કાના એલ્યુમીનીયન તથા પિત્તળના વાસણો બનાવનાર.

કલકત્તા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રાજમહેન્દ્રિ, દિલ્હી, રંગુન, એડન.

—: આશા :—

લેખકઃ—" મુન્શી " મહેતા

આશા હિન્દુ સમાજની એક પતિતા છે—તેને ટે રૂઢીનાં બંધનો જેટલાં જલ્લાદ છે, તેટલાં અન્ય ની સ્ત્રીઓને માટે હશે કે કેમ તે એક જટીલ ત છે. સમાજે તેને પડકાર કર્યો છે કે, "ખબર- ! એ પ્રકારનું વર્તન ત્હારી અધોગતીના ને ંકના કારણ રૂપ બનશે" બીજા એક તત્વે કહ્યુંઃ મે પ્રકારના વર્તનમાં હું યત્કિંચિત પણ સહાયક વા તત્પર નથી" અને એક તત્વે તો એટલી હદ ી કહ્યું કે "તું તો સાવ નિર્લજ છો. જ્યારથી તે તજ્યું છે ત્યારથી તેં સ્ત્રીત્વ ગુમાવ્યું છે. મર્યા- ેા લોપ કર્યો છે; ને......

પરંતુ આ બધાના ફીટકાર અને તીરસ્કાર સામે ગુ એક અંતરગત તત્વે તેને સોગંદ પૂર્વક સહાય વાનું કહ્યું. તે તત્વ તે " પ્રેમ. "

આ કથાનો પૂર્વાર્ધ કંઇક આવો છે. બેરીસ્ટર મરતનની તે પત્ની હતી, બેરીસ્ટર ધનવાન હતાં. મની આ ત્રીજી વખતની પત્ની હતી. પિતાએ ાનો લોભે પુત્રીને વેચી, પરંતુ તે ધનનો ઉપ- ાગ કરવા ન જીવી શકયો. બેરીસ્ટરની પુત્ર જન્મની ાશા તો અધુરી જ રહી, અને મૃત્યુ પામ્યા. ાશા માત્ર હિન્દુ સમાજની એક પતિતા તરીકે વન વિતાવવા જીવતી રહી. સમાજે એને પતિતા ગી સાથ ન આપ્યો. તે વિધવા હતી. નિષ્ઠુર ન્દુ સમાજની વિધવાની કમળવત કોમળ આશા- ાને દાબવા તેના હૃદય પર હિન્દુ સમાજે વૈધ- ની અકથ્ય અકલ્પ્ય અને અસહ્ય બેડી નાંખી હતી. ા દશા મરણ પર્યંત રહે માટે તેની રૂઢી, સમાજ, ને કહેવાતા લજ્જાનાં અડીખમ બંધનો એની ખ્ત કડક રીતે દેખભાળ રાખતાં હતાં, છતાં પણ ાકળવકળ થતાં તે ચંચળ નેત્રામાં પ્રેમ પોતાનું ન ભરે છે, અને કાળા એ ઘુંઘટમાંથી નિહાળી લે —અવશ્ય નિહાળી લે છે—ચુપચુપ—છાની માની— નના અતિશય દુરાગ્રહથી—પ્રેમ અને મનનું ઐક્ય સદાય નિભાવવા હૃદયમાં સ્થાન પામી ચૂકેલી એ મૂર્તિને !

×

કેટલાય વર્ષોથી પંડીત મધુસુદન, ગાનવાદ્યનો વ્યવસાય ચલાવે છે. તે પ્રખર કવિ પંડીત ગંગાધ- રનો જ્યેષ્ઠ પુત્ર છે. ગંગાધરે નાનપણથી માતા વિહોણા બાળક મધુસુદનને શ્રેષ્ઠ ગવૈયો બનાવવા માટે પોતાની સમગ્ર શક્તિઓને તનતોડ રીતે ખર્ચી. પરંતુ તેની તે સફળતાને જોવા એ ન જીવી શકયા. અને બાળક મધુસુદન યુવાન થયો અને પિતાની એ કળાને પૂર્ણ સ્વરૂપે પહોંચી ગયો. જીવનનાં કરુણમાં કરુણ......અને પ્રચંડ પ્રેમયુક્ત ઝંઝાવાત પ્રસરાવે તેવા સુરો તે વહેતા મૂકી શકે છે, સમાજને તેનો કાંઈ જ ખ્યાલ નથી, કે એક જ વાદ્યમાંથી કારુણ્ય અને પ્રેમની કીકીયારી નીકળી શકે છે. બજાવનાર એનો એ, છતાં માનવ રડે છે અને વળી હસે પણ છે.

સામે જ એ શિતળ ચાંદનીમાં ગંધર્વ સમ કાંતી સોહાવતો બેઠો છે. લાંબા સુંદર ચળકતા વાંક- ડીયા વાળ સમીર સાથે મસ્તી કરી નાચી રહ્યા છે. સફેદ અંગરખું ચાંદનીની પ્રતિભામાં ઓર વધારે છે, હાથમાંનુ બીન એકાએક મીંડનો તાર છોડવાથી ગાજી ઊઠે છે. અને દૂર દૂર સમીર તે સ્વરને જગતની અનંતતાનો ખ્યાલ કરાવવા ઢસડી જાય છે. આશા પોતાના ચંચળ મનને રોકી નથી શકતી. એ તત્કાળ ઝરૂખામાં આવે છે. અને કાંતિમાન ગંધર્વને નેત્રા લડાવી નિહાળી લે છે.

પરંતુ બીનના સરોદો બંધ થતાં તત્કાળ જ આશાને પોતાની સ્થિતિનું ભાન થાય છે. તરત જ એ ઘરમાં દોડી જાય છે. અને મોઢું સંતાડી રડવા લાગે છે, પણ મન દ્વંદ યુદ્ધમાં ઉતરે છે. અને એને એ પાપ ગણવાની મના કરે છે. પરંતુ રૂઢી ચપળ બની દોડી ને બોલી "હટ, કલંકીત! લજ્જા-ભ્રષ્ટા ! ......" પરંતુ આ બધાં તત્વોને મન સજ્જડ લપ- ડાક મારે છે. અને વિજય મેળવે છે આશાને દૃઢ બનાવે છે. અને કહે છે " એ તો માત્ર ઓરત છે."

છેવટે મન પ્રેમને નોતરે છે. પ્રેમ, મનના કથ- નની સાક્ષી પૂરે છે. સમાજ આ વાતોથી સાવ અજ્ઞાત છે, કે તેણે ગંધર્વ મધુસુદન સાથે પરિચય

સાધ્યો છે. બન્ને તણાવા લાગે છે સ્નેહ સાગરમાં બીન સ્નેહ-પ્રેમના ઘુંટ પાય છે, અને આશા નયન નચાવી તે પીએ છે.

ગામકે કહ્યું, "હવે આપણે ઐકય સાધ્યું. તું મ્હારી સહધર્મચારણી" અને આ પછી, માત્ર બે ઓળા, જગતથી છુપાવા વ્યર્થ પ્રયાસ કરતા, દેખા દે છે. આશાના મનો મહાસાગર પર આ સ્પર્શ થતાં જ રૂઢી તેને કહે છે. "હવે તું અમારે માટે ત્યકતા સમ નિરૂપયોગી છે' પ્રેમે કહ્યું. "પતિતા! પથચલિત, છેવટે મ્હને પણ તજ્યો કે!"

પરંતુ પ્રેમના કહેવાતા ઉતરાંગ વાસનાને કામે કહ્યું. "અરે ગાંડી, એ તો વિચારોનું માત્ર મનોમન્થન છે માત્ર ઝંઝાવાતો છે. સર્વ ખોટાં છે." મને ટાપસી પૂરી "બરાબર છે ત્હારૂં કથન! પણ ઓ સ્નેહ! તું હૃદયથી દૂર ન થતો." પરંતુ કામે મનની સામે પોતે જ પ્રેમનું સાચું સ્વરૂપ છે તેમ પૂરવાર કરવા માટે ઉગ્ર દલીલો રજુ કરી. "પ્રેમ? એ તો મ્હારો દૂત છે. બાકી હું જ મૂળભૂત વસ્તુ છું. જગત મ્હને જ ચાહે છે." મન પસ્તાવો કરવા લાગ્યું-પ્રેમનો લોપ થઇ ગયો, અને વાસના, કામના -વિજેતા બની.

×

એક દિવસ વાતમાં વાત નીકળી અને આશાએ મધુસુદન પંડિતને પિતા બનવાના શુભ સમાચાર આપ્યા, પણ તે સાંભળતાં જ પંડિતજીને ચક્કર આવવા લાગ્યાં, જગત તેમને માટે શુન્ય બની ગયું. થોડી વારે ભાન આવતાં દબાયેલ આર્ત સ્વરે બોલ્યા "શું હું પિતા? શું કહ્યું? પિતા? કોનો પિતા? આશા"

થોડા જ દિવસો બાદ પંડિત મધુસુદન ગુમ થયાની વાત ગામમાં પ્રસરી ગઈ, અને ત્યાર બાદ થોડા જ દિવસો બાદ આશાએ ખુબસુરત પુત્રની ભેટ કરી.

પણ ત્યાં તો તત્કાળ જ ઘોરતમ પ્રતિકારની જ્વાળા આશા સામે ભભૂકી ઊઠી સમાજે તેને દૂર ગર્તામાં ફગાવી દીધી રૂઢીએ કહ્યું, "તું નિર્લજ છો. સમાજનું કલંક છો."

સ્નેહે દયા ખાઈ ને કહ્યું "હું અસમર્થ છું" વાસનાએ કહ્યું, "હવે ત્હારા સામું કોઇ નહીં નીરખે." મન બોલ્યું "તું ભાગ્યહિન છે. તું નિષ્ઠુર છે." આમ સર્વ કોઇ ફીટકાર વરસાવી અદશ્ય થઈ ગયા.

છેવટે એક દિશામાં પ્રકાશે દેખા દીધાં. તેણે સહૃદયતા પૂર્વક હસ્ત પસાર્યો અને સ્નેહ પૂર્વક આર્દ્ર સ્વરે કહ્યું, "આવ! આવ! અહીંયા તારૂં સ્થાન છે મારે મન સૌ સરખાં છે. સર્વને ચીરકાળ શાંતિ અહીં જ મળે છે. આશા વિસ્ફારીત લોચને એની સોડમાં લપાવા દોડી ગઇ. ઝીણી રેતીમાં એક સુંદર ઇશ્વરીય મૂર્તિને માનવ મહાસાગર વચ્ચે એ ચાંદની રાત્રીમાં રમતી મૂકીને તેણે ઝંપલાવ્યું...... દૂર દૂર સુધી તે પાપની આલોચના કરતી કયાંક શાંતિને ઢુંઢવા અલોપ થઈ ગઈ. ×

× સૂચીત.

ખસ, ખુજલી, દરાજ, ખરજવું અને ચામડીના ચેપી દર્દો માટે

કમલ લોસન

ચમત્કારીક દવા છે

ફાયદો ન થાય તો પૈસા પાછા.

* * *

ખસ, ખુજલી, ચાંદાં, ગુંમડાં અને ચામડીના ચેપી દર્દો માટે

કમલ છાપ

બીટર ખસ

(ગુલાબી મલમ) જાદુઇ અસર કરે છે

ફાયદો ન થાય તો પૈસા પાછા

લખો

જયરામ એન્ડ કું. નડીયાદ

—: રૂતુશ્રાવ તેના રોગો અને ઉપચારો :—

વૈદ્યરત્નઃ–શ્રી. હિંમતલાલ રામશંકર અધ્વર્યુ
એમ, આઈ, આઈ, એમ, સી; એ, આઈ, એ, વી; આર, એમ, પી.

(બ્હેનો, વિષય પરત્વે કોઈ કોઈ જગાએ અનિચ્છાએ અશ્લીલ શબ્દો વાપરવા પડયા છે. તે માટે ક્ષમા યાચું છું....લેખક).

આ જકાલ રહેણી કહેણીની અનિયમીતતાથી સમાજમાં અસંખ્ય રોગો ઉત્પન્ન થયા છે, ખાસ કરીને પુરુષો કરતાં સ્ત્રીઓ જુદા જુદા રોગોનો ભોગ વધારે બને છે. તેનું કારણ તેમની અજ્ઞાનતા છે. સ્ત્રીવર્ગ કેળવણીમાં પછાત છે તેથી તેમનામાં ખોટી નકલ કરવાની ટેવ વધારે હોય છે. પરિણામે તેઓમાં રોગો પોતાના હડુા જમાવી સામ્રાજ્ય ભોગવતા જોવામાં આવે છે. આપણે જાણીયે છીએ કે જે માતપિતા હરહંમેશ રોગીષ્ટ રહેતાં હોય તેના રોગોનો વારસો રોગીષ્ટ માતપિતાથી ઉત્પન્ન થતાં બાળકોને મળે છે, માટે દરેક મનુષ્યને કોઈ પણ રોગથી ચેતતા રહેવું જોઇએ. ખાસ કરીને સ્ત્રીઓમાં અત્યારના નકલી મોજશોખે રૂતુશ્રાવનાં ને તેમાંથી પ્રદર અને છેવટે ક્ષયનાં દર્દો ઉત્પન્ન કર્યાં છે.

પુરુષના શરીરમાં એકંદરે પાંચસો માંસ પેશીઓ છે. ત્યારે સ્ત્રીઓનાં શરીરમાં પુરુષોના કરતાં વીશ માંસ પેશીઓ વધારે છે. તેમાં બે સ્તનોમાં પાંચ પાંચ એટલે ૧૦ + યોનીમાં ૪ + ગર્ભ માર્ગમાં ૩ + ગર્ભસ્થાનમાં ૩ મળી એકંદરે ૨૦ માંસપેશીઓ પુરુષો કરતાં સ્ત્રીઓમાં વધારે છે, તેવી જ રીતે પુરુષોના દસ છિદ્રો છે. ત્યારે સ્ત્રીઓના શરીરમાં બે સ્તનોનાં બે તથા ગર્ભ માર્ગમાં એક એમ ત્રણ છિદ્રો વધારે એટલે એકંદરે તેર છિદ્રો છે.

ખાધેલા ખોરાકમાંથી દર ચાર ચાર દિવસે પરિકવ થઈ રસ, રક્ત, માંસ, મેદ, હાડકાં, મજ્જા અને શુક્ર કે વિર્ય અને સ્ત્રીઓના શરીરમાં રક્તની ઉપધાતુ આર્તવ એક મહિને ગર્ભાશયમાં તૈયાર થાય છે, ગર્ભાશય સફરા અને મૂત્રાશય વચ્ચે જમરૂખના આકારનો ઉપરથી પહોળો અને નીચેથી સાંકડો ત્રણ ઈંચ પહોળો માંસનો લોચો છે. તે અંદરથી પોલો છે. સાંકડા ભાગમાં ખાડો અને છેડે ચીરો છે તેને આપણે કમળમુખ કહીએ છીએ. કુમારીકાના ગર્ભાશયનું વજન ૨ થી ૪ તોલા ને બાળકો ઉત્પન્ન થયેલી સ્ત્રીને ૪ થી ૫ તોલા હોય છે. તંદુરસ્ત સ્ત્રીઓને ગર્ભાશયમાંથી યોની માર્ગ મારફત રક્તની ઉપધાતુ આર્તવ દેખાવ આપે છે, તેને રૂતુશ્રાવ કે અટકાવ કહે છે. તેની શરૂઆત છોકરીને યુવાવસ્થામાં પેસવાના દરવાજા રૂપ છે.

આપણા ગરમ પ્રદેશમાં છોકરીની ઉંમર ૧૨, ૧૩, ૧૪ કે ૧૫ વર્ષની અને કેટલીક છોકરીઓને તો મોડામાં મોડા ૧૮ વર્ષની ઉંમર સુધીમાં અટકાવની શરૂઆત થાય છે. તે રૂતુદર્શનના ચાર દિવસમાં જો ગર્ભ રહે તો બાળક અનેક વિકારયુક્ત વિચિત્ર આકૃતિવાળું, મુગું, બહેરું, ખોડું, અપંગ, રોગીષ્ટ, નિર્બળ અને અલ્પઆયુષી થાય છે. એટલુંજ નહિ પરંતુ તે ચાર દિવસોમાં પુરુષ જો સ્ત્રીનો સંગ કરે તો તેને ઉપદંશ (ચાંદી)નું દરદ થાય છે. અને તેથી મુત્રરોગને આમંત્રણ મળે છે. આ કારણેજ રૂષિમુનિઓએ સ્ત્રીને તે ચાર દિવસ દરમ્યાન અસ્પૃશ્ય ગણી પહેલે દિવસે ચાંડાલી, બીજે દિવસે બ્રહ્મ ધાતીની ત્રીજે દિવસે ધોબણ અને ચોથે દિવસે પવિત્ર માનેલી છે. જો તેમ ન માનવામાં આવે અને તે દિવસો દરમ્યાન સ્ત્રી પુરુષનો યોગ થાય તો પ્રજા વર્ણસંકર થાય. ને રોગોનો ફેલાવો થાય માટે જ ધર્મશાસ્ત્ર મૂકી સ્ત્રીને ચાર દિવસો દરમ્યાન અસ્પૃશ્ય ગણી આપણો બચાવ કર્યો છે. આ રૂતુદર્શન ૪૫ થી ૫૦ કે છેવટે ૬૦ વર્ષની ઉંમરે બંધ થાય છે. ગૃહસ્થ કુટુંબની છોકરીઓ એશઆરામ, ભોગવિલાસ અને મોજશોખમાં ઉછરતી હોવાથી નાટક સીનેમાઓ જોઇ પ્રેમલા પ્રેમલીની વાર્તાઓ વાંચે, સાંભળે

કે અયોગ્ય ચેષ્ટાઓ જુએ અગર માબાપના ગરમ અને તાજગી આપે તેવા ખોરાકથી જે બાલિકા ઉત્પન્ન થઈ હોય અને ગરમ પદાર્થો ચા, દારૂ, માંસ, મશાલા, તેલ ને ગરમ ઔષધો ખાવાનો જેના ઘરમાં વધારે રિવાજ હોય તેને પ્રથમ ૧૨, ૧૩ વર્ષેજ અટકાવ આવવાની શરૂઆત થાય છે. શરૂઆતથીજ બધી બાળાઓને દર માસે નિયમિતતા હોતી નથી. પરંતુ એકાદ વખત દેખાવ આપી વળી બે ચાર માસ ન આવે વળી એકાદ વખત આવી એકાદ બે વખત અનિયમીત ઋતુશ્રાવ થઇ નિયમિત શરૂઆત થાય છે. ઠંડા પ્રદેશમાં રહેનાર અગર ગૃહકાર્યમાં ગુંથાયેલી રહેનાર સાધારણ કુટુંબની છોકરીઓને મોજશોખના અભાવે ઠંડા ખાણાપીણાથી અટકાવજરા મોડો આવે છે. અટકાવ કે રૂતુશ્રાવ વખતે ઘણીક સ્રીઓને કંઇ પણ દરદ થતું નથી ને જેને થાય છે તેને આળસ, થાક, કમર, સાથળ, પીંડ અને પેડુનો દુઃખાવો ને અણગમો થાય છે. બગાસાં આવી પાણી પાણી થઇ જાય છે, અને ચેન પડતું નથી.

અટકાવ આવવાનો ખરો નિયમ બરાબર ૩૦ દિવસનો છે. તેમાં જેટલી અનિયમિતતા તેટલો રોગ છે, ઘણી વખત નિયમીત સ્રીઓ બીજો અટકાવ ક્યારે આવશે તે દિવસ ટાઇમ સાથે જણાવી શકે છે ત્યારે કેટલીક સ્રીઓને એક માસમાં બે વખત રૂતુશ્રાવ થાય છે. ને ચારથી પાંચ દિવસ સુધી ચાલુ રહી બંધ થાય છે. સશક્ત ને નિયમીત રૂતુશ્રાવ થનાર નિરોગી સ્રીને દરમાસે વધારેમાં વધારે ચાર ઔંસ એટલે દશ તોલા શ્રાવ થાય છે. ત્યારે અનિયમીત રૂતુશ્રાવ વાળી સ્રીઓને મહિનામાં બે વખત આઠ આઠ દિવસ રૂતુશ્રાવ થાય છે. ને તેમાં રક્તનું તો ઠેકાણું જ નહિ.

અટકાવનું લોહી સસલાના લોહી જેવું સ્વચ્છ, લાલ ચણોઠી જેવું અને દુર્ગંધ વિનાનું હોય છે. કપડાં ઉપર પડતાં તે લોહી સુકાયા બાદ જરા ઘસીને ધોવાથી કપડાં પર ડાઘ ન પડે તેવું, લાખના રંગ જેવું કોઇ પણ દર્દ વિનાનું, નિયમીત મુદત સુધી એટલે ત્રણ કે પાંચ રાત્રિ સુધી વહેતું હોય તો તે શુદ્ધ છે.

આ રૂતુ દર્શનના દિવસોમાં રૂતુદર્શન વાળી સ્રીએ દિવસે ઉંઘવું નહિ, આંખ આંજવી નહિ, રડવું નહિ ઠંડા પાણીથી સ્નાન કરવું નહિ, સુગંધીત દ્રવ્યો શરીરે લગાડવાં નહિ, નખ કાપવા નહિ, કે દોડવું નહિ, અતિહર્ષ કે શોક, ઉતાવળું બોલવું કે સાંભળવું, કસરત કરવી કે કોઇ પણ જાતનો પરિશ્રમ કરવો તે નુકશાન કારક છે. ખાસ કરીને આ દિવસોમાં બ્રહ્મચર્ય પાળવું જોઇએ આ દિવસો દરમ્યાનની મોહકતાને વિલાસ નહિ પણ વિનાશ છે આ રક્તશ્રાવ કયાંથી અને શી રીતે થાય છે તે બહુ વિસ્તારથી આપવાની જરૂર છે. પરંતુ અત્યારે બહુ લંબાણ નહિ કરતાં તે બાબત પડતી મુકું છું અને તેને માટે ટુંકમાંજ કહું છું કે તે રક્ત ગર્ભાશયમાંથી આવે છે. અને તેથી ગર્ભાશય ધોવાઇ ચોકખું ગર્ભ ધારણ કરવા લાયક બને છે.

શહેરી વાતાવરણમાં ઉછરેલી કે રહેતી સ્રીઓમાં અટકાવ વત્તા ઓછા પ્રમાણમાં આવવાથી અનેકાનેક રોગો ઉત્પન્ન થાય છે. તેના કારણોનો એકજ શબ્દમાં સમાવેશ કરીએ તો અકુદરતી જીવન કે મોજશોખ છે. અપથ્યા પથ્ય, અને અનિયમિત ખાણાપીણાં, અયોગ્ય રહેણીકહેણી, અતિ કામાંધતા, ભાર ઉપાડવાથી, દિવસે ઉંઘવાથી આર્તવ બગડવાથી જુદા જુદા રોગો ઉત્પન્ન થાય છે. ને તેથી અનિયમિત વખતે આર્તવ આવે છે. તેથી શરીરે કળતર, વેદના, દુર્બળતા, મૂર્છા, મદ, ચકરી, તરસ દાહ, લવરી, શરીરની ફીકાશ, ઘેન અને અશક્તિ લાગે છે. એ અશક્તિને કોમળતા ગણી, કોમળતાની મહત્તાએ ઘર ઘાલ્યુ છે. રૂતુદોષમાં ઉપરની રહેણીકહેણી અને બેદરકારિથી સ્રીઓમાં મહા ભયંકર એવો પ્રદર રોગ જન્મે છે; (તેનાથી કયા કયા રોગો થાય છે ને તેમાંથી બચવા શું કરવું તે હવે પછી) શહેરમાં કયા અને ખાસ કરીને અમદાવાદમાં વસતી સ્રીઓમાં આ રોગનો ભોગ બનેલી લગભગ

૯૦ ટકા સ્ત્રીઓ જોવામાં આવે છે. રક્ત શુદ્ધિના અભાવે અથવા પ્રદરથી ગર્ભાશય ગર્ભ ધારણ કરી શકતું નથી. ને દિવસે દિવસે અશક્તિ નિર્માલ્યતા કે જેને નાજુકાઈ માનવામાં આવે છે તે આવે છે. માથું, કમર, પગની પીંડી અને કરોડરજ્જુનો (મ-રડાનો) દુઃખાવો તો એક સાધારણ વસ્તુ થઈ ગઇ છે. ચહેરો ફિક્કો પડે છે. ભુખ લાગતી નથી, ચક્કર આવે છે, મગજ ભમે છે. ઋતુશ્રાવ કે પ્રદરને હિસ્ટિરિયા કે ક્ષયને વહોરી લેવામાં આવે છે. આપણે જોઈશું તો પુરુષો કરતાં સ્ત્રીઓમાં હિસ્ટિરિયાનું પ્રમાણ વધારે જોવામાં આવે છે. તેનું કારણ સ્ત્રીઓનું શારીરિક અજ્ઞાન છે.

મનુષ્યોના શરીર વાત, પિત્ત અને કફ ઉપર બંધાએલા છે. તેમ જે રક્તશ્રાવ થાય છે. તેમાં પણ પ્રકૃતિ મુજબ ૮ દોષો છે ૧ વાત, ૨ પિત્ત, ૩ કફ, ૪ રક્ત વાતકફ ૬ પિત્તકફ ૭ વાતપિત્ત, ૮ ત્રિદોષ એ આઠ દોષોમાંથી કોઈ પણ દોષયુક્ત રક્તશ્રાવ થાય છે.

જે રક્તશ્રાવનું રક્ત પાતળું, લુખું અને ફીણયુક્ત થોડું થોડું વેદના થઈ ખૂલતા લાલ રંગનું આવતું હોય તો તે વાત વિકારનું સમજવું. પીળાશ પડતું, ચિકાશ વિનાનું, લીલા કે કાળા રંગનું ગરમ અને બળતરા થઈ આવતું હોય તો તે પિત્તથી બગડેલું સમજવું. ચીકણું, લોચા પડતું ને ઘણું આવતું હોય પાણીમાં પડતાં ડુબી જતું હોય તો કફથી બગડેલું. સડેલા માંસ જેવું દુર્ગંધ યુક્ત રક્ત હોય તો તે પોતાનાજ બગાડથી બગડેલું. ગાંઠોવાળું રક્ત આવતું હોય તો તે કફ અને વાયુ બગાડવાળું. ગંધાતા પરૂ જેવું હોય તો પિત્ત અને કફથી બગડેલું ઓછું અને ક્ષીણ હોય તો વાત અને પિત્તથી બગડેલું ઝાડા અને પેશાબ જેવી દુર્ગંધવાળું હોય તો તે ત્રિદોષથી બગડેલું સમજવું.

છોકરાંઓ

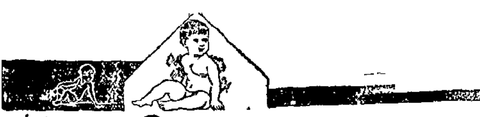

ડોંગરે નું બાલામૃત

પીવાથી હૃષ્ટ પુષ્ટ થાય છે. એથી છોકરાંનાં ઉછરતાં શરીરને ઘણી સારી મદદ મળે છે.

માલીક.
કે. ટી. ડોંગરે કં. મુંબઈ-૪

ઉપર રક્તની ઓળખ આપી છે. હવે રક્તશ્રાવ ૧ ન્યુનાર્તવ ૨ અતિ આર્તવ ૩ વિષમાર્તવ ૪ પિડિતાર્તવ એ ચાર ભેદો છે. તેમાં ન્યુનાર્તવના પણ ઞ અનાર્તવ, ચ નષ્ટાર્તવ, ફ ન્યુનાર્તવ એ ત્રણ ભેદો છે.

૧ ન્યુનાર્તવઃ—અટકાવ ઓછો આવે. ન આવે કે ઉંમર થવા છતાં મોડો આવે અથવા અમુક વખત આવ્યા પછી ગર્ભ રહ્યા સિવાય એકાએક બંધ થઈ જાય તેને ન્યુનાર્તવ કહેવામાં આવે છે.

ઞ અનાર્તવઃ—ઉંમર થવા છતાં દમ, ક્ષય, શીતળા, ટાઈફોઈડ, ન્યૂમોનીયા,, પાંડુરોગ કે સન્નિપાતનો રોગ થઈ જવાથી, ભેજવાળાં સ્થળોમાં વસવાથી, હિસ્ટીરીયા કે અન્ય કોઈ કારણોથી અટકાવ આવતો નથી તેને અનાર્તવ કહે છે. આવા દરદીને જો ગર્ભાશય ફરી ગયું હોય તો સારા સ્ત્રી વૈદ્ય કે ડૉકટરની સલાહથી તેને યોગ્ય સ્થળે લાવવું. અન્ય કારણો હોય તો પેડુ કમર અને સાથળના ભાગમાં પાણીમાં વાટી રાઈ ચોપડવી ને તેથી બળતરા થાય તો ધોઈ નાખી ઘી ચોપડવું. ગરમ પાણીમાં કમર બુટ બેસવું. પેડુ ઉપર સ્હેજ કોથળીથી ગરમ પાણીનો શેક કરવો. ગરમ પાણીનું ડુશ આપવુ ફરવુ અને કસરતો કરવી. તેનાથી પણ જો અટકાવ ન આવે તો ચંદ્રપ્રભા નં. ૧, મહાયોગરાજ ગુગળ કે લોહ ભસ્મનો લાંબી મુદત ઉપયોગ કરવો. તલ તો. ૨ દોઢશેર પાણીમાં ઉકાળી પાંચ તોલા પાણી રહે ત્યારે ગળી લઈ તે ઉકાળામાં ૨ તોલા ગોળ નાખી પાઈ દેવું. એ રીતે સાંજ સવાર પાવું ને બે ચાર દિવસે અટકાવ આવે ત્યારે બંધ કરવું. કદાચ ચાર પાંચ દિવસ પીવા છતાં અટકાવ આવે ત્યારે બંધ કરી એકાદ માસ પછી ચાર પાંચ દિવસ આ ઉકાળો પાવો.

ચ નષ્ટાર્તવઃ—અમુક મુદત સુધી અટકાવ આવી ગર્ભ રહ્યા સિવાય અટકાવના દિવસો દરમ્યાન પથ્થર, છોવાળી કે ભેજવાળી જમીનમાં બેસી રહેવાથી કે સુવાથી, ઠંડા પાણીથી ન્હાવાથી ઠંડામાં બેસી કપડાં ધોવાથી, આઈસક્રીમ શિખંડ વગેરે ઘણા ઠંડા પદાર્થો ખાવાથી, ચિંતાથી, ભયથી, માંદગીથી, દહીં, છાશ, કેરી, આંબલી, આંબોળિયાં, બોર વગેરે ખાટી વસ્તુઓ ખાવાથી, આંચકી, હિસ્ટીરીયા કે સોજા આવવાથી એકાએક રક્તશ્રાવ બંધ થાય છે. તેથી તાવ, પેડુનો દુખાવો, કબજીયાત, અશક્તિ ને અરૂચી થાય છે. કે તેમાંથી પ્રદર જેવા ભયંકર રોગો પણ જન્મે છે. નાક કે ઝાડા વાટે લોહી પડે છે. શરીર ફૂલે છે ને ગર્ભ રહેતો નથી આવાં દરદો પથ્થર કે છો વાળાં મકાનોમાં રહી રોગોને આમંત્રણ આપી કોમળતા કે નાજુકાઇને ગ્રહણ કરેલી સ્ત્રીઓને વધારે થાય છે. જો કે પથ્થરવાળાં મકાનોમાં સાદડીઓ કે જાજમો પાથરી રાખવી જોઈએ. ફેશનમાં ફસાએલાંને લીંપણનાં આળસુઓ લીંપણના ફાયદા સમજ્યા સિવાય નકલ કરી રોગોને આમંત્રે છે. તેમાંથી બચવા ઉપરનાં કારણો ધ્યાનમાં રાખવાં જોઈએ. ચંદ્રપ્રભા નં. ૧. મહાયોગરાજ ગુગળ, લોહાસવ, કુમારીકાસવ, મકુર કે મહારાસ્નાદિ કવાથ ખાત્રીબંધ દેશી વૈદ્યનાં હાથનાં બનાવેલાં વાપરવાં.

ફ ન્યૂનાર્તવઃ—અટકાવ પ્રમાણથી ઓછો આવે અથવા અનિયમિત આવે એટલે દર માસે નહિં પરંતુ અચોક્કસ મુદતે કોઈ વખત એકાદ માસે, દોઢ માસે કે બે માસે આર્તવ ઓછા પ્રમાણમાં આવે છે તેને ન્યુનાર્તવ કહે છે. તેનાં કારણો નષ્ટાર્તવ ને મળતાં છે. દવાઓ પણ નષ્ટાર્તવને મળતી જ આપવી. પેડુ પર ગરમ પાણીનો શેક કરવો. જો શરીર કળતું હોય તો ઈંટ ગરમ કરી ઉપર પગનાં તળીમાં રાખી બેસવાનું દરદીને કહેવું કે જેથી કળતર તુરતજ બંધ થાય છે.

વિષમાર્તવઃ—ગર્ભાશયના સ્થાનમાં ફેરફાર થવાથી દરેક માસે નિયમિત રૂતુ નહિં આવતાં વીસ પચીસ દિવસે અથવા એક દોઢ કે બે માસે અનિયમિત રીતે આવતા અટકાવને વિષમાર્તવ કહે છે. તેમાં એક માસની મુદત પહેલાં અટકાવ આવે ત્યારે રક્તશ્રાવ પ્રમાણથી વધારે થતો હોય છે તેને માટે ગંધક રસાયણ, ચંદ્રપ્રભા નં. ૧. મહાયોગરાજ ગુગળ ઉત્તમ છે.

અતિઆર્તવઃ—ગરમ આબોહવા, શરીરની નબળાઈ, ગર્ભાશયના કોઈ કારણે ફરી જવાથી, કામાંધતાથી, વારંવાર કસુવાવડથી, વારંવાર પ્રમાણ કરતાં વધારે રક્તશ્રાવ થાય છે. તેને અતિ આર્તવ કે લોહીવા કહે છે. લોહીવા વાળી સ્ત્રીઓને ચક્કર આવે છે. મૂર્છા, મદ, તૃષા, દાહ, બકારી ને પીડાઓ થતા ઓછા

પ્રમાણમાં જણાય છે. આને માટે આરોગ્ય વર્ધની કે ચંદ્રપ્રભા દૂધ સાથે આપવાં. તે સિવાય લોહભસ્મ તો. ૫, હળદર તો. ૨, કડું તો. ૮, દારૂ હળદર તો. ૩, ત્રિફલા તો. ૧૦, સાકર તો. ૧૦૦ નું બારીક ચૂર્ણ બનાવી ૧ થી ૨ વાલના પ્રમાણમાં લઈ ઉપર દૂધ પીવા આપવું.

પીડિતાર્તવઃ–ઋતુશ્રાવ આવવાના ટાઈમે અને આવતી વખતે અત્યંત વેદના થાય છે. તેને પીડિતાર્તવ કહે છે. તેમાં દરેકને સરખું દુઃખ થતું નથી કોઈને આર્તવ આવતા પહેલાં દુઃખ થાય છે તો કોઈને થોડો અટકાવ આવી અટકી જાય છે. ને વેદના થઈ ફરી આવે છે. કોઈ ને આર્તવ શરૂ હોય ને દુઃખ થાય છે. તેમાં કોઈવાર કમર, પેડુ ને સાથળમાં દુખાવો થાય છે. તો કોઈને પેડુ, સ્તન અને માથામાં દુખાવો થાય છે. કોઈવાર આખા પેટમાં દુખે છે તેના કારણમાં ગર્ભાશયનો વરમ કે ગર્ભાશયના મુખમાં કોઈ જાતની અડચણ છે. તે ઉપરાંત નબળા બાંધાવાળી અકુદરતી ગરમ ને મશાલાવાળા ખોરાકો ખાનાર, માંસ ખાનાર, અત્યંત પતિસંગ કરનાર કામાંધ અને કુટેવમાં ફસાએલ સ્ત્રીઓને આ રોગ જલદી લાગુ પડે છે તેને માટે હીરાબોળ અને એળીયાની બે વાલની ગોળી બનાવી પહેરાવવી અને ખવરાવવી અથવા કોળાનો પાક, લોહાસવ, કુમારીકાસવ, મહાયોગરાજ ગુગળ કે શુંઠ પાક ખવરાવવો ને પેડુ પર ગરમ પાણીનો શેક કરાવવો.

ઉપર મુજબ સ્ત્રીઓના એક દર્દની હકીકત આપી છે આ ઋતુ દોષના કારણે અનેક રોગો સ્ત્રીઓના શરીરમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી ગર્ભાશય ખરાબ થઈ ગર્ભ રહેતો નથી માટે ખાસ ચિકિત્સકોની પાસે ચિકિત્સા કરાવી યોગ્ય ઉપચારો કરવામાં ઢીલ કરવાથી પ્રદર જેવાં ભયંકર રોગને આમંત્રણ મળે છે. ને તેમાંથી ક્ષય ઉત્પન્ન થાય છે. હંમેશાં કહેવત છે કે "દુશ્મન અને રોગને થતા જ દાબવો" તેમાં જો વિલંબ કરવામાં આવે તો વધારે પૈસા ખર્ચી વધારે દુઃખી બનવાનું ને છેવટે પરિણામ શુન્ય જ આવે છે માટે તે પહેલા ચેતવું જોઈએ. પરંતુ જો તમારી રહેણીકરણી પથ્યાપથ્ય બરાબર હશે તો રોગરૂપી શત્રુ ત્રાસી નાસતો ફરશે. હિંમતલાલ રામશંકર અધ્વર્યુ

જસમાઇનનો સારસાપરિલા

(રજીસ્ટર્ડ નં. ૨૦૦૦)

સંધીવા અને લોહી બીગાડની સાગમાં સારી દવા તરીકે ૪૬ વર્ષથી પ્રસિદ્ધ છે. દરાજ; ખસ ખરજવાં ગડગુમડ, કહો ગરમી ફુટી નીકળવી આખા શરીરે ચકામાં કાળા ડાઘ પડવા કાળો કે સફેદ કોઢ, પત કરોળીયા ખીલ વીગેરે ચામડીનાં દરદો જસમાઈનનો સારસાપરિલા પીવાથી જરૂર મટે છે. આવા રોગથી હમેશની શાંતિ જોઈએ તો 'જસમાઈન'નો સારસાપરિલા બે ત્રણ શીશી ખાસ પીવી, કમળો, સંધીવા ભગંદર, વિસ્ફોટીક, કંઠમાળ, નાસુર વગેરે રોગો માટે પણ ઘણો ગુણકારી છે.

પ્રમેહ મટયા પછી તેની શરીરમાં રહેલી ઝેરી અસર બીલકુલ નિર્મુળ થાય છે, કીં. રૂા. ૧॥, વી. પી. થી ૨॥, ત્રણ શીશીના વી. પી. થી રૂા. ૫॥, મોટો રતલી બાટલો રૂા. ૬) વી. પી. થી રૂા. ૭ાં

જસમાઈન એજન્સી—નડીયાદ (ગુજરાત)

'હા. તે હંમેશના મોટા દિલવાળા છે !

'હા, પરંતુ જો આનાથી થોડું આપ્યું હોત તો સારૂં કારણ કે વારે વારે એમ તો ન કહેત-નોકરોના સાંભળતાં પણ-કે આ સામાન આટલી કિંમતનો છે.

'હા ઠીક છે. પણ હવે એમનો એ સ્વભાવ ન બદલી શકાય. સારૂં ખોટું એક સાથેજ થયા કરે છે. પછી તેણે મનમાં ને મનમાં કહ્યું. 'જો દિલની વેદની સહી હોત, જેટલી હું સહન કરૂં છું તેટલી તો તેની પણ રૂપીઆથી જ કિંમત કરત'

મીજબાનીનો સમય થવા આવ્યો, લોકો આવવા લાગ્યા. શીલા ખુબ બનીઠની હતી. નવી વહુઓની જેમ, પણ ઉમ્મરમાં મોટી. આ મિજબાનીના આમંત્રણમાં એક વાત ખાસ લખવામાં આવી હતી કે પરણેલી સ્ત્રીઓએ તેમના લગ્ન સમયની સાડી પહેરી લાવવી.

'અરે પેલી શશિ, કેવડી મોટી થઈ ગઈ છે. અરે પેલી કાન્તા પીળી કેમ પડી ગઈ છે! બિમાર જેવી લાગે છે. સાવિત્રી કેવી ફેશનવાળી થઈ ગઈ છે. લોકોમાં કેટલો ફેરફાર થઇ ગયો છે. અરે ખુદ મારામાં પણ થઈ ગયો છે અને પેલી જોડી કેટલી બેહુંદી છે! મર્દ કેવો રૂપાળો છે પણ પેલી વાંદરી જેવી છે. ઓહ! બિચારી મોરા, તેનો લગ્નનો પોષાક કેટલો સાદો છે! બિચારીનાં માતાપિતા પણ ગરીબ હતાંને. પણ બીજી કાંઇ પહેરી લાવેને? પણ એ સાચી ઓરત છે. એજ પોષાક પહેરી લાવી.'

×

આ કોણ છે? જાણે સ્વપ્ન આવ્યું. એકવાર ફરીથી આંખો બંધ કરીને ખોલી વિશ્વાસ ન આવ્યો. આતો એનો પહેલો પ્રેમી હતો. જેને લીધે તે કોઈ કોઈવાર અનિલ સાથે ચિઢાતી હતી.

કોઈકે કહ્યું. 'આ પરમ દિવસેજ અમેરિકાથી પાછા આવ્યા છે. અમારા ત્યાં એક અઠવાડિયા માટે મહેમાન છે. એટલે અમે તેમને તથા તેમની અમેરીકન પત્ની આઈરીનને પણ સાથે તેડી લાવ્યા છીએ આ મી. વર્મા. અને એક મિનિટ સુધી મી. વર્મા યાને સુરેશ અને શીલાની આંખો ચાર થઈ. પછી શીલાએ દુનિયા ગોળ છે એમ કહી મરડાઇ અને મોં ફેરવી લીધું.

ઉફ! આ એજ પળ હતી જેને માટે તે : જાર હતી. આટલા વર્ષ તે કયાં હતા અને છુપાઈ ગયા હતા તેમ પુછવાનું દિલ થઇ ર પરંતુ આઈરીનનો ખ્યાલ આવતાં તેને લાગ્યું પુછવું નકામું છે. અને જો તે મારી સાથે પ્યાર રાખતા હોત-જેવી રીતે મેં આ સત્તર સુધી રાખ્યો, તો તે મારી ઇન્તેજારી કરત ર પત્રથી પણ જાળવી રાખત. ખેર! પુરૂષને જબરજસ્તીથી બાંધી શકતું નથી. સુરેશ એ સીધો અને સરળ દેખાતો હતો તેટલોજ ઘ બાજ નીકળ્યો.

સુરેશ અને શીલાનું ફરી એક મિનિટ મીલન થયું. સૌ વિખરાઈ રહ્યાં હતાં. બધાનું આમતેમ જોતાં શીલાએ કહ્યું 'તમારે અહિ આવવું જોઇએ.'

'મને કહેલું નહિ કે કોના ત્યાં જવાનું નહિ તો ન આવત'

વારૂ, હવે કોઇવાર મળવાનો પ્રયત્ન ન કર

'હું!'

સૌ ધન્યવાદ, નમસ્તે અને કોઇ જયહિંદ વિદાય થતાં હતાં એ સાદો સુરેશ ચાલી ગયો.

એ દિવસે રાત્રે અનિલે શીલાને કહ્યું, 'આ પાર્ટી ખરેખર ફતેહમંદ નીવડી આજને આજ કુલ ૬૦૦૦) ખર્ચાં સેટ વગેરે સાથે.

'હૂં!'

'આજ તો કંઇક ખુશી થઈ શને? આટલાં વર્ષોથી જોઇ રહ્યો છું. તું સુરત છે દિવસ જ તને આનંદમાં દેખી છે. આજ તો કહે કે તું હવે ખુશી રહી શકીશ કે નહિ?

'હું બહુજ ખુશ છું ભૂતકાળમાં જેટલી ક ન હતી તેટલી તમે. મોટા દિલવાળા છો ખર્ચ વામાં તેમજ રહેમ કરવામાં.

'સાચું કહે છે, તું ખુશ થઈ હોય તો હું કંઇક કહું'

'હા બહુજ ખુશ છું, કહો?'

'મેં જ તેને બોલાવ્યો હતો. મને ખબર હ કે તે પરણ્યો છે પરંતુ મેં તેને નહોતું કહ્યું કે મારી કોણ છે.

'સાચું ?'

'હા.'

'કેમ ?'

'શું મેં ભુલ કરી ! હું પણ કોઇકવાર ખુશ રહેવા ચાહું છું. ખાલી રૂપીઆ એ આશા પુરી ન કરી શક્યા.

'તમને ખબર હતી કે હું હજુ સુધી......'

'હા, એટલે જ તો......!'

'બોલાવવાથી શું પરિણામ આવશે એનો પણ તમને ખ્યાલ હતો ?

'હા, આશાના તાંતણે દુનિયા જીવે છે'

'જ્યારે તમને બધી ખબર હતી ત્યારે આ પંદર વર્ષ સુધી શી રીતે સહન કર્યું ?'

'કારણ: હું તને ચાહતો હતો અને ચાહતો હતો કે મને પણ તારા તરફથી સાચો પ્રેમ મળે.'

મેં તમને અન્યાય કર્યો. પંદર વર્ષ સુધી અન્યાય કરતી રહી. જે તમારૂં હતું તેને તમારાથી દૂર રાખવા પ્રયત્ન કર્યો. શું તમે મને બધું માફ કરી દીધું ?'

'હા, પરંતુ મારી ઇચ્છા એવી હતી કે હું બધું જાણું છું એ તું જાણી ન જાય.'

શીલાએ રડતાં રડતાં કહ્યું. 'હું તમને સમજી ન શકી. આજ પંદર વર્ષે પછી હું સમજું છું કે તમારૂં દિલ માફી આપવામાં પણ બહુ વિશાળ છે.'

આજ પંદર વર્ષે શીલા અનિલને પુરેપુરી સમજી શકી રડતાં માફી માગતાં તેણે કહ્યું 'તમે જે ચીજ આપો છો તેની કિંમત પણ સાથે સાથે કેમ કહો છો ? મને એ ઠીક નથી લાગતું.'

'જ્યારે કોઇ રીતે હું એમ ન દેખાડી શકયો કે હું તને પ્રેમ કરૂં છું. ત્યાર મારે તારા માટે ખર્ચ કરીને દેખાડવું પડયું કે હું મારી બાપ કમાઇને જેને હું બહુજ ચાહુ છું તારા માટે ન્યોછાવર કરતાં અચકાતો નથી.

'હવે એમ નહિ થાય અને આજ સાચા પ્રેમથી પંદર વર્ષો બાદ ઉભયતાં ગળાં એક બીજાને મળ્યાં.

વાંચકોને

માસિક પત્ર દર પાંચમી તારીખે બહાર પડે છે. પરંતુ અત્રેનુ વાતાવરણ સાનુકુળ ન હોવાથી પ્રેસ કામદારો રેગ્યુલર આવી શકતા ન હોવાથી આ અંક મોડો બહાર પડે છે. માટે ક્ષમા કરશો.

ચાલુ સાલના ગ્રાહકોને ભેટ પુસ્તક 'કેસરની કેફિયત' જે તાજેતરમાં બહાર પડેલ છે. તે દરેક ગ્રાહકોને મોકલાઇ ગયું છે. કોઇક ગ્રાહકોને બાકી છે તે પણ મોકલાઇ જશે. અમદાવાદના ગ્રાહકોએ ભેટ પુસ્તક ઓફિસમાંથી મંગાવી લેવું.

આવતો અંક ડીસેમ્બરનો છેલ્લો વખતસર બહાર પાડીશુ. અને ૧૯૪૭ ના નવા વરસનો અંક ખાસ વાર્તા અંક તરીકે આપવા અમારી ઉમેદ છે. અને આશા છે કે દરેક લેખક-ભાઇ-બહેનો સહકાર આપશે. પોતાની વાર્તા વહેલી તકે મોકલી આપશો જેથી અમોને યોગ્ય ગોઠવણ કરવામાં ફાવે.

બાળકવિભાગ : જે કેટલાક માસ થયાં આપવામાં આવતો ન હતો ગયા બે માસમાં તેની નાના પ્રમાણમાં શરૂઆત કરી હતી અને હવે જાન્યુઆરી ૧૯૪૭ થી દર અંકે બાળક વિભાગ આપવામાં આવશે માટે બાળ વિભાગના લેખકોએ પોતપોતાના લખાણો મોકલતા રહેવા.

બાળકના તંત્રી તરીકે : એક બાળ માસિક પત્રના પહેલાના જાણીતા લેખકને આ વિભાગ સુપ્રત કરવા વાતચિત ચાલી રહી છે. તેની જાહેરાત આવતા અંકમાં નક્કી થયે કરીશું.

બહેનોએ પોતપોતાની આવડતની વાનગીઓ, અવાર નવાર મોકલી આપી પોતાનો સહકાર આપતા રહેશો. તેમજ સમાજમાં બનતા પ્રશ્નો જણાવવાં જેવા હોય તે પણ અમોને મોકલવા તેને અમો જરૂરથી સ્થાન આપીશુ.

તંત્રી

મોતીલાલ પૂર્વબંગાળ તરફ પ્રયાણ કર્યું. તેમની સાથે મ્હારાવદીના પુત્રી પણ પરિસ્થિતિ જોવા ગયા છે.

×

પ્રદર્શન ખુલ્લું મુકાયું

વલસાડની અહિં મહિલા પરિષદની શાળા તરફથી ડૉ. સૂર્યલક્ષ્મી શ્રી ધરમદાસના પ્રમુખ પદે હસ્તકળા પ્રદર્શન ખુલ્લું મુકાયું હતું. પ્રદર્શન ઉદ્‌ઘાટન વિધિ પ્રમુખના પ્રાસંગિક પ્રવચન પછી ડાંકુ સુમળથી ભોળાભાઈના હસ્તે થઈ હતી.

×

હરીજનો માટે

મહારાષ્ટ્રના પીઢ નેતા અને જૂની ચળવળના એક આગેવાન શ્રી સાને ગુરુજીએ પંઢરપુરનું વિઠ્ઠલનાથજીનું મંદિર હરિજનો માટે હજુ સુધી ખુલ્લુ નથી મુકાયું જેના વિરોધ માટે ઉપવાસ શરૂ કર્યાં છે.

×

સ્રીનો આપઘાત

અમરેલી પાસે ધારી તાબામાં ખીચા નામનું એક ગામ છે. ત્યાંની એક ૨૫ વર્ષની પાટીદાર યુવતીએ પોતાની ચાર વર્ષની બાળકીને કુવામાં નાંખી પોતે પણ સગર્ભા અવસ્થામાં કુવામાં પડી આપઘાત કર્યો છે.

×

એકપર બીજી

વડોદરાના એક હયાત પત્નીવાળા બ્રાહ્મણ પ્રોફેસરે તેની કોલેજની નાગર યુવતિ સાથે લગ્ન કર્યાં છે. ત્યાંની બીજી એક કોલેજના વણીક પ્રોફેસરે તેજ કોલેજમય નાગર લાયબ્રેરીઅન યુવતિ સાથે લગ્ન કર્યા છે.

×

૬૫મે વર્ષે પ્રસુતિ

કોલંબોની શ્રીમતી મેરી જોન્સ નામની એક સીદી મહિલાએ ૬૫ વર્ષની વયે આજે ૨૭ મા બાળકનો જન્મ આપ્યો છે. શ્રીમતી જોન્સને અત્યાર સુધીમાં ૭ જોડીઆ બાળક થયા હતાં. એના પતિની ઉંમર ૬૦ વર્ષની છે.

×

બાળા પર બળાત્કાર

નોઆખલી અને ચાંદપુર વિસ્તારોની મુલાકાત બાદ બંગાળ પ્રતિની હિંદુ મહાસભાના પ્રમુખ શ્રી એન. સી. ચેટરજીના કહેવા મુજબ એક બાર વર્ષની બાળા ઉપર બળાત્કાર કરવામાં આવ્યો હતો. હાલ તે બાળા કોમીલા આશ્રિતોની છાવણીમાં છે. બીજી એક કુળવાન કુટુંબની આરતી નામની કન્યાને બળજબરીથી નોનાંમીયાના પુત્ર કાદર સાથે પરણાવી દેવામાં આવી હતી. પણ આ છોકરીને ઘણી જહેમત બાદ શોધીને બચાવી લેવામાં આવી હતી. તે હાલમાં આચાર્ય કૃપલાનીનાં પત્ની શ્રી. સુચેતા કૃપલાની સાથે છે.

×

[પૃષ્ઠ ૩૬૦ થી ચાલુ]

પણ નૃત્ય-સંગીતથી તે કંટાળી ગઈ નહિ. પણ 'રાજકિય નાટકશાળા'થી કંટાળી. મુસાફરીથી થાકી અને રાજીનામું આપી સ્વતંત્ર ધંધો શરૂ કર્યો.

"અજોનાહ નામક સફળ નાટક ભજવી બતાવ્યું. સ્તોત્ર ગીતોથી તે બ્રીટનમાં લોકપ્રિય થઇ હવે તેણે તખ્તા પરથી ધંધાદારી રીતે નિવૃતિ લીધી.

તે દાન કરવા માટેજ તખ્તા પર રહેતી. કેટલીએ હોસ્પીટાલો માટે તેણે સમારંભો કર્યાં છે. બ્હેનો, આ પરથી ધડો લે!

ત્યારબાદ તેણે અમેરીકા જઇ લગ્ન કર્યાં અને ઘણી સંસ્થાઓને મદદ કર્યા બાદ પાછી ઇગ્લાંડ આવી ઇંગ્લાંડમાં પણ જનતા અને આમવર્ગની સેવા કરતાં કરતાં ગરીબોની આ રાહતદેવી ઇ. સ. ૧૮૮૭ માં ૫૭ વર્ષની ઉંમરે સ્વર્ગવાસ પામી. જગતે એક સંગીતની દેવી ગુમાવી.

બ્હેનોને પ્રેરણા પાનાર આ દેવીના સમયમાં ગ્રામોફોનની શોધ નહોતી થઇ. તેથી આજે આપણે તેનું સંગીત તો સાંભળી શકીએ તેમ નથી.

☆

સ્ત્રી જીવનના પ્રશ્નો

શ્રી. હીરાલાલ છોટાલાલ ભક્ત. રાજપીપળા

[૨]

ઉછેર અને કેળવણીની બાબતમાં છોકરા અને છોકરીઓ વચ્ચે જેટલો ભેદ ગણવામાં આવે છે એટલો જ ભેદ એમના લગ્નની બાબતમાં પણ ગણવામાં આવે છે. આગળ કદમ ભરતા આજના જગતમાં છોકરા છોકરીના લગ્નની ઉમ્મર વધી છે એ આનંદ પામવાની વાત છે અને લગ્નો મોટી ઉમ્મરે થતાં હોવાના સમયે છોકરા છોકરીઓની મરજી પુછવામાં આવે છે એ પણ એક બીજી ખુશ થવા જેવી બીના છે. પણ પોતાના જીવન સાથી પસંદ કરવામાં જેટલી સ્વતંત્રતા છોકરાને હોય છે એટલી સ્વતંત્રતા છોકરીની હોતી નથી. જીવનના આ અતિ મહાન પ્રશ્નમા પણ છોકરીઓને આપણે અન્યાય કરી રહ્યા છીએ, જેમ છોકરાને અમુક છોકરી સાથે જીવન નિર્ગમન કરવાનું કામ કઠીણ લાગે છે એમ છોકરીને પણ અમુક છોકરા સાથે જીવન જીવવાનું કામ એટલું જ મુશ્કેલ લાગે છે. જીવન તો સૌનાં સરખાં છે અને તેથી જ જે પરિસ્થિતિ છોકરાઓને દુઃખદ અને અસહ્ય થઇ પડે એજ પરિસ્થિતિ છોકરીઓને પણ એટલી જ દુઃખદ નિવડે છે માટે કોણે કોની સાથે જીવન વિતાવવું એના સર્વ હક્ક માબાપ કે સમાજની રૂઢીને સ્વાધીન કરવા ન જોઈએ. આચાર, વિચાર કે સ્વભાવની અનુકૂળતા ન હોય એવાઓની સાથે આખી જિંદગી ગાળવી પડે એ જીવનને રહેંસી નાખવા જેવુ છે. માણસની સઘળી આશાઓ અને ઉમેદોનું એમા ખૂન થાય છે અને જે જીવન સુખી અને પ્રગતિવાન થઇ શકત તે એળે જાય છે. સમાજમા આવા કેટલાં ય ખૂન હરરોજ થઇ રહ્યાં હશે પણ આ ખૂન કાયદાની હદમાં આવતાં નથી એટલે એની આપણે પરવા કરતા નથી. કન્યાઓના જીવનની આ એક કરૂણ કહાની છે દેવ દેવીઓ આગળ કરવામાં આવતા પશુ વધ કરતાં પણ આ વધારે નિર્દય વધ છે જેને પરિણામે પ્રજાનું જીવન કંગાલને નિરસ બનતું જાય છે.

વળી છોકરો જીવનભર કુંવારો રહી શકે, છોકરી કુંવારી રહી શકે નહિ એવી આપણી રૂઢી થઇ ગયેલી માન્યતા છે. ખરૂં છે કે સમાજમાં બહુ જ થોડા કુંવારા રહેવાનું પસંદ કરશે પણ જે સ્વતંત્રતા છોકરાને આપવામાં આવે છે તે છોકરીને શા માટે આપવામાં આવતી નથી : ડોસો કુવારો મરે પણ ડોસી કોઈ કુંવારી મરે એ ડોસીમાના કથનમાં પુરુષ વર્ગ તરફ પક્ષપાત કરવામાં આવ્યો છે. કુંવારા રહેવું કે પરણિત જીવન ગાળવુ એનો નિર્ણય મનુષ્યનો પોતાનો જીવાત્માન કરી શકે–સમાજ કે માબાપ નહિ. કયે વખતે જીવાત્માને પોતાની પ્રગતિ માટે શું જરૂરનું છે એ એ જીવાત્મા સિવાય અન્ય કોણ જાણી શકે? અને તેથી જ પરણવા ન ઇચ્છતી કન્યાઓને પરોક્ષ કે અપરોક્ષ દબાણથી લગ્નની ધુસરીમાં સામેલ કરી દેવી એ દેશદ્રોહ કરતાં ય આગળનો દ્રોહ કહેવાય એવો આત્મદ્રોહ છે. છોકરીઓ અપરણિત જિવન ગાળી શકે એમ માનવું પણ ભુલભરેલું છે અને ન્યાયથી વિરૂદ્ધનું છે. સમાજની આવી એક પક્ષી રૂઢીઓ જ્યાં સુધી છે ત્યાં સુધી આપણો સ્ત્રી સમાજ પાંગળો અને રોતલ જ રહેશે. સ્ત્રી અને પુરુષ જીવાત્માની દ્રષ્ટિએ સરખા જ છે અને તેથી જ બન્નેને પોતપોતાનો વિકાસ સાધવાની સરખી જ તકો મળવી જોઈએ.

કેટલાકનું એમ કહેવું છે કે સ્ત્રીનું કાર્ય ગૃહિણી અને માતા થવાનું છે અને તેથી જ લગ્ન એમને માટે ફરજીયાત હોવું જોઈએ. પણ એતો પુરુષનું કાર્ય પણ પિતા અને રક્ષક થવાનું છે તો એમને આ નિયમ કેમ લાગુ પાડવામાં નથી આવતો? સમાજનો મોટો વર્ગ તો–પછી તે સ્ત્રી હોય કે પુરુષ હોય–પરણિત જીવન ગાળી પોતાની શક્તિઓ શુભ દિશા તરફ વાળશે પણ જે ગણ્યાં ગાંઠયા અપરણિત જીવન ગાળી કોઈ બીજી અને વધારે સારી રીતે સમાજને ઉપયોગી થવા માગતા હોય એમને એમની સ્વતંત્રતા ન આપવી એ સ્વતંત્રતાની ભાવનાની હાંસી કર્યા જેવું છે. ગૃહસ્થ જીવન જીવી પ્રજાની વૃદ્ધિ કરવામાં મદદ કરવી એ સ્તુત્ય છે પણ કુંવારી જીવન ગાળી સમાજ સેવાના એકાદ ક્ષેત્રમા ઉત્પાદક થવું એ જરા ય ઓછુ સ્તુત્ય ન ગણાય. બે ચાર

બાળકોની માતા થવું એ દેશ સેવા ગણાય તો દેશનાં અનેક બાળકોમાં નવ જીવનના પ્રાણ સીંચવા એ શું ઓછી દેશ સેવા છે? સરોજીની નાયડું કે ભગવતી એની બીસેન્ટ જેવી દેવીઓ પાસેથી જગત જે પ્રેરણા મેળવે છે તે માતાના દુધ કરતાં ય અધિક મોંઘી છે.

વળી કુમારીકાઓને વિધુરો સાથે પરણવું પડે એ પણ એમના જીવનનો એક પ્રશ્ન છે. કુમારિકાઓને વિધુરો સાથે પરણાવવામાં આવે એ ઘણી રીતે અનિચ્છનીય છે; પણ જ્યારે વિધુર કુમારીકાનો પતિ થવા કરતાં એનો પિતા થવા જેટલી ઉમ્મરનો હોય ત્યારે તો વયનાં કજોડાં નિર્લજ ગણાય. આધેડ વયનો પુરુષ યૌવનમાં ખીલતી કુમારિકાનો પતિ થવામાં નિષ્ફળ નિવડે છે અને તેથી જ પુરુષ અને સ્ત્રીની ઉમ્મરમાં ૮–૧૦ વર્ષ કરતાં વધારેનો ગાળો ન હોવો જોઈએ. જે કુમારિકા પોતાની દીકરી થવા લાયક છે એ પોતાની સહચરી થઈ શકતી નથી. જે પતિ પોતાનો પિતા થવા લાયક છે એ જીવનસાથી થઈ શકતો નથી. જીવનના ઉલ્લાસ જેના આથમવા લાગ્યા છે એવો આધેડ પુરુષ જીવનના ઉલ્લાસમાં ઉછળતી યુવતીની મનોભાવનામાં પ્રાણ નથી પુરી શકતો, એના ઉડયનને પાંખ નથી આપી શકતો. આ રીતે બન્નેની વિચાર સૃષ્ટિમાં મોટો અંતરાય હોવાને સબબે જીવનનો આનંદ એઓ નથી અનુભવી શકતાં પછીથી તો એ રગસીઆ ગાડું ખેંચ્યેજ રાખવાનું, અને જે સંતાનોનો પોતે દાદા થઈ શકે તેજ સંતાનોનો પિતા થઈ પુરુષે પોતાની માનવતા ગુમાવવાના અખતરા કરવા બાકી રહ્યા.

અને પુનઃલગ્નની બાબતમાં ય આપણે ક્યાં એક પક્ષી નથી થયા? પુરુષ બે ત્રણ વાર ઘોડે ચઢી શકે. બિચારી હિંદુ વિધવાએ તો રીબાવું, રહેંસાવું, પણ લગ્ન ન કરવું એ આપણો ન્યાય! વિધવાઓની આગળ સીતાના જેવી એક પતિવ્રત વાળી સ્ત્રીઓનો દાખલો રજુ કરવામાં આવે છે. અજાયબીની વાત તો એ છે કે વિધુરો આગળ કોઈ એક પત્નીવ્રત વાળા રામચંદ્રજીનું નામ યે સંભારતું નથી! કહેવાનો આશય એમ નથી કે હરેક વિધવાએ પુનઃલગ્ન કરવું જ; કહેવાનો આશય એટલો જ છે કે કોઈ વિધવાને કોઈ પણ કારણસર પુનઃલગ્ન કરવાની મરજી હોય તો સમાજનો એમાં પ્રતિબંધ ન હોવો જોઈએ કે સમાજે એવી વ્યકિત પ્રત્યે ધૃણાની કે ઝુલ્મની દ્રષ્ટિએ નિહાળવું ન જોઈએ. અલબત્ત એક પતિવ્રત એ સુંદર આદર્શ છે અને હિંદની એ ઉજ્જ્વળ સંસ્કૃતિની પ્રતિમા છે પણ એક પત્નીવ્રત એ પણ એટલો જ સુંદર આદર્શ છે. એકને માટે એ લગામો ઢીલી કરવામાં આવતી હોય તો બીજાને માટે એ લગામો અધિક તંગ કરવામાં ઇન્સાફ નથી. પુનઃલગ્નથી પ્રજા વર્ણશંકર થશે એવું કહેનારાઓને યાદ કરાવવાની જરૂર છે કે પુનઃલગ્નના અભાવે જ્યાં ઘોર પાતકો થાય છે તેની જવાબદારી તમારે શીરે છે. જીવહત્યા કરી અંતર આત્માનું પતન કરવું એના કરતાં પુનઃલગ્ન કરી સંતાનની માતા થવું વધારે સારું છે. પણ સમાજમાં હરેક વિધવાને ફરી લગ્ન કરવાની જરૂર હોતી નથી. એવી ઘણી ય વિધવા બ્હેનો છે જે સંયમ અને શીયળ સાચવી ગૃહ કે દેશના ક્ષેત્રમાં ધડો લેવા જેવું જીવન જીવે છે વિધવાઓ દેશ સેવાના કાર્યમાં પોતાની શક્તિ વાળી દે તો દેશમાં સેવિકાઓનું એક મોટું દળ ઉત્પન્ન થાય. આર્ય સંસ્કૃતિના નમુના રૂપ આવી વિધવાઓ દેશની માતાઓ અને દેવીઓ છે!

સ્ત્રી જીવનનો બીજો એક સળગતો પ્રશ્ન તે Enforeed mother hood સ્ત્રીને મરજી વિરૂદ્ધ માતા બનાવવાનો પ્રશ્ન છે, સ્ત્રીએ એ પુરૂષના વિલાસનું સાધન છે. એવી ભુલભરેલી માન્યતા જ્યાં સુધી ભુસાય નહિ ત્યાં સુધી આ પ્રશ્ન ખડો જ રહેવાનો. સ્ત્રી અને પુરુષના સંબંધ પવિત્ર અને એક બીજાની મરજી પર રચાયેલા હોવા જોઈએ. જ્યાં એ સંબધો પરસ્પરથી રચાયલા હોતા નથી ત્યાં બળાત્કારની જ કલમો લાગુ પાડવી જોઈએ. પછી ભલે એ બળાત્કાર કાયદાની સીમા બહાર હોય! સ્ત્રી–પુરુષોના આપણા સંબધોમાં વિષય વાસના ઓછી થઈ પ્રેમની પરિમલ વધુ પ્રમાણમાં પ્રસરશે અને પુરુષના પોલાદી પંજામાંથી જ્યારે સ્ત્રીઓ મુક્ત થશે ત્યારે જ આર્યભૂમિ ઉપર એકવાર ફરીથી દેવ અને દેવીઓ અવતરશે!

શું કરવા એકલો પુરુષાર્થ કરીને નિરાશ થાવ છો!

પુરુષાર્થ સાથે તમારું ભાગ્યબળ તપાસીને વેપાર ધંધો કરીને ધન પેદા કરો, માટે તમારા ભાગ્યમાં લક્ષ્મી ક્યારે છે, તે માટે પૂછાવો! ફી. રૂ. ૫)

ગ્રહો અનુકુળ ન હોય તો તે માટે અમોએ ખાસ તૈયાર કરેલ ઓકલ્ટ તાવીજ રાખવાથી તમારા હરેક, કામો પાર પડશે. કિંમત રૂ. ૫) માટે મંગાવો.
ધી દ્રસ્ટવર્થ એસ્ટ્રોલોજીકલ એન્ડ રીસર્ચ બ્યુરો
૪૦૪. વિઠ્ઠલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબઈ નં. ૪. મુંબઈ.